55077/B

WITSIUS, HERMAN

Ex libris
Edward R. Hodges.
Bristoliensis. MDCCCLXI

43248

HERMANNI WITSII
ÆGYPTIACA,
ET
ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.
Sive,
DE ÆGYPTIACORUM SACRORUM
Cum HEBRAICIS collatione
LIBRI TRES.
ET
DE DECEM TRIBUBUS ISRAELIS
LIBER SINGULARIS.
Acceſſit
DIATRIBE
DE LEGIONE FULMINATRICE
CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE MARCO AURELIO ANTONINO.

CUM PRIVILEGIO S. REG. POL. MAJ. & ELECT. SAXON.

BASILEÆ.
Apud JOH. RUDOLPHUM IM-HOFF.
M DCC XXXIX.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Illuſtribus ac Præpotentibus Provinciæ Ultrajectinæ Ordinibus Patriæ Patribus.

QUod pace Veſtra fiat, Illustres Proceres, interpellatum graviſſimas occupationes Veſtras venio. Neque profecto ulla res eam mihi confidentiam conciliare potuiſſet, niſi accederem cauſam Dei apud Vos & Religionis acturus; qua nulla gravior, nulla Veſtra cognitione ac defenſione dignior eſt. Ita autem dicturus ſum, ut non mea me quærere, ſed quæ Dei Chriſtique ſunt, palam faciam. Nec metuendum mihi arbitror, ne id Vobis minus gratum ſit, quam ſi conquiſitis verborum lenociniis fucum Vobis aut palpum obtrudere conarer: quod neque ego didici, neque Vos, qua eſtis prudentia, in mei ordinis homine ferendum Vobis exiſtimaretis. Is demum Theologi meretur nomen qui quavis data, imo & quæſita occaſione, apud plebem, apud Magiſtratus, Deum ex Deo & ad Dei gloriam loquitur. Id nunc mihi apud Vos, Illustres Proceres, aliquantiſper liceat. Uti Chriſtiano pectori nihil antiquius ſanctiusve eſt iis voluminibus quæ Divini Spiritus inſtinctu dictata, a ſapientiſſimis integerrimisque olim hominibus conſcripta, longo ſeculorum tractu ad nos pervenerunt; ita humani generis, idemque Divinæ gloriæ hoſtis infenſiſſimus, omni ea ſibi armorum genere impugnanda, ſternenda, ruenda, modo potis eſſet, exiſtimavit. Pii quidem homines, quorum mentibus ſublimioris doctrinæ radii affulſerunt, non ſine ſacro quodam horrore incomparabile hoc cœli depoſitum ſuſcipiunt. Atque uti incredibilem numinis bonitatem ſuo eos alloquio erudire dignantis grati exoſculantur, ita dici non poteſt quanta cum voluptate inæſtimabiles ſapientiæ theſauros ex divite illa arcanorum voluminum vena colligant.

ligant. Juvat hinc rerum primordia; gentium origines; artium initia; Regnorum Imperiorumque natales; migrationes diffuſioneſque populorum, quibus repletus paulatim orbis terrarum eſt; rudimenta legum, non tabulis, non ære, ſed mentibus inſcripta, aut familiaribus patefacta oraculis; &, quod rei caput eſt, antiquiſſima religionis inſtituta quibus priſci mortales præſens ſibi numen pie coluerunt; & quidquid denique ignotum ſibi ac caliginoſa fabularum nocte preſſum exotica fatetur ſapientia, quaſi ex tabella diſcere. Juvat hinc perſpicere ſingularem Dei erga Abrahamum, Iſaacum hujuſque ex Jacobo nepotes benevolentiam; quos a reliquis totius orbis nationibus ſecretos, & manu valida, tremendiſque portentis, ex Ægyptiaca aſſertos ſervitute ſibi vindicavit; quos per vaſtas Arabum ſolitudines totis quadraginta annis palantes inſolito prorſus modo pavit, duxit, rexit; quibus leges ſuas e medio tonitruum ac fulgetrorum, a trepidante, fumante, æſtuante, nec præſentiam Dei ferente montis Sinai cacumine, promulgavit; quibus per Moſen neceſſarium ſuum & interioris admiſſionis miniſtrum, totam cultus ſui ſpeciem præformavit, operoſam quidem illam atque mirabilem, attamen prorſus ſapientiſſimam, neque populi ſolummodo genio attemperatam, verum & arcanis fœtam ſignificationibus; quamque propterea ſuſpicere tenebantur, uti gymnaſium aliquod rerum maximarum quæ de promiſſo ſibi Meſſia cognoſcendæ, credendæ, ſperandæ erant. Juvat & altius evehi, ad meditationem nimirum æterni illius conſilii quo generis humani fata, pro ſuæ poteſtatis arbitrio, Deus, Optimus ille & Maximus, diſpoſuit; quo divitias glorioſæ gratiæ in interminabili ſuorum vita atque ſalute conſpicuas facere decrevit; quo Unigenitum ſuum Filium perditis cæteroquin mortalibus Soſpitatorem conſtituit, qui humana induendus carne, jus omne legis, pro iis quorum ſuſceperat perſonam ac cauſſam, executurus erat. Juvat eadem pagina magiſtra cognoſcere, quibus primum verborum ambagibus, & typorum figurarumque involucris, dein diſerto magis ac perſpicuo ſermone, in quo priſcorum ænigmatum clavem deprehendas, conſilium iſtud ſuum multis vicibus, multisque modis, electo populo expoſuerit: qua diſpenſationum varietate grande illud quod moliebatur opus tandem patraverit, miſſo in terram Filio, qui & vitæ exactiſſima ſanctitate, & morte pro peccatis obita, Divinæ ſatisfecit juſtitiæ, ſtupendisque prodigiis, per ſe, per ſuos factis, &, quod potiſſimum eſt, corporis ſui ex mortuis ſuſcitatione, & ſupra omnes cœlos evectione, ſpiritusque mirifici in Apoſtolos

ſtolos effuſione, rebellium denique Judæorum juſtiſſima excidione, gentiumque in eorum locum gratioſa atque efficaci vocatione, ſervatorem ſe generis humani eſſe palam demonſtravit. Juvat & officiorum omnium rationes, caſtiſſimæque virtutis tam præcepta quam exempla contemplari, uti ſacris depicta tabulis, ſine fuco, ſine phaleris, legentium ſe oculis ingerunt, quæ eadem puritate, ſanctitate, efficacitate nuſquam alibi reperias. Hæc dum ex ſacratis utriusque fœderis inſtrumentis legunt, cognoſcunt, meditantur homines pii, videntur ſibi verſari in montibus ſtillantibus muſtum, & collibus diffluentibus lacte, aut innatare torrentibus rivis mellis ac butyri; parumque abeſt quin exclament, quod Bohemorum Martyrum aliquem Euangeliorum codici inſcripſiſſe accepimus, ECCE PARADISUS NOSTER. Solvuntur in laudes Dei, cujus immenſæ adverſus eos bonitati tam ſolidæ, excelſæ ac beatificæ ſapientiæ magiſtras paginas, uti debent, ita & accepto ferunt; ac bona ſua omnia, vitamque ipſam, aut ſi quid vita poſſit eſſe carius, depeciſci mallent, quam cœleſtis illius depoſiti jacturam facere. Exiſtimantes quippe id quod res eſt, non poſſe ſibi vel ſapientiam, vel ſanctimoniam, vel animi in Deo exſultantis lætitiam, imo ne ſalutem quidem ipſam deeſſe; ſi Divinos illos libros non in manibus ſolum & oculis, ſed in imis pectorum receſſibus habeant. Fieri autem omnino non poteſt, quin is qui Deo ſuam gloriam, mortalibus ſalutem invidet, iiſdem his libris, quos ad regni ſui perniciem comparatos novit, in furorem actus ringatur. Quamobrem nihil reliqui facit, quo minus eos, qua vi qua aſtu, mortalium manibus excutiat. Olim tyrannos incitavit, ut undique conquiſitos flammis exurerent: fuitque quum partam ſibi victoriam, deletamque Chriſti religionem, ſed falſo ac ſtulte, gratularetur. Hæreticis etiam, & projectæ audaciæ ac proſtituti pudoris hominibus uſus eſt, qui ſceleratas manus ſacratiſſimis tabulis injicerent: vel ipſam vitiantes ſcripturam, vel, ubi id non poterant, genuinam illius mentem venenatis ſuis gloſſis corrumpentes. *Sed* potiſſimum hoc ſeculo furit; majore tamen quam unquam vafritie. Quum poſt renatas patrum noſtrorum memoriâ bonas literas, plurimi ſe paſſim impenderint linguis eruditis addiſcendis, antiquitatis omnis receſſibus perreptandis, iis denique univerſim artibus excolendis; quibus animi ad humanitatem formari ac poliri cenſentur; nonnulli quidem pio ſtudio ad Divinorum Inſtrumentorum elucidationem quidquid congeſſerant, contulere, quorum memoria ſacra ſemper & venerabilis Eccleſiæ erit;

 alii

alii vero omni ſuo ingenio nefarie abuſi ſunt, ut Divinorum librorum fidem atque auctoritatem, at clam & per cuniculos, everterent; quorum ſacrilegas artes ad æternam ipſorum confuſionem detegi, rei Chriſtianæ intereſt; Veſtræ quoque, ILLUSTRES PROCERES, ut, qua præditi eſtis ſapientia atque poteſtate, eas animarum peſtes compeſcatis. Nimirum poſtquam recepto publice Chriſtianiſmo palam ubique agnita Sacrarum literarum Divina auctoritas eſt, prima ſe impii oris apertione inteſtabilem faceret, qui nulla circuitione uſus eam ſe impugnatum venire profiteretur. Alius quærendus fuit callidis hominibus prætextus. Quum pulſa ſcholarum barbarie melioris Philoſophiæ atquæ eruditionis Critices exorta nuper lux ſit, dolendum eſſe ajunt, ni quæ cæteris ſcientiis artibusque inde accenduntur faces, eæ etiam inScripturarum inferrentur adyta. Cur enim Divinis Literis præclara iſta invideretur felicitas, quæ aliis Præſtantiſſimorum virorum monumentis contigit, nova hac arte plurimum emaculatis, ornatis, illuſtratis? Hoc fundamento poſito, ſolvendæ mentes inani formidine ſunt, quaſi non idem injuria temporum, & incuria aut malitia etiam hominum, Sacris noſtris libris evenire potuerit, quod aliis omnibus ſcriptis, ut medica indigeant manu. Exuendi etiam animi iis præjudiciis, quibus ſacros aliquos libros non ſuis auctoribus, nimiumque vetuſtis ſeculis, rudis ac credula attribuit antiquitas. Non intercedimus, inquiunt, quo minus credatis Deo Auctori deberi Pentateuchi Moſaici originem: at ſcitisne, quo modo? Minerval parate, quotquot ſecretioris eſſe vultis conſulti ſapientiæ; minerval, inquam, parate Reginæ ſcientiarum, Divæ Criticæ, quæ propitio magis quam unquam vultu noſtrum hoc ſeculum, noſtras has terras adſpicere dignata eſt. Illa docebit, quod ab antiquo populi propemodum omnes, ii certe qui præ cæteris moratiores erant, publicos ſuos habuerint actuarios, qui quæ ſingulis memorabilia contingebant temporibus, ea magnâ diligentiâ, ac fide quidem optimâ, ſcripto conſignarent, in Regni Archivis reponenda, aſſervanda. Ægyptii imprimis, ſapientiſſima natio, huic operi admoverunt Sacertotes ſuos atque Hierophantas. Id ab iis Moſes didicit, in Ægyptiorum diſciplina probe eruditus; ideoque jam à primis Iſraëliticæ Reipublicæ initiis, viros aliquos prudentes, ac magna Divini Spiritus menſura præditos, ſelegit, quibus cura Sacræ Hiſtoriæ ſcribendæ demendata eſt. Quo officio quum illi fideliter ac prolixe defuncti eſſent, atque elephantinos propemodum liberos reliquiſſent, factum eſt labente tempore,

neſ-

neſcio quando, fortaſſe poſt ſolutam captivitatem Babylonicam, ut alii, neſcio qui, attamen, ne ſucceſſeatis, Divini afflatus non exſortes, inde hoc quod nos habemus, & ut venerabilem Moſis pentateuchum exoſculamur, compilaverint. Porro compilatores hi quum varii fuerint, ac ſinguli ſuum habuerint inſtitutum, mirandum non eſt, ſi hiſtoriæ aliquando male junctæ ſint, & repetitiones occurrant cræbræ, otioſæ aliquando atquæ odioſæ, quas probabile non eſt ab una, eaque ſapienti, manu eſſe. Sed & aliud acceſſit incommodum, cui fruſtra aliunde remedium, quam a Sacra Critice petatis: ſcilicet quum voluminibus ſua inſcripſerint veteres, quorum partes nullo aut glutine aut conſutione junctæ, circa cylindros volutæ, atque, ubi uſus erat, evolutæ fuerint; hinc facile fieri potuit, factumque revera eſt, ut, turbatis voluminum partibus, neque ſuo repoſitis loco, pericoparum etiam ordo mire aliquando miſereque turbatus ſit; acri quadam ingenii ſolertia, ubi res poſtulaverit, ſuo reſtituendus nitori. Quod, Divæ Critices enthuſiasmo correpti viri quidam eruditiſſimi, quibus hoc ſpeciali indultum favore eſt, bonis avibus aggreſſi eſſe, & ſupra quam dici poteſt feliciter perfeciſſe perhibentur. Ubi luxata & hiantia ſacræ orationis membra, neque Grammatices aut Rhetorices aut Dialectices, quas pueri didicerant, legibus ſatis reſpondentia, deprehendere ſibi viſi ſunt, ſuæ exiſtimarunt eſſe pietatis, ea quantumvis dolentia, renitentia, reclamantia, primun exartuare, mox reponere, ubi commodius locata fore ea dictat ars, qnam omni exceptione majorem par eſt agnoſcere. Idque tantâ fecerunt peritia, ut majore non potuerint, ſi ipſa vidiſſent autographa, & columellas, lineas, literas omnes in numerato habuiſſent; tantâ artis fiducia, ut haut minora moliti ſint circa Moſis ut Jobi ſacrata volumina, quam audaciſſimus quiſque ex profanorum Criticorum gente circa Ariſtophanem aliquem aut Plautum. Hæc, quæ exempli duntaxat cauſſa dicta ſunto, aliaque id genus quam plurima, quæ referre pudet pigetque, uti magno cum apparatu jactantur, ita non ſine reconditioris quaſi eruditionis admiratione ab incautis audiuntur; qui paullatim, nihil tale ab initio ſuſpicantes, in eam ſe delapſos mirantur ſententiam, quam cum Divina Librorum ſacrorum Auctoritate conciliari, vix, aut fortaſſe ne vix quidem, poſſe, facile deprehendunt. Hæ ſeculi ſed nefariæ, ſceleſtæ, ac prorſus Diabolicæ artes ſunt, quibus dici non poteſt quam multi decipiantur, qui rarioris, liberæ, ac generoſæ cujuſquam ſapientiæ nomen affectant.

Sed

Sed neque admodum idoneum videtur fovendæ ac firmandæ opinioni quam de Inſtitutorum Moſaicorum Divina origine atque arcanis ſignificatibus ab ineunte ætate inbibimus; ſi tota ea res in Politicum ſchema transformetur, ubi dominandi aſtus principem locum obtinet. Atque id mihi nunc imprimis exponendum Vobis venit, ILLUSTRES PROCERES: quippe quod operi ad pedes mox Veſtros deponendo originem dedit. Neque, opinor, aut ingratum Vobis, aut publicæ rei utile erit, cognoſcere, quibus ratiocinationum ambagibus huc demum Viri quidam Doctiſſimi devenerint. Ponunt, ab antiquiſſima poſt Univerſale Diluvium antiquitate, invaluiſſe religionem ex operoſis & myſticis quibusdam cærimoniis, & ritibus ad ſolos digitos pertinentibus, conflatam; quæ ſimplicem, facilem & animo tinctum veterum Patriarcharum cultum obſcuraverit prius tandem penitus eliminaverit. In ritibus hujusmodi fingendis, formandis, adeoque multiplicandis ut ipſam propemodum Arithmethicam fatigent, facile primas Ægyptus tenuit, illuſtris illa ſuperſtitionis ſchola. Ibi Hebræorum natio, tam craſſo & vili facta luto, ut a brutorum ſorte atque indole exiguo diſtaret intervallo, multis annis hæſit. Fierique vix aliter potuit, quin qui primum in Ægypto hauſerant ſpiritum, tantis neceſſitudinibus cum Ægyptiis juncti, tot etiam infortuniis in Ægypto vexati atque fracti, avitæ religionis reliquias, ſolius Cabbalæ ope acceptas ſervataſque, ſenſim oblivioni traderent, earumque loco, fatali ſuperſtitionis Ægyptiacæ lue tacti, tetricas dominorum ſuorum nænias deperirent. Inſula autem iſta plebecula inter lateres ac idola nata, poſt tot annorum uſum mores, quaſi in primas animarum texturas traditos, repente exuere non norat. Quamobrem periculoſæ plenum opus aleæ aggreſſus fuiſſet, quisquis Hæbræorum infantiam ab iſtis, Ægypti ſeculique ritibus e veſtigio ſtuduiſſet ablactare. Si enim ad tempora præterita oculos referamus, mutationes quasvis repentinas, circa ritus quibus longa dies & religionis opinio ſummam apud plebem gratiam & reverentiam fecerunt, motus & turbas pernicioſiſſimas concitaſſe, facile obſervabimus. Arte ergo opus fuit; ut intractabilis ille Iſraëliticus populus ad meliorem vocaretur frugem, & ſtupidæ iſte pertinaciæ dæmon, qui gentem a prima tenuit infantia, blando ſed efficaci exorciſmi carmine ejiceretur. Introducendus quidem fuit cultus vere novus; ſed, ad turbas evitandas, ſub ſpecie veteri. Nova enim omnia, niſi veterum ſpeciem aliquam induant, animo feruntur iniquiore. Ideoque

qui

qui novis rebus in regno quopiam revera ſtudent, qui Leges veteres refigunt, & ſuſque deque miſcent omnia, vetera tamen officiorum nomina, & alia minora, olim in uſu, ad captandum populum inviolata ſolent relinquere. Unde Tacidi illud: ARCANUM NOVI STATUS, IMAGO ANTIQUI. Hoc itaque prudentiſſimo factum eſt conſilio, ut veteris cultus objectum potius & circumſtantiæ aliquot mutatæ ſint, quam integra materia: ritusque non pauci, ex Ægypto oriundi, qui ineptiæ quidem erant, at tollerabiles, paululum emendati, in ſacrorum album transſcripti ſint. Hinc Tabernaculi Templique magnificentia: hinc Sacerdotum ordo, ſplendidusque apparatus, imprimis & Pontificis decoræ veſtes, inque iis Urim, (quod fingitur idolum aut ſimulacrum parvulum fuiſſe ad humanam ſimilitudinem formatum, quo mediante Deus, aut Angelus, illius vice ac nomine, ad Pontificis, interrogata, reſpondit) ac Thummim, ad ſimilitudinem Bullæ illius fabræfactum quam a colo ſuſpenſam geſtabat Pontifex Ægyptius: hinc feriæ ac feſta, ipſeque hebdomaticus dierum orbis, ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu depromptus, & hebdomatici Sabbathi religio: hinc pecudum ſexusque in ſacrificiis diſcrimen, & hyſſopi uſus, & Vaccæ rufæ, & Hirci emiſſarii cærimonia: hinc lucernarum accenſio, & Frontalia Ægyptiorum Phallis ſubſtituta, & ſerpentis æneí amyletum, quo peſtis nigris inſerta medullis excantata fuit: hinc ſuis odium, exterorum averſio, lotiones crebræ, &, quod mireris, ipſa adeo Circumciſio: omnia ex Æpyptiacis ſacris, ea qua dictum eſt mente, in Moſaicum transſumta cultum. Hæc mihi quidem, Illustres Proceres, ſi quod ſentio, candide eloqui liceat, quantumvis acute excogitata, ſpecioſe propoſita, erudite defenſa, graviſſimis, laborare videntur ſequelis, quæ in Deum Deique populum, atque in ſanctiſſima numinis inſtituta, perquam ſint injurioſæ. Neque interdici homini pio debet quo minus vereatur, eo comparata eſſe omnia, ut omiſſo myſteriorum ſub involucris iſtis latentium ſcrutinio, frigidis ineptientium Æpyptiorum Antiquitatibus, ſi modo Antiquitatibus, defixæ ſtudioſorum hominum mentes hæreant: totaque Iſraëlitarum Religio Politici magis alicujus vaframenti ſpeciem habere videatur, quo ſive Deus, ſive Moſes ſibi regnum ſibi in eo populo firmavit; quam umbrarum ſuarum indigitamentis ad Chriſtum ducere. Hæc autem quum Chriſtianis pectoribus merito incutiant horrorem, exiſtimavi ab officio; meo nequaquam eſſe alienum, ſi, quam parum ſolidis

Ægypt. ** ſuper-

ſuperſtruantur fundamentis, quam incertis nitantur conjecturis, & indignis ſæpe hariolationibus, quam ab omni demonſtrationis ſpecie ſint remotæ, quam denique adverſa indubitatæ fidei monumentis, & contraria Divinæ menti ac gloriæ, oſtendere anniterer. Ideoque quidquid temporis, laborioſiſſimæ ſubducere licuit functioni, id pervolvendis eorum libris qui antiquas Ægyptiorum res narrarunt, colligendisque iis quæ pridem mihi fuerant obſervata, magna animi contentione impendi: donec hic mihi natus eſt commentarius quem Vobis nunc, Illustres Proceres, ea qua par eſt devoti animi obſervantia, antiqua Formula, DO, DICO, CONSECRO. Veſtræ poſt Deum ſollicitudini ac curæ debemus, quod fœcundo frui liceat otio; cujus idcirco, ut Deo, ita & Vobis, reddendas eſſe arbitror rationes. Et quamvis quæ meæ hic ſunt operæ nemini magis exigua videri poſſint quam mihi ipſi: tantum tamen cauſſæ quam tractandam ſuſcepi momentum eſt, ut dignam eam eſſe veſtris auribus, dignam Veſtra etiam tutela, pronunciare non dubitem. Hoc enim nunc agitur quomodo Deo ſua gloria, religioni Iſraëliticæ ſua ſanctitas, cærimoniis ſuum myſterium, Moſi ſua fides & integritas conſtet. Neque profecto illuſtrior alia Chriſtiani Magiſtratus laus eſt, quam quod Dei Chriſtique ejus ſe agnoſcens vicarium, ejus gloriæ aſſerendæ, ejus regno amplificando, ejus veritati tuendæ, ejus cultui promovendo, quidquid accepit poteſtatis, diligenter, ſapienter, fideliter impendat. Ea Vos laude macti eſtote, Illustres Proceres, ut ſub Veſtro pio ac felici regimine non ſua ſolum Reipublicæ tranquillitas, ſuus urbibus ſplendor, ſuus commerciis vigor, ſuum literis decus, ſua civibus incolumitas, conſervetur, augeatur: verum etiam Religio floreat, Pietas germinet, Veritas ſe diffundat, montes populo pacem proferant, & colles juſtitiam, uti quum deſcendit pluvia ſuper herbam ſectam, quum imbres, irrigatio terræ. Ut Reipublicæ Veſtræ ab omnibus ſalutem Dei amantibus occinatur: BENEDICAT TIBI JEHOVA, O HABITACULUM JUSTITIÆ, MONS SANCTITATIS; BEATUS ILLE POPULUS CUI ITA EST, BEATUS ILLE POPULUS CUJUS DEUS EST JEHOVA. Ita calidis ſuſpiriis voveo;

Illustres ac Præpotentes Ordines,

Veſter obſequioſus in Domino Cliens,

HERMANNUS WITSIUS.

LECTORI S.

QUandoquidem operis hujus occaſionem atque argumentum, primo capite; rei autem momentum, in Dedicatione ad Illuſtres Ordines expoſui: non niſi paucula quædam ſupereſſe videntur quæ monere te amplius habeam, Lector Benevole. In quibus principem ſibi locum hoc poſcit: biennio poſt primam libri iſtius editionem anno nimirum vertentis ſeculi LXXXV; Cantabrigiæ in dias luminis oras prodiiſſe JOHANNIS SPENCERI SS. THEOL. DOCT. de Legibus Hæbræorum Ritualibus & eorum Rationibus Libros Tres. Ingens opus, multa confectum cura, plurimaque eruditione exornatum: quo prolixiſſime id exſecutus eſt doctiſſimus auctor, quod olim in Diſſertatione de Urim & Thummim moliebatur. Neſcio tamen, an tanta variarum congerie materiarum, eam, quam nos examinandam nobis duximus, ſententiam, probabiliorem æquo & Antiquitatum Hebraicarum non incallido lectori reddiderit. Quo enim plura ſibi expedienda ſumſit, eo majori ſæpe firmiorum argumentorum penuria laborare propemodum neceſſe fuit. Et fallor, niſi ad cujuslibet fere capitis inſpectionem peritus rerum cenſor facile deprehendat, pro rationibus convincentibus obtrudi quæ ne ſpeciem quidem demonſtrationis habent. Nihil utique mihi ipſe vindico: nec quidquam ingenioſiſſimi hominis judicio cupio eſſe detractum. At præfiſcine dixerim, in proclivi mihi eſſe, multis id quod affirmo evidentibuſque exemplis comprobatum dare; ſi quidem in iſtum nunc campum exſpatiari liberet. Verum & Præfationis modum Diſputatio ea excederet, & prolixitatis me dudum tædet. Pro ſpecimine eſſe poſſunt ea quæ in Miſcel-

Miſcellaneis *meis de* Tabernaculo, Arca, Cherubinis, *meditate diſſerui. Atque alia aliquammulta alii doctiſſimi homines ſuæ ſubjecerunt excuſſioni. Quod itaque novis ex magno Clariſſimi* Spenceri *volumine obſervationibus* Ægyptiaca *hæc mea non grandiverim, non ex eo factum eſt, quod difficilis ea res operæ foret: ſed partim quod alii eam nunc tractationem occupaviſſent, partim ne plurium membrorum acceſſione, aliorumve væſano incremento, operis mei ſymmetria turbaretur. Iterata igitur hæc editio non multum a priore recedit: niſi quod aliquibus in locis aliquanto ſit emendatior. Repeto quod olim ſignificaveram, paginarum* Marshami *numerum me citaviſſe non ad* Londinenſe Exemplar in Folio, *ut vocant, (hujus mihi, dum hac ſcribebam, nulla fuit copia) ſed ad* Germanicum in Quarto, *editum* Lipſiæ Anno M DC LXXVI. *Vitia quæ irrepſerunt Typographica tam exigua pleraque ſunt, ut enotare vix fuerit operæ pretium. Id unum caveo; non poſſe me ubique* numeros *Librorum, Capitum aut Paginarum, ex quibus aliquid citatum eſt, præſtare: etiamſi quanta potui accuratione attenderim. In* indicibus *concinnandis egregiam mihi operam præſtitit Amicus quidam meus, Vir Doctus ac ſolers. Vale* Benevole Lector, *ac ſtudia mea precibus tuis Deo commendato.*

ÆGY-

ÆGYPTIACORUM SACRORUM CUM HEBRAICIS COLLATIO.

LIB. I. CAP. I.

Operis Occaſio, Argumentum, Scopus.

I. *In Marſhami Canone Chronico, quid laudandum, quid deſiderandum videatur.* II. *Atque id quidem notandum, quod antiquiſſimos Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſat.* III. *In qua eadem opinione etiam Spencerus eſt.* IV. *Contendens, Deum eos Ægyptiorum ritus quos ineptias magis tolerabiles norat, paululum emendatos, in ſacrorum ſuorum album tranſcripſiſſe.* V. *Inque ea re Politica uſum ſapientia.* VI. *Noſtri ſuper ea ſententia Examinis modus.* VII. *Ac ſcopus.*

I. IN omnium nunc fere eruditorum manibus verſatur nobiliſſimi Viri JOHANNIS MARSHAMI, Angli, Equitis Aurati, CANON CHRONICUS, ÆGYPTIACUS, EBRAICUS, GRÆCUS. Opus quantivis pretii; quod uti auctori ſuo multa lectione, accurata meditatione, plurimiſque lucubrationibus ſtetit, ita lectori per ſalebroſos obſcuriſſimæ antiquitatis receſſus viam non paullo faciliorem expeditioremque effecit. Sed ut in humanis rebus nihil omni ex parte beatum eſſe ſolet, ita nec pulcherrimo huic corpori ſuos deeſſe nævos videas. Id ſibi Nobiliſſimus auctor ſuo quodam jure ſumſit, ut, relicta aliquoties frequenti regiaque via, per devios tramites, veluti animi cauſſa, exſpatietur: ubi contingit in eas ipſum opiniones incidere, quæ, ut ut eruditæ videantur, non tamen æque piæ ſunt, neque ad ſacratiſſimæ religionis noſtræ decus honoremque admodum comparatæ.

II. Cætera ſilentio hoc tempore tranſmittere liceat: hoc unum nunc notare lubet, quod Hebræorum ritus ſacraſque cærimonias, eas etiam quæ Moſe antiquiores ſunt, quas a Deo non ſine typica Chriſti adumbratione inſtitutas eſſe univerſus credit Chriſtianiſmus, ex profanis *Ægyptiorum* p. 189.
moribus, ſeculique uſu derivet. ÆGYPTII, inquit, UT πολιτείᾳ, ITA ET RELIGIONE GENTES CÆTERAS PRÆCESSERUNT; EORUM RITUS AD ALIOS POPULOS TRANSLATI ETIAM AB EBRÆIS (NON SINE EMENDATIONE FORSAN) USURPATI SUNT. Quibus verbis quot quantaſque res complectatur, ea quæ modo dicturi ſumus manifeſtum facient.

III. Eandem ſententiam magno nuper animo atque apparatu tuitus eſt JOHANNES SPENCERUS, Theologus itidem Anglus, in *Diſſertatione de* URIM *&* THUMMIM. Ubi ita vir Doctiſſimus inſtituit: Iſraëlitæ, inquit, qui in Ægypto primum hauſerunt ſpiritum, omnes Dei rerumque Divinarum notitias, per ſacram tantum *Cabbalam* acceptas, oblivioni ſenſim tradiderunt: & vix ultra lateres & allium Ægypti jam ſapientes, in Dominorum ſuorum mores & ingenium toti tranſierunt, ritibus eorum ac ſuperſtitionibus facile ſuſceptis. Ab iſtis *Ægypti* ſeculique ritibus, qui *Hebræorum* infantiam e veſtigio ablactare ſtuderet, næ ille difficile & pene deſperatum opus moveret. Non eo ſolum nomine, quod conſuetudo religioſa tam potente faſcino animos incantare ſolet, ſed & quia natura populum illum, præ aliis terræ incolis, ingenio moroſo, difficili, & propoſiti tenaciſſimo finxiſſe videtur.

Cap. IV. ſect. VII.

IV. Quoniam itaque Deo negotium erat cum rudi populo, a ſuis ſeculique moribus cito facileque nulla machina dimovendo; eorum ritus non paucos, quos cum primo lacte imbiberunt, *paululum caſtigatos*, leni animo tulit, & *congruentem*, quod *Euſebius*, ait, *audientium moribus legem promulgavit*. Deus enim, quum prima reformationis *Judaicæ* fundamenta poneret, & homines a ſuperſtitione *Ægyptiaca* ad frugem vocare ſtuderet, hanc ſibi rationem ineundam habuit: Idolorum cultu ſub capitis pœna populo ſuo interdixit, & ritum quemlibet antiquum qui peccati exemplum vel occaſio exſtitit, tanquam membrum corruptiſſimum, a cultus antiqui corpore, legis ſuæ enſe amputavit. *Alios autem non paucos, Quos* INNEPTIAS NORAT MAGIS TOLERABILES, *& ad myſterium aliquod adumbrandum aptiores, in ſacrorum album,* PAULULUM EMENDATOS, *tranſcripſit.* Atque inde natum, quod tot *inanes baptiſmorum ritus, neomeniarum feſta* in lunæ olim renaſcentis honorem (ni *Maimonidi* vana fides) celebrata, *morem choreas inter ſacrificandum ducendi, feſtorum ſolennia, veſtis candidæ, & muſicæ inſtrumentalis*, dum rem Divinam facerent, *uſum*, & ejuſdem conditionis alia, ad cultum & ſacrorum ſuorum familiam tranſtulerit.

Præpar. Evan. lib. VII. c. VIII.

Por. Nev. rat. III. MCXLVI.

V. Et hac quidem in re præclara *Sapientiæ* & *Bonitatis* ſuæ exempla edidit Deus O. M. *Sapientiæ*: nulla enim arte tam facile obtuſioris ille naſi populus ad *cultum vere novum*, quam per *umbratiles* aliquas *veteris reliquias*, allici potuiſſet. Nam nova omnia, niſi veterum ſpeciem aliquam induant, animo iniquiore ferre ſolet inſulſior populus. Unde illud *Taciti*: *Arcanum novi ſtatus, imago antiqui.* Sed nec minora *Benignitatis* ſuæ documenta præbuit ſummus legiſlator: quum enim illi reformationem moliri viſum eſſet, non protinus quidquid ex uſu vetere tolli potuit (more hominum ingenii præfervidi) ſublatum ivit; ſed quidquid commode tolerari potuit, ad καιρὸν uſque διορθώσεως toleravit. Quo pacto ad hominum infirmorum menſuras ſeſe attemperavit, & per *ritus iſtos veteres, paulo emendatiores,*

datiores, tanquam per *prima & leviora obedientiæ rudimenta*, ad *pietatem virilem & ſeveram* populi infantiam ſenſim ac leniter erudiit.

VI. Multa a Viris Doctiſſimis congeſta ſunt, quibus huic ſuæ aſſertioni fidem faciant. Ea autem quum plurimum reconditæ contineant eruditionis, non videntur Clariſſimi Auctores ſua laude, uti nec ſtudioſi Lectores jucunditate, atque utilitate quæ exinde percipi poteſt, defraudandi eſſe. Noſtra etiam intereſt ut candide omnia referantur, quo examen ſuper iis accuratius inſtitui, & judicium prudentius atque ſincerius formari queat. Hanc unam mihi libertatem a Viris æquiſſimis depoſco, ut quæ ipſi ſparſim, & prout argumenti ſui ratio exigebat, hic illic, in commentariis ſuis ſcripta reliquerunt, ea ego in unum collecta, neque inconcinno, ut arbitror, ordine diſpoſita, uno veluti obtutu Lectori meditanda exhibeam; inſperſis quandoque & aliis quæ mea mihi Lectio ſuppeditavit, & ſuis ſingula auctoribus attribuentur.

VII. Ita autem commodiſſime me proceſſurum exiſtimo, ſi *primo* longa exemplorum inductione, ex Doctiſſimorum virorum mente, & eorum plerumque verbis, demonſtravero, *magnam atque admirandam plane convenientiam in religionis negotio veteres inter Ægyptios atque Hebræos eſſe.* Quæ quum *fortuita* eſſe non poſſit, neceſſe eſt ut vel *Ægyptii* ſua ab *Hebræis*, vel ex adverſo *Hebræi* ſua ab *Ægyptiis* habeant. *Dein* eas *rationes* proferam, quibus inductos ſe teſtantur viri erudititiſſimi, ut *ex Ægyptiorum fontibus Hebræorum pleroſque rivulos derivatos eſſe* credant. Super omnibus denique ἐπίκρισιν meam ſubjungam, eo argumentorum robore quod ſuſcepti negotii ratio patitur firmandam. Nequaquam ea mente ut Doctiſſimorum Virorum laboribus detraham; ſed ut me & Lectores meos in inveſtiganda veritate exerceam, ſi forte detur curva corrigere, & *Egregio inſperſos abſtergere corpore nævos.*

CAP. II.

Ægyptiorum atque Hebræorum de Via Felicitatis & ſupremo Numine conſentiens fides.

I. *Antiquiſſimorum rituum apud diverſas gentes convenientia.* II. *Tria totius religionis ſumma capita.* III. *Ægyptii, ſecundum Apollinem, primi viam ad Felicitatem monſtrarunt.* IV. *Cultum extraneum deteſtati ſunt.* V. *Theologiam eorum ab ineptiis & ſuperſtitione excuſat Plutarchus.* VI. *Unius Dei poteſtatem in variis Symbolis venerati ſunt.* VII. *Knephi, monſtroſi ſerpentis, ſymbolica explicatio.* VIII. *Confirmata ex antiquis.* IX. *Sigalionis Harpocratis myſterium.*

I. ANTIQUISSIMOS ſacrorum *ritus*, apud *gentes diverſas*, *non admodum diverſos* fuiſſe, nemo humanioribus literis vel mediocriter

In Levit. I. 9. tinctus ignorare poteſt. *Mirum eſt quam vetuſtiſſima ſacra inter ſe congruant,* ait *Grotius*. Porro, ſi, levato antiquitatis obſcurioris velo, gentium omnium ritus oculis vigilantibus intueamur, *Ægyptios* & *Hebræos*, præ omnibus aliis, moribus ſimillimos fuiſſe comperiemus. Neque hoc *Kircherum* fefellit, cujus hæc ſunt verba: *Hebræi tantam habent ad ritus, ſacrificia, cærimonias, ſacras diſciplinas Hebræorum affinitatem, ut vel* Ægyptios Hebraizantes, *vel* Hebræos Ægyptizantes *fuiſſe plane mihi perſuadeam.* Nec abſimile veri eſt, affinitatem hanc in cauſſa fuiſſe quod apud Romanos *ſimul actum de ſacris Ægyptiis Judaiciſque pellendis*: referente *Tacito. Suetonius* ſimiliter in *Tiberio. Externas cærimonias, Ægyptios Judaicoſque ritus compeſcuit.*

Propyl. Agonyſ. c. II.

Ann. lib. II. cap. XXVI.

II. Sed quid verbis opus eſt? In rem præſentem veniamus. Tribus potiſſimum partibus Religio pleraque comprehenditur. I. DOGMATIBUS RERUM CREDENDARUM. II. PRÆCEPTIS RERUM FACIENDARUM. III. RITIBUS QUIBUSDAM ET CÆRIMONIIS SACRIS. In ſingulis autem hiſce miram eſſe animorum inter *Ægyptios* & *Hebræos* conſenſionem ita evincitur.

III. CREDENDARUM RERUM DOGMATA quod attinet, conſtat utique hunc totius eſſe *finem* Religionis, ut hominem deducat ad *felicitatem* quæ creatura rationali digna ſit. Quid enim aliud eſt *Religio*, niſi *Philoſophia quædam Divina, viam ad beatitudinem demonſtrans*? Ea autem ex *Ægyptiorum* ſchola prodiit, ſaltem ſi *Apollinis* oraculo fides ſit. Ita enim ille apud *Euſebium*,

Marſ. p. 155. Præpar. Ev. lib. IX. c. X.

Αἰπεινὴ γὰρ ὁδὸς μακάρων, τρηχεῖά τε πολλὸν,
Χαλκοδέτοις τὰ πρῶτα διοιγομένη πυλέωσιν
Ἀτραπιτοὶ δὲ ἔασιν ἀθέσφατοι ἐγγεγαυῖαι,
Ἃς πρῶτοι μερόπων ἐπ' ἀπείρονα πρῆξιν ἔφηναν
Οἱ τὸ καλὸν πίνοντες ὕδωρ Νειλώτιδος αἴης.

Ardua, & innumeris Divum eſt via conſita ſaxis.
Ac primum e valvis rigido ſtridentibus ære
Panditur: hinc cæci ambiguo diſcrimine calles,
Quos fructu immenſo primi docuere nepotes
Niliaco undantes potant qui gurgite lymphas.

Ἡ μακάρων ὁδὸς, *via Felicium*, vel *ad Felicitatem ducens*, *Porphyrio* oraculum explicanti dicitur ἡ πρὸς Θεοὺς ὁδὸς, *Via ad Deos*, ſive *Deorum via*. Porro hæc ipſa *Hebraicæ* religionis ſumma eſt, non ſi *rem* modo, ſed & *verba* attendas. Gen. XVIII. 19. Abraham præcepit filiis ſuis, *ut cuſtodiant viam Domini, & faciant juſtitiam.* Et in Evangelio non ſemel occurit ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, *Via Dei*. Marc. XII: 14. Luc. XX: 21.

IV. In opinione quam de *ſummo numine* fovere decet immenſa quidem *Ægyptiorum* atque *Hebræorum* videtur eſſe diſcrepantia, quum *Hebræi inſociabilem* Divinæ Majeſtatis *unitatem* ſuſcipiant, *Ægyptii* autem *Deos Medioximos* adhibuerint; (quos Θεοὺς μεσίτας dixit *Chryſippus*, in *Libro de Antro Mithræ*,

Marsh. p. 161.

Mithræ, & de quibus prolixe agit *Kircherus Oedip. Ægypt. Syntag.* XVII. *cap.* III.) in eo tamen eſt conſenſio, quod ſicuti *Hebræis* nihil ſceleratius viſum eſt quam id quod עבודה זרה *cultum extraneum* nuncupant; ita & *Ægyptii* eodem nomine deteſtari videntur quidquid οἱ γονεῖς ἐ παρέδειξαν *parentes non commonſtrarunt.*

V. Neque tam inepta cenſeri debet *Ægyptiorum* Theologia quam prima fronte videatur. *Plutarchus* enim *Chæronenſis*, ſcriptor πολυμαθέςατ☉, p. 58. & rituum *Ægyptiorum* non imperitus, de religioſis eorum inſtitutis aſſerit, *in ſacris eorum operationibus nihil eſſe* ἄλογον, ἐδὲ μυθῶδες, ἐδὲ ὑπὸ δεισιδαιμονίας, De Iſide p. 353. e. *a ratione alienum, nihil fabuloſum, nihil a ſuperſtitione profectum* (*ut nonnulli cenſent*) *ſed alia habere morales utileſque cauſſas; alia vero expertia non eſſe elegantiæ cujuſdam, aut Hiſtoricæ, aut Naturalis.*

VI. In πολυθεΐα ſua hactenus excuſari, & cum ſana ratione in concordiam quodammodo revocari poſſent, quod immenſam *unius* Dei poteſtatem in *variis ſymbolis* adumbraverint ac venerati ſint. Marsh. p. 161. Ita enim *Porphyrius*: *Ægyptii* τὴν ἐπὶ πάντα δύναμιν Θεῦ διὰ τῶν συννόμων ζώων, ἣν ἕκας☉ τῶν Θεῶν παρέσχεν, ἐθεράπευσαν, De Abſtin. l. IV. c. IX. *per Nomorum ſuorum animalia venerabantur Dei in res omnes poteſtatem quam ſinguli Deorum declararent.*

VII. Exemplo uno atque altero ea quæ dicta ſunt claremus. Ei qui *Ægyptiorum* ſacra non ſatis curioſo luſtraverit oculo, neque attenta perpenderit mente, abſurdum oppido videri queat, quod in tanta iis veneratione fuerit *monſtroſus ſerpens*, cui caput adjunxerunt *accipitris*, quem *Kneph* ſua lingua nuncupant. Magiſque indignabitur quum intelliget, eum *Knephum* ipſis eſſe Θεὸν ἀγέννητον καὶ ἀθάνατον *Deum generationis & mortis expertem*, uti eum *Plutarchus* in *Libello de Iſide* deſcribit; & τὸν λόγον τὸν δημιεργόν, *Rationem mundi effectricem*, uti poſt pauca ex *Euſebio* audiemus. Cæterum indignationem fortaſſis eam ex parte non contemnenda deponet, qui ſibi perſuaderi patitur *Naturam Divinam* cum ſuis operationibus atque effectis, non inepte ejuſmodi *ſerpentis* emblemate notatam eſſe. Sphin. Myſtago. de Mumiis Part. III. c. III. *Sciendum enim eſt* (ita *Athanaſius* inſtituit *Kircherus*) *Ægyptios, uti curioſos naturæ omnium fere animantium Ægypto propriarum inveſtigatores, ita & ſerpentis fuiſſe. Quum enim viderent, ſerpentem nullo manuum pedumque miniſterio, ſolo oblongo corporis tractu procedere; nullo præterea membro præter os conſtare; animal igneo ſpiritu plenum, vivax, ſenectutem quotannis, depoſito veteri exuvio, in juventutem reſtaurare; fieri non poſſe crediderunt, quin aliquid magnum, excellens & prorſus Divinum ſub iis lateret. Accedebat hiſce, quod undulato illo plicatilis corporis motu omnes prope figuras exprimeret, dum videlicet nunc caudam capiti admovens in circulum contortum, Æternitatem, jam in ſpiras convolutum, ſphærarum cœleſtium volumina præfert.* Confer. *Voſ. de Idol. lib.* IX. *cap.* XI.

VIII. Ac ne quis exiſtimet hæc recentiorum duntaxat otioſa quædam commenta eſſe; ſciat *Sanchuniatonem* eadem, iiſdemque propemodum

verbis, ex *Taauto* ſcripta reliquiſſe, quæ videri poſſunt apud *Euſebium.* Ubi additur ex *Epeë*, qui dictus fuit Ægyptiorum μέγιϛος ἱεροφάντης καὶ ἱερογραμματεὺς *ſumus ſacrorum interpres ac Scriba; Unum omnium maxime Divinum habitum fuiſſe eum ſerpentem, qui Accipitris formam præ ſe ferebat, eundemque adſpectu fuiſſe jucundiſſimum. Quippe enim, ubi oculos aperuiſſet, continuo primogeniæ ſuæ regionis loca omnia luce replebat: ſin autem conniveret, ilico tenebræ ſuccedebant.*

Præpar. Eua. lib. I. cap. x. prope fin.

IX. Addamus aliud. Iidem Ægytii Deum repræſentarunt ſub emblemate *Sigalionis Harpocratis*, quem exprimebant ut *puerum nudum, digito labris impreſſo ſilentia ſuadentem; cornu copiæ* ſiniſtra tenentem; ſub pedibus autem habentem *baculum Upupæ capite inſignitum*, cum *lituo* & *gnomone.* Quarum rerum hæc eſt explicatio: *Puer nudus* pingitur; quia Deus ab omni *materiæ* contagione longe remotiſſimus in perpetuo *juventutis* flore permanet *inalterabilis.* Cum *ſilentii* ſigno; quia *ſilentio* potius *colendus*, quam multis verborum ampullis deſcribendus eſt. *Cornu copiæ*, notat *bonorum* omnium quam in ſe continet *ubertatem. Baculus* cum cæteris inſignibus, docet eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani auctorem eſſe. Ex quibus inferre licet, non tam abſurda Ægyptiorum ſacra propius attendentibus eſſe, quam primo obtutu videbantur. *Symbolica* enim ſunt omnia. Idque, ut judicioſe a *Plutarcho* obſervatum eſt, declarant ipſi; *Sphinges* plerumque ante templa collocantes, quod eorum Theologia *ænigmaticam* ſapientiam contineret.

Kirch. Oed. Gymn. Hierog. claſ. XII. cap. II.

De Iſide.

CAP. III.

Deus Triunus, ſecundum Kircherum, Ægyptiis non incognitus.

I. *Triſmegiſtus antiquam Patriarcharum Theoſophiam Ægyptios docuiſſe dicitur.* II. *Et quidem Triunum rerum omnium Principium.* III. *Mentem nimirum, Lucem, & Spiritum.* IV. *Et, quod propemodum incredibile, Filium Sermonem dixit Patri conſubſtantialem.* V. *Per quem Pater mundum condiderit.* VI. *Trinitas adumbrata, per circulum alatum, & ſerpente fœtum.* VII. *Quomodo ad tam abſtruſæ rei cognitionem Triſmegiſtus pervenerit.* VIII. *Illius Libri quam certa Auctoritas.*

I. SED videamus quouſque Ægyptiorum Theologia in Divini numinis cognitione pertinuerit. Non paullo ulterius *Marshamo Athanaſius Kircherus* progreditur, qui non ſolum *Divinæ eſſentiæ Unitatem*, ſed & *Perſonarum Divinarum Trinitatem*, a vetuſtiſſimis *Ægyptiis*, magnis quidem verborum involucris, attamen traditam eſſe contendit. *Triſmegiſtus*, inquit, *Mercurius, quem* Thot, *a primo menſe* Thot, *ejus honori inſcripto, vocabant, conclamatam Idololatriæ confuſionem miſertus, diviniora primorum Patriarcharum,*

Sphin. Myſt. de Mumiis. Part. II.

charum, Sem, Cham, Japhet, *filiorumque, quibuſcum vivebat, dogmata edoctus* cap. III.
(*erat enim, teſte* Chronico Alexandrino, *peringenioſus, & ad Divina myſteria* & Gymn.
cognoſcenda promtiſſimus) *novam de* Deo Uno, Vero, *de* Angelorum Dæmo- Hierogl. claſ. XII.
numque diſpoſitione & ordine, *Theoſophiam exorſus, ſtudio ad id excogitatis*, cap. III.
pro ingenii ſui ſublimitate & præeminentia, argumentis rerum uſu conſpicuis, cognitam artem, ſolis ſacerdotibus & ſapientibus viris ad regnum ſpem habentibus revelatam, idiotis vero & ſuperſtitioſæ plebi inacceſſam & prorſus imperviam, ſaxis, contra omnem temporis injuriam inſculpſit.

II. Interjectis nonnullis ita pergit: *Ægyptios Triunum rerum omnium principium credidiſſe, quod &* Triforme numen *vocant, ex* Suida *paſſim oſtendimus; quod &* Globo Alato ſerpente fœto ἱερογλυφικῶς *exprimebant.* Porro quomodo *Triunum* in *Uno* cognoverint, ex Hermeticis fragmentis ita aperit. Laudat primo Hermetis illud: ἡ γὰρ μονὰς πάντων ἀρχὴ, καὶ ῥίζα, ἐν πᾶσιν ἐστι, *Eſt enim* Monas *omnium principium, & radix in omnibus exiſtens.* Unde concludit: *Monas ergo quum principium ſit, omnem numerum generat, a nullo genita.* Porro: dicitur ab *Hermete*, Μονὰς πατρικὴ, MONAS PATERNA. Si *Paterna* eſt, ergo *generat.* At quid? Id nimirum quod poſt ipſam primum eſt natura, *Duo* videlicet. *Duo* ergo ante omnia generat *Monas.* Ταναή ἐστι Μονὰς, ἡ δύο γεννᾷ, *protenſa eſt Monas quæ duo generat*, inquit *Zoroaſter*; quam & *Dyadem* nominat, *apud Patrem ſedentem.* *Monas* itaque *Dyadi* juncta *Triadem* conſtituit, quam ubique fulgere docet: παντὶ γὰρ ἐν κόσμῳ λάμπει τριὰς, ἧς μονὰς ἀρχὴ, *Toto enim mundo Trias fulget, cujus Monas princeps eſt.*

III. Hinc *Monadem* illam ſæpe *Patrem* vocat, & *primum principium*, ſecundum vero vocat πατρικὸν νόον, αὐτογένεθλον, *Paternam mentem, ſe ipſa genitam.* Tertium vero principium *Mentem ſecundam* vocat, πάντα γὰρ διετέλεσε πατὴρ, καὶ νῷ παρέδωκε δευτέρῳ, *omnia enim perfecit Pater ac Menti tradidit ſecundæ.* Sic & *Triſmegiſtus* πάντων τὸν κύριον, καὶ Θεὸν, καὶ πηγὴν, καὶ δύναμιν, καὶ νόον, καὶ πνεῦμα vocat, & in Unitate Trinum his verbis aſſerit: *Una ſola Lux fuit Intellectualis ante Lucem Intellectualem; & fuit ſemper Mens Mentis Lucida, & nihil aliud fuit hujus unio quam Spiritus omnia connectens, ſemper in ſe exiſtens,* ἀεὶ τῷ ἑαυτοῦ νῷ καὶ φωτὶ καὶ πνεύματι πάντα περιέχων, *ſemper ſua* Mente, *& Luce &* Spiritu *cuncta continens.* Ubi ſane per *Mentem, Lucem, Spiritum*, nihil aliud intelligere videtur quam *Patrem, Filium & Spiritum Sanctum.*

IV. Et hoc ita eum ſentire expreſſe docet loco citato. *Ex Mente*, inquit, *Prima lucidum* VERBUM FILIUS DEI, *idem cum* PATRE, οὐ γὰρ διίστανται ἀπ' ἀλλήλων, ἕνωσις γὰρ τούτων ἡ ζωή ἐστι, *neque enim diſtant a ſe invicem, ſed unio eorum eſt vita.* Et alibi quoque eam τῷ δημιουργῷ ὁμοούσιον, *Patri rerum omnium opifici* CONSUBSTANTIALEM dixit. Quæ verba profecto memorabiliora ſunt, quam ut ipſa non exhibeantur. Ἐπήδησε εὐθὺς ἐκ τῶν κατωφόρων στοιχείων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἰς τὸ καθαρὸν τῆς φύσεως δημιούργημα, καὶ ἡνώθη τῷ Δημιουργῷ, ὉΜΟΟΥΣΙΟΣ γὰρ ἦν, *Exiliit ſtatim ex deorſum latis elementis Dei* VERBUM, *in purum*

Dei

Dei opificium, & unio ſe Opifici Menti, CONSUBSTANTIALIS *enim erat.*

V. Id denique notabile, ut quod maxime: Τὸν πάντα κόσμον ἐποίησεν ὁ δημιουργὸς ὁ πατὴρ, οὐ χέρσιν ἀλλὰ λόγῳ; *Univerſum fecit mundum conditor* Pater, *non manibus ſed* Verbo. Poſtquam hæc aliaque nonnulla, memoraſſet *Kircherus*, in hæc verba concludit: *Atque hæc ſunt vetuſtiſſima omnium ſacræ Theologiæ dogmata, a Zoroaſtre & Hermete mundo primævo propalata, ut proinde hanc doctrinam non immerito Proclus* Θεοπαράδοτον, καὶ Θεόδολον *a Deo traditam & datam aſſerat.*

VI. Quod de *Hieroglyphico Trinitatis Symbolo* dixit, id ita ſeſe habet. Pinxit Hermes *circulum Alatum*, & *ſerpente fœtum*; ut patet ex *Obeliſco Pamphilio*, & ex *Menſa Iſiaca*, ubi nulli non ſimulacro ſupra proſitus ſpectatur. Per *circulum*, puram *Divinitatis formam*, *Numen Æternum*, *Immenſum*, & ab omni *materiæ* illuvie *abſtractum* ſignavit. Per *ſerpentem*, *ſecundam Divinitatis formam* (eſt enim ſerpens animal vivaciſſimum, & nullo membro, teſte *Horo*, præter os conſtans) *ſeu Verbum Dei*, & *ſecundam mentem*, appoſite notavit. Per *alas globo* affixas, *Tertiam Divinitatis formam*, *Spiritum* omnia pervadentem, apte ſignificavit. Atque hoc pacto per *totum ex tribus coalitum*, per modum unius cujuſpiam conſideratum, *Divinam naturam*, *tribus diſtinctis* poteſtatibus conſtantem, expreſſit. Quorum omnium uberiorem expoſitionem, innumeris auctoritatibus ſtabilitam, in *Obeliſco Pamphilio*, Lectori curioſo expendendam *Kircherus* noſter præbet.

Libr. III. fol. 400.

VII. Mirum merito cuipiam videri poſſet, quo modo primi iſti Theoſophi ad eam ingenii illuſtrationem provecti fuerint. Sed non patitur Doctiſſimus *Kircherus* lectores ſuos iſta difficultate teneri. Supponit, *Hermetem* e *Cananæa* ſtirpe, & *Abrahamo* σύγχρονον fuiſſe; quod paſſim ſe demonſtraſſe teſtatur: atque hinc infert, fieri non potuiſſe quin multa curioſum atque omniſcium ingenium, ab iis de vera & recta Theologia, quam ore tenus a protoplaſto profectam & continua ſucceſſione uſque ad Noëmum derivatam habebant (inter quæ Divinæ revelationis ſacramenta non ultimum erat Trinitatis myſterium) expiſcatum fuerit: quæ deinde variis ſymbolorum involucris veſtita poſteris tradiderit.

Obeliſ. Pamphil. lib. I. cap. III.

VIII. Porro librum illum, ex quo hæc deſumta ſunt, tanquam genuinam Triſmegiſti ſobolem Kircherus fide & affectu perpenſiſſimo amplectitur atque exoſculatur, eorumque *inſolentem & intolerabilem oſtentationem, ingenium arrogans & temerarium* mordaci caſtigat ſatyra, qui Auctoris iſtius canitiem negligunt, & libro ei, tanquam ab impoſtore aliquo edito, fidem omnem abrogant.

CAP. IV.

Ægyptiorum cum Hebræis conſenſus in fide de Mundi conditu, Primi hominis creatione, Animæ immortalitate, & poſt hanc vitam ſtatu.

I. *Ægyptii Rationem Mundi effectricem ſub emblemate Cnephi ovum ore effundentis adumbrant.* II. *Neque ſeriem creationis prorſus ignoraſſe videntur.* III. *Hominem ad Dei Exemplar formatum eſſe, ex Pythagoræ diſciplina Euryſus tradit.* IV. *Hebræi de animæ immortalitate, & ſtatu poſt mortem minus ſolliciti.* V. *Ægyptii utrumque primum tradidiſſe dicuntur.* VI. *Iidem metempſychoſios auctores.* VII. *Amenthen dicunt quod Græci Haden.* VIII. *Sepulturæ Ægyptiacæ ritus fidem ipſorum de diverſo poſt vitam hanc animorum ſtatu teſtatur.* IX. *Hebræorum Scheol reſpondet Amenti Ægyptiorum.* X. *De Metempſychoſi ſimilia Ægyptiis Hebræi nugantur.* XI. *Adami animam in Davidem migraſſe, inde migraturam in Meſſiam.* XII. *Impiorum animas per impura volvi animantia.* XIII. *Sepulturæ etiam cura perſimilis.* XIV. *Erudita Petiti de Gehenna obſervatio.* XV. *Hebræi quoque pie defunctis fauſta omnia precantur.* XVI. *Et Iſraëlitas omnes pro nobilibus habent.*

I. QUAS de MUNDI CONDITU ſacras traditiones *Hebræi* habeant, omnibus notum eſt. Non multum ab iis abludit *Ægyptiorum* Symbolica Theologia, quam ex *Porphyrio Euſebius* exhibet. Τὸν δημιουργὸν *Effectricem* illam *Rationem*, quæ ab ipſis *Cneph* appellari ſolet, *humana ſpecie* configurant, *colore cæruleo*, eoque *nigricante*, *cingulum* ac *ſceptrum manu* tenentem. Huic in *capite Regius* ex *penna galericulus* eſt: ὅτι λόγος δυσεύρετος, καὶ κεκρυμμένος, καὶ οὐ φανὸς, καὶ ὅτι ζωοποιὸς, καὶ ὅτι βασιλεὺς, καὶ ὅτι νοερῶς κεῖται. *quod ejuſmodi Ratio abdita fere obſcuraque lateat, ſummoque inveniri labore vix poſſit, eademque vitæ fons ac regina quum ſit, tum vero intelligente quodam ac ſpirituali motu cieatur, quem maxime penna illa in capite ſita referat.* Hunc porro Deum ex ore *Ovum* effudiſſe narrant. *Ovum autem illud mundum interpretantur.* Quod non Ægyptii ſolum faciunt; ſed & ex iis alii. *Ovum* enim *Mundi ſimulacrum Macrobio* eſt. Et ἀρχὴ γενέσεως, *initium geniture* in *Orphicis*, memorante *Plutarcho*. Et conferri poteſt Moſaica phraſis. Gen. I. II. ורוח אלהים מרחפת, & *Spiritus Dei incubabat*, veluti columba ovo. *Thalmudiſtæ* in *Chagiga:* כיונה מרחפת על בניה ואיננה מגעת *inſtar columbæ quæ incubat pullis ſuis* (potius ovo) *neque tangendo lædit.* Similia habet *Jarchius.* Porro quod ovum illud ex *ore* Rationis effectricis prodire fingunt; quid aliud ea re ſignificatum voluere præter id quod Moſes quoque tradidit, *Dei verbo* totam hanc mundi molem fabrefactam eſſe?

Præp. l. III. c. IX.

Satur. l. VII. cap. XVI.

Sympoſ. II. c. III.

Cap. II. fol. 15.

II. Sed neque ORDINEM eum ignorarunt, quem in mundi creatione a Deo obſervatum eſſe Moſes memorat: Ita enim ſententiam eorum *Dio-*

Lib. I. initio. *dorus Siculus* explicat. *Quum primum res univerſæ exiſtere cœperunt, unius vultus fuiſſe cœlum ac terram permixta eorum natura. Poſteaquam diſceſſiſſent a ſe iſta corpora, Mundo contigiſſe eum quem nunc videmus ordinem; aërem autem perpetui motus factum compotem. Hujus quod maxime erat igneum ad ſublimia loca evectum, quippe quum ſurſum tendat ob levitatem talis natura: eademque de cauſſa ſolem & ceteram ſiderum multitudinem manſiſſe in perenni vertigine: quod vero cœnoſum ac turbidum, cum humida concretione uno ſubſediſſe in loco, vi gravitatis. Sed quoque quum volutaretur in ſe, verſareturque continuo, ex humidis mare, ex ſolidioribus edidiſſe terram, ſed lutoſam mollemque valde. Hanc vero, ut primum qui ſoli adeſt ignis collucere cœpit, coaluiſſe: tum vero, quum fermentaretur ſumma facies, intumuiſſe plurimis in locis humentia, inque iis putredines exſtitiſſe, tenuibus pelliculis circumdatas. Quod etiam nunc in ſtagnis lociſque uliginoſis fieri conſpicitur, ubi poſt refrigeratum ſolum ſubito incaleſcit aer, non autem paullatim immutatur. Quumque ad eum modum ex calore fœta & impleta eſſent quæ madebant, in fœtibus adveniſſe alimentum noctibus ex circumfuſa nebula, diebus vero eos ab æſtu ſolidatos. Poſtremo quum ad ſui plenitudinem veniſſent ii fœtus, peruſtaque atque ita rupta eſſent membranarum involucra, enatas apparuiſſe omnimodas animantium formas. Horum alia plurimum ſortita caloris ad loca ſupera abiiſſe, facta volucria. At quæ terreſtri craſſitie eſſent prædita, ea in reptilium & aliorum humi viventium poſita claſſe. At quæ de humente natura traherent plurimum, ea quoque ad locum perlata cognatum ſibi, dicique natantia. At tellurem, quum ab æſtu ſolis & a ventis magis magiſque induruiſſet, ad poſtremum non ſuffeciſſe gignendis majoribus animantium, ſed ea ex mutuo coitu cœpiſſe gigni.* Hactenus *Diodorus*: cujus verba, licet prolixiora, appingere non piguit, ut conſtaret quantopere *Ægyptiorum* philoſophemata cum *Hebræorum* traditionibus conſentiant. Conſimilia de *Ægyptiis* ex *Diogene Laertio* & *Macrobio* profert *Grotius*. (De Ver. Relig. in not. ad lib. I. §. XV.)

III. De HOMINIS PRIMI creatione quid ſapientiores *Ægyptii* ſenſerint ex *Euryſo Pythagoræ* diſcipulo non improbabiliter colligitur. Quum enim diſcipulum ea ex magiſtro hauſiſſe credibile ſit; Pythagoram autem ſua ex Ægyptiis didiciſſe omnes conſentiant; iis non immerito acceptum feretur, quod in Pythagoræorum ſcriptis eſt eximium. Is ergo *Euryſus* in *Libro de Fortuna*, in hæc verba fatur: τὸ σκῆνος τοῖς λοιποῖς ὅμοιον, οἷα γεγνὸς ἐκ τᾶς αὐτᾶς ὕλας. ὑπὸ τεχνίτα δὲ ἐιργασμένον λωστῶ, ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχετύπῳ χρώμενος ἑαυτῷ, *Hominem corpore ſimilem reliquis, quippe ex eadem conſtantem materia: ſed ab optimo effictum artifice, qui in eo faciendo ſemetipſum habuit exemplar.* Quis non videt quam ſimilia hæc Moſaicis ſint, de *homine ad Dei imaginem* condito? (Grot. ibid.)

IV. De ANIMÆ IMMORTALITATE plura ſciviſſe videntur *Ægyptii* quam *Hebræorum* multi. *Hebræorum veterum ſapientia in ſui juris prudentia poſita erat. De ſtatu poſt mortem illi minus erant ſolliciti.* Ea de re, V. Cl. *Hugonis* (Marsh. p. 225.)

Grotii

Grotii verbis uti liceat: *Moſes in religionis Judaicæ inſtitutione, ſi diſerta legis pacta reſpicimus, nihil promiſit ſupra hujus vitæ bona, terram uberem, penum copioſum, victoriam de hoſtibus, longam & valentem ſenectutem, poſteros cum bona ſpe ſuperſtites. Nam ſi quid eſt ultra, id umbra obtegitur, aut ſapienti ac difficili ratiocinatione colligendum eſt: quæ cauſſa fuit, cur multi, qui legem Moſis ſequi ſe profiterentur, ut Sadducæi, ſpem omnem de bonis poſt hanc vitam adipiſcendis projicerent.* De Verit. Relig. Chr. lib. II. §. 9.

V. *Ægyptiorum autem nobiliſſimum inventum fuit immortalitas animæ*; ita ut de vita ſpem aliquam haberent, etiam poſt hujus vitæ interitum. Πρῶτοι τὸν δὲ τὸν λόγον Αἰγύπτιοί εἰσιν εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπȣ ψυχὴ ἀθάνατος ἐςί, *Ægyptii primi fuerunt qui dicerent animum hominis eſſe immortalem.* Animas neque genitas, neque interituras; ſed *Amenthen* eas naſcentibus præbere, a morientibus recipere, exiſtimabant. Herod. lib. II. c. 123. Marsh. p. 269.

VI. Τȣ̃ σώματος δὲ καταφθίνοντος, ἐς ἄλλο ζῶον αἰεὶ ἐσδύεται. ἐπεὰν δὲ περιέλθῃ πάντα τὰ χερσαῖα, καὶ τὰ θαλάσσια, καὶ τὰ πετεινὰ, αὖτις ἐς ἀνθρώπȣ σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν. *Corpore autem moriente, Anima in aliud quod naſcitur animal continuo migrat. Ubi vero per omnia terreſtria, marina, volucria circumierit, rurſus in humanum quod naſcitur corpus introire.* τὴν περιείλησιν δὲ αὐτῇ γενέσθαι ἐν τρισχιλίοισιν ἔτεσι, *Circuitum autem hunc ab anima fieri intra tria annorum millia. Sanctorum* vero animas credebant deſcendere in animalia *ſancta*; *reproborum* autem in *reproba* & abominanda, veluti, in *Crocodilos, Aſinos, Hippopotamos, Piſces*, uti de *Typhone* & *Ocho* narrant, pro merito uniuſcujuſque. Videri de hac re poteſt *Kircherus* in *Sphinge Myſtagoga de Mumiis Part.* I. *cap.* I. ubi lepidis ex *Philoſtrato* & *Centi Arabe* fabellis hanc Ægyptiorum fidem illuſtrat. Herod. ibi.

VII. Porro *Amenthes*, cujus modo mentionem fecimus, *Ægyptiis* dicitur quod *Græcis* ᾅδης. Docente *Plutarcho*: Τὸν ὑποχθόνιον τόπον εἰς ὃν οἴονται τὰς ψυχὰς ἀπέρχεσθαι, μετὰ τὴν τελευτὴν Ἀμένθην καλȣ̃σι. σημαίνοντος τȣ̃ ὀνόματος, τὸν λαμβάνοντα καὶ διδόντα, *Locum ſubterraneum, in quem putant animas ferri poſt mortem, vocant Amenthen; quod nomen ſignificat* Accipientem, *&* Dantem. De Iſide. p. 362.

VIII. Quam communis autem & paſſiva hæc de animæ immortalitate apud Ægyptios ſententia ſit, docet receptus iis *ſepulturæ* mos, quem accurate prodidit *Diodorus Siculus*. Quum corpus ſepeliendum eſt, conſanguinei judicibus, cognatis & amicis defuncti, diem funeris indicunt, & nominatim prædicant, illum tranſiturum eſſe Lacum. Tunc judices plures quam XL. in hemicyclo quodam juxta Lacum parato conſident; & cymba prius inſtructa attrahitur, quam proreta gubernat, quem Ægyptii ſua lingua *Charontem* vocant. Navigio in lacum deducto, priuſquam mortui loculus in eum deponatur, cuilibet permiſſum eſt accuſationem ſuſcipere. Si quis probaverit eum male vixiſſe, judices ſententiam ferunt; & cadaver ab uſitata ſepultura arcetur. Calumnioſus autem accuſator magnæ pœnæ obnoxius eſt. Quando accuſator aut nullus eſt Lib. I. p. 58.

 aut

aut falſus, cognati depoſito luctu mortuum laudant: de *Genere*, ut ſolent Græci, nihil memorant, quia cenſent *omnes in Ægypto æque nobiles* eſſe; ſed pueritiæ inſtitutionem, virilis ætatis pietatem & juſtitiam, itemque continentiam, aliaſque ejus virtutes recenſent; καὶ παρακαλοῦσι τοὺς κάτω θεοὺς σύνοικον δέξασθαι τοῖς εὐσεβέσι, *ac Deos infernos rogant, ut in piorum contubernium recipiatur.* Multitudo applaudit, & defuncti laudes ſimul prædicat, ὡς τὸν αἰῶνα διατρίβειν μέλλοντος καθ᾽ ᾅδου μετὰ τῶν εὐσεβῶν, *ut qui ævum ſempiternum tranſacturus ſit cum piis in Inferis.*

IX. Tota hæc *Ægyptiorum*, de animæ immortalitate & poſt hanc vitam ſtatu, qualiſcunque Theologia, & quidquid ea tam veri quam falſi continet, ad *Hebræos* tranſiiſſe videtur. Multi enim ex iis, quos ſecuti

Joſeph. Antiq. l. XVIII. c. II.

poſtmodum *Phariſæi* ſunt, *animas credunt eſſe immortales, & ſub terris earum judicia fieri: tum præmia cuique contingere ex virtutis aut malitiæ merito, & has perpetuis damnari carceribus, illis facilem eſſe ad vitam reditum.* Ægyptiorum *Amenthi* Hebræorum reſpondet *Scheol*, qui, uti *Amenthes* a *recipiendo & dando*, ita a *quærendo* & *petendo* nomen habet.

X. Neque alieni fuerunt ab animarum μεταβάσει aut μετενσωματώσει, quam גלגול נפשות revolutionem animarum ſua lingua nuncupant: pro

Joſeph. de Bello Jud. l. II. c. VII.

quo Herodotus περιείλησιν dixit. *Phariſæi* crediderunt, ψυχὴν πᾶσαν μὲν ἄφθαρτον, μεταβαίνειν δὲ εἰς ἕτερον σῶμα, τὴν τῶν ἀγαθῶν μόνην. τὴν δὲ τῶν φαύλων ἀϊδίῳ τιμωρίᾳ κολάζεσθαι. *Animam omnem quidem incorruptam eſſe, tranſire autem in alia corpora ſolas bonorum, improborum vero æterno ſupplicio cruciari.*

XI. Ex hac opinione fluxiſſe a quibuſdam creditur, quod Jeſum Chriſtum, alii Johannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis eſſe, in Evangelica hiſtoria perhibuerint. Mat. XVI: 14.

Elias Tisb. in voce גלגול

Certe *Cabbaliſtarum* opinio eſt, animam *primi hominis* volvendo perveniſſe in corpus *Davidis Regis*, & ex *Davide* volvendam in corpus *Meſſiæ*: idque ſignificari per literas quæ ſunt in voce אדם, quorum unaquæque integram dictionem conſtituat, א *Adam*, ד *David*, ם *Meſſias.*

XII. Sic quoque dixerunt, quod animæ hominum prævaricatorum migrent in corpora animalium; uniuſcujuſque anima ſecundum id quod peccavit. Exempli gratia: qui rem habuit cum maſculo, anima ejus migrat in *leporem*: quia is ſcilicet in coitu modo marem agit, modo fœmellam. Qui vero rem habuerit cum alterius uxore, anima ejus in *gamelum* migrat. Quo putide & profane torquent Davidis illud eſt Pſ. XIII. verſ. ult. *Cantabo Domino* כי גמל עלי. Quod explicant, *confitebor tibi, quod abſtuliſti peccatum meum, & liberaſti animam meam de Gamelo.*

Tac. Hiſt. lib. V. Maimo. Hilc. Sanhed. c. XIV. §. 9.

XIII. *Sepulturæ* etiam cura perſimilis. *Corpora condere, quam cremare more Ægyptio, eademque cura, & de inferis perſuaſio.* At non omnibus *honeſtæ* ſepulturæ decus conceſſum eſt. *Interfecti a domo judicii haut quaquam ſepeliuntur in majorum ſuorum monumentis; verum duo ſepulcreta a domo*

judicii

judicii ordinata ſunt pro iiſdem, unum pro lapidatis & combuſtis ; alterum pro decapitatis atque ſtrangulatis ; id quod inſtitutum per traditionem ad nos devenit.

XIV. Atque id quidem commune jus fuit : ſed, ſi *Petito* credimus, *in-* Lect. Vari.
ſepulti abjecti fuere illi in quos gravius ſævitum ire judices vellent. In quam rem lib. I. c. I,
adducit minas Domini adverſus Jehojacimum Joſiæ filium, Jer. XXII : 19. *Sepultura aſini ſepelietur :* tractus & projectus ultra portas Hieroſolymorum. Et exemplum *Peraitæ Nigri*, de quo Joſephus : *Ductus vero extra portas, deſperata jam ſalute, ne ſepultura careret ſupplicabat. Illi autem,* De bell.
prius interminati quod humum ei quam deſiderabat conceſſuri non eſſent, mox etiam Jud. lib. V. c. I.
mortem intulere. Porro conjectat *Petitus*, huic projectioni cadaverum inſepultorum deſtinatum fuiſſe *vallem Hinnonis* apud Hieroſolyma : ubi, putrefactis cadaveribus, illorum oſſa igne combuſta fuerunt, qui huic fini perpetuo ardebat. Et ab hoc quidem igne perpetuo *vallis Hinnonis* factum putat, ut *Gebenna* dicatur infernus, in quo perpetuus ignis eſt. Atque hinc exponit dictum Chriſti Mat. v. 22. Ἔνοχος ἔσαι εἰς τὴν γέενναν τȣ̃ πυρὸς, id eſt, *debet damnari* εἰς τὴν γέενναν, quemadmodum dicitur apud Græcos ſcriptores, εἰς κόρακας, apud Latinos, ad *Gemonias ſcalas*, & ſi quæ ſunt hujuſmodi. *Debet inſepultus projici in Gehennam*, ſive vallem Hinnonis quod eſt longe omnium graviſſimum, & ignominioſiſſimum.

XV. Denique quemadmodum *Ægyptii* vita probe ac pudice acta defunctis fauſta omnia precabantur ; ita & *Hebræi*. *Maimonides* apud *Geie-* De Luctu
rum : ſepeliunt mortuum in arca lignea, & comitantes ipſum dicunt, vade in Hebræ. c. VI. §. 38.
pace ; eo quod dictum eſt Gene. xv: 15. *& venies ad patres tuos in pace.* Et quid in eorum votis circa defunctos frequentius, quam illud נוחו עדן, *requies ipſius ſit Paradiſus ?*

XVI. Pene omiſeram, quia leviculum eſt (ſed tanti tamen eſt vel in minutiſſimis opinionum conſenſionem animadvertere) quod *Hebræi* non Bava Kama,
minus quam *Ægyptii* ſuos omnes pro *nobilibus* habeant. Sic enim *Rabbi* c. VIII. §. 6.
Aquiba : אפילו עניים שבישראל רואים אותם כאלו הם בני חורין. *Etiam pauperes in Iſraële ſpectantur ut nobiles, quum ſint filii Abrahami, Iſaaci, & Jacobi.*

CAP. V.

Ægyptiorum cum Hebræis conſenſus in Præceptis rerum faciendarum.

I. *Symbolum vitæ Moralis ex Ægyptiorum funebri Apologia.* II. *Cum qua conferuntur* VII *Noachidarum præcepta.* III. *In cultu numinis fatendum eſt magnam eſſe Ægyptios inter & Hebræos diſcrepantiam.* IV. *Sed in edicto de Blaſphemia & Perjurio conſentiunt.* V. *Et de Homicidio.* VI. *Neutris fas fuit infantes exponere.* VII. *Aſperæ Ægyptiorum Leges circa Mulierum delicta.*

delicta. VIII. *Jus Leviri in Ægypto.* IX. *Apud eoſdem, ut apud Hebræos, ſacerdotis ſummi Monogamia.* X. *Furti clandeſtini, & doli mali pœna.* XI. *Præfecturæ Juridicæ antiquiores apud Ægyptios quam Hebræos.* XII. *Illorum circa parentes, tam vivos quam mortuos, pietas.*

I. ADOGMATIS RERUM CREDENDARUM ad PRÆCEPTA RERUM FACIENDARUM tranſeamus. Eorum quæ apud Ægyptios diſciplina fue-
Marſ. p. 156. rit ſatis teſtatur illud *Moralis vitæ Symbolum,* quod in funeribus illi exhibere ſoliti ſunt. *Quum condiunt,* inquit *Porphyrius, nobiles defunctos, alvum*
De Abſtinen. lib. IV. §. 10. *privatim eximunt, & in arca reponunt: deinde inter alia quæ in mortui gratiam faciunt, arcam ad Solem attollentes eum invocant, uno ex Libitinariis ejuſmodi orationem habente pro defuncto, quam* Euphantus *ex lingua Ægyptiaca tranſtulit: Domine Sol, Diique omnes qui vitam hominibus largimini, Me accipite, & Diis* ἀϊδίοις σύνοικον *æternis contubernalem tradite.* Ἐγὼ γὰρ τοὺς Θεοὺς, οὓς οἱ γονεῖς μοὶ παρέδειξαν, εὐσεβῶν διετέλουν ὅσον χρόνον ἐν τῷ ἐκείνῳ αἰῶνι τὸν βίον εἶχον, *Ego enim Deos, quos mihi parentes commonſtrarunt, pie colui quam diu in hoc ſeculo vixi.*

Τούς τε τὸ σῶμα μου γεννήσαντας ἐτίμων ἀεὶ.

Et illos qui corpus meum genuerunt ſemper honoravi.

Τῶν τε ἄλλων οὔτε [τίνα] ἀπέκτεινα;

Neque aliorum hominum occidi quemquam;

Οὔτε παρακαταθήκην ἀπεστέρησα;

Neque eos depoſito fraudavi;

Οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἀνήκεστον διεπραξάμην.

Nec aliud quippiam inexpiabile malum admiſi.

Si vero dum viverem peccavi, vel edendo vel bibendo aliquid quod fas non erat, non per me peccavi, ſed per iſta. (oſtendens arcam in qua erat venter) *Atque hæc locutus in fluvium eam conjicit; reliquum autem corpus tanquam purum condit.*

II. Talis erat *funebris Ægyptiorum Apologia;* quæ quidem non eſt prorſus diſſona ab iſtis, quæ in *ſecunda Decalogi tabula* præcepit Moſes; aut ab iſtis quæ a Magiſtris Talmudicis *Noachidarum præcepta* vocantur; & juxta
Tit. Sanhed. c. VII. §. 5. eorum traditionem ad hanc ætatem pertinent. In *Gemara* enim *Babylonia* legitur: *Decem præcepta acceperunt Iſraëlitæ in Mara:* VII, *quæ Noachidarum fuerunt; jam vero adjuncta ſunt Judicia, Sabbathum, & Parentum honos.* Statio iſta in Mara fuit intra menſem ab exitu: & dies circiter XL ante promulgationem Decalogi. *Noachidas* vocant Magiſtri Gentes omnes præter Hebræos; qui *Abrahamidæ,* vel potius *Iſraëlitæ* vocari amant. Septem autem Noachidarum præcepta nunquam non obtinuiſſe perhibent; & pro *Jure Naturali,* omniumque hominum *Communi* ſumunt. Ea dicto *Gemaræ* loco ita enumerantur: *De judiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione turpitudinum, de Sanguinis effuſione, de Rapina ſeu Furto, de Membro animalis viventis.* Quamvis alii Magiſtrorum paullo

paullo aliter. Ex præceptis his *duo* ſunt, quæ ad *cultum Divinum*; *quatuor* quæ ad *mutua hominum officia* pertinent: accedit *unum*, *Cibarium*. Quid in omnibus hiſce cum Hebræis Ægyptii ſentiant, ſingulatim inquiramus, ab iis quæ ad *Divinum cultum* pertinent exorſi.

III. Sicut *Hebræi* omnem ſibi *Cultum Extraneum* interdictum eſſe exiſtimant, ita & *Ægyptios* deteſtatos eſſe *quidquid parentes non commonſtrarunt*, ſupra quoque a nobis animadverſum eſt. De cætero fatendum eſt immanem hic eſſe inſtitutorum diſcrepantiam; quam & *Tacitus* annotavit. Hiſt. l. v. *Ægyptii pleraque animalia, effigieſque compoſitas venerantur; Judæi mentè ſola, unumque numen intelligunt; profanos, qui Deum imagines mortalibus materiis in ſpecies hominum effingunt; ſummum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Quin imo ita comparata ſunt Hebræorum præcepta, ut Ægyptiorum inſtitutis ἐκ διαμέτρου adverſentur; & quæ ab his colebantur omnigenum Deum monſtra diſerte perſtringant.

IV. Sed edictum *de Blaſphemia* Ægyptios docuiſſe veriſimile eſt: *Hermippus* enim, *in vita Pythagoræ*, cujus doctrinæ ex Ægypto acceptæ ſunt; Marsh. p. 165. ſcitis quibusdam iſtius ſectæ hoc adjicit: πάσης ἀπέχειν βλασφημίας, AB OMNI ABSTINERE BLASPHEMIA. Pertinet huc interdictum de *perjurio*, quod *Ægyptiis capitale* erat: quippe in quo concurrebant δύο τὰ μέγιστα ἀνομήματα, θεοὺς τε ἀσεβούντων καὶ τὴν μεγίστην τῶν παρ᾽ ἀνθρώποις πίστιν ἀναιρεπόντων, *duo maxima ſcelera, impietas in Deos, & ſubverſio illius fidei quæ maxima eſt inter homines.*

V. Ex præceptis quæ ad *mutua hominum officia* pertinent primo illud de *Homicidio* expendamus: de quo ad *Noachidem* dictum eſt, Gen. IX: 5. *Requiram ſanguinem veſtrum de animabus veſtris.* In morali autem Ægyptiorum diſciplina *Homicidii* quoque interdictum fuiſſe, ex Libitinarii confeſſione ſupra a nobis laudata manifeſtum eſt: *Aliorum hominum neminem occidi.* Sed *Diodorum Siculum* de Ægyptiorum circa hanc rem legibus loquentem audiamus. *Si quis Ægyptiorum ſponte aut liberum aut ſervum occidiſſet, eum* Lib. I. *morte damnare Leges jubebant; quæ non fortunæ conditionem, ſed conſilium facti pendentes, homines a ſceleribus deterrebant; & ſimul vindicata ſervi morte reddebantur liberi ſecuriores. Si quis iter faciens, aut hominem a latronibus cædi, aut quamlibet injuriam perpeti compererit, neque, ſi potuiſſet, ſubveniſſet auxilio, mortis erat reus. Si auxilium ferre non poſſet, denunciare latrones tenebatur, & injuriam accuſatione proſequi; qui ea negligebat plagis ad certum numerum plectebatur, triduoque carebat cibo.* Quæ quam affinia ſint *Hebræorum* Legibus, res ipſa loquitur.

VI. Referri huc poteſt interdictum de *exponendis infantibus*: quæ infantum expoſitio quamvis παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας, χειρόηθες ἀσέβημα γέγονε, Philo de leg. ſpec. præ. VI. & VII. *apud multas gentes, propter nativam inhumanitatem, vulgaris eſt impietas; Hebræis* tamen & *Ægyptiis* juxta nefas & vetita fuit. De illis, *Tacitus*: *Augendæ multitudini conſulitur: nam & necare quemquam ex ge-* Hiſt. l. v.

nitis

Lib. I.

nitis nefas. De his, *Diodorus Siculus:* τὰ γενόμενα πάντα τρέφουσιν ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῆς πολυανθρωπίας, *Neceſſe habent natos cunctos alere, ut ſuppetant hominum multitudo; quæ ad Patriæ felicitatem quam plurimum conducit.*

VII. Succedit præceptum, de *Revelatione Turpitudinum*, ſive de *concubitu illicito.* In qua re multa præcepit Moſes quæ Ægyptiorum conſuetudinibus quam maxime adverſantur. Quod & ipſa legis præfatio indicat. Lev. XVIII: 3. *Non facietis juxta factum* (conſuetudinem, κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, *ſecundum inſtituta*) *terræ Ægypti, in qua habitaſti.* Attamen aſpræ quoque pœnæ Ægyptiorum legibus circa *mulierum delicta* ſtatutæ erant. Nam *ei qui mulierum liberam violaſſet, virilia exſecabantur, quoniam uno crimine tria haut parva ſcelera complexus eſſet. In adulterio ſpontaneo deprehenſus virgis cædebatur ad mille plagas: mulier naſo mutilabatur, quo dedecore vultus maculatus, ea multaretur parte, qua maxime facies exornantur.*

Diodor. lib. I.

VIII. Sed præter hæc quæ magis ſunt generalia, ſpecialiora duo remanſerunt apud Hebræos, quæ Ægyptiacæ videnter eſſe originis. Mos erat vetuſtiſſimus ducendi *conjugem fratris*, ſine liberis defuncti. Patet id *Onani* exemplo. Gen. XXXVIII. 8. Jus illud fratriam ducendi lege ſingulari confirmavit Moſes. Deut. XXV. 5. *Magiſtrorum aliqui cauſſam & myſterium conjugii hujus Fratriæ & Leviri, ex Metempſychoſis neſcio qua opinione petendam contendunt.* Origo autem iſta in Ægypto nata eſt. Etiam apud Ægyptios *Leviri* jus illud ex priſcis illorum legibus ad uſque *Zenonis* Auguſti tempora derivatum eſt. *Ægyptii*, inquit Zeno, *idcirco mortuorum fratrum ſibi conjuges copularunt, quod poſt illorum mortem manſiſſe virgines dicebantur; arbitrati ſcilicet, quod certis legum conditoribus placuit, quum corpore non convenerint, Nuptias non videri contractas.*

Marsh. p. 173.

Selde. Uxor. Hebr. lib. I. cap. XIII.

Juſtini. Cod. lib. V. Tit. V. leg. VIII.

IX. Sed & aliud eſt. Γαμοῦσι δὲ παρ᾽ Αἰγυπτίοις οἱ μὲν ἱερεῖς μίαν, τῶν δ᾽ ἄλλων ὅσας ἂν ἕκαστος προαιρῆται. *Ægyptiorum ſacerdotes unam uxorem ducunt; alii quot quis velit.* Iſraëlitæ pariter exiſtimarunt ſibi fas eſſe quotcunque uxores ducere, *etiam centum*, inquit *Maimonides*, *ſive ſimul omnes, ſive alteram poſt alteram.* Sed de Sacerdote ſummo dictum eſt: Lev. XXI. 13. *Uxorem ducet Virginem*: quod quum ſingulariter dicatur, ex eo unicam illi ducendam deſignant magiſtri. *Joſephus:* Μόνην δὲ αὐτῷ δέδωκε γαμεῖν παρθένον, καὶ ταύτην φυλάττειν *Unicam ei ducere conceſſit, Virginem: atque eam ſervare.*

Diodo. Sic. lib. I.

Halac. Iſchur. c. XIV.

Antiq. lib. III. c. X.

X. Præcepto de *Furto* ac *rapina* prohibetur tum *rei alienæ ſurreptio*, tum *damni* (citra cædem) qualiſcunque *illatio*, contra jus fidemque. Ægyptios autem hoc quoque interdicto teneri, liquet ex funebri eorum apologia, in qua, *Neque quemquam depoſito fraudavi.* Et *clandeſtinum* ſane *furtum* illicitum apud eos fuiſſe, apparet exemplo furis, qui Rhamſiniti Regis ærarium expilavit, & laqueo captus caput ſibi amputari maluit, quam detegi. Apud Ægyptios etiam *dolus malus* non minus debitas pænas dabat, quam apud Hebræos. *Lex juſſit utramque manum præcidi illis qui monetam adulterarent,*

Marsh. p. 177.

Herod. lib. II. c. XXII.

rarent, aut nova pondera ſubſtituerent, aut ſigilla ſimularent, etiam ſcribis qui fal- Diodor.
ſas tabulas exararent, aut ementitas ſyngraphas obtruderent. Ut ſcilicet quiſque Sic. lib. I.
*ea corporis parte pœnam lueret qua in Legem peccaſſet, & damno irreparabili com-
monefactos alios ab ejuſmodi facinore deterreret.*

XI. Præceptum de *Judiciis* ordinem ſtatuit Regimini Forenſi, & obedientiæ Civili. Ea de re Lex Hebræorum ita juſſit: Deut, XVI. 18. *Judices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, per ſingulas tribus tuas.* Neque liquet *Patriarcharum* quenquam ante Moſem *juriſdictionem forenſem* exer- Marsh. p.
cuiſſe, nedum *Præfecturas juridicas* per *Urbes & pagos* conſtituiſſe. Eæ au- 182.
tem apud *Ægyptios* ab omni retro antiquitate fuerunt. Ante Paſtorum incurſionem, in capitalibus cujuſque regni urbibus, *Memphi* olim, *Heliopoli,* Pag. 315.
atque *Thebis,* præfecturas Juridicas conſtitutas fuiſſe veriſimile eſt. Jam vero poſt expulſos Paſtores, quum Ægyptus omnis unius imperio ſubjecta fuit, unum fuit totius Ægypti Tribunal; ſervata nihilominus privilegii veteris ratione. Judices enim tam ex *Memphi,* atque *Heliopoli,* quam ex *Thebis,* ad magnum *Thebanorum Conſiſtorium* electi ſunt. Teſte *Diodoro: Ex nobiliſſimis Civitatibus viros optimos judiciis præfecerunt. Nam ex Helio-* Lib. I.
poli & Thebis & Memphi (denos) *judices elegerunt.* Quod Synedrium neque *Athenienſium Areopagitis,* neque *Lacedæmoniorum Senatui* poſtponendum videtur. Congreſſi hi XXX viri, unum ex ſe ipſis, qui *Optimus,* Summum Judicem conſtituunt; in cujus locum Urbs alium Judicem ſubſtituit.

XII. Ad præceptum de *membro animalis vivi non comedendo* ex Ægyptiorum diſciplina nihil adnotatum invenio. Sed quod eo multo potius eſt, præceptum de *Pietate erga parentes* religioſe admodum ab Ægyptiis eſt obſervatum. Etenim in loco poſt cultum Divinum proximo collocatur hoc de parentibus honorandis præceptum in Ægyptiorum aliquoties nunc laudata Apologia: *Illos ſemper honoravi qui corpus meum genuerunt.* Cum Apologia Ægyptiaca bene convenit *ſcholæ Pythagoricæ,* cujus diſciplina in Ægypto nata eſt. Nam in *aureo carmine* poſt cultum Deorum ſequitur τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, *Et honora Parentes.* Prorſus ut in lege Moſaica. Et quis dubitet quin parentes vivos ſummo honore proſecuti ſint; quum illos etiam mortuos pie venerarentur? Σεμνότατα δὲ διείληπται παρ' Αἰγυπτίοις
τὸ γονεῖς ἢ τοὺς προγόνους φανῆναι περιττότερον τετιμηκότας εἰς τὴν αἰώνιον οἴκησιν μεταστάντας. Diodor.
Sanctiſſime receptum eſt inter Ægyptios, ut appareant parentes aut majores ad æter- Sic. lib. I.
nam habitationem translatos, impenſius honoraſſe.

CAP. VI.

Conſenſus Ægyptiorum cum Hebræis circa ſacra Tempora, Loca, Perſonas.

I. *Quæ ad ſacrorum rituum intelligentiam pertineant.* II. *Thebani Anni Menſiumque rationem primi inveniſſe dicuntur.* III. *Quorum tamen intercalatio-*

nem Sacerdotes Ægyptii non admiſerunt. IV. *Hinc duplex anni modus.* V. *Propemodum ut apud Hebræos annus Sacer & Civilis.* VI. *Ægyptiorum dies feſti Hebræis vetuſtiores.* VII. *Septenarius dierum cyclus, ipſaque Sabbathi religio ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu deprompta.* VIII. *Delubra Ægyptiorum vetuſtiſſima, eaque ſine ſtatua, ſaltem humana.* IX. *Eorum ſtructuræ reſpondet Moſis ac Salomonis Sanctuarium.* X. *Chryſoſtomi memorabilis ſuper eam rem diſcurſus.* XI. *Ab Ægyptiis Hebræiſque Sacerdotibus eadem affectata mundities.* XII. *Utrorumque ſimilis fere ordo atque ſucceſſio.* XIII. *Summus Ægyptiorum Sacerdos e collo geſtabat imaginem ex Sapphiro, cui nomen Veritas.* XIV. *Ei reſpondet Hebræi Pontificis Thummim.* XV. *Ejuſdem campanulæ ex cultus Ægyptiaci pompa.*

I. AD RITUS Sacros nunc pergamus. Ad quorum uberiorem intelligentiam diſtincte conſiderari poſſunt Sacra TEMPORA, LOCA, PERSONÆ, ACTIONES & INSTRUMENTA quædam Divini cultus.

II. A TEMPORIBUS incipiamus. *Herodotus* dixit, *Ægyptios primos omnium hominum inveniſſe* ANNUM, *eique* XII. *tempora diſtribuiſſe, atque hæc ex aſtris comperiſſe.* *Thebani* vero memorandum hoc inventum ſibi vendicant. *Illi,* inquit, *Diodorus, dicunt ſe ipſos eſſe omnium hominum antiquiſſimos; & ab ipſis Philoſophiam & exactiorem aſtrologiam fuiſſe inventam, adjuvante eos terræ ſitu ad illuſtrius cognoſcendum ortus & occaſus ſiderum. Peculiari autem modo* Menſes & Annos *apud ſe ordinatos eſſe. Nam dies non ad Lunæ, ſed ad Solis motum exigentes, tricenos quidem dies Menſibus attribuunt, ſed poſt duodecimum quemque menſem* V *dies cum Quadrante intercalant; eoque modo circulum annuum abſolvunt.*

Lib. II. c. IV.

Lib. I.

III. Verumtamen *Sacerdotes,* licet ſciebant *Quadrantem* Solis rationibus convenire, illum tamen non intercalabant, aut ſextum diem ſingulo Quadriennio adſciſcebant. Religio in cauſſa fuit, quod intercalationem, tanquam ominoſam, deteſtati ſint. *Studebant enim non iiſdem temporibus Deorum ſacra repræſentare; ſed ea omnes anni tempeſtates peragere volebant; ut idem feſtum æſtivum ſit, & hybernum, & autumnale, & denique vernum. Ob eam cauſſam Quadrantem non inſerunt, ut ſolemnia retrocedant.*

Marsh. p. 247.

Gemini Iſago. Edit. Petavii p. 33.

IV. *Duplex* itaque fuit *anni modus* inter Ægyptios; Alter, *Sacer,* conſtans ex diebus CCCLXV, abſque aliqua horarum adjectione, qui *Ægyptiacus* dicitur, & *Sethiacus,* vel *Canicularis* dici poteſt, quia ad *Caniculæ* curſum conſtituitur. Alter *Naturalis* eſt, & diebus CCCLXV quartam diei partem addit: qui *Thebanus* appellari poteſt, & *Heliacus,* quia ad curſum *Solis* formatur.

Marsh. p. 190.

V. Hebræorum ſimiliter duplex, ab *Exodi* tempore, annus fuit; alius *Civilis* alius *Sacer. Civilis,* quo in contractibus, pactis, nuptiis, & id genus aliis,

aliis, uſi ſunt, æquabilis fuit, & plenos habuit dierum triginta menſes; neque in eo Luna locum habuit: ejus initium a *Tiſri*, qui Ægyptiis *Thot*, id eſt ab *Autumno*, fuit. Annus *Sacer*, quo in feſtis utebantur ſacriſque ſolennitatibus, incipiebat a menſe *Niſan*, qui *Æquinoctio verno* proximus eſt: & originem ſui debet Divinæ inſtitutioni Exod. XII. 2. Is *Lunaris* fuit, & admodum inæqualis. Et quum uterque hic annus a periodo ſolari plurimum diſcrepet, adeo vagus fuit & incertus, ut niſi adhibita fuiſſet intercalatio, Paſcha, quum ſemper vernum eſſe debeat, nunc æſtivum futurum fuerit; nunc autumnale, nunc hybernum. De modo autem iſtius intercalationis neceſſe non eſt ut prolixe nunc agamus.

VI. Ab *Anno* tranſeamus ad DIES ſacros. Neminem fallit, Lege Moſaica, tres anniverſarias πανηγυρίας conſtitutas eſſe, *Paſchatis* videlicet, *Pentecoſtis*, & *Scenopegias*. Sed antiquiora fuiſſe videntur Ægyptiorum feſta. *Lucianus*, Aſſyriacæ ſcrutator antiquitatis: πρῶτοι ἀνθρώπων Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἐννόιην λαβεῖν, καὶ ἱερὰ εἴσασθαι, καὶ τεμένια καὶ πανηγυρίας, ἀποδεῖξαι, *Primi hominum Ægyptii dicuntur & Deorum notitiam percepiſſe, & templa conſtituiſſe, & delubra, conventuſque ſolennes edidiſſe.* Primi ergo fuere qui dies ἑορταςίμους celebrarunt. *Melampus*, qui ex Ægypto ad Græcos tranſtulit, Moſe quidem fuit paullo junior: hic enim diem obiit regnante Athenis *Pandione*, ille vero floruit ſub *Erichtheo Pandionis* filio. Attamen quum ſolemnitates *Ægyptiacæ antiquæ, Græcæ autem recentes Herodoto* dicantur; feſta Ægyptiorum temporibus Moſaicis vetuſtiora fuiſſe merito videri poſſunt.

De Dea Syria initio.

Marsh. p. 193.

Herod. lib. II. C. XLIX.

Lib. II. c. LVIII.

VII. Eſt autem celeberrimus, & rem quam tractamus maxime ſpectat, *Septenarius dierum Cyclus*, ſive dies ſeptimus in hebdomadicis dierum periodis perpetuo recurrens: qualis eſt Hebræorum SABBATHUM, Ægyptii, vetuſtiſſimi temporum artifices, Orbem dierum *Hebdomadicum* a *Planetorum numero* derivaſſe, illamque temporum rationem, una cum Aſtrologica ſua diſciplina propagaſſe feruntur. *Herodotus*, de inventis Ægyptiorum: *Alia etiam ab Ægyptiis inventa ſunt*, μεὶς τε καὶ ἡμέρη ἑκάςη Θεῶν ὅτευ ἐςί, *quis menſis, & quis dies cujuſque ſit Deorum.* *Dies* autem *Deorum*, ſunt dies ſeptimanæ, a VII planetis denominati. Illi enim in Genethliaca Ægyptiorum arte Deorum nomen obtinent; & cuilibet planetæ ſua adſignatur feria. *Quod vero dies adſignantur ſeptem ſtellis quæ planetæ vocantur, id certe*, inquit *Dio Caſſius*, *inventum eſt Ægyptiorum.* Porro *Saturni* ſidus apud Aſtrologos triſte eſt & malevolum: ideo dies *ſeptimus*, ex eorum diſciplina, ater habetur & inauſpicatus, & rebus agendis inidoneus. Sacerdotes etiam Ægyptii, in *purificationibus* ſuis, *Septimanas* obſervabant. Chæremon apud Porphyrium: *Quum inſtaret tempus quo ſacrum aliquem cultum celebraturi erant, per* (ſeptenarium) *præcedentium dierum numerum, nonnulli per* XLII, (id eſt, VI ſeptimanas) *alii per plures, alii per pauciores, nunquam vero infra* VII *dies*, (ſive unam ſeptimanam) *abſtinebant ab omnibus anima-*

Marsh. p. 196.

Lib. II. c. LXXXII.

Lib. XXXVI. p. 37.

De Abſtinent. lib. IV. c. VII.

animalibus. Hæc quum ita ſint, veriſimillimum eſt, *Hebdomadicum dierum orbem*, ex Mathematica diſciplina, atque *ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu*, depromtum fuiſſe: Sacrum vero *ſeptimi* cujuſque diei *cultum*, & Hebdomadici Sabbathi feſtum, Lege Moſaica conſtitutum, tum primo in Religionem Hebraicam publice receptum eſſe.

VIII. Poſt Sacra *Tempora*, de Sacris LOCIS dicamus: qualia ſunt TEMPLA atque Delubra. Eorum prima inventio Ægyptiis adtribuitur. (Marsh. p. 34.) Quæ ex *Luciano* modo adduximus confirmat *Herodotus: Dicunt Ægyptios aras, & ſimulacra, & delubra Diis primos ſtatuiſſe.* Antiquiſſima tamen Ægyptiorum templa, *Luciano* teſte, *ſine ſtatuis fuerunt.* Et in magnificentiſſimis inſequentium temporum Templis, (Strab. lib. 17.) ξόανον δ᾽ ȣ̓δὲν, ἢ ȣ̓κ ἀνθρωπόμορφον, ἀλλὰ τῶν ἀλόγων ζώων τινός, *aut ſtatua nulla, aut non ad hominis formam, ſed alicujus beſtiæ effigiata.*

IX. Sed *ſtructura* potiſſimum Templorum attendenda; quam ad hunc fere modum *Strabo* delineat. (Marsh. p. 210.) In fani ingreſſu *Pavimentum* eſt, latitudine jugeri, aut paullo minus; longitudine tripla, aut quadrupla. Callimacho Δρόμος, ſive *Curſus* dicitur. Poſtea magnum Πρόπυλον, *Veſtibulum*, & ubi proceſſeris aliud *Veſtibulum*, rurſuſque aliud. Poſt veſtibula *Templum, Atrium* habens magnum atque eximium, *Delubrum* vero mediocre. Unde colligas, Templi Ægyptiaci quatuor fuiſſe partes: Λιθόστρωτον, προπύλαιον, πρόναον, καὶ τὸν Ναόν. Non abſimile erat *Sanctuarium* a *Moſe* Dei juſſu confectum, & *Templum* deinde *Salomonis* ad eandem formam conſtructum. Ubi obſervare licet *Atrium* non unum, dein *Sanctum*, deinque *Sanctum Sanctorum*; ſuis ſingula velis diſtincta. Ezechiel etiam in ſui templi deſcriptione memorat *pavimentum ſtratum lapide*, (id eſt λιθόστρωτον) *Atrii exterioris.* Cap. XLII: 3.

X. Memorabilis admodum *Chryſoſtomi* obſervatio eſt. (Tom. V. ſerm. XXXI. p. 471. Edit. Pariſ.) Ὅτε Αἰγυπτιακῶν θορύβων καὶ τῆς τȣ̃ Βαρβάρȣ τυραννίδος τὸν τῶν Ἑβραίων δῆμον ἀπήλλαξεν ὁ Θεὸς, ὁρῶν αὐτȣ̀ς ἔτι λείψανα ἀσεβείας ἔχοντας, καὶ περὶ τα αἰσθητὰ ἐπτοημένȣς, καὶ μεγέθη καὶ κάλλη ναῶν θαυμάζοντας, ἐκέλευσεν αὐτοῖς οἰκοδομηθῆναι ναὸν &c. *Quo tempore ab Ægyptiacis turbis, & Barbara Pharaonis tyrannide, Hebræorum populum Deus liberavit; videns eos impietatis adhuc reliquias ſecum habere, rebuſque omnibus ſub ſenſum cadentibus ad inſaniam uſque addictos, templorumque magnitudinis & pulchritudinis admiratione duci; Templum ab ipſis ædificari præcepit, quod materiæ magnificentia, artis elegantiâ, & ſtructuræ forma, cætera omnia per orbem terrarum facile ſuperavit;* ὥστε αὐτȣ̀ς μηδέποτε εἰς ἐπιθυμίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν παρ᾽ Αἰγυπτίοις ἐλθεῖν, *ne unquam poſtea Ægyptiorum, aut eorum quæ apud Ægyptios experti erant cupiditate tangerentur.*

XI. Nunc de PERSONIS videamus, quæ *feſtis temporibus*, in *locis ſacris*, miniſterio fungebantur. (Marsh. p. 215.) Hic autem ſe maxima Hebræorum cum Ægyptiis prodit convenientia. Utrorumque *Sacerdotes* nihil antiquius aut religioſius

ligioſius habuerunt *munditie.* Hinc utriſque adhibita fuit I. Circum- Lib. II. c.
ciſio. De Ægyptiis *Herodotus*: *Virilia circumcidunt, munditiei cauſſa, pluris* XXXVII.
facientes ſe mundos eſſe quam decoros. *Judaicæ* autem *Circumciſionis* hanc in-
ter alias cauſſam *Philo Judæus* exhibet: τὴν δ᾽ ὅλȣ τȣ͂ σώματος καθαρότητα, πρὸς De Circum-
τὸ ἁρμόττειν τάξει ἱερωμένῃ, *ut totum corpus ſit purum, & ſacerdotalibus officiis con-* ciſione.
gruens. II. Tonsura. Ægyptii *Sacerdotes tertio quoque die totum corpus eradunt,*
ne pediculus aut alia ſordes Deo colentibus creetur. Conſimiliter lex Moſaica Herod. ibi.
juſſit, ut, ad initiamentum, *Levitæ radant omnes pilos carnis ſuæ.* Num. VIII:
7. Et interdictum fuit, ne Sacerdotes, aut Pontifices *comam nutrirent.* Lev.
x: 6. XXI. 10. Ita enim τὸ פרע Hebræorum exponit *Chaldaica Paraphra-*
ſis; rectius quam *Græca* & *Vulgata.* Magiſtri ſane ſtatuunt, comam Sacer-
dotis ultra XXX dies nutritam illum functioni imparem facere. Sacerdos
ſummus, cujus functio adſidua, qualibet Sabbathi veſpera circumquaque
tundebatur. III. Lavatio quotidiana. Sacerdotes Ægyptii *quotidie* Herod. ibi.
lavantur frigida, bis interdiu, bis noctu: Moſi etiam a Deo dictum eſt: *Facies*
Lavacrum æneum ad lavandum; & miſſa aqua lavabunt in ea Aaron & filii ejus
manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum. Exod. XXX: 18. IV.
Vestes Lineæ. Sacerdotes Ægyptii *veſtem tantummodo lineam geſtant, &*
calceos biblynos: neque illis fas eſt aliam veſtem aut alios calceos induere. De He- Herod. ibi.
braicis Lex eſt: Exod. XXVIII: 40. 42. *Filiis Aaron parabis tunicas lineas,*
& baltheos & tiaras. Et facies femoralia linea. Conf. Lev. XVI: 4 V. Vic-
tus tenuis & Vini abstinentia. De Ægyptiis *Cheræmon* apud *Porphy-*
rium: *Victus tenuis eſt, & ſimplex. Vinum alii omnino non bibunt, alii parciſſime* D: Abſtin. lib. IV. §. 6.
deguſtant. Dominus ſimiliter Aaroni: Lev. x: 8. *Vinum, & omne quod ine-*
briare poteſt, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in tabernaculum. VI. Pu-
rificationes. Sacerdotes Ægyptii, quando ſacrum aliquem cultum
erant celebraturi, per ſeptimanas aliquot ſeſe præparabant, & præter ablu- ibid.
tiones quotidianas, *Animalibus omnibus abſtinent, & ab omni olere & legumine,*
ſed præcipue a mulierum conſuetudine. Ad purificationem itaque tria perti-
nebant, *Lavare, jejunare*, & *in Caſto eſſe.* Cum his Hebræa conferantur.
Moſes Decalogum a Deo accepturus, *ſanctificavit* populum; quumque *la-*
viſſet, dixit ad eos: *Eſtote parati, & ne appropinquetis uxoribus veſtris.* Exod.
XIX: 14. Ipſe in monte *jejunavit* diebus XL. Exod. XXXIV: 28. Ad pu-
rificationem etiam pertinet, quod εἴ ποτε συμβαίῃ καὶ ὀνειρώττειν, *ſi forte in ſom-* Chærem. ib.
nis eruptione ſeminis pollueruntur, ſtatim ſe lavacro purgarent Ægyptii. Cui pla- §. 7.
ne geminum illud Moſis. Lev. XV: 16. Deut. XXIII: 10.

XII. Sed & in *ordine* & *ſucceſſione* Sacerdotum multa ſunt ſimilia. Apud
Ægyptios *nulla mulier Dei Deæve ſacerdos eſt, ſed viri tam Dearum quam Deo-* Herod. lib.
rum. Neque unicus eſt ſacerdos ſingulis Deorum, ſed multi quorum unus eſt ſum- II. c. XXXV.
mus ſacerdos. Ubi quis ſacerdotum defunctus eſt, ejus filius ſurrogatur. Multæ & XXXVII.
etiam erant ſacerdotum τάξεις, *ordines.* Unicuique autem ſymbolum erat, Marsh. 224.

 inſigne

Chære. ibid. §. 6: Ib. §, 6. inſigne ejus ordinis quem ſortitus eſt. Recenſentur προφῆται, ἱεροστολισταὶ, ἱερογραμματεῖς, ὡρολόγοι, παστοφόροι, νεωκόροι, aliique Deorum miniſtri. *Sacram* eorum *proceſſionem* prolixe deſcribit *Clemens Alexandrinus*. In qua primas Strom. lib. VI. p. 633. tenet ᾨδὸς, *Cantor*, ex Muſicæ ſymbolis unum aliquod geſtans. Poſt Cantorem procedit *Horoſcopus*, in manu habens *horologium & palmam*, A- Marsh. 241. ſtrologiæ ſymbola. Deinceps progreditur *Scriba Sacrorum*, *pennam* habens in capite, & in manibus *librum* ac *regulam*, in qua eſt *atramentum*, & *juncus* quo ſcribunt. Hunc ſequitur *Stoliſtes*, *cubitum juſtitiæ* tenens, & *calicem* ad libandum. Poſt omnes prodit *Propheta*, *hydriam* aperte gerens in ſinu. Non diſſimilis fuit ſacerdotum apud Hebræos ordo. *Aaronicæ* familiæ commiſſum eſt Dei Opt. Max. *ſacerdotium*, *Levitis* cæteris *miniſterium* ſacrum, perpetua *ſucceſſionis* ſerie. *Aaron* ipſe *Sacerdotum princeps* erat. A binis Aaronis filiis, binæ fuerunt familiæ ſacerdotales. *Eleazaridarum* & *Ithamaridarum*. Moſes ſingulas in IV *claſſes*, vel ut alii tradunt in VIII, diviſiſſe dicitur: David certe conſtituit *claſſes* in univerſum XXIV. 1 Chr. XXIV: 4. Ab eodem inſtituti ſunt *Levitæ* ἐργοδιῶκται, in miniſterium domus Domini, Γραμματεῖς καὶ Κριταὶ, *Scribæ & judices*, *janitores*, & *Pſaltæ canentes Domino in Organis*. 1 Chr. XXIII: 4.

XIII. Non poſſet hic ſine piaculo omitti SUMMI SACERDOTIS SYMBOLICUS ORNATUS. De quo in hunc modum *Ælianus*: *Apud Ægyptios a prima* Hiſt. Var. lib. XIV. c. XXXIV. *antiquitate qui judicabant Sacerdotes erant. Eorum princeps fuit qui cæteros ætate anteibat. Ille in omnes jus dicebat. Eum autem eſſe oportebat omnium juſtiſſimum & parcentem nemini. Gerebat autem de collo imaginem ex Sapphiro, eaque imago* ΑΛΗΘΕΙΑ VERITAS *dicebatur*. Qualis vero imago iſta fuerit lu- Lib. I. culentius exponit *Diodorus Siculus*: *Summus judex geſtabat in collo ex aurea catena pendens e lapillis pretioſis ſimulacrum, cui* VERITAS *nomen. Hoc autem Veritatis ſimulacrum judiciorum principi aptatum, cauſſas cognoſcendi auſpicium fuit.*

XIV. Attendi meretur, quantam cum hac re Hebræorum inſtituta Spencer. De Urim & Thum. c. IV. ſect. XII. convenientiam habeant. In more poſitum erat Ægyptiis *Pontificem* ſuum *litibus* pluribus diſceptandis *præficere*: Hebræi etiam more & lege conſimili tenebantur. Loci & perſonæ ſuæ dignitatem in conſpectu populi *ornatu ſplendido* & eleganti adſerebant Ægyptii: nec Hebræi pietati & prudentiæ ſimili defuere. *Bullam*, ſplendore & titulo myſtico Ἀληθείας celebrem, ei in muneris ſui teſſeram decreverunt Ægyptii: Hebræorum etiam Pontifex bullam, myſtico THUMMIM titulo, (pro quo Ægyptii Interpretes Ἀλήθειαν dixerunt) & formæ decore inſignem, in ornamentis habuit. *Gemmæ plurimæ* Pontificis Ægyptii veſtes pectuſque illuminabant: Pontificis etiam Hebraici veſtes ac pectus tota auro lucebant, & lapillis pretioſis. Antiſtes Ægyptius muneris ſui teſſeram *aurea catena* de cervice pendentem geſtare ſolitus eſt: & ut Hebræorum Pontifex bullam ſuam e

catena

catena aurea ſolenniter ſuſpenſam gereret, Legis præſcriptum poſtulavit Exod. XXVIII: 22. *Facies in Rationali* (cui *Thummim* inerat) *catenas ſibi invicem cohærentes ex auro puriſſimo, & duos annulos aureos ſibi invicem cohærentes*: & quæ ſequuntur.

XV. Credibile eſt etiam Sacerdotis ſummi *campanulas* a recepta cultus Ægytiaci pompa, tanquam primo exemplari principia petiiſſe. Nam apud Ægyptios aliosque ita inſtituto vetuſtiſſimo comparatum erat, ut omnia ſiſtris & crepitaculis, dum ſacra fierent, late perſonarent. Hinc *Martiali* Iſidis ſacerdotes *ſiſtrata turba* vocantur. Ipſaque Ægyptus, *terra* צלצל כנפים *cymbali orarum*, Jeſ. XVIII. I. *Cymbalum* autem *orarum*, niſi fallat *Bocharti* obſervatio, phraſi Hebræa cymbalum eſt cujus in lateribus ſunt oræ & margines, id eſt *ſiſtrum*. Nempe ſiſtrum eſt cymbali ſpecies. Et merito vocatur צלצל, id eſt *tinnulum inſtrumentum*. Nam צלל *tinnire* eſt. Et ſiſtrum non minus erat tinnulum quam vulgare cymbalum. Hinc *Ovidius*:

Spencer. cap. IV. ſect. XII.

Phaleg. lib. IV. cap. II.

Jactantem Pharia tinnula ſiſtra manu. Metamor. lib. XI.

Per *terram* ergo *Cymbali orarum* ſignificatur Ægyptus αἰνιγματωδῶς more Prophetico.

Cap. VII.

Conſenſus Ægyptiorum cum Hebræis in Initiationibus & Sacrificiis.

I. *Circumciſio apud Ægyptios antiquiſſima.* II. *Hinc, aliorum non circumciſorum ſcrupuloſa fuga.* III. *Baptiſmus, tam Iſraëlitarum, quam Proſelytorum, ex Aegyptiorum exemplo.* IV. *Ut & poculorum ablutiones.* V. *Sacrificia, vel ex hominibus vel ex pecudibus.* VI. *Illa, Abrahami exploratione vetuſtiora,* VII. *Etiam apud Aegyptios, fuiſſe videntur.* VIII. *In brutis ſacrificiis pecudum ſexuſque diſcrimen poſt Exodum ex Aegypto in religionem Hebraicam tranſiit.* IX. *In Mundarum immundarumque animantium diſcriminatione par Aegyptiis atque Hebræis cura.* X. *Utrique ſuem ex æquo deteſtantur.* XI. *Vaccæ Rufæ cærimonia, ex Typhoniis ſacris illuſtrata.* XII. *Et Hyſſopi uſus, ex Aegypto.* XIII. *Hirci emiſſarii ritus*: XIV. XV. *Cui pleraque in Expiatoriis Aegyptiorum ſacris ſimilia.*

I. IN ACTIONIBUS ſacris, ad quas nunc nobis deventum eſt, initium ab iis ſumendum eſt *cærimoniis* quibus *Initiatio* conſtabat. Ubi primo occurrit CIRCUMCISIO, de qua operæ pretium eſt viri Nobiliſſimi cogitata audire. Apud Ægyptios, inquit, circumcidendi ritus vetuſtiſſimus fuit, & ἀπ' ἀρχῆς, *ab ipſo initio* inſtitutus. *Illi nullorum aliorum hominum inſtitutis uti volunt. Alii virilia relinquunt qualia naturâ ſunt, præter*

Marsh. p. 74.

Herod. lib. II. c. XCI. cap. XXXVI.

eos

eos qui ab iſtis didicerunt, Ægyptii autem circumcidunt. Ab *Aegyptiis* ad *Phœ-*
Cap. CIV. *nices* & *Syros* in Palæſtina habitantes hunc ritum deveniſſe ex ipſorummet
confeſſione Herodotus arguit. Μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι
καὶ Αἰθίοπες περιτάμνονται ἀπ᾽ ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Πα-
λαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ᾽ Ἀγυπτίων μεμαθηκέναι. *Soli omnium hominum*
Colchi *&* Ægyptii *&* Æthiopes A PRINCIPIO *pudenda circumcidunt.*
Phœnices *enim &* Syri *in* Palæſtina *confitentur ipſi ſe hoc ab* Ægyptiis *didi-*
Contra Apion. *ciſſe.* Notatu dignum eſt, quod *Joſephus* ad citatum *Herodoti* locum, hoc
ſolum adjiciat, τῶν δὲ τὴν Παλαιστίνην κατοικούντων μόνοι τοῦτο ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι, *Eorum qui*
Lib. I. Palæſtinam *habitant ſoli circumciduntur* Judæi. De ritus origine nihil ob-
jicit. *Herodoto* ſuffragatur *Diodorus Siculus*, qui hoc ipſo circumciſionis ar-
gumento *Colchos* & *Judæos* ex *Aegypto* deductos adſtruit: διὸ καὶ παρὰ τοῖς
γένεσι τούτοις ἐκ παλαιοῦ παραδεδόσθαι τὸ περιτέμνειν τοὺς γεννωμένους παῖδας, ἐξ Αἰγύπτου
μετενηνεγμένου τοῦ νομίμου, *Ideoque gentibus iſtis in uſu eſſe per antiquam traditionem, ut*
circumcidant pueros apud ſe natos, ritu ab Aegyptiis derivato. *Celſus* conſimili-
Lib. I. ter *Origeni* de circumciſione objecit, *Judæos eam ab Aegyptiis mutuatos eſſe.*
Reſpondet quidem Origenes, Moſen dixiſſe, πρῶτον ἐν ἀνθρώποις περιτετμῆσθαι
Ἀβραάμ, *Abrahamum ptimum mortalium circumciſum fuiſſe.* Id tamen, inquit
Nobiliſſimus *Marshamus*, in libri Geneſios cap. XVII. non legitur.

Marsh. *p.* 216. II. Conſequens *Circumciſionis*, aliorum non circumciſorum FUGA
fuit: non in *Hebræis* ſolum, quod omnibus notum eſt, ſed & *Ægyptiis.*
Lib. II. cap. XLI. De quibus *Herodotus*: *Nemo Ægyptius Ægyptiave viri Græci aut os ſuaviatur,*
aut cultro, aut veru, aut olla illius utitur; aut pura bovis carne cultro Græco in-
Clem. Strom. lib. I. p. 302. *ciſa veſcitur.* Hinc *Pythagoras*, ut cum Ægyptiorum Prophetis congre-
di poſſet, per eos *circumciſus* fuit: Herodoto atteſtatur *Chæremon* apud
De abſtin. lib. IV. §. 6. *Porphyrium*: Τῶν ἐξωτικῶν θρησκείας οὐδενὶ συνεβίουν, *Nemini cultus extranei convive-*
bant. Quin etiam ex Ægypto navigare pro re impiiſſima habuerunt, caventes ſi-
ib. §. 8. *bi a luxu & moribus exterorum.* Nimirum iſta περὶ τὸν βίον ἰδιότης, *propria*
vivendi ratio, & a nationihus exteris abſtinentia, quam *Judæis* attri-
buit *Joſephus*, etiam apud *Aegyptios* in more fuit.

III. Initiationi etiam inſerviit BAPTISMUS aliquis, tam *Iſraëlitarum*,
quam *Proſelytorum.* *Iſraëlitæ* quum diſciplinis Moſaicis initiandi eſſent,
deſcendit ad populum Moſes, & ſanctificavit eos, *& lavarunt veſtimenta*
ſua. Exod. XIX: 14. Qua veſtimentorum ablutione eorum etiam qui
veſtiebantur lotionem comprehendi, conſtans Magiſtrorum traditio eſt:
ſecundum illud Levit. XV: 10. 11, *Lavabit veſtimenta & lavabit corpus*
aqua. Hinc Judæi Baptiſmi ſui deducunt originem. Item *Baptiſmi Pro-*
ſelytorum. Quos per *Circumciſionem*, *Baptiſmum*, *Oblationem*, Iſraëliticæ
olim Eccleſiæ initiatos eſſe, nemo nunc vulgariter eruditus ignorat. Et
Marsh. p. 200. hunc *Hebræorum Baptiſmum ab exemplo forſan Aegyptiorum fuiſſe*, Vir No-
biliſſimus hariolatur. Lavacrum ſane, in ſacrorum initiamentis, ſolen-

ne fuiſſe, docet *Apulejus*, ipſe Iſidi initiandus. *Sacerdos*, inquit, *ſtipatum me religioſa cohorte deducit ad proximas balneas; & prius ſueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, puriſſime circumrorans abluit.* Neque dubium, quin id veteri more factum fuerit. De his aliiſque *Tertullianus*: *Nationes ſacris quibuſdam per lavacrum initiantur Iſidis alicujus aut Mithræ.* Illud *Aegyptiacæ* Deæ, hoc ſummi apud *Perſas* numinis nomen eſt. Metamorphoſ. lib. IX. De Baptiſ. cap. V.

IV. Occaſione *Baptiſmi*, de βαπτισμοῖς ποτηρίων, LOTIONIBUS POCULORUM aliquid addamus. Illæ quam religioſe a *Judæis* obſervatæ ſint, docemur Mar. VII: 5. *A foro, niſi baptizentur, non comedunt: & alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſervare; ut* βαπτισμοὺς ποτηρίων, καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκέων, καὶ κλινῶν, *lotiones poculorum, & urceorum, & vaſorum æneorum, atque lectorum.* De *Aegyptiis Herodotus*: Ἐκ χαλκέων ποτηρίων πίνουσι, διασμέοντες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην. οὐχ ὁ μὲν, ὁ δ᾽ οὔ, ἀλλὰ πάντες, *Ex poculis aheneis potant, ſingulis diebus ea abſtergentes: non eorum aliquot, aliquot vero non, ſed univerſi.* Lib. II. cap. XXXVII.

V. Poſt *initiationem* non fuit antiquitus cultus aliquis frequentior, quam SACRIFICIORUM, quæ vel ex HOMINIBUS deſumi potuere, vel ex PECUDIBUS.

VI. Abrahamum, ad Fidei ſuæ & Obedientiæ experimentum, a Deo juſſum fuiſſe filium ſuum unigenitum, ipſiſque oculis ſuis chariorem, Iſaacum, mactare, & in holocauſtum numini offerre, ex ſacra hiſtoria notiſſimum eſt. Non tamen novum & Abrahamo inauditum fuit hujuſmodi ſacrificium. *Philo Judæus* in *Libro de Abrahamo*, ex aliorum ſententia: *quid attinet*, inquit, *illum laudare* ὡς ἐγχειρητὴν κεκαινουργημένης πράξεως, *tanquam novi facinoris auctorem, quod & privati, & reges, & gentes integræ ex occaſione faciunt?* Feralis ille ſacrificandi ritus Abrahami temporibus erat vetuſtior. *Philo Byblius*, ex *Sanchuniatone*, ad ipſum *Saturnum* refert, qui, graſſante fama & peſtilentia, filium ſuum unicum *Cœlo Patri* in holocauſtum obtulerit. Saturni exemplo invaluit religio. *Philo Judæus*, loco citato, *vetuſtam hanc fuiſſe Barbaricarum gentium ſuperſtitionem* agnoſcit. *Phœnices* nefandum illud ſacrificium jamdudum feciſſe apparet, ex primo libro *Philonis de Phœnicum hiſtoria*, apud *Euſebium*. *Apud veteres mos fuit in magnis periculis, ut reges urbium aut populorum filium maxime dilectum pro calamitate publica mactandum darent, ad placandam Deorum iram. Qui ſic devoti ſunt cærimonia myſtica jugulantur. Enimvero Saturnus* ὃν οἱ Φοίνικες Ἰλ προσαγορεύουσι, *quem Phœnices Ilum nominant* (ita *Euſebii* exemplaria corrigit *Marshamus*, in quibus pro *Il* conſtanter legitur *Iſraël*) *qui etiam poſt mortem in Saturni ſidus conſecratus eſt, quum in illo tractu regnaret, & ex* Anobret, *Nympha indigena, ſuſcepiſſet filium unicum, quem propterea nominavit* JEUD (*quæ vox etiamnum apud Phœnices unigenam ſignificat*) *quumque maximum ex bello periculum immineret, filium cultu regio ornatum, ad aram a ſe conſtructam immolavit.* Ex quibus colligas, non fuiſſe hanc Abrahami tentationem no-

Marsh. p. 77. Præp. lib. IV. cap. XVI.

novum aliquod facinus, non recens excogitatam, ſed ex veterrimis circumjacentium populorum inſtitutis tranſſumtam. De *Phœnicibus* nihil amplius dicam, cum quorum coloniis nefaria τῆς ἀνθρωποθυσίας religio in inſulas, in Europam, in Africam late propagata eſt.

Marſh. p. 79. VII. *Ægyptiorum* mores noſtræ nunc conſiderationis ſunt: penes quos

Lib. I. quando ritus hic primum inoleverit, haut facile dixeris, ſane antiquiſſimus fuit. *Diodorus Siculus: Dicunt homines ejuſdem coloris quem habuit* Typhon (is rufus erat) *a Regibus antiquitus mactatos eſſe ad ſepulcrum Oſiridis. Quum vero pauci Æpyptiorum inveniantur rufi, ſed peregrinorum complures; inde apud Græcos invaluit fabula* περὶ τῆς Βουσίριδος ξενοκτονίας *de Buſiridis advenas obtruncantis ſævitia. Non quod rex aliquis vocatus ſit Buſiris, ſed tumu-*

Apud Plutar. de Iſide. *lus Oſiridis lingua vernacula id nominis habuit. Manethos* ſimilia tradit: *Homines Typhonios combuſſerunt vivos, & cinerem eorum ventilando diſſiparunt, atque aboleverunt: quod palam factum eſt, & certo tempore, diebus canicularibus.*

VIII. Sacrificia ex *Pecudibus*, uti vulgatiſſima, ita vetuſtiſſima ſunt.

Marſh. p. 201. Non Moſes primus *ſacrificia* inſtituit, ſed ſacrificandi *modum* præſcripſit. *Pecudum, ſexusque diſcrimen*, poſt exodum ex Ægypto in religionem Hebraicam receptum eſt. Hebræorum victimæ ex *Bobus*, *Ovibus* aut *Capris* maximam partem conſtiterunt. Etiamſi autem *Memphitæ Bovem* colerent, *Mendeſii Hircum*, *Thebani Arietem*; nihilominus tres iſtæ victimarum ſpecies etiam ab Ægyptiis diverſis in locis immolabantur. *The-*

Herod. lib. II. c. XLII. *bani* ab ovibus abſtinentes *Capras* immolant. *Mendeſii* dum capris parcunt *oves* immolant: *Aegyptii* autem univerſi immolant *boves mares*, eoſque *mundos & vitulos.*

IX. Apud *Hebræos* nefas fuit aræ admovere animantia polluta, aut *vi-*

De victimis initio. *tio aliquo turbata.* Deut. XVII: 1. Levit. XXII: 21. 22. 23. 24. Et tanta quidem, *Philone* teſte, cautela fuit, tam offerentium victimas, quam ſacrificiorum, *ut ſacerdotum peritiſſimi ab extremis pedibus ſoliti fuerint ſcrutari tam partes omnes conſpicuas quam quæ ventre feminibuſque celantur, ne vel*

Herod. lib. II. c. XXXVIII. *minima labecula lateat.* Eadem *Aegyptios* cura ſolicitavit: *qui boves mares Ebaphi eſſe cenſent* (Apis *autem eſt Græca lingua* Ebaphus) *ideoque bovem explorant: ac ſi pilum in eo nigrum vel unum viderint, nequaquam mundum cenſent. Exquirit autem ſacerdos ad id conſtitutus, pecude quum ſtante, tum reſupinata: lingua etiam exerta: inſpicit & caudæ pilos: ſi ſit omnino mundus, notat eum byblo cornibus alligato; dein terra ſigillari applicata, annulum imprimit, & ſic abducitur victima. Qui non ſignatum immolat morte punitur.* Sacerdotes huic negotio deſtinati σφραγισταὶ, *Sigillatores* dicebantur; de quorum arte & infinitis propemodum obſervationibus integros libros conſcriptos eſſe, *Chæremon* apud *Porphyrium* Auctor eſt.

X. In *impurarum* cenſu *animantium* præ cæteris omnibus non ab *Hebræis*

ſo

ſolum ſed & *Aegyptiis* Sus cenſetur; quam ſuo vix nomine aut vocare aut
audire illi ſuſtinent. Super *Judaico* ſuis odio multa conjectavit *Plutarchus*
in Sympoſiacis: ſed mirum eſt in mentem ibi non veniſſe quod alibi de Sa-
cerdotibus Ægyptiacis memorat: *Suem animal impurum eſſe æſtimant: ple-* De Iſide.
rumque enim coire videtur quum luna decreſcit. Aliam rationem *Aelianus* ad- Lib. x. c.
dit: *Sus præ voracitate ne propriis fœtibus parcit; & quum in humanum corpus* xvi.
incidit, non abſtinet, ſed illud mandit. Proinde Aepyptii hoc animal oderunt,
ὡς μιαρὸν καὶ πάμβορον, *ut pollutum, & omnivorum.* Herodotus ante alios.
Ὗν Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἥγηνται θηρίον εἶναι, *Aegyptii* ſuem *immundam beſtiam arbitran-* Lib. II. c. XLVII.
tur, quam ſi quis vel tranſeundo contigerit, abit immerſum ſe flumini cum ipſis
veſtimentis. Eoque ſubulci *ſoli indigenarum Aegyptiorum in templum nullum in-*
grediuntur. Nemo filiam eis nuptum dat, aut eorum filiam ducit: ſed ſubulci
inter ſe filias dant accipiuntque.

XI. In ſacrificiorum negotio multa alia jubet Lex, multa vetat, quo- Marsh. p.
rum cauſſas non tradidit Moſes. Sumamus exempli cauſſa illud de VAC- 212.
CA RUFA, cujus cineri miſcebatur aqua luſtralis. Num. XIX. Hebræo-
rum Magiſtri dicunt, ne *Salomoni* quidem patuiſſe, cur *Rufa* potius eſſe
debuerit, quam alterius coloris. An igitur dicemus, ex *incerta Dei vo-*
luntate? an ejus potius *permiſſione*, ortum habuiſſe, dum id conceſſit ſuis
Deus, quod pridem viderant apud Ægyptios? *Aegyptii enim, quia Ty-* Plutar. de Iſide.
phonem colore rufo fuiſſe cenſent, Boum quoque non niſi rufos immolant, & ex-
plorationem adeo accuratam adhibent, ut ſi vel unum pilum nigrum aut album
habeat non immolandum judicent.

XII. Cur *Vaccæ rufæ*, cur *Purificationi Lepræ*, cur adſperſioni ſangui- More. Neb.
nis *Paſchalis* addita HYSSOPUS eſt? Fatetur *Maimonides* nullam ſe inveniſ- part. III.
ſe rationem cui inniti poſſet. At nonne & id ex Ægypto? Ægyptii enim cap. XLVII.
vim mundatricem Hyſſopo attribuebant. Unde Sacerdotes *panem non niſi*
cum hyſſopo conciſum comedebant. Hyſſopum enim nimiam panis virtutem purga-
re ajebant. Uti apud *Porphyrium Chæremon* tradit. De Abſti-

XIII. Sed & totus ille apparatus HIRCI Ἀπομπαίου ex Ægyptiorum Sa- nen. lib. IV.
cris tranſſumtus eſſe videtur. Sacro expiationis die ſummus Hebræorum cap. VI.
Sacerdos, non Pontificali exornatus pompa, ſed, velut in mœrore,
lineis indutus veſtimentis, qualia & gregarii gerebant ſacerdotes, duos
hircos ad oſtium tabernaculi adducebat coram Domino; ſuper quibus ſor-
te miſſa alter *Domino* cedebat, alter *Azazeli.* Hujus capiti ambas *impone-*
bat manus, & cum iis omnes *iniquitates* filiorum Iſraëlis, ab hirco, in de-
ſertum, ſub ductu hominis alicujus ad id parati, dimittendo, depor-
tandas in *terram ſejunctionis.* Quibus rebus peractis, multiſque præterea
aliis, neque Pontifici fas erat reverti in Tabernaculum niſi carne ſua pro-
be prius *lota*, neque ei qui ducem ſe capro emiſſario præbuerat, in ca-
ſtra redire, niſi *corpore* pariter cum *veſtimentis abluto.* Levit. XVI.

XIV. Nihil horum omnium eſt cui non gemina germana inveniantur in Ægyptiorum expiatoriis ſacris. Sacerdotes eorum *lino* veſtitos fuiſſe, ſupra jam monuimus. Et confirmat id in *Apologia* ſua *Apuleius*. *Lana*, ait *Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt: ſed mundiſſima Lini ſeges indutui & amictui ſanctiſſimis Aegyptiorum ſacerdotibus uſurpatur.* Unde *Anubis* Sacerdotes *gregem linigerum Juvenalis*; & Sacerdotes *Iſidis*, *Linigeros calvos*, *Martialis* nuncupat. Vox *Azazel* ipſis ignota Judæis eſt. Alii *Montis*, alii
Marſ. p. 205. ipſius *Capri*, alii *Dæmonis* nomen eſſe volunt. *Bochartus* vocabulum *Arabicum* eſſe contendit. Quum vero ſit ἀνερμήνευτον, quid obſtat quin hariolemur eſſe *Aegyptiacum*? LXX. verſ. 8. vertit τῷ Ἀποπομπαίῳ Ita autem, *Suida* teſte, Θεοί τινες ἐκαλοῦντο, καὶ ἀποπομπὴ ἀντὶ τοῦ ἀποτροπὴ, *Dii quidam vocantur*, & ἀποπομπὴ *ſumitur pro averſione malorum.* Dii autem iſti, interprete *Polluce*, ſunt λύσιοι, φύξιοι, uno verbo, *averrunci*. Quos placare conabantur, ne nocerent. Duum enim generum Deos eſſe exiſtimabant Veteres: alteros bonorum, malorum auctores alteros. Quidquid autem *Zoroaſtres Magus* & *Perſæ* de *Oromaze Deo Lucido*, & *Areimanio Tenebricoſo*; quidquid *Chaldæi* de *Planetis*, *diis Beneficis* & *Maleficis*; quidquid *Græci* de *bona ſorte Jovis Olympii*, & *mala Ditis Averrunci*; quidquid *Philoſophi* de *Prin-*
Plutar. de Iſide. *cipiis contrariis*; quidquid ejuſmodi commenti ſunt alii; id quidem omne a vetuſtiſſima *Ægyptiorum* Theologia ortum habuit. Tradunt illi *Oſirin bonum* eſſe *Genium*, *Typhonem*, *malum*, cujus labefactam fractamque poteſtatem ſacrificiis quibuſdam placant ac deleniunt. Ita quidem ut *in caput victimæ exſecrati*, illud amputatum antiquitus in flumen abjecerint. Seriori ævo id dederunt peregrinis.

XV. Quæ nobiliſſimi *Marshami* obſervationes eo, niſi fallor, tendunt, ut perſuadeat, ad ſimilitudinem aliquam Typhonicorum ſacrorum, quamvis ſanctiori inſtituto, ea de *Hirco Azazelis* Iſraëlitis præſcripta a Deo eſſe. Magiſtri tradunt, ſacerdotem in capite hirci emiſſarii ligaſſe *fruſtum panni cocco* tincti, ad formam linguæ; adduntque nonnulli, eum de ſumma *rupe* fuiſſe *præcipitatum.* Quæ ſi vera ſunt, *Coptitas* repræſentant quibuſdam ſuis feſtis Aſinum *rufum præcipitem dejicientes*, quia Typhon rufus erat, &
Lib. II. cap. XXXIX. aſinini coloris. Id certius eſt, *imprecationem in caput victimæ* ritus fuiſſe Ægyptiaci. *Capiti illius*, inquit, *Herodotus*, *multa imprecati adſportant id in forum, ſi ſint Græci quibus vendant; ſin minus in flumen abjiciunt.* Capita autem exſecrantur hac formula: SI QUID MALI AUT IPSIS IMMOLANTIBUS AUT
Porphyr. lib. II. §. 44. TOTI ÆGYPTO FUTURUM SIT ID IN HOC CAPUT CONVERTATUR. Uti & *de eo inter omnes antiquos Theologos convenit, in ſacrificiis averruncis nihil eſſe deguſtandum; ſed & luſtrationem adhibendam. Ajunt enim nemini licere in urbem aut ſuam domum ire, niſi pedibus & corpore prius flumine aut fonte mundatis.*

Cap. VIII.

Convenientia antiquorum Teraphim cum Hebræorum Urim.

I. *Urim auguſtiſſimum Religionis Iſraëliticæ Sacramentum fuit.* II. *Uti Theraphim, antiquorum ſacratiſſimæ imagunculæ.* III. *Quarum uſum ab Ægyptiis in Abrahami familiam derivat Kircherus.* IV. *Certe antiquitus apud Ægyptios fuit receptiſſimus.* V. *Eorum loco Deus Iſraëlitis Urim dediſſe dicitur, ejusdem quippe cum Theraphim, muneris & figuræ.* VI. *Ut pervicaci populo gratificaretur.* VII. *Cui rei probandæ affertur Hoſ.* III: 4. VIII. *Ubi de Ephode, non vulgari, ſed Pontificio agitur.* IX. *Et per Theraphim, non idola, ſed ipſiſſimum Urim intelligitur.* X. *Nam & Græci hic* δῆλα, *vel* φωτισμοὺς *vertunt.* XI. *Eodem pertinere creditur Jud.* XVII: 4. 5. XII. *Omnia enim feciſſe Micha videtur ſecundum formam Tabernaculi & cultus Moſaici:* XIII. *Non idololatriæ, ſed veræ religionis zelo, minus forſan oculato, ductus;* XIV. *Ut difficillimis temporibus religionis ſtator eſſet.* XV. *Cui etiam oraculo ex Teraphim edito teſtimonium præbuit Deus.* XVI. *Non abſimili conſilio Gideon ſuum Ephod fecit.* XVII. *Priſcus Hebræorum erga Theraphim affectus.* XVIII. *Theraphim & Urim ejusdem ſignificationis voces.* XIX. *Ita vocatæ imaguncIæ iſtæ ob Angelos per eas loquentes.* XX. *Summa eſt, pro Ægyptiorum Theraphim data Iſraëlitis Urim.*

I. NUNC denique de INSTRUMENTIS quibuſdam Divini cultus ut dicamus ſupereſt. Eorum omnium longe auguſtiſſimum & celeberrimum eſt URIM, per quod Deus voluntatem ſuam, de rebus arcanis tam illuſtri modo Iſraëli patefecit. Quod quid fuerit, & quemadmodum ex Ægyptiorum inſtitutis tranſſumtum ſit, ex Doctiſſimi *Spenceri* mente nunc nobis exponendum eſt. Id ut commode fiat, res eſt repetenda altius, & præmonendum aliquid de conditione antiquorum THERAPHIM, de quibus tam frequens in ſacris ſermo.

II. *Theraphim* ergo erant *ſimulacra quædam parvula, ſeculis antiquiſſimis frequenti in uſu, in ſacris primum ædiculis ſepoſita; quæ ſpiritus cujusdam, ſæpius impuri, præſentia animata, oracula fundere ſolebant: larium inſtar & penatum domeſticorum.* Quæ deſcriptio colligi poteſt ex Gen. XXXI: 19. & ſeq. Ezech. XXI: 21. Zach. X: 2. 2 Reg. XXIII: 24. cap. IV, ſect. II.

III. Primam harum imaguncularum *originem Kircherus* quidem *Mercurio Triſmegiſto*, Venerabili illi ob ſummam antiquitatem & ſapientiam apud Ægyptios capiti, tribuendam vult: licet alii a *Nachor* & *Zerug*, alii a *Zoroaſtre Chamo* eam repetant. Quidquid ſit hunc *Theraphim* cultum ab *Ægyptiis* primo ad *Hebræos* dimanaſſe, pro certo habet. Qua autem id ratione factum Oepid. tom. I. Syntag. IV. cap. III.

factum ſit, hoc fere modo exponit. Quum idolomania ſtatuuncularum, quas Ægyptiaca lingua antiquiſſimi *Apes* & *Serapes* nominabant, in Ægypto vigeret, ob annonæ charitatem e terra Canaan eo commigravit *Abrahamus*. Domeſtici ergo ipſius Ægyptiis commiſti, tum multa alia, tum maxime *Serapides* hoſce, queis mira Ægyptios patrare videbant, admirati ſunt, & ſuſpexerunt. Si quidem dæmone eos animante, varia conſulentibus & interrogantibus reſponſa dabant, felicitatemque eorum cultoribus in omnibus ſpondebant actionibus. Curioſitate itaque ac felicitatis participandæ deſiderio inſtigati *Hebræi Abræ vernaculi*, ſubito ad hos Ægyptiorum cultus animum adjecerunt. Abrahamo vero in patriam redeunte, ſervi, comparatis idolis & imaginibus dictis, reduces in patriam facti, conceptos in Ægypto errores paulatim diſſeminantes, apud *Chaldæos* ſeu *Arphaxadæos Babyloniosque*, mox ingentem execrabilium Deorum ſobolem pepererunt. Chaldæis vero nihil facilius fuit quam alienæ huic ſervituti ſeſe ſubmittere: quam, ſuperſtitionem addentes ſuperſtitioni, continuo ita propagarunt, ut ab illo tempore ad *Davidis* uſque regnum apud *Hebræos* poſteros nunquam hic *Teraphim* aut *Serapum* cultus deſierit.

IV. Magno quidem animo hæc a *Kirchero* dictantur: attamen Clariſſimus *Spencerus*, quo eſt candore, profitetur, ſe judice, minus a vero diſtare ſententiam, tot doctorum ſuffragiis ſancitam, quæ imagines iſtas oracula fundentes antiquiſſimæ memoriæ populis, *Amorrhæis*, *Chaldæis*, aut *Syris*, inventas refert. Id utique certum eſt, apud Ægyptios imaguncularum illiuſmodi uſum *antiquitus* receptiſſimum fuiſſe. Quod conceptiſſimis verbis teſtatur *Abenephius* apud *Kircherum*. *Erant Ægyptiis ſimulacra quædam puerili forma; Aegyptiace dicta* Serapes, *quæ adorabant, de futuris & abſconditis interrogantes. Paſſim in celebriorioribus urbium locis collocabantur; ſolebantque ante ea adolere, eaque contra mala eventa ſecum portare. Similia his* Theraphim *erant, quæ colebant Iſraëlitæ, quæque Laban in Scripturis adoraſſe memoratur.*

V. Hæc quomodo tandem ad *Urim* pertineant, operæ pretium eſt intelligere. Iſraëlitas, ad quos miſſus erat Moſes; hujuſce moris Idololatrici peſte afflatos fuiſſe, non ſine conſilio credit Clariſſimus *Spencerus*. Eos enim in Ægypto per plurima annorum curricula *idola coluiſſe*, ſacræ literæ nos certos faciunt. Joſ. XXIV: 2. Act. VII: 43. adeoque ab idolis, juxta ſeculi & loci conſuetudinem, eos *reſponſa petiiſſe* minime dubitandum eſt: præſertim quum *Philo*, auctor ille *Bibl. Antiq*: diſerte referat, eos olim *interrogaſſe, Amorrhæorum more, idolorum dæmones, & imprimis Nymphas illas aureas, quæ invocatæ per ſingulas horas oſtendebant facienda aut fugienda.* Quum itaque tot annorum *conſuetudo* (ipſa rudioris plebeculæ *religio* & *natura*) vulgi ſtudia hiſce *Theraphim* tanquam carmine quodam magico devincta teneret; facile in eam ſententiam Vir Doctiſſimus venit, veterem a *Theraphim*

phim oracula petendi ritum, Deum in pectoralis *Urim* pene invariatum Iſraëlitis reſervaſſe; adeoque Judæorum Urim ejusdem cum Theraphim muneris et figuræ fuiſſe, sub diverso tamen nomine, imagunculam.

VI. Ita enim, ne id neſciamus, *Urim* Clariſſimo Viro deſcribitur. *Urim,* inquit, *inſtrumentum concavum decore fabricatum* (*ſimulacrum forſan parvulum ad humanam ſimilitudinem formatum*) *Theraphim antiquitus appellatum fuiſſe videtur; quod reconditum geſtavit Sacerdos inter concavas Rationalis plicaturas, quo mediante Deus, aut Angelus illius vice & nomine, ad Pontificis interrogata reſpondit, eumque quid ex uſu eſſet agere, quid præſens, quid futurum, voce formata docuit.* Ita autem Divina indulgentia, Iſraëlitis, qui *Theraphim* adſueverant, & ne minores hac parte Ægyptiis eſſent, clementer conceſſiſſe creditur. Quum enim Deo res eſſet cum hominibus qui אבירי לב *robuſti corde*, difficili & pervicaci ingenio fuerant, quique ex longo uſu in ſeculi mores pene toti immigrarant; niſi genio proprio & moribus antiquis, paululum tamen in melius mutatis, uti licuiſſet, a Dei cultu & ſacris, tanquam novis & exoticis, penitus proculdubio abhorruiſſent. Plurima itaque vetere uſu recepta, ob cordis ſui duritiem populo illi (quem ſemper leniter habuit) indulſit optimum numen. Jeſ. XLVI. 21.

VII. Ne vero ægroti veteris ſomnia narrare videretur, ſententiæ hujus ſuæ veritatem plurimis *argumentis* firmandam ſibi eſſe, Vir Doctiſſimus merito exiſtimavit. Eorum præcipua ſaltem breviter referre non pigebit. *Princeps* itaque cauſſæ ſuæ præſidium in illo Hoſeæ vaticinio invenit, quod exſtat cap. III. com. 4. ubi prædicitur fore ut Iſraëlitæ *ſedeant dies multos abſque ſacrificio, & abſque ara, & abſque Ephod & Theraphim.*

VIII. Cætera præteriri poſſunt, ut minus ad præſentem cauſſam pertinentia; id quod de *Ephode* & *Theraphim* dicitur conſideratione ſua dignum eſt. Sciendum autem duplex *Ephodis* genus in ſacris memorari; alterum *Vulgare,* quo intelligitur veſtis ex lino ſolo confecta, ordinaria ſacerdotibus, tantum, quum templi miniſteriis vacarent, induenda; alterum *Pontificium,* quod erat indumentum multæ artis & ingenii, auro, gemmis, & coloribus diſtinctum ac variegatum, quod Pontifici uni quum ſacra celebraret geſtare conceſſum fuit. Hujuſce autem *Ephodis* partes duæ erant: *ſuperhumerale,* quod ab humeris ad zonam uſque pertinebat, totum complectens pectus; & *Pectorale,* tam firmis ac religioſis vinculis *ſuperhumerali* conjunctum, ut non niſi multo cum negotio ab invicem divelli potuerint. Ex hac neceſſitudine quæ *Pectorali* cum *Ephode* interceſſit, factum eſt ut *Ephodis* nomine non ſemel in ſacro codice & *Pectorale* (individuus illius comes) intelligendum veniat. 1. Sam. xxx. 7. & alibi. Jam vero textus Hoſeæ quem præ manibus habemus, non eſt de Ephode *vulgari* intrepretandus, (quippe quod, obſervante *Moncæo;* Judæis omni De Aur. Vit. lib. I. c. XIX.

omni tempore, quantumcunque malo, ac vel in captivitate etiam media, habere & circumferre fas fuit) ſed de *Pontificio*, cui inſertum fuit *Urim.*

IX. Per *Theraphim* hoc in loco non gentium *idola* intelligenda ſunt, ſed *ſacra* illa *icuncula*, conſiliorum Divinorum, Angelo animante, nuncia, in *Ephode* vel adjuncto *Pectorali* ex præſcripto Divino includenda: id eſt ipſiſſimum *Urim.* Rationi enim minime conſentaneum eſt, Prophetam, cui id negotii datum ut flebilem populi Iſraëlitici ſortem prædiceret, inter mala futura id quoque numeraſſe, quod carituri eſſent idolis. Rem bonam & licitam oportet eſſe quam Deus per Prophetam minatur ſe ablaturum Iſraëlitis, ut vindictam de eorum peccatis ſumeret: alioquin illud auferre, non pœnæ, ſed beneficii loco illis fuiſſet. De quanam autem re bona & licita, ulla cum veri ſpecie, *Theraphim* eo loci interpretari poſſimus, niſi de *Urim* Dei, tam ſancto nexu *Ephodi* cohærente? Unde etiam factum eſt ut *Ephod* & *Theraphim* conjuncta, & quaſi uno perpetuo ſpiritu legenda proponantur; quum cætera omnia in textu memorata, tanquam res diverſæ plane familiæ, vocabulo disjunctivo אין *abſque* identidem repetito, a ſe invicem ſeparentur.

X. Accedit quod LXX hoc uno in loco *Theraphim* voce δήλων, vel ut aliqua exemplaria habent, δηλώσεως, transferre conſultius habuere: Iis vero vocabulis *Urim* aliis in locis ſolent exponere. Lev. VIII. 8. Num. XXVII. 21. I Sam. XXVIII. 6. Exod. XXVIII. 26. *Aquila* etiam & *Theodotion Theraphim* per φωτισμοὺς hoc loco tranſtulerunt: quo nomine & *Urim* vertunt Levit. VIII. 8. Vulgatus interpres pro *Theraphim*, *manifeſtationes* poſuit; quo titulo *Urim* notare ſolet. *Hieronymus* etiam *Ephod* & *Theraphim* de *inſtrumentis quibusdam habitus ſacerdotalis* interpretatur. Ut alios omittam, qui vel eadem prorſus vel valde affinia ſuper hoc loco commentati ſunt.

XI. Principi huic argumento ſuccenturiatur *alterum* ex Jud. XVII. 4. 5. Ubi narratur, matrem *Michæ*, viri alicujus Iſraëlitæ habitantis in monte *Ephraimi*, argenteos aliquot nummos voto cenſecraſſe Jehovæ: cujus voti religione ut ſeſe exſolveret, ducentos ſiclos tradidit argentario, ut exinde faceret *ſculptile* & *conflatile*. Micha autem fecit ſibi בית אלהים *Ædiculam Dei*, itemque *Ephod* & *Theraphim*, atque aliquem primo ex filiis ſuis, deinde *Levitam*, qui forte in ipſum inciderat, ſacerdotem ſibi fecit. Super hac hiſtoria ita inſtituit Doctiſſimus *Spencerus*, ut exponat primo, *quid* fecerit Micha, dein *quo conſilio* ea fecerit.

Sect. I. cap. IV.

XII. In iis *quæ* fecit *tria* diſſimilis naturæ inſtrumenta, omnia tamen in uſum religioſum comparata, obſervat. 1. *Simulacra duo*, *ſculptile* & *conflatile*, quibus veriſimile eſt ipſum *Cherubinorum* formas atque numerum ſimilitudine perfecta expreſſiſſe. Horum unum ex *ligno elaborato*, (prout *Templi Cherubim*) & argenteis laminis circumducto; alterum ex *argento ſolido* factum fuiſſe, par eſt credi. Repoſita autem ſunt in *ſacra* Michæ *ædicula*, ſecundum

cundum formam *Tabernaculi* & cultus Moſaici adornata. II. *Ephod*, id eſt veſtem ambitioſam & ſplendidam, qua ſacerdos ſuus indutus rebus Divinis decore operam daret. Nam veſtem illam nihil ab *Ephodis Pontificii* forma declinaſſe, facile credit *Spencerus*; niſi lapides forſan tribuum nomine inſcripti defuerint; quum Levita ille non publice neque totius Iſraëlis nomine ſacerdotio fungeretur. III. *Theraphim*; quæ uti apud *Hoſeam*, ita & in tota hac Michæ hiſtoria, ceu indiviſi *Ephodis* comites, voce nulla unquam interpoſita, quodam quaſi ſacramento conſociantur. Quod argumento eſt, Michæ *Theraphim* locum τῶ *Urim*, quod *Ephodi* fœdere & lege perpetua devinctum fuit, in illius ſacris obtinuiſſe.

XIII. *Conſilium* autem Michæ Vir Doctiſſimus in hunc modum expedit. Non eo, inquit, animo ædiculam ſuam Micha inſtrumentis his ſacro uſui deſtinatis inſtruxit, quaſi a Veri numinis fide & cultu ſeceſſum meditaretur. Nam uti mater argenteos ſuos *Jehovæ* conſecraverat, in ejus nempe cultum & honorem; ita & ipſe egregia ſtudii ſui in Deum ac legem Divinam documenta dedit, quod *Sacerdotem* e gente *Levitica* oriundum, quum primum illius ſibi facta eſt copia, quantivis conducere ſatius habuerit, ut *novæ Legi Divinæ* ſatisfaceret; quam *filium* ſuum *primogenitum*, *more majorum ſancte & religioſe conſecratum*, in officio iſthoc retinere. Ideoque credibile eſt Micham, *cultus Moſaici zelo, minus forſan occulato*, ductum, religionis ſuæ ritus ad illius exemplar adornare ſtatuiſſe.

XIV. Nimirum eo tempore *Rex*, id eſt *Judex*, nullus populo præfuit; idcirco, ut fit, latronibus ac ſicariis infeſta itinera; ſuis forſan partibus deerant quoque Sacerdotes; publica religionis exercitia non niſi ſummo capitis diſcrimine adiri poterant; denique ſuſque deque verſa erant omnia. Quum itaque ea eſſet deformis Eccleſiæ facies, Micha exemplum ſuum ſeculo illi in mala omnia ruenti oppoſuit, religionis quaſi *ſtator* fuit, Deumque, ſi minus ut voluit, ut potuit certe, colere decrevit. Ideoque tenuem ſaltem cultus Moſaici imaginem, in ædicula illa quam Jehovæ dicaverat, imitando expreſſit.

XV. In quam ſententiam eo magis propenſo facilique animo veniendum videtur, quoniam Sacroſanctum Numen & Michæ & ſacris ipſius teſtimonium tam illuſtre, *oraculo ex Theraphim dato*, exhibuit. Nam Danitæ, quos dubius itineris ſui eventus anxios tenuit, Michæ Levitam, *Theraphim* ſuis inſtructum, adiere, rogantes ut Deum loco ſuo conſuleret. Jud. XVIII. 5. Ab eo autem hoc reſponſi tulerunt; *Ite in pace, coram Domino via eſt quam inituri eſtis.* De cujus reſponſi *origine cœleſti* quis dubitandi relictus eſt locus? Nam Danitas, animos a læto illo omine ſumentes, fidem ei certiſſimam dediſſe conſtat; neque Levitæ religio patitur, ut illum, nullo pretio conductum, oraculum Divinum tam perfricta fronte ſimulaſſe crederemus. Sed & ipſe rerum eventus oraculi iſtius cœlitus emiſſi fidem ſa-

tis impleſſe videtur. At quis corde adeo omni vacuus eſt, ut ſentiat Danitas a Michæ Theraphim reſponſa Divina exſpectare, vel Deum inde reddere voluiſſe; ſi Micha ea Ethniciſmi ſtudio, vel a Sancto Dei *Urim* plane diverſa, data opera fabricaſſet?

Sect. v. XVI. Ejuſdem inſtituti & conſilii arbitratur fuiſſe *Gideonis* factum. Jud. VIII. 27. qui *Ephod ſibi feciſſe*, idque *in civitate ſua Ophra ſtatuiſſe* narratur. Quod *Ephod* utique non ſolum fuiſſe credibile eſt, ſed cum ſuis *Theraphim*, atque ſimulacris *Cherubinorum* figuras & pompam æmulantibus. Nam occurrunt nonnunquam in ſcriptis Divinis *Urim* & *Thummim* nulla mentione facta τοῦ *Ephod* & *Coſchen*; aliquando *Ephod* ſine mentione τοῦ *Urim*. I. Sam. XXIII. 9. quoniam hæc omnia connubio & fœdere fideliſſimo conjungebantur. Quidni itaque *Ephod* hic ſenſu complexo xo accipiamus; & eadem fiducia, *Theraphim* vocis illius ambitu hoc in textu, qua *Urim* in alio, contineri aſſeramus? Sed in *probabilium* duntaxat claſſe ipſe Vir Doctiſſimus hoc argumentum collocat.

XVII. Uti & alterum ei ſuppar, quod *Hebræi*, boni juxta & mali, quovis ſeculo, ſummo τῶν *Theraphim* affectu atque admiratione ducti fuerint: quod non *Michæ* ſolum exemplo confirmatur, quem animi valde diſcruciatum & religioſis quibuſdam intemperiis agitatum legimus, quum Danitæ Theraphim ejus manu armata ſurripuiſſent, ſed & *Rachelis*, quæ patri ſuo *Labani* ſua ſuffurata Theraphim eſt, non ſane ut patris ſtudia ab idololatria avocaret, vel ne eorum inſpectione cognoſceret ille quonam iter inſtitueret Jacobus: id enim ſi egiſſet Rachel potuiſſet eos multo minore negotio ac diſcrimine vel in via defodere, vel in Euphratis profluentem abjicere. Verum *affectu religioſo*, vel, ſi mavis, *ſuperſtitioſo*, icunculas illas proſecuta, id præprimis operam dedit, ut ex omnibus quæ familiæ ſuæ chariſſima erant ejus potiſſimum *Theraphim* poſſideret. Neque ipſum *Jacobum* Theraphim nullius æſtimaſſe, probat hæc ejus ad Labanem oratio. Gen. XXXI. 32. *Apud quemcunque ea inveneris, capitis pœnam ab eo exigas.* Quaſi credidiſſet tanti ſacrilegii maculam, non niſi ſacro furis capite expiari poſſe. Quum ergo conſtet, *Rachelem*, & *fortaſſis* etiam *Jacobum*, unde genus ducunt Iſraëlitæ, *Theraphim* in ſummo pretio & honore habuiſſe; quis neget filios ipſorum uſum & amorem τῶν *Theraphim* cum ipſo lacte & primis parentum monitis hauſiſſe? In quo mire confirmati ſunt quum viderent *Chaldæis, Syris, Ægyptiisque* a profundiſſima antiquitatis memoria ſua fuiſſe *Theraphim*. Idcirco credi non poteſt, rudiorem Hebræorum plebeculam repentina ab iis divortia æquo animo ferre potuiſſe. Sed ſuadent Moſaici ſeculi mores, ut exiſtimemus, Deum antiquiſſimum τῶν *Theraphim* uſum, paullo emendatum, in *Pectoralis Urim* Iſraëlitis conſervaſſe.

Cap. IV. ſect. IV. XVIII, Alia, quæ minoris eſſe momenti ne quidem ipſe diffitebitur Clariſſimus Auctor, haut gravate prætermitto; hoc unum ſilere non poſſum quod pro ſua eximia eruditione acute obſervavit, voces *Urim* & *Theraphim*,

raphim, quantumvis *ſono* diſcrepent, *re ipſa* tamen pene ſynonymas eſſe, & ſub maximæ diſcrepantiæ larva ſummam ſignificationis ſimilitudinem tueri. *Urim* enim germana nominis notione non *lumina* proprie & primario ſignificat, ſed *ignes*. Nec *ignes quosvis*: non illos ſane qui in cineribus aut carbone aliquo inertes jacent, & morti proximi; ſed *flammantes*, & ſplendorem lætiorem projicientes. Quod *Mercerus* quoque & *Schindlerus* annotarunt. Unde differt a vocabulo אֵשׁ quod *ignem* notat *ſimpliciter* ſpectatum: ipſis Dei verbis diſcrimen hoc ratum facientibus. Jeſ. L. 11. *Ambul*ate בְּאוּר אֶשְׁכֶם *inflamma ignis veſtri*. Optime itaque *Arias Montanus*: *Haürim inflammationes & illuminationes reddere poſſumus*, *Theraphim* autem vocabulum vel *Hebraicum* vel *Chaldaicum* eſt, & pro *Seraphim* (leviſſima & ſæpius uſitata mutatione ש in ת) apud Orientalium nonnullos olim uſurpatum. *Seraphim* vero *Urentes* vel *Inflammantes* ſonare, nec Magiſtros fugit, nec Magiſtrorum pueros. Unde & Ægyptii antiquiſſimi *ignes* ſub nomine *Seraphim* coluere; auctore *Stuckio*. Ejuſdem ergo utraque vox tam *Urim* quam *Theraphim* ſive *Seraphim* ſignificationis eſt; ideoq; non eſt mirum alteram pro altera indiſcriminatim uſurpari; & quod Moſes *Urim* dixit, id Micham, & alios fortaſſis Iſraëlitas, cultum ſuum ad Moſaici ideam fingentes, *Theraphim* nuncupaſſe, vocabulum a ſeculo receptum retinentes. De Sacrif. Geniil. p. 101.

XIX. Si quis roget, quam tandem ob cauſſam icunculæ illæ, ſive *Urim* ſive *Theraphim*, *Flammæ* & *Urentes* dictæ ſint; reſpondet Clariſſimus *Spencerus*, rationem obviam eſſe, & vel oſcitanti ſe ingerere. Ita nimirum dictas eſſe imagunculas illas cum reſpectu ad veros Dei *Seraphim*, id eſt *Angelos*, quorum *ſigna* & *ſymbola*, nonnunquam etiam *habitacula* & μαντεῖα, primitus fuiſſe videantur. Nam veriſimile admodum eſt, *Seraphim* nomen *Angelorum* fuiſſe, a prima fere temporum memoria crebris Orientalium ſermonibus uſurpatum: quum ſub ipſis mundi primordiis ignem flammantem Angelicæ præſentiæ ſymbolum divinitus inſtitutum legamus. Gen. III. v. ult. Sed & illud probabile eſt, homines ſtatuas vel columellas tanquam ſymbola ad Angelorum memoriam celebrandam, vel eorum præſentiam ſignificandam, in locis præſertim religioni inſcriptis, more antiquiſſimo, poſuiſſe. Imo nec hoc vero diſſonum, Angelos præſentiæ ſuæ teſtimonia circa Theraphim dediſſe, atque inde veri numinis cultores ſeculis antiquiſſimis quandoq; allocutos eſſe. Quod ex Rachelis, Michæ & Danitarum circa Theraphim ſtudio; ſed imprimis ex oraculo per Theraphim Danitis edito, haut improbabiliter colligas. Deum enim Angelo aliquo in conſiliis ſuis patefaciendis frequenter uſum eſſe, pro certo omnes habemus. Denique & illud in probabilium claſſem referendum eſt, quod ſimulacra hæc in Angelorum, quorum ſymbola & quaſi tripodes erant, titulos tandem ſucceſſerint, & a *Syris* aliiſq; *Chaldaiſmo* tinctis *Theraphim*, loco *Seraph.* vulgo appellata ſint. Quas obſervationes ſuas Clar. *Spencer.* auctoritate

Cornelii a Lapide ac *Ludovici de Dieu* e recentioribus, *Hieronymi* autem & *Cedreni* e vetuſtioribus, comprobat.

XX. Horum omnium ſumma huc redit: ut perſuadeamur amorem *τῶν Theraphim*, a majoribus traditum, in Iſraëlitarum animis per Ægyptiorum convictum reviguiſſe: Deum ergo, quum pro immenſa ſua ſapientia animadverteret populum pervicacem difficulter ab iis avulſum iri, ad eorum ſimilitudinem dediſſe Iſraëli *Urim*, quod propter convenientiam tam *formæ* quam *uſus*, & *ſucceſſionis* quaſi *jure*, eodem *Theraphim* nomine, quippe ejuſdem quoque *ſignificationis*, inſigniatur. In hac autem materia enucleanda aliquando fuimus prolixiores, quia nobilior cæteris eſt, & diligentiore examine digna.

CAP. IX.

Conſenſus Ægyptiorum cum Hebræis in aliis quibuſdam religionis Inſtrumentis.

I. *Collatio Cherubinorum cum quadriformibus Geniis, quos Hemptæi numinis Stipatores Ægyptii faciebant.* II. *Ex Amyletis Ægyptiorum, Hebræorum frontalia.* III. *Totaphot, ſecundum Petitum, pudenda notant e luto formata.* IV. *Et Tephillim ſunt τὰ γελοῖα.* V. *Lucernarum in Sacris accenſio, ab Ægyptiis.* VI. *Serpens Æneus, ſecundum Marshamum; Amyletum fuit, quo excantata eſt Iſraëlitarum peſtis.*

I. COGITARI etiam poſſet, an non CHERUBINI, qui ARCÆ ornatus fuerunt, ad ſimilitudinem ſacrorum quorundam apud *Ægyptios* emblematum formati fuerint. Supremo Numini *Hempta*, pro quo Plutarchus *Emet* dicit, varios in mundana Oeconomia adminiſtranda aſſeclas attribuunt; atque ex hiſce hos quatuor præcipuos veluti conſiliarios, quos Græci *Genios*, Ægyptii *Hempthæi numinis ſtipatores*, & ad mandata ejus exſequenda promptiſſimos *Nuncios* vocant. Quorum *primus*, *Horus*, ſub *Pueri* forma, *mundi ſenſibilis Geniale Numen* notat. *Secundus* ſignatur Κυνοπρόσωπος, *Canina facie* conſpicuus; & vigilantiſſimum *Anubicæ* ſeu *Hermeticæ Oeconomiæ* præſidem refert. *Tertius* ſub vultu *Accipitrino*, quem *Thauſtum* vocant, *cornu* pariter *Hammonis* inſignitus, *Solarem* calorem, & in mundo inferiori fœcunditatem notabat. *Quartus Leonino* vultu formidabilis, *Momphta*, id eſt, *Hylæi mundi*, ſive totius humidæ naturæ, Præſidem ſignificabat. An non ad eundem ferme modum, ſupremo Numini, qui eſt אלהי אמת, *Deus Emet* ſive *Veritatis*, in propitiatorio operculo Arcæ fœderis Thronum ſuum habenti, adjunguntur Angeli adſtites, fidique juſſuum ſuorum in mundo univerſo adminiſtri, ſub *Cherubinorum* Emblemate. Qui quid aliud erant niſi monſtroſarum animantium figuræ, repræſentantes *quatuor* diverſas facies, *Hominis*, *Leonis*, *Bovis*, *Aquilæ*? Uti

Kirch. Sphi, Myſt. de Mumiis. Part. II. c. IV.

Uti colligere eſt ex Ezech. I. 10. Pro facie *Canina*, *Bovinam*; pro *Accipitrina*, *Aquilinam* elegit Deus, ut honeſtiores. Cætera ferme eadem. Sed non memini hæc a quoquam eſſe obſervata. Quia tamen reliquis non abſimilia, lubuit hic adpingere, occaſionem fortaſſis haut inutilibus meditationibus datura.

II. Non minus dignum notatu eſt, quod & *Kirchero* & *Spencero* pro- Cap. 5. ſect.
batur: nimirum Ægyptiorum AMULETA Hebræorum FRONTALIBUS ori- IV.
ginem dediſſe. De qua re ita apud *Kircherum Abenephius*, *Arabs* Auctor, ſed religione *Judæus*: *Erat*, inquit, *frequens in Ægypto uſus Phylacteriorum, variis imaginibus inſignitorum, queis ſe fortunatos eſſe futuros credebant:* Oed. Tom. I. Synt. IV. cap. I.
queis adjungebant ſtatuunculas quaſdam, quas avertentes nuncupabant; quas nunc collo, pectore, manibus portare, nunc in angulis domuum, aliiſque locis, veluti cuſtodes eorum, collocare ſolebant. Quos uſus omnes Lex in Thephillim, Mezuzot, & Totaphot *convertit: quæ quidem nihil aliud erant quam coria ex mundo animali, in quibus verba Dei, legis ſervandæ continuam memoriam ſuadentis & præcipientis, ſcribebantur, ponebanturque ſuper frontem & brachia & poſtes portarum.*

III. Ipſa vox טוטפות *Totaphot* eo nos ducere videtur, quam Illuſtris *Scaliger* putat *Ægyptiacam* eſſe, quæ *amuletum* ſignificet. De qua quem- Var. Lect.
admodum *Samuel Petitus* philſophetur, quum ad hanc rem maxime cap. XX.
pertineat, memoratu dignum eſt. *Certum*, inquit, *eſt*, *atque indubitatum apud veteres, in amuletis fuiſſe præcipue* γελοῖα τίνα, *atque inter ea maxime pudenda, quæ, variis e rebus efformata, appenſa geſtabant* ἐπὶ φθόνου ἀποτροπῇ: *unde factum eſt ut faſcinum de pudendis dicatur. Hujusmodi gentium* φυλακτηρίοις *noluit Deus ſuos Iſraëlitas uti; quod adſueverant facere, ut videtur, dum inquilini in Ægypto ſervirent, & Ægyptiorum ſuperſtitioſis amuletis frontem muniebant: ſed potius vult ut Decalogum in membranulis deſcriptum in frontibus geſtent; ſitque illis vice Ægyptiacorum amuletorum*, לטוטפות, εἰς φυλακτήρια. *Totaphot, meo judicio, vox eſt compoſita ex* טוט, *unde* טיט, *quod* lutum, limum, *ſignificat*, & פות, *id eſt turpitudo, pudendum. Eſt igitur* טוטפות pudenda e luto efformata: *quia autem in amuletis erant iſta maxime, factum eſt ut Totaphot generaliter ſignificet quodvis amuletum, ſive* φυλακτήριον.

IV. *Hoc ipſum adſtruit etymologia nominis* תפילין, *qua Judæi* טוטפות, & *Syrus apud Matthæum*, τὰ φυλακτήρια *interpretantur: nempe deducitur a* טפל, & תפילין *ſunt* τὰ γελοῖα. Quod, ab aliis non ita obſervatum, docuit *Joh. Chriſtophorus Wagenſelius*, Vir harum literarum callentiſſimus, in *Notis ad Codicem Sota p.* 497. *ubi vocem* תפלות de *re Venerea* uſurpari contra *Buxtorfii* cæſpitationes probat. (Liceat hoc propter viam *Petiti* obſervationibus addere.) *Eodem refert* τὰ ἀσάλευτα, quo modo vulgo ſcribitur in LXX interpretum verſione. Quod emendandum putat ἀζάλευτα, voce

 com-

compoſita, quæ derivatur ἀπὸ τῆς ἄζας, καὶ τοῦ ἀλεύω. Significat autem ἄζα, ut ex *Heſychio* conſtat, Κόνιν. Κόνις ſignificare videtur *pudenda.* Ἀλεύω eodem *Heſychio* teſte, idem eſt quod φυλάσσω. *Quare* (ita pergit Petitus) τὰ ἀζάλευτα *ſunt appenſa* αἰδοῖα ἐπὶ ἀποτροπῇ. *Qua in voce habes ſignificationem vocis Totaphot, & præterea horum pudendorum appenſorum uſum, nempe ut* φυλακτήρια • *amuleta eſſent.*

V. LUCERNARUM in Sacris accenſio partem etiam aliquam reli-
Marsh. p. 211. gionis Hebraicæ fecit. Candelabri uſus ad illuſtrandum tabernaculum
neceſſarius videtur. Neque enim de feneſtris legimus. Apud Judæos
mos erat vetuſtus, quemlibet Patrem familias ſabbathi veſpera lucernas in
Miſn. Tit. Sabbat. cap. II. ſequentem noctem accendere. *Quin tametſi ob paupertatem deeſſet quod
comederet, oſtiatim mendicandum erat ut oleum ſibi ad hanc rem compararet; quo-
niam pars hæc erat lætitiæ ſabbathicæ. Joſephus* quidem λύχνων ἀνακαύσεις, *Lu-*
Contr. Api. *mina accenſa*, inter ea numerat quæ gentes ab Hebræis didicerunt, *Cle-*
Strom. lib. I. *mens* autem *Alexandrinus*, Αἰγύπτιοι inquit, λύχνους καίειν πρῶτοι κατέδειξαν, *Lu-
cernas accendere primi docuerunt Ægyptii.* de iis certe in hæc verba *Herodotus:
Ubi in urbem Sain ſacrificatum convenerunt, noctu univerſi lucernas plurimas ac-*
Lib. II. cap. LXII. *cendunt circumcirca domos ſub dio. Lucernæ autem ſunt vaſa ſale & oleo plena,
quibus ſuperſtans incumbit elychnium, quod tota nocte ardat. Feſti nomen eſt* Λυ-
χνοκαΐη, Lucernarum accenſio. *Qui ad conventum non ierint, noctem ſacrifi-
cii obſervantes, Lucernas accendunt: ita lucernæ non in Sai modo, ſed & per
totam Ægyptum accenduntur.* Antiqua admodum hiſtoria *Mencheræ*, ſive, ut
Lib. II. cap. LXXIX. *Herodotus* eum vocat, *Mycerini* eſt (fuit is XII Memphitarum rex) qui de-
functam filiam, quam habuit unicam, in bovis ligneæ atque inauratæ ute-
ro ſepelivit, & in conclavi exornato poſuit, ut ei odores omnifarii quo-
tidie adolerentur, & lucerna ſingulis noctibus incenderetur. Conferri
poſſunt ea quæ de Ægyptiorum lucernis operoſe congeſſit *Kircherus Oe-
dip. Ægypt. Tom.* III. *Syntag.* XX.

VI. Denique, de SERPENTE ÆNEO, quem Moſes, Dei juſſu, adverſus venenatos ſerpentum morſus, in præſentaneum, ſed miraculoſum, remedium, erexit, ita Nobiliſſimus *Marshamus* loquitur, ut opinari aliter non poſſimus, quin eum credat ad inſtar Ægyptiacarum præſtigiarum, ſed ſanctiore quadam arte, formatum eſſe. Verum ipſa Viri verba exhi-
P. 148. 149 beamus: *Fecit*, inquit, *Moſes ſerpentem æneum & poſuit eum ſuper perticam; quem quum percuſſi adſpicerent ſanabantur. Sic*

—— peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fuit.

Ægyptii imprimis μαγείᾳ τινὶ ἐπιχωρίῳ *ob ſerpentum incantationem celebrantur. Apud Hebræos etiam ſerpentes excantandi ratio viguiſſe videtur, quum David, Salomon, & Jeremias ſerpentum meminerint qui incantari nollent.* Pſ. LVIII. 5. Eccl. X. 8. Jer. VIII. 7. *Moſes autem, ſerpente*

æneo

æneo perticæ impoſito, non tam ſerpentes igneos incantabat, ne nocerent, quam eorum venenum exſtinguebat, & morſus arte levabat. Erat τὸ πύρινον ἀλεξητήριον τῆς τοσαύτης πληγῆς, *Amyletum igneum iſtius calamitatis.*

CAP. X.

Hebræos, ea in quibus conſenſus eſt, ab Ægyptiis accepiſſe; non Ægyptios ab Hebræis.

I. *Ægyptios primos inveniſſe quæ ad Religionem pertinent, Gentiles Hiſtorici paſſim teſtantur.* II. *Atque is fuit eorum genius, ut aliarum gentium mores rituſque deſpicerent.* III. *Quo nomine ſalſe eos ridet Anexandrides.* IV. *Hebræos autem cumprimis odio atque contemtui habuere.* V. *Hi ab Ægyptiis plurimum indole diverſi.* VI. *In aliorum ſe mores facile induerunt.* VII. *Et ſacra potiſſimum peregrina.* VIII. *Quibus communicandis inſervierunt, tam reproba Chami progenies, quam Salomonis pellices.* IX. *Et prætextus fuit, magna Ægyptiorum per ſua ſacra proſperitas.* X. *Sua vera ſacra cum aliis communicare neque voluerunt Hebræi,* XI. *Neque, ſi voluiſſent, potuerunt.* XII. *Statuta non bona* Ezech. xx. *ſunt Leges rituales; ita dictæ, quia ſeculi moribus ortum debent.* XIII. *Mores quos tuliſſe Deus dicitur* Act. XIII. 18. *ſunt conſuetudines Veteres extra culpam poſitæ.* XIV. *Quarum veniam Iſraëlitis fecit Deus, ne per eas Dæmoni cultum deferrent, ſi minus Deo licuiſſet.* XV. *Egregius in hanc rem Maimonidis locus.* XVI. *Sed & gentilibus ita conſultum, quo facilius ad Judaiſmum allicerentur.* XVII. *Aſtipulantur Cyrillus Alexandrinus.* XVIII. *Chryſoſtomus.* XIX. *Alii.*

I. ATQUE hæc ſunt, quæ, ex ſuis ſingula Auctoribus collecta, in hunc ordinem digeſſimus, ut exinde pateſceret quantum Hebræorum ſacra inſtituta cum Ægyptiis affinitatem habeant. Quæ ex Doctiſſimorum Virorum mente non ita referre potuimus, quin multa ſimul intercurrerent, apta, ut quidem illi exiſtimant, ad faciendum fidem, *Hebræos* ea quæ cum *Ægyptiis* communia habent ab *Ægyptiis* hauſiſſe, non contra Ægyptios ab Hebræis. Ægyptios enim omnium primos inveniſſe ea quæ ad religionem pertinent: cæteraſque vicinas gentes, & temporis tractu, remotiores etiam hæc ab iis eſſe mutuatas; frequentibus antiquiſſimorum graviſſimorumque Auctorum teſtimoniis confirmatum jam audivimus. Illi ſunt quibus inventam primitus τὴν μακάρων ὁδὸν, *viam ad beatorum ſedes*, vetuſtum Apollinis oraculum attribuit. Illi ſunt, quibus omnium primis agnitam adſertamque *animæ immortalitatem*, repertam *aſtrologiæ ad ſacros uſus accommodatæ rationem, menſium, ſeptimanarum, dierumque diſcrimina, Templorum fabricam, circumciſionis uſum*, aliaque id genus multa, citatis ſuo loco teſtimoniis,

moniis, *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Strabo*, *Plutarchus*, *Lucianus*, alii vindicant. Atque horum quidem graviſſimorum ſcriptorum Auctoritas *primum argumentum* ſit, quo ad ſententiæ ſuæ firmamen pugnare viris eruditiſſimis libuit.

II. Accedit *alterum*, ab *Gentis Aegyptiacæ genio* moribuſque petitum. Nimirum *Ægyptii* ea antiquitatis, ſapientiæ, & religionis ſuæ opinione intumuere, ut gentes alias, quaſi mera hominum nomina & umbras, ingenti cum faſtidio deſpicerent. *Herodotus*: Ἑλληνικοῖσι δὲ νομαίοισι φεύγουσι χρῆσθαι. τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν, μηδ' ἄλλων μηδαμᾶ μηδαμῶν ἀνθρώπων νομαίοισι, *Græcanicis inſtitutis uti recuſant, & (ut ſemel dicam) nullorum hominum aliorum inſtitutis uti volunt.* Imo vero abſurdum aliorum omnium faſtidium gentem illam ita tandem tranſverſam egerat, ut exterum aliquem communi ſecum menſa accipere, aut ulla morum rituumque ſocietate generi humano conjungi, nomine & natalibus ſuis indignum duxerint. Fanaticum illud Ægyptiorum ingenium notavit olim *Pomponius Mela*: *Suis*, inquit, *literis perverſe utuntur. Lutum inter manus, farinam calcibus ſubigunt. Forum ac negotia fœminæ, viri penſa ac domos curant: onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Parentes quum egent, illis neceſſe, his liberum eſt alere. Cibos palam & extra ſua tecta capiunt: abſcœna intimis ædium reddunt.*

Spenc. cap. IV. ſect. XII.

Lib. II. cap. XCIII.

de Sit. Orb. Lib. I. cap. LX.

III. Hujuſce vanitatis gratia ſale comico adſperguntur ab *Anaxandride* apud *Athenæum*; qui ad Ægyptios oratione converſa eos ſic alloquitur:

Deinoſop. lib. VII. cap. XIII.

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ.
Οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμονοοῦσ' οὔθ' οἱ νόμοι,
Ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσι πολύ.
Βοῦν προσκυνεῖς: Ἐγὼ δὲ θύω τοῖς Θεοῖς.
Τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡ γῆ δαίμονα.
Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παρὰ πολύ.
Οὐκ ἐσθίεις ὕεια· ἐγὼ δέ γ' ἥδομαι
Μάλιστα τούτοις. Κύνα σέβεις, τύπτω δ' ἐγὼ
Τοὔψον κατεσθίουσαν ἡνίκ' ἂν λάβω.
Vobiscum ego militare nequeo:
Nec concordes mores noſtri ſunt,
Nec leges, ſed ab invicem diſſident plurimum.
Tu bovem adoras: ego illum Diis ſacrifico.
Maximum eſſe numen anguillam putas,
Obſonium vero nos multo lautiſſimum:
A ſuilla tu abſtines; ego vero præcipue
Illam appeto. Canem veneraris, ego verbero
Sicubi offendam vorantem obſonium.

Qui

Qui tam diverſos a cæteris gentibus mores, tam contraria iis inſtituta habere amarunt, eosne credibile eſt animum induxiſſe, ut tantam religionis ſuæ partem ab *Hebræis* mutuarentur?

IV. Ab *Hebræis*? inquam. In quos Ægyptii omnes, præ aliis mundi incolis, odio capitali & hæreditario exarſerunt: quos ut mancipia pridem ſua, omniumque malorum, quibus tantum non funditus periere, unicam cauſſam deteſtati ſunt. Id ipſe teſtatur *Joſephus:* φαίνονται γὰρ καὶ δὴ μάλιστα πρὸς ἡμᾶς δυσμενῶς διατεθέντες κοινῇ μὲν ἅπαντες Αἰγύπτιοι, *Videntur maxime erga nos iniqui in communi omnes Ægyptii.* Quin & odii atque invidiæ iſtius cauſſas prudenter ediſſerit, *quas multas,* inquit, *pariter habuerunt. Principio quidem, quia in eorum regione noſtri progenitores potentes effecti ſunt: unde regreſſi ad propria denuo fuere felices. Deinde ſacrorum diverſitas multas inter eos fecit inimicitias; in tantum præſtantiore noſtra pietate quam ſolemnitates ipſorum, quantum Dei natura animalibus irrationalibus ſine dubitatione præſtat.* Unde concludit, *propterea eos nequaquam imitari Hebræorum honeſtatem de Divina ratione potuiſſe.* Ita enim nati ſumus mortales omnes, ut ab eorum moribus longe recedamus, quos vel contemtim habemus, vel quibuſcum graviores inimicitias exercemus. Contr. Apion. lib. I.

V. Additur argumentum *tertium,* ex conditione & moribus populi *Hebraici* deſumtum: qui uti *facilis* fuit *in aliarum nationum recipiendis inſtitutis,* ita vix eſt ut *voluerit;* vel, etiamſi voluiſſet, ut *potuerit, ſua dogmata cum aliis nationibus communicare.*

VI. Hanc fuiſſe Iſraëliticæ gentis indolem, *ut in aliorum ſe facile mores indueret,* infinita ſunt quæ docent. Eodem faſtidio mores patrios, quo Ægyptii peregrinos, repudiarunt. In mores autem ſplendidiores, & cultum omnem ſive corporis ſive animi, apud gentes exteras, Ægyptios præſertim invaleſcentes, impetu bruto & freni impatiente ſemper ferebantur. Ideo effrenatum eos *Regis* deſiderium tenuit: non quod eo opus haberent; ſed ut gentium vicinarum more viris glorioſo Regis nomine illuſtribus gauderent. 1 Sam. VIII. 5. Salomonem ipſum hæc gentis vanitas occupaſſe videtur, qui uxores ſeptingentas & concubinas trecentas, ut Regum vicinorum mores & pompam imitaretur aut excederet, comparaſſe ſibi legitur. 1 Reg. XI. 3. Ex ea peregrina omnia æmulandi prurigine natum eſt, quod veſtes peregrinæ, id eſt ad luxus ethnici formam & ingenium concinnatæ, Judæis adeo in pretio ac deliciis eſſent: & quod mulieres peregrinas tam perdite ſemper & inſane deperierint, ut præ iis alias omnes ex animo delerent formas. Spencer. cap. IV. ſect. XII.

VII. Neque impetu languidiore in ſacra peregrina ruebant Hebræorum animi; quod tot idololatrici cultus imitamenta, toties aculeatis Prophetarum ſermonibus perſtricta, abunde comprobant. Sed præcipue rituum Ægyptiacorum pompa perſtricti, veluti aviculæ vitri vulgore, ad ſtoli-

dum eorum amorem pellecti ſunt. Unde a viri eruditiſſimis obſervatum eſt, eorum idola pene omnia, & ritus vetitos in ſcriptura memoratos, ab Ægypto tanquam perenni ſuperſtitionis fonte, primum profluxiſſe. Quum ergo Iſraëlitæ eo animi impetu in Ægypti idola moreſque perpetuo ruerint, facile colligimus, eos plurimum commercii cum illis olim habuiſſe, eaque intimis ſuis ſenſibus dilexiſſe: prout faces quæ citiſſime flammam concipiunt, paulo ante exſtinctas fuiſſe non temere concludimus.

Oedip. tom. I. Syntag. IV. cap. I. VIII. Notat autem *Kircherus*, *duo* fuiſſe *hominum genera*, quorum ſtudio & machinatione idololatria Ægyptiorum ad Hebræos devenerit. *Primi generis* fuit improba illa *Chami* progenies, qui primi omnis ſuperſtitionis & idololatricæ impietatis exſtitere auctores, quorum improbis moribus praviſque diſciplinis inſtituti Ægyptii, ſucceſſu temporum, quum alias ſibi vicinas gentes, tum Maxime Hebræos, qui iiſcum ducentis fere annis morabantur, inſtituti ſui habuere ſectatores. *Secundi generis* fuerunt *Salomonis pellices*, mulieres alienigenæ, maxime Ægyptiæ, quarum blanditiis & doloſo amore ſacræ literæ ajunt irretitum Salomonem, fana, aras, lucos exſtruxiſſe; & idola queis adolerent erexiſſe. Cujus pravo exemplo ſeducti cæteri ſucceſſores ejus Reges Iſraël, ſi paucos exceperis, omnes huic improbo cultui adhæſere.

IX. Neque ſpecioſa pravæ hujus æmulationis *cauſſa*, *prætexta* ſaltem, deeſſe videbatur. Probabile enim fuit carnali populo, ac ſenſuum voluptatibus immerſo, ea amplexari dogmata, quorum ope ad totius felicitatis apicem ſe perventuros ſperabant. Ad quam perſuaſionem ingenerandam tranquilla illa, pacifica, ac denique fortunatiſſima Aegyptiorum vita, quam indefeſſo idolorum cultui, ſacrificiis aliiſque impiis artibus, ceu unicæ cauſſæ, accepto ferebant, in animis hominum male feriatorum magnum pondus habuit. Quod vel ex hoc unico manifeſtum eſſe poteſt: quum *Ægyptiaca* hac felicitate ac fama rerum memorabilium exciti non *Hebræi* tantum, ſed & *Perſæ*, *Arabes*, *Phœnices*, *Syri*, *Babylonii*, *Græci*, eo animo in Aegyptum ſeſe contulerint, ut mirifica illa diſciplinarum Sacerdotalium cognitione imbuti, eorumque ope arcanorum *Iſiacorum* facti participes, eam quoque quam Aegiptii felicitatem conſequerentur. Omnia hæc fidem faciunt Iſraëlitas pronis animis multa Aegyptiorum ſacra amplexos eſſe.

Marsh. p. 153. X. Sed non fuit iis eadem *voluntas ſacra ſua cum aliis communicandi*. Gloriabantur legem eſſe *hæreditatem ac peculium Eccleſiæ Jacob*. Deut. XXXIII. 4. adeoque ſibi propriam, neque gentibus aliis, per verſionem aliquam in profanum ſermonem, communicandam. Miranti Ptolomæo Philadelpho cur legum Moſaicarum nec Hiſtoricorum nec Poëtarum quiſquam meminiſſet, reſpondit *Demetrius*, *Divinitus dediſſe pœnas quoſdam qui eas ſolicitaſſent: Theopompum mente, Theodectem viſu orbatum fuiſſe*. Accedit quod Judæis nulla admodum cum exteris conſuetudo interceſſerit; neque viſebant eos,

Joſeph. Antiq. lib. XII. cap. II. in fin.

neque

neque ab iis viſebantur. *Nos*, inquit *Joſephus*, *neque terram habitamus maritimam, neque negotiationibus gaudemus, neque earum cauſſa cum aliis conſuetudinem habemus; ſed urbes noſtræ procul ſunt a mari; nos autem terram fertilem incolentes in ejus cultura laboramus. Præterea quum ſit nobis propria vivendi ratio, nihil nobis fuit antiquis temporibus quod nobis converſationem faceret cum Græcis.* Sane Judæi ex decreto ſapientum *gentiles omnes pro immundis* habebant, adeo ut ex eorum contactu contraheretur immunditíes. Iis qui moribus erant, non id certe dederunt operam ut inſtituta ſua in alias gentes propagarent. Contr. Apion, lib. I.

XI. At dato quam maxime id eos *voluiſſe*, non eſt tamen ut effectum dare *potuerint*. Adeo abjecti & contemtibiles aliorum erant judicio populorum. Quamvis Dei fuerint peculium, *gentium* tamen *ſordes & rejectamenta* habiti fuere. Qui uſque adeo eorum perſonas & ſacra nihili habuerunt, ut plurimum laboret annalium Ethnicorum fides ut Iſraëlitæ vel fuiſſe credantur. Judæorum perſonæ & mores anomali jocis & cachinnis apud gentes anſam præbuerunt: quaſi populum illum pro *cote tantum ingenii publici* habuiſſent. Unde conficit Doctiſſimus *Spencerus*, vero profus diſſimile eſſe, quod Ægyptii, illa gloriæ animalia, ſeſe ad Judæorum mores componere voluerint, quos, *ſimiarum inſtar*, *ad riſum tantum movendum natos*, gentes crediderunt. Spenc. cap. IV. ſect. XII.

XII. *Quarto* loco ipſa *ſacrarum auctoritate literarum*, veluti decretoriis armis, Viri eruditiſſimi pugnant. Nuſquam quidem Scriptura diſertis verbis aſſerit, plurimos Iſraëlitarum ritus a ſeculi moribus paululum immutatis fluxiſſe (*quid enim de re*, inquiunt, *quæ neminem tunc temporis latuit ita loqueretur?*) Attamen non male id colligi ex Ezechielis vigeſimo capite, hoc fere modo arguunt. Ibi, inquiunt, Deus populo in memoriam revocat idololatriam illam qua in Ægypto vitam trahentes ſeſe olim polluerunt, com. 4. 7. 8. Deinde jura illa moralia, quæ Iſraëlitis Ægypto nuper egreſſis dedit, fuſe memorat. verſ. 10. 11. 12. & quod interea loci ſtatuta ſua deſpicatui habuerint; & ad ritus gentium (naturam & conſuetudinem exuere neſcii) redierint. com. 13. 14. Quum itaque, ſtatuta, inquit, mea, κρίματα illa δίκαια, vitam obſervantibus datura, poſt terga rejeciſſent, Sabbata mea polluiſſent, & oculos in Patrum idola ſæpius miſiſſent, tandem, quaſi populi protervi moribus fractus & fatigatus; ipſe dedi iis *ſtatuta non bona, & judicia per quæ non viverent.* Ubi per *ſtatuta non bona*, viderint docti an non *leges rituales* intelligendæ ſint. Nam iis titulus ille apprime convenit; *ratione materiæ*, utpote nihil per ſe eligibile & naturæ humanæ perfectivum præcipientibus; *ratione effectus*, nam mortem quidem violantibus attulere, non autem vitam obtemperantibus; præcipue vero *ratione originis*; quia ſtatuta illa *ſeculi moribus* ortum debuere, utpote ſancita ut eorum nonnullos, vitio aliquo notatos, e medio tollerent; alios autem, ſumma cum cautela, tolerarent. Neceſſe enim erat ut bruto populo, in curvas terræ Spenc. cap. IV. ſect. VII.

ſemitas aliter ruituro, frenum injiceret Deus; ritus autem aliquos nullius criminis manifeſtos obſervandos relinqueret, ut per leviora illa religionis exercitia, in Dei honorem, & ex præſcripto ejus præſtanda, ad magis ſevera, & per ſe grata, obedientiæ exempla, habiles & initiati evaderent. Et certe niſi Deus, per *ſtatuta* illa *non bona*, populo illi, veterum omnium pertinaciter ſtudioſo morem geſſiſſet, metuendum foret ne a ſacris ſuis, in quibus nullos antiquitatis & conſuetudinis receptæ characteres deprehendere potuerant, penitus abhorrerent.

XIII. Sed & in ſubſidium vocantur Pauli illa verba, quæ exſtant Act. XIII. 18. Ubi de Iſraëlitis in deſerto agentibus diſſerens, *Deus*, inquit, *per annos quadraginta* ἐτροποφόρησε, *mores eorum tulit.* Per *mores* illos *veteres, conſuetudines extra culpam poſitas*, & in rituum ſuorum numerum aſſumtas, intelligendas eſſe, ex eo probatur: quia abeſſe a nobis debet, ut optimum Numen morem aliquem in æternæ juſtitiæ leges peccantem impune dimittere voluiſſe cenſeamus. Imo vero tam longe aberat ut idololatriam, effrenem libidinem, vel hujuſmodi mores notis nigerrimis inuſtos, leni animo toleraret; ut ſinguli ex Ægypto egreſſi, hiſce moribus infames, criminum ſuorum pœnas prætmatura morte pependerint.

XIV. *Quinto* ſuccedit, *ratio* quam juſta ſanctaque *ſapientiæ* Divinæ æſtimatio ſuggerit; partim qua *Judæos*, partim qua *Gentiles* ſpectat. *Judæos* quod attinet, minime probabile eſt, Deum, per tot imbelles & corporeos ritus, nec ſibi gratos, nec veris ſuis cultoribus per annos bis mille cognitos, cultum ſuum onerare & legis Moralis præcepta pene obumbrare voluiſſe; niſi quod populus Iſraëliticus, vanitatum veterum zelo raptus, Dæmoni per eos cultum deferre voluiſſet, ſi minus Deo licuiſſet.

XV. Eleganter hoc argumentum exſecutus *Maimonides* eſt. Neque periiſſe cenſeri debet opera ſi excurſum ejus, utut prolixiorem, in medium proferamus. *Quia*, inquit, *quum naſcuntur animalia ſunt tenerrima, neque ſicco cibo ali poſſunt, ideo Deus adaptavit illis ubera ad lac ingenerandum: ut humido ejuſmodi cibo, temperamento membrorum ipſorum convenienti, nutriantur, donec ordine & gradatim exſiccentur, & confortentur. Ac ſimilem plane gubernationis Dei Optimi Maximi modum obſervare licet in rebus multis in Lege noſtra, quia non licet ſubito & momento quaſi tranſire a contrario uno ad alterum; & per conſequens ſecundum naturam hominis fieri non poteſt, ut momento relinquat id cui longo temporis ſpatio eſt adſuetus. Quum itaque miſit Deus Moſen, Doctorem noſtrum piæ memoriæ, ut nos faceret regale Sacerdotium, gentem ſanctam, primo in cognitione Dei, deinde in cultu: & uſitata tum in mundo conſuetudo erat, cui omnes adſueti, & cultus univerſalis in quo omnes erant educati, ut variæ animalium ſpecies, in templis illis in quibus imagines collocabant, offerentur, coram illis procumberetur, & adoleretur; certi inſuper quidam eſſent cultores ſequeſtrati quaſi & ad cultum illum deſtinati,*

Mor. Nevo Part. III. cap. XXXII.

qui

qui in templis in honorem Solis, Lunæ, reliquarumque ſtellarum exſtructis exercebatur; ideo noluit Sapientia & Providentia Dei, quæ in omnibus ejus creaturis lucet, mandare ut cultus illi omnes derelinquantur aut aboleantur. Hujuſmodi enim rei cor humanum, quod perpetuo ad id inclinat cui eſt adſuetum, naturaliter non fuiſſet capax. --- Propter hanc cauſſam retinuit Deus adhuc hos cultus, eoſque a rebus creatis & phantaſmatis, quæ nullam veritatem habent, ad nomen ſuum tranſtulit, & præcepit ut ipſi ædificaremus Templa, ut altare nomini ſuo ſit conſecratum, ut ſacrificia ipſi offerantur, ut nos incurvemus & ſuffitum faciamus coram Ipſo. Sic ſacerdotes ad cultum ſanctuarii ſeparavit, &c.

XVI. Deinde non populi tantum *Iſraëlitici*, ſed & *Gentilium* ruditas (nam eorum etiam curam Divina geſſit clementia) mores aliquos veteres in cultum & Legem Dei tranſcriptos poſtulaſſe videtur. Quum enim iis ſalutis ſpes nulla niſi ex Eccleſia Judaica adfulgeret; hic rituum aliquis conſenſus aptus natus erat propenſa Gentilium in Judæos eorumque religionem ſtudia fovere; & ea quantacunque ſacrorum communio eorum animos Judæorum cultui & communioni facilius blandiuſque adjungebat, ac devinctos detinebat. A quibus forſan tanquam novitatis exoſæ ſtudioſis, & generis humani contemptoribus, penitus abhorruiſſent, ſi ξενίζοντα, tantum, ritus, exoticos, ſolique Judææ notos, in cultu Divino deprehendiſſent.

XVII. Denique ad ſententiæ hujus ſuæ confirmationem integram & inſtructiſſimam *teſtium*, tam *antiquiorum*, quam *recentiorum*, phalangem inclamant: qui non ſolummodo Hebræos ſua ab Ægyptiis mutuatos eſſe prædicant; verum etiam Deum ipſum, ob rationes ſæpe nunc laudatas, ritus plurimos e ſeculi moribus in ſacrorum ſuorum numerum adſciviſſe fidentes aſſerunt. Inter *antiquiores* ſic partes illas tutatur *Cyrillus Alexandrinus*: *Gentilium dementiſſima natio, ſuas conſuetudines ſecuti, & more mutarum pecudum viventes, promittebant comam, Dœmoniis eam nutrire profeſſi. Atque alius quidem Nymphis, quas Orcadas appellabant, alius fluvio, quum viſum eſſet, offerebant, atque religionis loco res ea habebatur. Sapientiſſimus itaque Moſes, imo per Moſen Deus, quum intelligeret, non facile Hebræos, quos in Ægypto mores imbibiſſent, deponere poſſe, ſimiles ritus inſtituere decrevit, ſenſim eos a priſcis erroribus disjungens: quibus ritibus non dæmones ultra, ſed Deum Omnipotentem, quaſi ſub umbra & figura, colerent. Ob eam rationem legem de ſacrificiis tulit, illaſque cruentas victimas haut admodum libenter accipiebat.* Cujus optimi Viri ſententiam eo libentius amplectitur præſtantiſſimus *Spencerus*, quod nulla ipſi alia occurrat ratio, cur Deus capillos in devoti ſibi capitis ſignum eligeret, & fœtida capitis excrementa in hoſtiis & muneribus ſibi gratis numerari pateretur. Lib. XVI. de Adorat.

XVIII. Suffragatur *Chryſoſtomus*: Μὴ τοίνυν ἀνάξιον εἶναι νομίσης τοῦ Θεοῦ τὸ δι' ἀστέρος αὐτοὺς καλέσαι. ἐπεὶ οὕτω καὶ τὰ Ἰουδαικὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τοὺς καθαρμοὺς, καὶ τὰς νεομηνίας, καὶ τὴν Κιβωτὸν, καὶ Homil. VI. de ſtella quam viderunt Magi.

τὸν ναὸν δὲ αὐτὸν. Καὶ γὰρ ἐξ Ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Θεὸς διὰ τὴν τῶν πλανηθέντων σωτηρίαν ἠνέσχετο. *Ne opineris Deo indignum quod Magi per ſtellam vocentur: hoc enim modo OMNES Judæorum cærimonias, omneſque ritus, & ſacrificia, & purificationes, neomenias, & Arcam, Templumque ipſum reprobabis. Siquidem* HÆC OMNIA ORIGINEM AGENTIUM RUDITATE TRAXERUNT. *Deus enim, ob eorum qui decepti erant ſalutem, ſe coli paſſus eſt per ea per quæ illi antea dæmones coluerunt; aliquantulum illa in melius inflectens, ut eos paulatim a conſuetudine ſua reduceret, & ad Philoſophiam altiorem perduceret.* In eandem mentem multa alia oris illius aurei dicta laudantur, quæ hic adſcribere prolixum eſſet. In quibus tamen, præfato tanti nominis honore, id modeſte reprehendit *Spencerus*, quod de prima rituum *plane omnium* apud Judæos vetuſtiſſimis temporibus obtinentium origine ſententiam tam decretoriam tulerit: quippe qui modeſtiæ & veritati melius forſan conſultum iviſſet, ſi ritus eos ſolummodo quorum ſanctio in rationem aliquam peculiarem lege traditam reſolvi nequit, veteri alicui ſeculi Moſaici conſuetudini acceptos tuliſſet.

XIX. Similia habere dicitur *Juſtinus Martyr*, *in Tryphon. p.* 183. 237. 240. *Origines in Num.* XXIV. *Homil.* XVII. *ſub fin. Hieronymus in Jeſ.* I. & *Ezech.* XX, 25. *Tertullianus adverſus Marcionem lib.* II. *cap.* XVIII. *Theodoretus de Curat. Græc. aff. Sermo.* VII. *atque alibi. Iſidorus Peluſiota lib.* I. *Epiſt.* CLXXVI. Ex recentioribus tanquam ὁμόψηφοι laudantur *Polydorus Virgilius de Invent. rerum lib.* IV. *cap.* VII. & VIII. *Pineda in Job.* IX. 30. *Hugo Grotius in Levit.* I. 9. & XI. 3. *Hoſpinianus de origine Templorum in Dedicatione.* Et ex *Judæis Maimonides More Nevochim. Part.* III. *cap.* XLV.

LIB. II.

Cap. I.

Summa eorum quæ dicenda ſunt.

I. *Tranſitus ad inchoandam Tractationem.* II. *Sententiæ noſtræ diſtincta expoſitio, ſeptem comprehenſa poſitionibus.*

I. ATQUE ita hactenus ea quæ de hac materia a Viris eruditiſſimis obſervata deprehendimus, ex multis collecta tam antiquioribus quam novioribus ſcriptorum monumentis, non ſine aliquo noſtro labore, fide certe optima, hoc ordine digeſſimus; quem & naturæ rerum convenientiſſimum, & intellectui atque memoriæ facillimum eſſe exiſtimavimus; additis etiam iis argumentorum firmaminibus, quæ Achillea doctiſſimis Viris viſa ſunt. Nunc quid in omnibus hiſce veritati conſonum, quid diſſonum

ſonum arbitremur, ad ſummi Numinis gloriam, ad Inſtitutorum ejus decus atque honorem, ad populi Iſraëlitici vindicias, ad multorum in ſacris locorum elucidationem, denique ad ſacro-ſanctæ veritatis tutelam, candide exponere, firmare, defendere jus nobis ac fas eſto.

II. Lubet autem ſententiam noſtram certis quibuſdam Theſibus comprehendere, quas mox clarandas confirmandaſque ſuſcipiemus. In hunc ergo modum ſtatuimus:

III. I. Ex *pravis Ægyptiorum moribus*, ſuperſtitione atque idololatria, multa quidem *Iſraëlitæ* tranſſumſerunt: ſed & ſimilia *ab aliis vicinis populis* mutuati ſunt; neque ab Ægyptiis *ea omnia* quæ nonnulli iis uti *primis inventoribus* adſcripſerunt.

IV. II. In *Dogmatibus*, *Inſtitutis*, *Ritibus*, *a Deo approbatis*, non eſt *tanta* inter *Ægyptios* & *Hebræos convenientia*, quantam Viri eruditi prædicant, non *caute* ſemper, quandoque nec *caſte* ſatis, aut *ſancte*.

V. III. Ubi *conveniunt*, *Ægyptii* atque *Hebræi* ea cum aliis *moratioribus populis communia* habuerunt, hauſta ex *communi fonte* vel *Rationis* vel *Traditionis*: quarum utraque apud *Hebræos purior* atque *incorruptior* fuit.

VI. IV. Quæ *a jure naturæ remotiora Ægyptiis* tamen atque *Hebræis communia* fuerunt, ea probari non poteſt apud Ægyptios quam apud Hebræos *antiquiora* fuiſſe; quum illi qui laudantur *ſcriptores omnes Moſe* non paullo *recentiores* ſint.

VII. V. Ex adverſo probabile eſt, *Ægyptios* ab *Abrahamo*, *Joſepho*, *Moſe*, *Salomone* multa accepiſſe.

VIII. VI. Ex eodem fonte *Græci* hauſerunt, ſive ἀμέσως ſive ἐμμέσως.

IX. VII. Nequaquam fuit ea *Dei mens* in *inſtitutis cærimonialibus* quam Viri docti fingunt; ut nimirum *pervicaci populi ingenio ſeſe attemperaret*, ea in cultum ſuum traſſumendo, ſed paululum purgata, quibus peregrinas ſuperſtitiones æmulando prave adſueverant: ſed potius. I. Ut *laborioſis* iſtis *exercitiis*, veluti *jugo difficillimo*, indomitam *populi ferociam ſubigeret*. II. Ut, veluti *pariete intergerino*, a cæteris *gentibus*, & potiſſimum *Ægyptiis*, a quibus, & *Cananæis*, ad quos veniebant, ſe jungeret. III. Et maxime, ut *rerum ſpiritualium figuræ atque umbræ eſſent*.

Cap. II.

Hebræos idololatriam & ſuperſtitiones pudendas ab Ægyptiis viciniſque populis traxiſſe.

I. *Ægyptiorum idololatriam tam in Ægypto quam poſt exitum æmulati Iſraëlitæ ſunt.* II. *Hinc Aaronis Vitulus aureus.* III. *De cujus origine nonnulli falſa.* IV. *Alii incerta tradiderunt.* V. *Verius eſt eum factum ad Apidis ſimilitudinem.* VI. *Argumenta id probantia.* VII. *Ægyptii ante Iſraëlitarum*

tarum exitum Boves coluerunt. VIII. *Et boum ſimulacra.* IX. *Eaque aurea, in luctu Oſiridis.* X. *Qui Oſiris cum Apide idem eſt numen.* XI. *Aegyptiorum hac in parte æmulationem exprobrat Iſraëlitis Stephanus.* XII. *Et ipſa ſuperſtitionum ſimilitudo arguit.* XIII. *Jeroboami vituli ejusdem ſunt originis.* XIV. *In Thammuſo Judæi coluerunt Adonin*; XV. *Phœnicum, ſed ex Aegypto, numen, idemque cum Oſiride.* XVI. *Quod hieroglyphice ſignificabat ſolem.* XVII. XVIII. *Illius cultus quando & quomodo ex Aegypto ad Judæos venerit.* XIX. *Sed & aliarum gentium propudia imitati Iſraëlitæ ſunt, in deſerto primum.* XX. *Dein & in terra ſua.*

I. UT a *primo* incipiamus, id utique certum eſt, *Hebræos Aegyptiorum idololatriam, dum in Aegypto ſerviebant, æmulatos eſſe.* In quam rem diſerte Joſua cap. XXIV. 14. *Auferte Deos quibus ſervierunt Patres Veſtri in Meſopotamia & Aegypto.* Poſtquam autem liberali Dei manu *aſſerti* & vindicati erant, ac Jehovæ, tam prodigioſis eos beneficiis ſibi devincienti, ſolemni ſe fœdere obſtrinxerant, *Aegyptiorum* tamen non tam Diis quam *monſtris ſervire non deſierunt.* De qua re Deus conqueritur apud Ezechielem cap. XX. 7. 8. *Edixeram eis, quisque res deteſtandas oculis ſuis abjicite, & ſtercoreis diis Aegypti ne polluatis vos. Rebellantes contra me noluerunt auſcultare mihi, quiſque res deteſtandas oculis ſuis non abjecerunt, & ſtercoreos Deos Aegypti non reliquerunt.* Et cap. XXIII. 3. *Scortantes in Aegypto in pueritia ſua ſcortabantur.* & com. 8. *Scortationes ſuas delatas ab Aegypto non dereliquit.* & com. 19. *Multiplicat ſcortationes ſuas, recordando dies pueritiæ ſuæ, quibus ſcortata fuerat in terra Ægyptiorum.*

De Vita Moſ. lib. III.

II. Cujus rei, ut alia prætercam, evidentia argumenta ſunt VITULI illi AUREI, primum ab *Aarone* ad εἰδωλομανοῦντος popelli juſſa, dein a *Jeroboamo* conflati. De priori *Philo* Judæus: *Quum Moſes aſcendiſſet in montem, quidam abſentiam ejus verterunt in impietatis occaſionem,* καὶ ἐκλαθόμενοι τῆς πρὸς τὸ ὌΝ ὁσιότητος, ζηλωταὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν γένονται πλασμάτων, *obliti pietatis in* ENS *primum, æmulatores facti ſunt figmentorum Ægyptiacorum:* εἶτα χρυσοῦν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τοῦ κατὰ τὴν χώραν ἱερωτάτου ζώου δοκοῦντος εἶναι, *facto juvenco aureo, ad imitationem animalis ejus regionis, uti exiſtimabant, ſacratiſſimi.* Similia habent *Lactantius, Hieronymus, Auguſtinus, Baſilius Seleucienſis*, & ex recentioribus ſine numero.

III. Et recte quidem: quod enim nonnulli diſputant, Aaronem voluiſſe Deum ſub tam ridiculo ſchemate populo exhibere, ut ſic illum ab idololatria averteret, veriſimile non eſt. Omnes enim textus circumſtantiæ docent Aaronem ſerio egiſſe. Neque propior vero *Moncæi* ſententia eſt, Aaronem hunc bovem finxiſſe ad exemplum *Cherubi*, cui inſidentem Deum viderat quum apparuit ſenioribus. Exod. XXIV. 10. Ibi enim viſum quidem Deum eſſe legimus: *habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis ſapphirini*

ſapphirini, aut tanquam cœlum quum ſerenum eſt; a *Cherubo* fuiſſe vectum, eoque *vituli* ſpecie, non legimus. Quin diſerte negat Deus, Iſraëli tunc apparuiſſe ullius animalis ſpeciem. Deut. IV. 15,

IV. Non æque falſi manifeſtum eſt, quod *Auctor Scripturæ Mirabilium* ſub *Auguſtini* nomine ad *Joſephum* hæc referat, juxta cujus ſepulcrum *bovis* Lib. I. cap. XV. *ſimulacrum* ab *Ægyptiis* conſtitutum adſerit, eo quod *bos* viro in *Agricultura* cooperatur. *Qua etiam cauſſa*, ita perſequitur, *filii Iſraël, quum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam quam vitulum, id eſt bovem fecerunt: hac vel maxime cauſſa, quod ipſe in Ægypto juxta ſepulcrum Joſeph adoraretur.* Attamen & hoc incertis ſolummodo conjecturis nititur.

V. Id certius. *Apidem* & *Mneum*, ſacros boves a *Memphitis* & *Heliopolitis*, Lib. XVII. pro Diis cultos fuiſſe, Strabo: Τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερὰ καθάπερ ὁ Ἆπις ἐν Μέμφει. ἐν ἡλίου δὲ πόλει ὁ Μνεῦις. οὗτοι μὲν οὖν Θεοὶ νομίζονται. *Sacram ibi vaccam alunt: ut* Apis *quidem* Memphi, Heliopoli *autem* Mneuis *nutriuntur. Atque illi quidem Dii putantur.* *Cicero* in perſona *Cottæ Epicureum* alloquens: *Quid* De Nat. Deor. lib. I. *cenſes*, inquit, *Apim illum, Sanctum Ægyptiorum bovem, nonne Deum videri Ægyptiis?* Plinius: *Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant.* Mela: Lib. VIII. cap. XLVI. *Apis populorum omnium numen eſt; bos niger, certis maculis inſignis, & cauda* Libr. I. cap. IX. *linguaque diſſimilis aliorum. Raro naſcitur, nec coitu pecoris, ut ajunt, ſed Divinitus, & cœleſti igne conceptus, diesque quo gignitur genti maxime feſtus eſt.* Nihil ſimplicius eſt quam ut exiſtimemus, ad hujus ſuperſtitionis ſimilitudinem ab Aarone vitulum hunc Aureum conflatum eſſe: Liceat id *Pererii* verbis exponere: *Viderat*, inquit, *ſuperſtitioſa gens Hebræa Ægyptiorum in Bovis cultu ſolemnitates, dum in Ægypto commorans iis adhuc commiſceretur, vidit & cauſſam tanti cultus, nimirum bonorum terrenorum inde redundantiam: quare dum duriora in deſerto ſubirent, eos ſibi ſubito Deos, qui inopiæ remediari poſſent, quales ipſi cum Ægyptiis Apides exiſtimabant, adſcivere.*

VI. Quod veriſſimum eſſe, tum, niſi fallor, patebit, ſi tria hæc demonſtraverimus. I. *Brutorum*, & quidem *Boum* cultum, adeo apud *Ægyptios antiquum* fuiſſe ut *Iſraëlitarum* ex Ægypto *exitum anteceſſerit.* II. Ægyptios non *viva* ſolum *animalia*, ſed eorum *imagines* coluiſſe. III. *Iſraëlitis* etiam in hac ipſa re *Ægyptiorum* κακοζηλίαν *exprobrari.*

VII. Id quod *primo* loco adſtruximus, ex reſponſo illo colligitur quod Moſes & Aaron Pharaoni regeſſerunt, *Ite, ſacrificate Deo veſtro in hac terra: Non convenit*, inquiebant, *ita facere, quia abominationem Ægyptiorum ſacrificaremus Domino Deo noſtro. Ecce, ſi ſacrificaremus abominationem Ægyptiorum ante eorum oculos, nonne lapidarent nos?* Exod. VIII. 25. 26. Animalia ab Iſraëlitis ſacrificata fuerunt *Oves* & *Boves*. De *His* vide Exod. XXIV. 5. Illa dicuntur *Ægyptiorum abominatio; vel* quia Ægyptii animalibus illis ad horrendam Idololatriam abutebantur; Gentium

enim *idola abominationes* a Sacris Scriptoribus paſſim appellantur: vel quia ſacrificia talia abominationi erant Ægyptiis, non paſſuris ut ea immolarentur, quæ ipſi adorabant: In hanc mentem *Chaldæus*: ארי בעירא דמצראי דחלין ליה מניה אנחנא נסבין לדבחא, *quoniam animal quod Ægyptii colunt nos accepturi ſumus ut ſacrificemus.* Et *Syrus*: *Si ſacrificamus* ܢܕܒܚ ܕܚܠܬܐ ܕܡܨܪܝܐ ܠܥܝܢܝܗܘܢ *Deos Ægyptiorum in oculis eorum.*

Eodem pertinet *Anaxandridis* jocus, ſupra a nobis memoratus:

Tu Bovem adoras: ego eum Diis ſacrifico.

Utrovis accipias modo, quid clarius illo Moſis teſtimonio dici potuit, quo apotheoſis Boum adſtrueretur fuiſſe illo ævo, & ſub exitu? Eodem quoque multi referunt, quod Ægyptii *paſtores averſabantur.* Gen. XXXVI. 34. qui nimirum pecora non ſolum paſcere ſed & mactare ſolent: לפי שהן להן אלוהות, *quæ Ægyptiis numinum loco ſunt*, inquit *Rabbi Salomo.*

VIII. Quod *ſecundo* loco de ſacris *ſacrorum animantium imaginibus* diximus, quas in pretio & veneratione Ægyptii habuerint, non ex *profanis* modo hiſtoriis, ſed & *ſacris literis* doceri poteſt. Ne enim illud nunc repetam quod ex *Strabone* antea produximus, in antiquis Ægyptiorum templis ſimulacrum quidem nullum fuiſſe ad hominis ſimilitudinem effictum,
Lib. I. cap. IX. fuiſſe tamen alia *effecta ad ſimilitudinem beſtiarum*; impreſſis verbis *Melæ*: *Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia.* Ad Ægyptiorum idololatriam reſpexiſſe Moſen Deut. IV. 16. 17. 18. evincit enumeratio eorum animalium quæ religioſe ab Ægyptiis culta eſſe omnes norunt. Eorum autem quum ne *ſimulacra* quidem ab Iſraëlitis fieri velit, *eo quod eduxerit eos Jehova e catino ferri ex Ægypto*, com. 20. nihil proclivius eſt quam ut colligamus, Ægyptios ejus generis ſculptilia finxiſſe. Atque illud quidem quod interdixit, de non facienda *forma maris aut fœminæ*, ad *Boum* imprimis *ſexus* a Viris Doctiſſimis trahitur. Boves enim colebant *mares Oſiridi, fœminas, Iſidi* dicatas.

IX. Certe in *Oſiridis* luctu, ſeu Ἀφανισμῷ & Εὑρέσει, fuit *Bos auratus*, pulla veſte & byſſina amictus, & ab Hierophantis, uti Numinis imago, quatuor diebus continuis palam & ſolemniter oſtendi ſolitus. Ne quis dubitet, ip-
De Iſide. ſa *Plutarchi* verba dabimus: Οἱ ἱερεῖς ἄλλα τε δρῶσι σκυθρωπὰ, καὶ, βοῦν διάχρυσον ἱματίῳ μέλανι βυσσίνῳ περιβάλλοντες, ἐπὶ πένθει τῆς Θεοῦ δεικνύουσι. Βοῦν γὰρ Ὀσίριδος εἰκόνα νομίζουσι. *Tunc ſacerdotes quum alios tetricos ritus exercent, tum* BOVEM AURATUM *nigro byſſino amictu oſtentant in luctu Deæ. Bovem enim Oſiridis ducunt imaginem.*

X. *Apis* autem & *Oſiris* idem erat numen, cujus ſymbolum *Bos*, ſive *vivus*, ſive *factus.* Quod iterum nos docet *Plutarchus*: Ἔυμορφον εἰκόνα χρὴ νομί-
Lib. I. ζειν τῆς Ὀσίριδος ψυχῆς τὸν Ἆπιν. *Apis cenſendus eſt animæ Oſiridis pulcra eſſe imago. Diodorus*: τοὺς ταύρους τοὺς ἱεροὺς, τόν τε ὀνομαζόμενον Ἆπιν, καὶ τὸν Μνεῦιν Ὀσίριδι καθιερωθῆναι. *Sacros Tauros tam Apin quam Mneuin Oſiridi eſſe conſecratos.* Et *Strabo*

de

de urbe *Memphi:* Ἔχει δὲ ἱερὰ, τότε τοῦ Ἄπιδος, ὅς ἐϛιν ὁ αὐτὸς καὶ Ὄσιρις, ὅπου ὁ Βοῦς Ἆπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται, *Habet etiam templa, Apidis nimirum, qui idem eſt Oſiris, ubi bos Apis in delubro quodam alitur.* Quum ergo *Oſiridi* non vivus ſolum bos, ſed & illius ſimulacrum, & quidem inauratum, ſacrum fuerit, *Oſiridis* autem & *Apidis* idem numen ſit; conſequens eſt ut *Apin* quoque *Bovis* ſimulacro cultum eſſe credamus. Quæ tamen non eo velimus trahi, quaſi integra illa *Iſidis*, *Oſiridis* & *Typhonis* fabula, prout eam *Plutarchus* narrat, *Moſaicis* temporibus *antiquior* ſit. Multis enim eam commentis interpolatam eſſe, quæ ex Moſis hiſtoria deſumta videri queant, infra ſuo loco docebimus. Nunc ſolum obſervaſſe ſufficiat, ab antiquo in veneratione Ægyptiis Bovem inauratum fuiſſe. Quod ex *Apidis* ritibus probari uti non invidebit Nobiliſſimus *Marshamus*, ita nec mihi fraudi id eſſe velim, viris Doctiſſimis nunc credenti, antiquiorem Moſe *Apin* ſive *Oſirin* fuiſſe.

Lib. XVII.

XI. Denique *exprobrari* id *Hebræis*, quod ad *Ægyptiorum exemplum* vitulum in deſerto fuſum adorarint, vel illa Stephani protomartyris verba arguunt. Act. VII. 39. 40. 41. *Averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum, dicentes Aaroni, fac nobis Deos qui præeant nobis, & vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque ſacrificium idolo.*

XII. Sane omnia in *Hebræorum* hoc fœdo crimine *Ægyptiorum* ſuperſtitionibus per quam fuere ſimilia. Nomen ipſum עגל, pro quo Græci μόσχος habent, convenit cum illo *Herodoti:* ὁ Μόσχος ὁ Ἆπις καλεόμενος, *Vitulus qui appellatur Apis.* Conſentit *Euſebii* illud: Μόσχος θεοποιηθεὶς Ἆπις ἐκλήθη, *Vitulus in Deorum numerum relatus Apis dictus eſt.* Alias plerumque *Taurus* aut *Bos* dicitur, quemadmodum & Pſalti שור Pſ. CVI. 20. *Mutarunt honorem ſuum in formam Bovis comedentis herbam.* Diſquiri etiam poſſet, nunquid ad *Apidis notas* pertineat id quod dicitur Exod. XXXII. 12. ויצר אותו בחרט, quod pleræque verſiones in hunc ſenſum exponunt, *& formavit illud ſtilo* vel *graphio figuravit.* LXX. Ἔπλασεν ἐν τῇ γραφίδι. Multum ſudat incomparabilis *Bochartus* quid ſtilo illo ſive cœlo Aaron effecerit, eorumque non injuria ſententiam redarguit, qui cœlo uſum Aaronem volunt ad vitulum fuſione jam formatum expoliendum tantum, & levigandum; quod profecto non ſtilo aut cœlo, ſed lima aut ſcalpro fieri ſolet. At mirum eſt non cogitaſſe Virum longe doctiſſimum, quod tamen *Seldenus* jam antea obſervaverat, *graphio* iſto *notas Apidis*, aut ſimile quid inſculpi potuiſſe. Dicuntur enim Ægyptii *Apin*, qui lunæ imaginem ferebat, & quem proinde lunaribus radiis conceptum nugabantur, finxiſſe & pinxiſſe *colore atro, quadrato in fronte candore, macula dextero lateri ingenita, & corniculantis lunæ imaginem referente.* Si tamen hoc ſubtilius videatur, in eo ſane Ægyptios æmulati Iſraëlitæ ſunt, quod die qui vitulo huic ſacer erat, *commeſſationes & choros* inſtituerint. Invento enim *Apide*, dum ſolenni pompa *Memphin*

Lib. III. cap. XXVIII.

Hierozo. Part. I. lib. II. cap. XXXIV.

De Diis Syris Synt. I. cap. IV.

phin Ægyptiorum regiam deducebatur a Sacerdotibus, pueri in ſacro illo comitatu carmen honori numinis gregatim præcinebant. Multoque & publico ob natum & repertum Deum gaudio πανδαισία ſive lætiſſimum agitabatur convivium, ut ſcribit *Suidas*. Unde *Philo* de Iſraëlitis: τεχνησάμενοι ταῦρον χρυσοῦν Αἰγυπτιακοῦ μίμημα τύφου, χορὸς ἵσασαν, *Fabricatò juvenco aureo, ad exemplar Typhi Ægyptiaci, choreas agitabant.* Recte, modo pro *Typho*, aut *Typhone*, *Oſirin* dixiſſet. Hic enim perpetuus *Philonis* error eſt, quem erudite correxit *Bochartus*, quod *Typhoni* tribuat quæ *Oſiridis* erant propria. *Typhon* ab Ægyptiis non tam pro Deo habitus eſt, quam pro *Cacodæmone*. Eique non *Bovem* attribuunt, ſed *cicurum animalium ſtupidiſſimum, Aſinum nempe; & ferorum ſæviſſima, Crocodilum & Hippopotamum.*

In voce Ἆπις.

De Vita Moſ. lib. III.

Plutar. de Iſide.

XIII. Ejuſdem originis ſunt *Vituli* a *Jeroboamo* erecti D*ane* & *Bethele.* Is enim quum multos annos in Æqypto tranſegiſſet *Seſaco* Regi familiaris atque neceſſarius, 1. Reg. XI. 40. vitulis Ægyptiacis adſuetus, eoſdem in Iſraëlitarum ſacra transferre animum induxit. Idque facilius ab iis impetraſſe videtur, quod majores eorum eandem olim inſaniam inſaniviſſent. Certe de ſuis vitulis iiſdem verbis locutus eſt *Jeroboam* 1 Reg. XII. 28. quibus Iſraëlitæ de vitulo Aaronis: Exod. XXXII. 4. *Hi ſunt Dii tui, Iſraël, qui eduxerunt te e terra Ægypti.* Atque hæc eſt ratio, cur *Aholæ*; id eſt *Iſraëli*, vitio vertat Deus, quod *ſcortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquerit.* Ezech. XXIII. 8. Sed de hac re alibi a nobis pluribus actum eſt.

XIV. Pariliter ex Ægyptiorum ſuperſtitione eſt idolum THAMMUZ, & inſanarum mulierculárum ſuper eo planctus, quem Ezechieli in ſpiritu monſtrabat Deus. Ezech. VIII. 14. *Thammuzum Adonidem* eſſe recte obſervavit *Auctor Chronici Alexandrini.* Et *Hieronymus: Quem nos Adonidem interpretati ſumus, & Hebræus & Syrus ſermo,* תמוז *vocat. Unde quia juxta gentilem fabulam in menſe Junio, Amaſius Veneris, & pulcherrimus juvenis occiſus & deinceps revixiſſe narratur: eundem Junium menſem eodem nomine appellant, & añiverſariam ei celebrant ſolemnitatem, in qua plangitur a mulieribus quaſi mortuus, & poſtea reviviſcens canitur atque laudatur.* Confirmant hanc obſervationem communes *Thammuzo* & *Adonidi* in utriuſque ſolemnitatibus cærimoniæ, communis menſis utrique ſacer, iidem denique utriuſque planctus.

XV. *Adonis* autem *Phœnicium* numen erat. Nomen ipſum a *Syrorum* dialecto eſt, quibus *Adon Dominum* notat. *Heſychius*: Ἄδωνις, δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων. *Phœnices* ab *Ægyptiis* habebant. *Adonis* enim idem eſt qui *Oſiris*. Et toto hæc luctus ſcena in *Oſiridis* ἀφανισμῷ ab *Æpyptiis* primum inſtructa fuit. *Ægyptii* cum vicinis communicarunt. *Alexandrini* eo ipſo die, quo feſtum planctus ſive Ἀδωνιασμοῦ apud *Byblienſes* in *Phœnicia* eſt celebratum quotannis epiſtolam olla ſeu vaſe junceo aut papyraceo incluſam, peractis rite

cæri-

cærimoniis, in mare mittebant, quæ ſponte *Byblum* ferebatur & repertum *Adonim* nunciabat. *Lucianus* vas illud ſeu ollam βυβλίνην κεφαλὴν, *caput papyraceum* vocat, eamque ſeptem diebus ex *Ægypto Byblum* delatam eſſe, mari ac vento divinitus præparatis. Nuncium hunc quam primum acceperint Byblienſes mulieres, ſumma eum aviditate exſpectantes, planctus ac lamenta ſua in plauſus ac ſacra mutabant gaudia, miraque lætitia quod reliquum erat feſti, ob repertum nunc amiſſum olim Adonim, exigebant. Ab hoc *Ægyptiorum* more de *literis junco incluſis*, & per mare *Byblum* tranſmiſſis interpretatur *Procopius* illud Jeſaiæ. cap. XVIII. I. *Mittens per mare legatos, & in vaſis junceis per ſuperficiem aquarum.* Ubi LXX habent Ἐπιστολὰς βυβλίνας, At veram ſuperſtitionis hujus originem ſuo loco e ſacris noſtris oſtendemus. Quidquid ſit, quod *Phœnicibus* & *Syris* eſt *Adonis*, ab *Apro* occiſus, a *Venere* & *Proſerpina* deploratus, & ab inferis revocatus, id *Ægyptiis* eſt *Oſiris*, a *Typhone*, quem ob immanitatem & ferociam *Aprum* vocaverunt, interfectus, ab *Iſide* & ſodalibus ejus deploratus; idem *Judæis* fuit *Thammuz*, cujus nomen an a menſe ad numen, an a numine ad menſem tranſlatum ſit, in obſcuro eſt.

XVI. Hoc clarum, antiquos *Adonim* pro *Sole* ſumſiſſe, & finxiſſe illum ab *Apro*, *hirſuta* & *aſpera* fera, ictum, quod *aſpera* ſit & *hirſuta hiems* per quam ſolis vires paulatim deficiunt. Hinc feſtum *Adonidis* menſe *Thammuz*, is eſt *Junius*, circa ſolſtitium videlicet æſtivum, quo ſol Boreales partes relinquendo ad Auſtrales commeat, celebrantes, nihil aliud voluerunt ii qui primo has nænias inſtituerunt, quam ſolis acceſſum & receſſum denotare, quem ut amiſſum nunc lugebant, & renatum lætis excipiebant auſpiciis. Vide *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* XXI.

XVII. Non eſt mirum Judæos, ad idololatriam & ſuperſtitiones quantumvis abſurdas promtiſſimam gentem, a vicinis hoc traxiſſe, & nomen in *Thammuz* mutaſſe; maxime quum ſolemnis etiam idem in Ægypto ritus fuerit, plurimique in Judæa ſub id tempus Ægyptii. Hic enim cum *Seldeno* ſubſiſtere malim, quam cum *Kirchero* ad antiquiſſimam retro antiquitatem adſcendere. Operæ tamen pretium eſt audire quæ ille ex *Abenephio* profert. Eſt is Judæus religione, qui Arabico idiomate librum *de ſervitute Ægyptiaca* ſcriptum reliquit. In eo libro præter alia memorabilia hoc quoque narrat: *Eo tempore*, inquit, *quo Iſraëlitæ in terra Ægypti commorabantur, quidam e Regibus qui rerum tunc temporis in Ægypto potiebantur nomine Thammuz fuit. Is autem primus fuit qui ritus & cærimonias in luctuoſa illa Oſiridis feſtivitate uſurpari ſolitas inſtituit, quotannis repetendas. Hebræi vero Ægyptiis mixti opera eorum didicerunt. Inque libertatem vindicati, ac terræ patribus promiſſæ redditi, profana ſacrificia quibus initati erant quotannis eo planctu & luctu quo in Ægypto ſolebant celebrarunt. Menſem autem quo hæc celebrari conſueverunt, a primo eorum auctore Thammuzo, Thammuz appellarunt.*

larunt. Hactenus *Abenephius.* Mihi tamen, ut verum fatear, probabile non videtur, tantam eſſe idololatricæ illius ſuperſtitionis apud Hebræos vetuſtatem: quum a nemine hactenus Prophetarum exprobrata iis fuerit.

XVIII. Diſſimulandum tamen non eſt, conſentanea *Abenephio Phila-ſtrium* diſſeruiſſe. *Thammuz*, inquit, *filius fuit Regis gentilium, cujus Judææ mulieres ſimulacrum adorarunt cum fletibus.* Thamus *enim* Pharao *dicebatur, qui ſub beato Moſe præſidebat Ægyptiis.* Quod *Johanni Henrico Urſino* occaſionem dedit ea commentandi quæ *Abenephianis* haut paullo ſapientiora ſunt. Putat ille non deeſſe ſibi argumenta probabilia, quibus aſſerere poſſet, ex publico illo luctu & planctu Ægyptiorum, de quo S. Scriptura teſtatur, *talem neque antea fuiſſe, neque poſt futurum,* Exod. XI: 6. & XII. 3. ortam primo ſuperſtitionem. Poſtea, quod annuus hic planctus in Dei Iſraëlis gloriam vergeret, fabulis novis excogitatis Diaboli aſtu rem obſcuratam, & tandem ad naturales rationes relatam. Convenit, quod quo tempore ex Ægypto egreſſi ſunt Iſraëlitæ, regnarit ibi *Themoſis*, ut *Joſephus* habet, vel *Amoſis*, ut *Ptolemæus Mendeſius* apud *Clementem Alexandrinum.* Neque alium exiſtimat fuiſſe *Thamuſum* totius Ægypti regem, ad quem venerit *Theut*, ſive *Mercurius*, artes a ſe inventas, numeroſque & literas afferens. Nam quod *Seldenus* objicit, *Themoſin aliquot ſeculis Moſe priorem fuiſſe volunt Chronologi accuratius putantes*, id *Urſinus* nihil eſſe dicit. *Nullus enim*, inquit, *Chronologorum repertus eſt unquam, neque reperietur deinceps, qui mendacia Ægyptiorum immania, meram arenam ſine calce, ad temporum & calculi rationem redegerit.* Quæ quidem nobis retuliſſe ſuffecerit, & committere æqui arbitrio lectoris. Si quis plura de *Thammuzo* deſideret, adeat *Voſſium de idolo. lib.* II. *cap.* IV & *lib.* IX. *cap.* X. *Seldenum de Diis Syris Syntag.* II. *cap.* X. & *Kircheri Oedipum Tom.* I. *Syntag.* IV. *cap.* IX. ubi inveniet quo ſitim expleat.

Quæſt. Biblic. lib. II. cap. XV.

Contr. Api. lib. I.

Strom. lib. I. p. 370

XIX. Plura enarrari poſſent in quibus ſe *Ægyptiorum* ſimias male ſani *Iſraëlitæ* præbuerunt. Verum ea gentis ad ſuperſtitionem atque idololatriam omnigenam proclivitas fuit, nulla ut fere gens vicina ullove Iſraëlitis commercio juncta exſtiterit, cujus Deos non fuerint venerati. Adeo ut nihil hac in parte eximium *Ægyptii* habuerint. Quum adhuc ex Ægypto recens eſſet Iſraël, nondumque cicatrix obducta eſſet plagæ propter μοσχοποιίαν inflictæ, turpiſſimis *Baal Peoris* ſacerrimiſque ſacris initiari ſe paſſus eſt, inductus laſcivis Moabitarum mulierculis. Num. XXV. 1. 2. Erat autem *Baal Peor Ammonitarum* & *Moabitarum* Deaſter, cujus impuriſſimum cultum exponere ipſa propemodum erubeſcit laſcivia.

XX. In *Cananæam* introducti coluerunt *Baalimos* & *Aſtarotas*, Deoſque *Syriæ* & Deos *Zidonis*, & Deos *Moabitarum*, Deoſque *Ammonitarum*, & Deos *Palæſtinorum.* Jud. X. 6. Quidquid in *Aſtartes* aut *Dagonis* cultu ineptum, quidquid in *Baalzebubi* ſacris abſurdum, quidquid in *Molochi* ſacrificiis

crudele

crudele atque inhumanum, quidquid in *Priapi* ſive *Miphlezet*, quod idolum Maacha Aſæ Regis mater coluit, veneratione fœdum & turpe fuit, id ſe *Sidoniis*, *Ammonitis*, *Moabitis*, *Palæſtinis*, *Accaronitis*, *Phœnicibus* debere Iſraël non abnuit. Atque hinc eſt quod Deus populum illum comparet mulieri propudioſum in modum libidinoſæ, quæ a quibuſvis ſine diſcrimine amaſiis, non modo comprimi ſe patiatur, ſed & ultro ſe offerat, prætereuntibus adhinniat, divaricatiſque ſedens cruribus improbe improbos alliciat. Jer. III. 2. *Attolle oculos tuos ad culmina, & vide; ubi non compreſſa es? Ad vias ſediſti ipſis, ut Arabs in diſerto.* Ezech. XVI. 15. *Effudiſti ſcortationem tuam in omnem tranſeuntem, qui potitus eſt.* com. 25. *Ad omne caput viæ exædificaſti celſum tuum, & feciſti abominabilem pulcritudinem tuam, & divaricaſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationem tuam.* com. 28. 29. *Et ſcortata es cum filiis Aſſur, eo quod non eſſes ſatiata. Et amplificaſti fornicationem tuam erga terram Canaan, uſque in Chaldæam, atque etiam in hoc non es ſatiata.*

CAP. III.

Theraphim non Ægypto, ſed Syriæ ortum ſuum debere.

I. *Tranſitus ad Theraphim.* II. *Quæ domeſtica ac deteſtata Deo idola fuerunt.* III. *Ea per Abrahami vernaculos ex Ægypto in Syriam deducta abſurde pugnat Kircherus.* IV. *Abenephio opponitur Maimonides.* V. *A Maimonide & ratio ſtat & Scriptura.* VI. *Theraphim a Serapis derivat Kircherus.* VII. *Sed perperam: nam neque linguæ genius id ſuadet*, VIII. *Neque magna τῶν Theraphim cum Serapide convenientia eſt.* IX. *Nec denique Serapidis apud ipſos Ægyptios tanta antiquitas.* X. *Quod ex Tacito infertur.* XI. *Cujus pericopæ vitioſæ affertur medela.* XII. *Probabilis etymologia vocis Theraphim ex Ludovico de Dieu.*

I. SED & male nonnulla *Ægyptiis* imputata ſunt, quæ *aliunde* ad *Hebræos* deveniſſe longe verius eſt. Uti verbi gratia ſuperſtitioſus ille & idololatricus τῶν THERAPHIM uſus, quem quanto opere ab *Ægyptiis* ad *Abrahami* domeſticos, ab his, cum Abrahamo in patriam redeuntibus, ad *Chaldæos Syroſque*, ab illis iterum ad *Jacobi* familiam ſeroſque nepotes derivaverit *Kircherus*, nuper vidimus; ſed, niſi me fallit animus, prorſus præter omnem rationem.

II. Suppono nunc, *Theraphim domeſtica quædam idola fuiſſe*, quorum uſus Deo diſplicuerit. Cujus rei multa Scripturæ teſtimonia fidem faciunt, quibus eos in nefandarum abominationum cenſum relegari videas, Ita enim Samuel Sauli. 1 Sam. XV. 23. *Quia ſicut peccatum divinationis eſt*

rebellio

rebellio, ואון ותרפים הפצר *& ſicut ſuperſtitio &* THERAPHIM *eſt repugnantia.* Et 2. Reg. XXIII. 24 *Joſias Rex una cum pythonibus & ariolis, & diis ſtercoreis, cæteriſque abominationibus* τοῖς THERAPHIM ſuſtuliſſe narratur. Zacharias non omnem quidem iis ſermonis uſum adimit, ſed arguit *mendacii*, Zach. X. 2. *Theraphim loquuntur vanitatem.* Non diſquiro nunc, an Deus id genus imagunculas, a ſuperſtitione repurgatas, ſuo cultui adhibere voluerit. De eo poſtmodum erit dicendi locus: Haut aliter nunc eas conſidero, quam uti ſuperſtitioni atque idololatriæ inſervierunt, quomodo eaſdem mecum conſiderat *Kircherus*, Dicoque, eas non ab *Ægyptiis* primum, ſed a *Syris*, ſive *Chaldæis*, in Hebræorum familiam delatas eſſe.

III. Id certum, *Labanem Syrum* eas *Jacobi* tempore pro diis ſuis habuiſſe; Gen. XXXI. 30. quos furto ſibi a *Jacobi* domeſticis ablatos conqueritur. *Labanem* autem illiuſve parentes ab *Abrahami* vernaculis ex Ægypto redeuntibus ſuperſtitionem illam didiciſſe, ab omni veriſimilitudine per quam remotum eſt. Quæ enim reditus illius *Abrahami* in *Meſopotamiam*, poſtquam Dei juſſu evocatus inde exiverat, argumenta & indicia *Kircherus* habet? Præſertim quum nos Apoſtolum auctorem habeamus, *haut defuiſſe quidem illi tempus ad revertendum, ſed non fuiſſe memorem patriæ illius ex qua exiverat;* adeoque defuiſſe revertendi animum. Heb. XI. 15. Indicio eſt jusjurandum illud, quo miniſtrum ſuum obſtrinxit, ne, ob ullam quamcunque cauſſam, filium ſuum in *Syriam* reduceret: adeo ut, ſi opus foret, carere eum uxore conſanguinea maluerit, quam illius ad cognatos idololatras profectionis adire periculum. Gen. XXIV. 5. 6. Sed fac rediiſſe in Syriam Abrahamum, neque id ſemel, ſi ita velis, ſed aliquoties; credibile ne eſt, Abrahami domeſticos, *Abrahami*, inquam, de quo Deus dixit, Gen. XVIII. 19. *Nam agnovi eum, ut quum præceperit filiis ſuis & familiæ ſuæ poſt ſe, etiam obſervent viam Jehovæ exercendo juſtitiam & jus,* & *domeſticos Abrahami*, præceptis ſacris tam ſolicite imbutos; ut eo nomine ejus חניכים, id eſt, *rebus Divinis ſub eo initiati*, dicantur. Gen. XIV. 14. illos dico *Abrahami domeſticos* quis crediderit, idololatricis ſuperſtitionibus tantopere fuiſſe faſcinatos, ut earum Magiſtri *Chaldæis* ipſis exſtiterint?

IV. Et quis tandem *Kirchero* dixit, tam pii domini ſervos, tam diligentis diſcipulos magiſtri, relictis limpidiſſimis vivarum aquarum fluentis, quorum tanta ipſis domi ſuppetebat copia, imo Ægyptiacæ ſuperſtitionis peſſimæque idolomaniæ fæce ſeſe ingurgitare maluiſſe? ut e domo Patris fidelium peſtis illa in Syriam vicinaſque gentes ſe diffuderit? *Abenephium* quidem auctorem *Kircherus* laudat. Sed quis ille denique *Abenephius* eſt, ut unius illius teſtimonio tot rationum momenta cedant? Scriptor eruditus eſto, Bonæ fidei, non repugno. Antiquitatum Orientalium callentiſſimus detur. At recens tamen, qui de rebus ante tot ſecula geſtis non niſi incertas conjecturas aut ſubleſtæ fidei traditiones habere potuit.

potuit. Nec deeſt nobis quem opponamus *Abenephio*; de quo nihil tam præclare dici poteſt, quod non multo potiori jure noſtro huic applicatum eamus. Is eſt *Moſes Maimonides*, qui non *Ægyptiis*, ſed *Zabiis* loquatium iſtarum imaginum inventionem vindicat, & contra eos acriter *Abrahamum* ſuper hac re diſputaſſe memorat. *Zabii*, inquit, *erexerunt ſtellis imagines, Soli quidem aureas, Lunæ vero argenteas. Deinde Sacella ædificarunt, imagineſque in illis collocarunt, in quas vires ſtellarum influere arbitrabantur, easque intelligendi virtutem habere, hominibus prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipſis utilia ſunt ac ſalutaria indicare.* Quibus verbis *Theraphim* deſcribi, quis non videt? In hac *Zabiorum* religione ac fide educatum fuiſſe *Abrahamum* teſtatur. *Sed poſtquam*, inquit, *egreſſus eſt columna illa mundi*, (quo elogio *Abrahamum* deſignat) *& didicit Deum eſſe abſtractum atque incorporeum, vanitatumque iſtarum quas ab infantia imbiberat falſitatem deprehendit; cœpit ſententias illas ac dogmata refutare, & publice ſe illis opponere.* Si recentiorum auctoritate ſtandum, vix puto quemquam fore qui *Abenephium Maimonio* anteponat. Imprimis quum ea tradat *Maimonius* quæ & *rationi recte* & *Scripturæ* ipſi multo magis ſunt conſentanea. Mor. Nevo Part. III. cap. xxix.

V. Abrahami vernaculos tantillo quo in Ægypto verſati ſunt tempore tanta Ægyptiacarum imaguncularum religione fuiſſe imbutos, ut cum ipſo in patriam reduces, Chaldæam omnem cum vicinis regionibus brevi eadem ſuperſtitione impleverint, tam immane dictu eſt, ut ipſo propemodum ſono horrorem audienti incutiat. Nam neque cognitum id temporis Ægyptiis τῶν *Theraphim* nomen fuiſſe ullo argumento probatur. Neque *Abrahami* domeſticos qui pietatem Domini tam immenſis opibus augeri cernebant, ob proſperas Ægyptiorum res ipſorum ſuperſtitiones amplexos eſſe credibile eſt. Et *Abrahamum* unquam ad Chaldæos rediiſſe, gratis ſumitur. At *Abrahami* popularibus & conſanguineis, e quorum medio egreſſus eſt, τοὺς *Theraphim* in veneratione fuiſſe, id enimvero Scriptura ediſſerit. Abrahamum ipſum Deaſtros illos abominatum, neque in domeſticorum ſuorum ſuppellectile perpeſſum eſſe, inſignis viri pietas jubet ut credamus. Tantum tamen efficere non potuit ut ex animo & ædibus fratris ſui *Nachoris* eos exturbaret; unde *Laban Nachoris* nepos, *avi ſui Deos Deo Abrahami* opponit. Gen. xxxi. 53. Atque hic eſt ille *Laban*, qui ſurreptos ſibi *Theraphim Deorum ſuorum* nomine ſalutat; & ex cujus ædibus per *Rachelem* filiam in *Jacobi* familiam tranſlati ſunt. Sed invito viro antiquæ pietatis: qui *Bethele* ſacra Deo Soſpitatori ſuo facturus, removeri primum Deos alienos juſſit, abſconditque eos ſub quercu quæ prope *Sichemum* eſt. Gen. xxxv. 2.4. Quænam in toto hoc negotio *Ægyptiis* relictæ partes ſunt?

VI. Urget quidem *Kircherus* originationem vocis *Theraphim*, quam Ægyptiacam, idemque quod *Serapis* eſſe, magno niſu contendit; quum

familiare Chaldæis ſit ש, aut צ, vel ס, in ת, vel ט mutare. Unde hanc elicit concluſionem: *Quum itaque Hebræo-Chaldæi in Ægypto Serapidis cultu imbuti, Serapis nomen frequenter ingeminari audirent, & ipſi idola ejus una cum nomine in Chaldæam adducentes, id ſibi proprium fecerunt, eas imagines quas Ægyptii* Serapes *illi* תרפים Theraphis *appellarunt, quæ vox poſtmodum penitus juris Hebraici facta,* ס *finali ob ſimilitudinem in* ם *mutato pro* Theraphis Theraphim *dicta, tandem inter reliquas Hebræorum voces adnumerata eſt.* Sic ille.

VII. Sed multa ſunt quæ arguant in tam confidenti aſſertione nihil eſſe ſolidi & certi. Primo enim quod ambagibus opus eſt, ut ex *Sorapis* (ita quippe pronunciabant Ægyptii) *Serapis*, inde a Chaldæo-Hebræis *Theraphis*, denique *Theraphim* cudatur? Etiamſi *Chaldæis* familiare fuerit *Schin* aut *Tſade* vel *Samech* in *Tau* mutare; non tamen *Hebræis*, quorum ſermo in *Abrahami* familia viguit. Sed fac Chaldaice locutos eſſe eos *Abrami* domeſticos quos *Theraphim* ex Ægypto in Chaldæam invexiſſe fingit; quam tandem cauſſam dicet, cur *Hebræi* ſuæ civitatis jure vocem eam donantes Barbarum illud *Chaldæorum Thau*, non iterum in *Schin* mutaverint, quum ſuæ non minus quam *Ægyptiacæ* linguæ genius id poſtulare videretur. Præſertim quando *Samech* finale, cujus pronunciatio dura iis aut gravis nequaquam erat, in *Mem* ſine ulla neceſſitate transformabant.

VIII. Deinde, ſi ſoni aliquam ſimilitudinem demas, quid τοῖς *Theraphim* cum *Serapide* admodum commune eſt? *Sorapis*, auctore *Nymphodoro*,
Syntag. III. cap. V. & ſuffragante *Kirchero*, *ciſtam bovis* ſignificat. Σῶρ *ciſtam*, Ἄπ *bovem* Ægyptiis notat. Unde non diſplicet ipſi *Varronis*, *Plutarchi*, *Luciani* aliorumque opinio, qui *Serapidem* ab *Arca Bovinam ſpeciem referente*, in quam *Oſiris* poſt mortem conjectus, & ab *Iſide* cultus ſit, ſic appellatum volunt. Quid hæc ad *Theraphim*, quales *Labanus* & Iſraëlitæ habuerunt? Porro qualiſcunque apud Ægyptios *Serapidis* fuerit figura, num *Theraphim* in *Serapidis* honorem cultos a *Chaldæis Hebræisque* fuiſſe ulla rationis ſpecie probare *Kircherus* poteſt?

IX. Sed quidquid hujus argumenti eſt plane concidit, ſi ne apud ipſos quidem Ægyptios tanta *Serapidis antiquitas* certa atque explorata ſit. Sane *Herodotus*, cui de Ægyptiorum diis tam multa debemus, *Serapidis* ne nomen quidem habet; neque quiſquam alius ante *Alexandri* tempora. Imaginem ejus a *Sinopenſibus* pro munere miſſam eſſe ad *Ptolomæum Phi-*
Protrept. p. 31. *ladelphum*, qui eos fame laborantes, miſſo ex Ægypto frumento, demeritus eſt, aliorum fide *Clemens Alexandrinus* narrat. Quæ ſi vera ſunt, an-
Hiſt. lib. IV. te ea tempora ignotus Ægyptiis *Serapis* fuit. *Tacitus* ad antiquiorem *Philadelpho Ptolomæum Lagum* refert. Digna ſunt judicioſiſſimi Hiſtoricorum verba quæ hic exhibeantur. *Origo Dei*, inquit, *nondum noſtris auctoribus celebrata. Ægyptiorum antiſtites ſic memorant. Ptolomæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit, quum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaque*

&

& religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio & majore quam humana ſpecie juvenem, qui moneret ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: lætum id regno, magnamque & inclytam ſedem fore quæ excepiſſet. Simul viſum eundem juvenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolomæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus apertit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem e gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem cæremoniarum Eleuſi exciverat, quænam illa ſuperſtitio, quod numen interrogat. Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis. Cætera *Taciti* prolixiora ſunt, neque ad noſtrum valde inſtitutum. Summa huc redit: *Ptolomæus* iterata denunciatione excitatus legatos & dona *Scydrothemiti* regi (qui tunc Sinopenſibus imperabat) expediri jubet. Is minis adverſantis populi territus contatur. Atque interim triennio exacto, *Ptolomæus* non ſtudium, non preces omittere. Tum minax facies *Scydrothemidi* offertur, ne deſtinata Deo ultra moraretur. Vulgus tamen adverſari regem, invidere Ægypto, ſibi metuere, templumque circumſedere. *Major hinc fama tradidit, Deum ipſum appulſas litori naveis ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis exſtructum, loco cui nomen Racotis. Fuerat illic ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum. Hæc de origine & advectu Dei celeberrima.*

X. In quam *Taciti* narrationem hæc obſervo. I. Eam non *celeberrimam* duntaxat, ſed & ab ipſis *Ægyptiorum antiſtitibus* eſſe profectam, quos tamen antiquitatum ſuarum magnificos fuiſſe oſtentatores, in confeſſo eſt. II. *Serapin* non fuiſſe Ægyptiorum *Deum patrium*, ſed ut Attici dicunt ἐπίθετον, ſive *inquilinum*, *Ponto* accitum. III. Idque tam recens, ut tempore *Ptolomæi Lagidæ* ignotum ipſis Ægyptiorum ſacerdotibus fuerit *Serapidis* & numen & nomen; quippe qui ſe *Ponti & externorum parum gnaros* regi fatebantur: quum tamen mos iis eſſet talia intelligere. IV. Tam obſcuram ejus numinis famam fuiſſe apud vicinas gentes, etiam curioſiſſimas, ut qui eruditionis nomine inclyti *cærimoniarumque antiſtites erant*, qualis *Timotheus* ille *Athenienſis*, nihil de eo reſciverint, niſi quæſitis demum iis qui in Pontum meaſſent. Quæ invictum ſuppeditant argumentum, non poſſe illos toto oriente celebratiſſimos & veterrimos *Theraphim*, ab ignobilibus & recentibus Ægyptiis *Serapidibus* deduci.

XI. Non diſſimulo, ultima *Taciti* verba, modo a nobis laudata, id præ ſe ferre, quaſi priuſquam Deus ille *Sinope* adveheretur, jam *Alexandriæ ſacellum* fuerit *Serapidi atque Iſidi* ANTIQUITUS *ſacratum*: unde colligit Magnus *Voſſius*, non debere *Alexandrinos Sinopenſibus* ſuum *Serapidem*. Sed recte attendenti palam eſt in mendo cubare iſtam pericopam: niſi quis animum inducat tam inepte atque abſurde acutiſſimum ſcripto-

De Idol. Libr. I. cap. XXIX.

 rem

rem in brevi hiſtoriola ſibi ipſi obloqui. Si enim antiquitus ibi *Serapidis* ſacellum fuerit, qui pote eſt ut Ægyptii ſacerdotes quale numen *Serapis* eſſet ignoraverint? Unde conjicio pro *Serapidis, Apidis* vocem ſubſtituendam eſſe. Emendationi huic favet id quod *Horus* apud *Macrobium* diſputat: *Ægyptii,* inquit, *neque* Saturnum, *nec ipſum* Serapin *receperant in arcana templorum, uſque ad Alexandri Macedonis occaſum. Poſt quem tyrannide Ptolomæorum preſſi, hos quoque Deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur, coacti ſunt. Ita tamen Imperio paruerunt, ut non omnino religionis ſuæ obſervata confunderent* -- Et poſt alia. *Nullum itaque Ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut* Serapis *fanum recepit.*

Satur. lib I. cap. VII.

XII. Sed quidquid de *Serapide* ſit, ſive ille recens & adventitius, quod *Bochartus* contendit, ſive antiquus & patrius Ægyptiis Deus ſit, quod *Voſſius* pugnat; longe credibilius eſt, *Theraphim Chaldæum* uti numen ita & nomen eſſe quam *Ægyptiacum.* Neque grave nobis eſſe debet ſi poſt tot ſeculorum decurſum peregrinæ vocis originem ignoremus. Mihi certe tanti non eſt ut ob eam vadimonium deſerere velim. Si conjecturis ſtandum, non video cui cedere debeat illa Doctiſſimi Viri *Ludovici de Dieu. Conſtat,* inquit, *ex Gen.* XXXI. 19. *imagines* תרפים *e Syria ortum ducere. Videntur autem ex hoc loco; & ex* I. Sam. XIX. 13. *fuiſſe Dii* Penates, *qui ad tuendam amplificandamque rem doſteſticam colerentur. Hoc ſenſu referri poſſet ad Arabicum* תרף uberem & affluentem reddidit. *Quam ſignificationem in lingua Æthiopica habet, ubi ſignificat* reſtare; reliquum eſſe, Matth. XIV. 20. *inde* תרף לב, *abundantia cordis.* Mat. XII. 34. *Hinc forte* תרפים, *Dii qui rem familiarem abundare faciunt.* Hæc *Ludovicus de Dieu.* Quæ ita intelligenda eſſe arbitror, ut crediderit Vir Doctiſſimus in *Syriaca* olim lingua fuiſſe vocem *Arabicæ* illi non ſono tantum ſed & ſignificatione reſpondentem, quæ tamen ſignificatio *Arabicæ* & vulgatior & diuturnior fuerit. Sed fortaſſe de *Origine* τῶν *Theraphim* plus ſatis.

CAP. IV.

In Doctrina de Via ſalutis ac ſummo Numine pugnam potius quam convenientiam Ægyptios inter & Hebræos eſſe: totamque Ægyptiorum Theologiam meris conſtare ineptiis.

I. *In Ægyptiorum Hebræorumque dogmatibus multa ut ſimilia laudari quæ pugnantia ſint.* II. *Viam ad veram Felicitatem Ægyptii prorſus ignorarunt, nedum ut primi ſciverint.* III. *Phraſin autem iſtam Græci non minus quam Ægyptii uſurparunt.* IV. *Imo & Romani.* V. *Omnis Ægyptiorum de Beatitudine philoſophatio, ſecundum Auguſtinum, Moſe recentior eſt.* VI. *Ne ſpecies quidem convenientiæ inter Ægyptiorum Hebræorumque doctrinam*

de

de ſummo Numine eſt. VII. *Dii medioxumi apud Romanos alii ſunt atque* Μεσῖται *Græcorum.* VIII. *Ægyptii, prorſus ut cæteri Gentiles, geminos Deos habuerunt, alios Cœleſtes & immortales, alios Terreſtres & Mortales.* IX. *Interdicta Ægyptiorum & Hebræorum de cultu extraneo præter voces nihil habent ſimile.* X. *Patriam religionem tueri & Græci juſſerunt.* XI. *Et Romani.* XII. *Genteſque etiam Barbaræ.* XIII. *Plutarcho Ægyptiorum religioſa ſcita laudanti adverſatur gentium fere omnium præjudicium.* XIV. *Ipſe Plutarchus fatetur, feciſſe eos religionem ſuam ridiculam, & ad Atheiſmum ſuadendum comparatam.* XV. *Quæ non ſolius plebis, ſed publica populi veſania fuit.* XVI. *Fœda & pudenda ſuperſtitionum.* XVII. *Imprimis circa hircum Mendeſium.* XVIII. *Quæ nullo Symbolorum aut Ænigmatum colore excuſes.* XIX. *Hoc enim recentius commentum eſt.* XX. *Neque altius exſurgunt iſta Symbola quam ad rerum naturalium elucidationem.* XXI. *In qua re a Græcorum fabulis plurimum ſuperantur.* XXII. *Plutarchus Ægyptios non ex vero, ſed ex ſuo ingenio repræſentat.* XXIII. *Ipſum Knephi Hieroglyphicum Mundi hujus figura eſt.*

I. AD ALTERUM nunc tractationis ſuſceptæ CAPUT tranſeamus, oſtenſuri *in dogmatibus, inſtitutis ac ritibus a Deo approbatis tantam re ipſa convenientiam non eſſe, quanta eſt ex doctiſſimorum iſtorum virorum opinione*; multaque ut *ſimilia* prædicari, quæ vel *diſſimilia* admodum, vel adverſis etiam frontibus *pugnantia* ſint.

II. Atque ut ab eo ordiamur quod in religione omni præcipuum eſt, nimirum VIÆ illius monſtratio qua AD VERAM FELICITATEM numiniſque beatum commercium contendatur; non video profecto quid ſimile hic *Ægyptiorum* doctrina cum *Hebræorum* fide habeat. Si enim *generale* illud *felicitatis* conſequendæ ſtudium ſpectatur, nulla unquam exſtitit tam abſurda ſuperſtitio quæ non id fuerit profeſſa. Sin *veræ felicitatis* definitionem intelligas, monſtrationemque viæ qua ea obtineatur; nemo Chriſtianæ aſſecla fidei dubitare poteſt quin mentitus ſit *Apollo*, quum priſcis eam *Ægyptiis* cognitam agnitamque aſſeruit. Certe via qua ad felicitatem graſſari *Iſraëlitæ* juſſi ſunt, *Ægyptiorum* viis directe opponitur. Lev. XVIII. 3. Ezech. XX. 7. XXIII. 27. Confer. lib. I. cap. II. §. 3.

III. Suſpicor allubuiſſe Nobiliſſimo *Marshamo* obſervationem eam Criticam, quod ἡ τῶν μακάρων ὁδὸς, cujus inventæ laudem *Ægyptiis* adſcribit *Apollo*, phraſi ſaltem cum noſtrorum inſtrumentorum ſermone conveniat, ubi *viam Domini* frequentiſſime dici audias. Cæterum nec illud tanti eſt ut memorari debuerit. *Apollo* enim, ſi modo *Apollinis*, & non otioſi alicujus *Græculi* id carmen eſt, non *Ægyptiacam* ſectatus eſt loquendi conſuetudinem, ſed *Græcam* potius. Certe Græci non minus quam Ægyptii rationem potiendæ beatitudinis *viam ad ſuperos* vocaverunt. Noti ſunt *Diphili* verſus.

Καὶ γὰρ καθ' ἅδην δύο τρίβους νομίζομεν
Μίαν δικαίων, χἀτέραν ἀσεβῶν ὁδόν.

Prorſuſque mihi videtur *Apollinis* illud oraculum ad *Aſcræi* carminis inſtar confictum eſſe.

------ μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον. ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.

Heſiodus Silium imitatus eſt, qui *Prodici* exemplo Virtutem ita loquentem introducit:

Ardua ſaxoſo perducit ſemita clivo,
Aſpera principio (nec enim mihi fallere mos eſt)
Proſequitur: labor ad nitendum intrare volenti.

Academ. Quæſt. lib. V. IV. Conſimilis eſt *Ciceronis* ῥῆσις; *Summo enim bono ac fine conſtituto, omnia conſtituta ſunt: inventa eſt* via vitæ, *& ratio omnium officiorum.* Quum ergo *Græcis* pariter *Romaniſque* vulgatiſſima ea phraſis fuerit, in re autem ipſa rite conſtituenda vix ulli Ægyptiis ſtultius aberraverint, quid tandem meruerunt *Ægyptii* ob quam rem in definienda felicitatis ratione & via cum *Hebræis* confligerentur?

V. Adde quod omnis ea Ægyptiorum de ſummo Bono philoſophatio, Patriarcharum, atque adeo ipſius Moſis ævo recentior ſit. Certe ſi *Auguſtino* ſtandum, cujus commentationem, non tam ob commentantis auctoritatem quam diſputantis argumenta, libet adſcribere. Ita ergo ille: *Nulla igitur gens de antiquitate ſapientiæ ſuper Patriarchas & Prophetas noſtros, quibus inerat Divina ſapientia, ulla ſe vanitate iniqua jactaverit: quando nec* Ægyptus *invenitur*, QUÆ SOLET FALSO ET INANITER DE SUARUM DOCTRINARUM ANTIQUITATE GLORIARI, *qualicunque ſapientia ſua Patriarcharum noſtrorum temptre præveniſſe ſapientiam. Neque enim quiſquam dicere audebit mirabilium diſciplinarum eos peritiſſimos fuiſſe, antequam literas noſſent, id eſt antequam* Iſis *eo veniſſet, eaſque ibi docuiſſet.* Iſis *porro* quod ad illuſtrationem addo ex cap. XXVII.) *Inachi filia fuiſſe proditur, qui primus regnare cœpit* Argivis, *quando* Abrahæ *jam* nepotes *reperiuntur exorti.* Poſt pauca ita pergit Auguſtinus: *Nam quod attinet ad Philoſophiam, quæ ſe docere aliquid profitetur* UNDE FIANT HOMINES BEATI, *circa tempora* Mercurii *quem* Triſmegiſtum *vocaverunt, in illis terris ejuſmodi ſtudia claruerunt: longe quidem ante ſapientes & philoſophos Græciæ, ſed tamen poſt Abraham, & Iſaac & Jacob, & Joſeph, nimirum etiam poſt ipſum Moyſen. Eo quippe tempore quo Moyſes natus eſt, fuiſſe reperitur* Atlas *ille magnus Aſtrologus* Promethëi *frater*, maternus avus Mercurii Majoris, *cujus* nepos *fuit* Triſmegiſtus *ille* Mercurius.

(De Civi. Dei. lib. XVIII. cap. XXXIX.)

Confer. l. I. cap. II. §. 4. VI. Haut minus alienum eſt, quod in tam immenſa opinionum de SUMMO NUMINE diſcrepantia quæ Hebræis cum Ægyptiis intercedit aliquam

quam convenientiæ ſpeciem ruſpatus Nobiliſſimus *Marshamus* ſit. Scilicet Ægyptii multos illos Deos ſuos ut *Medioxumos* adhibuerunt, quibus ad *ſummum* illum quaſi deducerentur. Illius *Unius* poteſtatem variis Symbolis adumbraverunt. Et ſicut *Iſraëlitæ* abominantur omnem *cultum extraneum* עבודה זרה, ita & *Ægyptii quidquid parentes non commonſtrarunt.* Denique excuſavit eorum religionem πολυμαθέστατος *Plutarchus* ab imputatis illi abſurditatibus atque ineptiis. Act. II.

VII. Non libet nunc exagitare quod Deos quos Μεσίτας Græci dixerunt, *Medioxumos Marshamus* appellaverit; neſcio an ex uſu Romano. Illi Scen. I. enim *Medioxumorum Deorum* nomine intellexerunt, qui *Superos* inter & *Inferos* poteſtate ac dignitate *Medii* cenſebantur. *Plautus* in *Ciſtellaria.*

Atque ita me Di Deæque, ſuperi atque Inferi & Medioxumi. Paulo poſt:

Dei me omnes, magni, minutique & patellarii.

id eſt lares, ac ſi qui iis ſimiles, qui patellis colebantur, non pateris. *Gyraldus* de *Diis gentium* ex *Martiano*, *Lib.* II. *De nuptiis Mercurii & Philolo.* Syntag. XV. hæc habet: *Latini* Medioximos *vocitarunt, qui quidem omnes minus lucidæ* p. 371. *ſplendidæque naturæ, quam illi cæleſtes ſunt: nec tamen ita ſunt corpulenti, ut hominum capiantur obtutu. Servius* aliquanto illuminatius: *Herculem* communem *Deum dixit Poëta, inter Deum atque homines: unde* Medius Fidius *dictus. Aut utriuſque naturæ medium, inter mortalitatem & Divinitatem. Sunt enim numina aliqua tantum cæleſtia, aliqua tantum terreſtria, aliqua media, quos Appulejus* Medioxumos *vocat, hoc eſt, qui ex hominibus Dii fiunt.* Ex quibus palam eſt, quod non officii, ſed naturæ & dignitatis intuitu, Medioxumi vocitati ſint. Non neſcio equidem, ex *Appuleji* mente quaſdam divinas medias poteſtates, *inter mortales cælicolaſque hinc precum inde donorum vectores* eſſe creditas: ſed nego ob eam rem Medioxumos Deos dictos fuiſſe, & iis qui ita dicebantur id officii fuiſſe proprium. Cæterum tantillæ rei Critica hæc obſervatiuncula eſt, ut ejus, quantumlibet innocuæ, nunc me propemodum pigeat pœniteatque.

In VIII. Æ-
nei. p. 519.

VIII. At majoris eſt momenti, quod diſtnictione iſthac propudioſam Ægyptiorum idololatriam quodammodo ſaltem excuſare nobiliſſimus *Marshamus* anniſus ſit. Quod ſi obtineat, nihil eſt in Paganiſmo tam abſurdum, cui patrocinari Gentilium Sapientiores ea ratione non potuerint. Commune enim id omnium fuit κρησφύγετον, quo toties a Chriſtianæ religionis proceribus excuſſi ſunt. Neque quidquam in ſuis de numine opinionibus ſanius cæteris *Ægyptii* habuere. Duplices iis, ut Gentibus pene omnibus, Dii. Alii *cæleſtes* & *æterni*; alii *terreſtres* & *mortales*, a morte autem in Deorum numerum relati. De utriſque agit *Diodorus.* Prius de *Cæleſtibus*, *Sole*, *Luna*, *Spiritu*, *Igne*, *Terra*, *Oceano*, *Aëre.* Iis expoſitis ad *terreſtres* accedit, his verbis. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν οὐρανῷ Θεῶν καὶ γένεσιν ἀΐδιον ἐσχηκότων, τοσαῦτα λέγουσιν Αἰγύπτιοι. Ἄλλους δ' ἐκ τούτων ἐπιγείους γενέσθαι φασιν, ὑπάρξαντας μὲν θνητοὺς, διὰ δὲ σύνεσιν καὶ κοινὴν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν τετυχηκότας

τῆς

τῆς ἀθανασίας. ὧν ἐνίους καὶ βασιλεῖς γεγονέναι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. *De Diis igitur* cœleſtibus *&* ſempiternum *genus ſortitis, iſta dicunt Ægyptii. At præter eos ajunt alios eſſe* terreſtres, *natura quidem* mortales, *ſed propter animi ſolertiam, & beneficentiam erga homines univerſos immortalitatem adeptos. Atque horum etiam aliquos fuiſſe Reges Ægypti.* Hæccine cum Hebræorum Theologia conciliari ullo modo queunt?

IX. Et quid tandem commune habet *Hebræorum* interdictum de *cultu extraneo*, cum interdicto *Ægyptiorum* de cultu *quem majores non tradiderant*, niſi aliquam vocum ſimilitudinem, in ſignificatione tamen diverſiſſima, quin contraria? Nam quem cultum Ægyptii a majoribus traditum habebant, is Hebræis ut qui maxime pro extraneo cenſebatur. Et quem Hebræi ut ſibi a ſummo cœli numine traditum ſuſpiciebant, is Ægyptiis abominationi erat. Adeo ut mutuis interdictis iſtis utrinque religionis commercium & mixtura valide prohibeatur, inſtitutorum autem ſimilitudo neutiquam probetur.

X. Niſi fortaſſis generale illud urgeas de tuenda religione patria. At nihil hic eximii *Ægyptus* habuit. Idem apud *Græcos Romanoſque*, atque omnes propemodum gentes, ne *Barbaris* quidem exceptis, ſanctiſſimis legibus cautum fuit. De *Athenienſibus* & *Romanis Servius Maurus*, ad illud *Virgilii*:

Æneid. lib. VIII.

—— Hanc tanti numinis aram
Vana ſuperſtitio, veterumque ignara Deorum,
Impoſuit.

Cautum fuerat apud Athenienſes *&* Romanos, *ne quis novas religiones introduceret: ideo Socrates damnatus eſt Athenis, & Chaldæi & Judæi Urbe expulſi ſunt.* De utriſque ex vero. In *Atticis Legibus* prout eas digeſſit *Petitus*, hæc ordine ſecunda eſt. Θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ατθίδα νεμομένοις κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον. Θεοὺς τιμᾶν καὶ Ἥρωας ἐγχωρίους ἐν κοινῷ, ἑπομένοις νόμοις πατρίοις. LEX ESTO ANTIQUISSIMA ÆTERNÆQUE AUCTORITATIS IN ATTICA, VENERANDOS ESSE DEOS ATQUE HEROAS PATRIOS ET INDIGENAS PUPLICE SECUNDUM PATRIAS SANCTIONES. Et talis quidem Athenienſium hic calor, ὥστε (*Joſephi* verba ſunt) καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων νόμους φθεγξαμένους περὶ Θεῶν ἀπαραιτήτως κολάζειν, *ut eos qui verbulum modo effarentur præter leges de Diis receptas ſine ulla venia punirent.*

Lib. II. cont. Appion.

XI. *Romanis* par cura, & ſeveritas. Egregie enim id caverunt, jam ab ipſo urbis natali, *e Lege Romuli.* Ex eoque fonte hauſit *Cicero* eam quam rogat Legem: SEPARATIM NEMO HABESSIT DEOS, NEVE NOVOS: SED NE ADVENAS, NISI PUBLICE ADSCITOS, PRIVATIM COLUNTO. Pulcre apud *Livium Poſthumius* conſul, oratione qua Bacchanalium turpitudines exponit. *Quoties hoc Patrum avorumque ætate negotium eſt magiſtratibus datum ut ſacra externa fieri vetarent? ſacrificulos vateſque foro, circo, urbe*

De leg. lib. II.

Lib. XXXIX.

probi-

prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem diſciplinam ſacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque diſſolvendæ religionis eſſe, quam ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Obſervatum etiam a *Dionyſio Halicarnaſſeo* eſt, quod, licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino neceſſe fuit colere Deos patrios ritu domeſtico, *nulla tamen peregrina ſacra hæc civitas æmulata ſit, ita ut publice ea fuerint recepta. Sed etiam ſi qua ſacra, oraculis ita jubentibus, in rempublicum aliquando introducta ſint, ſuis tamen ritibus cives ea coluere, rejectis omnibus fabuloſis ſuperſtitionibus,* Exſtat Dio Caſſ.
præclarum *Mæcenatis* ad *Auguſtum* monitum. Τὸ μὲν Θεῖον πάντη πάντως αὐτός lib. LII.
τε σέβου κατὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾷν ἀνάγκαζε. τοὺς δὲ ξενίζοντας τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν Θεῶν ἕνεκα, ὧν καταφρονήσας οὐδ᾽ ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ᾽ ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεισφέροντες πολλοὺς ἀναπείθουσι ἀλλοτριονομεῖν. Κἀκ τούτου καὶ συνωμοσίαι καὶ συστάσεις ἑταιρίαι τε γίνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει. *Divinum illud numen omni modo, omni tempore, ipſe cole juxta leges patrias, & ut alii colant effice. Peregrinarum vero religionum auctores odio & ſuppliciis proſequere: nec Deûm modo gratia, quos qui contemnit, haut dubie nihil aliud quoque magni faciet; ſed propterea etiam quod qui nova numina introducunt, multos ad uſum peregrinarum legum pelliciunt: inde conjurationes, coitiones, & conciliabula exiſtunt, res minime unius principatui commodæ.* Paruit Auguſtus. *Nam peregrinarum cæri-* Suet. Aug.
moniarum, ſicut veteres ac præceptas reverentiſſime coluit, ita cæteras con- cap. XCIII.
temtui habuit.

XII. Et cui non genti idem ferme ſtudium? τὰ πάτρια ἔθη, inquit Rheto. ad
Ariſtoteles, παρὰ πᾶσι παραβαίνειν ἄδικόν ἐστι, *patrios ritus migrare aut violare* Alex.
ubique gentium nefarium habetur. Quin apud *Sinenſes* etiam lex eſt: *ne qua religio admittatur ſine ſcito Regis, ejusque conſilii: qui aliter fecerit, capitale ei ſit.* Quæ quum ita ſint, palam eſt fruſtra in eo quod *omnium* fere *populorum* legibus ſancitum comperimus notabilem aliquam *Ægyptiorum* cum *Hebræis* convenientiam quæri.

XIII. Magnificis quidem elogiis religioſa Ægyptiorum ſcita *Plu-* Confer. lib.
tarchus prædicat, quaſi *nihil a ratione alienum, aut fabuloſum, aut a* I. cap. II.
ſuperſtitione profectum contineant. Sed nec ſibi ipſe ſatis conſtat, dum §. 5.
Herodoto exprobrat, quod *gravitatem & caſtitatem Græcanicorum ſacrorum ſuperbia & fabulis Ægyptiorum corruperit:* τῶν Αἰγυπτίων ἀλαζονείαις καὶ μυθολογίαις τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιότατα τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν ἀνατρέπων. & adverſatur ei gentium omnium præjudicium, quibus nihil unquam dementius Ægyptiorum ſuperſtitionibus viſum eſt. Quæ non *Poëtis* ſolum deridiculo fuere, ſed & *Philoſophis* atque *Theologis* antiquis. *Antiphanes* in *Lycone*.

Καὶ τὰ ἀλλὰ δεινοὺς φασίτοὺς Αἰγυπτίους.
Εἶναι, τὸ νομίσαι τ' ἰσόθεον τὴν ἔγχελον.
Πολὺ τῶν θέων γὰρ ἐστὶ τιμιωτέρα.
Τῶν μὲν γὰρ εὐξαμένοισιν ἔσθ' ἡμῖν τυχεῖν.
Τούτων δὲ δραχμὰς τουλάχιστον δώδεκα,
Ἢ πλήον ἀναλώσασιν ὀσφρᾶθαι μόνον
Οὕτως ἐσθ' ἅγιον τελῶς τὰ θηρίον.

Cætera prudentes eſſe ac intelligentes aiunt
Ægyptios, quod Diis parem Anguillam exiſtument;
Multo namque magis eſt Diis honoranda,
Precibus enim ſolis ac votis propitiamus Deos
At anguillas drachmis cum minimum duodecim
Vel pluribus impenſis adorari vix licet
Adeo ſancta prorſus eſt hæc beſtia.

Infamiam hanc *Theſpeſioni Gymnoſophiſtarum* principi apud *Philoſtratum* exprobrat *Apollonius*, de ſtatuis, & imaginibus agens, *lib.* VI. *cap.* IX. Περὶ θεῶν (inquit) ὑμᾶς ἐπηρωτήσομαι πρῶτον. τι μαθόντες, ἄτοπα, καὶ γελοία θεῶν εἴδη παραδεδώκατε τοῖς δεῦρο ἀνθρώποις, πλὴν ὀλίγων, ἃ σοφῶς, καὶ θεοειδῶς ἵδρυται. τὰ λοιπὰ δ' ὑμῶν ἱερὰ ζώων ἀλόγων, καὶ ἀδόξων, τιμαὶ, μᾶλλον ἢ θεῶν, φαίνονται. *De Diis primum interrogabo, quanam ratione impulſi tam abſurdas ridiculasque deorum imagines præter admodum paucas veſtris hominibus colendas præbueritis: paucæ namque, admodum paucæ, deorum formæ conſpiciuntur, quæ ſapientiæ divinitntisque ullum præ ſe ferunt veſtigium; in cæteris vero templis, irrationalium animalium atque infamium potius quam deorum effigies coluntur.* Non ingrata erunt Lectori quæ regerit *Theſpeſion*, ſi dictum Authoris locum conſulere velit. Apparet autem ex eodem *Philoſtrato* Ægyptios nullam omnino cultus inſani rationem reddere potuiſſe; utcunque *Kircherus* poſt elapſas tot annorum centurias, totius Chriſtianiſmi myſteria in iſtis deorum monſtris ſe deprehendiſſe fingat. *Græculis* olim ſuis exprobravit *Comicus.* Αἴγυπτον αὐτῶν τὴν πόλιν πεποιήκασιν ἀντ' Ἀθηνῶν. *Ægyptum urbem ſuam pro Athenis fecerunt.* Nota eſt *Juvenalis* Satyra:

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat?

Præluſerat ei *Cicero*, ubi de *natura Deorum* ſerio & ſcite ſuo modo diſſe-
Lib. I. rit: *Cum Poëtarum autem errore conjungere licet portenta Magorum*, ÆGYPTIORUMQUE IN EODEM GENERE DEMENTIAM. Unde factum eſt ut *Romani* non niſi ſero, & cum indignatione ſapientiorum, Ægyptiaca Sacra in urbem inferri paſſi ſint. *Servius* ad *Virgilii* illud,

Omnigenumque Deum monſtra.

Monſtra dixit, quia necdum ſub Auguſto Ægyptiaca ſacra Romani receperant. Et
Cap. XCIII. Varro *Alexandrinos Deos Romæ coli indignatur. Auguſto* certe, quod *Suetonius*

tonius teſtatur, tanti non fuit *Apis*, *ut in peragranda Ægypto ad eum viſendum paullum de via deflecteret*: addita hac quam *Dio* memorat ratione, Lib. LI.
Θεοὺς ἀλλ' οὐχὶ βοῦς προσκυνεῖν εἰθίσθαι, *Deos ſe, non boves adorare conſueviſſe. Iſidem* in urbem receptam eſſe *Perſius* conqueritur. Lib. II. Elegg. XXXIII.

An tibi non ſatis eſt fuſcis Ægyptus alumnis?
Cur tibi tam longa Roma petita via eſt?

Ejusdem ſacrificulos falſe perſtringit *Suetonius*. *Mane Iſiaci celatus habitu, inter ſacrificulos vanæ ſuperſtitionis.* Domitian. cap. I. *Lampridius* non ſine ſtomacho ac riſu de *Commodo*: *Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet, & Anubim portaret.* Cap. IX. Sed & ipſe ea ſacra *Commodus*, ut meruere, deridiculo habuit. Nam inter portandum *capita Iſiacorum graviter obtundebat ore ſimulacri.* Severioribus autem exoſa adeo hæc ſacra fuere, ut aliquoties urbe exacta ſint. *Tertullianus*: *Serapidem, Iſidem, & Harpocratem cum ſuo Cynocephalo, Capitolio prohibitos, id eſt, curia Deorum pulſos, Piſo & Gabinius* coss. *non utique Chriſtiani, everſis etiam aris eorum, abdicaverunt; turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes.* Apolog. cap. VI. De *Tiberio Suetonius*: *Externas cærimonias, Ægyptiosque ritus compeſcuit: coactis qui ſuperſtitione ea tenebantur religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere*: Cap. XXXVI.

XIV. Quid multis? *Plutarchus* ipſe, cujus auctoritate tantum tribuit *Marshamus*; ipſe inquam, ille *Plutarchus* non diſſimulat, Ægyptios religionem ſuam ridiculam feciſſe, eamque ita comparaſſe ut aliis in ſuperſtitionem fœdam atque indignam inducendis, vel omni pietati radicitus exſtirpandæ apta ſit. Αἰγυπτίων δὲ οἱ πολλοὶ θεραπεύοντες αὐτὰ τὰ ζῶα, De Iſide p. 379.
καὶ περιέποντες ὡς θεοὺς, οὐ γέλωτος μόνον οὐδὲ χλευασμοῦ καταπεπλήκασι τὰς ἱερουργίας. ἀλλὰ τοῦτο τῆς ἀβελτερίας ἐλάχιστόν ἐστι κακόν. δόξα δὲ ἐμφύεται δεινὴ, τοὺς μὲν ἀσθενεῖς καὶ ἀκάκους εἰς ἄκρατον ὑπερείδουσα τὴν δεισιδαιμονίαν, τοῖς δὲ δριμυτέροις καὶ θρασυτέροις εἰς ἀθέους ἐμπίπτουσα καὶ θηριώδεις λογισμούς. *Sed Ægyptiorum plerique colentes ipſa animalia, & tractantes tanquam Deos, non ſannis modo & irriſioni totam pene ſacrorum objecerunt rationem (hoc enim a ſtultitia illa malum provenit minimum) ſed & vehemens ingeneratur animis opinio, quæ infirmis atque ſimplicibus meram inducit ſuperſtitionem; vehementiores autem atque audaciores ad negandum Deos belluinasque cogitationes propellit.*

XV. Ne quis vero exiſtimet ſolius hanc fuiſſe *plebeculæ* inſaniam, *populos univerſos* occaſione comeſi piſcis aut occiſi canis, infeſtis armis concurriſſe ab eodem traditum *Plutarcho* eſt: *Noſtra adeo tempeſtate*, inquit, *quum Cynopolitæ piſcem Oxyrinchum ederent, Oxyrinchitæ canes comprehenſos ac mactatos victimæ in morem comederunt: eaque de cauſſa conflato bello, quum ipſæ gravibus ſeſe invicem damnis affecerunt urbes, tum affectæ a Romanis pœnam iis infligentibus fuerunt.* Cui conſona *Diodori Siculi* narratio eſt: A*deo*, inquit, *animis hominum iſta animalium religio eſt impreſſa, & tam obſtinatum ad ea venerandum quiſque affectum gerit; ut etiam quo tempore Ptolomæus Rex*

 nondum

nondum a Romanis amicus eſſet renunciatus, *&* *plebs omne huc ſtudium conferebat, ut ex Italia eo profectos obſequioſe coleret, utque nullam eis criminis aut belli anſam præberet ob metum contenderet: Fele tamen a Romano quodam interfecta, populique ad ædes ejus concurſu facto, neque proceres a Rege ad deprecandum miſſi, neque communis Romæ terror, hominem pœnæ eximere valuerit, quamvis citra voluntatem facinus peregiſſet.* Id quod *non auditu perceptum ſe referre, ſed in peregrinatione ad Ægyptum coram vidiſſe*, Diodorus teſtatur. Aliud addens, quod *fide majus & fabulis ſimillimum videri poſſit. Quum enim fames aliquando Ægyptum premeret, multos ad mutuam inter ſe carnis humanæ depaſtionem coactos ferunt; ſed nemo quisquam de ſacroſanctis animalibus vel deguſtaſſe aliquid incuſatus eſt.* Hæc qui perpenderit, isne animum inducet, *Ægyptios* Nomorum ſuorum *animalia* ſolummodo pro *Symbolis Divinæ* in res omnes *poteſtatis* habuiſſe?

XVI. At quo tandem colore *Plutarchus*, & ſi cui ab eo ſtare libeat, non dicam nunc a *ſuperſtitione*, *errore*, aut *abſurditate* aliqua, ſed ab *amentia*, *inſania*, *furore* purgabit, quod non ſolummodo turpiſſimas beſtiarum ac pecudum figuras colerent, *Canicipites*, *Serpenticipites*, *Aſinicipites*, *felicipites*, *accipitricipites*, aliaque ſexcenta id genus monſtra, quæ in hunc diem ut Gentilis veſaniæ teſtes intuemur, ſed & alia quædam pudenda dictu, tanquam Deos, adorent? *Quod*, ut eleganter iis *Minutius Felix* exprobrat, *non Iſidem magis quam ceparum acrimonias metuant? Nec Serapidem magis, quam ſtrepitus per pudenda corporis expreſſos contremiſcant*? Cujus ſtultæ eos olidæque religionis præter *Minutium* reos peragunt *Origenes*, *Hieronymus*, *Cæſarius*, *Clemens*, aliique.

P. 380.

XVII. Et quid circuitione utimur? Potuitne quidquam monſtruoſius fingi infamia *Mendeſiorum*? qui *Hircum* pro numine colentes excellentiſſima forma mulieres illius libidini ſubſternere ſoliti, atque ut prurigæ boni, ceſſantem lege naturæ beſtiam, proh fidem hominum! contra naturam inſtigare. Nota res eſt ex *Herodoto*, qui propalam id ſuo tempore factum tradit, *Pindaro*, *Strabone*, *Plutarchi Gryllo*, *Æliano*, *Ariſtide Rhetore*, aliis. Quorum ſi quis verba deſideret, adeat *Bochartum. Hierozo. part.* I. *lib.* II. *cap.* LIII. Hanc ſuorum irreligioſam religionem defendens *Aſclepiades*, in libris Θεολογȣμένων, non uſque adeo miram videri debere illam ἀθέμιτον μῖξιν dicebat, quum ex tali concubitu ortos maximos viros hiſtoriæ teſtentur. Vide ſis *Caſaubonum ad Sueton. Auguſt. cap.* XCIV. Quæ tandem tam propudioſæ infamiæ *moraliis utilisque* cauſſa? quæ in ea *elegantia* aut *Hiſtorica* aut *Naturalis* aſſignari poteſt? Dignam-ne tam inſanam religionem exſtimabimus, quæ a Viro gravi, qualis *Pluturchus* cluet, tam prolixe laudetur? Aut ab homine Chriſtiano & erudito, qualis Nobiliſſimus *Marshamus* eſt, cum caſta illa, ſancta & ſapiente Veterum *Hebræorum* diſciplina contendatur? Quanto melius *Euſebius*? Τοιαύτη ἡ Αἰγυπ-

Lib. II. cap. XLVI.

Præpar. lib. II. cap. I.

τίων

τίων ἀσχήμων ἀθεότης μᾶλλον ἢ θεολογία, πρὸς ἣν καὶ τὸ ἐνίςασθαι αἰσχρόν. *Hæc eſt illa Ægyptiorum Divinitatis omnis ejectio potius quam Theologia, eo uſque infamis certe quidem, ut vel eam argumentis impugnare turpe videatur.*

XVIII. At, inquias, *Symbolica* atque *ænigmatica* Ægyptiorum ſacra ſunt, & arcanis ſignificatibus fœta; quæ quum plerique non intelligerent, hinc factum ut ſequius de iis arbitrati ſint, Nimirum *vulgus oculis judicat: ſpeculationes arcanas negligit.* Figendus hic nobis aliquantiſper pes eſt; & quanti *Ænigmatica* iſta *Theologia* facienda ſit, paulo diligentius perpendendum. Et *primo* quidem id mihi ab non iniquis rerum æſtimatoribus datum iri ſpero, non *omnia* in ænigmata & arcanæ ſcientiæ ſymbola verti poſſe; non certe fœda iſta, non nefanda ad quorum memoriam animus exhorreſcit. Aut ſi ea quoque in rerum Divinarum ſpecies conformata ſint, qui poteſt inſignitior numini injuria fieri, quam quod tam nefariis oſtentationibus ea notentur, quæ non niſi ſanctiſſime caſtiſſimeque haberi par erat? Marsh. p. 58.

XIX. *Deinde*, id quoque notandum, *primam* quam habemus *Ægyptiorum Theologiam* mere *hiſtoricam* fuiſſe, fabulis interpolatam, quarum quum puderet poſteros ſenſim cœperunt *myſticos* iis ſignificatus affingere. Scite hoc argumentum exſecutus *Euſebius* eſt. Obſervat ille *Oſirin*, *Iſin*, alioſque quos præcipua veneratione dignati ſunt, homines fuiſſe bene de republica meritos, quos in grati animi teſtificationem intulere cœlo. Non diſſimulavit id *Philo Biblius*, Græcus ille *Sanchuniathonis* interpres. *Barbarorum antiquiſſimi* Phœnices *imprimis* & Ægyptii, Θεὺς ἐνόμιζον μεγίςυς τὺς τὰ πρὸς τὴν βιωτικὴν χρεῖαν εὑρόντας, ἢ καὶ κατά τι εὖ ποιήσαντας τὰ ἔθνη. εὐεργίςας τε τύτυς καὶ πολλῶν αἰτίυς ἀγαθῶν ἡγύμενοι, ὡς Θεὺς προσεκύνυν, *in maximorum Deorum loco eos omnes habuerunt, qui res ad vitam agendam neceſſarias inveniſſent, quique beneficium aliquod in genus humanum contuliſſent. Eos nimirum, quos ſibi plurimorum auctores bonorum eſſe perſuaderent, divinis affecerunt honoribus.* Præpar. lib. I. cap. IX.

Neque multa hic argumentatione opus eſt. ὅγέ τοι ἀληθὴς λόγος βοᾷ καὶ κέκραγε, μόνον ὐχὶ φωνὴν ἀφιεὶς, θνητὺς ἄνδρας μαρτυρῶν γεγονέναι τὺς δηλυμένυς; *Veritas per ſe ipſa loquitur, ac prope magna voce clamans, eos de quibus agimus viros quoſdam mortales fuiſſe teſtatur.* Quin etiam *Plutarchus* in illo opere quod de *Iſide* Ægyptiiſque Numinibus ſcriptum reliquit, ultro dataque opera ſingulorum propriam corporis figuram coloremque declarat, his verbis. Ἱςορῦσι γὰρ Αἰγύπτιοι τὸν μὲν Ἑρμῆν τῷ σώματι γενέσθαι γαλιάγκωνα, τὸν δὲ Τυφῶνα τῇ χροίᾳ πυῤῥὸν, λευκόν τε τὸν Ἄρην, καὶ μελάγχρυν τὸν Ὄσιριν, ὡς τῇ φύσει γεγονότας ἀνθρώπυς. *Narrant*, inquit, *Ægyptii Mercurium brachio breviorem, Typhonem rufum, Martem candidiorem, Oſirin denique nigriorem fuiſſe: quippe qui natura homines exſtitiſſent.* Unde judicioſe infert *Euſebius*, totam θεοποιίαν *numinum conſecrationem* non niſi mortuorum fuiſſe; quicquid autem arcanioris Phyſiologiæ ineſſe creditur, id poſtea ab hominibus otioſis fuiſſe confictum. Lib. III. cap. III.

Ὥςε

Ὥστε ἐκ τούτων ἁπάντων ἁλίσκεσθαι τὴν θαυμαστὴν ταύτην καὶ γενναίαν φυσιολογίαν κατ᾽ οὐδὲν ἀληθείας ἡμμένην, οὐδέ τι Θεῖον ἀληθῶς ἐπαγομένην, βεβιασμένην δ᾽, καὶ διεψευσμένην ἐχουσαν τὴν ἔξωθεν σεμνολογίαν, *Ut profecto his omnibus argumentis, egregiam iſtam mirabilemque phyſiologiam, nihil uſquam vel leviter attigiſſe veritatis, nihil quod Divinitatem ſapiat invexiſſe, ſed coactitiam potius & ementitam ſibi honeſtioris explicationis ſpeciem aliunde mendicatam obtendiſſe, manifeſto teneamus.*

XX. Sed ulterius pergamus: Ænigmatica iſta Ægyptiorum Theologia, pro quantumvis ſublimi venditetur, non altius eniſa eſt quam ad rerum *naturalium* & *corporalium* elucidationem. Neque fieri potuit ut ſit aliter. Præter enim *Hiſtoricos* illos Deos non alios agnoſcebant quam *Naturales*, quos Solem, Lunam, reliquaſque ſtellas inerrantes cum elementis eſſe dictabant. Quod *Philo Byblius* ac *Chæremon* impreſſis verbis [Præp. lib. I. cap. IX.] apud *Euſebium docent* Id autem quum maximi in hanc rem momenti ſit, operæ erit ipſa utriuſque verba exhibere. Et *Philo* quidem, poſtquam dixiſſet, eos *Regum ſuorum nomina univerſi hujus elementis, ac quibusdam eorum quibus Divinitatem ipſi tribuebant, impoſuiſſe*, ita pergit: Φυσικοὺς δὲ, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς λοιποὺς πλανήτας ἀστέρας. καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ τούτοις συναφῆ, Θεοὺς μόνους ἐγίνωσκον; ὡς τ᾽ αὐτοῖς τοὺς μὲν θνητοὺς, τοὺς δὲ ἀθανάτους Θεοὺς εἶναι. *Naturales porro Deos, Solem, Lunam, reliquasque ſtellas inerrantes, cum elementis ac cæteris cum iisdem affinitate conjunctis, ſolos ex omnibus agnoſcebant: ut mortales quidem alios, alios autem immortales haberent.* Illi *Hiſtorici erant*, [Præpar. lib. III. cap. IV.] Hi *Naturales. De Chæremone* ita *Porphyrius:* Χαιρήμων μὲν γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι, οὐδ᾽ ἄλλο τι πρὸ τῶν ὁρωμένων κόσμων ἡγοῦνται, ἐν ἀρχῇ λόγων τιθέμενοι τοὺς Αἰγυπτίων, οὐδ᾽ ἄλλους Θεοὺς πλὴν τῶν πλανητῶν λεγομένων, καὶ τῶν συμπληρούντων τὸν ζωδιακὸν. καὶ ὅσοι τούτοις παρανατέλλουσι. *Enimvero Chæremon ac cæteri, nec aliud quidquam, ante mundos illos qui ſub aſpectum cadunt, fuiſſe arbitrantur; quum eos qui ab Ægyptiis inducuntur ipſo diſputationum ſuarum initio ponant; nec alios agnoſcunt Deos quam qui vulgo errantia ſidera nominantur, quæque Zodiacum implent; adeoque quotquot in eorum vicinia oriuntur.* Unde conſequitur ne arcanam quidem ipſam Ægyptiorum Theologiam præter naturæ corpora ullos in Deorum numero collocaſſe, nedum ut ad ſupremæ alicujus atque incorporeæ mentis reconditas proprietates & perfectiones ſignificandas ſymbola ſua adhibuerint.

XXI. Et in his quoque *naturalibus* adumbrandis figurandiſque infra *Græcanicarum* ſolertiam fabularum longiſſime omnis *Ægyptiorum* Hieroglyphica ſapientia ſubſidet. Unum e multis exemplum demus, unde colligi poſſit, quam craſſa atque inficeta ſint cætera. *Iſidis* ſimulacrum *cornutum* erat: quia videlicet ſymbolum erat *Lunæ*, quæ *corniculata* apparet, unde & *Bos Fœmina* ei ſacra fuit. Caput Deæ, tanquam regio diademate, coronabant *aſpidis* genere quod *Thermuthim* vocant: quod, quia *præſentiſſimum* aſpirat *venenum*, ingentem Deæ *potentiam* arguebat.

Fin-

Fingebatur *navigio* vehi, quia Luna ſit *corniculata*, & quando talis eſt, *navigii* habeat figuram: tum item, quia Luna in *aquas* habeat poteſtatem; navigio autem per aquas vehamur: quam ob rem & *navigationi Iſis* præfecta. Piget cætera proſequi. Quis enim non catharrum ſibi fluere ſentiat tam frigidis næniis?

XXII. Non neſcio *Plutarchum* paullo ſapientiores repræſentaſſe Ægyptios, quam hactenus a nobis in ſcenam producti ſunt. Sed nos eos nativa ſpecie exhibemus. Ille, non niſi perſonatos, & Græcanica exornatos induſtria. Quam ejus ſive laudem ſive fraudem egregie detexit *Voſſius*. Scilicet Ægyptii Sacerdotes per *Oſiridem* intelligebant, tum *Solem*, tum *Lunam*, tum *Nilum*: per *Typhonem*, tum *Solem*, tum *Mare*: per *Iſidem*, tum *Lunam*, tum *Terram*. Ea interpretatio quum non ſatisfaceret *Plutarcho*, contendenti nihil corporeum & ſenſus expers pro numine coli poſſe; operam dedit ut vulgatiorem Ægyptiorum de Diis ſuis opinionem redderet meliorem. Quare per *Iſidem* quidem intelligere jubet *Mundum*; per *Oſiridem* autem ac *Typhonem*, *Deos* aut *Dæmones* magnos, quorum virtute rerum natura gubernetur. Cæterum tota iſta *Plutarchi* philoſophatio *Græcum* potius quam *Ægyptiacum* ingenium redolet. Idem de reliquis judicium eſto. Vix enim quicquam de Ægyptiorum ſacris novimus niſi quod per Græcorum ad nos devenit manus, qui quum egregii fuerint fingendi & exornandi artifices ſuis cuncta fucata coloribus in conſpectu dant.

De Idol. Libr. I. cap. V.

XXIII. Ne ea quidem quæ de *Knepho*, per *ſerpentem* cum *Accipitris capite* repræſentato, olim nobis memorata ſunt, ulterius tendere videntur, quam ut *Genium* aliquem, quem ut *Mundi Spiritum* aut animam concipiunt, quæ craſſioribus partibus juncta unum iiscum totum conſtituat, figuraverit. Sane quæ *Euſebius* de *Taauto* ex *Sachuniatone Philonis Byblii* tradit, non cogunt nos ſublimiora cogitare. Atque hinc factum eſſe videtur, ut *viſibilem* quoque *mundum*, *ſerpentis* imagine expreſſerint: cujus *ſquamæ ſtellas*, quibus cœlum interſtinctum eſt; *gravitas terram*; *lævitas* ac *lubricitas*, *aquam*; *pellis* annua *exutio*, *annum vertentem* notet. Exſtant ea apud *Horum Hieroglyphico* 11. in hæc verba: Κόσμον βȣλόμενοι γράψαι, ὄφιν ζωογραφȣ͂σι τὴν ἑαυτȣ͂ ἐσθίοντα ȣ̓ράν, ἐστιγμένον φολίσι ποικίλαις. διὰ μὲν τῶν φολίδων αἰνιττόμενοι τȣ̀ς ἐν τῷ κόσμῳ ἀστέρας. Βαρύτατον δὲ τὸ ζῶον, καθάπερ καὶ ἡ γῆ. λειότατον δὲ, ὥσπερ ὕδωρ. καθ' ἕκαστον δὲ ἐνιαυτὸν τὸ γῆρας ἀφεὶς ἀποδύεται. Καθ' ὃ δὲ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ ἐνιαύσιος χρόνος ἐναλλαγὴν ποιȣ́μενος, νεάζει. Τὸ δὲ ὡς τροφῇ χρῆσθαι τῷ ἑαυτȣ͂ σώματι, σημαίνει, τὸ πάντα ὅσα ἐκ τῆς Θείας προνοίας ἐν τῷ κόσμῳ γεννᾶται, ταῦτα πάλιν καὶ τὴν μείωσιν εἰς αὐτὸν λαμβάνειν. *Mundum ſcribere volentes, ſerpentem pingunt, ſuam ipſius caudam devorantem, variis interpunctum ſquamis, per quas mundi aſtra obſcure innuunt. Et graviſſimum quidem hoc animal eſt, quemadmodum terra: & quemadmodum aqua, lubricum quam maxime. Quotannis etiam ut ſerpens pellem cum ſenio exuit; haut aliter*

Confer. lib. I. cap. II. §. 7.

aliter annuum tempus mutationem faciens juveniſcit. Quod vero tanquam cibo ſuo utatur corpore, ſignificat quæcunque Divina Providentia in mundo gignuntur, ea denuo diminutione facta in eundem reſolutum iri Quicquid ſit, adeo perplexa, obſcura, atque incerta ſunt, ſæpe etiam inepta, Ægyptiacæ Theologiæ ænigmata; nihil ut inde ſolidi, & in quo operæ pretium ſit, extundi queat. Nam quæ magno molimine in *Oedipo* ſuo *Kircherus* congeſſit, ea prudentiores inania plerumque commenta eſſe hominis ingenio atque otio ſuo abutentis, vident, & rident.

Cap. V.

Perſonarum in Una Deitate Trinitatem Antiquis Ægyptiis cognitam fuiſſe, male ex Mercurio Triſmegiſto arguitur.

I. *Supra Fidem a Kirchero laudatur Mercurius Triſmegiſtus.* II. *Uti & a Franciſco Candalla, & Hannibale Roſſelo.* III. *Nam quæ Mercurio iſti attribuuntur ſcripta ſuppoſititia ſunt.* IV. *Primus Mercurius, qui Moſe antiquior a quibusdam fertur, nullos libros ſcripſit.* V. *Secundi Volumina diverſiſſimi ab iis quæ nunc laudantur argumenti ſunt.* VI. *Hodierni libri Mercuriales* νοθείας *ſunt manifeſti.* VII. *Trinitas, in Ægyptiorum Theologumenis, non Dei, ſed Mundi eſt.* VIII. *Eodemque pertinet Hieroglyphicum circuli alati ac ſerpente fœti.*

Confer. lib. I. cap. III. I. FIDEM autem omnem ſuperant, quæ de TRINITATIS in Una Deitate myſterio priſcis *Ægyptiis* cognito idem *Kircherus* ἱστορεῖ. Scilicet *Mercurius* aliquis, qui quod de Trinitate locutus ſit, ob eam rem, *Suida* teſte Τρισμέγιστος, ſive *Ter Maximus* dictus eſt, *Abrahami* σύγχρονος, ab antiquiſſimis, quibuſcum vixit, Patriarchis edoctus, libros complures de Divinarum rerum contemplatione literis Hieroglyphicis deſcripſit. Ex iis in Græcam linguam tranſlati quos hodienum habemus *Poimander* & *Adlocuta ad Aſclepium*: in quibus priſcæ religionis ruinam, novæ fidei ortum, adventum Chriſti, univerſale judicium, reſurrectionem in fine ſeculi, beatorum gloriam, &, de quo nunc agimus, Perſonarum in individua Deitatis Unitate Trinitatem, apertis verbis oſtenderit, Ægyptiiſque tradiderit.

II. Mirum eſt quantopere hæc extollat *Franciſcus Fluſſus Candalla*, qui *Poimandram* Anno MDLXXIV. Græce ac Latine edidit, & Imperatori *Maximiliano* IV dedicavit. In ea Dedicatione *Mercurium* ſuum Prophetis cæteris ipſique *Moſi* anteponit. *Si exigua ſint hæc*, ita fatur, *& antiquos Divini nutus nuntios nihilo antecellentia, aderunt quam plura, quæ a Moſe, Prophetis, & quibusvis Chriſti patefactionem præcedentibus, ſilentio prætermiſſa ſunt, Mercurio*

curio huic Ter Maximo patefacta. Qualia ſunt, de Triade ſumma Uno Deo ſermo: Divinum inſuper Verbum, Patris Filium: ac a Patre & Verbo Spiritum ignis, & Spiritus Deum, prolatum, cunctorum operatorem fuiſſe: Verbum autem unum hominem, Divino nutu regenerandorum hominum ἐνέργειαν *exſtitiſſe: ab hoc inſuper regenerandi ſolo effectu ſalutem pendere. Cratere item Spiritu Sancto referto ſacroſanctum aperit Baptiſma, &c.* In eundem *Poimandram* prolixis voluminibus commentatus *Hannibal Roſſelus* eſt, in quæ volumina totam Doctrinam Chriſtianam de Deo & Trinitate fuſiſſime congeſſit, & quidquid præterea Scholaſticorum habet περιεργία. Opus illud *Roſſeli* editum eſt *Cracoviæ* Anno MDLXXXV. Deinde iterum *Coloniæ Agrippinæ* Anno MDCXXX. Quod pro ſumma ſua humanitate mecum communicavit clariſſimus Vir, MELCHIOR LEIDECKERUS, Collega conjunctiſſimus.

III. Sed exploſa pridem cordatioribus inſubida ejuſmodi commenta ſunt: mirumque eſt in tanta defæcatioris eruditionis ubertate mortales reperiri, tam lentis edentes maxillis, ut inſulſiſſimæ id genus deliciæ iis allubeſcant. Non vacat nobis, neque prolubium eſt *Iliada* poſt *Homerum* ſcribere: ea ſolummodo pro inſtituti noſtri ratione breviter annotanda ſunt, quæ *Hermeticæ* illius doctrinæ placita ὑποβολιμαῖα eſſe evincant.

IV. Et primo quidem illud a Doctiſſimis Viris obſervatum eſt, *Antiquiſſimum* illum *Mercurium*, qui in Africani *Dynaſtia* Ἀθώτης dicitur, filius *Menios* primi Ægyptiorum Regis, quemque *Ægyptii* vocant Θωὺθ, *Alexandrini* Θὼθ *Græci* Ἑρμῆν, nullos *libros* ſcripſiſſe, ſed *ſtelas* ſolum aliquas, ſive *columnas*, exaraſſe ſacra dialecto: quæ, *Pauſania* teſte, in antris conditæ ſunt ſubterraneis apud *Thebas*, trans Nilum, non procul a ſonante *Memnonis* ſtatua: in loco quem τὰς Σύριγγας nuncupant. Sunt autem *Syringes*, interprete *Ammiano Marcellino, ſubterranei quidam & fluxuoſi receſſus; quos, ut fertur, periti rituum vetuſtorum (adventare diluvium præſcii, metuenteſque ne cærimoniarum obliteraretur memoria) penitus operoſis digeſtos fodinis per loca diverſa ſtruxerunt: & exciſis parietibus, volucrum ferarumque genera multa ſculpſerunt, & animalium ſpecies innumeras, quas Hieroglyphicas literas appellarunt.* Ex iis *ſecundus Mercurius*, *Moſe* recentior, libros ſuos conſarcinaſſe dicitur. *Manethos*, apud *Syncellum*, ad *Ptolomæum Philadelphum* ſcripſiſſe fertur περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ βιβλίων, *de Interpretatione librorum Mercurii ſecundi.* Ex *ſtelis*, inquit, *poſitis* ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ, pro quo *Valeſius* legi mavult, Συριγγικῇ γῇ, *& exaratis ſacra dialecto, & Hierographicis literis a Toth, qui eſt Mercurius Primus, Secundus Mercurius, Agathodæmonis filius, Tati pater, Libros traduxit, quos in templorum Ægypti adytis repoſuit.* Ex iis ſua *Sanchuniaton* in linguam Phœniciam; *Manethos* ſua in Græcam tranſtulit. Unde clarum eſt, quum nullos unquam libros primus *Mercurius* ſcripſiſſe tradatur, eos quos nos habemus perperam illi attribui.

Lib. I. pag. 78.

Lib. XXXI.

V. Imo ne *ſecundi* quidem *Mercurii* ſunt. Sicut enim *primus Mercurius ſtelas* Deorum ſtemmata præcepit continere,& Deorum regna ad modum magnæ ἀποκαταςάσεως excogitavit: ita eadem iiſque ſimilia ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἑρμῦ *in libris Genealogicis Mercurii Secundi*, καὶ ταῖς Κυρανίσι βίβλοις φέρονται, & *in Cyranicis libris feruntur.* Eſt autem ἡ κύρανις βίβλος, *Salmaſio* interprete, *Liber collectaneus.* Breviter Libri Mercuriales *Medicinam*, *Aſtrologiam*, & *Ritus Ægyptiorum* Sacros, id eſt vaniſſimæ ſuperſtitionis choragium docebant: in quibus nihil affine eſt iis quæ tanta verborum pompa odioſe *Kircherus* prædicat. Et quæ *Clementis Alexandrini* tempore ab Ægyptiorum Sacerdotibus *Mercurio* adſcripta ſunt Ἱερατικὰ βίβλια, *Sacerdotales libri*, *numero* XLII. ea quoque diverſi plane argumenti fuere. *Eorum* XXXVI. *omnem Ægyptiorum philoſophiam continebant*, *Hieroglyphica*, *Coſmographiam*, *Geographiam*, *ordinem Solis*, *Lunæ*, & *quinque planetarum*, *Chorographiam Ægypti*, *ac deſcriptionem Nili*, & *omnis ſacri apparatus*, *locorumque ſacrorum cum ſua dimenſione*, & *quidquid in ſacris utile. Reliqui* VI *Libri de Medicina erant*, *quibus agebatur de fabrica corporis humani*, *de morbis*, *de medicamentis*, *ac particulatim de oculorum Medicina*, *deque morbis mulierum.* Quis eos libros ex quorum præſcripto ſacrificuli omnem idololatriæ ſuæ apparatum concinnabant, ab eo profectos eſſe credet, qui *conclamatam*, ut *Kircherus* ait, *idololatriæ confuſionem miſertus*, & *Diviniora dogmata a Patriarchis edoctus*, *ea ſacerdotibus ac ſapientibus viris tradidit?* Adeone frontem aut judicium de rebus periiſſe, ut quis *ſtercora* ejuſmodi (ita ſacræ noſtræ literæ loquuntur) aut aliquid iis involutum, pro nova ac meliori Theoſophia venditare auſit?

Strom. lib. VI. p. 456.

VI. Denique *nullius Mercurii* ea ſunt, ex quibus ſua de *Unitate* & *Trinitate* deſcripſit *Kircherus.* Genuini enim libri Mercuriales, ſi qui fuerunt unquam, dudum perierunt; dudum etiam obtruſi hominibus ſuppoſititii ſunt. Quum omnes ſcientiæ atque diſciplinæ ab inventione *Mercurii* Ægyptii crederentur profectæ, certatim omnes fere ſcriptores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de nomine illius ſuis ſcriptis gratiam & gloriam quæſiverunt. Qui *Galeni* temporibus de re Medica *Mercurii* nomine circumferebantur libri, de iis hoc exſtat ſapientiſſimi Viri judicium: ἔνδηλον ὅτι λῆρός εισι καὶ πλάσματα τῦ συνθέτος, *manifeſtum eſt nugas eſſe*, & *figmenta ejus qui librum compoſuit.* Et profecto *Poimander* ille tam evidentia νοθείας indicia habet, ut pro genuino agnoſci non poſſit, niſi ab eo qui data opera falli vult, aut fallere. Præſertim poſtquam *Caſaubonus* λευκοῖς ἐλέγχοις *candidis redargutionibus* oſtendit, non *Ægyptiorum* eo libro doctrinam contineri, ſed partim *Græcam*, ex *Platonis* & *Platonicorum* libris, & quidem perſæpe ipſis eorum verbis, depromtam; partim *Chriſtianam*, e libris ſacris petitam. Num credere fas eſt, caſcum illum Ægyptium, *Moſe* antiquiorem, agnoviſſe λόγον υἱὸν Θεῦ,

eam-

eamque phraſin *Johanni* noſtro dictaſſe? Neque ignoraviſſe, quam ſacræ literæ ignorant, ὉΜΟΟΥΣΙΟΝ vocem? Et *Baptiſmi* meminiſſe, & παλιγγενεσίας, multarumque formularum, quæ Chriſtianis cœtibus propriæ ſunt? Piget plura referre, quibus impoſtor ille, velut ſorex, ſuo ſe prodit indicio. Videatur ipſe *Caſaubonus*. Id unum ad- Exerc. I. Ad Appar. Num. x.
dam, ſi novæ fidei ortus, & adventus Chriſti, futurum judicium, & mortuorum reſurrectio, beatorum gloria, Ægyptiis per *Mercurium* tam apertis verbis declarata ſunt; quid præcipui præ cæteris gentibus habuerunt Iſraëlitæ, quorum prophetæ non niſi per ænigmata de rebus tam abſtruſis locuti ſunt? Quid eſt quod Paulus ea nuncupet, *Sapientiam Dei in myſterio, occultam illam, quam nemo principum hujus ſeculi cognovit, quam nec oculus vidit, nec audivit auris, nec in mentem hominis venit.* I, Cor. II. 7. 8. 9. *myſterium* denique *quod a temporibus ſecularibus tacitum fuit?* Rom. XVI: 25. Quum ergo quæ de *Trinitate* Ægyptiis cognita fuiſſe jactantur ex *Hermeticis* ſolum deſumpta ſint libris; *Hermetici* autem illi qui dicuntur libri a quovis alio potius quam ab *Ægyptiaco* illo *Mercurio* conſcripti ſint; planum eſt gratis tam abſconditam arcanorum ſapientiam maledictæ genti attribui.

VII. Non nego tamen in Ægyptiorum Theologumenis *Trinitatis* alicujus mentionem fieri; ſed ea mente, quæ confirmet id quod ſupra jecimus, non aliud ab ipſis Numen fuiſſe agnitum quam *Mundum* cum ſuis partibus. *Plutarchum* audiamus eorum ſenſa exponentem. Ἡ κρείττων καὶ Θειοτέρα φύσις ἐκ τριῶν ἐστι, τοῦ Νοητοῦ, καὶ τῆς Ὕλης, καὶ τοῦ ἐκ τούτων ὃν κόσμον Ἕλληνες ὀνομάζουσιν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων τὸ μὲν νοητὸν, καὶ ἰδέαν, καὶ παράδειγμα, καὶ πατέρα. τὴν δὲ ὕλην, καὶ μητέρα, καὶ τεθηνὴν, ἕδραν τε καὶ χώραν γενέσεως. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν, ἔγγονον καὶ γένεσιν ὀνομάζειν εἴωθεν. *Præſtantior ac Divinior natura* e tribus *conſtat, eo* quod mente cernimus, & Materia, & *quod ex his compoſitum* Mundus *dicitur. Ac Plato quidem primum illud* Ideam, Exemplar, Patremque *nominat: Materiam* Matris, Nutricis, Sedis, & regionis ortuum capacis *vocabulo notat; quod ex utroque conſtat*, prolem ortumque *nominare aſſolet.* Hinc tres eos *triangulo* comparat *Plutarchus*. *Intelligendum autem eſt, linea ad rectum angulum alteri inſiſtente marem, baſi fœminam, ſubtendente prolem utriusque repræſentari: & Oſirin eſſe principium, Iſidem receptaculum, Ortum effectum.* Hæc eſt ea Deitatis quam Ægyptii cognovere Trinitas: digna ſcilicet quæ cum noſtræ fidei myſteriis comparetur.

VIII. Laudat quidem *Kircherus* ut *Hieroglyphicum Trinitatis Symbolum, circulum alatum & ſerpente fœtum.* Sed ſymbolum illud longe ſubtilius quam par eſt interpretatur. Simplicius multo, & convenientius cum Ægyptiorum hypotheſibus *Philo Byblius* apud *Euſebium*. Ἔτι μὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τὸν κόσμον γράφοντες, περιφερῆ κύκλον ἀεροειδῆ καὶ πυρωπὸν χαράσσουσι, καὶ μέσον τεταμένον, καὶ ὄφιν ἱερακόμορφον. Καὶ ἐστὶ Præpar. lib. I. cap. x. ſub. fin.

τὸ πᾶν σχῆμα ὡς τὸ παρ' ἡμῖν Θῆτα. Τὸν μὲν κύκλον κόσμον μηνύοντες, τὸν δὲ μέσον ὄφιν συνεκτικὸν τούτου ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες. *Cæterum Ægyptii* mundum *eodem conſilio depingentes, rotundum circulum aëreo colore, flammiſque ſparſum exprimunt; cujus in medio Serpens extenſus accipitris forma collocatur. At tota quidem figura Græco Θ perſimilis eſt: ita nimirum ut Circulo mundum exhibeant, Serpente autem medio illum utrimque conjungente Bonum Dæmonem ſignificent.* Quid hoc ad eam quam Chriſtiana profitetur fides perſonarum in Deo Trinitatem? Sed de his fortaſſe plus ſatis.

CAP. VI.

Fratrum cum ſororibus Matrimonia, & Scortationem, quæ licita eſſe Ægyptii dictabant, etiam ante legem ſcriptam illicita fuiſſe: Ægyptioſque de Furto perquam ſingularia inſtituta habuiſſe.

I. *Nimiis præconiis moralem Ægyptiorum diſciplinam a Diodoro laudatam eſſe eleganter oſtendit Jacobus Cappellus.* II. *Præter communem aliorum hominum conſuetudinem fratres ſororibus jungunt Ægyptii.* III. *Quod merito a Philone reprehenſum.* IV. *Marshamus uſque ad legem datam Sororis Germanæ matrimonium licitum fuiſſe contendit.* V. *At perperam.* VI. *Non eſt certum an Sara ſoror germana Abrahami fuerit.* VII. *Neque tutum eſt ex unico facto elicere jus commune.* VIII. *Moratioribus gentibus ea conjugia pro illegitimis habita ſunt.* IX. *Ante legem Hebræis innuptis licitum fuiſſe corporis ſui copiam pro lubitu facere Marshamus pugnat.* X. *Et, cum aliis ſuæ gentis, Maimonides.* XI. *At repugnat primæva conjugii inſtitutio.* XII. *Et corporis animique, quam ſemper exegit Deus, Sanctimonia.* XIII. *Natura etiam & recta ratio.* XIV. *Quod pro parte vidit Maimonides.* XV. *Ante legem propudioſum ſcorti nomen fuit.* XVI. *Ipſa Judæ ac Thamaris hiſtoria huc ducit.* XVII. *Qui nimium hic ſibi permiſerunt gentiles; juſte a Deo in reprobum traditi ſunt ſenſum.* XVIII. *Grotius laudatus.* XIX. *Furta apud Ægyptios fuere licita.* XX. *Quin imo peculiari lege tantum non approbata.* XXI. *Cujus legis capita diſtincte exponuntur.*

I. AD alia nunc properat animus: atque ea quidem quæ MORALEM ÆGYPTIORUM DISCIPLINAM concernunt. De qua præclara ſane *Diodorus Siculus* ediſſeruit. Attamen quid de iis arbitrari debeat cordatus veræ antiquitatis æſtimator, non tam meis quam *Jacobi Cappelli* verbis exponere lubet, quibus efficaciora atque elegantiora invenire deſperavi. Is ergo ad annum Mundi 1931. ita loquitur: *Cæterum præclara*

Confer. lib. I. cap. v.

Hiſto. Sacr. & Exot. p. 47.

præclaræ illæ leges quas majoribus ſuis affingunt Ægyptii *apud* Diodorum, *ſimiles ſunt* Cyropædiæ Xenophontis, *qui docet, non qualis fuerit, ſed qualis eſſe debuerit* Cyrus; *ut talis evaderet* Cyrus *minor, qualem deſcribebat atavum ejus* Cyrum *majorem. Videre mihi videor* Memphitæ *labellum digito comprimentis gravitatem in hæc fere verba erumpentem*: Non eſt, *Diodore*, quod de majoribus noſtris ex præſenti rerum ſtatu judicium facias. Quingenteſimus fere agitur annus, ex quo nobis imperant alienigenæ, *Macedones, Perſæ.* Poſtquam *Tigris Nilum* influxit, *Ægypti* mores inquinarunt *Perſicæ* deliciæ, dein *Græcæ*. Olim, quum ſuis moribus viveret *Ægyptus*, & ab indigenis regeretur, provinciarum omnium felicitatem multis paraſangis præcurrebat. Beatis illis ac vere aureis ſeculis non regum arbitria pro legibus erant, ſed ſola legum præſcripta regibus placebant. *Atque ita* φροιμιάσας Memphita *pridem oblivione ſepultorum regum ritus, leges, res geſtas pro arbitrio deſcribebat. Et* Diodorus *quidem* Bibliothecam *ſuam inſtructurus ea ſeligebat, quæ putabat vero ſimillima. Sed ut* Herodoto, *ſic* Diodoro *ſæpe os oblitum non eſt dubium. Enimvero potuit impune* Chemnis *totos viginti annos triginta ſex hominum myriadas vexare, ut unum vanitatis vaniſſimæ cippum erigeret. Non licuit illi turdum guſtare, non leporem, non ullam aliam carnem præter vitulinam aut anſerinam: fas illi non fuit, niſi præſcripto die & hora uxorem attingere. Ita ſolent homines præſentia faſtidire; vetera falſis, inutilibus, ineptis præconiis amplificare. Atque hæc a nobis,* ſic concludit terſiſſimus ſcriptor, *non carpendi ſtudio notantur, ſed ne cui fucum faciant Ægyptiacæ næniæ, quum hiſtoriæ ſacræ adverſantur; utque memineris tam fallaces eſſe Ægyptios, quam veraces ſunt ſacri Scriptores.*

II. At ſpecialius ea expendamus quæ *Marshamo* annotare libuit. Quorum non pauca talia ſunt, ut Hebræorum Ægyptiorumque inſtituta, quantalibet arte ea in gratiam redigere conetur, adverſis tamen ſibi frontibus incurrant. Hebræorum Leges de ILLICITO CONCUBITU Ægyptiorum conſuetudinibus adverſiſſimas fuiſſe, non fatetur ſolum *Marshamus*, ſed & probat. Et ſane res ipſa clamat. Nam ſeorſim a cæteris gentibus fere omnibus inceſtuoſa *fratrum* cum *ſororibus* tam *Uterinis*, etiam *Gemellis*, quam *Germanis* conjugia, licita ſibi, aut laudabilia etiam Ægyptii exiſtimarunt. Non temere dixi, ſeorſim eos hac in re a cæteris gentibus ſenſiſſe: quod & *Diodorus* annotavit. Νομοθετῆσαι δὲ φασι τοὺς Αἰγυπτίους, παρὰ τὸ κοινὸν ἔθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, γαμεῖν ἀδελφὰς, διὰ τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις τῆς Ἴσιδος ἐπίτευγμα. ταύτην γὰρ συνοικήσασαν Ὀσίριδι ἀδελφῷ. *Lege etiam Ægyptiis ſtatutum fuit, ut* PRÆTER COMMUNEM ALIORUM HOMINUM MOREM *cum Sororibus matrimonium ineatur, quod Iſidi apud ipſos feliciter id ſucceſſiſſet. Hæc enim Oſiridi germano nupſit.*

Confer. l. I. cap. V. §. 7.

Lib. I.

III. Exſtat pulcherrima *Philonis Judæi* ſuper hac re diſſertatio, in *Libello de Legibus ſpecialibus* ad *ſextum* & *ſeptimum* decalogi *præceptum*: quam

quam hic exhibere lubet, ſed Latine tantum, quum paullo ſit prolixior. *Deinceps præcipitur*, inquit, *ne Sororem quidem eſſe ducendam. Honeſtum ſane præceptum, atque aptum continentiæ. Quamvis Athenienſis Solon hoc obſervat in Uterinis tantum ſororibus, eodem patre prognatis relinquit liberum. Contra Lacedæmoniorum legislator Uterinis non interdicit connubio, ſed ſolis eodem patre genitis. At Ægyptius ridens, utriusque ſimplicitatem & ſemiperfecta placita, laxavit libidinem, & auxit in corporibus animiſque inſanabile malum intemperantiæ, permiſſa licentia ducendi ſorores, ſive per alterutrum, parentem ſive per utrumque cognatas, majores pariter & minores æqualeſve, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipſo natali ſejunxit, intemperantia vero ſocietate copulavit inſatiabili, & male comparata junctura. Quas leges abominatus Moſes ut alieniſſimas a bene conſtituta republica, & incitantes ad omnem turpitudinem, modis omnibus prohibuit congreſſum cum ſororibus, ſive utrumque ſive alterum tantum parentem communem habentibus.*

IV. Quæ quum præclare a *Philone* obſervata ſint, nulla ex parte excuſandos arbitror Ægyptios, quaſi libertate per jus naturæ conceſſa aliquibus ſaltem ſororum matrimoniis uti potuerint, & interdictio ſororum *juris* duntaxat *poſitivi* fuerit; quod poſt legem demum Moſaicam invaluerit. *Nam*, inquiunt, *etiam poſt multiplicatum genus humanum, uſque ad legem datam, ſoror Germana, paterni tantum ſanguinis, & non Uterina, fratri non erat interdicta, Abraham de Sara, vere, inquit, ſoror mea eſt. Eſt enim filia patris mei, tametſi non ſit filia matris meæ, & facta eſt mihi in uxorem.* Gen. xx. 12.

V. Verum enimvero multo ſatius eſt, arbitrari, interdictum de ſororibus in *jure Naturæ* fundatum eſſe. De *Uterinis* id conſtanter ſciſcunt Hebræi: qui inter ea quæ homini ex jure naturali interdicta docent, quarto loco numerant coitum באחותו מאמו *cum ſorore ex matre ſua.* Neque *Germanæ* diverſam apparet eſſe rationem: quum idem prorſus ſit propinquitatis gradus. Initio quidem neceſſe fuit ut frater ſorori jungeretur, quum aliter multiplicari genus humanum non poſſet; ſed illud *quanto eſt antiquius compellente neceſſitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius, religione prohibente*, ut ſignificanter *Auguſtinus*. Prohibuit autem religio, non per legem ſolum Moſaicam, ſed & antea. *Epiphanius*: λοιπὸν ὐκ ἔτι τὰς αὐτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμους ἤγοντο, ἀλλὰ εἰς εὐνομίαν κατέστη, καὶ πρὸ τῦ διὰ Μωυσέως ἐγγράφυ νόμυ, ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμὸς. *De cætero non amplius in uxores ſorores ducebant ſuas; ſed juris vim obtinuit de matrimonio lex etiam ante ſcriptam a Moſe Legem.*

De Civi. Dei. lib. xv. cap. xvi. Hæreſ. xxxix.

VI. Non ignoro, diverſum ſentire recentiores juris Hebræorum magiſtros, quorum mentem *Rabbi Salomo* his verbis expreſſit: בת אב מותרת לבן נח שאין אבות לגוי, *Filia Patris jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes non habetur ratio conſanguinitatis paternæ.* Sed quam ſolide,

In Gen. xx. 12.

ſolide, id ipſi viderint. Nam quod allegatur *Abrahami* exemplum, ſufficiens tanti poſtulati argumentum non eſt. Etenim neque de *facto* ſatis conſtat, neque tutum eſt in *uno facto commune jus* fundare. Non ſatis exploratum de *Sara* eſt, quibus ſit orta parentibus. Ex Hebræis qua Veteribus qua Novioribus plurimi magno conſenſu docent, *Saram* eam ipſam fuiſſe, quæ Gen. XI. 29. vocatur *Iiſca*, *Filia Haranis*, *Fratris Abrahæ.* Ita ſane *Joſephus*, & *Paraphraſis Uzielidis*. *Aben Ezra:* קדמונינו אמרו שיסכה היא שרה. *Antiqui noſtri dixerunt Iiſcam eſſe Saram.* Potuitque nihilominus Abrahamus Saram *ſororem* ſuam vocare, & *filiam Patris ſui*, vulgari Hebraiſmo, quum Patris ſui *neptis* eſſet ex *Harane*, quem potuit *Therach Abrahami* pater habere ex uxore alia. Et ſane Scriptura *Saram* vocat כלתו *Nurum ejus*, Terachi. Gen. XI. 39. non *filiam*, quum tamen filia patri propius conjuncta ſit, quam nurus. Tuentur ſententiam hanc maximi nominis Theologi. Ex Veteribus *Auguſtinus*, *Hieronymus contra Helvidium*, *Chryſoſtomus.* Ex Proteſtantibus, *Junius*, *Rivetus*, *Tarnovius.* Ex Pontificiis, *Lyranus*, *Toſtatus*, *Pererius*, *Delrio*, *A Lapide*, *Bonfrerius*, *Genebrardus*, *alii.*

VII. Sed pone, quod tamen incertum eſt, at pone *Saram Abrahamo* ſororem fuiſſe ὁμοπάτριον; numquid ex unico iſthoc facto elicere eſt jus commune? Non habebant id ævi Patres legem ſcriptam: Naturalis autem facile obſoleſcit, niſi a ſcripta adjuvetur. Acceſſit Patriarcharum zelus, non ſemper æque prudens, qui ut alienigenarum nuptias evitarent, maluerunt ex ſua familia etiam propius conjunctas ducere. Neque urgendum nimis eſt, quod non legamus a Deo reprehenſos eſſe talis conjugii auctores. Multa enim hujus generis in priſcis illis toleravit Divina clementia, quæ non approbavit Divina Sanctitas. Atque huc nos ducit *Targum Uzielidis*, qui comma XVII. cap. XX. in *Levitico* in hanc mentem παραφράζει. *Et vir qui concubuerit cum ſorore ſua, filia patris ſui, aut filia matris ſuæ, & contempſit turpitudinem ejus, & ipſa contempſit turpitudinem ipſius, turpitudo eſt.* ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלא עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא *Quoniam miſericordiam quidem feci cum anteceſſoribus, ut repleretur mundus ex illis, antequam data eſſent ſtatuta in mundo: ſed poſtquam ſtatuta promulgata ſunt, quisquis fecerit his ſimilia exterminabuntur mortalitate, &c.* Ubi obſervandum quod eodem loco habeat ſorores ὁμοπατρεῖς καὶ ὁμομητρεῖς, & matrimonia iiſcum dicat tolerata duntaxat per Dei miſericordiam, nondum multiplicato ſatis genere humano, nec publicata lege. Ita enim cum Thalmudiſtis exponit id quod in Hebræo eſt חסד הוא, pro quibus verbis ſubſtituunt Helleniſtæ, ὄνειδός ἐστι. Vulgata, *rem nefariam ſunt operati*, Interpretes alii tantundem. Nec neceſſe fuit ut legem talem priſcis datam exſertis verbis *Moſes* memoraret: quia ſatis habuit hoc tacite indicaſſe, quum gentes extraneas eo nomine damnat.

nat. Levit. XVIII. 24. 25. *Ne polluitote vos ullo horum; quia omnibus hiſce pollutæ ſunt gentes iſtæ quas ego dimitto a facie veſtra. Nam quia polluta eſt terra, in ipſius iniquitatem animadverto in ea, evomitque terra habitatores ſuos.* Conferatur id cum verſu 9. ubi interdictum exſtat de connubio ſororum. Multa talia in lege ſunt, quæ non temporis ordine, ſed ex occaſione dicuntur.

VIII. Fuit ſane apud *gentes* moratiores legis hujus & fama & obſervantia: quemadmodum erudite, pro more ſuo, notavit *Grotius*. Ex
DeJureBelli lib. II. c. 5. §. XIII. *Diodoro Siculo* modo intelleximus eſſe κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων, *communem hominum morem ne fratres jungantur ſororibus. Plato de Legibus octavo* talia conjugia vocat μηδαμῶς ὅσια, καὶ θεομισῆ, *nequaquam ſancta, ſed Deo inviſa. Seneca* ſcripſit: *Matrimonia Deorum jungimus, & ne pie quidem, fratrum ſcilicet & ſororum.* Quæ quum ita ſint, non puto tuto a nobis dici poſſe, quod poſt multiplicatum genus humanum, uſque ad Legem datam, matrimonia fratrum cum ſororibus non uterinis Divino jure licita fuerint.

IX. Neſcio an id quoque prætermittere debeam, quod Nobiliſſimus *Marshamus*, dum in conferendis Hebræorum Ægyptiorumque inſtitu-
P. 173. tis totus eſt, hanc quoque paritatis rationem laudare voluerit. *Ante*
Sext. Emp-Pyr. lib. III. Cap. XXIV. *Legem*, inquit, *Hebræis innuptis licitum fuit corporis copiam pro lubitu facere.* παρὰ δὲ πολλοῖς τῶν Αἰγυπτίων εὐκλεές. *Id etiam in honore fuit apud multos ex Ægyptiis.*

X. De *his* largimur; de *illis* probatum nondum vidimus. Vidimus profecto ea quæ Doctiſſimus *Seldenus* de hac materia collegit in *Commen-*
Lib. V. cap. IV. *tariis* ſuis *de Jure naturæ & Gentium juxta diſciplinam Hebræorum*; atque inde didicimus in ea mente recentiores Juris Hebræici magiſtros eſſe, quam expreſſit *Marshamus*. Vidimus, neque ſine indignatione vidimus, quæ *Maimonidi* commentari libuit in ſacram de Juda & Thamare hiſtoriolam: & quia refutanda nobis illa philoſophatio erit, exhi-
Mor. Nevo. Part. III. cap. XLIX. benda prius eſt. Sic ergo ille: *Ex facto Judæ præſtantiſſimam de moribus virtutem, & juſtam in actionibus æquitatem obſervandam poſſumus addiſcere. Dicit*, Accipiat ſibi, ne forte ſimus in contemtum. Ecce miſi hœdum hunc. *Gen.* XXXVIII. 23. *Quorum verborum declaratio eſt; quod coitus cum ſcorto ante legem datam fuerit ſicut coitus hominis cum uxore ſua: hoc eſt, quod fuerit opus licitum, neque illud homo ullo pacto fugerit: & quod merces quæ meretrici dabatur fuerit ſicut dos quæ hodie datur uxori quum dimittitur, ad cujus ſolutionem vir eſt obligatus. Quod autem ait:* Accipiat ſibi, ne forte ſimus in contemtum; *docet nos de actionibus vel negotiis copulationis carnalis, etiam licitæ, non poſſe nos loqui ſine pudore; & conveniens eſſe ut illam, etiam cum facultatum noſtrarum jactura reticeamus, & occultemus. -- Hæc eſt virtus moralis, quam ex hiſtoria illa addiſcere poſſumus.*

XI. Sed

XI. Sed profecto, ſi uſquam alibi, hic certe *Maimonidem*, & quotquot aſſeclarum habet, ſana fugit ratio. *Scortatio* enim *primævæ inſtitutioni conjugii*, legique de eo Divinæ, directe ſatis repugnat. Quod ita oſtenditur. I. Ut propagatio generis humani rite fieret, non niſi *duos* Deus junxit. Qui ergo ſine diſcrimine cum pluribus id faciunt quod natura ſuadet fieri ad humani generis propagationem, illi inſtitutum Dei violant, nec quærunt ſemen Dei; neque ex ullo legitimo amore, ſed prava libidine agunt id quod agunt. Argumentum hoc *Malachias* ſuppeditat. Cap. II. verſ. 15. *An non unum* fecit, unum par, ut unius cum una ſolum conjunctio eſſet? *Quum ipſi ſupereſſet Spiritus.* Nunquid hoc per impotentiam fecit Deus? Num Spiritus ipſi deerat ad operandum? Aut non ſatis animarum creare poterat, quibus informarentur corpora? Nihil minus. Quid ergo? *Et quid unum illud?* Cur *Adamo* non plures, non mille, dedit fœminas, quarum uſu multiplicatio hominum eo citius conficeretur? *Quærebat ſemen Dei.* Non decuit Deum genus humanum propagare, conjunctione plurium, neque in polygamia, neque in ſcortatione, tanquam a ſe inſtitutis atque approbatis. Et ſane qui ſcorto ſe adjungit, is ſemen ſuum, quod a Deo datum eſt ad propagationem naturæ, & quidem rectæ, offert Diabolo ad propagationem dedecoris & probri perpetui. Nam ſi qui ex tali conjunctione naſcuntur, ii ſpurii ſunt, quos leges civiles neque in familia numerant, neque ad ſucceſſionem honoreſve admittunt; ſuntque perpetuum parentum ſuorum dedecus, quos inter liberos ſuos educare pudet. II. Qui eo junguntur actu quem natura ad generis noſtri propagationem deſtinavit, ii ex lege Dei *erunt in carnem unam.* Gen. II. 24. Hoc eſt, ita ſe amabunt, ita conjugabuntur; ut unus ſit alterius, & ſi diſceſſio fiat ac diremtio, videatur fieri tanquam unius corporis ſectio. Qui ergo ſe carnali copula jungunt, & non volunt eſſe *una caro*, eorum copulatio eſt inſtituti Divini violatio, & copulatio belluina, ſine quæſitione ſeminis Dei. Quod eſt grande nefas.

XII. Firmat hoc argumentum Divina Pauli Apoſtoli obſervatio I. Cor. VI. 13. 15. 16. 18. *Corpus non eſt ſcortationi*, non eum in finem homini conceſſum, ut ad *impuritatem*, qualis in ſcortatione eſt, Col. III: 5. eo abutatur; *ſed Domino*, ut ejus ſit, & ei miniſtret, & ſiſtamus membra noſtra arma juſtitiæ. *Et Dominus* eſt *corpori*, ut in eo habitet, illiuſque actionibus ſanctitatem ſuam demonſtret. *An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti?* quæ ſibi acquiſivit ſuo ſanguine, univit ſuo Spiritu; quo & animat ea, & movet, ſicut puritate ſua dignum eſt. *Num igitur ſublata membra Chriſti faciam membra ſcorti?* Nam ſcortatio eſt alienatio corporis a Domino, cujus puritati valde repugnat: & addictio Satanæ, qui per libidinem iſtam regnat. Et ſcortator, quantum in

ſe eſt, & ſi ſequela illius actus attendatur, ſcorto poteſtatem in corpus ſuum dat. Quod ab homine pio proboque perquam alienum eſſe debet. *Abſit. An ignoratis eum qui agglutinatur ſcorto, unum eſſe corpus cum ſcorto?* Hoc enim ſequitur ex carnali copula. *Erunt enim, inquit, duo in carnem unam.* Hæc eſt Dei inſtitutio, quam violat ac invertit, qui ſe jungit fœminæ alicui, quam nolit ſibi ſociare ad perpetuum contubernium. Hinc infert Apoſtolus: *Fugite ſcortationem*, ut rem indigniſſimam, turpiſſimamque. *Omne peccatum quod fecerit homo extra corpus eſt*, per cætera peccata corpus non ita in alterius poteſtatem traditur. *Sed qui ſcortatur in proprium corpus peccat;* ſurripit id Domino, cujus omni jure eſt; tradit id alteri, cujus non debebat eſſe, & cui ipſe non vult ut in perpetuum maneat. Uno verbo, immergit illud in cloacam. Nec id ipſi gentiles prorſus neſciebant. Morem enim habebant a tali concubitu venientes, totos ſe abluendi. Quod hic notat *Chryſoſtomus*. Obſervatu dignum eſt, Apoſtolum a ſcortatione dehortari, non ob temporarium aliquod, & poſitivum, ut vocant, Dei juſſum: ſed argumentis ex naturali peccati illius turpitudine deductis, & quia primævæ adverſatur inſtitutioni.

XIII. Neque difficile eſt oſtendere quomodo natura & recta ratio ſcortationem damnet. Nam talis corporum conjunctio natura ſua tendit ad procreationem ſobolis. Ratio docet, ut quiſque parens ſobolem ſuam cognoſcat, agnoſcat, amet, educet ad Dei gloriam, ſuumque ſolamen. Nihil magis naturale eſt, quam ut parentes ea pietatis officia liberis ſuis præſtent. Eadem naturalis ratio dictat, æquum eſſe ut liberi parentes ſuos cognoſcant, diligant, honorent, miniſtrent, inque eorum amore delicientur. Omnia hæc officia per ſcortationem intervertuntur. Nam & patres talium liberorum pudet, & matribus dedecori ſunt. Neque poſſunt ab utroque educari, quum non cohabitent. Ipſi liberi coguntur parentes ſuos ignorare, vel eoſdem reticere, ne ſpurios ſe eſſe fateantur, quam ob cauſſam in Legibus ἀπάτορες dicuntur. Breviter, qui ſcortando id agit quo liberos excitare poſſit, is videtur liberos procreare quos pro ſuis agnoſcere ac diligere nolit, qui etiam parentes ſuos oderint, & non honorent, & in dehonoratione parentum ſuorum dehonorent Deum, a quo vitam per parentes, quos dehonorant, acceperunt. Acute celeberrimus interpres: *Quid magis contra naturam eſt, quam nolle tuum eſſe quod generaveris? nolle honorari ab eo quod tuum eſt? nolle honoris tui conſors eſſe, quod ex te eſt, & effigies tua eſt? Facile enim apparet; liberos non eſſe quærendos, ut negligantur; quemadmodum ſtruthio-camelus negligit ova ſua. Job.* XXXIX. 14, 15, 16. *ſed ut habeantur tanquam fructus matrimonii, in honore, cum decore, cum gloria Dei,*

Cocceji. in I. Cor. v. §. 67.

ſine

ſine pudore: ut nec patrem pudeat fœtus, nec proles, ſi patrem nominet patrem, videatur ei conviciari.

XIV. Nonnulla horum viderat quoque *Maimonides. Hac de cauſſa,* inquit, *prohibita ſunt ſcorta, quia per illorum licentiam familiæ deſtruuntur, & confunduntur, natique illorum pro alienis habentur omnibus hominibus, ita ut nullos ipſimet ſibi cognatos ſciant, neque ex propinquis eorum ullus ipſos velit agnoſcere. Quid vero pejus tum ipſis, tum parentibus ipſorum poſſit accidere? Magna autem ex parte ob hanc quoque rationem ſcorta ſunt prohibita, ut hoc pacto libido & laſcivia cohibeatur. Nam per varietatem proſtibulorum illorum non parum accenditur libido. Nunquam etenim tam vehementer homo accenditur circa corpus illud cui eſt adſuetus, ſicut accenditur erga corpora nova, formis & proprietatibus diſcrepantia.* Quæ rationes quum validæ atque univerſales ſint, efficiunt quoque, ut ſcortatio, quæ & ſingulis & ſocietati tantam infert noxam, ipſo naturæ jure & ſemper & ubique illicita fuiſſe cenſeri debeat.

Mor. Nevo. Part. III. cap. XLIX.

XV. Alia, quæ produci hic poſſent plurima, ſicco pede tranſiens, id non poſſum non urgere, quod Iſraëlitæ longe ante datam legem, nomen ſcorti tanquam propudioſum, abominati ſint. Docet id reſponſum filiorum Jacobi, qui quum vitium ſorori ſuæ Dinæ per Sichemum principem factum fœda ſtrage Sichemitarum omnium ulti eſſent, hoc ſe ſermone apud patrem excuſarunt: הכזונה יעשה את אחותינו, *An tanquam cum ſcorto ageret cum ſorore noſtra?* Gen. xxxiv. 31. Non id ſolum indigne ferunt, quod vi eam compreſſiſſet; ſed & illud, quod ad turpitudinem extra matrimonium legitimum ea eſſet abuſus. Hoc enim eſt cum aliqua tanquam cum ſcorto agere.

XVI. Sed ne longe abeamus, ipſa Judæ & *Thamaris* hiſtoria non contemnenda nobis argumenta ſuppeditat. Non videtur omnino nihil eſſe quod *Thamar* theriſtro ſeu peplo ſe obnupſerit, dum meretricem ſimulabat; quaſi naturali conſcientia dictante quod tale vitæ inſtitutum ruborem incutere deberet. *Vatablus* ſane hinc colligit, *non fuiſſe tunc tam effrænem ſcortandi licentiam, qualis nunc obtinet.* Neque abludunt ea quæ ex *Chryſippo* in *Iſagoge bonorum & malorum* excerpſit *Grotius*; quibus impudentiæ meretriciæ progreſſum his verbis deſcribit: Πρῶτον μὲν ἔξω πόλεως, καὶ προσωπεῖα περικείμεναι αἱ ἑταῖραι ἐξεμίσθουν ἑαυτὰς τοῖς βουλομένοις· εἶθ᾽ ὕστερον καταφρονήσασαι ἀπέθεντο τὰ προσωπεῖα, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων μὴ ἐπιτρεπόμεναι εἰσιέναι εἰς τὰς πόλεις, ἔξω ἦσαν αὐτῶν. *Primo quidem extra urbem larvis velatæ ſe proſtituebant amaſiæ quibusvis. Poſtea autem larvas neglexerunt & ſepoſuerunt. Et quum legibus urbes ingredi vetarentur, extra eas erant.* Nec ignoravit Judas turpe ac pudibundum facinus a ſe commiſſum eſſe dum ſcorto uteretur; ideoque arrhas ſuas amittere maluit, quam ut diligentior atque operoſior in meretricem

 inqui-

inquiſitio inſtitueretur. *Retineat ſibi*, inquit, *ne forte contemtui ſimus.* Agnovit igitur id ſe feciſſe, quod, ſi innoteſceret & fabula vulgi fieret, contemtibilem ipſum redderet apud homines, nedum Deum. Incaſſum laborat *Maimonides*, quum id trahit ad verecundiam illam qua homines modeſti ac caſti etiam de thoro matrimoniali loquuntur, vel taceri malunt. Non enim erubeſcit ipſe Dei Spiritus, ubi res ita fert, caſtos conjugum amores & amplexus narrare. Nec fuit ea res cuiquam dedecori. Vid. Gen. XVII. 25. XXIX. 23. 30. XXX. 15. 16. & alibi frequenter.

XVII. Verùm enimvero id omnes verecundiæ leges violat, quod *Maimonides* coitum cum *ſcorto* ante legem latam non minus honeſtum fuiſſe aſſerat quam *mariti* cum ſua *uxore*: quodque *mercedem meretriciam* cum *dote uxori data* conferat. Prudentius Romanorum Juriſconſultus, cujus ſcitum eſt, *meretrices turpiter facere quod meretrices eſſent*: & *Tacitus*: Ann. 11. *pœnam eſſe in ipſa profeſſione flagitii.* Quicunque ex Gentilium ſapientibus & Legislatoribus ſcortationem ut licitam permiſere; illi ſuis aliorumque libidinibus nimis indulgentes, naturæ lumine recte uſi non ſunt. Fuitque hæc juſta neglecti atque inſuper habiti numinis vindicta, *ut traderentur cupiditatibus cordium ſuorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora ſua inter ſe.* Rom. I. 24. Cujus fœditatis pars ſaltem aliqua ſcortatio eſt. Uti colligimus ex I. Theſ. IV. 3. 4. 5. *Abſtineatis a ſcortatione. Ut ſciat veſtrum unusquisque ſuum vas poſſidere in ſanctificatione & honore. Non in morbo cupiditatis; ſicut gentes quæ non noverunt Deum.* Quibus verbis ſcortationem deſcribit uti *morbum cupiditatis*, per ſe turpem, & repugnantem ſanctificationi; in gentilibus ipſis fœdum, promanantem ex ignorantia Dei: ὃν οὐκ ἐδοκίμασαν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει; *quique propterea tradidit eos in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minime conveniunt.* Rom. I. 28.

XVIII. Lubet pro ἐπιμέτρῳ adſcribere ea quæ Illuſtris *Grotius* annotavit ad Mat. V. 27. *Neque ſane debebant*, inquit, *Judæi lege adjuti neſcire quod multos in gentibus ſola ratio ac recta inſtitutio docuerat. Job ſuam non a* nuptis *tantum ſed &* innuptis *abſtinentiam prædicat.* Epictetus *jubet* καθαρεύειν τῶν ἀφροδισίων πρὶν τοῦ γάμου, ab omni re Venera ante nuptias ſancte abſtinere. *Idemque aliquot argumentis probat* Dion Chryſoſtomus. *Sed imprimis præclara ſunt iſta* Muſonii. Ὅσαι συμπλοκαὶ μοιχείας ἐκτὸς οὖσαι πρὸς θηλείας εἰσὶν, ἐστερημέναι τοῦ γίνεσθαι κατὰ νόμον, καὶ αὗται πᾶσαι αἰσχραί. Πράττονται γὰρ δι᾽ ἀκολασίαν, ὡς μετάγε σωφροσύνης οὐκ ἂν ἑταίρᾳ πλησιάζειν ὑπομενειέ τις. Οὔτ᾽ ἂν ἐλευθέρᾳ γάμου χωρὶς, οὔτε μὴν Δία θεραπαίνῃ τῇ αὐτοῦ. Τὸ γὰρ μὴ νόμιμον μήτ᾽ εὐπρεπὲς τῶν συνουσιῶν τούτων, αἶσχος δὲ καὶ ὄνειδος μέγα τοῖς θηρωμένοις αὐτάς. *Quorum verborum hæc mens eſt:* Quaſcunque cum fœminis commixtiones, etiam citra adulterium, quæ præter legem fiunt, ipſas quoque omnes

omnes turpes eſſe. Ex intemperantia enim fieri: quum nemo caſtæ mentis ſervata modeſtia cum ſcorto conſueſcere ſuſtineat, neque cum libera extra nuptias, & pol ne cum ancilla quidem ſua. Nihil enim in ejuſmodi conſuetudinibus legitimum eſſe atque decorum: ſed ſummam eſſe turpitudinem atque opprobrium eorum qui illas venantur. Haut abſimilem ῥῆσιν quum ex *Porphyrio* produxiſſet, (omnia enim deſcribere longum eſſet) ita pergit: *Hæc* naturalis ſuggeſtio *obſtitit quo minus vaga Venus uno impetu, aut etiam ſine diſcrimine pudoris ſepta perrumperet.* Laudatoque quod ſupra memoravimus *Chryſippi* teſtimonio, id, *eo ſe libentius referre* ſcribit, *quia quod dicit* Chryſippus *antiquitus meretrices non in urbibus, ſed in agro (moris cujus veſtigia etiam apud ipſos* Peruanos *&* Tartaros *reperta ſunt)neque aperte ſed obtecto vultu proſtitiſſe,veriſſimum eſſe ex ipſius Moſis narratione apparet.* Gen. XXXVIII. 14. *Apud* Romanos *qui virginem ingenuam ſtupraſſet pœna capitali afficiebatur. Neque meretricia vita permittebatur niſi eam vitam profeſſis*, quas leges exiſtimabant, *ut inquit* Tacitus, ſatis ipſo pudore cruciari. *Quare quod ad* Judæ *ac* Thamaris *hiſtoriam* Hebræi *notant, ſcorti uſum ante legem permiſſum fuiſſe, concedi poteſt ſi de* impunitate *eſt quæſtio: non item ſi de eo agitur quod ſine* turpitudine *fieri potuit.* Hactenus *Grotius.* Atque hæc nobis pro priſca ſanctitate dicenda fuere, adverſus prætenſam ſcortationis ante Moſaicam legem licentiam.

XIX. In FURTI quoque interdicto opponendi potius *Hebræis Ægyptii* quam componendi ſunt. Nam etiamſi depoſito aliquem fraudare, Confer. lib. I. cap. V. §. 10. dolo malo uti, monetam tabulaſque adulterare, ſimiliaque quæ incolumitati publicæ manifeſte adverſantur, nefas cenſuerint: multa tamen furti genera non impunita ſolum, ſed & licita, imo vero tantum non honorata habuere; hactenus ſaltem ut ſcito publico pars bonorum furto ablatorum furi decerneretur. Fidem faciunt *A. Gellius* & *Diodorus* Lib. XI. cap. XVIII. *Siculus.* Quorum ille de Ægyptiis ita: *Id etiam memini legere me in libro Ariſtonis, Jureconſulti, haut quaquam indocti viri: apud Veteres Ægyptios, quod genus hominum conſtat & in artibus reperiendis ſolertes fuiſſe, & in cognitione rerum indaganda ſagaces, furta omnia fuiſſe licita & impunita.*

XX. Hic autem non paullo preſſius, atque accuratius. Ὑπῆρχε δὲ Lib. I. καὶ περὶ τῶν κλεπτῶν νόμος παρ' Αἰγυπτίοις ἰδιώτατος. ἐκέλευε γὰρ τοὺς βουλομένους ἔχειν ταύτην τὴν ἐργασίαν, ἀπογράφεσθαι πρὸς τὸν Ἀρχίφωρα, καὶ τὸ κλαπὲν ὁμολόγως ἀναφέρειν παραχρῆμα πρὸς ἐκεῖνον. *Fuit autem apud Ægyptios* LEX DE FURIBUS PERQUAM SINGVLARIS: *Juſſit enim ut qui furto operam dare vellent nomen ſuum profiterentur apud Principem furum, ſponderentque rem ſurreptam ad illum protinus adferre; ut qui res amiſerint itidem ad illum ſcriberent de re quaque amiſſa, & de jacturæ loco, die & hora. Hoc modo rebus facile repertis; qui amiſit ſua recuperavit, quarta parte pretii ſoluta.*

Quum enim fieri nequeat ut omnes a furto abſtineant; legislator viam invenit per quam parvo redemtionis pretio tota res ſervaretur.

XXI. Ex quibus *Diodori* verbis patet. I. Ægyptios circa furtum Legem habuiſſe a cæterarum gentium inſtitutis ac moribus quam maxime abhorrentem, ſicque ἰδιώτατον, *per quam ſingularem.* II. Ea lege *ſodalitium* aliquod *furum* inſtitutum eſſe, cujus ἐργασία & quaſi *opificium* ſit furari. III. Integrum cuique fuiſſe, βουλομένῳ, modo vellet, ei ſe ſodalitio & opificio addicere: ea lege *ut nomen publice daret.* IV. Sodalitio iſti publica auctoritate præfectum eſſe *principem,* cui ſingulorum reddenda foret ratio. V. Furti manifeſtum non modo nulla pœna aut infortunio fuiſſe mactatum, ſed lege jubente *quartam pretii partem* ſibi aut certe ſodalitio retinuiſſe; non niſi tribus partibus juſto poſſeſſori, ubi ſua repetitum veniebat, redditis. Hæc immane quantum ab Hebraicarum Legum ſanctimonia diſtare, quum cuivis notiſſimum ſit, probare nihil attinet.

CAP. VII.

In Annorum menſiumque ordinatione nihil Ægyptiis debere Hebræos.

I. *Annorum menſiumque diſtinctio quum ante diluvium obtinuerit, falſo Ægyptios auctores habere] ſtatuitur.* II. *Aſtrologiam Ægyptios ab Abrahamo didiciſſe multi affirmant.* III. *Feſta Ægyptiorum omnes anni partes peragrant: Hebræorum ſuis ſingula tempeſtatibus alligata ſunt.* IV. *Ægyptiorum Civilis & Sacer annus, cum utroque Hebræorum anno nihil commune habet.* V. *Anni Sacri apud Hebræos myſterium.* VI. *Quid docere Iſraëlitas id potuerit quod annum ſacrum ordiri voluerit Deus ab eo menſe qui Abib vel Niſan dicitur.* VII. *Judaicæ ſuper hac re obſervationes.*

Confer. lib. I. cap. VI. §. 2.

I. QUÆ de ANNORUM MENSIUMQUE diſtincta ſupputatione tanquam ab *Ægyptiis* inventa ex *Herodoto* & *Diodoro* a *Marshamo* laudantur ea palam falſa ſunt; quum *primorum Patriarcharum* ipſiuſque adeo *Adami* & *Evæ* tempora *menſibus* & *annis* ſuis Moſaica hiſtoria diſtinguat: & Deus ante Diluvium certum *annorum* numerum Noacho præfiniverit, quibus elapſis terram undis perditurus erat. Conſtat etiam annos illos *duodecim menſes* habuiſſe, quum *primi*, *ſecundi*, *ſeptimi*, *decimi* menſis exſerta fiat mentio. Gen. VII. 11. col. cum VIII. 4. 5. 13. Ibi ſubſiſtente Divino calculo: non quod plures anno comprehenſi non fuerint; ſed quod ſequentibus menſibus nihil acciderit Moſi cum temporis deſignatione memoratum. Conſtat itidem *menſes triginta diebus* fuiſſe circumſcriptos:

quum

quum a *ſeptimo decimo* die *ſecundi menſis*, uſque ad *ſeptimum decimum menſis ſeptimi*, numerentur *centum & quinquaginta* dies Gen. VII. 11. 24. coll. cum VIII. 3. 4.

II. Et ſi Hiſtorici in tam abſtruſa antiquitate præter ſcripturam audiendi ſunt, habemus quos *Herodoto* & *Diodoro* opponamus. *Beroſus*, *Nicolaus Damaſcenus*, *Eupolemus*, *Alexander Polyhiſtor*, *Artapanus*, quorum fragmenta nobis conſervavit *Euſebius*, uno omnes ore *Abrahamum* laudant, ut virum eximium, καὶ τὰ ὀυράνια ἔμπειρον, *rerum cœleſtium cognitione præditum*, quique inter Ægyptios peregrinans magnæ apud ipſos exiſtimationis fuerit, eoſque Arithmeticam atque Aſtrologiam prolixe & liberaliter docuerit: Πρὸ γὰρ τῆς Ἀβραάμου παρουσίας Αἰγύπτιοι τούτων εἶχον ἀμαθῶς, *nam in artibus hiſce ante Abrahami adventum Ægyptii hoſpites omnino ac peregrini fuerant.* *Polyhiſtor* autem τὴν εὕρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνὼχ ἀναπέμπει. καὶ τοῦτον εὑρηκέναι πρῶτον τὴν ἀστρολογίαν, οὐκ Αἰγυπτίους, *principem eorum auctorem Henochum fuiſſe ſtatuit, quippe qui primus omnium Aſtrologiam invenerit, non autem Ægyptii:* Præpar. lib. IX. cap. XVI. XVII. XVIII.

III. Sed undecunque Anni ſui conſtitutionem Ægyptii habuerint, id certum eſt plus diſſimilitudinis quam ſimilitudinis inter Ægyptiorum Hebræorumque annos aſſignari poſſe: præſertim ſi *feſtorum anniverſariorum* circulum ſpectemus, quod ad rem religionis potiſſimum attinet. Ægyptii enim data opera id agebant, ut feſta ſua omnes anni partes peragrarent, idemque modo vere, modo æſtate, modo autumno, modo bruma ageretur, ideoque ſacerdotes eorum infenſiſſimi *hoſtes intercalationis* erant. Id vero ab Hebræorum inſtitutis oppido alienum fuit. Quippe quorum feſta, frugum maturitati, meſſi, & collectioni alligata, eadem ſemper anni tempeſtate recurrere debuerunt: ideoque *intercalationis* fuere *ſtudioſiſſimi.* De qua prolixe egit *Moſes Maimonides* integro tractatu ad Titulum Talmudicum קידוש החודש, ſive *de conſecratione Kalendarum.*

IV. Geminus item Ægyptiorum annus cum gemino anno Hebræorum nihil habet commune: Nam *Civilis* & *Sacer* annus apud Ægyptios prorſus idem eſt, & *unica* duntaxat *diei quadrante* a *Naturali* ſive *Solari* diſtinguitur. Hebræorum autem annus *Sacer* atque *Civilis*, *Tempore*, *Uſu* atque *Myſterio* plurimum differunt. *Tempore.* *Civilis* enim Anni uſus omnium *antiquiſſimus*, & mundo fortaſſe coævus fuit, inciditque illius initium in menſem *Tiſri*, qui reſpondet noſtro *Septembri*, incipitque a novilunio *Æquinoctii Autumnalis.* *Sacri* Anni tempora *Moſes* Dei iuſſu deſcripſit tum quum Iſraëlitas ex Ægyptiorum ſervitute ſibi vindicaret Dominus: incipitque ille annus menſe *Niſan*, cui reſpondet noſter *Martius*, cum novilunio *Æquinoctii verni.* Exod. XII. 2. *Uſus* etiam diverſus erat. Nam ſecundum annum *Civilem* tempora *mundi conditi* ſupputant, & tempus *anni quietis*, *annumque jubilæum.* Secundum annum

annum *ſacrum* putanda erant *feſta*. Neque videtur tota hæc res carere *myſterio*.

V. Hac enim Kalendarum anni mutatione I. Indicavit Deus ſe Iſraëlitarum Regem atque πολιτάρχην eſſe. Sicut ob eandem rationem *Julius Cæſar in Republica*, *Gregorius* XIII. in *Eccleſia Romana*, anni tempora mutaverunt, ut uterque hoc facto ſummum ſibi imperium aſſererent. II. Voluit menſem eum quaſi natalem Iſraëli ſuo eſſe, quo eum velut ex civili morte excitatum, atque ex Ægyptiorum ergaſtulo in libertatem aſſertum ſibi vindicavit; ut hominum exemtus ſervitute ſerviret Deo vivo; quæ vera animæ vita eſt. III. Docuit exſpectandas eſſe melioris anni Kalendas, in libertate Teſtamenti Novi, promulganda per Meſſiam. Jeſ. LXI. 2. IV. Denique colligere hinc potuiſſent & debuiſſent Iſraëlitæ, fœderato Dei populo inchoandam eſſe novam vitæ rationem, ex quo eum Deus hoſtium tyrannidi ereptum ſibi in peculium vindicavit. Confer I. Pet. IV. 2. 3.

VI. Et quandoquidem primus ille Anni Sacri menſis *Abib* dicitur, Exod. XIII. 4. quæ vox Hebræis *ſpicam recentem* notat, quia eſt menſis graneſcentium ſegetum, quam ob rem Græci quoque eum vocant μῆνα τῶν νέων, ſupple καρπῶν: Chaldæis autem *Niſan* nuncupatur, quod Joſephus legit Νισσάν. a נִסִּין *Niſſin bellicis ſignis*, quia vexilla eo menſe ad pugnam produci ſolent, 2. Sam. XI. I. unde & Romanorum *Martius* a *Marte*: pulcro emblemate edocti fuere Iſraëiitæ, ex quo quis Dei eſſe incipit, ab eo tempore nova bonorum exercitiorum virtutumque germina ad Dei honorem proferenda eſſe; & expeditionem animoſe ſub vexillis Imperatoris noſtri cæleſtis ſuſcipiendam eſſe adverſus Divinæ gloriæ humanæque ſalutis impotentiſſimos hoſtes.

VII. Aliquid horum vidit cœcus ille cæteroquin Judæus, cujus verba exhibuit nobis *Chriſtophorus Cartwrichtus*, *in Mellificio Hebraico lib.* I. *cap.* II. משבחר הקבּ״ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חדש של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנ׳ כימי צאתך מארץ ממצרים אראני נפלאות. *Ex quo Sanctus Benedictus mundum ſuum elegit, conſtituit in eo principia menſium & annorum*; *& quum elegit Jacobum & filios ejus, conſtituit inter eos principium* (menſium) *menſem redemtionis, quod in eo redemti fuerunt Iſraëlitæ ex Ægypto, & in eo poſtea redimendi ſunt*; videlicet a Meſſia, *ſicuti dictum eſt Mich.* VII. 15. *ſecundum diem exitus tui ex Ægypto oſtendam ei mirabilia.* Nota, ex hujus Magiſtri mente, I. Dei creatoris eſſe, ut menſes & annos ordinet. II. Id feciſſe Deum, jam inde a mundi initio. III. Menſem quem Iſraëli primum eſſe voluit, fuiſſe ei menſem redemtionis. IV. Eodem menſe redimendum fuiſſe Iſraëlem per Meſſiam. Quod & factum

Ex Elc Schemoth Rabba. ſect. xv. fol. 130. col. 3.

ctum eſt, quum tempore Paſchatis ſanguine ſuo æternam redemtionem invenit.

Cap. VIII.

Male Serpentis Ænei & Vaccæ Rufæ inſtituta, & Hyſſopi in Aſperſionibus Uſum, ex Ægypto arceſſi.

I. *Non prudentia ſolum, ſed & pietas ſubinde vetat Ægyptiorum nugas cum ſacratiſſimis Dei inſtitutis comparare.* II. *Licet Ægyptii aliique ad incantationem ſerpentum figuras Taliſmanicas adhibuerint;* III. *Non tamen ad earum præſtigiarum exemplar ſerpens æneus a Moſe factus eſt.* IV. *De quo melius Marshamo Hebræorum magiſtri.* V. *An ante Moſis tempora Ægyptii Boves rufos in Typhonis odium immolaverint, non conſtat.* VI. VII. *Et ſi conſtaret, non tamen inde Vaccæ rufæ cærimonia arceſſenda eſt.* VIII. *Cujus ſanctius myſterium aſſignatur.* IX. *In Gaurorum ſacris aliquid ei ſimile.* X. *Hyſſopo aliter uſi Ægyptii, aliter Hebræi ſunt.* XI. *Hyſſopi in Aſperſione myſterium.*

I. HACTENUS ea excuſſimus in quibus Viros eruditos non omni ſuo *judicio* ac *prudentia* uſos arbitramur, dum in prædicanda Ægyptiacorum & Hebraicorum inſtitutorum ſimilitudine placuit juſto eſſe liberalioribus. Alia nunc examinemus, quæ ne inter ſe comparentur ipſa *pietas*, & *religionis* a Deo inſtitutæ *ſanctitas*, quæque ei a Chriſtiano pectore debetur caſta *veneratio*, intercedere deberent. In hunc cenſum refero collationem *præſtigiarum* Ægyptiacarum in *incantandis ſerpentibus*, cum *ſerpente æneo* Dei *juſſu* a Moſe erecto: & *boum ruforum*, quos in odium *Typhonis*, quem rufum fuiſſe exiſtimant, immolabant Ægyptii, cum *Vacca rufa* cujus cineri miſcebatur aqua luſtralis, quaſi nulla coloris illius ratio aſſignari poſſit, præter æmulationem ritus Ægyptiaci: & *ſacrorum Typhonicorum* cum *hirco Azazelis*, cæteriſque ſacris cærimoniis expiationis die adhibitis: *Amuletorum* Ægyptiacorum & *Phallorum* turpiſſimorum cum *Totaphot* ſive *Philacteriis* Iſraëliticis: & denique τῶν *Theraphim*, quibus in Ægypto aſſueverant Iſraëlitæ, cum ſacratiſſimo Pontificis apparatu in recipiendis edendiſque oraculis, quem *Urim* Divinæ literæ appellant.

II. Ut a serpente æneo ordiamur, diffitendum non eſt, *Ægyptios* olim, *Marſos* ac *Pſyllos*, alioſque orientis populos, faſcinandis ſerpentibus infames fuiſſe; inque eum finem, ligna, lapides, laminas, & figuras *Talismanicas*, quas vocant, adhibitas fuiſſe. *Arnobius*: *Adverſus ictus noxios, & venenatos colubrorum morſus remedia ſæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Marſis Pſylliſve vendentibus.* De *Emeſa* urbe ex *Nubien-* Confer. lib. I. cap. IX. §. 6. Lib. II.

Hierozo. Part. II. lib. III. cap. VI. *Nubienſi Geographo* refert incomparabilis *Bochartus*, eam ita eſſe *Taliſmanizatam*, id eſt talibus τελέσμασιν inſtructam, *ut nulli eam ſerpentes aut ſcorpiones ingrediantur, quin, ſi ad portam civitatis inferantur, ſtatim exſpirent.*

III. Nihil tamen in præſtigiis illis eſt quod cum admirabili illo ſerpente a Thaumaturgo Moſe in perticam Dei juſſu erecto confligi ullo modo mereatur. Quidquid enim hic factum eſt, non eſt factum *excantatione* aliqua, ut Nobiliſſimo *Marshamo* loqui libuit, quippe qua ſeveriſſime ſuis interdixit Deus; ſed expreſſo Dei mandato: non malis Diaboli artibus; ſed Divina omnipotentia, piis Moſis precibus in Iſraëlitarum auxilium ſolicitata: non ad exemplum præſtigiarum quas viderat Moſes in Ægypto; ſed in typum Chriſti, qui ſublatus in crucem conſpectuſque oculis fidei medelam allaturus erat pœnitentibus a lethiferis infernalis ſerpentis morſibus. Quis non indignetur, tantum religionis noſtræ ſacramentum, tam fœtum myſticis ſignificationibus, tam plenum ſalutaris doctrinæ quam fuſius alibi expoſuimus, cum impiis vaniſſimæ artis præſtigiis quocunque demum modo comparari? Non cœlum ab inferis longius diſtat, quam hoc Divinæ Bonitatis miraculoſum ſpecimen, ab impuriſſimorum Ægyptiorum μαγείᾳ ἐπιχωρίῳ.

IV. Non male de hac hiſtoria Hebræorum magiſtri diſſerunt: *Mihi*, inquit *Gerundenſis*, *de hoc myſterio ita videtur. De conſuetudine Legis Divinæ eſt, ut omne opus miraculoſum fiat per aliud miraculum, auferendo damnum per eum qui id intulit, & morbum per ejus cauſſam: ſicut Rabbini noſtri docent, ex eo quod de ligno amaro ad dulces reddendas aquas amaras legitur, & ex aquis lethiferis per Eliſæum injecto ſale ſanatis. Notum eſt ex medicorum placitis, quod omnes ab animalibus venenatis morſi periclitentur, ſi vel ea, vel eorum imaginem adſpexerint. Quo ergo illuſtrius eſſet miraculum, ſerpentem formari Deus juſſit, cujus adſpectu curarentur.* Sed digna præ cæteris *Aben Ezræ* commentatio eſt quæ hic aſcribatur. ורבים השתבשו ואמרו כי זאת הצורה לקבל כוח העליונים וחלילה חלילה כי הדבר נעשה בצווי השם. *Multi hic ſuperſtitioſam habent opinionem, dicentes, hanc figuram factam eſſe, ad recipiendam virtutem ſuperiorem.* (quales ſunt figuræ illæ Taliſmanicæ.) *ſed abſit, abſit ut hoc dicamus. Nam hæc res facta fuit ex præcepto Dei.* Imo & ea de ſerpente æneo dixit *Paraphraſtes Jonathan*, quæ ſi nos Chriſtiani legamus, vix eſt ut non de Meſſia noſtro cogitemus. Is ad num. XXI. 8. ita commentatur: ויהי כל דנכית יתיה חויא ויהי משתכל ביה והאי אין מכוון לביה לשום מימרא דיי: *Et fiet ſi quem momorderit ſerpens, & intuitus fuerit eum, ut convaleſcat*, SI DIREXERIT COR SUUM AD NOMEN VERBI DOMINI. Vide *Buxtorf. Diſſ. de Serp. Æneo. cap.* V.

V. Non diſpar judicium de VACCA RUFA eſto. An quia Hebræorum

rum Magiſtri, *cæci* illi & *fatui*, ut eos nuncupavit Dominus, ne *Salomoni* quidem patuiſſe aſſerunt, cur vacca illa *Rufa* potius eſſe debuerit quam alterius coloris; nobis Chriſtianis, *Salomone* nimirum hac in parte ſapientioribus, ad *Thyphonica Ægyptiorum ſacra* recurrendum eſt: & quia ex ſcriptore multo quam ea ſecula ſunt recentiore, diſcimus, Ægyptios, quia *Typhon* rufi coloris fuiſſe perhibetur, boum non niſi *rufos* immolaſſe, cogitandum eſt, omnem iſtius præcepti rationem in permiſſione priſtinæ alicujus conſuetudinis, quam ex Ægypto hauſerant Iſraëlitæ, fundatam eſſe? Quis præſtabit tantam iſtius conſuetudinis antiquitatem? Quis *Plutarchi* teſtimonium ad tam immanis poſtulati probationem ſufficere arbitrabitur? An tam novus auctor, tam reconditæ vetuſtatis idoneus teſtis eſt? Sed ne teſtis quidem tam antiqui ritus. Quippe qui Ægyptiorum cærimonias ſuo more referens, ad primam hujus rei originem non aſcendit. Fundat quidem eam in opinione quam de rufo *Typhonis* colore conceperunt Ægyptii, ſed quando ex ea hypotheſi hoc de quo agimus πόϱισμα elicere occeperint, id enimvero ne verbo quidem attingit. Confer. lib. I. cap. VII. §. II.

VI. Neque noſtra magnopere intereſt ut laborioſe inveſtigemus. Dato enim Ægyptios ab omni retro antiquitate non niſi rufos boves ſacrificaſſe, indene propterea Iſraëliticæ hujus cærimoniæ arceſcenda eſt ratio? At quæ tandem cauſſa dici poteſt, cur quum in cæteris ſacrificiis omnibus ſine colorum diſcrimine munda animantia rite offerrentur, ſolam hanc luſtralem vaccam rubram eſſe neceſſe fuerit? Excutiantur nunc omnes priſcarum conſuetudinum foruli, doceaturque ex iis, cur ob Ægyptiorum ineptam inſanamque ſuperſtitionem non niſi boum rufos immolantium Deus in ſola immundorum luſtratione vaccam rufam adhiberi ab Iſraëlitis, non *permiſerit*, quod falſo dicitur, ſed expreſſe *juſſerit*; quum tamen reliqua omnia ſacrificia nullam certi coloris habuerint deſignationem.

VII. Præterea dubium non eſt quin vacca rufa hoc modo ex præſcripto Domini oblata, mactata, cremata, grata Deo fuerit; quum victimas ejuſmodi Deus *cibum* ipſe *ſuum* nuncupet. Attamen Ægyptii rufos boves immolabant, non quod precioſiores eos aut Diis ſuis gratiores eſſe exiſtimarent; ſed ex odio & contemtu. Dictabant enim ϑύσιμον ȣ̓ φίλον εἶναι Θεοῖς, *id quod mactatur non eſſe Diis charum.*

VIII. Quanto ſatius, ſanctius, & Chriſtiano homine dignius eſt ad *myſterium* aſſurgere, & in tota hac luſtralis vaccæ cærimonia *typum* agnoſcere ſpiritualis noſtræ per Chriſtum purificationis? *Vacca* nimirum umbra ac figura *Chriſti* fuit, ratione γονιμότητος ac *fœcunditatis*, item *lactis* ac *nutrimenti*. *Rubedo* autem vaccæ notare potuit. 1. *Communionem ſanguinis*, cujus Chriſtus, naturam noſtram humanam

M 2 aſſu-

aſſumendo, factus eſt particeps. Heb. II. 14. II. *Effuſionem ſanguinis ſui*, quo ipſe in Gethſemane, in prætorio, in Golgotha, ad noſtræ fœditatis expiationem, totus tinctus fuit: & *ſanguinis hoſtium ſuorum*, quo madefactæ & conſperſæ veſtes illius ſunt. Jeſ. LXIII. I. 2. 3. Ap. IX. 13. III. *Suſceptionem noſtrorum peccatorum*: quæ *rubere* dicuntur *ut coccus* Jeſ. I. 18. quæque ipſi imputari neceſſe fuit, ſi nos unquam eorum reatu exſolvendi, vel a labe mundandi eſſemus. Hæc nos conſideratio ſolidiorem ſapientiam docet, quam caſca illa de Ægyptiorum rubris bobus obſervatio.

IX. Si omnino comparationem inſtituere libeat ſacri hujus ritus cum profanis aliarum gentium cærimoniis, ego me nihil inveniſſe memini quod affinius ei ſit quam *Gaurorum* luſtrationes, prout eas ediſſerit *Johannes Baptiſta Tabernarius*. Sunt autem *Gauri* reliquiæ antiquorum *Perſarum*, avitæ ſuperſtitionis retinentiſſimi, ideoque expoſiti recentiorum quos Alcorani deliria dementarunt ſæviſſimis perſecutionibus: attamen frequentes adhuc in *Carmania* & *India*. Prophetam, quem ut primum religionis ſuæ doctorem venerantur, *Ebrahim Zer-Ateucht* nuncupant: quem Divinam ſuam miſſionem plurimis ſtupendiſque miraculis comprobaſſe fabulantur, quorum alia ex *Abrahami*, alia ex *Moſis*, alia ex ſociorum *Danielis* hiſtoria; ſed fabulis, ut fieri ſolet, interpolata, deſumpta dixeris. Id præ cæteris memorant, quod rege incredulo jubente, lubens volenſque ſe conjecerit in balneum argenti liquefacti; unde quum ſanus ſoſpeſque rediret, cunctos ſui admiratione implevit, doctrinæque ſuæ obſequibiles habuit. Atque hinc vocatus eſt *Zer-Ateucht*, quod ipſorum lingua ſignificat, *Lotum argento*. Illi itaque *Gauri* in luſtrationibus ſuis nihil habent ſacratius *urina vaccæ*. Ubi quis purgamentum calcavit, aut rem quamcunque immundam attigit, ubi ex ſacerdotum ordine aliquis in cadaver incidit atque illud conſpexit; hac *vaccæ urina* purificari eum neceſſe eſt. At ſi quis ſe piaculo obſtrinxerit, urinam vaccæ quatriduo aſſervatam, cortice ſalicis, aliiſque quibuſdam herbis mira ſuperſtitione miſcent, eaque urina peccatorem, poſt decem dierum rigidam ſatis pœnitentiam, ſacerdos, quem *Cazi* dicunt, ſepties aſpergit; & aliquantulum illi ex ea bibendum porrigit. Tunc demum a crimine ſuo abſolutus cenſetur. Et hujus quidem ritus primam originem Propheta ſuo antiquiorem, & protoplaſto tantum non coævam fingunt. Sed non eſt nobis prolubium ex iſtiuſmodi obſervatiuncularum minutiis aliquam eruditionis laudem aucupari.

Itiner. part. I. lib. IV. cap. VIII.

X. Nec video quid ad rei Theologicæ augmentum faciat, ſi, quando legimus juſſiſſe Deum, ut ad *aſperſionem* in Paſchate, & purificatione

rificatione leproſi, atque alibi, *faſciculus* ſive aſpergillum adhibeatur ex cedro & *hyſſopo*, filo coccineo devinctis confectum, in mentem tunc nobis revocetur, quod Ægyptiorum ſacerdotes panem non niſi cum *hyſſopo* conciſum comederint, *hyſſopum enim nimiam panis virtutem purgare.* Scilicet id *Chæremon* teſtatur apud *Porphyrium*; qui quid Ægyptiorum Sacerdotes *Moſis* ævo fecerint, tantundem ſciebat quantum qui hodie nati ſunt. Sed fecerint id Ægyptii tempore *Moſis*: quid *pani* cum *aſpergillo?*

XI. Longe majoris momenti illa *ſapientia* eſt quam ſuper hac re Deum ſibi *in occulto patefeciſſe* David gloriatur Pſ. LI. 8. 9. Habet cærimonia iſta myſterium, ad cujus ſignificationem eſt inſtituta quanta quanta eſt. *Lepra* ſpurcitiem *peccati* notat, qua miſere inficitur anima. *Purificatio* lepræ, *peccati remiſſionem*, & mentis *ſanctificationem*. Materia aſperſionis fuit *ſanguis* & *aqua viva*. Utriuſque implementum in Chriſto eſt: *qui venit per aquam & ſanguinem: non tantum per aquam, ſed & per ſanguinem.* 1. Joh. v. 6. Quorum illa Chriſti *Spiritum*, hic *vim ſatisfactionis* & meriti ſignificare poſſunt. *Aſperſio* figurat *imputationem juſtitiæ Chriſti*, & applicationem meritorum ejus. *Aſpergillum* ſine dubio ſignificatione ſua non caruit. Sunt Viri docti qui tergemina materia ex qua conſtabat, *cedro*, *hyſſopo*, *coccino* ſive purpura, adumbratum exiſtimant, voluntate *Patris*, *Filii* & *Spiritus Sancti* dari communionem meriti & mortis Chriſti ad juſtitiam & vitam. *Cedri* arbor in altis montibus & in jugo *Libani*, procera, dura, vivaciſſima, poteſt, inquiunt, ſignificare *Patrem*: *Hyſſopus*, germen humile, quod naſcitur in parietibus, 1. Reg. IV. 33. *Deum Filium*, Chriſtum hominem, humilem & ſpretum. *Purpura* ſanguinis color eſt, imo & *ſanguis*. Sanguis vehiculum eſt *Spiritus*. Quid impedit ergo quo minus hieroglyphice *Spiritum Sanctum* ſignificet, qui ut coccus rubet igne charitatis, & amoris Dei atque omnis boni? Si tamen hoc ſubtilius videatur, quod videri merito poteſt cogitare licet, toto *aſpergillo Chriſtum* figurari, ita ut lignum *cedrinum* ſua *duritia*, vivacitate, proceritate, *Divinæ* in Chriſto *naturæ æternitatem* atque præſtantiam notet, ſua *fragrantia*, *manifeſtationem Spiritus* in verhis & in obedientia. *Hyſſopus*, *humanæ naturæ* vilitatem, *Filum coccineum*, *imputationem peccati*, & *ſanguinolentam paſſionem*. Hyſſopi vero ſolius mentionem Pſaltes facit, cætera ſubintelligens, quia reliqua omnia cum natura Chriſti humana ad eandem efficaciam conſpirant, & quia certitudo omnis illius gratiæ a Chriſti incarnatione pendet. Hæc ego occaſione iſtius cærimoniæ meditari malim, quam de Ægytiorum aliquo pane cogitare quem cum hyſſopo manducaverint eorum popæ.

Cap. IX.

Male item anniverſariæ expiationis cærimonias, & Leges de Frontalibus, ex ſacris Ægyptiorum averruncis, & amyletis phalliſve derivari.

I. *Vox* עזאזל *non notat Typhonem, vel numen aliquod averruncum.* II. *Hircum* ἀποπομπαῖον *Helleniſtæ dixiſſe videntur, quia dimittebatur.* III. *Non permiſit Deus, nedum ut juſſerit, hircum ſacrum eſſe Diabolo.* IV. *Sacri inſtituti ratio ex intimis Chriſtianiſmi penetralibus petenda eſt.* V. *Hircus emiſſarius non fuit præcipitatus de rupe.* VI. *Imprecatio in caput victimæ piacularis omnibus propemodum gentibus commune inſtitutum eſt.* VII. *Pudenda res eſt Dei Legem de Frontalibus a pudendis Ægyptiorum phallis arceſſere.* VIII. *Tria loca in quibus* τῶν *Totaphot ſive Frontalium mentio fit.* IX. *Totaphot Orientalibus fuerunt ornamentum capitis aut brachiorum.* X. *Nuſquam juſſit Deus facere Totaphot, ſed ſua ipſe dicta & facta dedit pro Totaphot* παροιμιωδῶς. XI. *Improbabilem illius & affinium vocum notationem edidit Petitus.*

Confer. lib. I. cap. VII. §. 14. I. AB animo etiam meo impetrare non poſſum, quin exiſtimem injuriam fieri ſanctiſſimis EXPIATIONIS anniverſariæ cærimoniis quando illæ ab impuris *Typhonicis* ſacris, & ab animantibus illis devotis quas *averruncis* Diis ſuis Ægyptii offerebant, arceſſuntur. Quid enim tandem eſt quod in eam nos inducat opinionem? An quia *Helleniſtis* placuit Hebræorum לעזאזל vertere τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς τὴν ἀποπομπήν, ideo hariolari licet, vocem eam eſſe *Ægyptiacam*, & *Typhonem*, vel neſcio quod aliud *numen averruncum* ſignificare? Num permiſit ſuis Deus, nedum ut juſſerit, genium aliquem averruncum agnoſcere, quem ſacratis placarent animantibus, aut quicquam facere abominationibus Ægyptiorum ſimile?

II. Dudum didicimus, Græcis ſcriptoribus ἀποπομπὴν eſſe *depulſionem* malorum per ſacrificia & preces: ſed non ſemper ad Græcorum elegantias Helleniſtici ſimplicitas ſermonis exigenda eſt. Non eſt certum, imo fortaſſis nec credibile, ad illam Helleniſtas ſignificationem attendiſſe: qui ἀποπομπαῖον dicere voluerunt, quem *Caprum emiſſarium Hieronymus* nuncupavit. Docet id *Cyrillus* in *Glaphyris.* Τῶν τραγῶν ὠνομασμένων, τοῦ μὲν ἑνὸς Κυρίου, τοῦ δὲ ἑτέρου Ἀποπομπαίου, διὰ τὸ ἀποπέμπεσθαι. *Hircorum alter vocabatur nomine Domini, alter* ἀποπομπαῖος, *quia emittebatur.* Et *Theodcretus* in *Leviticum:* ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, ὡς ἀποπεμπόμενος εἰς τὴν ἔρημον. *Hircus* ἀποπομπαῖος *nominatus fuit, quaſi dicas emiſſum in deſertum. Symmachus* tranſtulit τράγον ἀπερχόμενον. Et *Aquila* τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον. Memorabile eſt, quod,

Bochart. Hieroz. lib. II. cap. VI.

quod, quum *Julianus Apoſtata* hoc *Moſis* loco abuteretur ut probaret eum ſcripſiſſe περὶ τῶν ἀποτροπαίων, *de Diis Averruncis*, prolixe eum & acriter refellere aggreſſus ſit *Cyrillus*, *Libro nono adverſus Julianum.* Sed inter ejuſdem *Cyrilli* epiſtolas una exſtat bene longa ad *Melitenes* Epiſcopum *Acacium* περὶ τοῦ Ἀποπομπαίου, qua in eos vehementer diſputat, qui ex eo quod in verſione Græca legerunt in duos hircos jactas fuiſſe ſortes, unam Domino, & alteram τῷ ἀποπομπαίῳ, colligebant ex duobus hircis unum quidem Domino ad ſacrificium deputari, τόνγε μὴν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινι, καὶ πονηρῷ, καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερᾶς, καὶ ἐκ νομικοῦ θεσπίσματος, *alterum autem ad averruncum aliquem, malum & impurum dæmonem in deſertum fuiſſe amandatum, idque per ſacram manum, atque ex decreto legis.* Sed & ipſe hæc non diffitetur, neque ignoravit *Marshamus.*

III. Et ſane quid fingi potuit abſurdius, quam Deum ex duobus ſacratis hircis, alterum ſibi, alterum Diabolo deſtinaſſe & ſacrum eſſe juſſiſſe, quum Dæmonibus ſacra fieri diſertis verbis vetet? Levit. XVII. 7. Uterque ex æquo Domino ſacer erat, a Pontifice ſiſtendus coram Jehova ad oſtium tentorii conventus: differentia conſiſtebat in ſolo offerendi modo; quod alter jugulandus erat, & cremandus, alter *vivus ſiſtendus coram Jehova ad faciendum expiationem ſuper eum, dimittenduſque in deſertum.* Lev. XVI. 7-10. Nolim equidem eorum ſententiam improbare, qui per *Azazelum* Diabolum figuratum putant; ſed ut is Judæis quaſi genius aliquis malorum averruncator conſiderandus fuerit, aut ei hircus ille fuerit ſacer, id credere a pietate ac religione alienum eſt. Non fuit caper emiſſarius Diabolo oblatus, ſed voluntate Dei expoſitus vexandus Diabolo.

IV. Eſtque illius inſtituti ratio non ex *Typhonicis* petenda ſacris, aut *Rabbinorum* deliramentis, qui nugantur munus *Sammaëli* (id Diaboli nomen eſt) die propitiationis datum, ne irritam redderet eorum oblationem; aut ut illius oculos præſtringerent ne ab illo accuſarentur, quia ſcilicet ſcriptum eſt Exod. XXIII. 8. *Munus excæcat oculos videntis:* ſed ex intimis Chriſtianiſmi penetralibus. Nimirum non *indulſit* aliquid hic ſuis Deus Ægyptiorum ſcortationibus quibus aſſueverant affine: ſed *inſtituit juſſitque* quod ſacro-ſanctum eſſe vellet, & comparatum erat ad docendum myſterium expiationis peccatorum per Meſſiam, cujus diverſæ σχέσεις quomodo per geminum hunc hircum figuratæ fuerint, alibi πραγματικῶς expoſuimus, quæ hic repetere nihil attinet. De Oecon. Fœd. Dei. lib. IV. cap. VI.

V. Quod Judæi de hirco iſto ſumma rupe præcipitato tradunt, quemadmodum *Coptitæ* in odium *Typhonis* deturbabant *aſinum*, id ne *Marshamus* ipſe pro certo agnoverit, & palam falſum eſſe aſſerit *Bochartus.* Hircum enim a ductore ſuo *dimiſſum* ſcribit *Moſes*, non in præceps detruſum.

Hinc

Hinc in Græca verſione Levit. XVI. 26. *ſegregatus* fuiſſe dicitur *in demiſſionem*, διεςαλμένος εἰς ἄφεσιν. Quomodo ſcilicet ſacra quædam animalia, quæ Græci ἄφετα vocabant, quia in Dei alicujus honorem libera dimittebantur. Cujus rei apud *Platonem*, *Athenæum*, *Syneſium*, *Harpocrationem*, alioſque varia exſtant teſtimonia, aut exempla; quæ qui vult apud *Bochartum*, ipſumque *Marshamum*, videre poteſt.

VI. IMPRECATIONEM IN CAPUT VICTIMÆ ritus fuiſſe Ægyptiaci, ex *Herodoto* conſtat. Sed an ante Moſen fuerit, id probatu difficile, aut impoſſibile eſt. NON EST DUBIUM, inquit *Bochartus*, QUIN INDE AD ÆGYPTIOS MANAVERIT SIMILIS RITUS. Quem tamen non *Ægyptii* ſoli, ſed & cæteræ pleræque gentes uſurparunt: ſcilicet quia piacula hujuſmodi ſibi ſubdebant ſuccedanea; unde & ἀντίψυχα dicta ſunt. Natura tantum non dictante, iis idcirco certo ritu imponenda eſſe peccata, & imprecandas diras, quæ cæteroquin offerentes manebant. Id Græci non ſolummodo in pecudibus, ſed & hominibus ad ſacrificia piacularia adhibitis, obſervarunt. Huc refer *Scholiaſtis* illa in *Ariſtophanem*:
Ad equites. Ἔτρεφον γὰρ τινας Ἀθηναῖοι λίαν ἀγενεῖς καὶ ἀχρήςους, καὶ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τινος ἐπελθούσης τῇ πόλει, λοιμοῦ λέγω, ἢ τοιούτου τινὸς, ἔθυον τούτους ἕνεκα καθαρθῆναι τοῦ μιάσματος, οὓς καὶ ἐπωνόμαζον καθάρματα. *Alebant enim Athenienſes quoſdam valde ignobiles & inutiles, quos, quum malum ullum civitati impenderet, peſtis ſcilicet, aut tale quicquam, ad piaculum expiandum immolabant: quos etiam* καθάρματα *appellabant.* Quid autem, & qua formula iis imprecarentur, *Suidas* docet.
In voce περίψημα. Οὕτως ἔλεγον τῷ κατ' ἐνιαυτὸν συνέχοντι τῶν κακῶν. Περίψημα ἡμῶν γένου, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις. Καὶ ἐνέβαλον τῇ θαλάσσῃ ὡσανεὶ τῷ Ποσειδῶνι θυσίαν ἀποτίννυντες. *Ei qui malis averruncandis quotannis deſtinatus erat, ſic imprecabantur: Sis* περίψημα *noſtrum, hoc eſt ſalus & redemtio: Atque ita illum in mare projiciebant, quaſi Neptuno ſacrum perſolventes.* Idem fecere *Maſſilienſes*, qui
Servius ad Æneid III. *quoties peſtilentia laborabant, unus ſe ex pauperibus offerebat, alendus anno integro publicis & purioribus cibis. Hic poſtea ornatus verbenis ac veſtibus ſacris, circumducebatur per totam civitatem cum exſecrationibus, ut in ipſum reciderent mala totius civitatis: & ſic projiciebatur.* Receptus ergo diras piaculis imprecandi mos fuit apud gentes quam plurimas. Neque neceſſe eſt eum tam ſignate in *Ægyptiis* annotare, quaſi ab iis eum tranſſumſerint *Iſraëlitæ*.

Conf. lib. I. cap. IX. §. 2. VII. Sed & illud profecto pudendum eſt, quod ex *pudendis Ægyptiorum amyletis* legem Dei de Hebræorum FRONTALIBUS exponere, animum ſuum *Samuel Petitus* induxerit. Itane vero, quia Hebræi olim ſuperſtitioſis Ægyptiorum amyletis, & propudioſis fortaſſe phallis, certe γελοίοις quibuſdam imagunculis, frontem muniverant, hinc Deus ſacratiores quaſdam membranulas in frontibus eos geſtare juſſit, quæ tamen vel ipſa ſacra lingua *pudendum* illud nomen retinuerint, non a *luto* ſolum,

ſolum, ſed eâ muliebris corporis parte dictæ quæ honeſte nominari non poteſt? Quid non comminiſcitur humani vanitas ingenii ut reconditioris eruditionis laudem aucupetur? Sordent nimirum quæ in propatulo ſunt. Rarum aliquid ipſoque ſono inſolens proferendum eſt, quantumvis γελοῖον pudendumque.

VIII. Nos ea dicamus, quæ ſana, ſobria, caſta, & Deo ac populo Dei digna ſunt. Ter omnino in Veteris Inſtrumenti Libris mentionem invenimus τῶν *Totaphot.* Et primo quidem Exod. XIII. 16. Ubi quum præceptum dediſſet Deus de ſacrandis ſibi primogenitis tam hominum quam pecudum, jubet ut illius præcepti rationem parentes liberis ſuis inculcent, dicendo: *Fuit quum durum ſe præbuiſſet Pharao in dimittendis nobis, ut occiderit Jehova omne primogenitum in terra Ægypti, tum primogenitum hominum, tum primogenitum jumentorum; idcirco ego macto Jehovæ ex omni beſtia aperiente vulvam maſculos, omnem vero primogenitum filiorum meorum redimo. Quod erit* (ita continuatur parentum ad liberos ſermo) *pro ſigno ad manum tuam*, ולטוטפת בין עיניך. *& pro frontalibus inter oculos tuos, quia manu robuſta eduxit nos Jehova ex Ægypto.* Deinde Deut. VI. 8. ubi de omnibus præceptis quæ Dei nomine Iſraëlitas docebat *Moſes*, ita infit: *Et alligabis ea pro ſigno manui tuæ*, והיו לטוטפת בין עיניך, *& erunt pro frontalibus inter oculos tuos.* Denique Deut. XI. 18. *Reponetis hæc verba mea in corde veſtro, atque in animo veſtro, & alligabitis ea in ſigna manui veſtræ;* והיו לטוטפת בין עיניכם *& erunt pro frontalibus inter oculos veſtros.*

IX. Quid autem ſunt *Totaphot*, ſi vocis illius apud Orientales uſum ſpectemus? Sunt *ornamentum capitis*, & Chaldæo pro *Tiara* ea vox uſurpatur. Eſt. VIII. 15. ולעילא מן כלילא טוטפן *Et ſupra coronam erant Tiaræ.* Ezech. XXIV. 17. טוטפתך יהוין עלך *Tiaræ tuæ erunt ſupra te.* טוטפתכון ברישיכון. *Tiaræ veſtræ ſuper capitibus veſtris.* Vel etiam pro *armilla* ſive ornamento brachiorum. 2. Sam I. 10. טוטפתא דעל דרעיה *Armilla quæ erat in brachio ejus.* Ubi in Hebræo eſt אצעדה. Erant ergo *ornamenta frontis & manuum.* Non amyleta, non phalli, non ſuperſtitioſa ejuſmodi aut turpia; ſed quæ civilem habebant uſum, ad honeſtum ornatum, vel ad memoriam etiam: quicquid deinde ineptiarum, vel magicæ etiam dementiæ, commentis ſuis addiderint ſequiorum ſeculorum fabulatores.

X. Obſervandum autem, nuſquam juſſiſſe Deum ut *facerent ſibi Totaphot:* aut ut memorabilia facta ſua, vel præcepta, ſchedulis inſcripta fronte aut brachiis circumgeſtarent: ſed de ipſis magnalibus ſuis quæ fecerat, & præceptis quæ Iſraëli dederat, dixiſſe: hæc erunt vobis pro *Totaphot*, id eſt, hæc in mente, præ oculis, in memoria ſemper erunt, horum pia grataque recordatione non minus vos ornatos exiſtimabitis, quam armillis ſuis aut tiaris omnes φιλόκαλοι. Non dixit Deus, *facite vobis Totaphot;*

aut Decalogum in membranulis deſcriptum in frontibus geſtate; ſitque id vobis vice Ægyptiacorum amyletorum, quomodo Dei juſſum Doctiſſimus *Petitus* interpretatur: ſed, *quæ dixi*, *quæ feci ego*, *ea erunt vobis* לטוטפות *pro frontalibus*, id eſt, uti exponitur Exod. XIII. 9. לזכרון, *pro memoriali.* Eſt proverbialis locutio, cui gemina aliquoties in Divinis occurrit parœmiis. Prov. I. 8. 9. *Audi fili mi eruditionem patris tui, neque deſeras doctrinam matris tuæ: nam adjectio gratioſa erunt capiti tuo, & torques faucibus tuis.* & cap. III. 3. *Benignitas & fides ne derelinquant te: alliga eas faucibus tuis, inſcribe eas tabulis cordis tui.* & cap. VI. 21. *Alliga ea cordi tuo jugiter, annecte faucibus tuis.* Quæ omnia, aliaque his ſimilia, quum non de *Decalogo*, ut *Petitus* opinatur, non de aliis quibuſdam Legis particulis, quas ex Judæorum mente *Fagius*, *Camero*, aliique exhibent, ſed de omnibus cœleſtis doctrinæ partibus παροιμιωδῶς dixerit Deus; non eſt Divinæ juſſionis, ſed Judaicæ Superſtitionis, quod quædam legis ſegmenta, certis ritibus ſuo arbitratu fictis conſcripta, corioque involuta, pro amuletis in fronte ac brachio circumgeſtent, quibus incredibilem virtutem pro genio gentis nugaciter attribuunt. Vide ſis in
Exercit. XIX. 9. 20. p. 265. hanc ſententiam prolixe diſſerentem *Ouwenum*, in eruditiſſimis Prolegomenis, quæ commentariis ſuis in eam quæ ad Hebræos ſcripta exſtat Pauli Epiſtolam præmiſit. Neque improbabilis mihi videtur diligentiſſimi *Pfeiferi* ſententia, opinantis, quod phylacteria, ut hodie a Judæis geſtantur, non a *Moſis* temporibns uſitata fuerint, ſed orta videantur poſt captivitatem demum Babylonicam; quum ſcilicet legi Divinæ quam plurimæ abſurdæ interpretationes ab hypocritis & portentoſæ ſapientiæ magiſtris in dies affingerentur, qui κατὰ τὸ ῥητὸν expoſuere, quod metaphorice erat capiendum.

XI. Quibus rite perpenſis neceſſe non erit, ut circa etymologiam vocabulorum טוטפת, תפלין, ἀσάλευτα, multum nos fatigemus. Si cui tanti eſt, ut doctorum virorum hariolationes ſuper ea re ſcire deſideret; is adeat *Druſium de Trib. ſect. Lib.* II. *Full. Miſcell. Lib.* V. *cap.* VII. *Cameronem ad Mat.* XXIII. 5. *Buxtorf. in Lexico Talmudico. Pfeiferum in Dubiis Vexatis.* Sed quod pace Clariſſimi *Petiti* dictum ſit, nullam uſquam originationem quæ minus ſcita quam ipſius ſit inveniſſe memini. Adeo tunc plenam βδελυγμάτων & phallorum Ægyptiacorum imaginatione mentem habuiſſe Vir longe Doctiſſimus videtur, ut quum ad commentationem hanc accederet importunas illas cogitationes caſto pectore exturbare non potuerit. Quid enim? an idcirco טוט *Tot* mutandum erit in טיט *Tiit*, & in voce תפלין unice urgenda ſignificatio τοῦ γελοίου, & contra fidem codicum ἀσάλευτα transformandum in ἀζάλευτα, verbum fictitium, & ex interpretatione *Petiti* ſpurcum atque obſcœnum; ut fingamus Deum Iſraëlitis dicere magnalia & præcepta mea erunt in frontibus veſtris pro puden-

pudendis ex luto factis, & γελοίοις, & αἰδοίοις appenſis ἐπὶ ἀποτροπῇ: vel erunt id vobis quod turpia illa amyleta fuerunt Ægyptiis, Mallem equidem æternum ignoraſſe Ægyptiorum amyleta & phallos, quam ullam animo comparationem inſtituere inter ſacratiſſima numinis mandata & tam nefanda propudia. De quibus quum diſſertaturus *Kircherus* eſſet, ita orditur: *Reſtat ut aliquid de Phallophoriis &c. quamvis non niſi valde ſobrie & jejune, dicamus. Præſtat enim enormia illa, non ſacra, ſed ſcelera; non cærimonias, ſed iniquitates; ſacra, inquam, ignominioſiſſima, veras Diaboli ad animas in omne genus vitiorum præcipitandas adinventiones, æternis tenebris damnare, quam illis recitandis caſtis auribus officere.* Oedip. Tom. I. Syntag. III. cap. IV.

CAP. X.

Theraphim non niſi ſuperſtitionis inſtrumenta, neque unquam a Deo in ſuo cultu approbatos fuiſſe.

I. *Urim ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ imagunculam fuiſſe, immanis eſt aſſertio.* II. *Nam Theraphim inſervierunt Divinationi.* III. *Atque idololatriæ.* IV. *Et Magiæ.* V. VI. *Certe in loquela iis imagunculis concilianda.* VII. *Hinc inviſi fuere piis.* VIII. *Neque credibile eſt Deum conſimile idolulum arcanorum ſuorum internuncium feciſſe.* IX. *Potius eſt ut longe diverſum Oraculi inſtrumentum Iſraëlitis dediſſe credatur.* X. *Nuſquam enim Theraphim ut in ulla cultus ſui parte adhibendorum meminit.* XI. *Imo vero interdicit.* XII. *Alia prorſus Cherubinorum ratio eſt.*

I. NUNC denique ad conſiderationem τῶν URIM deſcendamus, diſpiciamuſque num fuerint *ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ, ſub diverſo tamen nomine, imagunculæ.* Quæ quum immanis ſit aſſertio, eo diligentius nobis examinanda venit. Et hoc quidem ordine: ut oſtendamus. I. *Theraphim* mera meriſſima *Divinationis*, *Idololatriæ*, ac *Magiæ* inſtrumenta fuiſſe. II. Nunquam ea a Deo ut *ſui cultus inſtrumenta juſſa*, laudata, aut approbata fuiſſe; ſed *vetita*, & quidem cum *deteſtatione.* III. *Urim* nihil minus fuiſſe quam *loquacem* ejuſmodi *icunculam* aut *idolulum.* Confer. lib. I. cap. VIII.

II. In primæ theſios adſtructione non opus eſt admodum eſſe prolixis: quum in confeſſo apud omnes ſit, gentium *Theraphim* Deo fuiſſe abominationi. *Divinationi* per ſpiritum impurum inſerviiſſe, evincit Babylonici Regis exemplum Ezech. XXI. 21. qui conſilii inops animique pendulus in capite duarum viarum ſtetiſſe legitur, τοῦ μαντεύσασθαι μαντείαν καὶ ἐπερωτῆσαι בתרפים ἐν τοῖς γλυπτοῖς, prout tranſtulerunt LXX. Adde Zach.

x. 2. *Theraphim loquuntur vanitatem.* Unde & *Pythonibus* atque *ariolis* eodem ſpiritu junguntur. 2. Reg. xxiii. 24. Quemadmodum & ſupra a nobis eſt obſervatum, ac conſentiunt quotquot de *Theraphim* ſcripſere; quorum mentem expreſſit *R. David Kimchi*: התרפים הם צלמים עשויים לדעת עתידות. *Theraphim ſunt imagines factæ ad cognoſcendum ex iis futura.* Hinc LXX vertunt ἀποφθεγγόμενον. Zach. x. 2.

In 2. Reg. xxiii. 24.

III. Pro *Diis* autem *Penatibus*, & *Laribus Domeſticis*, aut ſaltem *Idololatriæ inſtrumentis*, habitas has imagines eſſe, *Labani* querela indicat, Gen. xxxi, 30. *Quare furatus es Deos meos? Jonathan Paraphraſtes* tranſtulit דחלתי, & צלמי טעותי *Numina mea, & imagines Deorum meorum.* Quæ illuſtrari poſſunt ex *Mor Iſaaci Maronitæ Philoſophia Syra cap.* vi. ex quo excerpti hujus copiam fecit nobis *Kircherus*. *Conſtituebant idola varia, variis cærimoniis ea colentes, & nominibus eorum inſignita ſuper columnas ſublimes & murorum faſtigia collocabant, ea variis modis repræſentantes. His quoque victimas & ſacrificia offerebant, incenſantes ante ea aromata. Diabolus vero certis temporibus loquens ex ſingulis eorum petentibus reſponſa dabat, futura prædicens & abſcondita revelans: ea etiam quæ in remotis fiebant, mortem quoque & ſecreta cordium prodebant, atque ſic quamplurimas decipiebant animas, quas rerum novitate in ſervitio ſuo miſere detinebant.*

Oedip. T. I. Synt. IV. cap. III.

IV. Sed & *magicas* artes in iis agnoſcunt Rabbini. *Salomo Jarchius*: תרפים צלמים שמדברים על ידי כשפים. *Theraphim fuerunt imagines quæ loquebantur per artes magicas. Qui faciebat eas opus habebat reſpicere horam certam, & annum certum convenientia ad id.* Quod alibi aliquoties repetit. Nota ſunt quæ de ferali eorum fabrica in *capitulis Rabbi Elieſaris* exſtant confecta nimirum fuiſſe e capite mactati filii primogeniti, ſaleque & oleo conditi, cujus ori inſerta ſit lamina aurea, dæmonis nomine inſignis, coram quo ad parietem poſito lampadas incendebant ac procumbebant, & reſponſum ab eo expetebant ac recipiebant. Eadem *paraphraſeos Hieroſolymitanæ* auctor habet. Neque improbat *Kircherus*, qui *Serapidis* idola in *Mithriacis ſacris* non *ſine ſanguine* facta docet. Verum illi dicta ſua præſtent.

In 2. Reg. xxiii. 24.

V. Nobis ſuffecerit, quod non niſi *Magicis præſtigiis*, *loquela* imagunculis illis conciliari potuerit. Ne Pſeudo-quidem *Mercurio* id diſſimulante: Quum enim dixiſſet, ut eſt apud *Auguſtinum de civitate Dei*, *majores ſuos multum errantes, circa Deorum rationem incredulos, & non animadvertentes ad cultum religionemque Divinam, inveniſſe artem qua efficerent Deos; cui inventæ*, inquit, *adjunxerunt virtutem de mundi natura convenientem, eamque miſcentes, quoniam animas facere non poterant, evocantes animas dæmonum vel angelorum, eas indiderunt imaginibus ſanctis Diviniſque myſteriis, per quas idola & benefaciendi & malefaciendi vires haberent.* Quæ artes quid aliud ſunt quam Magicæ præſtigiæ?

Lib. viii. cap. xxvi.

Cap. xiii. VI. Ad eum *Triſmegiſti* locum alludit *Marſilius Ficinus*, in Libello *de*

Vita

Vita cœlitus producenda. Triſmegiſtus ait, Ægyptios ex certis mundi materiis facere conſueviſſe imagines, & in eas oportune animas dæmonum inſerere ſolitos, atque animam avi ſui Mercurii, itemque Phœbi cujuſdam, & Iſidis Oſiridiſque, ſic in ſtatuas deſcendiſſe profuturas hominibus, vel etiam nocituras. Iterum: *Arabes & Ægyptii tantum ſtatuis & imaginibus attribuunt arte Aſtronomica & Magica fabricatis, ut Spiritus ſtellarum in eis includi putent. Spiritus autem ſtellarum intelligunt alii quidem mirabiles cœleſtium vires, alii vero Dæmonas etiam, ſtellæ hujus illiuſve pediſſequas*; & quæ ſequuntur. *Jamblicus* quidem id genus icunculas ἀγάλματα dixit θείας μετουσίας ἀνάπλεα *ſimulacra communicatæ Divinæ eſſentiæ plena.* Sed gentilium iſtos Deos *malos dæmonas* fuiſſe Paulus docet. 1 Cor. x. 20. Ex vero ergo *Cyprianus*: *Hi impuri Spiritus ſub ſtatuis & imaginibus conſecratis deliteſcunt, hi afflatu ſuo vatum pectora aſpirant.* Et *Mercerus* de Labani Theraphim diſſerens, *Non eſt dubium*, inquit, *quin per ea, ut & in aliis gentium idolis, Dæmones reſponſa darent: nam alioquin organis naturalibus deſtituta ſcimus ea loqui non potuiſſe.*

Cap. xx.

De Idolor. Vanit.

VII. Merito ergo omnibus hiſce nominibus inviſa iis fuerunt qui verum Dei cultum ſectabantur. Unde factum eſt quod Hebræi ſummo de iis contemtu loquantur. *Zohar in Geneſin*: *Quid fuerunt* Theraphim? עבודה זרה. *Idolum fuerunt. Quare autem nominatum fuit* תרפים? *propter ignominiam. Juxta id quod dicimus,* מקום התורף *in locum turpitudinis, vel pudoris aut ignominiæ.* Quod repetitur in *Tanchuma. Quare vocantur* Theraphim? לפי שהן מעשה תורף ומעשה טומאה *quia ſunt opus turpitudinis, & opus fœditatis.* De Etymologia nihil dico. Rem noto. Hactenus vera eſt oratio.

Col. 376.

Buxt. Lex. Talm.

VIII. Magnum ea quæ memoravimus præjudicium animo ingenerant, ne temere credamus, voluiſſe Deum, ea quæ profanis gentibus tantorum ſcelerum inſtrumenta erant, ſuo non ſolum dedicare cultui, verum etiam illius partem longe admirabiliſſimam facere. Id enim revera fuiſſent *Theraphim*, ſi Pontificis inditi pectorali Divina Iſraëli depromſiſſent oracula. Non ignorabat Deus, quam proclivi ad idololatriam animo novellæ, quam formabat ſibi, reipublicæ populus eſſet. Reſpublica illa quid niſi *Theocratia* erat? Ubi *alieni* cujuſcunque *numinis* cultus, *rebellio*, *perduellio*, & *Majeſtatis crimen* cenſeri debeat. Idcirco nihil magis penſi habuit Reipublicæ rector Deus, quam ut ab idololatria, omnibuſque quæ eo ducunt, aut tantillam cum ea affinitatem habent, quantum fieri poterat procul Iſraëlitæ arcerentur. Quid autem damnatam gentilium *Theraphim* venerationem mentibus efficacius inſerere, aut ſuetos iis pridem animos, & ſua quadam ſponte eo propenſos, validius in ſuperſtitione iſta confirmare poterat, quam ſi viderent, Deum ejuſdem indolis atque uſus imagunculam, &, quemadmodum *Alphonſus a Caſtro* loquitur, *idolulum*, arcanorum ſuorum internuncium feciſſe?

 IX.

IX. Noluit quidem Deus *Iſraëlitas* ſuos in ulla re ſacrorum minores eſſe *Chaldæis*, a quibus primam traxerunt originem; aut *Ægyptiis*, quos inter diu nunc habitaverant, aut *Cananæis* denique, ad quorum terram ex munificentia Numinis occupandam jam in procinctu ſtabant: ſed & voluit eos ab omni gentium aliarum, quas vicinas habebant, ſuperſtitione revocare, ut ab ſe unice penderent. Ideoque, quum gentes iſtæ varias haberent divinandi, vaticinandi, ac futura cognoſcendi prædicendique artes, quibus illi, qui noſtræ nunc diſputationis materia ſunt, *Theraphim* inſerviebant: eorum omnium loco certiora ſuis conceſſit oracula, non ſolum per Prophetas ſuo afflatos Spiritu, ſed & per *Urim*, quæ, quicquid fuerint, mendacem certe *Theraphim* loquacitatem Divina reſponſionum ſuarum certitudine immenſum ſuperarunt. Quam ob rem omnino ſtatuendum eſt, ea alterius plane generis, indolis, ac formæ fuiſſe, atque *Theraphim*; ut & ſui oraculi præſtantiam, præ illis gentilium, tanto illuſtrius perſpectam haberent Iſraëlitæ; nullaque iis occaſionis vel ſpecies daretur ad Diabolicas iſtas artes declinandi, & a Deo ſe avertendi. Quorum neutrum tam commode fieri potuiſſet ſi pro antiquis *Theraphim* recentes iis reddidiſſet, *ejusdem muneris & figuræ, ſub nomine duntaxat diverſo.* Nec ſperandum fuit, ut pervicacis ingenii populus, qui paullo momento ad Idololatricas ſuperſtitiones impellebatur, facilius ab iis arceretur retentis veteris idololatriæ inſtrumentis, *paululum modo in melius mutatis*, quam ſi ſublatis iis omnibus, ſeveroque interdicto vetitis, alia a Deo ſubſtituerentur, quæ ſua præ illis omnimoda excellentia atque utilitate cunctorum animos ad ſe trahere, cæterarumque ineptiarum oblivionem inducere, aut deſiderium exſtinguere, apta nata erant.

X. At quid noſtris hic opus eſt ratiociniis? Ipſum Optimi Numinis os conſulamus; qui quidem totum cultus ſui apparatum, ad minimas fere, ſi ita loqui fas ſit, minutias diſertim ac diſtincte exſequitur; *Theraphim* autem tanquam in ulla religionis parte rite adhibendorum nullus uſpiam meminit. Quod enim *ſub alio* eos *nomine* latitare non nemo aſſerit, id quum inſanum ſit poſtulatum, non dictandum, ſed claris ac peremtoriis rationibus probandum erat. Eo magis, quod quum adverſus *Gentilium Theraphim* toties ac tam vehementer ſacræ literæ declament, & tamen eorum aliquos pios ac ſacros fuiſſe ſupponatur; pendulos animi Iſraëlitas hærere neceſſe fuerit, qui qualeſcunque *Theraphim* Deo placeant diſpliceantve, quis eorum uſus licitus aut illicitus ſit, niſi diſtinctius de eo edocerentur. Sola quippe nominis mutatio, ad perſuadendam ejuſdem rei ex idololatricis ac magicis ſuperſtitionibus ad Dei cultum tranſlationem, ſine ullo numinis mandato, ſine legitimi uſus Divina deſignatione, non ſufficit animo quem ſanctus numinis metus inceſſit. Aut

ſi

ſi quod tale *Divinæ* Legis præceptum de *Sacris Theraphim exſtet*, ſi quam cœleſtis doctrina τῶν *Theraphim diſtinctionem* tradat; monſtrent ea rarioris ſapientiæ conſulti. Nobis necdum invenire datum eſt. Quæ enim Clariſſimus *Spencerus* producit, non præcepta, neque dogmata, ſed exempla, atque ea non laudata, ſed culpata potius; ad illa non difficulter mox reſpondebimus.

XI. Imo vero omnem *Theraphim* factionem atque uſum ſecundo Decalogi præcepto clare ſatis interdixit Deus: לא תעשה לך פסל וכל תמונה. *Non facies tibi ſculptile aut ſimilitudinem quamcunque.* Pro פסל LXX hic habent εἴδωλον. Scholia autem Græca notant, reliquos interpretes γλυπτὸν habere. Et ſane eodem verbo vocem hanc Hebræam plerumque tranſtulere ipſi LXX. *Sculptilis* vero imago, ut bene obſervat *Lorinus* In Act. XXVII. 29. Jeſuita, diſtinctius & enixius prohibita eſt; *quoniam cultus idolorum verſabatur potiſſimum in ſculpta imagine, vel ſtatua, quæ ſoliditate partium atque craſſitie magis exhibet perſonam, quæ adoranda proponitur; quam ſi hæc in ſuperficie duntaxat coloribus exprimatur.* Ex omnibus porro figuris nullam magis prohibitam fuiſſe quam *humanam* communiter docent Hebræi legis interpretes, quorum ſcita *Seldenus* expoſuit. *De Jur. Nat. & Gent. lib.* II. *cap.* VI. Adeo diſtricte, ut ne *ornatus* quidem cauſſa, etiamſi citra cultus extranei rationem, eas formari jus ac fas duxerint. Ideo ſcilicet ne errent qui in errorem fuerint proniores, & exiſtiment eas in cultum extraneum factas. Unde fit, ut nec e ligno, nec calce, nec ſaxo imaginem formarent humanam, nimirum quæ promineret ſeu exſtaret, quemadmodum ornamenta & figuræ in tricliniis poni ſolitæ, & id genus alia. Et qui ejuſmodi formaverat imaginem, verberibus puniebatur. Quum ergo *imaginibus* omnibus in re religionis interdixerit Deus, maxime *ſculptilibus*, atque in his iis potiſſimum quæ ad *humanam* effictæ figuram erant; non poſſunt non eodem interdicto *Theraphim* comprehendi, in quibus hæc omnia conveniunt. Quippe quæ *imagines* fuerint, & *ſculptiles*, unde & γλυπτὰ quandoque Græcis dicuntur, & ad *hominis* effigiem formatæ, ac denique ad *religionis* negotium adhibitæ.

XII. Si exceperis, non magis generali hoc interdicto *Theraphim* religione exturbari, quam *Cherubim*, quorum tamen ſacrum uſum in tabernaculo & templo fuiſſe conſtat: reſpondeo diverſiſſimam utrorumque fuiſſe rationem. Nam primo *Cherubini* typi *Hieroglyphici* erant, non *imagines*: nulla enim res ſive in cœlo ſive in terra eſt, quam figura ſua exprimebant. Recte *R. Iſaac Moſaides* apud *Seldenum.* אין מעשה כרובים בכלל שהרי אין צורתם נמצארת בשום אחד מהמדורים De Jure Nat. lib. II. cap. VI. *Non comprehenſa eſt formatio Cherubinorum in generali interdicto; quoniam ſcilicet eorum figura non reperitur in re aliqua ſive ſuperioris ſive inferioris mundi partis.*

partis. Vide ſis *Menaſſen Ben Iſraël in Conciliatore.* Deinde de *Cherubinis* mentem ſuam Legiſlator diſertis verbis expreſſit, docuitque nolle ſe eos generali interdicto comprehendi. Idem nobis de *Theraphim* eorum patroni monſtrent. Liceat huic negotio *Tertulliani* diſcurſum applicare. *Si eundem*, inquit, *Deum obſerves, habes legem ejus, ne feceris ſimilitudinem. Si & præceptum poſtea factæ ſimilitudinis reſpicis, ſcilicet æneci ſerpenis, & tu imitare Moſem, ne facias adverſus legem ſimulacrum aliquod, niſi & tibi Deus juſſerit.*

De idolol. cap. v.

Cap. XI.

Nullo ex Sacris exemplo laudabilem fuiſſe τῶν Theraphim uſum probari poteſt.

I. *Quæ pro bono τῶν Theraphim uſu producit exempla Spencerus,* II. *Ea ipſum non juvant.* III. *Rachel quidem aliquo eorum ſuperſtitioſo amore capta fuiſſe videtur.* IV. *At non probante Jacobo.* V. *Michæ factum multis laborat vitiis. Quippe cujus origo eſt impotentis fœminæ ſuperſtitio.* VI. VII. VIII. *Cui etiam a temporis deſignatione præjudicium creatur.* IX. *Res ipſa quoque Divino adverſatur præcepto.* X. *Dictatur quidem Micham ſculptili & fuſili ſuo duos tabernaculi Cherubinos exprimere voluiſſe:* XI. *Sed gratis.* XII. *Non licuit ea quæ cultus publici erant in privatis ædibus peragere.* XIII. *Uti nec Filio, aut Levita non Aaronide, pro Sacerdote uti.* XIV. *Denique turpem triſtemque hæc res ſequelam habuit.* XV. *De qua tranſmigratione agatur. Jud.* XVIII. 30. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Non patet Deum ullo per Theraphim oraculo religioni Michæ teſtimonium perhibuiſſe.* XXII. *In Davidis Hiſtoria per Theraphim non notatur imago religioni dicata.*

I. PRÆCEPTO aliquo Divino deſtitutus Cl. *Spencerus* ad *exempla* confugit Hebræorum, qui *boni* juxta ac *mali*, quovis ſeculo, ſummo τῶν *Theraphim* affectu atque admiratione ducti fuere. Et primo quidem *Rachelis* exemplo pugnat, Patris *Theraphim* religioſo affectu ſuffurantis, ut ea ſibi haberet quæ familiæ ſuæ chariſſima erant. Neque ipſum *Jacobum* Theraphim nullius feciſſe ex eo patere contendit, quod ad capitis pœnam compertum *Labano* ſacrilegum furem offerat. Sed *Michæ* imprimis exemplum urget, omnia ſibi periiſſe exiſtimantis, ſublatis ſuis *Theraphim*; quos ipſe *Deus* ſuo videtur comprobaſſe teſtimonio, dum a *Danitis*, per *Levitam*, *Michæ* miniſtrum, conſultus, *per Theraphim oracula ſua ed dit.* In *Davidis* quoque domo *Theraphim* fuiſſe, *Michalis* hiſtoria docet. Non eſt autem credibile, viros pios ejuſcemodi imagines in ædibus ſuis habuiſſe & ſervaſſe, ſi eas idololatricas, Deoque exoſas eſſe vel ſuſpicari potuiſſent.

II. Sed

II. Sed non multa eruditione atque facundia opus eſt ad argutiolas iſtas retundendas. Ne enim nunc dicam, majoris momenti rem religionis eſſe, quam ut *exemplis* tuto ſtari poſſit, niſi Divina acceſſerit *approbatio*; ipſa quæ proferuntur exempla parum ad id quod intenditur efficiendum valida ſunt. Ut enim a *Rachele* incipiam, quo illa animo patrios *Theraphim* furata ſit, quum ſacra hiſtoria non exponat, nemo niſi hariolando dixerit. Sunt qui volunt, *pio* id eam feciſſe animo, ut ſublatis ſuperſtitionis inſtrumentis patrem ab idololatria avocaret. Alii *metui* attribuunt; quaſi, verita ne a loquacibus illis imagunculis mariti clandeſtinum iter proderetur, illas ſecum ſumere quam id diſcriminis adire maluerit. *Pererio* maxime probatur, quod quia pretioſa fuerint, ex auro puta aut argēto, eas ſibi vindicaverit, partim pro *mercede* qua maritum ſuū *Labanus* avaritioſe fraudaverat, partim pro *dote* ſibi & ſorori ſuæ debta.

III. Sed candide agamus, demuſque *Spencero*, quod non improbabiliter pugnat, *religione* & amore τῶν *Theraphim* ductam *Rachelem* hæc omnia fuiſſe molitam. *Labanus* in eorum veneratione conſenuerat; vetuſta ſocordia ac ſuperſtitione detentus. Filiæ a teneris unguiculis eadem imbutæ opinione, in ea hactenus regione vixerant, ubi errantium multitudo favebat errori. Probabile eſt *Jacobum*, melius a patre *Iſaaco* inſtitutum, non ſine magno animi mœrore graſſantem inter agnatos ſuperſtitionem conſpexiſſe; eique ſe, qua exemplo, qua ſanctis monitis, oppoſuiſſe. Sed quum ſolus eſſet in terra peregrina, tantum a ſocero, tantum a mulierculis, quas natura ad ſuperſtitionem pronas effinxiſſe videtur, impetrare non potuit, ut alte infixum errorem prorſus & ſubito deponerent. Ex illius ergo priſcæ ſuperſtitionis veteri fermento fuit, non ex zelo ſecundum ſcientiam, quod *Theraphim* ſecum aſportare in animum ſuum *Rachel* induxerit. Neque videtur eam fugiſſe, valde conſilium hoc marito fuiſſe diſpliciturum; quem non ignorabat longe aliter ac ipſa erga *Theraphim* animatum eſſe. Ideoque ſumma cura non maritum minus quam patrem eam rem clam habuit; juſtam utriuſque reprehenſionem verita.

IV. Nam quod *Jacobum* quoque Theraphim *in ſummo pretio & honore habuiſſe* ſuſpicatur *Spencerus*, in eo convitium inſigni viro dicit. Citius ex pumice aquam elicueris, quam id ex *Jacobi*, quæ laudantur, verbis. Ideone ſe in veneratione *Theraphim* habere proteſtatur, quia eorum furem ad necem ac malam rem offert? Nihil profecto minus. Sed indignatus importunam *Labani* ſuſpicionem, ſuæque ſibi innocentiæ conſcius, ac familiæ ſuæ ſanctitate indignum ratus, quod furti inſimularetur, & ejus quidem ſurreptæ rei, quæ uti *Labano* antiquiſſima, ita ſibi ſuæque familiæ uſus non erat, cum impetu quodam animique fervore, *ne vivat*, inquit, *penes quem inveneris Deos tuos*. In quibus verbis eſt Deorum illorum, qui ſe ipſos conſervare non poterant ἐξουθενισμὸς & contemtus manifeſtus.

Non dicit Deos ſimpliciter, non noſtros Deos, ſed *tuos Deos*, quibus opponit *Deum Patris ſui*, *Deum Abrahami & pavorem Iſaaci*, quo cuſtode adverſus fraudes ac vim *Labani* tutus manſerat. Gen. XXXI: 32. 42. Iſtos autem *Labani* Deos, ſi ad illud uſque tempus ſuperſtites in familia ſua manſerint, una cum reliquis idololatriæ inſtrumentis, quæ fortaſſe ex *Sichemi* ſpoliis, vel aliunde etiam ſupererant, ſolicite ad quercum prope *Sichemum* defodit. Gen. XXXV. 2. 3. 4. Favet huic obſervationi *Joſephus*: *Jacobum Deus per viſum bono animo eſſe juſſit; ac luſtare tentorium imperat. Itaque dum luſtrat, incidit in Labani Deos (neſciverat enim Rachelem eos furatam) his apud Sicimam defoſſis in terram ſub quadam quercu &c.*

Lib. I. cap. XIX.

V. *Michæ* factum quod attinet, plurima in eo ſunt, quæ id ſuperſtitioſum, idololatricum, adeoque prorſus illaudabile fuiſſe arguant: ita ut nullum ex eo τῶν *Theraphim* patrocinium quæri poſſit. Sive enim illius *originem* atque occaſionem ſpectemus, ſive *tempus*, ſive *rem* ipſam quam patravit, ſive *locum*, ſive *miniſtros* quos ſibi adſcivit, ſive *ſequelam*; omnia eo conſpirant, ut male omnino, atque inconſulto eum egiſſe convincamur. *Origo* atque occaſio facti fuit impotentis vetulæ ſuperſtitio, cui quum filius *Micha* neſcio quo conſilio mille & centum ſiclos argenteos furto ſurripuiſſet, illa diris diriſſimis furem devoverat, ignara in cujus illæ caput reciderent; tum a filio condocefacta penes ſe argentum illud eſſe propter quod exſecrata fuerat, mutata ſubito ſententia benedictum eum *Jehovæ* eſſe declaravit, dicavitque argentum illud ad faciendum ſculptile & fuſile. Omnia ex impetu & animi impotentia, nihil deliberato conſilio, nihil expenſa lege, aut conſulto ore Domini, quod in re religionis fieri omnino debebat; ubi nihil audendum niſi ex præſcripto. En tibi origo mali, furibunda propemodum mulier. Ut pleraſque hæreſes a mulieribus vel cœptas vel propagatas eſſe, obſervavit *Hieronymus*.

VI. *Temporis* etiam deſignatio facto præjudicium creat. *Temporibus illis*, dicit ſacer textus Jud. XVII. 6. *non erat Rex in Iſraële: quisque quod rectum videbatur in oculis ſuis faciebat.* Quod bifariam exponi poteſt: vel in hanc mentem; ſublata legitimi magiſtratus auctoritate, fractiſque legum repagulis, quibus privatorum in religionis negotio τολμήματα coerceri fas erat, quiſque, ut in ἀναρχίᾳ fieri ſolet, licere ſibi exiſtimabat quod libebat, nemine increpante aut inhibente. Vel ita; non erat princeps aliquis aut judex cui ſervirent: nemo impediebat a bono, nemo impellebat ad malum; neque exemplo neque vi ſeducti ac ſeducentis ducis, ad prava ſollicitabantur. Plenus erat libertatis uſus; ut cuique ex animi ſententia res ſuas componere liceret. Utrovis interpreteris modo, continent ea verba facti improbationem.

VII.

VII. Et fruſtra profecto eſt Clariſſimus *Spencerus*, qui eum temporis articulum ad *Michæ* patrocinium torquet. *Eo*, inquit, *tempore rex*, *id eſt*, *judex nullus populo præfuit; ideoque fortaſſis, ut fit, latronum & ſicariorum plena erant omnia, ſuis forſan partibus deerant ſacerdotes, publica non niſi ſummo capitis diſcrimine adeunda, ſuſque deque verſa erant omnia. Quum itaque tam deformis eſſet Eccleſiæ facies, Micha exemplum ſuum ſeculo oppoſuit, religionis quaſi ſtator fuit, Deumque, ſi minus ut voluit, ut potuit ſaltem, colere decrevit.*

VIII. Sed hæc omnia quam magnifice, tam inconſiderate dicuntur. Nunquam enim invenies eam temporis notationem facto alicui laudabili præpoſitam; ut bene feciſſe cenſeri debeat, qui, quod nullus in Iſraële rex eſſet, id quod in oculis ſuis bonum eſt feciſſe narratur. Sed quod potiſſimum nunc a *Spencero* obſervari velim; non erant ea tempora tam latrociniis infeſta quam dictat; ſed in alta potius pace, quæ ſecuritatis mater, religionis noverca eſt, vivebant Iſraëlitæ, ſuo ſinguli animo obſequentes. Quod non ex eo ſolum colligitur, quod juvenis ille *Levita* nullo ſicariorum metu terram libere permeabat, ubi ſors ferret, commodam peregrinationis ſuæ ſedem inveſtigans: ſed exinde maxime patet, quod iiſdem temporibus *Danitica* tribus ad finium ſuorum amplificationem novis poſſeſſionibus quærendis intenta, emiſſis prius exploratoribus, expeditionem in *Laïſſæos* ſuſceperit. De finibus autem ampliandis, quaſi per otium cogitare, quando domi latronibus obſeſſa cernis omnia, hominum eſt improvide rebus ſuis conſulentium. Quin potius peſtilentiſſimos ſicarios iſtos patria expellebat robuſta *Danitarum* manus, priuſquam de novis ſibi comparandis ſedibus ageret; ut domo dum aberant ipſi, uxoribus liberiſque ſecuris tutiſque degere liceret?

IX. *Res* ipſa quam fecit Micha, *ſculptile* nimirum & *fuſile*, e diametro Divino adverſatur præcepto, Exod. XX. 4. *Non facies tibi ſculptile*, & Deuter. IV. 15. 16. *Quamobrem cavebitis vobis ipſis valde, ut non corrumpatis vos & faciatis vobis ſculptile, ſimilitudinem ullius ſimulacri.* Deut. XXVII. 15. *Maledictus vir ille qui fecerit ſculptibile aut fuſile, rem abominandam Jehovæ, opus manuum artificis, qui etiam poſuerit in abdito.* Nonne digito quaſi *Micha* noſter, cum ſuo iſthoc facto, hoc ſermone deſignari videtur? Et ſane ne dubitemus quin violaverit præceptum Dei, fuſile illud & ſculptile *Deos ipſe ſuos* nuncupat. Jud. XVIII. 24. Ut *Laban* olim ſuos *Theraphim.* Directe contra Domini voluntatem. Exod. XXXIV. 17. *Non facies tibi Deos fuſiles.* Neque excuſat *Micham* quod *in honorem Jehovæ* totum hunc inſtruxerit apparatum; non magis quam excuſat Iſraëlitas, quod in ejuſdem, ut opinabantur, *Jehovæ* honorem formaverint

 ſibi

ſibi vitulum fuſilem. Quæ res quantopere abominationi fuerit *Jehovæ*, cladibus ſuis ac calamitatibus in deſerto experti Iſraëlitæ ſunt. Non patitur Deus ut *laus ſua ſculptilibus detur.* Jeſ. XLII. 8.

Spencer. p. 82. & Burmann. in h. l.

X. Dictant quidem viri eruditiſſimi Micham *ſculptili* ſuo & *fuſili* duos Tabernaculi *Cherubinos* exprimere voluiſſe. *Quum enim Deus, jure ſuo uſus, Cherubinos duos, ſculptiles præſentiæ ſuæ teſſeras; in tabernaculo ſuo poni juſſerit; imaginum Michæ numerus, aliæque hiſtoriæ circumſtantiæ ſuadere videntur, id egiſſe Micham, ut ædicula religioque ſua privata, & Tabernaculum cultusque publicus, tanquam facies in aquis faciei, apta ſimilitudine reſponderent, & convenirent.* Addunt, arbitrari ſeſe, *horum unum ex ligno elaborato, (prout Templi Cherubim* 1. Reg. VI. 23. 28.) *& laminis argenteis circumducto, alterum ex argento ſolido factum fuiſſe; ut Cherubim Tabernaculi ex ſolido erant auro.* Exod. XXV. 18. 1. Chr. XXVIII. 18.

P. 70.

XI. Cæterum quæ hæc eſt hariolandi audacia? Ullone ſacrarum literarum exemplo didicerunt Viri oppido doctiſſimi, *Cherubinos* Deo ſacros ominoſo atque abominabili *ſculptilis* aut *fuſilis* nomine venire? Aut quia *Michas binas* ſibi formavit imagines, hinc *geminos* eum *Cherubinos* exprimere voluiſſe colligendum eſt? Id ſi in animo habuit, cur non fuſilem ex ſolido argento icunculam fecit utramque; uti ex auro ſolido uterque in tabernaculo *Cherub* erat? Quo demum auctore cognoverunt Viri docti id quod Scriptura ſculptile vocat, ex ligno fuiſſe argenteis laminis obducto? Adeone chartis illinere, aliiſque obtrudere fas eſt, quidquid ſomnianti in mentem venit? At demus ita fuiſſe, quod modeſti omnes ſe nobiſcum, ni fallor, ignorare faſſuri ſunt, quid hoc ad *Cherubinos*? An quia poſt ſecula aliquot in *Salomonis* templo *Cherubini*, ex ligno, quod auro obducebatur, formati fuerunt; id animo fortaſſe, neſcio cujus ſpiritus afflatu, præſagiens *Michas*, *Cherubinorum* ſuorum altero præfiguratum voluit? Aut Deus fortaſſe ad *Michæ* exemplum ſuum deinceps concinnavit ſacrarium? Inepta hæc ſunt, &, ut *Plutarchi* verbo dicam, releganda ἐις τήν τῶν ἐώλων καὶ ψυχρῶν ἀγοράν. Sed ponamus, quod tamen nulla jubet ratio, *Micham*, quo tempore imagunculas has formabat, *Cherubinos* in mente habuiſſe; necdum propterea inventum eſt idoneum cauſſæ ipſius patrocinium. Quocunque enim animo hæc fecerit *Michas*: conſilio certe fecit peſſimo. Neque enim privato cuiquam fas erat publici inſtrumenta ſive ornamenta cultus ſuo ſibi fabricare arbitrio. Unum ſibi Tabernaculum ſtatui juſſerat Deus, quo ad ſacra conveniendum toti erat Iſraëli.

XII. Itaque in eo quoque peccavit *Michas*, quod *loco* non legitimo, in privatis ſuis ædibus, quæ publici cæteroquin cultus erant peregerit. Ita enim juſſerat Deus Lev. XVII. 1. 9. Deut. XII. 14. 26. 27. & XV. 20. *non eſſe privatim offerenda ſacrificia in ædibus privatis, aut alio quovis loco quem ſibi quiſque elegerit, ſed adducenda ad ſacerdotem, ut ejus miniſterio ſancti-*

ſanctificentur, *ſanguine ad altare effuſo in loco quem ſibi elegerit Deus*, *ut in illo nomen ſuum habitet.* Cujus loci religionem olim vel bello vindicare decretum erat cæteris tribubus, contra *Rubenitas*, *Gaditas*, & dimidiam tribum *Manaſſis*, quando illam videbantur violaſſe, ædificato magno altari ad tumulos Jordanis. Joſ. XXII. 10 - & ſeq. Pertinent huc Hebræorum illa, quæ ex *Schilte Haggibborim*, & *Iſaac Abarbanele*, ac *R. Levi Ben Gerſom*, exhibet *Outramus.* *Dum populus in* deſerto *verſabatur lege cautum erat*, *ne quis in ſacellis montanis immolaret*; *ita tamen ut lex illa ceſſaret quum ad* Gilgalem *ventum eſſet*; *quippe quo in loco ut nulla erat tentorio ſacro certa ac fixa ſedes*, *ita etiam populus univerſus varias in ſedes ſegregabatur.* *At poſito* Schiloïtico *ſanctuario*, *quod parietibus lapideis exſtructum erat*, *etiamſi aulæis tectum*, *iterum valebat lex illa quæ in deſertis ſervanda erat.* *Nam in hoc loco arca ſacra fixam ac certam ſedem habuit.* *Quo fit ut ſanctuarium illud* Dei domus *paſſim appelletur.* Hæc autem de quibus nos nunc agimus, geſta ſunt quum domus Dei eſſet in *Schilo*; ideoque geſta perperam.

De ſacrif. lib. I. cap. II.

XIII. Sed & in eo contra legis præſcriptum fecit *Michas*, quod ſacrorum *miniſtrum* adhibuerit primo *filium* ſuum, dein *Levitam.* Non fuit hoc *egregium ſtudii ſui in Deum & legem Divinam Documentum*, *quod primogenitum ſuum more majorum in ſacerdotem ſancte & religioſe*, ut Spencerus loquitur, *conſecraverit*; *ac deinde ſacerdotem e gente Levitica oriundum quantivis conducere in animum induxerit*; *ſibique tanquam eo nomine Divini favoris ſecuro impenſe his verbis gratulatus fuerit*: *Nunc ſcio quod benefaciet mihi Jehova habenti Levitam in ſacerdotem.* Nam quicquid ſibi gratulatus fuerit ſuperſtitioſus *Michas*, quicquid ei applaudat *Spencerus*, fuit in utroque facto aperta Divinæ Legis violatio. Etiamſi antiquiſſimis ſeculis ita comparatum fuerit, ut non *primogeniti* ſolum, quod multi volunt, ſacra rite facerent: ſed & in ſacris pro *ſe uno* factis *ſibi quiſque ſacerdos* eſſet; recentiore tamen lege apud Iſraëlitas Ægypto liberatos jus ſacra faciendi ad familiam *Aaronicam* adſtrictum eſt. *Hos*, inquit *Moſes*, de Sacerdotibus *Aaronicis* loquens Deut. XXI. 5. *elegit Dominus Deus tuus*, *ut miniſtrent ei & benedicant in nomine ejus.* Adde I. Chr. XXIII. 13. Et tanta quidem ſeveritate reliquos omnes a Sacerdotii functione Deus arcuit, ut temere ſe ingerentibus capitis pœnam intentaverit. Num. III: 10. *Aaronem vero & filios ejus præficito ut obſervent Sacerdotium ſuum: nam quicunque extraneus acceſſerit morte plectetur.* *Extraneus* autem cenſebatur, quicunque ex alia tribu erat quam *Levitica*; imo etiamſi ex *Levitica* eſſet tribu, quicunque non erat ex familia *Aaronis.* Ex legis ergo rigore mortis pœnam incurrebant tam *Michæ* filius quam *Levita*, non *Aaronides*, ſacra facientes: tantum abeſt ut id tanquam egregium ſtudii in Deum & legem Divinam documentum laudari a *Spencero* debuerit.

XIV. Denique *turpem* admodum *triſtemque* hæc res *ſequelam* habuit. Nam ut nihil ſe facilius citiuſque diffundit quam exemplum malum; ita brevi factum eſt, ut vetiti illius cultus lues ex privata domo late ſerpens integram confeſtim Iſraëlis tribum inficeret. *Danitæ* enim fœda hæc anilis ſuperſtitionis nugamenta, *Michæ* nequicquam contra tendenti per vim erepta, in urbe tribus ſuæ cognomine, veluti ſacra quædam ſacratiſſima inſigni præpoſteritate diu coluerunt. Eodem nimirum loci, ubi *Jeroboam* poſtea vitulum aureum conſtituit, toties indignante Scriptura. Sed & hanc rem nigro *Theta* Spiritus Dei notavit, & exitio tandem *Danitis* fuit. Jud. XVIII. 30. *Tum ſtatuerunt ſibi filii Danis illud ſculptile:* Jonathan *vero filius* Gerſomi, *filius* Menaſſis, (hic creditur fuiſſe *Levita* ſupra memoratus: pro *Menaſſe* Latina verſio legit *Moſen*; & Hebræi tradunt *Gerſomum* hunc filium *Moſis* fuiſſe, cujus honori ut conſuleretur dicunt dictioni מנשה ſuperpoſitum fuiſſe נ pendulum, ut filius ille diceretur *Menaſſis* potius, cui ſimilem ſe idololatria faciebat quam *Moſis*. Sed hoc Judaici acuminis eſt.) *ipſi & filii ejus fuerunt Sacerdotes tribui* Daniticæ, *uſque ad tempus quo migravit e terra. Et conſtitutum habuerunt ſibi ſculptile quod fecerat* Micha *omnibus diebus quibus fuit Domus Dei* Silunte.

XV. Quæ de *tranſmigratione* hic narrantur cave intelligas de illa quæ facta eſt tempore *Tiglat Phileſaris* quando filii *Gad*, & filii *Ruben* abducti ſunt in captivitatem; 2. Reg. XV. 29. 1 Chr. V. 25. 26. aut altera illa quæ facta eſt per *Salmanaſſerem*. 2. Reg. XVII. Non eſt enim probabile *Samuelem & Davidem* qui magno zelo profanitates illiuſmodi exturbabant, lapidem illum offenſionis paſſuros in terra fuiſſe. Et quum ſculptile hoc *Dane* manſiſſe narretur *illis diebus quibus domus Dei fuit* Silunte; omnino videtur hoc referendum eſſe ad tempora quibus arca capta fuit a Philiſtinis, nunquam reducenda *Siluntem*. Cum ea enim populi clade conjuncta fuit quædam גלות הארץ *incolarum terræ tranſmigratio:* ſive deportati fuerint a Philiſtinis, ſive ad eorum vexationes effugiendas alio ipſi conceſſerint. Judicioſe huc refert *Kimchius* verba Pſ. LXXVIII. 58. & ſeq. *Nam provocarunt eum per excelſa*, *&* PER SCULPTILIA SUA *ad zelotypiam concitarunt eum. Quod audiens Deus excanduit, ſprevitque valde Iſraëlem. Adeo ut deſerens tabernaculum* Siluntis, *tentorium quod collocaverat inter homines, traderet in captivitatem robur ſuum, & gloriam ſuam in manum hoſtis: dederetque gladio populum ſuum, quia in poſſeſſionem ſuam excanduerat.* Ex quo ſacro carmine manifeſte cernimus, quo loco apud Deum ſculptilia iſta fuerint, quorum calidum magis quam cautum patronum ſe *Spencerus* præſtitit. Quum ergo totum hoc *Michæ* inſtitutum tot nominibus vitioſum fuerit, plenumque ſuperſtitionis, & origo atque initium publicæ idololatriæ in Iſraël, qua ad zelotypiam excitatus Deus in poſſeſſionem ſuam excanduit: fruſtra omnino eſt qui ex illa *Michæ* hiſtoria legi-

timum

timum ſanctumque τῶν *Theraphim* in ſacris uſum argumentando colligere conatur.

XVI. Omnibus his rationibus noſtris unica duntaxat eſt quæ cum ſpecie aliqua obtendi queat. Quod nimirum ſacroſanctum numen religioni *Michæ* teſtimonium tam illuſtre, *oraculo e Theraphim dato*, perhibere videatur. De ejus enim *reſponſi origine cœleſti* nullum dubitandi locum relictum eſſe *Spencerus* exiſtimat: quum & *Danitas*, animos a læto illo omine ſumentes ei fidem certiſſimam dediſſe conſtet; neque *Levitæ* religio patiatur, ut eum, nullo pretio conductum, oraculum Divinum tam perfricta fronte ſimulaſſe credamus; & ipſe denique rerum *eventus* oraculi illius cœlitus emiſſi fidem ſatis impleviſſe credi poſſit.

XVII. Cæterum quod *Spencero indubie verum*, id mihi *incertiſſimum*, ac, ne quid diſſimulem, *falſum*, aut certe *falſo proximum* eſſe videtur. Nullo enim verbo aſſerit ſacer textus, *Deum per Theraphim* reſponſum aliquod edidiſſe; ſed id tantum, *Danitis*, petentibus Deum ſuo nomine conſuli, *a Sacerdote Michæ* reſponſum eſſe, *ite cum pace*, *coram Jehova eſt iter veſtrum quo ituri eſtis.* Jud. XVIII. ꝟ. 6. Quæ *Sacerdotis* verba, qui *Dei* verba eſſe dicit, & quidem per *Theraphim* prolata, is aliquid ſcripturæ addit; quod ego quidem non audeo.

XVIII. Et ſane non erat hic locus ubi nomen ſuum habitare fecerat Deus, aut ubi adiri & conſuli volebat. Si ſerio id egiſſent *Danitæ*, ut niſi Deo in conſilium adhibito expeditionem hanc non ſuſciperent, adeundus iis *Silunte Pontifex* ex familia *Aaronis* fuerat, qui cum *Urim* & *Thummim* ſe eorum nomine coram Deo ſiſteret. Nunc autem quum ſacra hæc propter viam obirent, ſatiſque oſtenderent ſe deſtinationis jam certos eſſe; mirum non eſt ſi aretalogi alicujus bona verba, tanquam numinis oracula, pro fauſtis ominibus arripientes, animos ſibi inde ſumſerint.

XIX. Neque alienum id a *Levitæ* noſtri moribus videri debet, ut ſimulato *Jehovæ* nomine ea *Danitis* ominaretur quæ grata fore ſciebat. Sic ſolent illi qui auram captant popularem, ſuiſque velificantur commodis. Quem unicum hujus hominis ſcopum fuiſſe ſatis oſtendit perfidioſa illa levitas, qua, relicta benefactoris ſui familia, *Danitis* ſe totum addixit; ſola avaritia atque ambitione impellente. Quum enim dixiſſent ei Danitæ: *impone manum tuam ori*, & *veni nobiſcum*, & *eſto nobis in Patrem & Sacerdotem: utrum melius eſt te eſſe ſacerdotem domui unius viri, an te eſſe ſacerdotem tribui & familiæ in Iſraële? Tum lætatus eſt animus ipſius ſacerdotis*, & *recepit amiculum ipſum*, & *imagines*, & *ſculptile*, & *profectus eſt in medio illius populi.* An incredibile eſt, tam famelicum doloſi nummi mancipium, qui invita lege Dei Sacerdotem agebat, ſacratiſſimum numinis nomen commentis ſuis, ad favorem aucupandum comparatis, prætexuiſſe?

XX.

XX. Neque commentitiæ alicui prædictioni reſpondens eventus mox ei veri oraculi fidem conciliat. Plena enim exemplorum vetuſtas, plena ſeculorum omnium experientia eſt, ineptiſſimos fatidicos, qui nullum numen niſi in cerebello habitans unquam conſuluerant, hariolando in verum ſæpe incidiſſe. Sed & hic multa concurrebant, quæ *Levitæ* noſtro felicis vaticinii ſpem facere poterant. Quum enim Deus ſingulis tribubus juſtas in terra poſſeſſiones pollicitus eſſet, *Daniticæ* autem in eum uſque diem non obtigiſſet quantum ſatis erat: omnino videri poterant non abſque numine ampliores ſibi ſedes quærere.

XXI. Si quis tamen credere malit, nihil *Levitam* finxiſſe; ſed revera ſibi id quod narrat per *Theraphim* reſponſum eſſe; quid ni potuiſſet Deus, quod ſæpe factum, ſpiritu mendaci abuti ad præſagienda vera, quo inſerviret ſuæ providentiæ? Nec certius hinc patrocinium pro *Michæ Theraphim* invenias, quam pro *Theraphim Nebucadnetzaris*, qui ſuperſtitioſe, impie atque Idolotatrice ab ipſo conſulti, Deo dirigente, ſuadebant obſidionem Hieroſolymorum. Ezech. XXI. 26. 27.

XXII. Hac arce cauſſæ ſuæ depulſus *Spencerus* in *Davidis* hiſtoria parum admodum reperiet præſidii: ex qua ad ſummum nihil aliud inferri poteſt, niſi hoc fortaſſe quod hic unicus in ſcriptura locus exſtet in quo vox *Theraphim* ſimpliciter *imaginem* notet, idque indifferenter, neque in bonam, neque in malam partem. Id ſaltem colligi non poteſt, in *Davidis* familia fuiſſe ſimulacrum aliquod religioſum, Deo approbatum.
Exercit. Meritoque *Rivetus intolerabilem* dicit *Genebrardi audaciam, quem non puduit*
CXXXIII. in Geneſ. *ſcribere in* Pſ. LXXXII. *ſtatuam hanc fuiſſe ſacram, & tales in ſua domo, quaſi* Lares & Penates, *Davidem habuiſſe.* Longe aliter & rectius *Ribera:*
In Hoſ. III. Num. XXI. *Quam ſtatuam poſuit? Certe non* idoli *alicujus: neque enim idola erant in domo Davidis. Sed nec alterius modi ſtatuæ eſſent apud Davidem: non imagines* aſtronomicæ, *ut quidam putant: non* imagines factæ ad ſuſcipiendam virtutem ſuperiorum, *quod R. Abraham magis huic loco conſentaneum eſſe dixit, quæ omnia Judæi deteſtabantur.* (id eſt pii omnes ex Judæis) *Sed fecit Michal ex variis hinc inde rebus ſtatuam, homini ſimilem, quales tauris objici ſolent in circo, aut in hortis poni ad aves terrendas; veſtibus ſcilicet virilibus aut palea aut ligno aut pannis oppletis, & humani corporis membra ſimulantibus: aut certe quales tumulis imponi ſolent, quum abſentium funera fiunt: unde addit,* pellem piloſam caprarum poſuit ad caput ejus, *videlicet ut rufos Davidis capillos imitaretur,* Atque ita nunc ſatis nos demonſtraſſe opinamur, nunquam *Theraphim* ut religioſa cultus ſui inſtrumenta a Deo juſſa, laudata, aut approbata fuiſſe.

CAP.

Cap. XII.

Urim nihil minus eſſe quam Theraphim.

I. *Urim juſſa, Theraphim vetita religionis inſtrumenta fuerunt.* II. *Hæc tamen* Hoſ. III. 4. *pro illis venire contendit Spencerus.* III. IV. *Vera illius vaticinii explicatio.* V. מצבה *generatim ſtatuam quamcunque notat, ſpecialius lapidem aut cippum.* VI. *Qualem rite atque ordine erexit Jacobus: ad memoriam, non ad cultum.* VII. *Quo tamen facto quum abuſi fuerint Phœnices in ſuis Batyliis,* VIII. *Poſtmodum Deus omni illiuſmodi religioſo ſigno ſuis interdixit; etiamſi ſuo dicaretur numini.* IX. *Quod interdictum temporarium fuiſſe perperam Spencerus pugnat.* X. XI. XII. *Græci, Barbari, Romani mire circa ejusmodi lapides inſanierunt.* XIII. *Hebræi autem noviſſimis regni ſui temporibus perquam ab iis alieni fuere.* XIV. *Maimonides ſtatuas etiam vero Deo rite dicari negat.* XV. *At Dionyſius Voſſius recte diſtinguit inter ſtatuas ſuperſtitioſas & memoriales.* XVI. מצבה Jeſ. XIX. 19. *pro memoriali ponitur.* XVII. *Ablatio idolorum certo aſpectu malis annumerari poteſt.* XVIII. *Sed carentia ſtatuæ & Theraphim apud Hoſeam in bonum ſonat.* XIX. *Non eſt incredibile ſuperſtitioſos Apoſtatas pro Urim adhibuiſſe Theraphim.* XX. *In Gideonis hiſtoria neutrum memoratur.* XXI. *Theraphim non eſt idem quod Seraphim.* XXII. *Concluſio.*

I. TERTIUM nunc reſtat ut probemus, *Urim* nihil minus fuiſſe quam *imagunculam* ejuſdem cum *Theraphim figuræ* atque *uſus*. Pendet hujus determinatio controverſiæ ab antecedenti. Si enim *Urim* pars magna & ſacratiſſima Pontificalis apparatus fuerint, uti fuiſſe conſtat, *Theraphim* vero profana, ſuperſtitioſa atque idololatrica ſimulacra, Deo exoſa, uti modo a nobis probatum eſt; conſequens eſt *Urim* non eſſe *Theraphim*. Sed rationes audiamus quibus tam inſanum magnum παράδοξον aſſertum *Spencerus* venit.

II. Et primo quidem loco ex Hoſ. III. 4. in hunc ferme modum ratiocinatur. Jubet obſervari, *Ephodis* nomine non *vulgare ſacerdotis amiculum* intelligi, ſed longe *auguſtius Pontificis* indumentum. Tum, magnam fuiſſe *Ephodis* neceſſitudinem cum *pectorali*, cui incluſum erat *Urim*, adeo ut *Ephodis* nomine non ſemel & *pectorale* intelligendum in ſacris literis veniat. Porro quum *Ephod* & *Theraphim* hic conjuncta & quaſi uno ſpiritu legenda proponantur, quid convenientius eſt quam ut *Theraphim* interpretemur de *Urim*, tam ſancto nexu *Ephodi* cohærente? Præſertim quum & Græci *Senes* pro *Theraphim* voce δήλων hic utantur &

Ægyptiac. P Deus

Deus inter *mala* numerare non poſſit, quod Iſraëliticus populus cariturus eſſet *idolis*.

III. Omnia tamen recte atque ſine præjudicio conſideranti ſolidius ſatiuſque videbitur *Theraphim*, ut alibi in ſacris literis, ita & hic exponere de *Inſtrumentis Idololatriæ*, ſi non craſſiſſimæ illius, certe ſubtilioris, & ſuperſtitionis pravæ. Nimirum eo nos ducit Domini ſermo, qui quid Iſraëli futurum eſſet verbis primo figuratis, tum propriis exponit. *Et dixi ad eam*, *multis diebus ſedebis mihi*, innupta manebis, donec commodum tempus fuerit te mihi in uxorem reaſſumendi. *Non ſcortaberis*, non te pollues idololatria gentili, ut olim: ולא תהי לאיש *neque eris viro*. *Pagninus* cum aliis, *non eris viri alterius*. Sed, inquit *Rivetus*, *melius legitur abſolute*, *non eris viro*, *ut viduitatis ſtatum ſignificet*. *Eſſe viro*, eſt *nubere*. Ezech. XVI. 8. ותהי לי *& eris mihi*, id eſt, nubes mihi in uxorem. Prædicit ergo ei diuturni temporis viduitatem, qua & a ſcortatione pura, & legitimi thori uſu caritura erat, omni commercio viri, tam licito, quam illicito privanda; ut interea temporis continentiam diſceret. Addit tamen aliud quod ad conſolationem faceret. Qui enim mulierem jubet exſpectare ſe, atque interim ſedere quaſi viduam, is viciſſim novis ſibi votis interdicere videtur, cum ſponſione exſpectandi donec tempus reaſſumtioni illius deſtinatum elabatur. Quod iis ſignificatum eſt verbis, *& ego* (deſidebo) *tibi*.

IV. Parabolicum hunc ſermonem luculentiore & proprio porro interpretatur Deus. Et pro eo quod dixerat; *non eris viro*; dicit: *Nam diebus multis ſedebunt filii Iſraël abſque Rege*, *& abſque Principe*, *& abſque ſacrificio*, *& abſque Ephod*. Carebunt & *Regimine*, & *Religione*, & *Prophetia*, in quibus tam ſingulis quam univerſis mei iiſcum fœderis quædam quaſi pignora olim habuerunt. Pro eo autem quod dictum erat, *Non ſcortaberis*; dicit, *ſedebunt ſine* מצבה *cippo & Theraphim*, ſive inſtrumentis idololatriæ, quibus fornicentur cum Deo extraneo. Denique pro eo quod dixerat, *& ego* deſidebo *tibi*: nunc dicit; *poſtea reverſi Iſraëlitæ quærent Jehovam Deum ſuum*, *& Davidem regem ſuum*; cui ſtabili connubio jungentur. Itaque ut ſermo ſimplex parabolico, & ἀπόδοσις τῇ προτάσει quoad omnia ſua membra, exacte reſpondeat, omnino videtur eſſe neceſſarium, ut quædam idololatriæ, quæ ſpiritualis fornicatio eſt, inſervientia, inter ea quibus Iſraëlitæ carituri erant memorentur. Et quid promtius eo referemus quam *Theraphim*, quæ uti horrenda βδελύγματα inviſa numini fuiſſe multis olim rationibus evicimus.

V. Firmat hanc obſervationem, quod cum *Theraphim* מצבה eodem ſermone jungatur, quæ quid ſit ut diligentius anquiramus operæ pretium eſt. A יצב *ſtatuit* eſt מצבה *ſtatua*, aliquid quod certo conſilio alicubi conſtitutum eſt. Significat autem מצבה *lapidem* aliquem aut *columnam*

nam

nam, aut *cippum*, qui diverſo fine poni potuit. Prima illius mentio eſt Gen. xxviii. 18. *Et mane ſurgens Jacob eodem matutino* ויקח את האבן *accepit iſtum lapidem quem diſpoſuerat pro cervicali ſibi*, וישם אותה מצבה, *& poſuit eum in cippum, & effudit oleum in ſummitatem ejus.* Unde apparet מצבה nihil aliud ibi fuiſſe niſi rudem aliquem lapidem, temere ibi repertum. Quem erexit *Jacobus* in memoriam Divinæ revelationis, quæ eo loci ſibi obtigerat; cum voto lapidem illum ſibi fore *Domum Dei.* com. 22. hoc eſt, ſe cultum Dei ibi peracturum, quam primum iis inſtructus eſſet quæ offerri Deo poſſent, quorum omnium tunc erat egenus. Uti poſtea a Deo admonitus fidem liberavit. Gen. xxxv. 1. & ſeq.

VI. Non videtur mihi dubium, quin rite atque ordine hæc fecerit Patriarcha; quum *Titulum* hunc erexerit ad rei memorabilis memoriam; (quod & alias juſſu Dei factum eſt. Exod. xxiv. 4. Joſ. iv. 5. xxiv. 26.) non ut eum adoraret, vel aliqua religione proſequeretur. Neque ingratum Deo fuiſſe cultum a Jacobo ibi præſtitum, diſertis verbis teſtatus eſt, dum dixit: *ego ſum Deus Beth-el, ubi unxiſti lapidem.* Gen. xxxi. 13.

VII. Videtur tamen ille lapis petra offendiculi fuiſſe vicinis Cananæis. Phœnices enim *Jacobi* factum prava quadam κακοζηλίᾳ imitati, primo illum ipſum lapidem coluerunt quem unxerat Patriarcha. Judæi ſaltem ita referunt: אף על פי שהיתה מצבה אהובה לפני המקום בימי האבות אחרי כן שנאה מפני שעשוה כנענין לחוק לעבודה זרה *Quamquam ille cippus amatus fuit a Deo temporibus Patriarcharum, poſtea tamen odit eum, propterea quod Cananæi deduxerunt illum in ritum Idololatriæ.* Quin & alios lapides eodem ritu unxerunt, & conſecrarunt, quos *Bætylia* & *Bætylos* nominarunt in memoriam lapidis *Bethele*, quod Græci ſcribunt Βαιθήλ, erecti. Eos λίθους ἐμψύχους, ſecundum *Philonis Byblii* verſionem, id eſt, *lapides animatos*, *Sanchuniaton* vocavit a Deo *Urano* fabricatos. Id ſane gentiliſmus credidit; Diabolo forte illos movente, & plebis credulitati præſtigiis ſuis illudente. *Damaſcius* ſcriptor Ethnicus valde ſuperſtitioſus *Juſtiniani* ævo: εἶδον τὸν Βαίτυλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον, *vidi Bætulam lapidem in aëre motum.* Ibidem dicit *Iſidorus Philoſophus*, εἶναι τίνα δαίμονα τὸν κινοῦντα αὐτὸν, *aliquem eſſe dæmonem a quo movetur.* Qui plura de his deſiderat, adeat *Scaliger. in Euſeb. ad num.* mmcli. *Voſſium de Idolol. lib.* vi. *cap.* xxxix. *Bochart. Canaan lib.* ii. *cap.* ii.

VIII. A qua ſuperſtitione quum remotiſſimos ſuos vellet eſſe Deus, Apud Photium pag. 1063.
gentilium cippos evertere juſſit Exod. xxiii. 24. xxxiv. 13. Deut. xii. 3. vetuitque religioſum ullum illiuſmodi ſignum in terra ſua ſtatui. Levit. xxvi. 1. *Ne facite vobis idola & ſculptile*, ומצבה לא תקימו לכם *& cippum non erigetis vobis.* Ubi notandum, quod מצבה idolis & ſcul-

De Jure Nat. lib. II. cap. VI. ptilibus ut ejuſdem indolis annumeretur. Adde Deut. XVI. 22. לא. תקים לך מצבה *Non conſtitues tibi cippum.* Quod quomodo intellexerint Hebræi ex *Seldeno* diſcimus. Ex eorum ſenſu מצבה notat *qualecunque opus*, velut etiam *altare*, ſeu id genus aliud, *ideo conſtitutum* erectumque (*ultro* ſcilicet, neque ex mandatis de *Tabernaculo* & *Templo* erigendo ornandoque) *ut conventus publicus*, *ad ſacra illic peragenda*, *qualiacunque*, *etiam vero Deo*, *fieret.* Fixo itaque certa ſede *Tabernaculo*, multoque magis ſtructo templo, ad religionem cippos erigere, etiam in honorem veri Dei, nefas Iſraëli fuit. Adeo quidem ut inter cætera quæ Iſraëlitis in defectionem imputantur & *cippi* locum ſuum inveniant. I. Reg. XIV. 24. *Inſtruxerunt etiam ſibi excelſa &* מצבות *cippos*, *& lucos.* Unde clarum eſt titulos ſive cippos iſtos ad cultum vetitum pertinuiſſe, & inſtrumenta fuiſſe, ſi non idololatriæ, ſaltem ſuperſtitionis.

IX. Neque video quid reponi poſſit, niſi id unicum fortaſſe quod Cap. IV. ſect. III. *Spencero* excipere lubuit: eam de cippis legem *pro tempore* tantum latam, *ob gentes effuſius in idololatriam ruentes*: nam ſub *noviſſima* ſaltem *regni Judaici tempora* ſtatuam *Deo dicatam* erigere culpa omni vacaſſe, ex illis Prophetæ verbis haut inepte ſe colligere exiſtimat, Jeſ. XIX. 19. *In die illo erit* מזבח *altare in medio terræ Ægypti*, ומצבה *juxta terminum ejus Domino.* At, inquit, ab omni veri ſpecie penitus abhorret, Prophetam cultum Deo deferendum deſcribere & prædicere voluiſſe, ſub figura rei Deo conſecrandæ, cujus conficiendæ poteſtatem lege diſerta & perpetua inhibuiſſet. *Maimonidem* quidem alioſque e Synagoga Doctores in ea verſatos fuiſſe opinione fatetur, quod ſecula omnia lege ea teneantur: attamen tunc eos legem de ſtatuis ſolummodo *numini* alicui *fictitio* dicatis interpretari, ex *Dionyſio Voſſio* ſe probaſſe exiſtimat.

X. Cæterum plurimæ, eæque ingentes, in non longo hoc *Spenceri* ſermone concurrunt hallucinationes. *Primo* enim, ſi gentium effuſius in idololatriam ruentium impetus cauſſa fuerit ob quam Judæis ſtatuas interdixit Deus; conveniens eſt ut donec cauſſa durat ipſum quoque interdixit Deus; conveniens eſt ut donec cauſſa durat ipſum quoque intrerdictum vim ſuam obtineat; ſed & ſub *noviſſima regni Judaici tempora*, uti *antea*, & *poſtea*, inſana fuit gentilium circa ejuſmodi ſtatuas & immodica ſuperſtitio. De *Græcis Clemens Alexandrinus*: Πρὶν ἐ͂ν ἀκριβωθῆναι
Strom. lib. I. pag. 348. τὰς τῶν ἀγαλμάτων σχέσεις κίονας ἱςάντες οἱ παλαιοὶ, ἔσεβον τέτες ὡς ἀφιδρύματα τε͂ Θεε͂. *Prius itaque quam accurate perfecteque tenerentur imaginum habitus*, *veteres columnas erigentes eas colebant tanquam ſtatuas Dei.* Ἀφίδρυμα tale ſimulacrum notat quod quaſi numinis *ſedes* eſt, atque eleganter reſpondet voci מצבה. Citat autem ex *Phoronide* & *Eutropia* verſiculos aliquos, quibus de columna tali *Argivæ Junonis* & *Apollinis Delphici* agitur. Adde *Pauſaniæ* illud de *Pharenſi-*

Pharenſibus : Ἑστήκασι δὲ ἐγγύτατα τοῦ ἀγάλματος τετράγωνοι λίθοι τριάκοντα μάλιστα ἀριθμόν. τούτους σέβουσιν οἱ Φαρεῖς, ἑκάστου Θεοῦ τινος ὄνομα ἐπιλέγοντες. τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς Θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι. *Prope ſimulacrum lapides fere ſingulos certis Deorum nominibus appellantes Pharenſes venerantur. Et ſane ſeculis antiquioribus apud Græcos univerſos rudes lapides pro ſimulacris Divinos honores habuerunt.* In Achaicis.

XI. De *Syris* ex *Damaſcio Photius :* κατὰ τὴν Ἡλίου πόλιν Συρίας εἰς ὄρος τὸ τοῦ Λιβάνου τὸν Ἀσκληπιάδην ἀνελθεῖν φησὶ, καὶ ἰδεῖν πολλὰ τῶν λεγομένων Βαιτυλίων, ἢ βαιτύλων περὶ Pag. 1047.
ὧν μυρία τερατολογεῖ, *juxta Heliopolim Syriæ Aſclepiadem in Montem Libani aſcendiſſe & vidiſſe multa Bætylia, vel Bætulos quos vocant, de quibus infinita mirabilia narrat.* De *Arabibus Maximus Tyrius :* Ἀράβιοι δὲ σέβουσιν ὅντινα οὐκ οἶδα, τὸ δὲ ἄγαλμα ὃ εἶδον λίθος ἦν τετράγωνος. *Arabes colunt quem non facile dixerim, ſimulacrum autem quod vidi lapis erat quadrangularis.* Diſſert. XXXVIII.

XII. De *Romanis* ex *Livio* notum eſt, quod *Idæam Matrem* ſumma religione Peſſinunte Romam advectam in æde Victoriæ collocaverint: il- Lib. XXIX.
la autem ſacer iſtiuſmodi lapis erat, quem facete deſcribit & ridet *Arnobius. Si verum loquuntur hiſtoriæ, neque ullas inſerunt rerum conſcriptionibus falſitates, allatum ex Phrygia nihil quidem aliud ſcribitur miſſum Rege ab At-* Lib. VIII. circa finem.
talo, niſi lapis quidam non magnus, ferri manu hominis ſine ulla impreſſione qui poſſet, coloris furvi atque atri, & angellis prominentibus inæqualis : & quem omnes hodie ipſo illo videmus in ſigno, oris loco poſitum, indolatum, & aſperum, & ſimulacro faciem minus expreſſam ſimulatione præbentem. Vide reliqua. De *Heliogabalo Lampridius* in ejus vita: *Lapides qui Divi dicuntur,* Cap. VI.
ex proprio templo Dianæ Laodiceæ, & adyto ſuo, in quo id Oreſtes poſuerat, afferre voluit. Pro Lapidibus Divis *Vivos* ſcribi *Salmaſius* mavult; quorum crebra apud ſcriptores mentio eſt, præcipue Græcos, qui ἐμψύχους λίθους eos vocant; eoſdem nimirum qui βαιτύλοι dicebantur, de quibus multa mira fabuloſaque narrant Græci nugatores. Ipſumque idolum *Algabalum*, unde nomen ſuum mutuatus eſt hoc de quo agimus hominis monſtrum, *Herodiano* teſte, λίθος τις ἐστὶ μέγιστος, κάτωθεν περιφερὴς, λήγων εἰς ὀξύτητα. Κωνοειδὲς αὐτῷ σχῆμα, μέλαινά τε ἡ χροιὰ, διοπετῆ τε αὐτὸν εἶναι σεμνολογοῦσι.
Lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus propemodum ad coni figu- Lib. V. cap. III.
ram. Niger lapidi color, quem etiam jactant cœlitus decidiſſe. De ſe ipſo quoq; adhuc Gentili *Arnobius: picturatas veternoſis in arboribus tænias ſi quando conſpexe-*
ram, lubricatum lapidem & ex olivi unguine ſorditatum, tãquam ineſſet vis præſens, Lib. I. p. 22.
adulabar, affabar, & beneficia poſcebam nihil ſentiente de trunco. Ex quibus omnibus, niſi fallor, tam clarum eſt quam ſolis radii quum ſudum eſt maxime, quod circa noviſſima etiam regni Judaici tẽpora, atq; adeo longe poſt ea, viguerit etiamnum Gentilium circa titulos, cippos, columnas, ſtatuas, aut quocunque demum nomine exprimere lubet vocem מצבה, εἰδωλομανία

Quæ ſi fuerit Iſraëlitis cauſſa interdicti de conficiendis id genus titulis, interdictum etiam, manente cauſſa, manſiſſe par eſt.

XIII. At neque in eo leviter hallucinatus Clariſſimus *Spencerus* eſt, quod exiſtimet noviſſimis regni temporibus licitum ſibi Deo conſecratarum ſtatuarum uſum Judæos habuiſſe; quum nullo unquam tempore magis a ſtatuis abhorruerint: & quod fuit olim in *Ægypto altare* atque *ſimulacrum*, ſive *Mattzeba*, id tanquam meram religionis peſtem exſecrati ſint. Notior ea res eſt quam in caſſum verba profundere libeat.

XIV. Nec minus in eo fugit ipſum ratio, quod *Maimonidem* contendat Legem de ſtatuis ad eas ſolummodo reſtringere quæ fictitio alicui numini dicatæ ſunt: quum conceptis verbis aliter mentem Legis *Maimonides* exponat. Ipſum audiamus ex *Dionyſii Voſſii*, ad quam *Spencerus* provocat, interpretatione. Sic ergo ille Hebræorum Magiſter: *Statuæ nomine in lege prohibitæ cenſetur ſtructura, ad quam ſeſe omnes congregant, quamvis id fiat ad ſerviendum Deo vero. Talis enim eſt cultus idolorum. Dictum autem eſt* Deut. XVI. 22. Neque eriges tibi ſtatuam. *Quiſquis igitur eam erigit, vapulat. Similiter quiſquis ſe incurvat ſuper Lapide figurato, de quo Lex loquitur, ſi vero Deo id præſtet, vapulat. Quia dictum:* Neque figuratum lapidem ponite in terra veſtra, ut vos incurvetis ſuper eo. Lev. XXVI. 1. *Id enim in idolorum cultu obtinebat, ut lapis poneretur, ſuper quo ſeſe proſternerent. Ac propterea nefas id agere in veri Dei cultu.* Potuitne quicquam diſertius?

De Idolol. cap. VI. §. VIII.

XV. Atque uti *Maimonidis* mentem peſſime accepit *Spencerus*, ita nec *Dionyſii Voſſii* notas attente ſatis legit: qui non diſtinguit inter ſtatuas vero Deo dicatas, eaſque quæ falſis ſacratæ ſunt numinibus, quaſi illas licitas, has ſolas interdictas ſecundum *Maimonidem* doceat; ſed inter *ſuperſtitioſas & memoriales*. Verba plana ſunt, nec ulli torſioni obnoxia: *Scriptoris noſtri hæc ſententia eſt, non ſtatuas quaſvis, ſed ſuperſtitioſas duntaxat eſſe interdictas: non illas itidem, quæ in rei alicujus memoriam ponerentur. Qualis illa Jacobi* Gen. XXVIII. 22. Item XXXI. 52. *Itaque verba hæc, ne erigas tibi ſtatuam, quam averſatur Jehova Deus tuus, exponunt Judæi de ſtatua ad ſuperſtitionem conſtituenda, non illa quæ ad memoriam ponitur.* Optime. Sed quid *Spencero* hic vel ſeritur, vel metitur?

XVI. Ex hac *Dionyſii Voſſii* obſervatione lux affulget Jeſaiæ vaticinio. Quod utique non de *materiali* aliqua *ſtatua* in Ægypto collocanda in honorem veri numinis, exponendum eſt: ſed de re aliqua *ſpirituali & myſtica*, quæ per *ſtatuam*, & eam certe *licitam*, figurari poteſt. Quum ergo ſtatua, ſive cippus aliquis, aut ſtrues lapidum, in *memoriam* præclarorum Dei facinorum, erecta, licita, Deoque aliquando jubente pia fuerit, conſentaneum eſt ut ad eam alludi arbitremur. Hac mente,

ut

ut polliceatur Deus, ſe fidem in unicum Meſſiæ ſacrificium & ſpiritualem Evangelii cultum deſignatum per *Altare*, in Ægypto ſtabiliturum eſſe, atque in propagatione ſalutaris doctrinæ, converſione electorum, ſanctificatione, conſolatione, tutela atque augmento Eccleſiæ, hoſtium autem vindicta, tam illuſtria editurum eſſe exempla, perennatura in æternitate temporum, fama rerum, ut *memoriale* ſibi, *cippi* inſtar, in Ægyptiorum finibus ſtatuiſſe videatur. Non me fallunt illa quæ alii ſubtilius commentati ſunt: at ea quæ diximus, plana atque perſpicua videntur. Quum ergo מצבה vetiti cultus inſtrumentum ſit, perinde ac *Theraphim*, eum Iſraëlis ſtatum repræſentat *Hoſeas*, quo & *juſſu olim*, & *vetito ſemper*, religionis exercitio carituri erant. Hoc autem erat quod probandum nobis ſumſeramus.

XVII. At, inquies, quomodo Deus *inter mala* numerare poteſt, quod Iſraëliticus populus cariturus eſſet idolis? Sed quibus ita cavillari lubet, ii, ſi placet, Deum rogent, quid mali in eo ſit, quod vitulum *Bethelis* per *Salmanaſſerem* ablatum iri comminetur. Hoſ. x. 5. 6. *Propter vitulas Beth-avenis formidabunt quiſque habitator Samariæ; quum lugebit de eo populus ipſius, etiam atrati ejus qui de eo exſultant, propterea quod gloria ejus migraverit ab eo. Etiam ipſe in Aſſyriam deportabitur, munus Regi Jareb.* Nimirum non omne illud bonum & licitum eſt in ſe, quod aufertur a Deo in pœnam criminis; ſufficit ut bonum videatur, & gratum ſit ei qui privatur, iſque ex illius rei ablatione detrimentum ſentiat. Neque hoc eſt pro *malo reali pœnam* ſolummodo *phantaſticam* irrogare, ut *Spencerus* cavillari amat. Non enim *phantaſtica pœna* eſt in eum deduci ſtatum, ut cum republica id quod tu pro religione habuiſti ſimul peſſum eat; hoſteſque non de bonis ſolum tuis ac te, ſed & de diis tuis triumphent. In quo morem agnoſcas veterum ducum. Sic capta *Babylone*, Babyloniorum idola, *Bel & Nebo*, in captivitatem abierunt. Jeſ. xlvi. 1. 2. *Moabitide* item a Chaldæis exciſa, Jeremias vaticinatur fore ut *Chamos Moabitarum Deus* in tranſmigrationem abeat, Jer. xlviii. 7. Et de *Ammonitarum Deo Malcam* idem prædici videas, Jer. xlix. 3. Am. i. 15. Quo eodem exemplo *Ptolomæus Euergetes*, victo *Seleuco Callinico* & *Syris*, *Deos* eorum *captivos* ducit in Ægyptum. Dan. xi. 8. Quod ipſum & a Romanis ſæpe uſurpatum. Vide ſodes quæ erudite in hanc rem collegit ὁ πάνυ *Bochartus*, *Hierozoic. Part.* i. *lib.* ii. *cap.* xxxiv.

XVIII. Cæterum non eſt hæc unica reſponſio qua objectiunculæ illi obviam ire valeamus. Id addimus; nihil eſſe neceſſe, ut prædictionem de carentia ſtatuæ & *Theraphim* referamus ad *comminationem*. Ea quippe quæ vaticinio hoc continentur mixti generis ſunt; partim bona, partim mala. Nihil ſane mali ominatur Iſraëli Deus, quum dicit, *non ſcortaberis.* Illi autem prædictioni reſpondet hæc, *ſedebis ſine*

ſtatua

ſtatua & Theraphim. Miſeræ tuæ conditioni hoc aderit boni, quod a craſſa idololatria, & avita ſuperſtitione puram te ſervabis.

XIX. Quæ ſuperſunt *Spenceri* obſervatiunculæ, ſi ſua ipſi verba reddere liceat, *pluma & palearum caſſis leviores* ſunt: ex quibus, ſi quicquam, nihil certe amplius conficias, quam pro Diviniſſimo *Urim* ſacramento ſuperſtitioſos Apoſtatas ſubſtituiſſe *Theraphim*; ut quum ea re deſtituerentur, per quam oracula fundebat Deus, vicarium aliquid haberent, cui ſe ad fallaciam & fraudes immiſcerent nequam ſpiritus. Neque inficias imus, quod ſicuti in vero Dei cultu *ſacerdotium*, & *Altare*, & *Ephod* & *Urim*, atque hæc quidem quam maxime, certo quodam religionis nexu conjuncta fuere, ita & in eo cultu qui verum mentiebatur, ad illius inſtar quodammodo compoſitus, neceſſitudo quædam fuerit inter idololatricum *Ephod* & maledicta *Theraphim.* Quæ quum id ſibi præſtare crederent Idololatræ quod *Urim* olim Iſraëlitis; hinc propter iſtam μίμησιν a LXX. voce δήλων, ab *Aquila* & *Theodotione* voce φωτισμῶν efferri hic potuerunt. Quanquam noſtra parum intereſt inquirere, quid interpretes iſtos moverit, ut ſecus quam ſolent nomen *Theraphim* hoc loco interpretarentur. Deum certe per *Theraphim* ſuum hic *Urim* intellexiſſe, id ne omnes quidem *Spenceri* fidiculæ ex *Hoſeæ* vaticinio extorſerint.

XX. Minus adhuc præſidii in *Gideonis* Hiſtoria eſt. Jud. VIII. 27. Ubi *Ephodi* quidem, ſed nulla τῶν *Urim*, neque *Theraphim* mentio. Id quidem fatemur admodum eſſe probabile, non ſolum aliquod ſacerdotale amiculum a Gideone confectum eſſe; quomodo enim *mille & ſeptingenti ſicli auri*, id eſt, ex ſupputatione Viri Docti, *ſeptuaginta plus minus auri libræ*, impenſæ fuiſſent uni amiculo? Credibile itaque eſt, & alia fuiſſe addita ad apparatum illum ſacrum, quo memoriam Divini beneficii celebrare *Gideon* inſtituit. Attamen quum quicquid illud fuerit neque *Urim* neque *Theraphim* dicatur; & nos, ob ſcripturæ ſilentium, æternum id ignorare cogamur, qua vel ſpecie argumenti colligi ex ea narratione poteſt, quod *Theraphim* & *Urim* ejuſdem formæ atque uſus fuerint?

XXI. Quæ alibi de convenientia *ſignificationis* in vocibus *Urim* & *Theraphim* obſervat *Spencerus* (*Urim* enim *inflammationes*, *illuminationes* notat, *Theraphim* ex Dialecto Chaldaica pro *Seraphim*, quod antiquum *Angelorum* nomen eſt, *urentes*, vel *inflammantes*) ea uti non ſunt fraudanda eruditionis laude, ita rationis convincentis locum ſuſtinere non poſſunt. Argumentum enim ab etymologia, præſertim ſi ea incerta, plurimumque inter eruditos vexata ſit, admodum invalidum eſt. Talis autem ea eſt quam hic de *Theraphim* præ cæteris commendat *Spencerus.* Nos aliam dedimus ex *Ludovico de Dieu*, quæ non minus videatur eſſe probabilis.

Et

Et ſane ſi ſtatuæ ad memoriam angelorum celebrandam, vel eorum præſentiam ſignificandam, tanquam ſymbolum antiquitus ſtructæ, idcirco *Theraphim* dictæ ſunt, quia id idem eſt quod *Seraphim*, quo nomine *flammantes angeli* notantur: quæ dici poteſt ratio cur & nunquam imagines iſtas *Seraphim*, & nunquam Angelos *Theraphim* vocatos inveniamus? *Theraphim* Chaldaicæ originis eſt. Chaldæorum autem תרף & Hebræorum שרף nullam habent ſignificationis convenientiam. Et qui Hebræis *Seraphim* dicuntur, Angeli, eos a Chaldæis, nedum Hebræis, *Theraphim* dici nullo probatum vidi exemplo. Quum ergo ſcriptura tam ſollicite ſemper utramque vocem ſecernat, nunquam autem tanquam ejuſdem ſignificationis alternet; non auſim certe ego eas tanquam non ſynonymas, ejuſdemque originis, pro uno habere.

XXII. Atque ita demonſtraſſe me arbitror, non ſine inſigni religionis ac pietatis injuria iſtas Ægyptiorum ineptias ac probra, &, quemadmodum Scriptura vocat, בשרת *pudenda*, cum ſacratiſſimis Dei inſtitutis comparari poſſe.

Cap. XIII.

De Cherubinis.

I. *Stipatores Hemptæi Numinis aut nihil aut parum cum Cherubinis Moſaicis commune habent.* II. *De Cherubinorum forma quam pauca certo definiri poſſint.* III. Gen. III. 24, *Ubi prima Cherubinorum mentio, ibi forma non exponitur.* IV. *Angeli tamen ita vocantur, quia ſignificati fuerunt per Cherubinos in propitiatorio.* V. *Ii* Exod. XXV. *deſcribuntur animantia volucria, non ultra.* VI. *Diverſum ab iis alarum ac vultuum ſitum Salomonici Cherubini habuerunt.* VII. *Cherubinis in templo Ezechielis ſignatius duæ facies attribuuntur: an plures habuerint incertum relinquitur.* VIII. *Animalia Ezechieli viſa, quæ tandem Cherubinos eſſe deprehendit, quatuor faciebus, totidemque alis, & manibus ſub alis, prædita fuerunt.* IX. X. *At ne ſic quidem in formæ deſignatæ conceptu conveniunt interpretes.* XI. *Propius vero ſunt, qui ſingula animalia quatuor capita aut ſemicapita habuiſſe arbitrantur.* XII. *Attamen a Cherubinis Ezechielis non valet ſequela ad Cherubinos Moſis.* XIII. *Niſi hactenus fortaſſis, ut concludamus eos ad Bovis formam proxime acceſſiſſe.* XIV. *Cui obſervationi & vocis etymon, variæque Scripturæ phraſes favent.* XV. *Ex omnibus obſervatis conficitur Cherubinorum deſcriptio.* XVI. *Johanni viſa animantia.* XVII. *A nonnullis credita alludere ad Iſraëlitarum in deſerto vexilla.* XVIII. XIX. XX. XXI. *Sed perperam, quum Belluata ejusmodi vexilla Iſraëlitæ nunquam habuerint.* XXII.

Cum Ezechielis potius animantibus conferenda ſunt. XXIII. XXIV. XXV. *Iis quatenus, & cur diſſimilia.* XXVI. *Frigida eſt horum omnium ſpeculatio; niſi ad myſterium enitamur.* XXVII. XXVIII. *Myſterium Cherubinorum in Propitiatorio.* XXIX. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. *Cherubinorum Ezechielis.* XXXIV. *Etiam Johannis animalia Angelos ſignificarunt.* XXXV. *Reſpondetur objectioni.* XXXVI. *Ad officium fidelium pertinet, Angelorum virtutes, emblematicis iſtis figuris ſignificatas, imitando exprimere.*

Confer. lib. I. cap. IX. §. I.

I. QUÆ de *Hemptæi* numinis *Stipatoribus Geniis*, quorum unus *Pueri* formam, alter *Caninam* faciem, tertius *Accipitrinum* vultum, quartus *Leoninum* habebat, eorumque cum *Cherubinis*, quos gloriæ ſuæ in Arca ſolium ſtipare Deus voluit, collatione ſupra diximus; ea quendam magis ingenii luſum ſapiunt, quam ut ſeria conſideratione digna ſint. Nihil enim Ægyptiorum *Hempta* cum *Deo* אמת *Emet*, ſive *veritatis*, quem pie coluit *Heberi* poſteritas, præter aliquem literarum ſonum commune habet. Et quis dixerit, a quo tempore aliquod illius nominis numen coli ab Ægyptiis occeperit? *Cherubini* autem Arcæ propitiatorio operculo impoſiti *Hemptæis* illis geniis neque *numero* pares fuere; quippe *bini* duntaxat: neque *forma*; quum quantumvis incerta atque incognita nobis vera *Cherubinorum* facies ſit, id omnes norint, neque caninum neq; *accipitrinum* eos vultum habuiſſe. Quandoquidem tamen in hanc nunc materiam incidimus, quæ, ſi quæ alia accuratam meretur commentationem, non puto fraudi nobis eſſe debere, ſi in tam florido prato liberius aliquanto exſpatiemur, & quos colligere licuit floſculos eos ἀφθόνως cum Lectoribus noſtris communicemus.

II. De *ſpecie Cherubinorum* multa multi conjectando opinati ſunt: at neminem me invenire memini qui opinationes ſuas idoneis argumentis addixerit. Nos videamus quouſque ex Scripturarum meditatione & collatione proficere valeamus; ut appareat, quid certum, quid probabile, & ubi denique ſubſiſtendum ſit cum confeſſione non illaudabilis ignorantiæ.

III. Prima *Cherubinorum* mentio eſt in hiſtoria expulſionis protoplaſtorum ex Paradiſo. Gen. III. 24. *Inſtituit ab oriente horti Edenis* Cherubinos, *flammamque gladii ſeſe vibrantis, ad cuſtodiendum viam quæ ferebat ad arborem vitæ.* In confeſſo apud omnes eſt, per *Cherubinos* ibi *Angelos* deſignari; at qua forma apparuerint, & an aliqua forma, item quam ob rem id nomen *Angelis* tribuatur, *Moſes* non dicit. De forma igitur aliquid arbitrari, divinantium eſt: quod nos non audemus. Aliquam tamen formam conſpectam eſſe, non eſt improbabile; propter id quod additur de *ardentis gladii vibrata lamina.* Quamvis & quid ea fuerit in ob-

obſcuro eſt. Multi *ſpeciem gladii* ſuſpicantur viſibili forma ab *Angelis* ad horti aditum verſati. Qua ſpecie eos, ad judicia Dei exſequenda miſſos, ſæpius apparuiſſe legimus. *Bileamo.* Num. XXII. 22. 33. *Joſuæ.* Cap. V. 13. *Davidi.* 1 Chr. XXI. 16. *Grotius* per flammantem gladium, *perpetuos ignes* intelligit, & cavernas bitumine ac ſulphure ſtagnantes, quales in *Babyloniæ* campis ſcriptores produnt. Alii denique iſta voce improprie *igneam* Dei *legem* qua Deus hominem Paradiſi aditu prohibebat, additis legis vindicibus & cuſtodibus angelis, intelligendam ſciſcunt. Et conferri jubent Deut. XXXIII. 2. *Jehova ex Sinai venit, a myriadibus ſanctis ſuis, a cujus dextra ignis legis ipſis exſtitit.* Nihil improbabile, nihil inſcitum: attamen incerta omnia.

IV. At ratio nominis non videtur tam obſcura quin aliunde probabiliter arceſſi poſſit. Id mihi credo omnes facile daturos eſſe, haut abludere a veri ſimilitudine quod Geneſios hiſtoriam una cum reliquis libris in deſerto conſcripſerit *Moſes*, poſt quam tabernaculum cum omni ſacro ſuo apparatu juſſus erat facere. Hoc autem contigit mox poſt legem in Sinai datam. Ejus apparatus pars aliqua erant ſymbolicæ iſtæ imagines quibus *Cherubinorum* nomen inditum eſt: quas cœleſtium *geniorum* emblemata Deus eſſe voluit. Hinc factum eſſe videtur, ut *Moſes*, primam iſtorum geniorum facturus mentionem, emblematico iſthoc nomine eos deſignare conſultum duxerit; non ad emblematis ſpeciem attendens, ſed ad rem emblemate ſignificatam. Simile exemplum habemus Pſ. XVIII. 11. & 2. Sam. XXII. 11. וירכב על כרוב & *vectus eſt ſuper* Cherub. *volitatque ſuper alis venti:* ubi non de ſpecie aliqua figurave cogitandum eſt, ſed ſimpliciter de angelis Deo obſequia ſua præſtantibus.

V. Porro de Emblematica *figura*, qualis ea fuit in *operculo propitiatorio arcæ*, duo tradit *Moſes* Exod. XXV. 18. 19. 20. Primo quod *paſſas* habuerint *alas ſurſum verſus*, quodque *alis* ſuis *obtexerint propitiatorium:* dein, quod *facies* habuerint *obverſas ſibi* mutuo, itemque *converſas ad propitiatorium.* Unde id certo concludi poteſt, fuiſſe *animantia volucria;* at cujus ſpeciei, quot alis, quot faciebus prædita, & quæ reliqui corporis forma fuerit, ejus rei altum apud *Moſen* ſilentium eſt. Sive quod res iſta eorum temporum Iſraëlitis ſatis fuerit nota; ſive quæ alia cauſſa ſublimior ſecretiorque ſubſit. Id ſatis claret, non feciſſe *Moſen Cherubinos* ad exemplar imaginum quas olim in Ægypto viderat, ſed ad inſtar ſibi monſtratarum in ſacro monte.

VI. Non eandem plane formam, aut certe non eundem partium ſitum habuere illi *Cherubini* quos in *Templi* ſui Sanctuario formavit *Salomon.* *Moſaici* enim, ut vidimus, facies ſuas habebant obverſas ſibi invicem & verſus propitiatorium; & ala ſua expanſa unus alterius alam expanſam

ab utroque latere contingebat; veluti ſi duo homines ſe invicem adſpiciant, manibuſque teneant. Qui alarum ſitus præter volucrium omnium naturam eſt. *Salomonici* autem non erant ſibi obverſi, ſed laterales, neque faciebus ad ſe mutuo verſis, ſed ad orientem, ita ut uterque a tergo occidentem haberet. Expandebantque alas ſuas a lateribus, per totam latitudinem Sancti ſanctorum; ita ut unus *Cherub* extremitate dextræ alæ ſuæ tangeret parietem meridionalem, alter vero extremitate ſiniſtræ ſuæ alæ tangeret parietem ſeptentrionalem, intermediis duabus alis contingerent ſe mutuo. Qui ſitus alarum propius ad naturam accedit. I. Reg. VI. 17. Hactenus nihil certi deprehendere licuit, niſi quod *Cherubini ſtatuæ* fuerint cum *ingentibus* atque *expanſis alis.*

VII. Paullo ulterius deducit nos *Ezechiel*, qui ſui *Templi Cherubinos* depingens, *quot* & *quas facies* habuerint diſtincte ediſſerit: *geminas* nimirum, *Humanam* unam, alteram *Leoninam.* Ezech. XLI. 20. 21. *Eratque fabrefactum* Cherubinis & *Palmis. Palma inter duos* Cherubos; & *binæ facies cuique* Cherubo. *Nempe facies humana verſus palmam unam hinc*, & *facies juvenis Leonis verſus palmam alteram inde.* Non tamen quia *binæ* tantum, *Cherubi* cujuſque facies narrantur, inferri certo poteſt haut plures alibi fuiſſe. Obſervant enim eruditi, deſcribi hic *Cherubinos* pro ut in plano pariete ſculpti contemplantium apparebant adſpectui; per quam rem fieri potuit ut duæ aliæ facies interciperentur ab ipſa parietis planitie. Fuit hæc dimidiata duntaxat ſculptura, in qua neceſſe eſt multas partes non exſtantes latere: quæ in ſtatua ſeparata, & undiquaque aſpectui objecta, diſtincte cernuntur.

VIII. Occaſionem huic obſervationi dederunt monſtroſa animalia quatuor, eidem *Ezechieli* viſa; quorum unicuique *quatuor* erant *facies*, *alæ* totidem, *pedes* recti, *planta* ſimilis plantæ pedis vitulini, ſub alis *humanæ manus* ſpecies. Facies autem quatuor hæ erant, *Humana*, a parte anteriore, *Leonina* a dextris, *Bovina* a Siniſtris, *Aquilina* a parte poſteriore. *Alarum ſitus* tam a *Moſaicis* quam a *Salomonicis* diverſus erat: neque enim in *anteriora porrectas* eas habebant ut *Moſaici*, neque ad *latera expanſas* ut *Salomonici*; ſed alteras *ſurſum extenſas*, alteras ad *corpus tegendum adductas.* Ezech. I. 5. & ſeq. Apparebat etiam *forma manus hominis ſub alis eorum.* Ezech. X. 8. Porro hæc animantia *Cherubinos* fuiſſe repetito frequenter nomine inculcat cap. X. imprimis verſ. 20. *Ipſum eſt animal illud quod videram ſubjectum Deo Iſraëlis ad flumen Chebaris* & COGNOVI CHERUBINOS EOS ESSE.

IX. At ne ſic quidem confecta res eſt. Nondum enim in hujus ſpeciei conceptu conveniunt interpretes. *Hieronymus Prado*, *Pererius*, *Grotius*, aliique, per quatuor פנים non *facies vultuſque* intelligunt, ſed *formas*, *figuras*, *ſimilitudines*, *inſignia.* Quemadmodum Hebræi *ſpeciem* aëris, cœli,

cœli, terræ, eorum *faciem* vocant. Erat ergo, ſecundum ipſos, in animalibus iſtis *Cherubim facies*, id eſt *forma*, *Hominis* in *vultu* & *toto corpore*: forma *Vituli* in *pedibus*; quia habebant ungulam bifidam qualis eſt vitulorum: forma *Leonis* in *pectore*, *cervicibus*, *armis*; quia in his erant *jubæ* inſtar *Leonum*: forma *Aquilæ*, ſcilicet *alæ*, in humero. Finge tibi *Hominem*, adde illi in cervice & pectore iubas *Leonis*, adde humeris alas *Aquilæ*, adde pedes *Bovis*; & habebis ſecundum *Pradonem* inſtar *Cherubi* qualem vidit *Ezechiel*, qualeſque fuerunt in *Tabernaculo* ac *Templo*.

X. Alii autem cuique *Cherubo quatuor facies* ſive *vultus* dant, & conſequenter totidem *capita*, aut potius *ſemicapita*: ita ut *anterior* pars habuerit *caput* & faciem *hominis*, quaſi primariam & eminentiorem; cui a *dextris* inſerta vel annexa erat facies & *caput leonis*: a *ſiniſtris*, facies & *caput vituli*: a *parte poſteriori*, vel, ut illi volunt qui Vulgatam verſionem ſequuntur, *deſuper* facies & *caput Aquilæ*. Ita ut per quatuor hæc capita in unum quaſi corpus & caput compacta eſſent quatuor animalia.

XI. Fatendumque omnino eſt, hanc ideam ad literæ ſimplicitatem proxime accedere. Quum enim de Iride, Electro, Firmamento, ſimilibuſque rebus quæ proprie *faciem* non habent, Propheta loquitur, attribuit quidem iis מראה *viſionem* ſive *adſpectum*, & דמות *ſimilitudinem*, non item פנים *faciem*. Quod argumento eſt, eum hac voce in ſtrictiori nunc ſignificatione uti. Et ſane animalium ſuorum *facies* ita depingit, ut per eas non *jubas*, non *alas*, non *ungulas*, ſed *vultus* ſe intelligere diſerte ſatis doceat: quum faciem *Bovis* a *ſiniſtris*, faciem *Leonis* a *dextris* fuiſſe aſſeverat. Hoc enim de jubis & ungulis dici nequit, quæ *Leoni* ac *Vitulo* tam a dextris quam a ſiniſtris ſunt. Accedit quod alas, pedes, manus, a faciebus, diſtincta deſcriptione, aperte diſcriminet.

XII. Verum enimvero qualiſcunque figuræ monſtroſa iſthæc animantia fuerint; non tamen quia *Cherubinos Ezechiel* nuncupat, exinde ſequitur, *Cherubinos arcæ* impoſitos & in *Tabernaculo* ac *Templo* pictos fictoſve eandem ſpeciem habuiſſe. Neque ea fuit *Ezechielis* mens, ut *Moſaicorum Cherubinorum* formam doceret, quum ſe demum cognoviſſe teſtatur quod quæ viderat animantia *Cherubini* eſſent. Cap. x. 20. Imo contrarium potius inde conficias. Quid enim obſtat quo minus in prima mox viſione *Cherubinorum* formam recognoverit, tam nobilem, tam notabilem, tam notam denique eo tempore, & quam nemo non Judæorum, ſaltem ſacerdotum, qualis *Ezechiel* erat, in templi parietibus ac portis quotidie cernebat? Adeone tunc illa ignorabilis erat, ut iterata viſione opus fuerit ad ideam illius Prophetæ animo ingenerandam? Qui facies, alas, pedes poſt primum conſpectum tam accurate delineavit, is non potuerit tam inſolitæ ſpeciei animantia conferre cum forma quam millies in templo oculis ſuis uſurpaverat? Quid ergo? Non de *figura* differit *Ezechiel*, quum ſe *Cherubinos* agnoviſſe narrat; ſed de re per *Hieroglyphicum* illud

ſymbolum *ſignificata.* Id ſcilicet deprehendebat, mirabilia iſta animantia, quæ quorſum cum prodigioſa ſua ſpecie tenderent necdum ita animadverterat, ea, inquam, nunc deprehendebat, cœleſtium *Angelorum* eſſe *emblemata*: idemque per ea ſignificari quod per ſacros templi *Cherubinos*. Non autem quæ ejuſdem rei ſymbola ſunt, ea quoque inter ſe exacta ſimilitudine convenire neceſſe eſt.

XIII. Veruntamen non omnino nihil ex hoc *Ezechielis* vaticinio de forma *Cherubinorum* in ſacra Dei æde dicatorum diſci poſſe videtur. Præſertim ſi attendamus ad capitis x. comma 14. *Quatuor facies erant unicuique: facies unius facies erat* CHERUBI: *facies alterius facies Hominis: & tertii facies Leonis, quarti facies Aquilæ.* Clarum eſt Prophetam ſub *facierum* nomine externam hic aliquam viſibilemqae formam deſcribere: unde fieri non poteſt ut *Cherubi* nomen de *Angelo* hic exponamus, quum neceſſe ſit ſpeciem intelligere quæ in oculos incurrit, uti ſpecies *Hominis*, *Leonis*, vel *Aquilæ.* Quænam autem eſt illa *Cherubi ſpecies?* Non ſinit nos dubitare *Ezechiel*, qui cap. I. 10. ejuſdem animantis eaſdem facies enumerans, pro facie CHERUBI, BOVIS faciem narrat. Porro quæ ratio vel imaginando fingi poteſt cur *Bovem Cherubi* nomine inſigniverit, niſi id conſtitiſſet inter Iſraëlitas, *Cherubinos bovis* præcipue formam præ ſe tuliſſe?

XIV. Favet vocis etymon: nam כרב, unde *Cherubinorum* nomen deducitur, Chaldæis, Syris, Arabibus, *arare* ſignificat; cui rei *boves* potiſſimum adhibiti ſunt. *Cherub* ergo notat Βȣ̃ν Ἀρωτῆρα. Accedit ratio, quod *Cherubo inſidere*, *Cherubo vehi* alioquoties Deus dicatur, & quod *Angeli* paſſim dicantur *vehiculum Dei*, ut Pſ. LXVIII. 18. רכב אלהים *currus Dei.* Et Zach. VI. 1. & ſeq. ubi quatuor מרכבות *currus ſunt quatuor Spiritus Dei miſſi in univerſam terram.* Atque adeo in hac ipſa *Ezechielis* viſione junguntur cum *rotis.* Quæ omnia *jumento* alicui, puta *Bovi*, quam cuicunque alteri formæ magis convenire, nemo non videt. Hoc argumento inductus facile aſſentior Viris eruditiſſimis, qui *Cherubinos* varias animantium formas ita exhibuiſſe pugnant, ut ad *Bovis* formam proxime acceſſerint.

XV. Atque hæc ſunt quæ collatis ſacrorum monumentorum teſtimoniis de *Cherubinorum* figura colligere potuimus. Fuiſſe nimirum *animantia inſolita, bovini corporis ſpeciem quoad maximam ſui partem repræſentantia, inſtructa grandibus alis, incertum quot, & binis ad minimum faciebus, Leonina atque Humana.* Hic ſubſiſtendum puto. Quis enim, Scriptura tacente, reliqua enarraverit? Nam quæ recentiores magiſtri tradidere, vaga, incerta, nonnulla & falſa ſunt, & putidum Judæorum redolentia ingenium: talia denique quibus tuto pedem figere non poſſis. Prudentius modeſtiæ litavit *Joſephus*, ita eos finiens: ζῶα πετεινὰ, μορφῇ

οὐδενὶ τῶν ὑπὸ ἀνθρώπων ἑωραμένων παραπλήσια, *animantia volucria, nulli eorum quæ ab hominibus viſa ſunt ſimilia, quæ Moſes in ſolio Dei viderat figurata.* Eam ideam ſponte nobis ſuggerunt, *Moſis Tabernaculum* & *Ezechielis Templum* ſuum delineantium deſcriptiones.

XVI. Affinia *Ezechielis Cherubinis* ſunt *animalia* ea quæ *Johannes* vidit inter thronum Dei & quæ thronum ambiebant. Erant autem illa numero quatuor, *plena oculis ante & retro. Animal autem primum erat ſimile Leoni, & ſecundum animal ſimile Vitulo, & tertium animal habens faciem velut Homo, & quartum animal ſimile Aquilæ volanti. Et quatuor animalia ſingula per ſe habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis.* Apoc. IV. 6. 7. 8.

XVII. *Joſephus Medus* in *Clavi* ſua *Apocalyptica*, aliique cum ipſo Viri eruditi, exiſtimant in ea *Johannis* viſione alluſionem eſſe ad *caſtra Iſraëlitarum in deſerto*, quæ diſtincta fuere ſub *vexillis* quatuor, ſingulis ſua habentibus *ſigna*. Id enimvero *Moſes* ipſe memorat. Num. II. Addunt Hebræorum Magiſtri, picta in vexillis fuiſſe animalia hic *Johanni* oſtenſa. In vexillo *Judæ*, *Leonem*: in vexillo *Ephraimi*, *Bovem*: in *Rubenis* vexillo, *Hominem*: in *Danis*, *Aquilam*. Cujus rei quam rationem, quæ argumenta habeant, operæ pretium eſt ex *Aben-Ezræ* in dictum *Moſis* locum commentariis audire. Is ita: וקדמנינו אמרו שהיה בדגל ראבן צורת אדם, *Anteceſſores noſtri dixerunt fuiſſe in* Rubenis *vexillo figuram* Hominis, *juxta vim ſymbolicam* Mandragorarum: *& in vexillo* Judæ, *figuram* Leonis; *quod illum* Jacobus Leoni *comparaverit*: Gen. XLIX. 9. *In vexillo* Ephraimi, *figuram* Bovis; *quia de* Joſepho Ephraimi *patre dicitur* Deut. XXXIII. 17. Primogeniti Bovis illius decor eſt ei. *In* Danis *denique vexillo figuram* Aquilæ, *ut ſimilis ſit* Cherubinis *quos vidit* Ezechiel *Propheta.* Quibus ſimilia habet *Chizkuni* & *Bar Nachman* in Num. III.

XVIII. Neque dubitari poteſt, quin ſpecioſa ſit hæc obſervatio, modo res ipſa certa atque explorata eſſet. Sed magnis argumentis probavit *Launæus*, doctiſſimus *Apocalypſios* interpres, & poſt eum *Bochartus* & *Heideggerus*, id quod de ſignis animalium in vexillis aſſeritur, putidum recentiorum magiſtrorum commentum eſſe. Quum enim neque *Moſes* quicquam huic rei ſimile habeat, neque ſcriptura alibi, neque *Joſephus* ubi res Judæorum liberaliori commentario perſequitur, neque *Philo* in *Libris de Vita Moſis*, imo ne in ipſo quidem *Talmude* a Viris eruditiſſimis id deprehenſum ſit; quis tam grande arcanum muſteis interpretibus heri aut hodie natis revelavit, annis propemodum ter mille poſtquam eæ res geſtæ ſunt? Ad cap. IV.

XIX. Quod quidam huc trahunt ex Pſal. LXVIII. 11. חיתך ישבו בה, *animalia tua habitaverunt in ea*, quaſi de *ſolitudine* agatur, in qua per aliquot annos habitavit Iſraël, quem *animalia Dei* nuncupet Pſaltes, propter

pter quatuor animalia in vexillis depicta; id procul ab omni ratione depulſum eſt. Neque enim de commoratione Iſraëlis in *deſerto*, ſed de habitatione in *hæreditate* ſua, id eſt terra Canaan, iſthic loci agitur. Tum חיתך non neceſſe eſt exponere *animalia tua*, quum חיה etiam *cœtum* ſive *congregationem* ſignificet, 1. Sam. XXIII. 11. 13. eaque notatio in hac pericopa perquam commoda ſit. Atque ita intelligunt Hebræi ferme omnes: *R. Salomo*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*, & ex noſtris interpretum turma, præter *Pagninum* & *Ariam Montanum*. Favet etiam conſtructio verbi pluralis cum nomine ſingulari collectivo. Denique vel ſi *Dei Animal* aut *Animalia* vocentur *Iſraëlitæ*, non tamen exinde ſequitur alludere vatem ad *Belluata* Judæorum *vexilla*. Quum Eccleſia paſſim dicatur *Grex Domini*, *oves Domini*; quid ni & *Animalia Domini* dicatur, quia a Domino per Spiritum animatur: abſque illo ad vexilla reſpectu?

XX. Quæ autem pro ſingulorum figuris vexillorum proferuntur rationes, ea quæ de *Judæ* ſigno agit ſola aliquam veri ſpeciem habet: cæteræ aut nullæ ſunt, aut ridiculæ. Abſurdum eſt *Ephraimitas* figuram *Bovis* in vexillo ſuo habuiſſe, propter ultima *Moſis* morientis de *Joſepho* verba. Vexilla enim hæc erecta ſunt ſecundo ab exitu anno. Num. I. 10. & II. 2. annis ante *Moſis* mortem triginta & octo. Multo abſurdius, *Danitis Aquilam* attribuere propter *Ezechielis* viſionem, quæ & ſeculis novem poſterior eſt, & de *Danitis* ne gry quidem habet, uti nec de aliis tribubus. Convenientius fuiſſet *Danitas* pro *Aquila*. *Ceraſtem* in vexillo hahere, quia *Jacob* dixerat, *Dan erit Ceraſtes in via*. Gen. XLIX. 17. Sed illud imprimis ridiculum, quod *Rubeni hominis* formam attribuant, eo quod *Dudaim* repererit, id eſt *Mandragoras*, *Mandragoræ* autem humanam ſpeciem habeant, nam neque *Dudaim Mandragoras* eſſe integro tractatu probavit *Bochartus*; & *Mandragoras* eſſe ἀνθρωπομόρφους, alterum ex eburnea porta ſomnium eſt.

XXI. Denique ab omni veri ſimilitudine abhorret ut quod maxime, illis ipſis, quos Deus nuper ob cultam *Bovis* imaginem tam male multaverat, *Moſen* mox non *Bovis* ſolum, ſed & aliorum animalium imagi-
Joſeph. Antiq. l. XVIII. cap. VII. nes erexiſſe, & populo ad Idololatriam tam proclivi hoc ſcandalum ultro objeciſſe. Accedit, quod *Vitellio* in *Arabas* bellum moturo, & e *Ptolomaide* per *Judæam* exercitum ducturo, Viri Judæi primarii occurrentes tranſitum per regionem deprecati ſint. Ου γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾷν εἰκόνας· εἰς αὐτὴν φερομένας, πολλὰς δ' εἶναι σημαίας ἐπικειμένας, *cauſſati patrios ritus non permittere, ut inferrentur ullæ imagines, quas* Romana *ſigna pleraque habebant*. Vanus profecto & mendax fuiſſet hic prætextus, neque fefelliſſet Romanos, ſi Judæi ipſi in vexillis ſuis animalium ſigna habuiſſent.

XXII. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, non eſſe eam *Johannis* viſionem

ſionem cum Iſraëlitarum pictis in deſerto vexillis conferendam; quippe quæ fictitia ſunt: ſed potius cum *Ezechieli* factis apparitionibus, quibuſcum *Johannis* viſa magnam & alias convenientiam habere contendenti liquebit. Geminum obſervabile diſcrimen hic eſt. Prius quod quæ *Ezechieli* ſub *unius Animalis Quadricipitis* ſpecie oſtenſa ſunt, ea *Johanni* apparuerunt ut *quatuor* diſtincta *animalia*, ſingula *unum* habentia *caput*, quod idcirco diſtinctius, perfectius & conſpectius fuit.

XXIII. Digna memoratu *Grotii* commentatio eſt. *In Tabernaculo*, inquit, *in Templo Salomonis*, & *in viſo Ezechielis*, *duæ ſunt figuræ pares*, *compoſitæ ex quaternorum animantium formis*; *hic vero*, *ut ſequentia nos docent*, *quatuor formæ animantium diſtinctæ*: *Quare id?* *Quia omnia in Novo Teſtamento diſtinctius quam in Vetere naſcuntur.* Fortean *noſcuntur*: Ingenioſe atque argute. Niſi quod plus juſto ſibi ſumere videatur in determinanda ſpecie *Cherubinorum Tabernaculi* & *Templi*; qui an quaternorum præditi fuerint animantium formis, ut nos ſupra oſtendimus, in liquido non eſt: & quod in Viſo *Ezechielis duas* tantum figuras ſtatuat; quum textus diſerte *quatuor* animalia numeret Ezech. 1. 5. reſpondentia *quatuor rotis*, *ſic ut rota unaquæque juxta* Cherubinorum *unumquemque eſſet.* Ezech. x. 9. Profecto ſi quis religioſus, uti par eſt, ſcripturarum interpres eſſe velit, is ubi textus habet, *Similitudo quatuor animalium*, non audebit pro gloſſa ponere: *Duorum* Cherubinorum, *qui ſinguli partes habebant quatuor animalium.* Et ubi Spiritus Sanctus dicit: *Quatuor rotæ juxta* Cherubim: *rota una juxta* Cherub *unum*, & *rota una juxta* Cherub *unum*, id eſt, uti bene obſervavit Vatablus ex ſimplicis Hebraiſmi genio, quaſi dixiſſet, *ſingulæ rotæ erant juxta ſingulos* Cherubim: *tot erant rotæ quot* Cherubim. Non eſt pro commentatione ex temere concepta hypotheſi ſubſtituendum: *Enallage eſt*: *vult enim dicere de binis rotis quæ in binis erant lateribus*, *utramque tam propinquam fuiſſe* Cherubino *ejus lateris*, *ut ab eo tangeretur.* Cæterum quam aſſignat diverſitatis rationem, ea non videtur eſſe repudianda. Haut abſimilia prodidit *Cornelius a Lapide*. *Cauſſa*, inquit, *cur* Ezechielis *animalia quaternas habuerint facies*, Johannis *vero ſingulas*, *eſt*, *quia Symbola rerum Divinarum*, *quæ in Veteri Teſtamento convoluta*, *tecta*, & *obſcura erant*, *in Novo Teſtamento diviſa*, *diſcreta*; *plana*, & *explicata exhibentur.*

XXIV. Verum aliter inſtituit Præſtantiſſimus *Launæus*, qui exiſtimat *Johannis* animalia non minus quadriformia fuiſſe quam *Ezechielis*; *Johannem* autem eam ſolummodo ſingulorum faciem deſcripſiſſe, quæ, ipſi obverſa, plena apparebat. Cujus rei hæc fortaſſe cauſſa ſit, quod *Johannes* animalia cerneret in circuitu throni *ſtantia*, eundemque ſemper ſervantia ſitum; *Ezechiel* autem ea viderit *excurrentia*, *revertentia*, & horſum vorſum ſeſe motitantia, unde diverſas eorum facies facilius

dignoſcere potuerit. Sed non videtur id ſatis ſolidum. Præterquam enim quod aliquid verbo Dei addatur, quando quatuor ei animali attribuuntur facies, cujus unam tantum Scriptura laudat: non patet *Johannis* animalia eundem ſemper ſervaſſe ſitum, quum ipſum ad contemplationem myſteriorum, quatuor primis ſigillis contentorum, introducerent.

XXV. Alterum diſcrimen in eo eſt, quod *Ezechielis* animalia *quatuor* duntaxat *alis* inſtructa fuerint, *Johannis* autem, *ſex*: quemadmodum & *Seraphini Jeſaiæ*, cap. VI. 2. qui & ſingularum alarum uſum aſſignat. *Binis tegebant pedes*, cum confeſſione ſuæ ad Deum οὐδενείας; *binis volabant*, quippe in juſſis exſequendis velociſſimi. Ratio autem diverſitatis in alarum numero, ex loco petenda videtur ubi conſpecta ſunt animalia. Nimirum *Johannes* & *Jeſaias* ea videbant ut *cingentia Thronum gloriæ*, conſequenter alis ad obnubendam faciem ſuam indigentia, non ita tamen obnubendam ut nunquam nullove modo conſpici potuerit. *Ezechiel* vero ſua cernebat *ſub expanſo*, *infra Thronum*, ubi non is alarum uſus. Ezech. I. 22. 23. 26. Niſi præferre malis acutam Doctiſſimi *Owueni* obſervationem: *Jeſaiæ* viſione repræſentari Chriſtum, Joh. XII. 41. cum myſterio vocationis gentium, & rejectionis Judæorum; cui introſpiciendo pleneque cognoſcendo impares olim Angeli fuere: Ezechieli autem conſilium ac voluntatem Dei in operibus communis Providentiæ, quam retecta facie contemplantur.

Prolog. ad Hebr. Exercit. XXII. §. XVII.

XXVI. Cæterum ſterilis admodum noſtra hæc futura eſſet commentatio niſi altius eniteremur. Non ſufficit piæ menti de externa *Cherubinorum* forma, aut ſpecie monſtroſorum animalium quæ ſervis ſuis monſtravit Deus, quicquam ſcrutando cognoviſſe: non ſufficit ſcire, quod non ad Ægyptiacarum ſuperſtitionum imitamentum ſacra hæc emblemata Dei populo data ſint. Inveſtigandum porro eſt, quid per hieroglyphica iſta docere nos Divina ſapientia voluerit.

XXVII. Ab iis itaque *Cherubinis* incipiamus qui propitiatorium *Arcæ Fœderis* inumbrabant. Non videtur dubitandum eſſe, quin per imagines iſtas, qualeſcunque fuerint: ſancti *Angeli* ſignificati ſint. Illos enim *Cherubinos* vocari, ſupra a nobis probatum eſt. *Sinai* fuiſſe *in Sanctuario*, Pſaltes canit Pſ. LXVIII. 18. id eſt, ea fuiſſe in Sanctuario ſymbolice adumbrata, quæ revera in monte Sinai geſta ſunt. Ibi apparuit Dei Filius cum tremendis præſentis Majeſtatis ſuæ ſignis, cinctus myriadibus *Angelorum*, qui quaſi inſtructa eum acie circumſtabant, quum ſacrum legis carmen in panegyri populi Iſraëlitici promulgaret. Deut XXXIII. 2. Act. VII. 53. Et hic inter *Cherubinos* conſedit Deus, Thronum ſuum in Arcæ illius ſummitate collocans, qua legis Tabulæ cuſtodiebantur. Qua re quid aliud notabatur, niſi adſtare *Chriſto* miniſtros

Ange-

Angelos, qui & ante incarnationem ſua ipſi paſſim præſtiterunt obſequia, & in ipſum deſcenderunt dum in terra verſabatur, Joh. I. 54. & ſuis nunc eum millibus ſtipant, dum ſedet in Throno gloriæ. Jeſ. VI. 2. Dan. VII. 10. & denique comitaturi ſunt redeuntem, ut, ſecundum legem a ſe latam, peremtoriam in mortales omnes ſententiam pronunciet. Mat. XXV. 31.

XXVIII. Erant autem *Cherubini* iſti *Aurei*, ad naturæ & beatitudinis *Angelicæ* præſtantiam, conſtantiam atque æternitatem ſignificandam: quibus ad Divinam illam Filii Dei excellentiam quam proxime accedunt. Erant *continenti* opere ex *propitiatorio* facti; quia *Chriſtus* propitiatione ſua electos ex hominibus in unam cum *Angelis* cœleſtem rempublicam facit coaleſcere. *Acceſſimus enim* illius beneficio *ad cœleſtem Hieruſalem & myriadas Angelorum.* Heb. XII. 22. Expandebant *alas* ſuas, *obumbrantes propitiatorium;* non ſolum quia myſteria gratiæ in *Chriſto* id temporis multis figurarum atque ænigmatum velamentis ipſis quoque fidelibus obtecta fuerunt, nedum carnalibus Iſraëlitis. 2. Cor. III. 14. 15. ſed & quod propter *Chriſti* merita validam iis omnibus protectionem præſtent, qui myſtici ipſius corporis membra ſunt. Eo enim alluditur Pſ. XXXVI. 8. *Filii hominum ad umbram alarum tuarum ſe recipiant.* Et LXI. 5. *Commorabor in tentorio tuo per ſecula, recipiam me in ocultum alarum tuarum maxime.* Porro, pronis faciebus *Cherubini Arcam intuebantur: Angeli* etiam deſiderant in redemtionis noſtræ myſteria παρακύψαι. 1. Pet. I. 12. *Bini* erant, *facie ſibi invicem obverſa*, ita tamen ut ſinguli quoque *Arcam adſpectarent*: quo ſitu ſtatuve credi poteſt eos adumbraſſe officium fidelium tam Veteris quam Novi Teſtamenti, qui fidei ἰσοτίμου & charitatis mutuæ oculis ſe quidem invicem, ſed junctim tamen *Chriſtum* intuentur. Frequenter enim *Angeli* fidelibus proponuntur in exemplum.

XXIX. Neque alio pertinuiſſe arbitror *Ezechielis animantia*, quæ ipſe *Cherubinos* nuncupat. Unde *Angelos* per ea ſignificatos eſſe palam eſt. *Archangelos*, qui aliis *Angelis* præfecti eorum cuique penſum ſuum adſignaverint, cum Clariſſimo *Launæo* & *Bocharto* dicere, non audeo. Quippe qui *unum* ſolum *Archangelum* in Scripturis inveniam, *Chriſtum Angelorum* omnium principem ac Dominum. Non tamen propterea negandum eſt, eos aliis quibuſdam *Angelis* ordine, dignitate, atque officiorum præſtantia ſuperiores fuiſſe: quum eos Deus adhibuerit ad patranda eximia opera in regimine tam orbis quam Eccleſiæ. *Quatuor* autem erant numero; uti totidem quadrigæ, a *Zacharia* conſpectæ ſunt: cui roganti quid eſſent illæ quadrigæ, reſpondit *Angelus*: *Hi ſunt quatuor cœli Spiritus, egredientes inde ubi ſe ſtiterunt apud Dominum totius terræ.* Zach. VI. 6. Nimirum quot ſunt *mundi* partes aut cardines, quot in

Templo deſcribuntur facies, Ezech. XLVIII. 30. & ſeq. quot *Novæ Jeruſalem* latera tribuit *Johannes* Ap. XXI. 13. tot hic repræſentati ſunt *Angeli*, per quos Deo miranda ſua opera in mundo atque Eccleſia exſequi libuit.

XXX. *Cherubinis* adjunctæ fuerunt, *rotæ* quatuor, quibus variæ mundi revolutiones, & rerum in Eccleſia vices, ab *Angelis* gubernandæ, deſignantur. Aſpectus rotarum, & opus earum erat veluti *Tharſis*, hoc eſt *Sardonychis*: ita enim probabilibus argumentis evicit magnus Interpres. Eſt autem in *Sardonyche albor & nitor*, ſed *rubore* temperatus. Quo notari poteſt temperamentum Divinæ φιλανθρωπίας, & *juſtitiæ* cum *ſanctitate* quæ in utraque relucet, quas virtutes in Eccleſiæ ſuæ cura luculenter oſtendit Deus. *Oculis* ſcatebant rotæ, ut ſciamus omnes haſce rerum viciſſitudines non cœco ferri impetu, ſed ſumma ſapientia ac vigilantia gubernari, ac in fines ſuos certo dirigi. *Altitudo* aſpidum terribilis, notat imperſcrutabile & inenarrabile illud Divinorum conſiliorum: ad quæ exclamandum eſt: *quam magna ſunt facta tua* Jehova! *quam profundæ cogitationes tuæ!* Pſ. XCII. 6. Jehova *in cœlis eſt benignitas tua: fides tua uſque ad ſuperiores nubes: juſtitia tua inſtar montium maximorum: judicia tua inſtar abyſſi magnæ.* Pſ. XXXVI. 6. 7. *Rota in Rota* ſignificat pleniſſimum conſenſum operum Divinorum, quæ ad unum cuncta finem feruntur; eodem patrata *Spiritu*, qui & *Angelos* regit & *Angelorum* operas diſpenſat.

XXXI. Formas animalium quod attinet: per *Hominis* vultum ſignificatur ratio, humanitas, lenitas, φιλανθρωπία *Angelorum*. Per *Leonem*, robur, generoſitas, & Majeſtas terribilis. Harum enim rerum *Symbolum Leo* eſt. Prov. XXX. 29. 30. Jeſ. XXXI. 4. 1. Chr. XII. 8. Tales ſeſe *Angeli* adverſus Eccleſiæ hoſtes exhibent. Pſ. XXXV. 5. 6. *Bovis* facies notat conſtantiam, patientiam, firmitatem, aſſiduitatem in obeundo ſibi munere a Deo demandato, & inſignem uſum quem præſtant hominibus. Prov. XIV. 4. Adde fortitudinem ad debellandum hoſtes. Confer Deut. XXXIII. 17. *Aquilinus* denique vultus ſignificat naturæ cæleſtis vigorem. Conf. Pſ. CIII. 5. Jeſ. XL. 31. agilitatem ſummam. Jer. IV. 13. perſpicacitatem incredibilem: & niſum ad cœleſtia, aut commorationem in iis. Job. XXXIX. 30.

XXXII. Neque id omittendum quod a doctiſſimis Viris obſervatum eſt: *duo* ex his eſſe *fera*, *Leonem & Aquilam*: *duo manſueta*, *Hominem & Bovem*: illa. ut rebelles terreant; hæc, ut piis ſint ſolatio. E feris *Leo* in *terra* ſectatur prædam; *Aquila* etiam in aëre & mediis *nubibus*: ut hos ſpiritus ſciamus non ſolum improbos homines aggredi qui humi repunt, ſed & τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Eph. VI. 12. *Manſueta* duo, *Bos & Homo terreſtria* ſunt, quia *Angelorum* protectio dum hic in

terris

terris ſumus nobis eſt neceſſaria: in cœlo non item, ubi nulli hoſtes, nulla mala impendentia. Vide ſis *Bochartum*, qui hæc, quum merito pulchra ſibi viderentur, ex commentariis *Jonæ le Buy* (is eſt *Launæus*) in Apocalypſin, enotavit. Hierozo. Part. I. lib. III. cap. VI.

XXXIII. Quamvis autem animal quodque haberet *Leonis* vultum, non tamen habebat *Leonis pedes* & ungues ad laniandum factos; nec aquilæ; ne hominis quidem plantam, quæ nimis ſæpe vacillans eſt: ſed *plantam pedis recti vitulinam*, ad ſignificandum τὸ μόνιμον, τὸ ἑυςαθὲς, & firmitatem veſtigii. *Bovem* enim fortiter pedem figere, etiam proverbio dicitur. Erant autem pedes *ſcintillantes inſtar candentis æris*, aut *Chalybis terſi*, quo ſanctitas, & zelus Divinæ gloriæ, & charitas, eaque lucens, & Dei virtutibus proxima ſignificatur. Conf. Dan. x. 6. Ap. I. 15. *Alæ* celeritatem notant: nam *excurrebant & revertebantur in ſpeciem vulguris vehementiſſimi. Manus ſub alis*, ſolertiam cum celeritate conjunctam: quia temeraria velocitas ſe implicat. Alarum binæ *ſuperne jungebantur*, tanquam ſurſum tendentium: omnia enim agunt *Angeli* cum adſpectu ad Deum illiuſque gloriam, utque electos ſecum ſurſum evehant. *Binis* aliis *tegebant corpus* ſuum: modeſtiæ cauſſa; & ad docendum naturæ Angelicæ inviſibilitatem. *Ibant* autem *quisque in tractum faciei ſuæ objectum*; ſine retrogradatione aut circumgyratione; *non divertebant eundo*. In viis enim Dei non retroceditur; non eſt via curva. Sed omnes *Angelorum* actiones, licet in vario occupati ſint opere, directæ ſunt ad regulam; a qua nulla oculorum declinatio, nulla animi deflexio eſt.

XXXIV. Ejuſdem ſignificationis, ex noſtra quidem mente, fuerunt *animantia Johanni* viſa; quibus, non, quod multi autumant, *cœtum fidelium*, ſed eximios quatuor *Angelos* repræſentatos eſſe exiſtimamus. Non ſolum quia *Ezechielis* animalibus perquam ſunt ſimilia; verum etiam quia ea iis attribuuntur quæ magis *Angelis* quam Eccleſiæ competunt. I. Viginti quatuor ſenioribus Divinas laudes præeunt. Apoc. IV. 9. 10. Quod cœleſtibus quidem geniis dignum eſt: at indigna res foret, ſi ad Eccleſiæ prævium exemplum ὁι προεςῶτες καὶ ὁι ἡγάμενοι ſua demum carmina occiperent. II. Quia *Johanni* ad cognitionem Divinorum myſteriorum duces ſunt. Apoc. VI. I. 3. 5. 7. Id vero *Angelorum* opus eſt. Dan. VIII. 16. IX. 21. X. 11. & apud *Zachariam* paſſim. III. Unum ex quatuor animalibus dedit ſeptem *Angelis* phialas aureas plenas excandeſcentiæ Dei viventis in ſecula ſeculorum. Apoc. XV. 7. Quod multo commodius intelligitur de *Angelo* aliquo aliis *Angelis* juſſa Dei tradente, quam de Eccleſia.

XXXV. Magna tamen difficultas expoſitioni huic objicitur, ex Apoc. V. 9. 10. ubi quatuor animalibus una cum viginti quatuor Senioribus idem canticum videtur adſcribi, quo *ſe ex omni tribu Deo redemtos eſſe ſanguine Agni* prædicant, quod non de *Angelis*, ſed de hominum fidelium Eccleſia verum eſt. Cæterum ſi rite attendamus, videbimus non eſſe neceſſe ut

ab animalibus ſacrum hoc carmen Deo dictum eſſe ſtatuamus. Fieri enim poteſt ut pars aliqua hujus pericopæ omnibus ſubjectis ſimul; pars alia quibuſdam tantum conveniat. Nimirum pars prior commatis 8. *quatuor Animalia & viginti quatuor ſeniores prociderunt coram Agno*; utriſque junctim competit. Sed quæ ſequuntur, *habentes quiſque citharas &c*, & com. 9. *Et canunt canticum novum &c.* non cogimur de aliis quam de viginti quatuor ſenioribus intelligere. Nam Seniorum ſive Præpoſitorum eſt, Eccleſiæ in celebrandis Dei laudibus præire, uti olim faciebant Levitæ, citharis aliiſque inſtrumentis muſicis inſtructi. Eorundem eſt, preces fidelium deferre ad Deum, ſicuti ſacerdotes olim phialas ſuffituum plenas mane ac veſperi Domino ſiſtebant. Non enim minus os populi ad Deum, quam Dei ad populum ſunt. Neque mirum id cuiquam videri debet, quod quum in orationis initio de pluribus ſimul ſermo ſit, quæ in illius progreſſu dicuntur, non omnibus ſed aliquibus ſolum ſint applicanda. Nam quod vulgari dicterio inculcatur, id hic quoque obtinet, prædicata ſuum monſtrare ſubjectum. Nec deſunt ſimilia exempla. Nehemiæ XII. 1. 2. dicitur: *inventum eſt ſcriptum ut non veniat Hammonita aut Moabita in congregatione Dei, propterea qaod non occurrerant Iſraëlitis pane & aqua, ſed conduxerant contra eos Bileamum, &c.* Prius illud, quod *non occurrerint Iſraëli*, tam *Hammonitis* quam *Moabitis* commune eſt; ſed poſterius, de *conductione Bileami*, ſolis improperari *Moabitis* potuit; uti conſtat ex Num. XXII. 3. Similiter Jerem. XXI. 7. *Tradam Zedechiam Regem Judæ, ſervoſque ejus, & populum ipſum, &c. in manum Nebucadnetzaris Regis Babyloniæ &c. qui percutiet eos acie gladii.* Quod initio dicitur de *traditione* Zedechiæ & ſervorum ejus & populi, verum eſt de omnibus: ſed quod deinceps additur, *qui percutiet eos acie gladii*, de *ſervis* & *populo Zedechiæ* intelligendum eſt, non de *ipſo*, quippe qui ſua & ſicca morte periit. Jer. LII. 11. Si quis plura id genus exempla deſideret,
Ad cap. IV. 6 adeat *Jonæ le Buy commentarium in Apocalypſin.* Manet ergo, per animalia iſta, apud *Johannem* non minus quam *Ezechielem*, intelligendos eſſe *Angelos.*

XXXVI. Attamen quum *Angelorum* πολίτευμα hominibus in exemplum proponatur, ad officium fidelium pertinet eas virtutes *Angelicas*, quæ faciebus, alis, pedibus, cæteriſque corporis emblematici partibus ſignificantur, æmulando exprimere, quo ii qui *Angelis* aliquando ſimiles ſe futuros eſſe ſperant in gloria, iiſdem etiam ſimiles ſint in ſanctimonia. Hæc ſi quis piis meditationibus animo ſuo ingerat, non æque profecto operam luſerit, ac ſi de Ægyptiorum neſcio quibus monſtroſis geniis otioſe multa commentetur.

CAP.

Cap. XIV.

In Doctrina de Creatione nihil ſciviſſe Ægyptios, quod non & aliæ Gentes ex eodem cum ipſis Rationis aut Traditionis fonte hauſerint.

I. *Quod in religione boni habuerunt Ægyptii, id plerumque aliæ quoque gentes ex eodem hauſerunt fonte.* II. *Tam Græci quam Barbari Deum mundi opificem eſſe profeſſi ſunt.* III. *Eum non minus Græci quam Ægyptii Mentem nuncuparunt.* IV. *Et ſermonem.* V. VI. *Quem nutu ſuo omnia feciſſe eleganter docuit Maximus Tyrius.* VII. *De ordine etiam creationis multa quæ cum Moſaicis conveniunt prodidere.* VIII. *Eaque non ab Ægyptiis habuere, ſed per Phœnices ex Hebræis.* IX. *Ad Chaldæos ſua refert Orpheus.* X. *Unde concluditur nihil ſingulare hic Ægyptios habere.*

I. AD Tertium nunc ſuſceptæ tractationis caput accingimur, quo probandum eſt, ea vel *religionis dogmata*, vel *ritus* etiam atque *cærimonias*, in quibus cum *Hebræis Ægyptii* conveniunt, pleraque talia eſſe ut *Ægyptii* ea cum cæteris *moratioribus populis* communia habuerint: orta nimirum ex *communi fonte*, vel *Rationis*, vel *Traditionis*; quarum utraque, hæc certe, apud Hebræos *purior* atque illimior fuit.

II. A CREATIONIS Doctrina ordiamur. Quidquid de ea ex *Ægyptiorum* monumentis ut laudabile profertur, eadem omnia, neque paullo aliquando luculentius in aliorum gentilium ſcriptis invenimus. Non *Græci* ſolum, ſed & *Barbari*, in eo plerique omnes conſpirant, *mundi* auctorem atque *opificem Deum* eſſe. Mundum τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν *revera per Divinam conſtitutum eſſe providentiam*, non ſolus Plato dixit: ſed & omnes pene gentium ſapientes *uno Spiritu*, ut Lactantius ait, *& pari voce teſtantur, & inter philoſophos pene univerſos convenit.* Ne *Indis* quidem exceptis, ſive *antiquis*, ſive *recentioribus*, ad quos hujus rei fama pervaſit. De *Antiquis* ex *Megaſthene Strabo*: Περὶ πολλῶν καὶ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν. ὅτι γὰρ γεννητὸς ὁ κόσμος καὶ φθαρτὸς λέγειν κἀκείνους, καὶ ὅτι σφαιροειδής, ὅτε διοικῶν αὐτὸν καὶ ποιῶν Θεὸς, δι' ὅλου διαπεφοίτηκεν αὐτοῦ. ἀρχὰς δὲ τῶν ἁπάντων ἑτέρας, τῆς δὲ κοσμοποιΐας τὸ ὕδωρ. *De multis eos cum Græcis ſentire; ut quod mundus ortus ſit & interiturus, & figuræ ſphæricæ; quod eum opifex ejus & gubernator Deus univerſum pervadat; univerſarum rerum diverſa eſſe primordia, mundi autem facti aquam.* Atque ut

Confer. lib. I. cap. IV. §. I.

ut recentia priſcis miſceamus, *novæ Angliæ* in *America Septentrionali* incolas totum orbem & quæ orbe continentur, a ſupremo quodam numine *Kichtan* ipſis appellato, condita credere *Richardus Waitbornius* memorat. Et loci cujuſdam in Regno *Peguano* Sacerdos, de creatione mundi interrogatus, non aliam naturæ quam ex Dei voluntate originem eſſe, præſente *Ferdinando Pinto* Luſitano reſpondit.

Vid. Tobi. Pfanner. Syſt. Theo. Gentil. cap. V. §. II.

III. Quemadmodum *Ægyptii* laudarunt τὸν δημιουργὸν λόγον, ita & *Græci* νοῦν *mentem*, & αὐδὴν *vocem*, mundi effectricem. De *Anaxagora Laërtius*: Πρῶτος τῇ ὕλῃ νοῦν ἐπέστησεν, *Primus materiæ mentem præſtituit.* Notumque eſt illius aſſertum. Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε καὶ ἐκ τῆς ἀταξίας εἰς τάξιν ἤγαγε. *Omnia ſimul erant, deinde acceſſit mens eaque diſcrevit ornavitque, & quæ confuſa erant ordinavit.* Atque ob id ipſi *Anaxagoræ Mentis* inditum nomen, indicante id *Timone Phliaſio*: cujus carmen *Grotius* exhibet.

In not. ad Lib. I. De Ver. Rel. Chr. §. XV. N. I.

IV. Αὐδὴν vero *Orphica* carmina celebrant, quorum hi verſus exſtant in Admonitione ad Græcos inter opera *Juſtini*:

Αὐδὴν ὁρκίζω σε Πατρὸς, τήν φθέγξαντα πρώτην,
Ἡνίκα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς στηρίξατο βουλαῖς.

Illa mihi teſtis Vox ſit quæ prima Parenti
Edita, quum totum fundavit juſſibus orbem.

Propter poëticam carminis menſuram dixit Αὐδὴν ſive *Vocem*; quam menſura permittente Λόγον ſive *Verbum* nominavit. *Paullo* enim ante dixerat:

Εἰς δὲ λόγον Θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἔσορα κόσμοιο τυπωτὴν
Ἀθάνατον, παλαιὸς δὲ λόγος περὶ τοῦδε φαείνει
Ὡς ἕις' αὐτοτελής.

In Dei VERBUM *aſpiciens, huic adſis ſemper*
Defigens cordis intellectuale vas, recteque inſiſte
Tramitem, ſolum autem intuere mundi Formatorem
Immortalem, quem ſermo antiquus declarat
Quod perfectus eſt.

Similia in hanc mentem multa ex *Epicharmo*, *Parmenide*, *Proclo*, *Platone*, *Plethone Gemiſto*, *Numenio*, *Plotino*, *Jamblicho*, collegit *Elias Schedius de Diis Germanis Syngram.* I. *cap.* XII. *p.* 221. *& ſeq.*

V. Sed & hoc præterea ſciverunt Græci ſolo numinis *imperio* atque

nutu

nutu condita eſſe omnia. Eleganter ea de re diſſeruit *Maximus Tyrius*; qui poſtquam facete *Alexandri* riſiſſet amentiam, de rebus nihili *Ammonis* oraculum ſciſcitantis: *quid ſi nos*, inquit, *legatos illos imitemur, qui communi gentis alicujus nomine ad oraculum mittuntur, atque ex Jove hoc quæramus;* Quis hominibus bonorum pater eſt & auctor, quæ principia, qui fontes, unde huc deferantur? *Niſi de his forte ſimilibusque rebus non obtundendus eſt Deus, præſertim quum cauſſæ ipſæ appareant, quum oculis occurrat origo rerum, & ipſe ſe nobis fons offerat, quum Patrem horum omnium opificemque videamus. Illum dico qui cœli diſpoſuit ordinem, qui ſolem lunamque aurigatur, ſiderum circuitus certoſque lapſus, & choreas curſuſque voce ſua motuque tanquam præcentor aliquis in choro moderatur: qui anni diſtinguit tempora, ventos gubernat, mare formavit, fabricavit terram, fluvios emittit, fructus educat, animalia gignit: qui* Natalicius, Pluvius, Fructifer, Patrius, Nutrius *a nobis dicitur. Cujus* MENS SOLIDA & INCORRUPTA *nuſquam dividitur, ſed incredibili velocitate, unico oculi intuitu, quodcunque tangit ornat atque illuſtrat. Quomodo autem id fiat mihi nec promtum eſt dicere.* Homerus *tamen occulte innuit, quum inquit:* Diſſert. XXV.

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,

Ὁμῦ δὲ τῷ Διὸς νεύμαλι γῆ ξυνέςη καὶ ὅσα γῆς θρέμματα, καὶ θάλατῖα ξυνέςη καὶ ὅσα θαλάτῖης γεννήματα, καὶ ἀὴρ ξυνέςη καὶ ὅσα ἀέρ☉ φορήματα, καὶ ὐρανὸς ξυνέςη καὶ ὅσα ἐν ὐρανῷ κινήματα. Ταῦτα ἔργα τῶν Διὸς νευμάτων.

Dixerat hæc, nigriſque oculis Saturnia proles
Annuit.

Una cum NUTU *Jovis terra conſtitit, & quicquid terra educat: mare conſtitit, & quicquid mare producit: aër conſtitit, & quicquid aër fert: cœlum conſtitit, & quicquid in cœlo movetur.* OMNIA HÆC OPERA JOVIS NUTUS PERFECIT.

VI. Multa ſunt in hoc diſcurſu perquam egregia. I. Hoc eſſe digniſſimum homine ſtudium ut in fontem auctoremque bonorum omnium inquirat. II. Non aliunde id melius quam ex Dei ipſius ore diſci. III. Tantæ tamen evidentiæ eſſe hanc veritatem, quod Deus omnium pater atque opifex ſit, ut ipſis propemodum oculis occurrere cenſeri debeat, & vix oraculo ad illius fidem faciendam videatur eſſe opus. IV. Opificem illum eſſe mentem ſolidam & incorruptam. V. Eum non manibus aut machinis, ſed nutu feciſſe omnia.

VII. Nec de *ordine creationis* quicquam ex Ægyptiis profertur cum Moſaica narratione conveniens, cui non ſimilia apud *Græcos* exſtare Viri

Doctiſſimi oſtenderunt. Ut rerum creationem a *cœli terræque* confectione exorditur *Moſes*; ita & *Plato* ἐκ πυρὸς καὶ γῆς *ex igne & terra* rerum deducit primordia. Quam terram *Tohu Vabbohu Moſes* nuncupat; eam Poëtæ *chaos*, *rudem indigeſtamque molem*. Et tenebras lucem præceſſiſſe philoſophatus eſt *Thales*, qui ſciſcitanti cuidam utrum prius eſſet factum, nox an dies, ἡ νὺξ ἔφη μιᾷ ἡμέρᾳ πρότερον, *Nox*, inquit, *uno prius die.* Ad eundem modum *Ariſtophanes* apud *Lucianum* in *Philopatride*:

Χάος ἦν καὶ Νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ Τάρταρος εὐρύς.
Γῆ δ' οὐδ' ἀὴρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν. Ἐρέβους δ' ἐν ἀπείρασι κόλποις
Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον Νὺξ ἡ μελανόπτερος ὤον.
Ἐξ οὗ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ ποθεινὸς,
Στίλβων νῶτον πτερύγοιν χρυσαῖν, εἰκὼς ἀνεμώδεσι δίναις.

Chaos & nox primum erant, atque Erebus nigricans & Tartarus ingens.
Nec humus, nec cœlum erat ut aër: tunc, ceu vi Flaminis, ovum
Gremium ſuper infinitum Erebi peperit Nox decolor alis:
Ex quo bonus emerſit Amor circumvolventibus horis,
Radians tergo aureolis pennis, par magni turpinis auræ.

Quam hæc Moſaicis affinia ſint, cuivis vel leviter inſpicienti apparet. *Chaos & Erebus* ſunt ex כהות ערב, *Cahut Ereb*, *caligo veſpertina*. Tartarus eſt תהום *abyſſus*. *Flamen*, *Amor*, *ovum*, reſpondent *Spiritui* מרחפת *incubanti*. Piget cætera proſequi, de quibus vide ſis *Grotium* in *notis ad Librum primum de veritate Religionis Chriſtianæ*.

VIII. Hæc omnia, inquis, ab *Ægyptiis* habuerunt *Græci*. At *Ægyptii* unde? Non equidem ex propria ſibi quadam ingenii ſolertia, qua cæteras gentes omnes antecelluerunt. Quantumvis enim eos ingenio polluiſſe contendas, nunquam creationis ordinem, nunquam ea quæ de *Verbo* opifice audivimus, ſuis inveniſſent ratiociniis. Neceſſum itaque eſt ut ab antiqua promanaverint *traditione*, ab iis primum profecta, quibus plura de ſe revelare Deo viſum fuit, quam quæ natura magiſtra diſcuntur. Quid autem obſtat, quo minus hæc a ſuis ſibi progenitoribus tradita *Græci* habere potuerint, æque ac *Ægyptii*? Egregie Plato: Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν, καὶ ἐγγυτέρω Θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην φήμην παρέδοσαν. *Et antiqui profecto, qui meliores nobis fuerunt, propiusque Deos habitarunt, hanc tradidere doctrinam.* Niſi malimus, quod profecto malumus, tam *Ægyptios* quam *Græcos*, a pia *Semi* poſteritate, quam catecheſeos ſacræ depoſitariam Deus fecit, ſive magis ſive minus immediate, ea de quibus nunc agimus hauſiſſe. Cum *Phœnicibus* vetus *Atticæ* incolis, *Ionum* antiquiſſimis, interceſſiſſe com-

commercium *Grotius* docuit. *Linum* a *Phœnice* veniſſe tradunt Veteres. Et *Orpheus* ſua a *Phœnicibus* hauſit. *Phœnices* ab *Hebræis*.

IX. Denique cur non & aliarum gentium ſapientes hæc hauſerint a *Chaldæis*, quos *antiquiſſimum doctorum genus* dixit alicubi *Cicero*; & apud quos multa hiſce gemina, *Zoroaſtri* deinceps imputata, Græciſque concepta carminibus exſtant, invenienda: apud *Thoman Stanleium* in *Hiſtoria Philoſophiæ Orientalis*, quam *Johannes Clericus* Latine edidit, notiſque illuſtravit. Et quid multa? Ad *Chaldæos*, ex quibus *Abrahamus* eſt, aperte myſteria iſthæc his verſibus *Orpheus* refert, apud *Clementem* & *Euſebium*. Strom. lib. v. Præp. lib. XIII. cap. XII.

Οὐ γάρ κε τις ἴδοι θνητῶν μερόπων κραίνοντα,
Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀποῤῥὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων.

Non enim quiſpiam mortalium videre poſſet eum qui hominibus
imperat,
Niſi UNIGENITUS *quidam profectus ab origine antiquæ*
Gentis CHALDÆORUM.

In quæ verba *Clemens*: Αὖθίς τε περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀόρατον αὐτὸν λέγων, μόνον γνωσθῆναι ἑνί τινί φησι τὸ γένος χαλδαίῳ, εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγων τοῦτον, εἴτε τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ. *Mox viſu Deum attingi non poſſe affirmans, uni alicui genere* Chaldæo *notum eum fuiſſe teſtatur, ſive* Abrahamum *dicat, ſive filium ejus aliquem.* Neque male id a *Clemente* obſervatum videtur. Quamvis enim *Abrahamus* unigenitus non fuerit, de eo tamen dixit Deus Jeſ. LI. 2. אחד קראתיו *Unum vocavi eum*: & facilis fuit confuſio *Abrahami* cum filio ſuo *Iſaaco*, qui κατ' ἐξοχὴν יחיד *Unigenitus* dictus eſt. Denique plurima ſacræ hiſtoriæ *Orpheus* ignoravit. Id ſuffecerit, quod *Chaldæis* ſublimior iſta Theologia attribuatur. *Artapanus* apud *Euſebium*, *Moſen* a Græcis *Muſæum* dictum, eundemque *Orphei Magiſtrum* fuiſſe tradit. Præp. lib. IX, cap. XXVII. Non quaſi *Moſi* σύγχρονος fuerit *Orpheus*; ſed quod, quidquid in *Orphei* Theologia ſani eſt, id *Moſi* debeat. Plura in hanc rem alibi producentur. Unum nunc addo: non abſurdam videri quorundam ſuſpicionem, Moſen ab Orpheo laudatum quum cecinit.

Ὡς λόγος ἀρχαίων, ὡς ὑδογενὴς διέταξεν.

In promtu ratio eſt, cur ὑδογενῆ Moſen dixerit, qui a ſuis quoque *Moſes* dictus fuit, quia *eductus ex aqua*.

X. Quid ergo meruere *Ægyptii*, cur eorum hac in parte Theologia tantopere laudetur, quum nihil hic habeant, quod non & *Chaldæi*, *Græci* & *Phœnices*: & quicquid habent ex reliquiis priſcæ traditionis habeant, quæ ſine dubio & antiquior & purior apud Hebræos eorumque majores fuit.

Cap. XV.

De Hominis Creatione, Imagine Dei, Animæ immortalitate & poſt hanc vitam ſtatu, aliarum Gentium Philoſophos non minus quam Ægyptii ſcite diſſeruiſſe.

I. *Corpus primi hominis e terra conditum, animam a Deo infuſam eſſe, præter Ægyptios multi docuere, inque Adami memoriam ſtructam a Syris in Cilicia eſſe urbem Adanam, credit Voſſius.* II. *In animæ ſapientia & probitate ſimilitudinem Dei Plato conſtituit.* III. *Qui id ex Moſe potius quam Ægyptiis didiciſſe videtur.* IV. *Moſes doctrinam de animæ immortalitate e fundo eruit, non Ægyptii.* V. *Ea Adamo quoque cognita.* VI. *A primis parentibus ad populos fere omnes manavit.* VII. *Uti & traditio de diverſo ſtatu animarum poſt mortem.* VIII. *Ferendum non eſt ut quis dicat, Ægyptios ea de re plura ſciviſſe quam Hebræos.* IX. *Qui, Origene teſte, capitalia hæc fidei dogmata cum primo lacte infantibus inculcarunt.*

I. NEC ſoli *Ægyptii* ſcivere HOMINEM PRIMUM e *terra* conditum, *ſpiritumque* ei a Deo *infuſum*, ut *Dei* quandam *ſimilitudinem* præ ſe ferret. Et *Socrates*, & *Zeno Eleates*, & *Plato* dixerunt, γένεσιν ἀνθρώπων ἐκ γῆς εἶναι, *generationem hominum eſſe ex terra.* Atque id eſſe ἐν τῶν πάλαι λεχθέντων, *ex iis quæ ab antiquo memorentur*, a progenitoribus tradita, quibus tunc ortis, ſermonumqne horum teſtibus ac præconibus, fides quam quidem vulgo homines nunc derogent, omnino habenda ſit, *Plato*, in *Politicis* tradidit. Imo ne nomen quidem primi parentis in *Aſia* penitus intercidiſſe ex *Adana* urbe probat *Voſſius*. Adana, inquit, *antiqua* Ciliciæ *urbs erat condita a Syris, inque memoriam primi hominis* Adam *ſive* Adama *appellata. Sed conſtat Græcos non habuiſſe voces in* M *exeuntes, eoqua pro* Ἀδὰμ *dixere* Ἀδὰν, *& terminatione addita* Ἄδανος: *unde urbs* Ἄδανα. Ἄδανος *iſte urbis conditor, ut ait* Stephanus, *Cœli Terræque filius erat. Quod nulli melius convenit quam* Adamo. *Idem* Stephanus *ait, aliter dictum* Saturnum. Nimirum multa quæ Adami ſunt in Saturnum ſuum tranſtulerunt gentiles. *Quia autem* Adana *ab omni hominum memoria fuiſſet, voluere Cilices videri eſſe opus primi hominis, ſive* Saturni *vel* Adami. *Quicum tamen non belle convenit, quod Adanus & Sarus dicuntur victi fuiſſe a Tarſenſibus.* At quis neſcit falſa veris imperite mixta fuiſſe? Hæc *Voſſius*: quæ tamen mihi, ne quid diſſimulem, minus ſolida eſſe

De Idololat. lib. I. cap. XXXVIII.

eſſe videntur. At pergamus. *Animam cœlitus* veniſſe & *inſpiratam* eſſe, *Epicharmus* apud *Plutarchum* docet. Συνεκρίθη καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν ὅθεν De Conſol. ad Apoll.
ἦλθε πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω. *Concretum fuit, & diſcretum eſt, rediitque unde venerat, terra in terram, ſpiritus ſurſum.* Simile ex *Euripide* profert *Grotius.* Sed & *Ovidius*, non minus diſerte quam *Euryſus Pythagoræus*, hominem fictum eſſe cecinit *in effigiem moderantum cuncta Deorum.*

II. Eam autem SIMILITUDINEM in *anima* conſtituit *Plato*, quam di- De Repub. lib. x.
ctat συγγενῆ τῷ τε Θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ ἀεὶ ὄντι, *cognatam Divino & Immortali & Sempiterno.* Et quidem in animæ *ſapientia* ac *probitate.* Finis homi- Theæt.
nis, inquit, eſt ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. *Similitudo Dei quoad ejus fieri poteſt. Similitudo autem Dei eſt* JUSTUM SANCTUMQUE *eſſe cum* PRUDENTIA. Quam affinia hæc Evangelicæ doctrinæ ſunt? Ea ſi in *Ægyptio* aliquo inveniſſent, quibus non exclamationibus prædicarent viri doctiſſimi?

III. At fortaſſe ab *Ægyptiis* ea *Plato* hauſit. Non ſane, ſi *Alexandrino Clementi* credimus. Cujus verba in hanc rem notabilia ſunt.
Πλάτων δὲ ὁ φιλόσοφος εὐδαιμονίας τέλος τιθέμενος, ὁμοίωσιν Θεῷ φησὶν αὐτὸ εἶναι κα- Strom. lib. II. p. 403.
τὰ τὸ δυνατόν. εἴτε καὶ συνδραμὼν πως τῷ δόγματι τοῦ νόμου. αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων, τὰ Μωσέως ἐξηγούμενος, εἴτε καὶ παρά τινων τότε λογίων ἀναδιδαχθεὶς, ἅτε μαθήσεως ἀεὶ διψῶν. *Plato autem Philoſophus finem ponens beatitudinis, dicit eam eſſe* Deo aſſimilationem, quoad ejus fieri poteſt. *Sive cum legis decreto quodammodo concurrens (magnæ enim naturæ & liberæ ab animi perturbationibus, neſcio quomodo feruntur ad ſcopum veritatis, ut dicit* Philo Pythagoreus, *Moſis res geſtas deſcribens) ſive etiam doctus ab aliquibus quæ tunc erant Divinis oraculis, ut qui doctrinæ ſiti ſemper teneretur.* Sed & ipſe *Plato* non obſcure ſenten- In Phædo. fol. 85.
tiæ hujus ſuæ fontem aperit: quum enim monuiſſet, optima quæque & firmiſſima, ad animæ immortalitatem adſtruendam, conquirenda eſſe argumenta, ſubjungit: εἰ μή τις δύναιτο ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον ἐπὶ βεβαιοτέρου ὀχήματος, ἢ λόγου Θείου τινὸς διαπορευθῆναι: *niſi quis poteſt tutiore ac certiore modo, firmiore videlicet vehiculo, id eſt, divino quodam verbo traduci atque tranſmitti.* Quid hic *divinum* illud *verbum* præter id quod ſacris eſt comprehenſum literis?

IV. Quum ANIMARUM IMMORTALITATEM primum *Ægyptiorum in-* Conf. lib. I. cap. IV. §. 4.
ventum eſſe ſcripſit *Herodotus*, ſplendide mentitus eſt. *Moſes* eam e fundo eruit, quum animam Dei imaginem, vel potius *ad Dei imaginem factam*, hominique ſecus ac cæteris animantibus Divinitus inſufflatam docuit. *Euſebius:* ὁ μέν γε Μωσῆς πρῶτος ἀθάνατον οὐσίαν εἶναι τὴν Præpar. lib. XI. cap. XXVII.
ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴν ὡρίσατο, εἰκόνα φήσας ὑπάρχειν αὐτὴν Θεοῦ, *Moſes quidem immortalem eſſe in homine animi ſubſtantiam primus tum ſtatuit, quum eam*

Dei imaginem *eſſe docuit.* Approbavit hoc argumentum *Plato*; & poſt *Platonem Porphyrius* apud eundem *Euſebium* Ἀντίκα λόγον ἰσχυρὸν εἶναι δοκοῦντα τῷ Πλάτωνι εἰς παράστασιν τῆς ψυχῆς ἀθανασίας, τὸν ἐκ τοῦ ὁμοίου. Εἰ γὰρ ὅμοια τῷ Θείῳ, καὶ ἀθανάτῳ, καὶ ἀειδεῖ, καὶ ἀσκεδάστῳ, καὶ ἀδιαλύτῳ, καὶ οὐσιωμένῳ, καὶ συνεστῶτι ἐν ἀφθαρσίᾳ, πῶς οὐ τοῦ γένους ἂν εἴη τοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα; *Ad immortalitatem animi defendendam promtum id firmumque argumentum* Platoni *viſum, quod ex rei ſimilis ratione duceretur. Nam ſi* naturæ Divinæ *quæ & immortalis eſt, nec videri, aut diſſipari, ſolvique poteſt, ſed in ipſa integritate ſitam habet & conſiſtentem eſſentiam,* affinis *eſt* animus; *quid ni ejus quoque generis illa ſit, quod ſuum illud* exemplar *imitetur?*

Cap. XXVIII.

V. Hominis autem ad imaginem Dei hoc modo formati Hiſtoriam uti *Moſen* Deus docuit, ita nec *Adamum* illius ignarum eſſe paſſus eſt. Quippe quem eo fine condiderat, ut virtutum operumque ſuorum teſtis, præco atque laudator eſſet: &, uti communi generis humani magiſter filios nepoteſque moneret, quid in hac vita & poſt eam ſperandum metuendumve habeant.

VI. Hæc ergo veriſſima, antiquiſſima, & univerſaliſſima traditio, a *primis*, (unde enim alioqui?) *parentibus* ad populos moratiores pene omnes, non minus quam ad *Ægyptios*, manavit. Ut ex *Homeri* carminibus apparet, & ex *Philoſophis* non *Græcorum* ſolum, ſed & *Gallorum* veterum, quos *Druidas* vocant, & *Indorum*, quos *Brachmanes*. De *illis Strabo*: Ἀφθάρτους δὲ λέγουσι καὶ οὗτοι καὶ ἄλλοι τὰς ψυχάς. *Et hi, & cum his alii, interitus expertes dicunt animas.* De *his*, idem. *Hanc vitam habendam eſſe quaſi recens concepti fœtus ſtatum, mortem vero partum eſſe ad eam quæ vere vita eſt, planeque beatam, iis ſcilicet qui ſapientiam ſectati fuerint.* Hodieque ea traditio eſt apud remotiſſimas gentes. Ut de *Guineenſibus* varii tradidere, item de *Sinenſibus*; in his *J. Hugo Linſchotanus*: de *Peruanis* & *Mexicanis*, *Joſephus a Coſta*: de *Virginiæ* incolis, *Thomas Avioth* Anglus. *Quum de animæ immortalitate loquimur*, ſcribit Seneca, *non leve momentum apud nos habet conſenſus hominum, aut timentium inferos, aut colentium Utor hac perſuaſione publica.* Quæ quum publica perſuaſio ſit, quam ob rem in ſingulari *Ægyptiorum* laude ponetur?

Lib. IV. Lib. XV. Vid. Voſſ. de Idol. lib. I. cap. X. Epiſt. CXVII.

VII. Metempsychosios commentum, ſiquidem tanti eſt, *Ægyptiis* vindicari facile patior; at quæ de loco animabus poſt mortem deſtinato diſſeruerunt, ea ex antiquiſſima traditione ſunt, cujus neque ſoli neque primi depoſitarii *Ægyptii* fuerunt. Sed vetuſtiſſimi mortales ea a *Noacho* hauſta ſuis ſinguli poſteris inculcarunt, quæ paullatim, ut fieri ſolet, multis fabularum involucris obtecta, antiquæ tamen ſimplicitatis notas aliquas retinuerunt. Et vix ulla gens adeo *Barbara*, atque ab omni humanitate tam procul ſemota eſt, quæ non aliqua traditionis hujus veſtigia oſtentet. In *Indorum* ſententiis ponit *Strabo* τῶν καθ' αὑτοὺς κρίσεων,

Lib. XV.

de

de judiciis in inferis exercendis. Author eſt *Richardus Waitbornius* Anglus, Deſcript.
novæ Angliæ in *America* incolas, perſuaſum ſibi habere, *poſt obitam mor-* Nov. Angl.
tem, ut pios a Kingtane, *ſupremo ipſis numine, rtceptum iri in cœleſtia regna,* p. I. cap. IV.
ita improbos fores iſtius Regiæ pulſantes, hac increpatione a Deo laturos repulſam:
ABSCEDITE HINC, NON ENIM VOBIS VESTRIQUE SIMILIBUS HIC LOCUS Vide Pfan-
DATUR. *Atque inde miſeros hos perpetuo exilio multatos æternis cum calmitati-* ner cap.
bus conflictaturos eſſe. Atque iſtis Gemina de *Guianæ* populis memoran- XXI. §. I.
tur. Et *Siamenſes*, ut animos hominum immortales credunt, ita bonos ſempiterna apud Deum gaudia, impios a Dæmonibus ſupplicia manere: teſte *Johanne Scultenio.* Mirum itaque non eſt, ſi quarum rerum fama apud populos remotiſſimos poſt tot ſeculorum ſpiramenta adhuc viget, ea fama ad *Ægyptios* etiam antiquitus pervenerit, quam & ipſi a majoribus ſuis ſicut & a ſuis gentes cæteræ, omnes tamen ab uno acceperunt *Noacho.* Cujus fides atque pietas uti in *Semi* potiſſimum progenie ſuos ſectatores habuit; ita & traditiones illius ibi ſanctius caſtiuſque quam in maledicta *Chami* poſteritate conſervatas eſſe quis dubitet?

VIII. Neque ferendus eſt, ſi quis opinetur, plura *Ægyptios* de animarum poſt hanc vitam ſtatu cognoviſſe, quam *Hebræos Moſe* Magiſtro. Quem pro temporum iſtorum œconomia parcius, & ſub rerum terrenarum typis de æternis bonis plerumque locutum eſſe confitemur, ſic tamen ut veterum de hac re catecheſin hiſtoriæ ſuæ paſſim inſeruerit, eaque dixerit ex quibus mortuorum reſurrectionem *Jeſus*, & piorum ſpem de cœleſti patria poſt mortem obtinenda *Paulus*, collegerunt. *Sadducæos*, qui ſpem omnem de bonis poſt hanc vitam adipiſcendis projecerunt, & *ſcripturas ignoraſſe & virtutem Dei* Dominus teſtatur. Iidem- Vid. Manaſſ.
que a cæteris *Hebræis* pro *Hæreticis* & *Atheis* habiti fuerunt, quibus pars de Reſur.
in futuro ſeculo abjudicata ſit. Tantumque abeſt ut exiſtiment *Hebræi* Mort. lib. I. cap. X.
dogma iſtud a *Moſe* non eſſe traditum; ut pro *articulo fundamentali* habeant non ſolum *reſurrectionem mortuorum*, ſed *& eam eſſe in Lege.* Sic
enim *Salomo Jarchius*, apud *Abarbanelem de Capite fidei*; *Etiamſi quis cre-* Cap. XXI.
dat propter traditionem *aut* rationem, *futuram eſſe reſurrectionem, ſed dicat,* Pag. 105.
non exſtare in Lege, *tamen eſt* Apoſtata, *nec habet partem in futuro ſeculo.* ex transl. Vorſt.
Quid enim nobis cum fide ejus, ſi non confiteatur eam in lege exſtare?

IX. Atque hæc *infantibus Judæorum* cum primo lacte inculcata eſſe,
Origines contra *Celſum* auctor eſt. Πηλίκον δὲ τὸ σχεδὸν ἅμα γενέσει καὶ συμ- Lib. V. pag.
πληρώσει τοῦ λόγου διδάσκεσθαι αὐτοὺς τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν, καὶ τὰ ὑπὸ γῆν δικαιω- 260.
τήρια, καὶ τὰς τιμὰς τῶν καλῶς βεβιωκότων; *Jam illud quale fuit, in crepundiis, & ſimul ac primum verba formarent, diſcere immortalitatem animæ, infernaque tribunalia, eorumque qui bene vixerunt præmia? & hæc quidem pueris, & puerilia ſapientibus, pro eorum captu, tradebantur ſub fabularum involucris; poſt vero proficientibus, ratio fabularum (ut ita dicam) explicabatur, & retegebatur veritas.*

Cap.

Cap. XVI.

De Blaſphemia, Feriis, ac Feſtis, Luſtrationibus ſacrificiis, ſuis odio, Lucernis ſacris, nihil ſingulare Ægyptios præ multis aliis gentibus habuiſſe.

I. *Egregia Socratis ac Platonis de Blaſphemia.* II. *Sacra apud gentes quaſcunque juris jurandi religio.* III. *Feriæ ac Feſta a religione ſejungi vix, aut ne vix quidem, poſſunt.* IV. *Dierum apud Romanos diſtinctio.* V. *Ut ſtatis diebus conventus religioſus fiat, neque cuiquam alteri rei tunc operari liceat, omnium propemodum gentium commune jus eſt.* VI. *Specialia feſta aut ſibi quæque gens formavit, aut a vicinis celebrioribus ſumſit.* VII. *Baptiſmus in Luſtrationibus a gentibus fere omnibus adhibitus,* VIII. *A Græcis, in ſacris Eleuſiniis, de quibus non ſatis candide agit Marshamus.* IX. *Et in* δευτεροπότμοις. X. *Perſarum Baptiſmus in ſacris Mithræ; quæ multa Chriſtianis ſacris affinia habent.* XI. *Romanorum Baptiſmi.* XII. *Et Indorum.* XIII. *Qui non ab Ægyptiis, ſed, Tertulliano auctore, a Diabolo ſunt, res Divinorum ſacrorum æmulante.* XIV. *Ægyptii ſeorſim a cæteris gentibus hoſtias fœminas immolare nefas ducebant.* XV. *Non niſi integra atque eximia Deo offerenda eſſe, omnes ſciſcunt.* XVI. *Suis odium apud Ægyptios minus fortaſſe quam apud alias gentes.* XVII. *Lucernarum apud Ægyptios feſtum originem ſuam debere videtur iis quæ Moſis tempore geſta ſunt.* XVIII. *Caſalii obſervatio.* XIX. *Concluditur, quæ in religione ſua laudabilia habuerunt Ægyptii ea ex Rationis aut Traditionis fonte puriora fuiſſe apud Hebræos.* XX. *Inficiandum tamen non eſt, quin aliæ gentes multa ab Ægyptiis hauſerint.*

Conf. lib. I. cap. V. §. 4.

I. BLASPHEMIA abſtinendum eſſe, uti *natura Ægyptios* docere potuit, ita & alios docuit: qui ſi & fando aliquid de *Moſaico* circa hanc rem præcepto audiverint, mox ei tanquam æquiſſimo aſſentiri coguntur. Memorabile eſt *Socratis* illud apud *Platonem:* Τὸ δ᾽ ἐμὸν δέ⊙- -- ἀεὶ παρὰ τὰ τῶν Θεῶν ὀνόματα οὐκ ἔστι κατ᾽ ἄνθρωπον, ἀλλὰ πέρα τοῦ μεγίστου φόβου. *Reverentia vero mihi ſemper erga Deorum nomina eſt, non humana quædam, ſed maximum quemque timorem exſuperans.* Nec omitti hic debet ſanctiſſimum illud *Platonis* monitum, quod ex *Moſis* tabulis propemodum deſcriptum videtur: Πάντως μὲν δὴ καλὸν ἐπιτήδευμα, Θεῶν ὀνόματα μὴ χραίνειν ῥᾳδίως: *Æquum profecto eſt nomina Deorum non facile inquinare, nec ea huc atque illuc devolvere: ſed omnia quæ ad Deos pertinent pure caſteque ſervare.* Egregia enimvero laus eſt, qua *Socratem* honorat *Plutar-*

In Phileb. ſub princip.

De Legib. lib. XI.

Quæſt. Platon: in princip.

Plutarchus; qui poſtquam illius dictum aliquod ex *Platonis Thæteto* attuliſſet, non joco illud luſuve ab eo prolatum hinc probat, quod nominis in eo Divini meminiſſet. οὐ γὰρ, inquit, ἱερανευόμενός τε καὶ παίζων προσεχρήσατο αὐτῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι, NEQUE ENIM ADHIBUISSET DEI NOMEN DICTO NON SERIO.

II. Ex non alio fonte apud gentes quaſcunque JURIS JURANDI religio: quo *nullum vinculum ad adſtringendam fidem arctius eſſe*, *majores*, ut *Cicero* ait, *voluerunt*: *Id indicant Leges* XII. *Tabularum*, *indicant ſacra*, *indicant fœdera quibus etiam cum hoſte devincitur fides*: *indicant notationes animadverſioneſque cenſorum*: *qui nulla de re diligentius*, *quam de jure jurando*, *judicabant.* Leges quidem XII. Tabularum, quoad hanc partem, perierunt. Sed *Cicero* hanc edit: PERJURII POENA DIVINA, EXITIUM: HUMANA, DEDECUS, & merito. Quid enim magis impium eſſe poteſt quam violare id quod Deo teſte promiſeris, ejuſque nominis ſanctitate ad alios decipiendos abuti? *Sophocles.* Offic. III. In Hippodam.

Mens excitari jure jurando ſolet,
Ut bina diligenter evitet mala,
Culpari amicis, *&* *Deos offendere.*

Piget communia iſta proſequi de *homicidio*, *adulterio*, *judiciis*, *parentum cultu*, quæ *jus naturæ* docet, & de quibus nihil ſciverunt aut ſanxerunt *Ægyptii*, quin eadem aut meliora etiam apud alias gentes inveniantur. Ad ſpecialiora deſcendamus.

III. FERIARUM FESTORUMQUE ſolemnitates adeo cum cultu numinis conjunctæ ſunt, ut, ubicunque hunc, ibi & illas inveniamus. Neque quicquam hac in re ſingulare *Ægyptii* habuerunt. Nimirum quum vita humana tota fere in *actione* conſiſtat, actionum vero aliæ ſint *ſacræ ac religioſæ*, aliæ vero *manuariæ*, & ad vitam *animalem* atque *civilem* pertinentes; actiones autem hæ omnes non ſint ſine *tempore*: propterea diſtinxit & accommodavit Deus tempus ad actiones hominis; & ſcintillæ illæ cognitionis Dei etiam in ethnicis reliquæ manſerunt, ita ut, juxta actiones humanas, alii quidem dies eſſent ſacri, alii vero profani: & hi quidem exercitio religionis externæ, illi vero labori & manuariis artibus inſervirent. Atque hinc factum eſt, ut *tempus* aliquod *fixum religioni* apud immaniſſimos quoſque populos ſemper fuerit deſignatum. Conf. lib. I. cap. VII. §. 6. Vid. Hoſpin. de Ori. Feſt. lib. I. cap. I.

IV. Hinc illa dierum diſtinctio, cujus auctor a *Macrobio* *Numa* laudatur, in dies *Feſtos*, *Profeſtos*, & *Interciſos*. *Feſti* fuerunt *Diis* dicati, *Profeſti*, *hominibus*, ad adminiſtrandam rem privatam publicamque, conceſſi. *Interciſi* autem *Deorum hominumque* communes ſunt. Illorum enim dierum quibuſdam horis fas fuit, quibuſdam fas non fuit jus dicere. Porro *Feriarum* Romanis genera fuere quatuor. Aliæ Lib. I. Satur. cap. XVI.

Stativæ, univerſo populo communes, certis & conſtitutis diebus & menſibus, & in faſtis annotatæ. Aliæ *conceptivæ*, quæ quotannis a magiſtratibus & ſacerdotibus concipiebantur, in dies vel certos, vel etiam incertos. Aliæ *Imperativæ*, quas conſules vel prætores pro arbitrio poteſtatis indicebant. Aliæ denique *Nundinæ*, quæ erant paganorum ſeu ruſticorum, quibus conveniebant negotiis propriis vel mercibus proviſuri.

V. Id ſcilicet naturalis ratio dictat, quum homo animal ſit ὁμιλητικὸν καὶ πολιτικὸν, non *privatim* ſolum Deum colendum eſſe; ſed & *publice* atque *in cœtu*. Ad eam rem neceſſariam eſſe deſignationem certorum *locorum*, ubi conventus fiat; & condictionem *temporis*, quando. Porro qui dies numinis cultui ſacrati erant, iis *hoc eſſe agendum*, atque *huic uni rei*, neque cuiquam alteri, *operandum*, & animum appellendum. Hinc enim in *Legibus Atticis*: Ἁπάντων τῶν Ἀθηναίων ἀγόντων ἱερομηνίαν, μήτ' ἰδίᾳ μήτε κοινῇ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, μηδὲ χρηματίζειν, ὅ, τι ἂν μὴ περὶ τῆς ἑορτῆς ᾖ. *Die populo Athenienſium feſto, ne cuiquam, ſive privatim, ſive publice injuria fiat; neve habeatur concio de aliis rebus, quam iis quæ ad feſtorum religionem pertinent.* Conſentiunt *Romanorum* Leges apud *Ciceronem*: FERIIS JURGIA AMOVENTO: EASQUE IN FAMULIS OPERIBUS PATRATIS HABENTO. Quod ita explicat: *Feriarum feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium, & jurgiorum; in ſervis, operum & laborum.* Apud *Macrobium* ſacerdotes affirmant, *ferias pollui, quoties, iis indictis conceptiſque, opus aliquod fieret. Præterea non licebat ſacrorum regem & flamines videre feriis opus fieri. Atque ideo per præconem denunciabant, ne quid tale ageretur; & præcepti negligens multabatur. Præter multam vero affirmabatur, eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiare non poſſe, Scævola Pontifex affirmabat.* Habebat tamen illa ἀργίας lex ſuam quandam *exceptionem*: quam dictabat *æquitas*. Nam, ut apud eundem *Macrobium* eſt, *Umbro negabat eum pollui; qui opus vel* AD DEOS PERTINENS SACRORUMVE CAUSSA *feciſſet, vel aliquid* AD URGENTEM VITÆ UTILITATEM RESPICIENS ACTITASSET. *Scævola denique, conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit*, QUOD PRÆTERMISSUM NOCERET. *Si bos in ſpecum decidiſſet eumque pater familias adhibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicavit ruina. Maro omnium diſciplinarum peritus, ſciens lavari ovem aut lanæ purgandæ aut ſcabiei curandæ gratia, pronunciavit tunc ovem per ferias licere merſari; ſi hoc remedii cauſſa fieret.*

Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Adjiciendo enim ſalubri, *oſtendit avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſſa, fieri conceſſum.* Admodum hæc conveniunt cum *Lege Sabbathi*, illiuſque per Dominum noſtrum in Evangelio explicatione.

Petit. Leg. Atti. Tit. I. Leg. XI.

Lib. II. de Legib.

Saturn. lib. I. cap. XVI.

VI. Ha-

VI. Hactenus gentes propemodum omnes conſentiunt. Neque neceſſe fuit, ut altera alteri ejus rei dux eſſet; quum ex communi id omnes haurirent fonte rationis. At peculiarem ſacrorum temporum diſtributionem cujuſcunque nationis antiſtites pro ſuo ingenio, aut malis dæmonum artibus deluſi, fecerunt. Ac prout quæque natio ingenio pollebat, & melioribus exculta erat diſciplinis, eo etiam ordinatius ſolemnitates ſuas diſtinxit. Neque putem, eſſe cur *Romani Ægyptiis*, aut alii cuicunque genti, hac in parte cedant. Porro ſi contingeret, nationem aliquam, regni amplitudine, opibus, auctoritate, atque ſapientiæ fama inclytam eſſe, fieri facile potuit, ut vicinæ gentes eadem reciperent ſacra. Et ſic fortaſſis ab *Ægyptiis Græci* nonnulla tranſſumſere; quorum reſpublica quum recentior, ac tenuior antiquitus, quam *Ægyptiorum* fuerit; mirum quoque non eſt, ſi *ſolemnitates Ægyptiacæ antiquæ*, *Græcæ* autem *recentes ab Herodoto* dicantur. De *Cyclo* dierum *Septenario*, & *Sabbatho*, ſuo loco infra dicemus.

VII. AQUAM in *initiationibus* & *luſtrationibus* adhibere ratio propemodum omnes docet. Quid enim puritati promovendæ aptius natura dedit? *Jacobus* Patriarcha *lotione* ſuos luſtravit, antequam ei cum *Ægyptiis* neceſſitudo interceſſiſſet. Gen. xxxv. 2. Et vix ulla uſpiam gens exſtat, ſive culta, ſive *Barbara*, quin initiationes luſtrationeſque ſuas *baptiſmo* aliquo peragat. *Clemens Alexandrinus*: Οὐκ ἀπεικότως ἄρα τῶν παρ' Ἕλλησιν ἄρχει τὰ καθάρσια, καθάπερ τοῖς Βαρβάροις λῦτρον, *Ab expiatoriis incipiunt Græcorum myſteria, ſicut Barbarorum a lavacro.* De *Eleuſiniis Athenienſium ſacris minoribus*, per quæ ad *majora* tranſibant, nota res eſt, ut ad *Iliſſum* fluvium, Muſis ſacrum, baptiſmo initiarentur. Unde Ὑδρανὸς ſeu *Aquarius* dictus eſt ὁ ἁγνιστὴς τῶν Ἐλευσινίων; *qui Eleuſiniis ſacris quempiam ut ſacerdos initiabat*: docente *Heſychio*. Confer. lib. I. cap. VII. §. 3. Strom. lib. V.

VIII. *Eleuſinia* iſta ſacra ex *Ægypto Athenas* tranſlata eſſe, quaſi *Diodoro Siculo* auctore, confidenter affirmat *Marshamus*. Quod an verum, an falſum; an certum, an dubium ſit, noſtra parum intereſt. At ſciendum, *Diodorum* non ſua fide, neque certis argumentis narrationem illam addicere; ſed *Ægyptiorum* ſolummodo jactationes, vanas eas pleraſque & futiles, lectori ſuo, ita ut acceperat, exhibere. Nam & *Babylonios*, *Judæos*, *Athenienſes*, *Argivos* ſuas propagines, ſuaſque colonias eſſe, ex levibus quibuſdam conjecturis, eadem arrogantia gloriabantur. Quæ quam diſſona vero ſint, quis ignorat? Non certe id ignoravit *Diodorus*, qui poſtquam omnia illa de *Eleuſiniis* ſacris *Ægypto* deductis ex *Ægyptiorum* traditione memoraſſet, non ut perperam *Marshamus* ait, *hiſtoricam rei fidem facit*, ſed ex adverſo hanc ſuam ἐπίκρισιν diſertis verbis adjungit: πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια λέγοντες φιλοτιμότερον ἤπερ ἀληθινότερον (ὥς γέ μοι φαίνεται) τῆς ἀποικίας ταύτης ἀμφισβητοῦσι διὰ τὴν δόξαν τῆς πόλεως. P. 259.

Diodor. lib. II. cap. 29. *His multisque id genus aliis* AMBITIOSE MAGIS (UT MIHI VIDETUR) QUAM VERE *de colonia iſta diſceptant; propter gloriam civitatis & majeſtatem.* Et poſt pauca: Ὑπὲρ ὧν μήτε ἀποδείξεως φερομένης μηδεμιᾶς ἀξιολόγου, μήτε συγγραφέων νομίμων μαρτυρούντων, οὐκ ἐκρίναμεν ὑπάρχειν τὰ λεγόμενα γραφῆς ἄξια. *Quæ quum nec firmis demonſtrationum argumentis, nec idoneorum teſtimoniis auctorum ſubnitantur, relatione amplius non digna judicavimus.* Non poſſum quin hac occaſione lectores moneam, ne temere *Marshami* citationibus fidem ſuam adſtringant; qui ubi *Ægyptios* ſuos laudandi occaſionem aliquam ſe inveniſſe putat, nimis ſæpe ſuis indulget affectibus. Si quis ea legat quæ de *Eleuſiniis ad ſeculum* x commentatur, fieri non poteſt quin in eam deveniat opinionem, quod *Diodorus* multis argumentis ea ab *Ægyptiis* ad *Græcos* derivet. Attamen ſi quis ipſum *Diodorum* inſpiciat, rem ita ſe habere deprehendet ut modo demonſtravi.

IX. Quinam δευτερόποτμοι, ſeu ὑστερόποτμοι, *Græcis* dicti ſint, ex *Heſychio* ipſe monet *Marshamus*. Illi nimirum de quorum morte & ſepultura, fama vulgo, ſed falſo, credita fuerat: quique reduces inſtar *infantum* recens natorum expiabantur *aquis luſtricis*. Cujus ritus originem ab *Ariſtino* aliquo auctores arceſſunt. Quum enim Græci, ex veteri ſuperſtitione, eos quibus ut defunctis funus ac ſepulcrum factum fuerat, profanos haberent, & conventibus ſuis religioſis atque ſacrificiis arcerent; *Ariſtinus* quidam hac religione obſtrictus, *Delphos* miſit qui pro ſe deprecarentur, ut ſe aliqua, his difficultatibus, quibus legum auctoritate implicitus erat extricaret. Cui a *Pythia* reſponſum:

Vid. Lomey de Luſtr. cap. XXVII.

Ὅσσα περ ἐν λεχέεσσι γυνὴ τίκτουσα τελεῖται,
Ταῦτα πάλιν τελέσαντα θύειν μακάρεσσι Θεοῖσι.

Ordine perfectis quæcunque puerpera ſervat
Cæliculum ſacras animalibus imbuat aras.

Ariſtinus igitur oraculo probe intellecto, quaſi renatus mulieribus ſe lavandum, vinciendum, lactandum præbuit. Hoc reliqui, quos idem caſus exceperat, imitati. Alii tamen morem hunc *Ariſtino* antiquiorem crediderunt. At neminem vidi, qui ab *Ægyptiis* arceſſeret.

X. Primus etiam in ſacrorum *Mithræ*, ſummi apud *Perſas* numinis, initiamentis, ex octoginta aliis, ritus erat *Baptiſmus*. Cujus Dei ſacra Chriſtianis ſacris valde affinia fuiſſe annotarunt veteres. Nam & *lavacro tingebant*, & ſignabant in *fronte* ſuos, & *ſpeciem Euchariſtiæ* habebant, *martyrii* etiam imitationem & *reſurrectionis* opinionem. Quæ ſi in *Ægyptiis* inveniſſent Viri Docti, quos non plauſus darent?

Vid. Joh. Macar. in Abraxa. §. 3. p. 12.

XI. *Romanorum* luſtrationes ne ii quidem ignorant, qui nondum ære lavantur. Qui hoc fine labra non in templis ſolum, ſed & in foro, & in triviis habebant. Et *aſpergilla* ex *lauro* faciebant, aut ramo feli-

felicis *olivæ*: ut *Hebræi* ex *hyſſopo*. Quodque a nobis præteriri hic non debet, neſcio ex qua religione, *trina* ſæpe numero *aſperſione* uſi ſunt. Ovidius.

Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas. Faſt. IV.

Atque alibi:

Ter ſe convertit, ter ſumtis flumine crinem
Irroravit aquis. Metamorph. VII.

Virgilius:

Ter ſocios pura circumtulit unda. Aeneid. VI.

Juvenal:

Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet. Satyr. VI.

XII. *Brachmanes*, & ſeipſos, & Deos ſuos, aqua, quam *Thiertum* vocant, luſtrare etiamnum ſoliti ſunt. Idem *Calecutani* circa *Deaſtrum* ſuum *Deumo* appellatum agitant: referente *Carolino*. Incolæ etiam inſularum *Atlantico* in Oceano *Mauritaniæ* aſſitarum, quas veteres ob ſoli fæcunditatem *Fortunatas* dixerunt, apud quos *Chriſtianiſmi* aut *Mahometiſmi* nulla indicia, *infantes tamen ſuos ſolemni ritu aqua luſtrant.* Gentiliſ. Hodier. part. I. cap. XIV. & VII. Grot. Hiſt. lib. VIII.

XIII. *Coromandelenſes* puerperas & pueros a partu recentes immundos eſſe, atque hanc immunditiem aquis ablui rentur. Luſtricis etiam aquis lavantur ad deluendas impuritates & noxas expiandas. De *Cempoalanis Martyr* apud *Hornium*: *Pueros jam anniculos puellaſque cum piis cærimoniis ſacerdotes in templis aqua in crucem cum urceolo capiti ſuperinjecta baptizare videntur: verba non percipiuntur: actus & murmura licet animadvertere.* Vide ſis, qui plurima in hanc rem collegit, *Huetium*, in *Alnetanis Quæſtionibus*, *Lib.* II. *Cap.* XX. §. II. Iterum hic mihi rogandus Nobiliſſimus *Marſhamus* eſt; quid eximii in *Baptiſmis* ſuis luſtralibus *Ægyptii* habuerint, ob quam rem *Hebræorum Baptiſmum* ab eorum exemplo fuiſſe hariolari ipſi lubuit: quum in aliarum gentium ſacris non pauca inveniamus, *Hebræorum* religioni, hac quoque in parte, multo magis conſentanea. Nimirum generalia illa de luſtrationibus, ex quodam quaſi inſtinctu naturalis rationis habuere; ſpecialiora ex numinis inſtitutis ſacrilege tranſſumta ſibi vindicavit Satanas. Quod ex mea mente bene expreſſit *Tertullianus*: *Diaboli*, inquit, *ſunt partes intervertendi veritatem, qui ipſas quoque res ſacramentorum Divinorum, in idolorum myſteriis æmulatur. Tingit & ipſe quoſdam utique credentes & fideles ſuos. Expiationem delictorum de lavacro repromittit.* De Orig. Gent. Americ. lib. I. cap. V. De Præſcr. cap. XL.

XIV. Mundarum atque immundarum diſtinctio *animantium*, quum ipſo antiquior ſit diluvio Gen. VII. 2. natales ſuos *Ægypto* non debet. Neque *Hebræorum* ſacrificiis ſimiliora fuerunt *Ægyptiorum* ſacrificia quam aliarum gentium. Quæ ſua quoque ex antiquiſſima Conf. lib. I. cap. VII. §. 8.

primorum patrum traditione & praxi habent. In eo *Ægyptii* tam ab *Hebræis* quam cæteris gentibus ſeorſim ivere, quod *fœminas* immolare

Vide Bochart. Hierozoi. Part. I. lib. II. cap. XXXIII.

nefas duxerint. Quas tamen *Hebræi* admiſerunt in ſacrificiis *pacificis* Levit. III. I. *Græci* & *Romani* in omnibus. Et quædam ſacrificia memorat *Moſes*, Num. XIX. 2. Deut. XXI. 3. in quibus non niſi *vacca* offerebatur, ſed quæ *nondum araſſet neque jugum tuliſſet.* Sic & *Virgilius* de *Ariſtæi* ſacrificio:

IV. Georgi.

Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.

Ovidius:

III. Faſto.

—— Cæſa prius ille juvenca
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.

XV. Si quid autem Deo offerendum eſt, id *integrum* ut ſit perfectumque, & in ſuo genere præſtantiſſimum, *ratione magiſtra* omnes facile agnoſcunt gentes. *Achilles* apud *Homeram Apollini* offert,

---- ἀρνῶν κνίσσην, αἰγῶν τε τελείων,

Nidorem agnorum, & caprarum perfectarum. Nempe, ut præclare ibi *Euſtathius*: Τοῖς θείοις ὡς τελείοις προσάγειν χρὴ τέλεια, *Diis tanquam perfectis perfecta ſunt offerenda.* Perfecta autem victima dicitur, in qua nihil deſideratur. Hujuſmodi ἱερεῖα in *Axonibus* ΑΦΕΛΗ dixit *Solon*; teſte *Polluce*.

Lib. I. cap. I

Τὰ δὲ προσκαλέα θύματα, ἱερεῖα, ἄρτια, ἄτομα, ὁλόκληρα, ὑγιῆ, ἄπηρα, παμμελῆ, ἀρτιμελῆ, μὴ δὲ κολοβὰ, μὴ δὲ ἔμπηρα, μὴ δὲ ἠκρωτηριασμένα, μὴ δὲ διάστροφα. Σόλων δὲ τὰ μὴ ἔμπηρα, καὶ Ἀφελῆ ὠνόμασε. Itaque apud *Apollonium*, *Jaſon*, ante diſceſſum *Apollini* ſacra facturus, ſervos harum rerum peritos jubet,

Lib. I. Arnaut.

----- βόας ἀγέληθεν ἐυκρίναντας ἐλάσσαι,

Boves e grege, quum bene elegerint, adducere. De *Indis* quoque prodit *Megaſthenes*, *Strabone* atque *Arriano* teſtibus, nefas eos habuiſſe, vitiatam Deo aut mancam victimam offerre. Et *Plinius* notatum dixit, *non litare vitulum clauditantem, neque aliena hoſtia placari Deos.* Notatu digna *Macrobii* obſervatio eſt: EXIMII *in ſacrificiis vocabulum non Poëticum* ἐπίθετον, *ſed* ſacerdotale nomen *eſſe. Veranius enim in Pontificalibus Quæſtionibus docet* eximias *dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ* eximuntur *e grege; vel quod* eximia ſpecie *quaſi offerenda numinibus eligantur.*

Satur. lib. III.

XVI. SUIS odium aqud *Ægyptios* non majus, fortaſſe & minus fuit, quam apud alias gentes. Soli enim hominum *Ægyptii* ſuum opera in agrorum cultu uſi ſunt. *Eudoxus* apud *Ælianum*; *Poſtquam ſementem fecerunt porcorum inducunt greges, qui frumenti ſemen proculcant, & in humidam terram propellunt, ut vivum maneat, nec ab avibus abſumatur.* Eadem *Plutarchus* tradit. Sed reliquis mortalibus porcus odioſus, tanquam frugibus & vitibus infeſtum animal. Hinc *Cereri* & *Baccho ſues* immolatæ ſunt,

Lib. X. cap. XVI.

Libr. IV. Sympo. Quæſt. V.

ſunt, ὡς λυπαντικοὶ τῶν Θεῶν δωρημάτων, *ut quæ utriusque Dei dona deperdunt*, obſervante *Scholiaſte Ariſtophanis.* Quin, ſi veteribus credimus, hæc victimarum omnium fuit antiquiſſima. Ad Ranas Act. I. Sc. VII.

--- prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni. Metamorph. lib. XV.

Sed & alii multi præter *Ægyptios* populi a ſuum eſu abſtinuerunt. Quod de *Arabibus*; *Phœnicibus*, *Barcæis* mulieribus in *Africa Cyrenaica*, *Æthiopibus* & *Indis*, copioſe, pro ſuo more, probat incomparabilis *Bochartus.* Cauſſam odio dediſſe potuit animalis fœditas: quod tunc maxime pingueſcere creditur, quum in luto verſatur, & volutatur, quæ, quemadmodum *Varro* ait, *eſt illorum requies, uti lavatio hominum.* Unde & in communi dicterio flagitioſi hominis ſymbolum eſt. Hierozo. Part. I. lib. II. cap. LVII.

XVII. Lucernarum in ſacris ſuis & feſtis, etiam claro die, quam frequens multis gentibus uſus fuerit, ex *Lipſio* diſcere eſt, & copioſius ex *Fortunio Liceto*, in excellentiſſimo opere *de Lucernis Veterum.* Earum prima ad religionem accenſio, utrum *Hebræis* debeatur, an *Ægyptiis*, haut facile dixero. Fortaſſe utriſque eſt antiquior. *Hebræis* ſuis *Joſephus* attribuit. *Ægyptiis*, *Clemens Alexandrinus*: ſed eo ſermone quo & alia *Ægyptiis* ut inventoribus adſcribuntur quæ certum eſt ab iis inventa non eſſe, uti anni in duodecim menſes diviſio, quam diluvio vetoriorem eſſe olim docuimus. Et profecto ſi ea recipimus quæ *Manethos* de *Origine* feſti Lucernarum apud *Ægyptios* tradit, liquidum eſt, ea quæ *Moſis* tempore in *Ægypto* geſta ſunt occaſionem feſto dediſſe. Lubet hoc *Athanaſii Kircheri* verbis exponere. *Quænam vero*, inquit, *ſacra ratio, ob quam tantum feſtum inſtitutum fuerit*, Manethon *apud* Syncellum *docet*; Typhonem *occiſo* Oſiri *univerſam Ægyptum tenebris & denſa caligine offudiſſe: quo portento exterriti ſacerdotes Ægyptii oraculum conſuluere, quod reſpondit, caliginem terræ offuſam non deſtituram, niſi* Oſirin *a* Typhone *occiſum frequenti lucernarum fulgore placarent; quod ubi factum fuit caligine mox diſcuſſa deſiderata lux rediit, atque adeo lucernarum accenſionis feſtum inſtitutum, maximo impoſterum ardore celebratum fuit. Non deſunt tamen qui velint, accenſionis Lucernarum feſtum originem ſuam traxiſſe a* decem plagis Ægypti, *quibus* Ægyptum Moſes *Divina virtute percuſſit, inter quas* tenebræ prope palpabiles *una fuit; quibus non diſſentio, præſertim quum paſſim toto hoc opere oſtenderimus*, pleraque Ægyptios ab Hebræis mutuata sui Juris fecisse, *tametſi aliis & aliis fabulis commentiſque depravata.* Hactenus *Kircherus.* Conf. lib. I. cap. IX. §. 5. Elect. lib. I. cap. III. P. 303. Oedip. Ægyp. Teatr. Hierog. Syntag. XX. cap. I.

XVIII. Paullo aliter, & fortaſſe non minus appoſite, *Johannes Baptiſta Caſalius*, in Libro *de Profanis* Ægyptiorum *ritibus.* *Si*, inquit, *divinare liceret, de hoc feſto* Lucernarum *ab* Ægyptiis *culto lacrymis atque* Cap. XXV.

plo-

ploratu, dicerem in memoriam illius necis actum, quam Deus ad abducendos filios Iſraël, primogenitis Ægyptiorum *quorumcunque, tam hominum quam jumentorum, ipſe intulit: tunc enim* Pharao *Rex ſub media nocte, totaque* Ægyptus, *luctu ac lacrymis conſperſa, ſtratis ſurgentes, accenſiſque lucernis necatos filios lamentabantur, filioſque Iſraël exire compellebant de terra* Ægypti; *ut eſt* Exod. XII. 29. 30. *Etenim potuit fieri ut is primogenitus* Pharaonis *qui mortuus eſt* Oſiris *appellaretur: nam de* Oſiride Ægyptio *loquuntur omnes. Et præterea feſtus hic dies* Lucernarum *quod in plenilunio celebraretur, teſtis* eſt Apulejus. *Quemadmodum & exitum filiorum Iſraël ex* Ægypto, *plenilunii tempore in Martio contigiſſe, ſacra tradidere oracula.* Hæc *Caſalius.* Quorum obſervationibus hoc addo: totam illam *Typhonis* fabulam ex *Moſaica* detortam eſſe hiſtoria; ideoque *Typhonicas* illas tenebras, quarum *Manethos* meminit, non eſſe a *Moſaicis* diverſas, uti ſuo loco prolixius probatum dabo.

XIX. Plura id genus recenſere in promtu eſt. At neſcio, an tam jucundum atque utile futurum ſit lectori quam facilis mihi futura eſſet ſcribendi opera. Sufficere hæc pro ſpecimine poſſunt, quo demonſtretur, pleraque eorum quæ *Ægyptii*, laudabilia habuerunt & *Hebræorum* conſentanea inſtitutis, ex communi fonte vel *Rationis*, vel *Traditionis* ad alias quoque gentes dimanaſſe: adeo ut nihil admodum eximii hic habuerint *Ægyptii*, multum autem eximii præ iis habuerint *Hebræi*, quos Deus antiquiſſimarum puriſſimarumque traditionum depoſitarios facere dignatus eſt.

XX. Quæ tamen non eo a nobis animo dicuntur, quaſi nolimus ab *Ægyptiis* multa ad alias gentes tranſiiſſe. Non adeo inſanimus, ut negare libeat ſolem meridie lucere. *Ægyptiacæ* ſapientiæ fama, accedente regni florentiſſimi gloria, multos ſibi aſſeclas peperit. Utroque lubentes amplexamur lacerto, quod *Diodorus Siculus* teſtatus eſt: *multos priſcos* Ægyptiorum *mores non tantum ab indigenis probatos fuiſſe, ſed in magnam quoque apud Græcos veniſſe admirationem: ob quam inter doctos celebratiſſimi quique peregrinationibus in* Ægyptum *operam dedere, ut legum illic & ſtudiorum tanquam rerum magni momenti cognitionem aſſequerentur.* Non tamen ea in *Ægyptum* excurſio tam frequens eſſe potuit antiquiſſimis temporibus, quando regio aditum hoſpitibus negaret, quam recentioribus, ex quo *Pſammetichus* rebus admotus eſt, qui primus omnium *Ægypti* Regum liberalem ſe & benignum circa peregrinos ſponte eo commigrantes præbuit.

Lib. I. cap. 59.

LIB.

LIB. III.

CAP. I.

Nullius Hiſtorici ſufficienti teſtimonio probari poſſe, ea quæ in Religione laudabilia ſunt, apud Ægyptios, quam apud Hebræos, antiquiora fuiſſe.

I. *Antiquitas religionis Ægyptiacæ non niſi ex monumentis illi de quo diſputatur ævo proximis probanda eſt.* II. *Catalogus auctorum qui pro teſtibus laudantur.* III. *Ætas Dionis Caſſii.* IV. *Et Luciani, qui de Ægyptiorum antiquitatibus hæſitanter loquitur, ac palam falſa aſſerit.* V. *Plutarchi.* VI. *Strabonis.* VII. *Diodori Siculi, qui & proteſtatur ſe eam de antiquitate ſententiam indeciſam relinquere, & Ægyptiorum ambitioſam vanitatem ridet.* VIII. *Chæremonis ætas, inſcitia, mala fides.* IX. *Herodoti ætas, & errores, a Joſepho & Diodoro reprehenſi.* X. *Concluditur, neminem horum idoneum tantæ rei teſtem eſſe.* XI. *Manethonis patria, functio, ætas, mendacia.* XII. XIII. XIV. *Sanchuniatonis etymologia, fides, antiquitas.* XV. *Moſe aliquammultis ſeculis fuit recentior.* XVI. *Nec ex Phœnicum aut Thoyti commentariis memorabile ac ſolidum aliquid pro Ægyptiacæ religionis antiquitate hauſit.* XVII. *Denique Sanchuniatonis nihil ſupereſt præter miſerabilia quædam fragmenta.* XVIII. *Apollinis oraculum prudenter quidem ab Euſebio adverſus Gentiles, imprudenter a Marshamo apud Chriſtianos laudatur.*

I. HÆC quum differenda nobis fuerunt, fieri non potuit quin ſubinde moneremus, ea quæ in re religionis cum *Hebræis* communia habuerunt *Ægyptii*, plerumque apud *Hebræos antiquiora* fuiſſe. Cæterum nondum id ex profeſſo egimus. Quum tamen hic quæſtionis verſetur cardo, nihil diligentiæ reliquum nobis faciendum, quin accurate excutiamus, utrum probari poſſit, *pia & laudabilia* Ægyptiorum *inſtituta* Hebræorum *de Religione legibus vetuſtiora eſſe.* Id quidem magno imprimis animo aſſerunt viri eruditi; ſed, niſi me fallit judicium, tenuibus admodum invalidiſque rationibus aſſertum ſuum addicunt. Eſt hæc controverſia ex earum quæſtionum genere quæ quum in factis conſiſtant, non ſubtili aliqua ratiocinatione, aut audaci hariolatione, ſed idoneis teſtibus, qui vel ipſi ea ætate vixerunt, vel ei proximi fuerunt, aut ſua ſaltem ex talibus ſine fabuloſarum narrationum mixtura hauſerunt, comprobari debent. Quum-

que ea res magni in religione univerſa momenti ſit, vitio nobis verti non debet, ſi ſolida animumque convincentia deſideremus argumenta, neque leviculis quibuſdam conjecturis eam tranſmitti patiamur. Videamus itaque quos teſtes laudare viri Doctiſſimi poſſint.

II. Quicquid de antiquis *Ægyptiorum* inſtitutis ſcimus, ſi ea demas quæ ex ſacris noſtris edocti ſumus monumentis, id fere ex *Dione Caſſio*, *Luciano*, *Plutarcho*, *Strabone*, *Diodoro Siculo*, *Chæremone*, *Herodoto*, aut *Manethonis* & *Sanchuniatonis* fragmentis collectum eſt. Sed nullus horum omnium illius antiquitatis auctoritatiſque eſt, ut, non dicam homini moroſo, ſed vel mediocriter prudenti, tantæ vetuſtatis fidem faciat.

III. Et DIONEM quidem CASSIUM quod attinet, is ſero admodum, *Marci Antonini Philoſophi* ætate, & ſub *Marci* filio *Commodo*, proximiſque imperatoribus vixit, Senatoria tunc gravisus dignitate. Ab *Alexandro Mammeæ* filio ad conſulatum fuit evectus, quem cum ipſo Imperatore geſſit, anno Urbis IↃCCCCLXXXI. Et ad hunc uſque *Alexandrum* hiſtoriam ſuam perduxit. Porro exiguum admodum eſt quod ex *Dione* pro ſe viri eruditi proferunt, id nimirum, quod dies ſingulos planetis aſſignare *Ægyptiorum* inventum ſit. Vid. ſupr. *lib.* I. *cap.* VI. §. VII. De qua re mihi quidem altercari non lubet. Cicum non interduim.

IV. Ejuſdem ævi LUCIANUS eſt, & ſub *Marco Antonino*, & poſt eum vixit: quippe qui meminerit belli a *Marco* cum *Marcomannis* & *Quadis* geſti, & *Marcum Divum* vocet; quod arguit naturæ ceſſiſſe ac locatum fuiſſe cœlo. Et quæ de *Ægyptiis* narrat in *Deæ Syriæ* initio, ea neque aſſeveranter tradit, & aperte falſa ſunt. Ipſa *Luciani* verba ita habent: Πρῶτοι μὲν τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἡμεῖς ἴδμεν, Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἐννοίην λαβεῖν, *Primi itaque hominum*, QOS NOS SCIMUS, *Ægyptii*, DICUNTUR *&* *Deorum notitiam percepiſſe* &c. Attende, *Dicuntur*, &, *quos nos ſcimus.* Si ſcrutatus eſſet aut credidiſſet ea quæ *Moſes* prodidit, inveniſſet, diu ante *Ægyptiorum* rempublicam, numinis notitiam, nominumque ſermonumque ſacrorum intellectum viguiſſe. Porro quantum narrationibus illis tribuendum ſit, quibus antiquitates ſuas, ambitioſe magis quam ex vero, ſingulæ propemodum nationes jactare ſolent, ipſe ſatis oſtendit *Lucianus*, dum ita infit: ἱστορέοντι δέ μοι ἐτέων πέρι, ὁκόσα τῷ ἱρῷ ἐστί, καὶ τὴν θεὸν αὐτοί, ἥν τινα δοκέουσι, πολλοὶ λόγοι ἐλέγοντο. τῶν μὲν οἱ ἱροί, οἱ δὲ ἐμφανέες, οἱ δὲ κάρτα μυθώδεες, καὶ ἄλλοι βάρβαροι, οἱ μὲν τοῖσι Ἕλλησιν ὁμολογέοντες, τοὺς ἐγὼ πάντας μὲν ἐρέω, δέχομαι δὲ οὐδαμᾶ. *Inquirenti mihi de annis quamdiu templum hoc duraſſet, & de Dea, quamnam ipſi eam eſſe putarent, multi ſermones ferebantur, quorum alii ſacri tradebantur, alii aperti ac plani erant, alii contra valde fabuloſi: rurſum alii Barbari, alii cum Græcis conſentientes; quos ego omnes referam, haut quaquam autem approbo.* An qui ita loquitur ſolidas

das cenſendus eſt ſuppeditare rationes, quibus tam inſanum poſtulatum probetur?

V. Plutarchus ſub *Nerva* ac *Trajano* potiſſimum floruit; & quæ de *Iſide* ac *Oſiride* & *Thyphone* ex *Ægyptiorum* traditionibus fabulatur, eorum non contemnendam partem ex *Moſis* ſacra hiſtoria detorta, ineptiſque figmentis depravata eſſe, ſuo loco a nobis docebitur.

VI. Strabo in *Ægypto* fuit, quum ei Provinciæ *Cornelius Gallus* præeſſet, & Geographiam ſuam ſcripſit quarto anno Imperii *Tiberii Cæſaris.*

VII. Diodorus Siculus *Julii Cæſaris* & *Auguſti* ævo vixit, eaque quæ de *Ægyptiorum* rebus ante bellum *Trojanum* prodit, ne ſeipſum quidem pro certis habere haut diſſimulat: quippe in quibus οὐδὲν παράπηγμα πιστευόμενον, *nullam firmitatem fide dignam* reperire ſe fateatur. Prudenterque monet, nationibus pleriſque, tam *Græcis*, quam *Barbaris*, hanc eſſe indolem, ut ſe omnium hominum primos vitæ commoditates inveniſſe, & res apud ſe actas, a plurimis inde ſeculis literarum monumenta promeruiſſe jactitent. Ideoque eam de *antiquitate* quæſtionem indeciſam ipſe relinquit. Ἡμεῖς δὲ περὶ τῆς ἑκάστων παλαιότητος τ' ἀκριβὲς, καὶ τίνων προτερεῖ τὰ ἔθνη τῶν ἄλλων τοῖς χρόνοις, καὶ πόσοις ἔτεσιν, οὐκ ἂν διορισαίμεθα. *Nos equidem de antiquitate ſingulorum, quæque nationes aliis tempore, & quanto annorum numero, ſint priores, certi nihil definiemus.* *Ægyptios* vero ob ambitioſam antiquitatis ſuæ jactantiam, præſertim in Theologumenis, nominatim taxat: quippe quos multa φιλοτιμότερον ἤπερ ἀληθινώτερον MAGIS EX AMBITIONE QUAM VERO ſibi attribuiſſe ſciſcit.

Lib. I. cap. 9.

Lib. I. cap. 29.

VIII. Chæremon, ſæpius a *Porphyrio* laudatus, quis qualiſque fuerit, ex *Voſſio* optime diſcas. *Ægyptius* nimirum, qui Hieroglyphica & res *Ægyptias* literis commiſit. Præceptor *Dionyſii Alexandrini*, ejus qui a *Nerone* uſque ad *Trajanum* docuit. Sed inde imprimis *Chæremonis* ætatem ſcimus, quod *Ælium Gallum*, *Alexandria* navigantem, in *Ægyptum* fuerit ſecutus, ut *Strabo* narrat. Fuit autem homo *inſcite arrogans;* & *ſcriptor vaniſſimus.* Quo nomine non a *Joſepho* ſolum, ſed & ab aliis exploſus eſt. *Joſephus* quidem, primo contra *Apionem* Libro, inepta aliquot *Chæremonis* de rebus *Judaicis* mendacia adducit atque refellit. *Strabo* autem refert, eum *Philoſophiæ & Aſtronomiæ peritiam profeſſum, ob inſcitiam & arrogantiam ludibrio fuiſſe.* Ex *Tzeza* etiam hominis vanitatem detexit *Voſſius.*

De Hiſtor. Græc. lib. II. cap. I.

Lib. XVII.

IX. Herodotus omnium, qui hodie exſtant, *Græcorum* Hiſtoricorum vetuſtiſſimus eſt: at *Moſe* multis ſeculis recentior: quippe qui floruit temporibus *Darii Hyſtaſpidæ*, *Xerxis*, & *Artaxerxis* qui Μακρόχειρ, ſive *Longimanus*, dictus fuit, circa annum Urbis conditæ trecenteſimum. Qua autem fide & judicio res *Ægyptias* conſcripſerit, non ex *Joſepho* ſolum colligas, qui ex *Manethonis* ſcriptis arguit, πολλὰ Ἡρόδοτον τῶν Αἰγυπ-

Lib. I. contr. Apion.

τιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον, *Herodotum frequenter in* Ægyptiacis *ignoratione mentitum :* ſed & ex *Diodoro ;* cujus verba digna ſunt quæ hic appingantur. Ita ergo ille : Ὅσα μὲν οὖν Ἡρόδοτος καὶ τινες τῶν τὰς Αἰγυπτίων πράξεις συνταξαμένων ἐσχεδιάκασι καὶ συνεγράψαντο, ἑκουσίως προκρίναντες τῆς ἀληθείας τὸ παραδοξολογεῖν, καὶ μύθους πλάττειν ψυχαγωγίας ἕνεκα, παρήσομεν. *Nos autem quæ* Herodotus, *& nonnulli rerum* Ægyptiarum *ſcriptores, portenta narrationum pro veritate ſponte amplexi, & voluptatis gratia fabulas commenti blaterarunt, miſſa faciemus. Harpocrationem* quendam *Ælium* librum ſcripſiſſe περὶ τοῦ κατεψεῦσθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν, *de mendacii arguenda Herodoti hiſtoria*, auctor *Suidas* eſt,

Lib. I. cap. LXIX.

X. Quæ quum ita ſeſe habeant, ad eorum omnium appello tribunal quos nullum cauſſæ præjudicium occupavit, num ſcriptores tam recentes, quorum antiquiſſimus ab iis de quibus diſputamus temporibus tot ſeculis remotus eſt; quique a ſe invicem & ab aliis non ſemel vanitatis convincuntur; qui, etiam quum omni ſua ſolertia & integritate uſi ſunt, aliquando ſe incerta narrare fatentur, & quibus ipſi vix fidem habeant, hauſta nimirum ex *Ægyptiis* ſacerdotibus, quibus haud quaquam religio fuit ambitioſis mendaciis gloriæ gentis ſuæ velificari; qui denique *Hebræorum* res vel incognitas prorſus habuerunt, vel ſero didicerunt, poſtquam *Ægyptiorum* fama orbem impleviſſet; quivis, inquam, cordatus judicet, num ſcriptores ejuſmodi idonei teſtes ſint, ex quibus *Ægyptiacarum* cærimoniarum antiquitatem, *Moſis*, *Joſephi*, *Abrahami* ætate vetuſtiorem, ſolide & valide arguas.

XI. At certiora fortaſſis Manethos ſuppeditaverit, *Ægyptius* ipſe, & qui ſua ex antiquiſſimis eruit columnis, libriſque ſacris. Videamus. Fuit *Manethos* natione *Sebennita*, functione Ἀρχιερεὺς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εἰδώλων, *flamen* Ægyptiacorum *idolorum*, ut *Euſebius* loquitur, ſive ut *Syncellus ;* τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μιαρῶν ἱερῶν ἀρχιερεὺς *impurorum in* Ægypto *ſacrorum ſummus Sacerdos.* Omnem *hiſtoriam Ægyptiacam*, proprieque quæ ad *Theologiam* hujus gentis pertinent, fuſe in *Græcam* tranſtulit linguam, quum in *ſacro opere* quod ſcripſit, tum in aliis commentariis. Vixit ſub *Ptolomæo Philadelpho*, cui hiſtoriam ſuam dedicavit, & *Herodoto* aliquanto fuit recentior. Eruiſſe ſe ſua dicit partim ex *columnis* in *Seriadica* terra poſitis, quibus ſacræ notæ ſacra dialecto a *Thaut*, ſive *Mercurio* inſculptæ erant, partim e libris ſcriptis ab *avo Mercurii Triſmegiſti*, aliiſque qui a ſacerdotibus in templorum adytis aſſervantur. Admodum probabilis Doctiſſimi *Stillingfleti* obſervatio eſt, Occaſionem hujus *Manethonis* hiſtoriæ dediſſe *Philadelphi* Regis curioſitatem, qui quum ex ſacris literis, in Græcum nuper ſermonem tranſlatis, ea de mundi origine & generis humani propagatione didiciſſet, quæ *Moſes* tradit, *Manethoni* in mandatis dedit, ut quæ ex ſuis Archivis proferre Ægyptiorum Sacerdotes pote-

Orig. Sacrar. lib. I. cap. II. §. VIII.

poterant, exponeret: quo conferri a Rege cum vetuſtis Hebræorum annalibus poſſent. Verum quam anilia deliramenta ſub venerandæ antiquitatis nomine ac ſpecie locutus ſit, multis apertiſque rationibus oſtendit *Joſephus*. (Lib. I. contr. Apio.) Idque tum potiſſimum *Manethoni* contigit, quum eas *Ægyptiorum* res enarravit, quibus res *Hebræorum* quodammodo implicitæ fuerunt. Neque id profecto mirum. Quum enim *Ægyptius* eſſet, multas odii atque invidiæ adverſus *Judæos* cauſſas ſe habere eſt arbitratus: & quum impuriſſimorum *dæmonum ſacerdos* eſſet, *Deo Iſraëlis* quicquid ad gloriam ſuam faciebat invidit. Neque aliunde liquidius colligas quam ex ipſo hoc *Manethone*, quam vel imperiti veræ antiquitatis, vel malevoli illius diſſimulatores, imo vero ſcelerati corruptores, *Ægyptii* fuerint; modo ea quæ de *Iſraëlitarum* in *Ægyptum adventu* & ex *Ægypto exitu* ſacræ literæ prodidere, cum iis confligere libeat quæ nugivendus *Manethos* ſcriptis conſignavit, & erudite confutavit *Joſephus*.

XII. At ſaltem *Manethone* accuratior, inquias, atque antiquior SANCHUNIATHON BERYTIUS eſt; qui *Phœnicum* hiſtoriam patrio ſermone ſcripſit, multaque illi immiſcuit, quibus *Ægyptiorum Hebræorumque* antiquitates mirum in modum illuſtrantur. Accurationem Viri ipſum illius cognomen conteſtatur. Nam, ut ex *Porphyrio Theodorus*, Σαγχωνιάθων ὁ κατὰ Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης. *Sanchoniaton lingua Phœnicum ſignificat amicum Veritatis.* Hebraice ſcripſeris סנקנאתו *Sankineatho*, id eſt, *Legis*, ſeu doctrinæ verioris *amicus*: aut ſi verbum verbo reddideris, *Lex zelus ejus.* סן *San*, decurtatum eſt a סנה *Sanna.* Id *Phœnicibus* idem fuit quod *Arabibus* סנה *Sanna*, *Lex*, *Doctrina.* Hinc *Phœnicia* urbs eadem modo appellatur *Kirjat Sepher*, Jud. I. 11. 12. modo *Kirjat Sanna.* Jud. XV. 49. Quam etymologiam incomparabili *Bocharto* debemus.

XIII. Excerpſiſſe autem *Sanchuniaton* ſua dicitur, partim ex *Thoyti* monumentis, qui princeps literas inveniſſe, & ſcribendorum commentariorum auctor fuiſſe perhibetur: partim ex iis quæ acceperat a *Jerombalo Sacerdote Dei* IEUOU, ut ex *Porphyrio Euſebius*, pro quo *Theodoretus* legit IAO: partim denique ex ſingularum urbium commentariis, & templorum monumentis, quæ reperta ſunt in adytis repoſita, *Arcanis Ammonæorum* literis, quarum notitiam pauci oppido aſſecuti ſunt. Tanta porro diligentia ac fide omnia congeſſit, ut hoc illius opus *Abibalo* Regi *Berytiorum* dedicatum, non modo Rex, ſed etiam ii apud ipſum, quorum erat de veritate ſcriptorum cognoſcere, omnes comprobarint.

XIV. Mira vero Scriptoris hujus *antiquitas* eſt: quippe qui *Trojanis* vetuſtior proxime ad *Moſis* ætatem acceſſiſſe, & *Semiramide*, quam *Iliacis* temporibus vel antiquiorem vel æqualem fuiſſe memorant, apud *Aſſyrios* regnante, vixiſſe a *Porphyrio* perhibeatur. Intercedit quidem poſt *Scaligerum Voſſius*, qui, ut probent *Sanchuniatonem* recentiorem

eſſe quam *Phœnicum* annales ferunt, eum meminiſſe obſervant temporis quo *Tyrus* condita eſt, & quidem meminiſſe ut rei jam antiquæ. Atqui *Tyrus* non quidem anno uno ante *Troianam* cladem exſtructa eſt; quod *Juſtinus* libro *Epitomes* ſuæ duodevigeſimo falſo tradidit; attamen ante cladem illam condita eſt annis non amplius LXXVI, ut *Voſſius* putat, vel ſecundum *Ludovici Cappelli* calculum annis LXV. Cæterum ad objectionem eam retundendam obſervari jubet *Bochartus*, nomen *Tyri* in *Phœnice* urbibus multis commune fuiſſe: quarum illa celeberrima, quæ fuit in inſula vicina *Palætyro*, non tamen antiquiſſima. Ea quippe vetuſtiorem fuiſſe *Palætyrum*, vel ex ipſo nomine conſtat. Neque enim aliud *Palætyrus* quam *vetus Tyrus*. Itaque *Palætyri* mentio fit in libro *Joſuæ* cap. XIX. 29. Ibi enim מבצר צור *civitas munita Tyrus Aſéritarum* limes ad mare, non procul a *Sidone*, non poteſt alia eſſe quam *Palætyrus*. Porro de *Palætyro*, non de *Tyro* inſulari actum eſſe in illis *Sanchuniatonis* verbis, quibus tota nititur *Scaligeri* & *Voſſii* argumentatio, contendit *Bochartus*. At *Bochartum* non contemnendis argumentis refellit Reverendiſſimus *Stillingflet. Orig. Sacr. Lib.* I. *Cap.* II. §. IV. In eo vero omnes conſentiunt, inſignem eſſe *Porphyrii* parachroniſmum, quando *Semiramidem* tempore belli *Trojani* aut paullo ante vixiſſe hariolatur: quum conſtet, eam *Iliaca* tempora annis circiter octingentis anteceſſiſſe. Hæc de *Sanchuniationis auctoritate* atque *ætate* ex *Porphyrio* & *Philone Byblio*, *Sanchuniatonis* interprete, habet *Euſebius*, *Præpar. lib.* I. *cap.* IX.

XV. Sed & hic multa obſervanda veniunt. I. Qualiſcunque fuerit *Sanchuniaton*, & quantæcunque ætatis, omnia arguunt eum *Moſe* fuiſſe recentiorem. *Joſephus* ita calculos ponit, ut putet *Exodum Iſraëlitarum* ex *Ægypto* ſub ducatu *Moſis bellum Trojanum* annis propemodum *mille* præceſſiſſe: eamque *Joſephi* computationem Chriſtiani Veteres ſummo ſtudio admiſerunt. Hinc *Juſtinus Martyr* collocat *Moſen Judæorum* ducem in temporibus *Ogygis* & *Inachi*. *Inachus* autem *Argis* in *Peloponneſo* novum regnum formaſſe creditur anno *Periodi Julianæ* 2857. *Ogyges* paulo poſt regnavit in *Attica*, illiuſque ætate *diluvium* accidit, quod ab ipſo denominatur, & *Olympiadem* primam mille ac viginti annis anteceſſiſſe proditum eſt ab *Acuſilao*. *Joſephum* ſecutus eſt *Theophilus*: *Juſtinum Tatianus*, *Tertullianus*, *Africanus*: *Tatianum*, ut ſolet, *Clemens Alexandrinus*: *Africanum Epiphanius*, atque *Georgius Syncellus*. Nec quiſquam, ut ipſe *Marshamus* noſter fatetur, repertus eſt ante *Euſebium*, qui de vetuſtate *Moſis* detrahere auſus ſit. *Euſebius* autem de veteri *Moſaicæ* ætatis προχρονισμῷ detraxit annos CCLXXXIV. Eumque ſequuntur *Scaliger*, *Petavius*, *Marshamus*, & ex recentioribus Chronologis multi: jure an injuria, nunc quidem inquirere non libet. At demus, *Moſen* trecentis propemodum annis juniorem fuiſſe quam *Joſephus*, antiquitatis fortaſſe

quam

quam veritatis in hac re ſtudioſior, contendit: ponamuſque eum floruiſſe ætate *Cecropis* primi *Athenienſium* Regis, *Periodi Julianæ* anno 3156. anteceſſerit certe *Trojæ* cladem quatuor fere ſeculis. Hæc enim, ut ait *Petavius*, *certiſſime incidit in eum annum qui eſt Per. Jul.* 3530. Hinc ſequitur, ſi verum eſt, quod cum *Porphyrio Suidas* prodidit, *Sanchuniatonem* tempore *Belli Trojani* fuiſſe, eum *quadringentis* propemodum *annis Moſe* eſſe juniorem; ſi *Voſſio* & *Scaligero* conſciſcamus, multo pluribus. Et hic nobis *Sanchuniaton* idoneus earum antiquitatum teſtis erit, quæ *Moſis* ævum ſuperant?

XVI. At ſua, inquiunt, ex *antiquiſſimis monumentis* hauſit. Cedo, quibus? Ex *ſingularum*, ais *urbium & templorum commentariis*. At quis eorum fidem præſtet? Et præſtiterit. Quid iſta *Phœnicum* monumenta habent, quo *Ægyptiacarum* præ *Hebraicis* cærimoniarum vetuſtas adſtruatur? Pergis. *Sed alia ex* Thoyti *arcanis libris mira induſtria collegit.* At quid de iſtis *Thoyti* libris ſentiendum ſit, ſupra a nobis prolixe eſt expoſitum: mox addenda erunt alia.

XVII. Sed undecunque ſua habuerit *Sanchuniaton*, quis *Sanchuniatonem* habet? Quidquid ille ſua, id eſt, *Phœnicum* lingua ſcripſit, illud omne pridem periit. In *Græcum* quidem ſermonem *Philo*, non *Judæus* ille *Alexandrinus*, ſed *Gentilis* aliquis *Byblius Adriano* σύγχρονος, tranſtulit. At quis dicet, qua peritia, qua fide? Sed neque *Philonis* illius quicquam ſupereſt niſi ἀποσπασμάτια apud *Euſebium* & ſi quem forte alium, ubi inter multas fabulas vera aliqua quaſi per nebulam deprehendas. Et profecto nihil admodum, quod momenti alicujus ſit, a viris doctiſſimis productum memini, quo immane illud aſſertum de *Hebræorum* religione ex *Ægyptiorum* ſacris arceſſenda firmatum eant. Atque ita nunc oſtendiſſe arbitror, non eſſe eos, quorum teſtimonio potiſſimum viri doctiſſimi nituntur, hiſtoricos, graves ſatis atque idoneos tantæ rei auctores.

XVIII. Multo minus ex APOLLINIS oraculo, quod cæteris ſuis obſervationibus præſtruere *Marshamo* libuit, confici poterit philoſophiam Divinam, quæ viam ad beatitudinem demonſtrat, ex *Ægyptiorum* ſchola prodiiſſe. *Euſebius* equidem cauſſas ſuas, eaſque graves habuit, cur iſthoc teſtimonio, quod Gentiles pro Divino admittebant oraculo, adverſus Gentiles pugnaret. Apud nos autem, qui decantata id genus oracula, vel pro vafrorum hominum commentis, vel pro fallacibus malorum dæmonum carminibus habemus, imbelle prorſus id telum eſt. Liceat nobis *Marshamo* reſpondere *Alexandrini Clementis* verbis, in *Protreptico ad Gentes*: Διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς ἄχρηστα χρηστήρια, τὸν Κλάριον, τὸν Πύθιον &c. *Narra nobis alius quoque Divinationis, vel inſanæ potius vanitatis oracula, Clarium, Pythium &c.* Μανικὰ ταῦτα ὡς

ἀληθῶς

ἀληθῶς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια. *Sunt hæc vere inſana hominum infidelium commenta.*

CAP. II.

Ex Apollinis Oraculo & Sanchuniatone oſtenditur Hebræorum antiquitates Ægyptiacis anteponendas eſſe.

I. *Qui adverſus nos producuntur teſtes, ii pro nobis pugnant.* II. *Apollinis oraculo Hebræi non minus quam Ægyptii, imo ſupra illos, laudantur.* III. *Marshami cavillum retunditur.* IV. *Thoyt, ſive Mercurius Ægyptiorum, ex quo ſua habere dicitur Sanchuniaton, ſecundum Auguſtinum Moſe recentior, ſecundum Artapanum ipſe Moſes eſt.* V. VI. *Magnam utriusque convenientiam ediſſeruit Huetius.* VII. *Non tamen quicquid Thoyti eſſe perhibetur Moſi attribuendum eſt.* VIII. *Jerombalus, ex cujus commentariis quædam tranſcripſit Sanchuniaton, Gideon eſſe videtur.* IX. *Multa quæ de rerum primordiis narrat, Moſis hiſtoriam reſipiunt.*

I. DEFUNCTI nunc hoc argumento cenſeri poſſemus, poſtquam oſtendimus, aut nihil aut parum admodum præſidii *Marshamo* cum ὁμοψήφοις in iis auctoribus ac teſtimoniis eſſe quæ cauſſæ ſuæ validiſſima exiſtimant propugnacula. Sed non libet nobis ſola ictuum declinatione adverſarii fatigare lacertos; audaciores in prælio facti, quas nobis obtenderat, eas in ipſum convertimus machinas; & ab *oraculis*, quibus terrorem nobis incutere conatus eſt, a *Sanchuniatone*, *Manethone*, *Diodoro*, *Plutarcho*, cæteriſque triariis ſuis, argumenta mutuabimur, quibus evincamus, *Ægyptiorum* etiam antiquiſſima quæ laudantur Theologumena, *Hebraicis ſupparia*, imo poſteriora eſſe.

II. Ab ORACULO iſthoc incipiamus. Quicquid ibi *Apollo* in *Ægyptiis*, idem & in *Hebræis Phœnicibuſque* laudat. Ita anim perſequitur:

Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδὺς μακάρων ἐδάησαν
Ἀσσύριοι Λυδοίτε καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.

Plurima quin etiam ad ſuperas via cognita ſedes
Phœnici, Aſſyrio, Lydo, Hebræoque colonis.

Atque operæ pretium eſt attendere quid ex Oraculo iſto *Porphyrius* inferat, prout verba illius *Euſebius* exhibet, ex tranſlatione *Franciſci Vigerii*. Præp. lib. IX. cap. X. Is ergo ita: *Nam quæ ad Deos, inquit, via ducit, æreis obſtructa vinculis, arduaque ſimul & aſpera eſt, cujus quum Barbari calles ſemitaſque plurimas invenerint, Græci tamen partim ab ea prorſus aberrarunt, partim eam quum jam*

jam tenerent, etiam depravarunt. Cæterum illius inventionem Ægyptiis, Phœnicibus, Chaldæis, (Aſſyrii *enim illi ſunt*) Lydis & Hebræis *Deus aſſignandam eſſe teſtatur. Præterea in altero quodam oraculo idem* Apollo *ſic fatur:*

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίαν λάχον, ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένεθλον Ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.
Chaldæo Hebræoque unis ſapientia ceſſit,
Qui caſto æternum venerantur numen honore.

Idemque conſultus, quo ſenſu cœleſtes orbes multos eſſe dicerent, ita reſpondit:

Unicus in toto curvatur circulus orbe,
At ſeptem zonis aſtrorum eductus in oras:
Ἃι δὴ Χαλδαῖοι καὶ ἀριζήλωτοι Ἑβραῖοι
Οὐρανίας ὀνόμησαν, εἰς ἑβδόματον δρόμον ἕρπειν.
Has Chaldæus ait, famaque illuſtris HEBRÆUS,
Nomine cœleſtes ſepteno ſerpere curſu.

Hactenus *Porphyrius*.

III. Hæc nunc cum tuis contende, Nobiliſſime *Marshame*; ac tum dicito num primas *Ægyptiis* tuis præ *Hebræis Apollo* deferat. Imo vero, ais. Nam *Ægyptios primo, Hebræos ultimo loco recenſet.* Sed tuam fidem! Vir candidiſſime, hiccine enumerandi ordo ad tam indignum eruditione tua cavillum te compellet? quum *Porphyrio* ipſo interprete, ἔυρησις earum rerum non minus *Hebræis* quam *Ægyptiis* aſſignetur, neque ullo verbulo, quisquis ille fuerit *Apollo*, moneat, illos ab his ſua mutuatos eſſe. Quid intereſt, quis primo, quis altero, quis tertio ordine numeretur? Quid ſi *Poëta* id metro ſuo indulſerit? Quid ſi *Apollinem* gradatione quadam uſum exiſtimemus, ut ab *Ægyptiis* orſus, poſt multas nationes permeatas, tandem in *Hebræis*, ut omnium laude digniſſimis, deſinat? Nunquid eo nos ducit Ἀριζηλώτων *Illuſtrium* elogium, quo alio ipſos oraculo inſignivit? Denique tantum abeſt, ut ultimo eos loco haberi velit, ut ex adverſo non *primos* eos duntaxat, ſed & *ſolos*, veræ Theoſophiæ poſſeſſores pronunciet.

IV. Sed & de SANCHUNIATONE videamus. Is id cum *Manethone* commune habere dicitur, quod ſua uterque ex antiquiſſimis quibuſdam *Thoyti* ſive *Taauti*, quem Ἑρμῆν, *Græci*, *Mercurium* Latini vocant, monumentis hauſerit. At quis ille *Mercurius* ſit, in tam obſcura fabularum nube latet, ut ex ea hiſtoriæ veritatem eruere admodum ſit difficile. De Civit. Dei lib. XVIII. cap. XXXIX.
Auguſtinus eum *Moſe* recentiorem fuiſſe docet. *Eo quippe tempore quo* Moyſes *natus eſt, fuiſſe reperitur* Atlas *ille magnus Aſtrologus* Promethei *frater, maternus avus* Mercurii Majoris, *cujus nepos fuit* Triſmegiſtus *ille* Mercurius. *Artapanus*, vetus auctor, cujus fragmenta aliquot *Euſebius* nobis Præp. lib. IX. cap. XXVII.

Ægyptiac. X

nobis reſervavit, narrat, *Moyſum Judææ* mulieris infantem, ſed a filia *Palmanothis Ægyptiorum* regis adoptatum, permulta humano generi utiliſſima tradidiſſe. Διὰ ταῦτα οὖν τὸν Μώϋσον ὑπὸ τῶν ὄχλων ἀγαπηθῆναι, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἰσοθέου τιμῆς καταξιωθέντα προσαγορευθῆναι Ἑρμῆν, διὰ τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἑρμηνείαν. *Quibus rebus non modo populorum ſibi amorem conciliarit, verum etiam parem ſuperis honorem a ſacerdotibus, qui* Ἑρμῆν *illum, hoc eſt* Mercurium, *ſive Interpretem, ob ſacrarum literarum* ἑρμηνείαν *interpretationem, appellarunt, facile impetrarit.* Quæ ſi vera ſunt, fabularis ille Ægyptiorum *Theut*, ſive *Mercurius*, ipſe *Moſes* ſit.

V. Et ſane plurimam utriuſque convenientiam prolixe exſecutus *Huetius* eſt. Nobis inſigniora enotaſſe ſufficiat. *Mercurium Thebæum* fuiſſe, narrat *Clemens Alexandrinus*; *Cicero*, *Nilo* patre natum. *Moſes Ægyptius* fuit, & infans *Nili* aquis expoſitus, atque inde a *Pharaonis* filia ejuſque famulabus extractus. Quamobrem & *Mercurius* a *Nymphis* in *Tricrenis* lotus fuiſſe perhibetur. Laudatur *Apollinis* recens nati *venuſtas*. *Moyſen* ſcitulum infantem *pulchellumque* fuiſſe, non noſtræ ſolum literæ prodiderunt; ſed & ad exteros ejus rei fama dimanavit. Sic enim de eo *Juſtinus*: *Quem præter paternæ ſcientiæ hæreditatem, etiam formæ pulcritudo commendabat.* (Lib. XXXVI.) *Paſtorum* Deus *Mercurius* fuit, ipſumque oves paviſſe ferunt. *Paſtoralem* vitam egit *Moſes*, ſocerique *Jethronis* oves duxit, & præfuit *Iſraëlitis*, qui ſe *Paſtores* ovium a prima origine fuiſſe profitebantur. Νόμιον, *Mercurium* veteres vocarunt: quod nonnulli quidem a *pecudum paſtu*, ſed *Phurnutus*, apud *Joſephum*, commodius a *Legum latione* derivat. (Lib. I. cont. Apion.) Et hoc appoſite in *Moſen* quadrat, qui *Legislatorum* omnium antiquiſſimus & nobiliſſimus eſt. *Præſtigiator* fingitur *Mercurius*: nunquid propter edita a *Moſe* per totum vitæ curriculum *prodigia*? Decantatus *Mercurii Caduceus* eſt, virga nimirum, ſerpentibus intexta, portentorum effectrix: *virgæ* ſcilicet illius *mirificæ* inſtar, quæ a *Moſe* demiſſa in terram *colubri* inſtar reptavit, veneficorum *Ægyptiorum* deglutiit virgas, & mirabilia ſubinde opera patravit. *Furax* habitus fuit *Mercurius*, & furum Deus. *Iſraëlitis* auctor fuit *Moſes*, ut *vaſis aureis* atque argenteis, & plurima veſte *fraudarent Ægyptios*. Unde *Trogus* de *Moſe*: *Dux exulum factus, ſacra Æpyptiorum furto abſtulit.*

VI. *Vius*, ſive *Semitalis Deus*, ac itinerum præſes, exiſtimatus ac dictus eſt *Mercurius*. Ἡγεμόνιον appellari auctor eſt *Phurnutus*. *Moſes Iſraëlitis* per quadraginta annos in deſertis & aviis locis *viæ* ſe *ducem* præbuit. *Deorum hominumque nuncius* ac ſequeſter habitus *Mercurius*, qui juſſa Deorum ad homines, hominum preces ad Deos referret: *Moſes* etiam μεσίτης *internuncius* Deum inter & *Iſraëlitas* fuit, illiuſque crebræ itiones, ac diutinæ in montis *Sinai* faſtigio manſiones, frequentataque cum numine colloquia, & juſſa Dei ad homines, & vota promiſſaque *Iſraëlitarum*

rum ad Deum relata, ſacris celebrata literis ſunt. *Rerum* omnium, & *ſapientiæ* univerſæ inventionem *Mercurio* ſuo attribuerunt *Ægyptii*. *Moſes* autem libris ſuis *rerum* omnium *primordia* complexus eſt, nec mundi ſolum & naturæ, ſed & Religionis ac Theologiæ, hiſtoriæ quoque generis humani & animalium, Geographiæ, Politices, caſtrenſis diſciplinæ, aliarumque complurium. Merito ut dixerit *Clemens Alexandrinus*: Ἔστιν οὖν ὁ Μωϋσῆς ἡμῖν προφητικὸς, νομοθετικὸς, τακτικὸς, στρατηγικὸς, πολιτικὸς, φιλόσοφος, Strom. lib. I. *Eſt ergo nobis* Moſes *præſcius futurorum*, *legum lator*, *aciei ſtruendæ*, *exercitus ducendi*, *Reipublicæ adminiſtrandæ peritus*, & *Philoſophus*. Quum ergo, ſecundum ingenioſas & eruditas has Illuſtris *Huetii* obſervationes, inter Fabularem Ægyptiorum *Mercurium* noſtrumque *Moſen* tanta ſit convenientia, quid ni *Artapano* aſſentiamur, *Moſen*, ob præclara in *Ægyptios* merita, *Mercurii* nomine ab iis decoratum eſſe?

VII. Quæ itaque veritati ac pietati conſentanea ex *Mercurii* commentariis ſcriptis ſuis inſeruiſſe *Sanchuniaton* & *Manethos* narrantur, ea ex *Moſis* fontibus petita haut abſurde opinari poſſumus. Non profecto quod omnia quæ e *Taauti* libris a *Porphyrio* proferuntur, aut quæ *Mercurii Ægyptii* opera recenſentur a *Clemente Alexandrino*, & *Cyrillo*, *Moſi* attributa velimus: quamvis & in illis nonnulla *Moſaicæ* doctrinæ, ſed mala manu interpolatæ, & commentis adulteratæ, veſtigia deprehendamus, quod & *Cyrillus* annotavit. Sed propter viri antiquitatem & auctoritatem, multa *Mercurio* adſcripta ſunt a ſubdolis hominibus, favorem ſcriptionibus ſuis & plauſum illuſtris nominis mendacio quærentibus. Atque ita fieri potuit, ut inter plurima ψευδεπίγραφα, aliqui reperti ſint commentarii, in quibus *Moſaicæ* doctrinæ haut contemnenda exſtent rudera: ſed monſtroſarum fabularum turpitudine fœdata. Tales fuiſſe credibile eſt, quos γενικὰ τοῦ Ἑρμοῦ vocat *Manethos*, quod Vir Doctus interpretatur *Moſis Geneſin*, quam & ספר תולדות *librum Generationis*, dictum ab *Hebræis* oſtendit *Scaliger*.

VIII. Favet conjecturæ, quod, inter alia hiſtoriæ ſuæ ſcribendæ ſubſidia, *Sanchuniaton* habuiſſe narretur τὰ ὑπομνήματα Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως τοῦ Θεοῦ Ἰαὼ, vel ut *Euſebius* habet Ἰευὼ, *commentaria* a JEROMBALO, *Sacerdote Dei* JAO. Quis ille *Jao*, niſi JEHOVA Deus noſter, de quo notum eſt *Clarii Apollinis* apud *Macrobium* oraculum:

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμεν Ἰαώ.

Maximus ille Deum tibi ſit cui nomen IAO.

Quis *Jerombalus*, niſi *Gideon*, qui & *Jerubbaal* dictus? Neque mirum hunc, etiamſi *Sacerdos* non eſſet, imo ne *Levita* quidem, ab *Ethnico* homine, & rerum *Hebraicarum* non admodum perito, pro ſacerdote fuiſſe habitum, quia fortaſſis fando audiverat eum ex hoſtium ſpoliis *Ephod* in urbe ſua conſtituiſſe. Niſi *Bocharti* obſervationi ſubſcribere malimus, quod

X 2 *Hebræa*

Hebræa phraſi *Judæorum Magnates* כהנים ſive *Sacerdotes*, dicantur. Eo ergo exemplo potuit vocari *Sacerdos Jao*, id eſt, præfectus, ab eo Deo, cujus nomen *Iao* eſt, populo ſuo præſtitutus. Cur vero commentaria illa quæ revera *Moſis* ſunt, *Jerubbaalis* ſive *Gideonis* commentaria dicantur, explanare difficile eſt: niſi id ſtatuamus, quod & res ipſa docet, mire profanos iſtos auctores in confundendis ſacris nominibus hallucinatos eſſe. Sed & fieri potuit ut *Gideoni* fœdus aliquod, frequenſque commercium cum *Berythiis* fuerit; quo factum eſt ut *Berythii*, *Gideonis* ope, aliqua de religione didicerint, ut vice verſa *Iſraëlitæ*; mox poſt mortem *Gideonis*, *Baal Berith* ſibi in Deum conſtituerunt. Jud. VIII. 33. Eſt autem *Baal Berith* idolum *Beryti* urbis e qua oriundus *Sanchuniaton*; qui ſi *Gideone*, uti credibile eſt, recentior fuit, ſua quædam ex civium ſuorum traditione aut commentariis, quos illi ab *Iſraëlitis Gideonis* opera habuerunt, exſcribere potuit.

IX. Atque ipſa ſane res loquitur, ex *Moſis* hiſtoria, ſed per multos anfractus, derivata eſſe quæ de mundi primorumque hominum ortu *Sanchuniathon* narrat, quanquam miris torſionibus ac putidis parachroniſmis omnia involvat fabuloſus auctor. Tantum lectori meo a rebus ſuis otii opto, ut *Sunchuniatonis* λεπτολογήματα ad eruditum illum *Bocharti* commentarium examinet, qui exſtat *Geographiæ ſacræ lib.* II. *cap.* II. Pro ſpecimine hæc ſunto. In ipſo operis exordio legas, ſtatim initio rerum fuiſſe πνοὴν ἀέρος ζοφώδους, *tenebroſi aëris ſpiritum*, quem appellat χάος ἐρεβῶδες, כהורת ערב, *Chaut Ereb*, *caliginem veſpertinam.* Res ſumta ex verbis *Moſis* Gen. I. 2. *Et fuit caligo ſuper faciem abyſſi.* Vox *Erebi* ex verſu ויהי ערב *& fuit Ereb*, id eſt, *veſpera.* Ibidem primi homines facti leguntur ἐκ τοῦ Κολπία ἀνέμου. Ventus ille *Colpia* idem eſt quod קול־פי־יה *Col pi Jah*, *vox oris Dei*, cujus inſpiratione & verbo factus eſt homo. Narrat etiam quendam, licet loco non ſuo, γήϊνον αὐτόχθονα, id eſt אדם *Adamum*, qui ſolus vere γήϊνος & αὐτόχθων, id eſt ex *ipſa terra natus*; quod & *Hebræo* nomine ſignificatur. Meminit & alicujus Ἐλιοῦν τοῦ καλουμένου ὑψίστου. *Eliun* eſt עליון, *Elion*, unum ex nominibus Dei, quod & *excelſum* notat. Dei *Elion* uxorem fingit eſſe Βηροὺθ, hæc ברית *Berith* Dea, de qua Jud. VIII. 33. Deum autem *Eliun* quum cœlum genuiſſe ἱστορεῖ, deſumtum illud videtur ex Gen. XIV. 19. אל עליון קונה שמים וארץ. *Deus Elion genitor cœli & terræ.* Nam קנה etiam *generare* eſt. Gen. IV. 1. Prov. VIII. 22. Quis non videt hæc, multaque id genus alia, *Hebraicas* magis quam *Ægyptiacas* reſipere antiquitates?

Cap. III.

Manethonis de Hebræorum introitu & exitu ex Ægypto ſtolidæ ineptiæ.

I. *Antiquiſſimas Ægyptiorum de rebus Hebraicis commentationes meras nænias eſſe, ipſa Manethonis hiſtoria evincit.* II. III. IV. *Quæ de Paſtorum extraneorum, qui Hycſos dicti ſunt, regno, eorumque expulſione ex Ægypto, itinere per deſertum in Judæam, ædificatione Hieroſolymæ narrat.* V. *Ea per multos fabularum anfractus ad Hebræos pertinent; qui extranei, paſtores, & Phœnices fuerunt, ſive ex Canaane appulſi.* VI. *Primo quidem Abraam, cum multis, uti credibile eſt, Cananæis.* VII. *Hic propter ingentes opes Ægypto potitus fingitur, & non quidem cauſſa, attamen occaſio fuit illatæ Ægyptio Regi calamitatis.* VIII. *Qui cum Abrahamo venerunt Cananæi, in Ægypto permanentes, paullatim regnum formare potuerunt Ægyptiis infeſtum.* IX. *Hycſos, ſi Paſtores captivos notet, optime Iſraëlitis convenit.* X. *Qui in Joſepho totam Ægyptum quodammodo obtinuerunt, aſt eo mortuo, veluti captivi, Geſſenis incluſi ſunt anguſtiis.* XI. *Quæ porro diſſimillima Moſaicis proſequitur Manethos, ea imperitiam vel malitiam hominis arguunt, Hebræos ſub fabulis iſtis haut latere, non arguunt.* XII. *Quod & Grotius docuit.* XIII. XIV. *Et Nicolaus Abramus fuſe exſecutus eſt.* XV. *Ex cujus obſervationibus colligitur, ſequioris ævi Ægyptios de Hebræorum antiquitatibus nihil intemeratum apud ſuos inveniſſe.* XVI. *Id unum recte dixit Manethos, Moſen ſuis leges dediſſe quæ maxime Ægyptiorum conſuetudinibus inimicæ erant.*

I. SED & ex Manethone haut difficulter colligas, ea quæ de *Iſraëliticæ* gentis ſtirpe atque origine ipſis nobisque ex *Moſe* notiſſima ſunt, præ nimia antiquitate, illorum temporum, quibus *Manethos* vixit, *Ægyptiis*, propemodum incognita fuiſſe, & in iis ipſis quæ vetuſtatem mentiebantur commentariis, adeo fabuloſe, abſurde, & confuſanee fuiſſe tradita, ut vix umbram veritatis deprehendas. Unde argumentando inferimus, nugatorias eſſe *Ægyptiorum* commentationes quando de *Moſaicis* temporibus & quæ iis antiquiora ſunt garriunt; & nihil denique de iſtis ætatibus certi exſtare, in quo pedem tuto figas, niſi in *Moſis* ſacra hiſtoria. Fruſtra itaque *Manethonem* laudari quando de *Iſraëlitarum* antiquis ritibus ferenda eſt ſententia. Quid enim ab eo ex

exſpectes homine, qui neque unde oriundi *Iſraëlitæ* ſint, neque qua occaſione in *Ægyptum* venerint, indeve exierint; neque quis *Moſes* fuerit, utrum *Hebræus* an *Ægyptius*, exploratum habuit: neque *Davidis* tempora, quibus demum occupata a *Judæis*, & ædificata auctaque *Hieroſolyma* eſt, a tempore exitus ex *Ægypto* diſtinguere didicit? Hoccine demum auctore finiemus, quid ſacrorum vel dogmatum vel cærimoniarum *Ægyptii* ante *Hebræos* habuerint?

II. Ac ne temere hæc dixiſſe videar, audiamus quæ *Manethos* de primo *Hebræorum* in *Ægypto* adventu, quæ de *exitu*, quæ de *occupatione* terræ *Canaan* fabulatur. Quum vero *Manethonem* ipſum non habeamus, nemo id melius *Joſepho* dixerit. Cujus hæc ſunt in primo contra *Apionem* verba. *Is* Manethos *in ſecundo* Ægyptiacorum *hæc de nobis ſcripſit. Ponam vero etiam verba ejus tanquam ipſum illum adducens teſtem. Fuit* nobis (*ita* Manethos) *Rex* Timaus *nomine. Sub hoc neſcio quo modo Deus iratus fuit: & præter ſpem ex partibus Orientalibus homines, genere ignobiles, adepta fiducia in provincia caſtrametati ſunt. Et facile ac ſine bello eam potenterque ceperunt: & principes ejus alligantes, de cætero civitates crudeliter incenderunt: & Deorum templa everterunt. Erga omnes vero provinciales inimiciſſime ſe geſſerunt: & alia non pauca, quibus eorum crudelitatem exaggerat.* Deinde Regum quibuſdam nominibus interjectis, narrat gentem illam vocatam eſſe Hycsos, hoc eſt *Reges Paſtores. Hyc* enim ſecundum ſacram linguam *Regem* ſignificat; *Sos* vero *paſtorem* ſive *Paſtores*, ſecundum communem dialectum: & ita compoſitum invenitur *Hycſos*. Quidam vero dicunt, eos *Arabas* eſſe. Addit *Joſephus*: *In aliis autem exemplaribus non Reges ſignificari comperi per appellationem* Hyc, *ſed e diverſo* captivos *declarari* paſtores. Hyc *enim* Ægyptiaca *lingua, & hac, quando denſo ſono profertur* captivos *aperte ſignificat: & hoc potius veriſimile mihi videtur, & hiſtoriæ antiquæ conveniens.*

III. Poſt alia interjecta pergit *Manethos: Sub Rege cui nomen erat* Alisfragmuthoſis *victos paſtores, & aliam quidem univerſam* Ægyptum *perdidiſſe, incluſos autem in locum habentem menſuram jugerum decem millium: cui loco nomen eſt* Avaris. *Filium vero* Alisfragmuthoſeos Themoſin *conatum eos vi expugnare cum quadringentis octoginta millibus armatorum eorum muros obſediſſe: Quum vero de obſidionis ſucceſſu deſperaſſet pacta cum eis feciſſe, ut* Ægyptum *relinquentes quo vellent innoxii omnes abirent. Illos vero his promiſſionibus impetratis, cum omni domo & poſſeſſionibus, non minus ducenta quadringenta millia numero ex* Ægypto *per deſertum in* Syriam *iter egiſſe: & metuentes* Aſſyriorum *potentiam (tunc enim illi* Aſiam *obtinebant) in terra quæ nunc* Judæa *vocatur civitatem ædificaſſe, quæ tot millibus hominum ſufficere poſſet, eamque* Hierosolymam *vocitaſſe.* Hæc *Manethos.*

IV. Qui

IV. Qui alibi, uti *Joſephus* arbitratur, ſui oblitus, incredibilia verba de *Judæis* inſeruit, volens iis permiſcere plebem *Ægyptiorum* leproſorum, aliorumque languentium, qui, ſicuti ait, abominatione ex *Ægypto* dilapſi ſunt. Longa eſt fabula: ſed ſumma ſequar faſtigia rerum. Quum *Amenophis* rerum in *Ægypto* potiretur, aliquis ei cognominis perſuaſit regi, fore ut Deos conſpicaretur, ſiquidem provinciam a leproſis aliiſque immundis hominibus purgare contenderet. Qua re lætatum regem omnes corpore debiles ex *Ægypto* congregaſſe, ad numerum octuaginta millium. Eoſque ad lapidicinas in partem Nili orientalem miſiſſe. Quibus quum eruditi quidam, at leproſi, Sacerdotes intereſſent, Rex, Deorum iram reveritus, ad requiem eorum & tutamen ſecrevit iis urbem deſertam, quæ fuerat Paſtorum, nomine *Avarim*. Illi autem locum hunc ad rebellionem oportuniſſimum nacti, ducem ſibimet quendam *Heliopolitanorum* pontificum, *Oſarſiphum*, conſtituerunt, qui mutato dehinc nomine *Moſes* vocatus eſt. Hic eos ſacramento primum obſtrictos, ſuiſque initiatos ſacris, QUÆ MAXIME ÆGYPTIORUM CONSUETUDINIBUS INIMICA ERANT, (ita ad verbum *Manethos*) ad bella contra *Amenophim* ſe accingere juſſit. Pactoque fœdere cum paſtoribus iis qui videbantur a *Themoſe* Rege depulſi ad *Hieroſolymorum* urbem, multum *Amenophi* negotii faceſſivit. *Solymitæ* enim iis ſeſe adjungentes, *Amenophim* quidem in *Æthiopiam* fugere coegerunt, civitates vero & vicos *Ægypti* incenderunt, Deorum imagines cremaverunt, donec *Amenophe ex Ætiopia* cum numeroſo exercitu ingentique animo redeunte, leproſorum ea hominum paſtorumque colluvies fuſi fugatique ſunt, proſequentibus eos *Ægyptiis* ad uſque *Syriæ* fines.

V. Quæ *Joſephus*, & *Joſephum* ſecuti Viri Doctiſſimi, tanquam de *Hebræis* dicta magno conſenſu accepere: *Manethonem* quidem vel ignorantiæ vel falſi poſtulantes, quod multis veritatem figmentis obſcuraverit: non ita tamen quin interdum quaſi per nebulas radii quidam illius intermicent. Et profecto multa ſunt quæ opinionem iſtam reddant probabilem. Ait, *paſtores* quoſdam *extraneos* e partibus *Orientalibus* in *Ægyptum* ſeſe contuliſſe. At *Hebræi extranei Ægyptiis* erant, & *paſtoritiam* agebant vitam, jam inde ab *Abrahamo*. Addit quidem, fuiſſe qui dixerint eos eſſe *Arabas*, quod *Marshamus* avide arripit, ne *Hebræi* viderentur: ſed non oſtendit *Manethos* ſe in ea fuiſſe mente. *Africanus*, qui ſua ex *Manethone* excerpſit, *Phœnices* fuiſſe teſtatur. Verba ſunt: Pag. 104.

Πεντεκαιδεκάτη δυναστεία ποιμένων. ἦσαν δὲ Φοίνικες ξένοι, βασιλεῖς ἕξ, οἱ Μέμφιν εἷλον.

Decima quinta Dynaſtia *Paſtorum*. *Fuere autem* Phœnices *advenæ ſex Reges, qui* Memphin *ceperunt*. Id ipſa regum nomina palam docere videntur. Qua de re conſuli *Bochartus* poteſt. Geogr. Sac. Part. II. lib. I. cap. IV.

VI.

VI. Venerunt ergo in *Ægyptum Phœnices*; *Abrahamus* nimirum cum familia ſua ſatis numeroſa, &, uti credibile eſt, cum *Abrahamo* plurimi *Cananæi*, eadem evitandæ famis neceſſitate impulſi. Certe *Joſephus*, *Lib.* VI. *De Bello Jud. cap.* XI. *infinitam ei propemodum multitudinem* tanquam itineris ſociam jungit. Quæ quamvis τὰς τῶν ῥητόρων ληκύθους redoleant, non tamen ita dicenda fuiſſent, ſi *ſolus Abraham* deſcendiſſet cum familia. Addit *Polyhiſtor* ex *Artapano*, τῶν τούτῳ συνελθόντων πολλοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καταμεῖναι διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας, *Eorum qui cum ipſo deſcenderant non paucos, ubertate regionis allectos, in* Ægypto *manſiſſe.*

Vide Nicol. Abra. Pharum. Lib. VIII. cap. XI.

VII. Pergit *Manethos*, extraneos iſtos ῥαδίως καὶ ἀμαχητὶ *facile & ſine pugna Ægypto* potitos. Id de *Abrahamo* non abſurde intellexeris, dum & in Saræ gratiam, ut ait Scriptura, & propter ſingularem ſapientiæ opinionem, quam *Ægyptiis* impertiit, ut apud *Euſebium Nicolaus Damaſcenus*, *Eupolemus*, *Artapanus* aliique teſtantur, ad tantas opes evectus eſt, ut dici potuerit *Ægyptum* quodammodo *ſpoliaſſe.* Factum hoc, inquit *Manethos*, ſub *Timæo* Rege, cui ὁ Θεὸς ἀντέπνευσεν, *Deus reflavit*, *fuitque contrarius.* Quis in *Timæo* iſto *Pharaonem* non deprehendit, quem *flagellavit Dominus plagis maximis*, *propter* Abrahamum *&* Saram Abrahami *uxorem?* Gen. XII: 17. Perſequitur *Manethos*: *magnas clades* Ægyptiis *intulerunt.* Non tota quidem re, ſed facti quibuſdam circumſtantiis errans. Non enim id aliorum injuriæ; ſed *Pharaonis* intemperantiæ referri debuit acceptum. Nec *Abraham* cauſſa fuit; attamen illatæ Divinitus calamitatis occaſio. Qualis autem ea fuerit calamitas, ſcriptura non exprimit. *Joſephus* auctor eſt, peſtem fuiſſe, & ſeditionem popularem: *Philoſtratus*, morbos inſolentes, cruciatuſque horrendos: *Polyhiſtor* ex *Eupolemo*, Συνέβη δὲ inquit; φθείρεσθαι αὐτοῦ τὸν οἶκον καὶ τὸν λαὸν, *accidit autem, ut & familia* Pharaonis, *& populus interiret.*

VIII. Porro quum ex *Artapano* viderimus, multos eorum qui ex *Canaane* ſeu *Phœnicia* cum *Abrahamo* deſcenderant in *Ægypto* ſubſtitiſſe: hi ſane lapſu temporis & propagare ſobolem, & in civitatem coire, & regem ſibi conſtituere, & latrociniis ſuis *Ægyptum* vexare potuerunt.

IX. Præterea, quod aſſerit *Manethos*, hanc ipſam gentem, id eſt, qui vocitabantur *paſtores*, in ſacris ſuorum libris *captivos* cognominatos, id quoque examuſſim *Iſraëlitis* convenit. Qui, ut bene *Joſephus*, non temere *captivi* ab *Ægyptiis* dicti ſunt, quoniam *Joſeph* ad Regem *Ægyptiorum captivum* ſe ipſe nuncupavit; & *Iſraëlitæ* deinceps a *Pharaonibus* ut *captivi* habiti peſſimeque accepti ſunt. Hæc ſi ita ad *Abrahami* ætatem referamus, ſecus atque ab *Euſebio* factum, qui ad *Joſephum* referre maluit, eæ quas *Scaliger* movit difficultates circa tempora harum dynaſtiarum, ſi non tollantur prorſus, plurimum certe imminuuntur. Neque neceſſum eſt ad vivum omnia reſecare, quando non niſi inter innumera mendacia ruſpanda venit veritas.

X. Quod autem ſub Rege *Aliſfragmuthoſi* victos paſtores aliam quidem univerſam *Ægyptum* perdidiſſe narrat, incluſos vero intra loci alicujus anguſtias ibi ævum agitaſſe; hactenus cum veritate conſpirat, quod, quum *Hebræi*, *Joſepho* ſuperſtite, totam ſub regibus *Ægyptum*, ut ita dicam, obtinerent; eo defuncto, quaſi reliqua *Ægypto* pulſi, in terram *Geſſen* receptum habuerint, cujus provinciæ, paſcuæ quidem & fertilis, ſed peranguſtæ, ſe limitibus continerent. Vis a *Themoſi* ad eos obſidendos, debellandos, exſcindendos adhibita, reſpondet injuſtiſſimis illis ſæviſſimiſque afflictionibus, quibus totam exſtirpare gentem *Pharaones* anniſi ſunt. Cætera, de *pacto*, cujus virtute cum omnibus ſuis poſſeſſionibus liberi *Ægypto egreſſi* paſtores, de itinere per *deſertum*, de adventu in *Judæam*, de ædificatione *Hieroſolymæ*, adeo manifeſte *Hebræos* deſignant, ut vix ullus dubitationi reliquus locus eſſe videatur. Quæ de *leproſis* annectuntur fabulæ, eæ quorſum ſpectent, mox explanabitur.

XI. Non fuit *Marshamo* difficile multas colligere diſconvenientias, quibus *Manethonis* inſubidæ fabulationes ab hiſtoriæ *Moſaicæ* veritate longiſſimo intervallo recedunt: haut tamen ex iis, etiamſi multo & plures & majores eſſent, effectum dabit, non eandem ab utroque rem narrari, quam hic, ut ſuo parentumque ſuorum tempore geſtam, ſine affectu ex vero tradit; ille autem, præ *Moſe* infans, partim ex antiquitatis ignorantia, partim ex ærugine, multa fabularum & opaca involvit nube.

XII. Sed ſatius eſt illuſtris *Grotii* obſervationibus, cujus Venerabile *Marshamo* nomen, neque reformidandum tribunal eſt, liticulam hanc decidere. Is ergo *Grotius*, quum in *Libro* I. *De Ver. Chr. Rel. Sect.* XVI. dixiſſet, *de exitu* Iſraëlitarum *ex* Ægypto, *non pauca ex* Ægyptiis Manethone, Lyſimacho, Chæremone *produci poſſe*; in *Notis* ita fatur: *Loca ſunt apud* Joſephum *contra* Apionem *plena mendaciis*, *utpote profecta a gente ſemper* Judæis *infeſtiſſima; unde & ſua hauſit* Tacitus. *Apparet autem ex his omnibus inter ſe collatis*, Hebræos *ab* Aſſyriis *ortos*, *parte* Ægypti *potitos*, *ibi paſtoralem egiſſe vitam: ſed operis poſtea ſervilibus preſſos*, *exiiſſe* Ægypto, Ægyptiis *etiam quibusdam ipſos comitantibus*, Moſe *duce*, *perque* Arabum *terras poſtremo perveniſſe in* Syriam Palæſtinam, IBIQUE INSTITUTA EOS SECUTOS ÆGYPTIORUM INSTITUTIS CONTRARIA. *Cæterum quomodo in his quæ huic hiſtoriæ aſperſere mendaciis ſcriptores* Ægyptii, *inter ſe quidam*, *& ſecum ſinguli*, *pugnent*, *quotque illa ſeculis ab antiquitate* Moſis *librorum vincantur*, *egregie oſtendit in illo libro eruditiſſimo Joſephus.* Hactenus *Grotius.*

XIII. Nec minus apposite in rem præſentem *Nicolaus Abramus Muſſiponti* Sacrarum Literarum interpres, *Chronologus* & *Hiſtoricus* eruditus, e Societate Jeſu. Is, niſi prorſus me fallit animus, rem acu tetigit, Phar. lib. VIII. cap. III.
totiuſque fabulæ originem judicioſe detexit. *Ægyptii*, inquit, *res*

Ægyptiac. Y

res Hebræorum, *a quibus in ſuam gentem non mediocris redundabat infamia, ſi non penitus abolere potuerunt, ſaltem fabulis & mendaciis obſcurare conati ſunt. Quoniam igitur ſine ſuæ gentis infamia fateri non poterant*, Hebræos, *quorum majores &* Ægyptum *fame laborantem ab interitu vindicarant, & ipſos* Ægypti *reges ad ſummas opes* Joſephi *ſapientia evexerant, a poſteris injuſtiſſime redactos in ſervitutem fuiſſe, totumque adeo nomen* Ægyptiorum, *ulciſcente numine illatam* Hebræis *injuriam, variis afflictum cladibus, & tantum non internecione deletum, ne vel inimici Deo, vel a ſervis vilibuſque mancipiis profligati fuiſſe crederentur, eam ob cauſſam variis fabularum offuciis conati ſunt fucum facere tam perſpicuæ veritati. Quare quum inficiari non poſſent*, paſtores *e* Syria *profectos aliquandiu regno præfuiſſe, & ad eandem* Syriam *poſtliminio rediiſſe, nec fateri vellent*, Joſephum *virtute potius & beneficiis quam vi & injuriis vicariam in* Ægypto *regis adeptum eſſe dignitatem*, Ægyptum *a* paſtoribus *quibuſdam obſcuriſſimis vexatam & occupatam fuiſſe commenti ſunt, eoſque tandem, erectis ad recuperandam libertatem* Ægyptiorum *animis, coactos* Ægypti *finibus excedere, in* Palæſtinam Syriam *commigraſſe, ibi* Hieroſolymam *condidiſſe, unde poſtea a* leproſis *quibuſdam* Ægyptiis *& pollutis, ad lapidicinas damnatis, &* Moſe *duce rebellantibus, in auxilium evocati magnis cladibus* Ægyptum *afflixerint, tandemque ab* Ægyptiis *expulſi retroceſſerint, &* Ægyptios *illos leproſos in ſuam civitatem admiſerint.*

XIV. *Duas igitur illi profectiones finxerunt, alteram poſt obitum* Joſephi, *finita* paſtorum dynaſtia; *quod videlicet eo pene tempore* Ephraimitæ, *a* Joſepho *propagati, in* Cananæam *ex* Ægypto *profecti, fines* Getthæorum *armis invaſerant.* Occiderunt, autem eos, *ut dicitur* I *Paralip.* VII. 21. Viri *Geth* indigenæ, quia deſcenderant, ut invaderent poſſeſſiones eorum. *Ex qua* Ephraimitarum *excurſione color mendacio videtur eſſe quæſitus. Alteram profectionem non jam* paſtorum, *ſed* leproſorum, *quorum dux fuerit* Moſes, *ejectionem eſſe voluerunt. Vafro ſane commento. Non ſolum ut* Moſen *ſibi vendicarent; ſed etiam, ut quemadmodum* Itali luem veneream, *eo tempore exortam quo* Galli Neapolin *obtinebant*, morbum Gallicum, Galli contra morbum Neapolitanum *appellant ita primam* lepræ *originem non a ſe ipſis, unde exorta fuerat, ſed ab* Hebræis, *quorum in gratiam, ulciſcente Deo factam ab* Ægyptiis *injuriam, immiſſa fuerat, accerſerent. Auctor*
Præp. lib. IX. cap. XXVII. *eſt* Artapanus, *antiquiſſimus ſcriptor apud* Euſebium, Pharaonem *illum a quo* Moſes *ad necem quæſitus eſt, primum omnium mortalium* elephantiaſi *ſive* lepra *correptum, infelicem animam exhalaſſe. Quod ſupplicium etiam*
Lib. XXVI. cap. I. *ad poſteros redundavit. Nam ut ſcribit* Plinius: Ægypti *peculiare hoc malum; & quum in Reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balneis ſolis temperabantur humano ſanguine ad medicinam.* Hæc *Nicolaus* ille *Abramus.*

XV

XV. Quæ quantumvis prolixa hic inſerere haut piguit; tum quia egregiam antiquitati lucem fœnerantur, tum quia illam quam agimus cauſſam cum maxime juvant. Eo enim comparata ſunt omnia, ut comprobetur, ſequioris ævi *Ægyptios*, qui hiſtoriarum a ſe ſcriptarum monumentis inclaruerunt, de *Hebræorum* antiquitatibus nihil intemeratum apud majores ſuos inveniſſe, vel certe prodidiſſe: ſed, ex mera invidia, quidquid magnifice ab *Hebræis* geſtum fuit vel calumniis obſcuraſſe, vel arroganter ſuis vindicaſſe. Adeo quidem ut ipſa calumniatrix invidia antiquorum *Hebræorum* in *Ægypto* auctoritatem atque potentiam vel invita aſtruat. Quorſum enim tam prodigioſa mendaciorum ſtrues, niſi poſterorum animis ægre fuiſſet ob incluta *Hebræorum* facinora; quæ majores natu, tunc quum fierent, veluti portenta quædam, cum ſtupore ſuſpexerant?

XVI. Id unum ex *Manethone* tenendum, ea *Moſen*, ſive *Oſarſiphum*, qui leproſis iſtis Politiam & leges exhibuit, ſenſiſſe ac juſſiſſe, QUÆ MAXIME ÆGYPTIORUM CONSUETUDINIBUS INIMICA ERANT. Tantum abeſt ut probari ex *Manethone* poſſit, *Moſen*, neſcio quibus uſum politicorum vaframentis, *Ægyptiacorum* pleraque in *Iſraëlitarum* religionem tranſſumſiſſe.

Cap. IV.

Typhonis apud Diodorum & Plutarchum fabulam ex Moſaica Hiſtoria deſumtam videri.

I. *Typhonicæ fabulæ originem ingenioſe detexit Bochartus.* II. *Varia Typhonis cum Moſe collatio.* III. *Oſiris per Taniticum Nili oſtium Byblum delatus fingitur, quia Moſes in arca Papyracea, & Alga Nilotica prope Tanain latens repertus eſt.* IV. *Quomodo rufus Typhonis color cum Moſis pulcritudine conciliari poſſit.* V. *Typhon Oſiridem in quatuordecim partes diſcerpſit: Moſes tredecim tribus, cum miſcella turba, a regno Ægypti avulſit.* VI. *Typhon, ab inundatione dictus, qua deletæ Pharaonis copiæ.* VII. *Deorum ſibi a Typhone metuentium fuga, ex Exod.* XII. 12. VIII. *Typhon ab Ægyptiis cultus, ut Febris a Romanis.* IX. *Concluditur, Ægyptiorum antiquitates redolere Hiſtoriam Moſaicam.*

I. QUÆ vero de *Oſiride* ac *Typhone Diodorus*, multoque prolixius *Plutarchus* tradidere, quicquid diſſimulaverint *Ægyptii*, ignoraverintque *Græci*, ea magnam partem ex *Moſis* hiſtoria deſumta videri poſſunt: quamvis tot fabulis involuta, ut exſculpi non facile queant. Non quod totam *Oſiridis* ac *Typhonis* fabulam *Moſe* recentiorem conten-

 dere

dere auſim; quum ex *Oſiridis* cultu *Iſraëlitarum* in deſerto vitulum deduxerim ſupra. Sed quod antiquam fabulam multis commentorum acceſſionibus, ut fieri ſolet, interpolarint: quarum cauſſas poſteri parum cognitas habuere. Mira ſolertia & ſagacitate incredibili latitantem veritatem detexit *Bochartus*, de cujus viri laudibus nunquam tam dixero magnifice quin id eruditio exſuperet ejus. Ne ſit dividiæ, ſi quæ ille fuſius perſecutus eſt, nos in compendio demus.

Hierozo. Part. I. lib. II. cap. XXXIV.

II. *Typhonem*, regis *Oſiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverſo Patre, narrant in Regem multa machinatum, adſcitis in conjurationem viris LXXII, conatumque adjuvante regina *Æthiopiæ*, quæ illi adſtabat: & poſt varia facinora tandem *Typhonem aſina* vectum fugiſſe; elapſumque filios genuiſſe *Hieroſolymum* & *Judæum*. Sub commentis iſtis *Moſes* latet. E regia *Typhonem* ſtirpe deducunt, & ex eadem cum rege matre; quia filia *Pharaonis Moſen* infantem adoptaverat, cujus potuit eſſe filius ille *Pharao*, ſub quo jam octogenarius *Moſes* tot patravit miracula. Viros LXXII. ideo conjuraſſe fingunt; quia *Moſi* & *Aaroni* additi ſunt LXX *ſeniores*, qui *Iſraëlitis* præeſſent. Regina *Æthiopiæ* illi comes, fuit *uxor Moſis*, quam antiquiſſimæ Scripturæ verſionis, *Æthiopiſſam*, & *Judæorum* hiſtoriæ, *regis Æthiopiæ* filiam fuiſſe aſſerunt. *Fuga Typhonis*, eſt *Moſis* ex *Ægypto exceſſus*. *Aſino* vectum fuiſſe dicunt: quomodo deſcribitur *Moſes* Exod IV. 20. Et fugiſſe *per ſeptem dies*, ut & *Tacitus* de *Judæis* ex *Ægypto* profugis ſcribit, & *Trogus* de *Moſe*. Errore exinde nato, quod lex quieti deſtinat diem ſeptimum. Imprimis id ridiculum, quod *Typhoni* pro filiis *Hieroſolymum* & *Judæum* aſſignant. Tamen vel hinc colligas, *Typhonis* nomine *Iſraëlitarum ducem* ſignificari, a quo ex *Ægypto* deducti in *Cananææ* fines tandem *Hieroſolymorum* adeoque *Judææ* totius compotes facti ſunt.

III. Sed nihil impudentius, quam quod *Typhoni*, id eſt *Moſi*, regis ſui ſcelera inputent. *Rex* edicto juſſerat, ut omnes *Iſraëlitarum* filii in *Nilum* conjicerentur. Huic edicto mater *Moſis* invita obſequens, eum, arca incluſum, in ripa amnis expoſuit. Sed in *Plutarcho* contra, tanquam verſis rerum vicibus, *Typhon* regem *Oſiridem* arca incluſum in *Nilum* conjicit. Atque ut ſcias mutatis nominibus eandem rem agi, conjectus fuiſſe *Oſiris* dicitur per *Taniticum Nili* oſtium, atque inde *Byblum* delatus. Nempe *Moſes* quoque creditur prope *Tanim* fuiſſe expoſitus, ubi tum erat Regia Pſ. LXXXVIII 12. atque ibi a regis filia repertus. Et arca latuit בסוף, in *Suph.* Exod. II. 3. id eſt in *alga Nilotica*, quæ eſt *papyrus* vocabulo latius ſumto. Quin arca ipſa fuit תבת גומא, *arca papyracea.* *Joſephus* vocat πλέγμα βύβλινον. *Suidas*, κιβώτιον ἐκ βύβλου. *Clemens Alexandrinus*, ἐκ βύβλου τῆς ἐπιχωρίου σκεῦος. Ibi enim ἡ βύβλος, ſive *papyrus*, magna copia provenit. Inde nata fabula, hanc arcam ex

oſtio

oſtio *Tanitico* in *Byblum* urbem fuiſſe delatam, ibique ab *Iſide* repertam. Quum revera ἐν τῇ ζυζλῳ, id eſt in *papyrione*, & in θίζῃ ἐκ ζύβλου; in *arca Byblina* ſive *papyracea*, ut repoſitus ita & inventus *Moſes* fuerit.

IV. Porro *Typhonem* ajunt colore *rufum* fuiſſe: fortaſſis id *Hebræorum duci* tribuentes, quod ſcriptura *Idumæorum Patri*, qui a colore *rufo Edom* dictus eſt. Gen. xxv. 35. Nempe *Idumæos* & *Judæos* quandoque promiſcue ſumi, nemo eſt qui neſciat. Sed eo recurrere nihil eſt opus: ſi vere apud *Euſebium Artapanus* aſſerit, *Moſen* fuiſſe μακρὸν καὶ πυῤῥακῆ, *procerum & rufum*. Nec obſtat, quod paſſim tam in ſacris quam profanis literis ob eximiam formæ pulchritudinem laudetur. Quamvis enim *rufi* capillitii color inter *mali animi* indicia ab aliis collocetur, a vetuſtioribus tamen eum probatum eſſe, ex eo conſtat quod de *Davide* dicitur, 1 Sam. xvi. 12. *Erat rufus, & pulcher aſpectu, decoraque facie.* Quibus hæc *Feſti* conſona: *Rutilius* rufum *ſignificat, cujus coloris ſtudioſæ etiam antiquæ mulieres fuerunt.*

V. Nec fruſta eſt quod legitur *Typhon Oſiridem* in *quatuordecim* partes diſcerpſiſſe. *Moſes* enim totidem partes, id eſt, totidem populos a regni corpore avulſerat. Nam ex *Jacobi* duodecim filiis natæ ſunt *tribus tredecim*, nempe ſingulæ ex ſingulis, niſi quod ex *Joſepho* duæ ortæ ſint, nimirum *Ephraim* & *Manaſſe*. Hæ *tredecim* tribus ſunt partes totidem, ab *Oſiridis* corpore avulſæ. Quibus accedit *decima quarta*, miſcellanea ſcilicet turba multa, quæ aſcendit cum iis. Exod. xii. 38. Hos ad *quadraginta millia* fuiſſe, & duces habuiſſe *Jannem* & *Jambrem*, *Hebræi* ex *Tanchuma* probant.

VI. Ad eundem *Typhonem* referunt *animalia mala* & *noxia*: quia *Moſes ranis, pediculis, muſcis caninis* & *locuſtis* in *Ægyptiorum* perniciem uſus eſt. Nec deſunt qui *umbram terræ* in quam Lunam illapſam deficere exiſtimant, *Typhonis* nomine indigitent. Quia ſcilicet *Moſen* triduanas tenebras in *Ægyptum* induxiſſe ſuccurrebat. Præterea *mare* exſecrantur ſacerdotes *Ægyptii*, & ſalem *Thyphonis ſpumam* vocant, quem in menſa apponi vetant. Memores nempe ad *Moſis* nutum mare refluum regem & regis copias univerſas ſic obruiſſe, ut ne unus quidem, cladis nuncius, evaſerit. Unde credi poſſit, *Moſi Typhonis* nomen ab *Ægyptiis* fuiſſe inditum. Quia ut *Hebræis* צוף *tzuph*, ita *Syris* טוף *Tuph*, inundare eſt, & טופן *Tuphan* tam *Syris* quam *Arabibus* inundationem notat. *Ægyptios* igitur, qui ex *Syris* & *Abrabibus* multas voces mutuati ſunt, id ipſum vocabulum uſurpaſſe, atque inde *Moſen* appellaſſe, vero conſentaneum eſt; quia Rubri maris exundatione tam Regem & Magnates, quam immenſam popularium ſuorum turbam demerſerat.

VII. Neque hic omittendum quod ſcriptura breviter quidem, ſed diſertis verbis docet; qua nocte *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exceſſerunt,

Dominum in omnes *Ægypti* Deos judicia exercuiſſe. Exod. XII. 12. Num. XXXIII. 4. Tamen quale hoc fuerit judicium non expreſſit. *Chaldæus Paraphraſtes* quatuor enarrat judicia : ut *idola fuſilia liquefacta*, *lapidea confracta*, *fictilia in fruſta conciſa*, *lignea in cinerem redacta ſint.* Alii aliter. Suffecerit ſcire, in commentitia *Ægypti* numina verum Deum *Moſis* miniſterio graviter animadvertiſſe : quum in multas ætates duraverit pœnæ tum inflictæ memoria, quamvis portentoſis fabulis quaſi ſepulta, & prope obruta. Huc enim pertinet, quod *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquamdiu latuiſſe fabulantur. Qua fabula ſignificari videtur, *Ægyptios* idola ſua e templis detracta, in pecorum ſtabulis & ſterquiliniis, aut etiam in ferarum luſtris & latibulis, *Moſis*, & *Iſraëlitarum* ex *Ægypto* turmatim exeuntium metu, abſcondiſſe ut tutius laterent.

VIII. Ut ut ſit, *Ægyptii* a *Typhone*, ſeu *Moſe*, tot modis male mulctati, tamen eum ſervili metu adacti aliquo modo colebant; ſed quomodo *Romani Febrim*, & *Græci Furias*, ne ſcilicet nocerent. Atque ita ut in ejus cultu eſſent varii, & parum ſibi conſtarent. Quandoque enim, ut *Plutarchus* auctor eſt, ſacrificiis eum demulcent atque deliniunt, ſed vice verſa quandoque in feſtis quibuſdam ſuis eum deprimunt, & contumeliis afficiunt.

IX. Quis neget ingenioſe admodum a Viro Doctiſſimo inſtitutam hanc eſſe collationem? quæ licet demonſtrationis vim apud animum propoſiti tenaciorem non habeat, multum tamen anteponenda videtur frigidis eorum commentationibus, qui *Iſraëlitarum* quaſdam in ſuis expiationibus cærimonias a *Typhonicis* arceſſunt ſacris. Verum iſta nobis olim refutata eſt opinio. Id nunc duntaxat inferre animus fuit, non modo non probari ex *Diodoro* & *Plutarcho* poſſe, quod ſua *Hebræi* ab *Ægyptiis* tranſſumſerint ſacra; ſed ex adverſo, quas illi narrant religioſas *Ægyptiorum* antiquitates *Moſaicam* redolere hiſtoriam, at ex genio gentis, & pro more iſtorum temporum, otioſis odioſisque involutam fabulis.

CAP. V.

Hebræorum antiquitates ex Luciano confirmatæ.

I. *Deucalionis Fabula ex Noachi hiſtoria eſt.* II. *Uti Deucalion Aſſyriis religionem tradidiſſe dicitur, ita Noachus novi mundi incolis.* III. *Aſſyriorum inſtituta Moſaicis quam Ægyptiacis ſimiliora.* IV. *Jacobus Mycillus laudatus.*

I. DE-

I. DENIQUE Luciani hiſtoriola quam de *Dea Syria* contexuit ea complectitur, ex quibus *Hebræorum* potius quam *Ægyptiorum* ſacras antiquitates firmes. Narrat a compluribus traditum eſſe, quod *Deucalion Deæ Syriæ* templum conſecraverit. *Deucalionem* autem ita deſcribit, ut vix dubium ſit quin eo nomine *Noachus* ſignificetur. Nimirum quum primæ generationis homines contumelioſi admodum nefaria perpetrarent opera, neque jus jurandum obſervantes, neque hoſpites recipientes, neque ſupplicum ulla tacti miſericordia: ob eam rem incredibili mulctati ſunt calamitate. Statim enim & tellus multam aquam effudit, & imbres magni fuerunt, & flumina ſolito majora decurrerunt, & mare eo uſque aſcendit dum omnia aquis inundarentur, atque omnes perirent. *Deucalion* autem ſolus hominum relictus fuit, in ſecundam videlicet generationem, prudentiæ ſimul & pietatis gratia. Servatus autem fuit hoc pacto: *Arcam* quandam magnam quam ipſe habebat, impoſitis in eam & *liberis* & *uxore* ſua, conſcendit. Cæterum quum ipſe ingrederetur, venerunt eodem & *apri*, & *equi*, & *leonum* genera, & *ſerpentes*, aliaque quæcunque *tellure* paſcuntur, *bina* ex unoquoque genere cuncta. Ille autem recepit ad ſe omnia. Atque ea ipſum haut quaquam lædebant, ſed magna inter eos, *Jove* ita diſpenſante, concordia erat, unaque in arca omnes navigabant quamdiu aqua ſuperabat. Hæc fere ad verbum *Lucianus*. Quis autem tam obeſæ naris eſt, ut *Moſaicam Noachi* hiſtoriam hic non olfaciat?

II. Sed & alium ſermonem ferri tradit ab iis qui ſacram civitatem incolunt, quod in ipſorum videlicet terra hiatus quidam factus fuerit, ac totam illam aquam abſorbuerit. *Deucalion* autem, ubi hæc ita facta ſunt, & *aras conſtituit*, & *ædem ſacram erexit*. Hiatum aliquem ſub æde iſta, ſed admodum exiguum, ſuo ſe tempore vidiſſe teſtatur *Lucianus*, qui an major antiquitus fuerit, id ſe enimvero neſcire. Signum autem quo indigenæ fidem hiſtoriæ huic faciunt, hoc eſt: Bis unoquoque anno ex mari aqua in ædem defertur. Ferunt autem illam non ſacerdotes modo, ſed tota *Syria*, & *Arabia*, & qui trans *Euphratem* incolunt; ac primo quidem aquam e mari delatam in æde effundunt, quæ poſtea in hiatum defluit. Recipitque lacus ille quamvis exiguus immenſam vim aquæ. Non eſt nunc noſtrum narrationes iſtas ad veritatis trutinam cum cura expendere. Neque enim id nunc agitur. Id unum mihi ſumo, quod qui ita narrant *Aſſyrii* nihil minus credant, quam *Ægyptios* primos eſſe mortalium, qui & Deorum notitiam perceperint, & templa conſtituerint. Atque in eo certe cum veritate conſentiunt, quod ſecundæ generationis homines ea quæ ad numinis cultum pertinent a *Deucalione*, id eſt *Noacho*, habeant, cujus traditiones nuſquam purius quam in *Semi* poſteritate & *Heberi* familia conſervatæ ſunt.

III. Sed

III. Sed & alia de *Aſſyriis* inibi *Lucianus* docet quæ *Moſis* inſtituta redolent. Præcepit *Moſes* Num. XIX. 11. *qui tetigerit mortuum, quodcunque cadaver hominis, is erit immundus ſeptem dies.* Et verſ. 13. *Quisquis tacto mortuo, cadavere hominis qui mortuus eſt, non purgaverit ſe, tabernaculum Jehovæ polluit.* Ad eundem modum *Aſſyrii*, quum mortuum *Gallum*, in ſuburbanis ſepeliverunt, retro domum abeunt. φυλάξαντες δὲ ἑπτὰ ἐμερέων ἀριθμὸν οὕτω εἰς τὸ ἱερὸν ἐσέρχονται, πρὸ δὲ τουτέων, ἢν ἐσέλθωσιν, οὐχ ὅσια ποιέουσι. Νόμοισι δὲ ἐς ταῦτα χρέωνται τουτέοισι. ἢν μὲν τις αὐτέων νέκυν ἴδηται, ἐκείνην τὴν ἡμέρην ἐς ἱρὸν οὐκ ἀπικνέεται. τῇ ἑτέρῃ δὲ καθήρας ἑαυτὸν, ἐσέρχεται. *Obſervato autem ſeptem dierum numero, exinde in templum ingrediuntur. Nam ſi antea ac citius ingrediantur, nefas faciunt. Legibus autem adhæc utuntur talibus. Si quis ipſorum cadaver aliquod adſpexerit, illo die ad templum non accedit. Poſtero autem, ubi ſe ipſum purgando luſtravit, ingreditur.* Hoc quoque adde quod ſubjungit *Lucianus*. *Immolant autem boves, maſculoſque & fœminas, præterea capras & oves. Sues autem ſolos pro ſceleratis habentes, neque ſacrificant, neque manducant.* Fidem appello tuam, *Marshame*: *Hebræorumne* an *Ægyptiorum* inſtitutis hæc ſimiliora ſunt? Conſtat enim *Ægyptios* in ſacrificiis non admiſiſſe ſequioris ſexus animantia.

IV. Faciunt hæc ut utroque probem pollice ea quæ *Iacobus Micyllus*; hiſtoriolæ interpres, in illius argumento, his verbis annotavit: *Atque in his nonnulla, ut videlicet illa de arca Noë (quem* Lucianus, *ut cæteri Græci quoque, Deucalionem hic vocat) de Gallorum & ſacerdotum purificatione, de vetito porcorum eſu, & id genus alia traduntur, ut propemodum credi poſſit ex* Judæorum *obſervationibus & ſacris pleraque illa tranſſumta, ſed tempore poſtea uſuque adulterata, ac depravata fuiſſe: ſive hoc populorum vicinitate atque commercio factum demus, ſive Barbari, ad eorum exempla quæ a* Judæis, *tunc quum in Aſſyria captivi erant, videbant fieri, ſuos quoque ritus conformarunt.* Eant nunc Viri Eruditiſſimi, *Hebræorumque* antiquitates ex *Manethone*, *Sanchuniatone*, *Diodoro*, *Plutarcho*, *Luciano*, impugnent, ex quibus nos tot pro *Hebræis* contra *Ægyptios* argumenta depromſimus.

CAP. VI.

Circumciſionem ab Ægyptiis ad Hebræos non perveniſſe.

I. *Multa Ægyptiis ut inventoribus attribui, quæ apud Hebræos antiquiora fuerunt.* II. *In iis Circumciſio eſt; quam neque Abrahamus ſuo conſilio ad Ægyptiorum exemplum ſuſcepit:* III. *Neque Deus ei ut Ægyptiorum*

rum ſuperſtitionibus addicto dedit. IV. *Sed potius ut omni mundanæ ſapientiæ convitium faceret.* V. *Poſteroſque Abrahami a cæteris mortalibus ſecerneret.* VI. *Gemina circumciſionis inſtitutio, prout vel domeſticum Abrahami familiæ, vel Catholicum Eccleſiæ Sacramentum fuit.* VII. *Sacræ Hiſtoriæ aſtipulatur Theodotus.* VIII. IX. X. *Tria Herodoti circa hanc rem mendacia.* XI. *Ordo propagatæ per gentes circumciſionis.* XII. *Johannes Pierius Valerianus laudatus.*

I. HACTENUS non levibus, niſi fallor, rationibus oſtendimus, probari non poſſe, ea quæ in *Hebræorum* ſacris cærimoniis a Deo præſcripta ſunt antiquiora penes *Ægyptios* fuiſſe: tum quod illi qui pro teſtibus in hac cauſſa laudantur, aliquammultis ſeculis *Moſe* recentiores ſunt: tum quod ipſi de antiquitate iſta antiquiſſima nihil ſe admodum comperti habere aliquoties fateantur: denique quia multa de *Ægyptiorum* antiquitatibus narrant, quæ ex *Moſe* deſumta eſſe, vel mediocriter oculatus facile perſpexerit. Sed & nonnulla *Ægyptiis* tanquam *inventoribus* attribuunt; quæ manifeſtum eſt *Hebræis* prius quam *Ægyptiis* in uſu fuiſſe. In quibus eminet CIRCUMCISIONIS ritus.

II. Mirum non eſt *Herodotum*, qui de *Hebræorum* rebus nihil ſcivit, aut *Diodorum*, qui in *Ægyptiis* prædicandis totus eſt, *circumciſionis* primum uſum *Ægyptiis* adſcribere. Sed homines Chriſtianos, qui neque ignorare poſſunt, neque diffiteri audent, circumciſionem a Deo in fœderis ſignaculum *Abrahamo* datam eſſe, *Herodoto* atque *Diodoro* in hac cauſſa conſciſcere, id profecto & auditu mirum, neque ſine indignatione tranſmittendum eſt. Niſi omnis nobis ſacrarum literarum periit fides & reverentia, ſancte agnoſcimus *Abrahamum* non ſuo ſibi conſilio, ex *Ægyptiorum* æmulatione, amputaſſe præputium, ſuiſque idem faciendi fuiſſe auctorem, ſed Divino id factum eſſe juſſu.

III. Neque ulla Deo cauſſa fuit, cur *ad Ægyptiorum exemplum* præſcindi ſervi ſui genitalia voluerit. Non tam duræ cervicis erat *Abraham*, nec tam inſano *Ægyptiacorum* rituum amore correptus, ut clementiæ ac ſapientiæ Divinæ par fuerit hujus ei cærimoniæ indultu gratificari, ne ſcilicet, aſſuetum addictumque talibus, famulum amitteret: qualia de ſequioris ævi *Iſraëlitis* viri Doctiſſimi commentantur. Sed nonaginta novem annorum ſenex, poſtquam ſolius Dei obſequio religioniſque amore omnes neceſſitudines præ numine ſpreviſſet, non niſi ejuſdem numinis mandato compelli potuit, ut poſthabito pudore datum ſibi a Deo ſacramentum ſuſciperet, quum & ætas actioni huic ineptior, & ad curationem incommodior, & perſona in ſpeciem gravior fuerit, quam ut coram domeſticis ſe denudari pateretur.

IV. Tantumque abeſt ut hic ſueti alicujus aut decori exoptatique

ritus illicio ad religionis conſtantiam devotum ſibi famulum obſtringere in animum Deus induxerit, quod in aliis factum eſſe nonnulli opinantur, ut contra toto hoc inſtituto omni ejuſmodi mundanæ inſanientique ſapientiæ convitium fecerit. Enimvero apparet hac in re occulta Dei ſapientia, qui ritum adeo erubeſcendum ac propemodum pudendum gratiæ ſuæ ſigillum eſſe voluit in Teſtamento Veteri, ſicut in Novo Teſtamento ejuſdem gratiæ fundamentum poſuit in re magis adhuc pudenda; nimirum cruce *Chriſti*, ut ita omnem carnis ſapientiam pudefaceret. Maſcule, ut ſolet, *Calvinus* noſter: *Valde abſurdum prima ſpecie & ridiculum videri potuit hoc mandatum. Tractatur ſacrum fœdus, quo juſtitia, ſalus & felicitas promittitur, quo diſcernatur ſemen* Abrahæ *a reliquis gentibus, ut ſit ſanctum & benedictum. Tanti myſterii inſigne ſtatui in pudendis partibus, quis conſentaneum eſſe dicat? Verum ut* Abraham *ſtulteſcere oportuit, quo ſe obſequentem Deo præberet: ita quisquis ſapiet, ſobrie ſimul & reverenter ſuſcipiet quod ſtulte mandaſſe videtur Deus.*

V. Nec circumciſionis uſu ſimilem *Abrahamum* cum poſteritate ſua aliis gentibus, *Ægyptiis* puta, *Æthiopibus*, *Colchis*, fieri volebat Deus, ſed potius ab aliis omnibus ſecerni. Erat enim circumciſio ſignum fœderis, quod cum ſolo utique *Abrahamo* ſuaque familia pangebat Deus, excluſis nationibus cæteris, & ſigillum beneficiorum quæ priva eſſe *Abramidis* volebat: ideoque ex inſtituto Divino comparata erat ad diſtinguendum *Abrahami* ſemen a nationibus mundi. Unde etiam *Iſraëlis* filii indignum familiæ ſuæ nobilitate exiſtimarunt ſororem ſuam elocare præputiato. Gen. XXXIV. 14. Tacitus: *Circumcidere genitalia inſtituere*, UT DIVERSITATE NOSCANTUR.

VI. Et profecto nemo certius nobis primam *Circumciſionis originem* docuerit eo qui eſt ipſe veritas. Cujus hæc ſunt verba: Joh. VII. 22. *Propter hoc Moſes dedit vobis circumciſionem, non quod ex Moſe ſit, ſed ex Patribus.* Geminam ibi aſſignat Dominus circumciſionis periodum: alteram qua *domeſtica* fuit familiæ *Abrahami*, alteram qua *Catholica* fuit toti Eccleſiæ. Primamque originem non utique ab *Ægyptiis* arceſſit, ſed a *Patribus*. Scilicet primus qui eam accepit, *Abrahamus* fuit. Anno Mundi ſecundum *Uſſerii* calculum 2107. Ante exitum *Iſraëlitarum* ex *Ægypto*, annis 406. Ætatis *Abrahami*, ut diximus, 99.

Præp. lib. IX. cap. XXII. VII. Sacræ hiſtoriæ atteſtatur *Theodotus* apud *Euſebium*: qui *Theodotus* poſtquam *Sichemi* cum civibus ſuis circumciſionem ad impetrandas Dinæ nuptias enarraſſet, ad primam ritus originem aſcendens, eam *Abrahamo* imputat, ex numinis inſtinctu.

Ὅς ποθ᾽ ἕης πάτρης ἐξήγαγε δῖον Ἀβραὰμ,
Αὐτὸς ἀπ᾽ οὐρανόθεν κέλετ᾽ ἀνέρα παντὶ σὺν οἴκῳ
Σάρκ᾽ ἀποσυλῆσαι πόσθης ἄπο, καὶ ῥ᾽ ἐτέλεσσεν.

Ἀτὰρ

*Ἀϛεμφὲς δὲ τέτυκται, ἐπεὶ Θεὸς αὐτὸς ἔειπε.

Qui magnum patriis Abraamum eduxit ab oris,
Cœlitus hunc tota juſſit cum ſtirpe recurvo,
Glande ſub extrema, præputia demere ferro.
Paruit, atque Dei verbis immotus inhæſit.

VIII. Non unum ergo errorem erravit *Herodotus*, quum ſolos omnium *Colchos* & *Ægyptios* & *Æthiopes* ἀπ' ἀρχῆς, *ab antiquo* circumciſos fuiſſe tradit. *Phœnices* autem, & qui in *Palæſtina* ſunt *Syros* fateri, hunc ſe morem ab *Ægyptiis* accepiſſe. Primo in eo hallucinatus eſt, quod *Colchos* circumciſionem ἀπ' ἀρχῆς habuiſſe fingat. *Colchos* *enim eoſdem eſſe quos *Moſes Caſluchæos* vocat *Ægyptiorum* ἀπογόνες, *Philiſtæorum* προγόνες, multis magniſque argumentis addixit *Bochartus*. At *Caſluchæos* ex *Ægypto* migraſſe certum eſt ante *Abrahami* tempora: quia ex his orti *Philiſtæi* jam tum pulſis *Avvæis Palæſtina* potiebantur: Gen. x. 14. & reges ſuos habebant, quibuſcum fœdera contraxerunt *Abrahamus* & *Iſaacus*. Et hoc ipſum quod *Philiſtæi* non circumcidebantur, uti conſtat, docet circumcidendi ritum non fuiſſe in uſu inter *Caſluchæos* quo tempore ex iis exceſſerunt *Philiſtæi*. Sed credibile eſt, *Colchos*, qui *Ægyptii* generis ſeſe eſſe non ignorabant, ut expreſſe habet *Herodotus*, aliquot poſt migrationem ſeculis recepiſſe hunc ritum, ut & hac in parte patriſſarent. Quod & *Diodorus* confirmat, exſerte tradens, *Colchos*, ut *qui* Ægyptii *generis ſint, ab iis circumciſionis ritum ſuſcepiſſe*, διαμένοντος τοῦ νομίμου παρὰ τοῖς ἀποίκοις, *priſco illo more apud colonos manente.*

* Phal. lib. IV. cap. XXXI.

IX. Secundo in eo quoque admodum fallitur *Herodotus*: quod *Syros qui in* Palæſtina *ſunt fateri*, dicat, *ſe circumciſionem ab* Ægyptiis & Colchis *habere*. Eorum qui in *Palæſtina* ſunt ſoli *Judæi* circumciduntur, uti recte obſervavit *Joſephus*. Neque, quos *Marshamus* ſuſpicatur, hoc ſolum annotando accuſationi prævaricatus eſt. Facilis enim eſt ſubſumtio: Atqui *Judæi* nihil minus quam fatentur, ſe circumciſionem ſuam *Ægyptiis* acceptam referre: e contra prætendunt *Ægyptios* eam didiciſſe a *Joſepho*. Vide ſcriptorem *Lexici Aruch*, quem citat *Druſius*. Unde conſequitur, mentitum eſſe, quum id ſcriberet, *Herodotum*. Notabile eſt *Artapani* teſtimonium: *Æthiopes, tametſi hoſtes, tam propenſo tamen in* Moyſum *animo fuiſſe, ut ipſius quoque circumciſionis ritum ab eo acciperent, Idque a ſacerdotibus etiam omnibus*, Ægyptiorum *nimirum, præſtitum fuerit.* Bene dicit: *Sacerdotibus*. Neque enim commune omnibus *Ægyptiis* fuit circumcidi, ut *Judæis*: quod vel *Apionis*, hominis *Ægyptii*, exemplo apud *Joſephum* diſcas.

Præterior. Lib. VI.

Apud Euſeb. Præp. lib. IV. cap. XXVII.

X. Tertius *Herodoti* error eſt, quod *Phœnices* circumciſionem ab *Ægyptiis* habere aſſerat. Per *Phœnices*, a *Syris Palæſtinæ* incolis diſtinctos, *Idumæos* intelligit *Ammonius* de verborum differentiis. Ἰδυμαῖοι δὲ τὸ μὲν

ἀρχῆθεν οὐκ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ Φοίνικες, *Idumæi ab origine non Judæi, ſed Phœnices.* *Idumæi* vero non utique ab *Ægyptiis*, ſed ab *Eſavo*, qui & *Edom* dictus, circumciſionem ſuſceperunt.

XI. Si ergo verum amamus dicere, hic circumciſionis proceſſus eſt. Primus eam a Deo accepit *Abrahamus*. Ab *Abrahamo*, per *Iſmaëlem* acceperunt *Arabes*, & *Æthiopes* fortaſſis: per *Cethuræ* filios, aliæ quæ ab iis ortæ ſunt nationes: Per *Iſaacum*, *Edomitæ*, *Eſavi* poſteritas; & *Iſraëlitæ*, *Jacobi* nepotes. *Ægyptii* unde habeant, aſſeverate non dixero. Alii *Arabes* hic laudant; alii de *Iſraëlitis* opinantur. Quod mihi ob rationes ſuo loco allegandas vero ſimilius videtur. Ab *Ægyptiis Colchi* habent. A vetuſtis *Arabibus* & *Iſmaëlitis* idem circumcidendi ritus manavit ad *Saracenos*. A *Saracenis* ad *Turcas*.

XII. Lubet coronidis loco adſcribere *Johannis Pierii Valeriani* excurſum, qui exſtat *Hieroglyphicorum Lib.* VI. *cap.* IX. *Quum circumciſionis ritum* Ægyptii *ſuſcepiſſent, animadvertiſſentque Canicipites hos* (eſt ſimiarum quoddam genus, quo nullum apud *Ægyptios* ſanctius animal) *circumciſos naſci, rati, non temere, ſed Divinitus ei animantium generi id obtigiſſe, majori eos habuere venerationi, unam eandemque cognationem cum illis omnino profitentes. Circumcidere vero antiquiſſimum fuiſſe* Ægyptiorum *inſtitutum, ab iiſque ritum ſumſiſſe* Judæos, Diodorus *fabulatur: quem ſecuti ſcriptores quidam alii, proprium hoc, & vetus* Ægyptiorum *arbitrati ſunt, quem morem* Colchi, *utpote* Ægyptiorum *coloni, neque non* Hebræi, *apud eos educati, poſtea tenuerint.* SED EORUM HÆC EST FABULA QUI DIVINARUM LITERARUM HISTORIAM, TAM LONGA ANNORUM SERIE APUD POPULOS NATIONESQUE OMNES RECEPTAM, OBSCURARE CONATI SUNT: *cui tamen &* Strabo *&* Cornelius Tacitus *ſubſcribunt, qui circumcidere genitalia* Judæorum *inſtitutum eſſe aſſeverant. Sed enim qui Veterum monumenta ſtudioſius perſcrutantur,* Abrahamum *norunt ſignum populo ſuo dediſſe circumciſionem, qua ſui ab* Ægyptiis *diſtinguerentur. Non igitur diceret* Irenæus, *ad ſimilitudinem* Cynocephali *circumcidebant* Ægypti, SED AB HEBRÆIS RITUM HUNC ÆGYPTIORUM NATIO MAGNA EX PARTE SUSCEPIT, *quæ virum illum per annos multos in* Ægypto *degentem, & de Divinis aſſidue differentem admirata eſt, pluribus & veteribus & novis ſcriptoribus id aſſerentibus. Sed fac nihil horum inveniri, validius id mihi argumentum eſt quod*

ex hiſtoria deſumitur, mutilandorum genitalium legem antiquis temporibus popularem apud Ægyptios *non fuiſſe, cujus rei* Pharaonis *filiam teſtem appello locupletiſſimum, quæ quum in ripa profluentis fluvii* Moſem *comperiſſet, e veſtigio circumciſum agnovit, & fœtum gentis* Hebraicæ *nuncupavit. Quod ſi circumcidendi mos* Ægyptiorum *itidem fuiſſet, quinam ex hoc ſigno in cognitionem eam devenire potuerit? Ex quo illud etiam ſuſpicari licet, non omnium* Ægyptiorum *inſtitutum fuiſſe mutilationem hujusmodi, ſed ſacerdotum tantum, ut a profanis ſecernerentur: quod apud* Hebræos, *ſemper populariter obſervatum.* Hactenus *Pierius*: de cujus argumentorum vi prudentiores arbitrentur.

CAP. VII.

Abrahami filium ſuum Deo offerentis promtitudinem obſcurari non poſſe ullo prævio Ægyptiorum exemplo.

I. *Hominum immolationem noluit Deus populo ſuo cum Ægyptiis aut Phœnicibus communem eſſe.* II. *Non ſatis ingenue Philonis Hebræi nomine abutitur Marshamus, probaturus nihil novi ab Abrahamo factitatum.* III. IV. *Quippe qui ſententiam iſtam validis argumentis calumniæ damnat.* V. *Philo quidem Byblius primum υἱοθυσίαν ad Saturnum refert.* VI. VII. *Sed per Saturnum fabularem hic ipſe deſignatur Abrahamus.* VIII. *Nequicquam magnis viris & rationibus obnitente Marshamo.* IX. *Cujus ratiunculæ diluuntur.* X. *Interfuit Diaboli ut vere mactatus cenſeretur Iſaac.* XI. *Et Deus affectum pro effectu æſtimans, ita quandoque loquitur quaſi mactatus eſſet.* XII. *Gentilium fabulatores in Jephtæ hiſtoriam tranſtulerunt, quæ huic propria ſunt.* XIII. *Saturnus hiſtoricus, ſecundum Theophilum, annis duntaxat 322. bello Trojano eſt antiquior, id eſt Moſi ſuppar.* XIV. *Arnobii eruditus calculus circa Saturni ætatem.* XV. *Et hic tamen, cenſente Schotano, juſto liberalior.* XVI. *Petavii calculus.* XVII. *Typhonica ſacra ad hanc rem nihil.*

I. NON multum ad eam quam agimus cauſſam momenti habet, utrum ante eam tentationem qua *Abrahami* fidem atque obſequium experiri Deus voluit ἀνθρωποθυσία *hominum immolatio* apud *Phœnices Ægyptios*, aliosve vicinos populos in uſu fuerit, an potius capto ex

 Abra-

Abrahami hiſtoria exemplo, Satanæ illuſionibus ad nefanda ejuſmodi ſacrificia gentes ſeductæ ſint. Quamvis enim Deus famuli ſui obedientiam hujus rei juſſione periclitatus fuerit, effectum tamen quum impediverit, eo ipſo oſtendit ingratum ſibi eſſe humani ſanguinis libamen: & παιδοκτονίαν *liberorum occiſionem* mortis pœna populo ſuo interdixit. Lev. xx. 2. Quia tamen *Marshamo* placuit priorem quæſtionis hujus partem affirmate determinare, age ſequamur eum ſua ripa, & quas producit rationes eas ordine examinemus.

II. Primo quidem loco eos memorat quorum mentionem *Philo Judæus* facit, qui nihil ab *Abrahamo* novi factitatum eſſe contendebant, ipſumque *Philonem* laudat, qui filios immolandi vetuſtam fatetur apud Barbaros fuiſſe ſuperſtitionem. Sed profecto hoc eſt ludos lectori facere, quum nihil iſthic loci *Philo* habeat quod non ad refutandam *Marshami* opinionem prorſus comparatum ſit. Nos rem ex vero, uti ingenuos decet, exhibebimus. *Philo* igitur poſtquam egregium illud *Abrahami* facinus ornate atque copioſe laudaſſet, conqueritur non deeſſe φιλαπεχθήμονας καὶ πάντα διαβάλλοντας, οἷς ψόγοι πρὸ ἐπαίνου τιμᾶν ἐθίζονται, *malitioſos calumniatores, vituperare potius quam laudare ſolitos*, quibus non tam magnum ac mirificum hoc facinus videatur, quippe cujus varia ubivis exſtent & ab antiquo exſtiterint exempla. Hanc eorum criminationem βασκανίαν καὶ πικρίαν *invidorum inſectationem & amaritudinem*, *Philo* vocat: eamque multis refellit rationibus.

III. Res denique huc redit. Qui liberos olim mactarunt, partim id ex *more* fecerunt, ut fertur de nonnullis Barbaris, partim quia magna *mala*, & adverſus humanam opem contumacia, a ſuis civitatibus aliter *arcere* nequibant. Ex his quidam *inviti* ſuos exhibuerunt, coacti a potentioribus. Alii compulſi *metu* hominum, alii *cupidine gloriæ* famæque. Tum ordine oſtendit, omnes has cauſſas procul habuiſſe *Abrahamum.* Omitto alia, utpote ab inſtituto noſtro aliena: id quod de *more* diſſerit, noſtræ nunc conſiderationis eſt. Non ex more id feciſſe *Abrahamum* probat: quia ἔθος μὲν οὖν τὸ ἐπὶ παιδοκτονίᾳ Βαβυλὼν καὶ Μεσοποταμία καὶ τὸ Χαλδαίων ἔθνος οὐ παραδέχεται, ἐν οἷς ἐτράφη καὶ ἐβίωσε τὸν πλείονα χρόνον, ὡς τῇ συνεχείᾳ τῶν δρωμένων ἀμβλυτέραις ταῖς τῶν δεινῶν φαντασίαις κεκρατῆσθαι δοκεῖν, *mos certe immolandi liberos nec* Babylone, *nec in* Meſopotamia, *nec a* Chaldæis *receptus eſt, apud quos educatus magnam vitæ partem cum eis exegit, ne quis putet præ aſſuetudine leviorem viſam mali illius imaginationem.*

IV. Paulo poſt eidem inhærens obſervationi, ita rem amplificat: Ἔπειτα οὐκ ὄντος ἔθους ἐν τῇ χώρᾳ καθάπερ ἴσως παρ' ἐνίοις ἐστὶν ἀνθρωποθυεῖν, ὃ τῇ συνεχείᾳ τὰς τῶν δεινῶν φαντασίας εἴωθεν ἐκλύειν, αὐτὸς ἔμελλε πρῶτος ἄρχεσθαι καινοτάτου καὶ παρηλλαγμένου παραδείγματος, ὃ μοι δοκεῖ μηδεὶς ἂν ὑπομεῖναι, καὶ εἰ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἢ ἀδάμαντος κατεσκεύαστο. *Deinde quum nulla conſuetudo eſſet in ea regione,*

ne, ſicut fortaſſe apud quoſdam, immolandi liberos, ipſe primus auctor futurus erat novi & inuſitati exempli, quod mihi videtur nemo laturus fuiſſe, etiamſi ferreum aut adamantinum haberet animum. Judicet nunc æquus lector, quicquam ne in hoc *Philonis Judæi* diſcurſu exſtet, quod in rem ſuam rapere *Marshamus* queat, niſi fortaſſis obtrectatorum iſtorum invidorumque amarulentam inſectationem, quam refutat *Philo;* quæque per ſe cauſſæ non admodum probabili haut exiguum creare debet præjudicium.

V. Philoni Hebræo *Philo Byblius* ſuccenturiatur, qui auctore *Sanchuniathone* ad *Saturnum* primam υἱοθυσίαν refert. At quantum *Sanchuniathoni*, ſcriptori fabuloſo, &, ſi cum *Abrahami* ætata conferatur, novitio, tribuendum ſit, quotieſcunque de tam antiquis rebus garrit, ſupra a nobis fuſius expoſitum eſt. Et quis demum ille *Saturnus* fuit? Si omiſſis fabulæ mendaciis hiſtoriæ veritatem ſectemur, aut nullus revera in rerum natura *Saturnus* fuit, aut ſub iſto nomine *Noë* latet, quod poſt *Goropium Becanum*, *Voſſium*, alioſque innumeros, tot argumentis *Bochartus* docuit, ut vix ſit dubitandi locus. *Noachum* autem aliquem ex filiis ſuis Deo immolaſſe tam eſt falſum quam quod falſiſſimum. Quid ergo? Plures ſæpe numero Poëtæ in unum confuderunt: quemadmodum quæ tot *Hercules* geſſere, ea perperam uni tribuunt *Thebano*. Hinc factum ut & Patriarcha *Abraham* in *Saturno* cultus fuerit. Certe quæ hic de *Saturno* narrat *Sanchuniathon*, non *Noæ*, ſed *Abrahamo* conveniunt, & per *Saturnum Abrahamum* hic revera deſignari, multa evincunt. Phal. lib. I. Cap. I.

VI. Primo, *Saturnus* iſte *Sanchuniathonis*, qui τὸν ἑαυτȣ̃ μονογενῆ ὁλοκαρποῖ, *filium ſuum unigenitum in holocauſtum offert*, καὶ τὰ αἰδοῖα περιτέμνεται, ταυτὸ ποιῆσαι καὶ τȣ̀ς ἅμ' αὐτῷ συμμάχȣς καταναγκάσας, *etiam pudenda circumciditur, & commilitones ſuos eo adigit, ut idem præſtent.* Deinde *Saturnum* a *Phœnicibus Iſraëlem* dictum eſſe, codices *Euſebiani* conſtanter habent. Confudit autem *Avum* cum *Nepote*. Quemadmodum & ſupra vidimus in *Orphaicis Abrahamum* vocari μȣνογενῆ *Unigenitum*. Ubi confunduntur *Abraham* & *Iſaac*, ut hic *Abraham* & *Jacob*. Aut, ſi omnino velimus cum *Marshamo*, *qui Voſſium* ſequitur, pro *Iſraële Ilum* legere, quia alibi *Sanchuniathon Saturnum Ilum* dictum fuiſſe memorat, *Il* autem eſt ex *El*, ſeu *Elohim*, haut abſurde de eo cogitabimus quod *Phœnices* ſive *Cananæi Abrahamo* dicebant Gen. XXIII. 6. נשיא אלהים אתה בתוכנו *Princeps Dei tu es in medio noſtrum.* Neque mirum eſt ſi ex *Principe Dei* fabuloſa poſteritas *principem Deum* fecerit. Tertio, Filius hujus *Saturni* dictus fuit JEUD, quod *Phœnicum* lingua *unigenitum* notat. Nimirum illud eſt epithetum יחיד JEHID, quo inſignitus *Iſaacus* fuit. Gen. XXII. 2. Quarto, natus hic unigena fuit ex *Nympha*, *Sara* matre eximiæ pulchritudinis fœmina, eaque *indigena*, imo proximo ſanguinis vinculo *Abrahamo* juncta; cui nomen *Anobret*, De Idol. lib. I. Cap. XVIII.

id

id eſt *Hebraice* חן-עוברת, *ex gratia concipiens :* quo modo, recte appellatur *Sara*, quæ quum eſſet ſterilis, *virtutem in conceptionem ſeminis accepit, etiam præter tempus ætatis , quoniam fidelem credidit eſſe eum qui promiſerat.* Heb. XI. 11. Omnes denique huc tendunt ambages iſtæ, ut ſub *Saturni* nomine fabuloſe a *Sanchuniatone* narretur, quod de *Abrahamo* ex vero tradunt ſacræ literæ. Atque ita ſenſerunt magnus *Scaliger* , *Seldenus* , *Bochartus*, alii.

VII. Sed & *Grotium* hic audiri operæ pretium eſt. Is poſtquam integrum *Sanchuniatonis* ſermonem exhibuiſſet ita proſequitur : *Quibus verbis homo Tyrius multis modis ſacram hiſtoriam depravans quod fere omnibus contigit non* Judæis *qui res* Judaicas *tradiderunt*, Iſraëlem *pro* Abrahamo , *hoc eſt nepotem pro avo, nominavit : eundem dicens eſſe* Saturnum, *nimirum quia poſteri ejus die* Saturni *feriabantur.* Ἀνωβρὲτ autem, ni fallor, חנברת, ἐκλεκτὴν, *vocavit* Saram. *Nam* Ἰεοὺδ *pro* Ἰεχὶδ *dialectus magis eſt quam corruptio vocabuli.*

VIII. Intercedit tamen *Marshamus*. *Nimia*, inquit, *eſt diſcrepantia.* At quæ ſodes, & quanta ? Numeremus , & trutinemus. I. *Scribe* Iſraël , *quid id ad* Abrahamum *attinet, qui fuit* Iſraëlis *avus ?* II. Jeud Saturni *vere mactatus eſt non item* Iſaacus. III. *Ejus quidem* Epithetum Jehid, *ſed commune non proprium : unde* Aquila *non male vertit* , Ἀγαπητὸν , *dilectum. Sic* Salomon Davidis *filius unicus, id eſt dilectiſſimus.* I Chron. XXIX. I.

IX. Verum enimvero non poteſt tantilla diſcrepantia magna videri niſi ei cujus intereſt ut ita videatur. Nam de nomine *Iſraëlis* non facimus *Marshamo* controverſiam : perinde nobis eſt ſive *Iſraëlem* ſive *Ilum* legere præoptet. Et quæ hic videri poteſt difficultas, eo modo e medio a nobis eſt ſublata. Neque inſanum diſcrimen eſt inter *epithetum commune* alicui κατ' ἐξοχὴν attributum , & *inter nomen* proprium. Quid facilius eſt, quam ut lapſu temporis, a rerum non admodum peritis, ex tam notabili epitheto nomen proprium formetur ? Præſertim ſi epithetum illud ad rem quæ agitur majus afferat momentum, quam uſitatum propriumque nomen. Quam ob rem in Sacra quoque hiſtoria iterum illud iterumque ingeminari videmus Gen. XXII. 2. 12. 16. Heb XI 17.

X. Denique quam ſecundo loco movit difficultas, ea pluribus expedienda venit. *Jeud Saturi* , inquit , vere mactatus eſt *:* non item *Iſaac.* Reſponderunt pridem eruditi : vere mactatum credi voluit Diabolus, ut res cederet in exemplum. Etenim nec hoc caret probabilitate , efferatam homines mactandi conſuetudinem manaſſe ex hoc ipſo υἱοθυσίας *Abrahamicæ* Principio : diabolo omnibus modis annitente , ut prava facti illius æmulatione gentes ſeduceret. Nam ſicuti *Saturno* conſecrarunt feriam ſeptimam , id eſt diem Sabbathi quæ apud *Judæos* erat ſacra ; ita & filios ipſi immolarunt, damnabili κακοζηλίᾳ quo *Abrahamum* imitarentur. Proinde quum Deus, *Abrahami* fidem & obſequium abunde exper-

expertus, illum a filii mactatione prohibuerit, *Saturnum* tamen *Sanchuniaton* & *Porphyrius* tradunt filium ſuum vere mactaſſe.

XI. Accedit, quod Deus, cui illa *Abrahami* προθυμία impendio placebat, animum pro effectu æſtimans, ita de hoc actu in ſacris literis loquatur, quaſi revera filium *Abrahamus* immolaſſet: dicendo, *non ſubtraxiſti filium tuum, unicum tuum, a me.* Gen. XXII. 12. Quod *Paulus* amplificat. Heb. XI. 17. *Abrahamus, quum tentaretur, obtulit Iſaacum per fidem: unigenitum, inquam, illum obtulit.* Idem & *Philoni Judæo* ſcite obſervatum eſt: τῷ δ' ἡ πρᾶξις εἰ καὶ μὴ τὸ τέλος ἐπηκολούθησεν, ὁλόκληρος καὶ παντελὴς, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων διανοίαις ἀνάγραπτος ἐστηλίτευται. *Facinus tamen hoc, quamvis effectu caruit, nihilominus pro integro abſolutoque, non modo in ſacris refertur voluminibus, ſed & in lectorum inſculptum eſt mentibus.* Neque minus eleganter *Gregentius Archiepiſcopus Tephrenſis* Diſputatione cum *Herbano Judæo*: Τὸν γὰρ Ἰσαὰκ δι' ἀγάπην Θεοῦ προσταχθεὶς σφαγιάσαι Ἀβραὰμ, τῇ προαιρέσει ἔσφαξεν, καὶ οὐκ ἔσφαξεν, ἐτελείωσε, καὶ οὐκ ἐτελείωσε. ζῶντα γὰρ αὐτὸν ἐκ τῶν ἀπροσδοκήτων ὑπέστρεψεν. *Abrahamus enim Iſaacum filium immolare juſſus, pro ea quam erga Deum habuit charitate, voluntate & conſilio capto jugulavit, & non jugulavit, conſummavit, & non conſummavit. Vivum enim ipſum ex inopinatis & inſperatis domum reduxit.* In qua re obſervat myſterium. Nam & *ſic*, inquit, *Dominus Deus, pro mundi ſalute, Filium ſuum jugulavit: ſed hic tertia die reſurgens, tametſi jugulatus fuit, non tamen jugulatus fuit: & ſi mortuus, non tamen eſt mortuus.* Nihil ut nunc de *Muhammedanis* dicam, qui *Iſaacum* vulgo vocant, דביח אללה *ſacrificatum Deo.* Pag. 3. 4. Pag. 7.

XII. Sed nec illud omittendum; quod, *Jephtæ* hiſtoriam cum hac *Abrahami* confundentes Gentilium fabulatores, ex hac in illam tranſtulere quæ huic tamen propria ſunt. *Iphigeniam* enim narrant a patre *Agamemnone Dianæ* fuiſſe oblatam: &, quum *Calchantis* miniſterio jam jam eſſet mactanda, vox quædam, inquiunt, luco emiſſa: *aſpernari numen hoc ſacrificii genus, & ob id abſtinendum a corpore virginis. Itaque curarent, id quod in vicem virginis oblatum animadverterent, immolari.* Interim, deliberantibus cunctis, quidnam, & ubi eſſet, quod immolari juberetur, cerva, forma corporis admiranda, ante ipſam aram intrepida conſiſtit. Eam prædictam hoſtiam rati, oblatamque Divinitus, comprehendunt, moxque immolant. Ita *Dictys Cretenſis.* Alii aliud animal pro *Iphigenia* mactatum ſcribunt. Nonnulli & ipſam mactatam aſſerunt; ut *Calchas* apud *Virgilium*:

Sanguine placaſtis ventos, & Virgine cæſa.

Sed ibi *Servius*: *Virgine cæſa, non vere, ſed ut videbatur. Et ſciendum in ſacris ſimulata pro veris accipi.* Sic *Abrahamicæ* hiſtoriæ lacinias, ſed de

more interpolatas, & hanc quidem nominatim hiſtoriæ partem, quod deſtinatæ humanæ victimæ, numinis juſſu, aliud ſubſtitutum ſit animal, fabulis ſuis *Græci* immiſcuerunt. Nihil ergo obſtat quo minus cum eruditiſſimis ſeculi noſtri auctoribus credamus, fabularem illam *Saturni* υἱοθυσίαν ex *Abrahami* hiſtoria derivatam eſſe, atque hinc, ut *Taciti* id verbis dicam, *Barbari ritus horrenda primordia*: conſequenter ex illa *Sanchuniatonis* narratione probari nequaquam poſſe, ritum illum homines ſacrificandi ante *Abrahami* ætatem uſitatum in *Phœnicia* fuiſſe.

XIII. Sed & alio modo imbelliæ convinci hoc argumentum poteſt. Demus Gentilium Scriptores de *Saturno* differentes, nihil de *Abrahamo* cogitaſſe. At quo tempore Hiſtoricus, ſi unquam fuerit, *Saturnus* ſecundum eorum computum vixit? *Theophilus* ad *Autolycum lib.* III. Καὶ γὰρ Βήλου τοῦ Ἀσσυρίων βασιλεύσαντος καὶ Κρόνου τοῦ Τιτᾶνος Θαλλὸς μέμνηται. φάσκων τὸν Βῆλον πεπολεμηκέναι σὺν τοῖς Τιτᾶσι πρὸς τὸν Δία, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Θεοὺς λεγομένους. *Etenim* Thallus Belum *memorat*, *qui* Aſſyriis *imperitavit*, & Saturnum Titanem; *inquiens*, Belum *bellum geſſiſſe cum* Titanibus *adverſus* Jovem, & *qui cum ipſo dicebantur Dii.* Deinde κατὰ τὴν τοῦ Θάλλου ἱστορίαν ὁ Βῆλος προγονέστερος εὑρίσκεται τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου ἔτεσι τʹκβ. *Secundum* Thalli *hiſtoriam* Belus *antiquior Bello Trojano annis* 322. Belus autem & *Saturnus* eodem floruerunt tempore. Sic enim paulo poſt: Τοῦ δὲ Κρόνου καὶ Βήλου συνακμησάντων ὁμόσε. Ergo *Saturnus*, *Abrahamo* longe poſterior, *Moſi* σύγχρονος, vel etiam recentior fuerit. De eo enim inter eruditos omnes convenit, a *Moſis* ætate bellum *Trojanum* plus trecentos annos diſtare.

XIV. Non poſſem hic ſine piaculo *Arnobii* calculos omittere, qui Gentium objectionem, noſtræ nobis religionis novitatem exprobrantium, ita retundit. *Et Dii veſtri non fuerunt ante millia annorum duo. Quibus iſtud rationibus colligi, aut quibus ſupputationibus poteſt? Non difficilibus, non obſcuris, ſed quas poſſit videre qui volet, & contrectare, quemadmodum dicitur, manibus. Quis* Jovem *cum fratribus genuit? genialibus* Opis *adjunctus* Saturnus, *ut vos fertis*, Cœlo *atque* Hecata *procreatur. Quis* Picum Fauni *patrem atque avum* Latini? Saturnus, *ut vos iidem veſtris ſcriptis atque auctoribus traditis. Ergo ſi hæc ita ſunt, ſequitur ut* Picus & Jupiter *germanitatis ſibi ſociati ſint jure, utpote uno ex ſanguine, unoque ex ſemine procreati. Conſentaneum eſt ita eſſe quod dicitur. A* Jove & Pico *quot ſunt generis uſque ad* Latinum *gradus? Trini, ut indicat ſeries. Vultis* Faunus, Latinus, & Picus, *annis vixerint vicenis atque centenis? ultra enim negatur poſſe hominis vita produci. Æſtimatio juſta & liquida eſt. Trecenti ergo ſunt pleni, & ſexaginta poſt hos anni. Res ita eſt, ut indicat ſupputatio. Cujus ſocer* Latinus *fuit?* Æneæ. *Genitor is* Aſcanii. *Cujus?* Albani *oppidi conditoris. Quot apud* Albam *regnatum eſt annis? Quadringentis & prope bis denis,*

Lib. II. pag. 94.

nis. Ætatis Urbs Roma *cujus eſſe in Annalibus indicitur? Annos ducit quinquaginta & mille, aut non multum ab his minus. Ergo ab* Jove, *qui frater eſt* Pici, *quique Pater eſt minorum & reliquorum Deorum, ad hæc tempora prope millia duo ſunt, aut* (alii legunt, *haut*) *pleni, ut largiamur ætati*

XV. Eruditum in hanc *Arnobii* ſupputationem commentarium exhibet Vir harum rerum callentiſſimus, *Chriſtianus Schotanus*, meus olim in Academia *Friſia* anteceſſor. Is in ea *Bibliothecæ ſacræ* parte qua de peregrinatione *Iſraëlitarum* agit, poſtquam hunc *Arnobii* locum laudaſſet, ita infit: *Haut plenos, dicit* Arnobius, *annos prope millia duo. Colliguntur enim ex illis partibus, quas poſuit, mille octingenti triginta. Deinde tribus ætatibus* Pici, Fauni, Latini, *nimium dat. Si enim centum & viginti annos iſtorum quemlibet vixiſſe largiamur, non tamen in extremo vitæ anno genuiſſe largiemur. Auctor libelli de origine gentis Romanæ*, Janum *primum in Italiam veniſſe, ab eoque exceptum eſſe* Saturnum, *refert pro certo conſtare.* Quod quum ita exiſtimetur, *inquit*, certum tamen eſt, priorem *Janum* in Italiam deveniſſe; ab eoque poſtea venientem exceptum eſſe *Saturnum. Poſt* Janum & Saturnum *regnavit* Picus. *Poſt* Picum Faunus: *quo regnante, ante annos circiter ſexaginta quam* Æneas *in Italiam deferretur*, Euander Arcas *ſimul cum matre eodem venit. Hinc colligeremus, non plus quam centum & quinquaginta annis ante bellum* Iliacum Saturnum *veniſſe in Italiam, fugientem arma* Jovis, *& regnis ademtis exulem.* Pag. 263.

XVI. Sin cum iis rebus geſtis, quæ nobis, ex ſacris, notiores ſunt, & cum Chriſtianorum æra, hæc conferri malis; ex *Petavio* ita habeto. Jano *regnante* Saturnus *a* Jove *filio pulſus ad Italiam appulit; ibique exceptus hoſpitio, haut procul* Janiculo *arcem condidit, quam de ſuo nomine* Saturniam *vocavit. Quatuor iis regibus* (ſcilicet Jano, Saturno, Pico & Fauno) *annos* 150. *tribuit* Euſebii Chronicon. *Ex quo videtur initium* Jani *in annum convenire qui ante* Chriſtum *fuit* 1330. *Indidemque conſtat, quanta ſit vetuſtas Gentilium Deorum. Nam quum* Jano, *ut dixi, regnante* Saturnus *vixerit, poſt annum* Periodi Julianæ 3384. *qui eſt ante* Chriſtum 1330. *non multo ante naſci* Jupiter *potuit; adeoque ſub* Aod Iſraëlitarum *judice, ante tria circiter ab hac ætate noſtra annorum millia.* Videntur quidem *Phœnicum* hiſtoriæ *Saturnum* multo antiquiorem facere; at quo fundamento, ipſi viderint. Secundum eos, quos nos non finximus ſed invenimus, calculos, haut ejus ætatis *Saturnus* eſt, ut illius υἱοθυσία *Abrahami* exploratione cenſeri queat antiquior. Ration. Tempor. lib. 1. cap. xi.

XVII. *Typhonica* autem ſacra mirum eſt a Nobiliſſimo *Marshamo* huc allegari. Quid enim ea cum *Abrahami* facto commune habent? Jubebatur *Abrahamus*, id quod in omnibus pignoribus ſuis chariſſimum habebat, unicum ex uxore legitima gnatum, ad promtiſſimi obſequii demonſtrationem, numini ſacrificare. *Ægyptii* homines ſibi exoſos, ejuſdem

cum *Typhone* coloris, id eſt, rufos, quales ex *Ægyptiis* pauci, ex peregrinis plures erant, ad *Oſiridis* tumulum mactabant. Hæccine conferri merentur? Tum porro, qua ratione evincit *Marshamus*, morem illum in *Ægypto Abrahami* ætate vetuſtiorem fuiſſe? Quod poſtulari quidem poteſt: probari nullo modo poteſt. Nos nuper non contemnendis ex *Bocharto* rationibus ſaltem probabile fecimus, *Typhonis* fabula perſonatum repræſentari *Moſen*.

CAP. VIII.

Jus Levirationis non eſſe ex Ægypto.

I. *Primus omnium qui defuncti fratris viduam duxiſſe narratur, Onan eſt.* II. *Antiquior tamen Onani ævo mos ille, vel ex Noachidarum jure, vel ipſius Dei inſtitutione eſt.* III. *Ex Ægypto illum, at nullo probabili argumento, arceſſit Marshamus.* IV. *Nam quam profert Zenonis Auguſti legem, ea ab hoc inſtituto plane aliena eſt.* V. *Nec quia Hebræi quidam ejus originem ex Metempſychoſi deducunt, ideo illius natales Ægypto adſcribendi.* VI. *Graviores illius inſtituti cauſſas ſcite ediſſeruit Franciſcus Junius.* VII. *Adſtipulante Riveto.*

Conf. lib. I. cap. V. §. VIII. I. SUBJUNGAMUS hic aliquid de jure LEVIRATIONIS, ſive de ducenda fratris ſine prole demortui vidua, quam miris rationum ambagibus ex *Ægypto* arceſſere *Marshamus* annititur. Prima moris illius mentio in Patriarcharum hiſtoria eſt, acciditque exemplum in familia *Judæ*, circa viduam *Eris*, qui quum ob malitiam ſuam a Deo interfectus eſſet, dixit *Judas* alteri filio ſuo *Onano*, *ingredere ad uxorem fratris tui* ויבם אותה, *& leviri jure ducito eam, & ſuſcita ſemen fratri tuo.* Gen. XXXVIII. 7. 8. Apparet autem, non tunc primum morem eum introductum, ſed antiquitus in Patriarcharum familiis uſitatum fuiſſe. Illius enim jus non *Judæ* ſolum, ſed & *Onano* notum fuit: quippe qui ſciret, non ſibi, ſed fratri defuncto, ex tali conjugio filios naſcituros.

II. Inquiritur autem in primam inſtituti illius *Originem*. *Hebræorum* Magiſtri ex jure *Noachidarum* deducunt: ſed in præceptorum, ſive *Majorum*, ſive *Minorum* numerum hoc non admittunt, neque aliud quam *juris civilis* caput, quod *Noachidarum* juri, pro gubernantium placito, adjectum ſit, hoc in exemplo illo *Onani* ſumunt, ut diſerte *Aberbanel*. Vide *Seldenum de Jur. Natur. & Gent. Lib.* VIII. *cap.* III. Noſtri ex antiqua
Hiſtor. Patr. Tom. I. Exerc. I. §. XVI. ſanctorum *Patriarcharum* conſuetudine derivant, cujus origo fuerit ex *Divina revelatione*, vel certe ex בית דינו של שם *conſiſtorio Semi*, uti vocant *Hebræi*, vel ipſius *Adami*. Ita Clar. *Heideggerus*.

III.

III. Interpellat *Marſhamus*: *Ex Ægypto*, inquit, *nata eſt.* Id ut adſtrueret duo probanda erant, primo morem illum aliquando viguiſſe in *Ægypto*, dein fuiſſe eum in *Ægypto* temporibus *Judæ* antiquiorem; & ſi rigide velimus experiri, addendum eſſet tertium, eam fuiſſe *Judæ* cum *Ægyptiis* conſuetudinem atque familiaritatem, ut *Ægyptiorum* tale inſtitutum in familiam ſuam recipiendi cauſſas idoneas ſatis atque graves habuerit. Sed de eo ne cogitavit quidem *Marſhamus*. Nec nobis nunc libet eſſe tam moroſis ut ad vivum omnia reſecemus. Videamus modo quo pacto priora illa duo aſſerta firmet. Obtinuiſſe in *Ægypto* jus *Levirationis* uſque ad *Zenonis Auguſti* tempora ex quadam *Zenonis* Lege probat, quæ exſtat in Codice *Juſtiniani Lib.* v. *Tit.* v. *Leg.* viii. Eam hoc modo citat. *Ægyptii*, inquit Zeno, *idcirco mortuorum fratrum ſibi conjuges matrimonio copularunt, quod poſt eorum mortem manſiſſe virgines dicebantur, arbitrati ſcilicet quod certis legum conditoribus placuit, quum corpore non convenerint, nuptias non videri contractas.*

IV. Sed varia a nobis ad Legem iſtam obſervari poſſunt. Non id nunc urgebo, quod quum iſta conſtitutio valde ſit recens, tantam *Ægyptiaci* juris antiquitatem, quanta nunc in controverſiam venit, nulla ratione doceat. Sed hoc primum moneo, narrare quidem Imperatorem quid in *Ægypto* aliquando factitatum ſit; at non quid ex jure patrio ve inſtituto in certo quodam caſu fieri debuerit. Dein, ne id quidem dicit, receptum hunc apud *Ægyptios* communemque fuiſſe morem, ut defunctorum fratrum conjuges matrimonio ſibi copularent: ſed privatorum quorundam ſuo arbitrio agentium factum memorat. Ita enim verba Legis incipiunt: *Licet quidam Ægyptiorum idcirco &c.* Tertio, id qualecunque quorundam *Ægyptiorum* inſtitutum tum demum habebat locum, quando mortuorum fratrum conjuges corpore non conveniſſent, adeo ut poſt eorum mortem virgines manſiſſe dicerentur, unde arbitrabantur priores nuptias non videri re eſſe contractas. Quæ ab *Hebræorum* inſtituto, & *Onani* conjugio, perquam aliena ſunt. Hic enim ſupponebatur priores nuptias re eſſe contractas: & frater fratri in ejuſdem uxoris communione ſuccedebat, ad ſuſcitandum fratri demortuo ſemen, & conſervandam hæreditatem ejus. Nihil ergo hactenus probavit *Marſhamus*: quum iſtud qualecunque quorundam *Ægyptiorum* factum toto genere diſtet a jure *Leviratus* prout inter *Hebræos* obtinuit.

V. Multoque adhuc minus probat, id quod de *Ægyptiis Zeno Auguſtus* narrat *Judæ* ævo antiquius eſſe. Mirum eſt ad quas ineptias Vir Doctiſſimus delabatur. Dixerat *Seldenus*, Magiſtrorum aliquos cauſſam & myſterium conjugii hujus fratriæ & *Leviri* ex *Metempſychoſis* neſcio qua opinione petendam contendere. Subſumit *Marſhamus*, opinio iſta ex *Ægypto* nata eſt. Unde inferendum videtur: ergo & ipſum jus *Lévirorum*

O rem ridiculam, Cato, & jocoſam!

Ideone enim verum eſt ex *Metempſychoſis* opinione ortam de fratriarum connubio legem, quia Magiſtris quibuſdam, vappis hominum, ita inſanire placuit? Ideone antiquos ita cenſuiſſe apparet, quia recentiores, quos cum Spiritu Dei mens ipſa & ſanitas deſtituiſſe videtur, tam pueriliter delirant? Ipſe ne Tu, *Marshame*, credis, iſtam *Metempſychoſeos* opinionem legi huic originem dediſſe? Si non credis, uti te non credere ſat ſcio, cur ſolidæ eruditionis ſubactique judicii tui famam tam ineptæ committis argumentationi?

VI. Quanto inſcitis iſtis commentationibus ſolidior eſt *Franciſci Junii* ſuper hoc *Onani* facto elegans ac pia diſſertatio? Quam non poterit ingratum eſſe Lectori ſi hic quoque inveniat. *Hic vero*, inquit, *quæſtio incidit, unde* Juda *illud hauſerit de filii defuncti conjuge filio alteri elocanda, & quo jure fecerit? Nam hanc legem videtur primo tuliſſe Dominus in libro Deuteronomii. Reſpondeo: quam legem Deus in Deuteronomio ſancivit de uxore fratris defuncti poſteriori fratri elocanda, ea lex tum primum de ſcripto tradita eſt; ſed jam ante Divina quadam revelatione apud populum obtinebat. Quapropter lex illa Deuteronomii non recens inſtitutio eſt, ſed antiquæ obſervationis confirmatio, & obſignatio. Hujus autem obſervationis auctor idem qui confirmator ducendus eſt. Cauſſa vero illius inſtituendæ, fuit benedictionis Divinæ in familiam continuatio; ſecundum quam benedictionem ad primogenitos quoque prærogativæ duæ pertinebant, una ſacerdotii ad cultum Domini, altera vero potentiæ ad benedictionem terrenam pertinentis. Nam primogeniti & ſacerdotes erant in familia univerſa, & hæredes duplicarii. Atque hæc res quidem cærimonialis fuit, qua inde a conditu orbis dignitas* Chriſti, *qui primogenitus eſt inter multos fratres, fuit adumbrata. Sed quemadmodum benedictionis illius ratio cærimonialis fuit, ita etiam continuatio illius; ſecundum quam factum eſt primum, ut primogenitus ex primogenito primogenita obtineret; deinde ut exſtincto ſine liberis primogenito & ſine uxore, ſecundus filius in locum primogeniti divinitus adrogatus eſſe videretur: poſtremo, ut ſi quis primogenitus ſine liberis occideret, ſed relicta uxore, hanc eandem uxorem ſequens frater una cum benedictione a primogenito defuncto transfuſa ſibi aſſumeret. Atque hæc res alioqui non fuit licita ex lege, ſed excepta ſolum hujus benedictionis gratia.* Ita originem & cauſſas hujus inſtituti pandit Vir Doctiſſimus; longe profecto prudentius, quam ſi ad neſcio quam *Ægyptiacæ Metempſychoſios* opionem recurramus.

VII. Conſciſcit Junio *Rivetus.* Qui, *non putarem*, inquit, *conſuetudinem illam apud alias gentes obtinuiſſe, & ex moribus Chananæorum aut vicinorum populorum fuiſſe deſumtam: ſed peculiari ratione in patriarcharum familiis introductam, ut jus primogenituræ maneret, ad ſignificationem ejus qui primogenitus eſt inter multos fratres, ſimulque in familiis populi illius hæreditas conſervaretur, quod poſtea neceſſarium fuit, poſt terræ promiſſæ partitionem. Quamvis autem id non fuerit mandatum ante Moſen lege aliqua ſcripta; certum*

tum eſt tamen more & conſuetudine majorum obtinuiſſe, quam ex Divina inſpiratione primam habuiſſe originem, non temere exiſtimari, bene advertit Pererius.

CAP. IX.

Septenarium dierum Cyclum, & Sabbathum, ex Ægypto non eſſe.

I. *Ratio computandi per ſeptimanas omnium eſt antiquiſſima.* II. *Denominatio dierum a planetis fortaſſe Ægyptiacæ ſuperſtitionis eſt, at ſeptimanæ obſervatio vetuſtioris & ſanctioris originis.* III. *Ægyptios ſeptimum quemque diem feſtum habuiſſe non probat Marshamus.*

I. AT neque SEPTENARIUS DIERUM CYCLUS ab *Ægyptiis* primum obſervatus inde in aliarum gentium mores tranſiit; ſed, ut bene *Philo*, fuit illa obſervatio πάνδημος καὶ τοῦ κόσμου γενέσιος, *ab omnibus gentibus recepta ac mundo coæva.* Ex *Georgii Syncelli* Chronologia obſervavit *Salmaſius*, priuſquam ratio computandi per *menſes* & *annos* ab Aſtrologis inventa fuiſſet, veteres illos patres ſpatia diſtinxiſſe tantum καθ' ἑβδομάδας, *per ſeptimanas.* Et in Annalibus *Michaëlis Glycæ* legitur: *Georgius tradit, Sethum primum inveniſſe literas Hebræas, ſigna cæleſtia converſiones annorum, menſes, &* SEPTIMANAS. Sed melius eſt ut cum *R. Jehuda*, in Dialogo *Sepher Cozri* dicto, altius aſcendamus, ad ipſum Adamum. *Adam*, inquit ille, *pulſus eſt e Paradiſo nocte ſabbati, atque inde initium numerationis dierum, quæ ſex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et quum poſtea auctis ejus poſteris terra habitata eſt, hominum mos erat numerare dies quomodo diſpoſuerat eos Adam: unde factum eſt ut non diſſentiant homines de ſeptenario Septimanæ dierum numero.*

Confer. lib. I. cap. VI. §. VII. De opifi. Mundi.

Vide Seld. de Jure Nat. lib. III. cap. XI.

II. Nolim præfracte negare *denominationem* dierum a ſeptem *planetis* Ægyptiorum eſſe εὕρημα: ipſa tamen ſeptimanæ obſervatio originem longe ſanctiorem atque antiquiorem habet. Pulcre admodum *Johannes Philoponus* a *Photio* in Bibliotheca ſua laudatus: Ἐκεῖνο γε μὲν συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις, ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας, αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλούμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον. Τίνα οὖν τούτου λόγον ἐστὶν εἰπεῖν ἕτερον, ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωυσῆς; *In illud certe omnes homines conſentiunt, ſeptem ſolos eſſe dies, qui in ſe ipſos revoluti totum tempus conſtituunt. Cujus rei quam rationem aliam dare poſſimus, præter illam ſolam quam Moſes aſſignavit? Etſi autem ſeptem planetis ſeptem hebdomadæ dies adſciribant Græci, --- primum quidem hoc ipſo etiam ipſi agnoſcunt, ſeptem duntaxat eſſe dies ex quibus tempus conſiſtit. Cæterum nullam poſſunt dare rationem, cur dicti dies planetis attributi ſint, qui revolvuntur.*

De Mund. creat. lib. VII. cap. XIV.

vuntur. Ad quid enim non potius duodecim, propter duodecim Zodiaci ſectiones per quas ſol delatus annum perficit? Concludit tandem, *veroſimile eſſe, quod quum ob* OMNIBUS SEPTEM DIES ESSE CREDANTUR, *& planetas hiſce numero pares eſſe contingeret, pro libera ſua poteſtate iiſdem hoſce dies, vel e contra pro libitu, illos diebus numero æqualibus dedicaſſe.* Quod autem ait, *ab omnibus id eſſe creditum, & omnes homines in eo conſenſiſſe*, ſumendum eſt, ut id genus locutiones aliæ; pro plurimis. Eadem æquitate interpretor id quod exſtat in libro *Coſri: An unquam audiviſis de populo aliquo, qui de hebdomada diſſentiat; cujus initium ſit a die primo, at finis in Sabbatho?* Vide *Rivet. de Orig. Sabbat. cap.* V. *& Selden. de Jur. Nat. Lib.* II. *cap.* XIX.

Edit. Buxt. p. 26.

III. Non lubet nunc quidem de SABBATHI origine diſputare, quæ quæſtio & olim & nuper Viros Doctiſſimos prolixe exercuit: id tamen dare *Marshamo* non poſſum, ex Ægyptiacæ antiquitatis penu Hebdomadici Sabbathi feſtum depromendum eſſe. Nam neque tempora ſua per ſeptimanas numerare ab Ægyptiis, ſed a ſuis pridem majoribus, ex traditione de mundi conditu, didicerunt Hebræi. Neque Ægyptios eo tempore in cyclo dierum ſeptimum, Saturno ab iis dicatum, ſacrum habuiſſe, ullo idoneo argumento probatur. Quod enim ex *Chæremone* profertur, illud & recentius longe eſt quam ut tantæ antiquitatis fidem facere poſſit; & nihil commune habet cum ſeptimi diei Sabbatho. Nihil quippe iis verbis docetur, quam ſeptenarii numeri in dierum obſervatione aliquam ab Ægyptiis habitam fuiſſe rationem, Quod & pleræque iiſcum aliæ gentes fecerunt: uti *Clemens Alexandrinus*, *Euſebius*, aliique copioſe docuerunt. Quanto ſanctius ſcripturarum inhæremus ſimplicitati, quibus erudimur, ad exemplum Dei, poſt abſolutum ſex diebus creationis opus ſeptimo die quieſcentis, inque tantæ rei memoriam, juſſos es homines eum quoque diem ſacrum ſibi habere, religioſa quiete tranſigendum?

CAP. X.

Templi fabricam male deduci ex Ægypto.

I. *Prima Templorum origo in obſcuro eſt.* II. *Plerique eam ex ſepulcris arceſſunt.* III. *Probabilius tamen alii venerationi numinis attribuunt, cui magnifica quæque conſecrari par eſt.* IV. *Hallucinatur Chryſoſtomus, quum Hebræorum Templum ſtructum prodit, ne populus rerum Ægyptiacarum prava cupiditate tangeretur.* V. *Alium enim ſibi finem propoſitum fuiſſe, & David, & Salomon, & Deus docent.* VI. *Ne quidem in Tabernaculi confectione attentum fuit ad Ægyptiorum inſtituta.* VII. *Sed Deus, ut Rex Iſraëlis,*

Iſraëlis. VIII. *In Templo, tanquam magnifico aliquo Palatio, habitare voluit: omnibus ad Auguſtæ cujusdam Regiæ formam comparatis.* IX. *Uti pulcre obſervatum ab Hebræorum Magiſtris eſt.* X. *Sed & alia fuere tam tabernaculi quam templi myſteria.* XI. *Tabernaculum non fuit ſtructum ad formam quandam Ægyptiacam, ſed ad inſtar a Deo monſtratum.* XII. *Uti & Templum.* XIII. *Fuitque & ea res μνημειώδης.* XIV. *Probabilius eſt Ægyptiorum templa ad imitationem Salomonici conſtructa eſſe, quam contra,* XV. *Antiqua Chriſtianorum Templa non multum ab hac forma abludebant.* XVI. *Neque vetera Gentilium.* XVII. XVIII. *Ea quæ Vitruvius de forma ædium ſacrarum ex Dorica diſciplina tradit, conferuntur cum Templo Salomonis.* XIX. *Et concluditur, illud omnis artis formas in ſe complexum eſſe, quam artem alii, quantum quisque potuit, æmulati ſunt.*

I. TEMPLORUM initia *Ægyptiis* quidem adſcribunt *Herodotus* & *Lucianus*, ſed ipſi hæſitanter, & fundamento plane lubrico. Sedecim & ultra de templorum origine opiniones *Hoſpinianus* enumerat, ex quibus vix eſt ut certi aliquid elicias. *Lucianus* ipſe, qui *Ægyptios* antea ut primus templorum auctores laudaverat, de ſuæ tamen Deæ Syriæ templo hæc tradit: Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱρὸν εἵσασθαι λέγουσι, τοῦτον Δευκαλίωνα ἐπὶ τοῦ τὸ πολλὸν ὕδωρ ἐγένετο. *Complures igitur Deucalionem Scytham templum hoc conſecraſſe tradunt, eum puta Deucalionem cujus temporibus aquarum diluvium fuit.* Quo nomine Noachum deſignari ſupra oſtendimus. Non abludit *Apollonius*, qui refert Deucalionem primum Deorum immortalium templa ædificaſſe, & civitates exſtruxiſſe, & imperium in homines exercuiſſe; inquiens: Conf. lib. I, cap. VI, §. VIII. Lib. I. cap. V. Lib. III.

Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα,
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις καὶ ἐδείματο νηοὺς
Ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.

II. Pleroſque autem ex *ſepulcris* templa apud Ethnicos originem ſumſiſſe arbitratos, in *Sepulcralibus* ſuis *Giraldus* his verbis oſtendit: *Fuit usque adeo*, inquit, *ſepulcrorum veteribus cura, ut non aliunde templorum & ſacrarum ædium originem deductam, diligentiſſimi ſcriptores tradant, Euſebius & Lactantius.* Addere potuiſſet *Clementem Alexandrinum.* Concinit *Prudentius Lib.* I. *contra Symmachum.*

Et tot templa Deum Romæ, quot in urbe ſepulcra
Heroum, numerare licet.

Nec invidenda *Ægyptiis* ea gloria eſt, quod primi fortaſſis, regum ſuorum memoriam venerantes, eorum ſepulcra in templa converterint: quod de iis ac *Phœnicibus* teſtatur *Philo Byblius* apud *Euſebium.* Præp. lib. I. cap. IX.

III. Mihi autem, ne quid diſſimulem, potius videtur, homines poſt-

quam & numero auctiores, facultatibus opulentiores, & inſtitutis moratiores facti erant, ad cultum numinis publicum ædes paullatim ampliores auguſtioreſque feciſſe; partim ut commodius convenire poſſet populi cœtus, partim ut major ſacris adderetur majeſtas. Percommode id dixit *Tranquillus*, & repetiit *Iſidorus*: *Quum enim primum homines exuta feritate rationem vitæ habere cœpiſſent, ſeque ac Deos ſuos noſſe, cultum modicum ac ſermonem neceſſarium commenti ſibi, utriuſque magnificentiam ad religionem Deorum ſuorum excogitaverunt, Igitur ut templa illi domibus pulcriora, & ſimulacra corporibus ampliora faciebant, ita eloquio etiam quaſi auguſtiore honorandos Deos putavere,* &c. Quænam autem gens id cœperit; an una ſola, an plures ſimul, adeo in obſcuro eſt, ut niſi divinando nemo dixerit.

Confer. lib. I. cap. VI. §. X. IV. Hoc vero fidenter contendere non dubitavero, hallucinatum eſſe illum aurei oris Epiſcopum, quando diſſeruit, *ea occaſione juſſiſſe Deum immenſæ magnitudinis templum ſibi exſtrui, cui materiæ magnificentia, artis elegantia, & ſtructuræ forma, nullum in toto terrarum orbe par eſſet, quod populus ab Ægypto recens, multas adhuc impietatis reliquias ſecum haberet; rebuſque ſub ſenſum cadentibus ad inſaniam uſque addictus eſſet, ne poſtea eorum quæ apud Ægyptios experti erant cupiditate tangerentur.* Id, inquam, non ſine errore aliquo ita diſſeruit *Chryſoſtomus*. Etenim illud immenſæ opulentiæ templum non eo ſtructum eſt tempore, quo ab Ægyptiacis turbis & barbara Pharaonis tyrannide liberatus nuper populus multum adhuc Ægyptiacæ fecis habebat reliquum: ſed aliquot exinde ſeculis.

V. Et tunc quando ædificatum eſt, neque *David*, qui primum ejus ſtruendi conſilium inivit, neque *Deus*, qui *Davidi* permiſit ut deſtinatum ſibi opus per *Salomonem* filium conſummaret, nec denique *Salomon*, qui patris ſui conſilium, Deique voluntatem exſecutus eſt, vel minimam *Ægypti*, ut quæ huic rei occaſionem ſuppeditaverit, mentionem faciunt. David indignum æſtimabat Majeſtate numinis, indecorumque iis beneficiis quibus ſe immortali Deo obſtrictum fatebatur, quod dum ipſe in domo cedrina habitaret, arca Dei verſaretur inter aulæa: atque ita ſuæ, quam ſibi Deus dederat, Regiæ intuitu excitatus eſt ad ædem magnificam ſupremo cœlorum Regi dicandam. 2. Sam. VII. 2. Neque conſideravit id Deus ut *Ægyptiacæ impietatis reliquias*, ſed gratum habuit ut pietatis eximiæ affectum. Tantumque abeſt ut fieri ſibi talem domum præceperit propter ea quæ in Ægypto templa viderant Iſraëlitæ, ut contra quo tempore Ægyptiacorum templorum memoria majorum animis recens obverſabatur, nihil ſe de tali æde locutum proteſtetur. 1. Chron. XVII. 5. 6. *Quum non habitarem in æde ulla, inde a tempore quo adduxi Iſraëlem uſque in diem hunc, ſed eſſem de tentorio in tentorium itans, etiam extra tabernaculum: Quocunque itabam in toto Iſraële, an*

quie-

quicquam locutus ſum ulli judicum Iſraëlis, quibus præceperam ut paſcerent populum meum, dicendo, quare non ædificatis mihi domum cedrinam? Aliæ ergo Deo longeque diverſæ rationes fuerunt, ob quas id temporis domum ſibi fieri juſſit. Salomo autem nihil aliud in animo habuit, niſi ut placito Dei & patris ſui hac in parte obſequeretur. 1. Reg. VIII. 15-20.

VI. Mox quidem poſt Iſraëlitarum Exodum ſacrum ſibi *Tabernaculum* confieri mandavit Deus; verum neque in illius confectione ullum ad Ægyptiorum inſtituta adſpectum fuiſſe, in ſacris docemur. Extra quæ in hiſce rebus ſapere, eſt nihil ſapere. Nimirum Templi ac Tentorii ſacri, ſi rei ſummam ſpectemus, eadem prorſus fuit ratio. Utrumque Deus habuit veluti pro *domicilio*, in quo, uti Hebræorum *Rex*, quaſi inter *ſubditos* ſuos, habitaret. De Tabernaculo ipſe dixit, Exod. XXV. 8. *Facient mihi Sanctuarium, & habitabo in medio eorum.* De Templo, Salomon 1. Reg. VIII. 13. *Ædificando ædificavi domum in habitaculum tuum firmiſſimum, ſolium tuum in ſempiternum.* Hoc ergo diſcrimen fuit inter *domicilium* illud. & *ſynagogas* poſtea conditas, quod Deus in his *coleretur* tantum, in illo autem & *coleretur*, & inſigni quadam ratione *habitaret.*

VII. Enimvero ita ſe res habet. Moſes Rempublicam conditurus, quæ in terris ſanctiſſima foret, ſummam rerum poteſtatem numini detulit. Et quum alii nomina alia, ut res fert, reperiant, ac *monarchiam* modo *oligarchiamque* & interdum *democratiam* appellent, nihil ille horum fore pro natura atque indole tanti intellexit imperii. Igitur regiminis quendam modum conſtituit, quem perſignificanter Flavius adverſus Apionem vocari poſſe ΘΕΟΚΡΑΤΙ'ΑΝ ait, quaſi tu ejuſmodi civitatem dixeris, cujus præſes rectorque ſolus Deus ſit. Atque hinc eſt quod idem *Flavius* Moſen inducat Hebræis ſuis in hæc verba præcipientem. Antiq. lib. IV. cap. VII.

Μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, Ἀλλὰ ταύτην στέργετε. Τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, κατ᾽ αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες. Ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι.

Non eſt cur alterius politiæ vos capiat deſiderium: ſed præſtat ut hac contenti in legum & veſtra ipſorum ſitis poteſtate. Satis enim eſt Deum habere præſidem. Religioſe certe id obſervavit *Gideon*: cui quum Iſraëlitæ imperium deferrent, in filium nepoteſque tranſmittendum; *non habebo*, imquiebat, *ego dominium in vos, neque filius meus habebit dominium in vos; Jehova habiturus eſt dominium in vos.* Jud. VIII. 33.

VIII. Quum igitur Jehova ſingulari ratione Iſraëlis *Rex* eſſet, voluit etiam pro iſtorum temporum Oeconomia omnia ad pompam magnificentiamque regiam comparata eſſe. *Hieroſolyma* ergo in regni *metropolim* electa eſt. Pſ. XLVIII. 3. Mat. V. 35. Ubi etiam ſacri ſiculi dimidium, quaſi annui tributi loco, quævis in regno capita quæ vigeſimum annum expleverant, regi ſuo ſolvere tenebantur. Mat. XVII. 25. 26. *Templum palatii Regii* vicem habuit, quod in atria ac receptacula varia diſtributum,

& populo & regiis miniſtris, & ipſi denique Regi congrua præbebat conclavia. *Solium gloriæ, celſitas jam inde a principio, eſt locus Sanctuarii noſtri.* Jer. XVII. 12. In *atrio*, Regi ſacra facturus, univerſus confluebat populus. Propius operabantur cum Levitis Sacerdotes, Regis miniſtri. *Sanctuarium* vero quaſi *præſentiæ Regiæ Cameram* ſepoſuiſſe videtur: quippe ad quam Sacerdotibus ſolis; ut pote interioris admiſſionis famulis, & veluti purpuratis, patebat acceſſus. At præcipue in *adyto* habitabat Deus, ubi inter Cherubinorum alas, in aureo arcæ fœderis operculo propitiatorio, Thronum gratiæ erexerat; neminique concedebatur introitus niſi ſemel quotannis Sacerdotum maximo. Pro *menſa* ipſi erat altare; pro *cibo* ſacrificia & ferta; pro *potu* libamina; pro *odoramentis*, ſuffitus; pro *muſicis*, Levitæ cantores. Tota denique ædis ratio ad quæſitiſſimæ pompæ & ſplendoris magnificentiſſimi ideam compoſita, potentiſſimi alicujus Monarchæ ſuperbam Regiam referebat. Hoc erat quod Hiramo Tyriorum regi ſcribebat Salomon. 2. Chr. II. 4. 5. *Ecce ego ædificaturus ſum domum nomini Jehovæ Dei mei: Domus autem illa quam ædificaturus ſum magna erit: nam major eſt Deus noſter omnibus Diis.*

IX. Non latuerunt hæc Hebræorum magiſtros, quorum qui volet teſtimonia quærat apud *Outramum* in erudito *de ſacrificiis* opere. Nos ex pluribus unum dabimus. *Rabbi Schem Tob*, qui ad *Maimonidis* Doctorem perplexorum commentatus eſt, hæc inter cætera reliquit: *Deus, cui laus, talem ſibi domum condi juſſit, qualis eſſe ſolet domus regia. In domo regia hæc omnia inveniuntur. Alii ſcilicet qui cuſtodiant palatium ejus. Alii qui fungantur officiis ad Regiam dignitatem pertinentibus; qui epulas inſtruant, aliaque faciant regi neceſſaria. Alii denique qui voce quotidie fidibuſque canant. Eſt etiam in domo regia locus ad cibos apparandos conſtitutus. Item locus ubi ei odoramenta adolentur. Eſt etiam menſa in domo ejus, itemque conclave ipſi proprium, quo nemo pervenit; niſi qui ei ſecundus eſt, quoſve in chariſſimis habet. Eundem ad modum voluit Deus hæc omnia ut in ſua domo ineſſent, ne qua in re terrarum regibus concederet. Eſt enim ille Rex magnus, ut his quidem rebus non indigeat: verum hinc facile elucet ratio victus familiaris ſacerdotibus & Levitis dati, utpote quem rex quiſque miniſtris ſuis ſuppeditare ſolet.* וזה כדי שיאמינו ההמון שהמלך יי צבאות ישב בקרבנו והוא מלך גדול נורא על כל העמים. ATQUE HÆC OMNIA EO SPECTABANT, UT INTELLIGERET VULGUS REGEM, NEMPE DOMINUM EXERCITUUM, INTER NOS VERSATUM ESSE. EST ENIM ILLE REX MAGNUS, OMNIBUSQUE GENTIBUS METUENDUS.

Lib. I. cap. 3.

AdPart. III. cap. XLV.

X. Suberant & alia tam *Tabernaculo* quam *Templo* myſteria; partim communia utrique, partim ſingulis propria. Et cum judicio dixit *Aberbanel*, omnem tabernaculi apparatum eſſe כספר חכמה עליונה וענין נכבד אשר עליו יתישרו, *veluti librum ſapientiæ ſublimioris, & rei glorioſæ ad quam iſta referuntur.* Sed noſtri nunc inſtituti non eſt ut ſingula per

parte

partes exſequamur. Satis ſit generatim obſervaſſe, tam *Templo* quam *Tabernaculo* ſignificata fuiſſe ea omnia in quibus habitare dignatur Deus: tum ſanctam *Chriſti carnem*, in qua Divinitas, tamquam in exemplo, apparitura erat. Joh. II. 19. tum *cœlum*, ſedem Divinæ gloriæ, in qua ſeſſura erat caro Chriſti. Heb. IX. 24. tum denique *Eccleſiam*, in qua Deus pariter præſens eſt. 1 Cor. III. 16. Quod autem primum *portatile* ſibi *Tabernaculum* fieri Deus juſſit, in quo viliora erant omnia, dein ſolidioris augſtioriſque ſtructuræ *ædem*, cujus magnificentia fidem propemodum ſuperat; id *Eccleſiæ Judaicæ*, & *Chriſtianæ*, vel etiam *militantis* ac *Triumphantis*, diſcrimen innuit.

XI. Sed & illud a vero perquam alienum eſt, quod, ſive *Tabernaculum Moſis*, ſive *Templum Salomonis*, ad earum ÆDIUM FORMAM ſtructa ſint, quas pridem in *Ægypto* viderant Iſraëlitæ. Nihil enim humani conſilii intervenire ſummum nomen ſivit, neque ideam aliquam ab iis mutuari operibus quæ in ſenſum hactenus incurrerant. Quum ſtruendum eſſet *Tabernaculum*, Moſen ſeorſim ſecum in monte eſſe voluit, omnemque Tabernaculi cum cuncto illius apparatu formam accurate illi præmonſtravit; addita diſtricta juſſione, OMNINO PROUT OSTENDO TIBI STRUCTURAM IPSIUS TABERNACULI, ET STRUCTURAM OMNIUM IMSTRUMENTORUM EJUS, SIC ERGO CURATO FIERI. Exod. XXV. 9. Iterumque ℣. 40. VIDE IGITUR ET FAC: EX STRUCTURA ISTORUM QUÆ TIBI EXHIBITA EST IN MONTE. Quod longe aliud eſt quam ſi dictum foret; facito ſecundum ideam eorum quæ vidiſti in Ægypto.

XII. Pariliter quum in *Templi* ſtructuram conſenſiſſet Deus, noluit Davidem aut Salomonem ex peregrinis operibus, aut Architectorum peritia, ſuoptove ingenio, inſtar ſibi ac typum formare, ſed ſua ipſe manu delineavit omnia. 2 Chron. XXXVIII. 11. 12. *Tunc tradidit David Salomoni filio ſuo ſtructuram porticus & domiciliorum ejus, -- denique ſtructuram omnium quæ erant penes eum* INFORMATA PER SPIRITUM, *de atriis domus Jehovæ. Dixitque com.* 19. HÆC OMNIA DE SCRIPTO A MANU JEHOVÆ INCUMBERE MIHI INSTRUXIT ME; OMNIA OPERA HUJUS STRUCTURÆ.

XIII. Nec caruit ea res myſterio. Etenim quum Deus tanta accuratione ſingula tam Moſi quam Davidi præmonſtravit quæ in Tabernaculi Templique ſtructura obſervari volebat, eo ipſo oſtendit nefas homini eſſe ut in negotio Divini cultus ſuo quicquam arbitrio agat, exiſtimetve placere ſe Deo poſſe ea re quam ipſe non præcepit. Et quum nullius ſtructuræ præexiſtentis typum in ſui domicilii exemplar Iſraëli dederit; eo docuit Iſraëlem, non eſſe componendam religionem ſecundum aliorum hominum placita; reſpuique a ſe quicquid humanæ inventionis eſt, neque velle ſe ut Iſraël in ſui cultu peregrina ſectetur

ſacra. Denique quum e cœlo omnis hæc ſanctuarii delineatio deſcenderit, edocti ſunt Iſraëlitæ terreſtria illa eſſe ὑποδείγματα καὶ σκιὰν τῶν ἐπουρανίων, *exemplaria & umbram cœleſtium.* Heb. VIII. 5.

XIV. Non eſt diffitendum, intercedere aliquam formæ ſimilitudinem inter *Ægyptiorum Templa*, prout a *Strabone* deſcribuntur, & *Templum Hieroſolymitanum.* Sed propterea illa hujus fuiſſe exemplar, inferri nullo modo debet. Neque enim ullo argumento conſtat, ea quæ a *Strabone* in Ægypto viſa ſunt Hieroſolymitano antiquiora fuiſſe. Imo vero quum Hieroſolymitani templi fama non in vicinis ſolum, ſed & remotioribus inclyta fuerit gentibus, quod exſertim ſacræ tradunt paginæ; 1 Reg. VIII. 41. 42. quæ invidia eſt, nolle ut ad pulcherrimam iſtam formam alias quoque gentes fana ſua exſtruxiſſe credamus? Niſi probabile non ſit, id in exemplum ire quod in ſuo genere præſtantiſſimum eſt.

XV. Sane quemadmodum antiqua Chriſtianorum templa Hieroſolymitano non fuerunt abſimilia, ita nec antiquiora Gentilium abſimilia fuere Chriſtianis. Chriſtianorum templa, maxime Græcorum, ad imitationem templi Hieroſolymitani diviſa olim fuere in partes tres. Prima pars dicebatur Πρόναον, *Porticus*; Secunda Ναῦς, *Gremium*; Tertia, Βῆμα, *Chorus.* *Porticus* ſita erat ad portas templi, ubi in Νάρθηκι, Latine *Ferula*, conſiſtebant *pœnitentes*, qui intrantium fidelium interceſſiones prenſabant, itemque *Catechumeni audientes*, antequam *Competentes* fierent, denique *Judæi*, *pagani* atque *Hæretici*, ſi quando eos lubido inceſſebat Chriſtianorum ſacra procul tuendi. In *Gremio* conſidebant fideles rem Divinam facturi, ſeorſim autem viri ac fœminæ, iterumque in his puellæ ab uxoribus & viduis ſejunctæ. *Procopius* duplices porticus annotavit, faſtgiata teſtudine & auro ſplendentes quarum altera Viros, altera Fœminas orantes exceperit. *Chorus*, Βῆμα, Ἱερατεῖον, erat pars templi intimior, velis, aulæis & gradibus diſcreta, & ſolos ordinarie *Clericos* admittens. In hac parte erant *Altare*, *Suggeſtus*, *Epiſcopi Cathedra*, *Presbyterorum Sedilia*, *Diaconorum Subſellia*, & aliorum *Clericorum Mattæ.*

De Juſtin. Ædif. Lib. I.

Lib. I. cap. III.

XVI. Veterum autem Gentilium templa ejuſdem propemodum formæ fuiſſe, docet *Polletus*, in *Hiſtoria Fori Romani. Conſtabant enim*, inquit, Cella Sanctiore, *nos* Chorum *vocamus*: *quæ* Cella Sanctior *a* Baſilica *&* Porticibus *diſtinguebatur* Pluteo, *& quaſi altero* Pronao; *nos non male* Pulpitum *vocamus, quod in morem pulpiti aut Tabulati erectum ſit*---Baſilica *vero eſt, quam nos* Navem *aut* Carinam *vocamus*; Deambulationes *quæ utrimque ſunt, omnino* porticus *ſunt Veterum, quæ ſunt veluti* fori *in* Carina. Cella Sanctior *ſolis rebus ſacris deſtinabatur.* Baſilia *vero, &* Porticus, *&* Pronaon *fere uſibus profanis exponebantur. Illic enim & nundinæ mercium, & proxenetica contractuum,*

pro-

prologi nuptiarum, colloquia tranſactionum, ut hodie apud nos, nimis impie exercebantur. Quid quæſo de *Ægyptiorum* templis in hanc rem *Strabo* narrat, quod non item de *Romanis Polletus?*

XVII. Ad id mihi memorabile præprimis viſum eſt, quod *Vitruvius* de longitudinis ad latitudinem proportione, ex Diſciplina *Dorica* in Sacrarum ædium conſtructione obſervanda, ea tradidit, quæ, ſi paucula demas, cum Templi Salomonici menſura mirabiliter conveniunt. Lib. IV. cap. IV. *Diſtribuitur,* inquit, *longitudo ædis ut latitudo ſit longitudinis dimidiæ partis, ipſaque Cella parte quarta longior ſit quam eſt latitudo cum pariete, qui paries Valvarum habuerit collocationem. Reliquæ tres partes Pronai ad Antas parietum procurrant, quæ Antæ Columnarum craſſitudinem habere debent.* Proportionis hujus in Templo Salomonico rationem eſſe habitam, ita oſtendit *Ludovicus Cappellus* in eruditiſſima Templi Hieroſolymitani delineatione. *Latitudo Templi Salomonici fuit* 46 *cubitorum: longitudo autem* 92 *cubitorum. Jam* 46 *eſt dimidium* 92. *Rurſus quarta pars hujus latitudinis ſunt cubiti* $11\frac{1}{2}$. *Addantur illis* 46 *cubiti latitudinis, fient* $57\frac{1}{2}$. *Addatur his craſſitudo parietis quinque cubitorum, fient* $62\frac{1}{2}$. *quæ eſt longitudo Cellæ (id eſt loci ſancti cum Adyto.) quæ longa fuit* 60 *cubitis. Quod addit Vitruvius, reliquas tres partes Pronai ad Antas parietum procurrere, non habuit locum in Templo Salomonico, in quo Veſtibulum, & ſpatium hypæthrum ante veſtibulum, in quo fuit Ara, fuerunt vice & loco Pronai.*

XVIII. Porro ratio latitudinis & altitudinis loci Sancti & Adyti in Templo Salomonico, eodem metiente *Capello*, reſpondet accurate rationi illi quam tradit *Vitruvius Lib.* VI. *cap.* V. ubi de *Tricliniis & conclavibus.* Sic enim ille: *Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debet* (idem tradit de *Templi Cella Lib.* IV. *cap.* VII. *Cellæ longitudines duplices ſunt ad latitudines.*) *Altitudines omnium conclaviorum, quæ oblonga fuerint, ſic habere debent rationem uti longitudinis & latitudinis menſura componatur, & ex ea ſumma dimidium ſumatur, & quantum fuerit tantum altitudini detur. Sin autem Exedræ aut Oeci quadrati fuerint, latitudinis dimidia addita altitudines educantur.* Juxta hanc rationem exſtructum fuit Templum Salomonicum: nam loci Sancti longitudo dupla fuit ad ejus latitudinem. Longus nempe fuit 40 cupitis. Latus 20. Latitudo autem ejus & longitudo compoſita ſimul dant 60 cubitos. Cujus dimidium, nempe 30 cubiti faciunt ejus altitudinem. Adytum quadratum fuit, longum nempe & latum 20 cubitos. Dimidia ergo latitudinis pars, nempe 10 cubiti, addita longitudini facit triginta cubitos. Quæ fuit muri ejus altitudo, par altitudini loci Sancti, ſed interjecto lacunari ad altitudinem 20 cubitorum, 10 ſuperiores cubiti ad tectum uſque intercepti ſunt, ita ut introrſum latum, longum & altum fuerit 20 duntaxat cubitos, totum cubicum factum, uti habetur 1 Reg. VI. 20.

XIX.

XIX. Nonne mirabilis eſt *Doricæ* hujus *Architecturæ* cum *Salomonica* conſenſus? Quid ergo? Dicemuſne ſumto a Dorum Templis exemplari ſuum formaſſe Salomonem, aut, quod multo ſtultius eſt, ſuum mutuaſſe Deum? Abſit. Id potius dicamus, incomparabilem Hieroſolymitani templi ſtructuram, a ſapientiſſimo numine delienatam, omnes artis formas in ſe complexam eſſe; quam artem peritiſſimi Ædium apud Gentiles ſtruendarum artifices, prout quiſque aſſequi potuit, æmulati ſunt. In hac ſane mente *Villalpandus* fuit, egregius ſeculi noſtri Theologus & Mathematicus, qui univerſam Architecturæ rationem perfectiorem, per *Græcos* in *Romanos*, & demum in *Vitruvii* libros, ab *Hebræorum* in Templi Salomonici, aliiſque ejus ſtructuris, proportionibus omnino manaſſe aſſerit. Vide eum *in Ezech. Tom.* II. *Part.* II. *Lib.* V. *Diſp.* I. *Cap.* XIII. Villalpando aſtipulatur *Seldenus. De Jure Nat. Lib.* I. *Cap.* II. Atque hæc de Templo dicta ſunto: quod, neque quoad rem ipſam, neque quoad Ædis formam, ex Ægypto Iſraëlitas habuiſſe, ſatis, niſi fallor, a nobis demonſtratum eſt.

Cap. XI.

Thummim Hebræis non eſſe datum ad exemplar illius Gemmæ quam a collo ſuſpenſam geſtavit aliquando Ægyptiorum Pontifex.

I. *Quid Urim ac Thummim fuerint, ex ſilentio antiquorum Auctorum, ſub Templo ſecundo ignotum fuiſſe videtur.* II. *Moſes ipſe, non ſine conſilio, mira id involvit brevitate.* III. *Non eſt improbabile, fuiſſe aliquid ab ipſo Deo immediate confectum.* IV. *Non ſatis conſtat utrum Ægyptiorum* Ἀλήθεια *una gemma, an plures fuerit.* V. *Certe non convenit cum Hebræorum Thummim, aut vocis ſignificatu & numero*, VI. VII. *Quicquid fruſtra ſe fatiget Spencerus.* VIII. *Aut denominationis ratione.* IX. *Aut uſu. Ægyptius enim* Ἀλήθειαν *geſtabat, qua Judex; Hebræus, qua Pontifex.* X. *Fieri quippe poterat, ut Hebræorum Pontifex non eſſet Judex.* XI. *Thummim ſecundum Spencerum, reconditum erat in duplicatura pectoralis, ſed* Ἀλήθειαν *in omnium conſpectu geſtabat Ægyptius. Cujus diverſitatis nulla probabilis affertur ratio.* XII. *Nec probari poteſt iſtum Ægyptiacæ Bullæ uſum Moſis temporibus antiquiorem eſſe: quum ne Herodotus quidem, & qui eum proxime ſecuti, illius meminerint.* XIII. *Quæ pro illius antiquitate ſpencerus affert, meræ hariolationes ſunt.* XIV. *Concluditur, Thummim Aaroni datum non eſſe ad Bullæ iſtius imitationem.* XV. *Ægyptii res Hebræorum imitati ſunt: ſed ut pueri res Virorum.*

I. QUID

I. QUID in ſacro Pontificis apparatu URIM fuerint ac THUMMIM tam denſa involutum eſt caligine, ut vel oculatiſſimi id ſe deprehenſuros eſſe deſperaverint. Vix quiſquam eſt interpretum qui non in illius rei inveſtigatione ſuam fatigaverit induſtriam; ubi autem inſigniores quoſque conſulueris, incertior multo quam ante redibis. Ne *Spencerus* quidem omni ſua diligentia tenebras diſcuſſit: qui *Conjecturis* ſuis, ut ipſe eas ſæpenumero vocat; ſibi quidem ingenii atque eruditionis famam; at rei, quam tractandam ſuſceperat, non multum lucis conciliavit. Mea ſic eſt ratio, & ſic animum induco meum, operam illos ludere, qui certi aliquid in re tam incerta ſe inventuros exiſtimant. Recentiores Hebræorum magiſtri, quotquot judicio atque candore cæteros antecellunt, ingenue fatentur, ſe quid *Urim* & *Thummim* fuerint ignorare. *Philo Judæus* ubi de Veſte Pontificali & Gemmis Pectoralis agit, quando ad hanc rem deventum eſt, hiantem lectorem deſtituit, nil niſi verba dans, ex quibus nihil ſolidi extundas. *Flavius Joſephus* aliquoties Pontificalem ornatum deſcribit, inque ea Gemmarum quidem mentionem identidem facit, at *τῶν Urim* & *Thummim* nullam. Unde colligimus, ſub ſecundo Templo eorum notitiam periiſſe. De Vit. Moſ. lib. III.

II. Omnia ergo ex Moſis commentariis diſcenda ſunt. At ibi cætera quidem prolixe, diſtincte ac perſpicue traduntur: ſed quæ *Urim* ac *Thummim* ſpectant mira involvuntur brevitate. Quod non ſine conſilio factum eſſe ut credamus, pietas jubet, juſtaque ſapientiæ Dei æſtimatio. Nimirum fibulam imponere curioſitati noſtræ voluit: ut diſceremus æquo animo ignorare, quæ patefacere ſummo magiſtro haut libuit. Modeſte, poſt alios, *Johannes Prideaux: Quis autem vel materiam lapidum illorum in quibus inſcriptus erat* Decalogus; *aut* Mannæ *naturam, quæ ad Solem liqueſceret, ad ignem indureſceret; aut* ignis *iſtius Originem, qui cœlitus delapſus ſacrificia devorabat, commode nobis explicaverit, niſi revelante illo Spiritu*, qui ubi vult ſpirat, & neſcimus unde venit, & quo vadit? *Sufficit igitur obſervaſſe*, Urim & Thummim *a Deo tradita, a Moſe recepta, & inter* Rationalis duplicitatem, *veluti in Theca quadam fuiſſe incluſa. Ultra qui temere quid aſſeruerit; videat ne venditando ſcientiam, tam imperitis quam ſagacioribus debeat ludibrium.* Orat. de Veſti. Sacerd.

III. Si tamen quid probabiliſſime ſtatui poſſe exiſtimem omnino a me poſtulet Lector, id dicam, veri ſimilem mihi eorum videri ſententiam, qui obſervant, non fuiſſe opus humanæ artis ac manus; ſed aliquid ab ipſo Deo confectum, a Moſe intra duplicaturam pectoralis clam impoſitum, ab Iſraëlitis cæteris nunquam fortaſſe conſpectum. Erudite hoc exſecutus eſt *Jacobus Altingius*, Vir Clariſſimus. Nimirum accurate enumeravit Deus quicquid *artificum* manu in conficiendo pectorali præſtandum erat: quod ab ipſis fieri noluit, id *Moſi* peragendum demandavit. In Oratione de Ephod. & Pectorali Sacerd. ſummi

vit. Sed & aliquid *ſibi* reſervaſſe videtur, nulla humana arte aut manu interveniente. Neque aliter factum. Abſolverunt texturam pectoralis delecti opifices, nec non ſculpturam gemmarum, harumque in fundas aureas telæ innexas incluſionem, cum ſuis faſciis & ligamentis: atque ſic indutus erat in ſui conſecratione Aaron. Sed nondum aderant *Urim* & *Thummim*. De quibus quid præcepit *artificibus* Deus? Nihil. Quid *Moſi*? Hoc unum: *Et pones in pectorali* τὰ *Urim* & *Thummim*. At quis efficiet? Quis niſi ipſe Deus? qui ſicuti Legis Tabulas ſua manu ſcriptas Moſi tradidit Arcæ includendas, ita etiam quicquid hujus fuit, ſua fabrefactum ſapienti omnipotentia, eidem Moſi dedit in latebris Pectoralis abſcondendum. Quamobrem etiam cum articulo את האורים ואת התומים Illa *Urim* & Illa *Thummim* dicuntur, excellentiæ cauſſa. *Urim* autem a *luce*, *Thummim* a *perfectione* denominantur. Scilicet hunc habuere uſum, ut conſultum Sacerdotem *illuminarent* ad intelligentiam rei occultæ, ſermonemque ejus ad intellecta rite enunciandum *perficerent*: ſeu potius, ſymbola fuerunt Divinæ præſentiæ & directionis, in dubiis & arcanis Pontificem imbuentis notitia & eloquio ad eruditionem conſulentium. Voces Græcæ Δήλωσις καὶ Ἀλήθεια, rei potius quam vocabulorum indices ſunt, atque illa *manifeſtationis* ad *Sacerdotis*, hæc *veritatis* ad *ſciſcitantium* informationem pertinere videtur.

Conf. lib. I. cap. V. §. XIII. IV. *Urim* non eandem rem eſſe cum *Theraphim*, neque *Theraphim* ab Ægyptiis ad Hebræos deveniſſe ſupra oſtenſum eſt. Sed neque THUMMIM Idem eſſe quod *imaguncula* illa quam a collo ſummi Ægyptiorum Sacerdotis ſuſpenſam olim fuiſſe *Ælianus* & *Diodorus* prodiderunt, cum inſcriptione ἈΛΗΘΕΊΑΣ; multo minus Hebræorum *Thummim* ad illius æmulationem facta eſſe, ullo adhuc argumento probatum vidimus. Quid tandem illud ornamentum fuerit ἈΛΗΘΕΊΑΣ nomine inſignitum, quo Ægyptiorum Pontifex diſtinguebatur, ne ipſi quidem qui laudantur auctores exploratum ſatis habuiſſe videntur. Non conveniunt enim *Diodorus* & *Ælianus*. Hic aſſerit fuiſſe Ἄγαλμα ἐκ Σαπφείρου λίθου, *ſimulacrum ex Sapphiro factum*. Ille vero ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, *ſimulacrum e lapidibus pretioſis*, pluribus nimirum & variis. Nititur quidem *Spencerus* ea conciliare, contendens *Ælianum* pectoris duntaxat, ornamentum reſpexiſſe, *Diodorum* vero & gemmas quibus Pontifex Ægyptius fulgebat alias in ejuſdem cenſus & tituli communionem vocaſſe. Sed præterquam quod omnia iſta gratis dicantur, ſi gemmæ iſtæ ad Ægyptiorum Ἀλήθειαν pertinuerunt, pertinebunt etiam Hebræi Pontificis gemmæ ad *Thummim*; quod cum *Spenceri* rationibus nullo modo convenit.

V. Cæterum quidquid fuerit Ægyptiorum Ἀλήθεια, ſive unica gemma, ſive variorum pretioſorum lapidum artificioſa congeries, exigua ſane inter eam & *Thummim* convenientia eſt. Nam neque *vocum* idem eſt ſigni-

ſignificatus, neque *denominationis* eadem ratio, neque idem rei *uſus.* Voici, 'Αλήθεια reſpondet Hebraicum אמת, quod *Spencero* fatente, Græcæ vocis vim poteſtatemque accuratius magiſque ad amuſſim exprimit, quam *Thummim.* Quæ ergo cauſſa dici poteſt, ſi Deus ad Ægyptiorum exemplar ornamentum tale ſuo dediſſet Pontifici, cur non & voce quæ Ægyptiacæ exacte reſponderet expreſſum id voluerit? Præſertim quum ea virtus quam hoc emblemate ſignificatam volunt, *fides* ſcilicet incorrupta judicis, frequenter hoc nomine אמת, ſive *veritatis*, in ſcriptura veniat? Suffecerit, ex multis, locus ipſi *Spencero* laudatus Exod. xviii. 21. Ubi Jethro Moſi auctor fuit ut אנשי אמת *viros veritatis*, id eſt integros animi ſceleriſque puros, populo judices poneret.

VI. Pollicetur quidem *Spencerus* ſe rationes redditurum, cur Deus P. 264.
paululum a nominis Ægyptiaci ſenſu germano, prout & vocis numero, deflexerit; ſed nihil præſtat. Priorem enim difficultatem, quæ maxima eſt, intactam prorſus præterit; ad alteram confidenter ſatis: *Diſcriminis*, inquit, *illius levioris rationes in aperto ſunt, & eas quiſpiam, Oedipo nullo in conſilium adhibito, expedire poſſit.* At expediantur tandem. *Ortum*, inquit, *habuit, vel quia Veteres Græci nomen plurale Ægyptiorum (cu-* P. 263.
jus memoria jam periit) in vocem ſingularem, 'Αλήθεια, *utpote linguæ ſuæ mori magis conſonam, commutarint; vel quia Deus nomen alterum plurale eſſe voluerit, ut eo magis concinne & eleganter cum comite ſua plurali, Urim, conjungi poſſet; vel quod ament Hebræi rem ſingularem, præſertim eximiam, & ſummo excellentiæ gradu poſitam, voce plurali exprimere.*

VII. Nimirum ex arte *Spencerus* agit; ea primum e longinquo oſtentans, dein levi tangens manu, aut ſicco pede tranſiens, quæ tractata niteſcere poſſe deſperat; in aliis, ubi experiri ingenium poterat, luxurioſe prolixus. Id primum, *Spencere*, expedi, cur Deus, quum vocem haberet Ægyptiacæ exacte reſpondentem, ab illius germano ſenſu deflectere voluerit. Hoc ſi præſtiteris, non Oedipus mihi modo, ſed & magnus Apollo eris; & de mutato nominis numero verbum non addam. Quum autem id non præſtiteris, imo, quod ſciam, ne quidem conatus ſis, integrum nobis erit & mutati numeri rationes ad examen revocare. Si Ægyptiorum nomen, pro quo Græci 'Αλήθειαν dixere, pridem periit, quo Magiſtro tu *Spencere*, cognoviſti plurale illud fuiſſe? Et ſi ornamentum iſtud natura, officio, & uſu, ab *Urim* fuerit diverſum, cur neceſſe fuit ut nominis numero ei jungeretur? Denique quum cæteræ Pontificii ornatus partes ſpecieſque non minus in ſuo genere eximiæ fuerint, ediſſere quæſo ob quam rem non earum quoque ſingulæ aut aliquæ ſaltem ex præſtantiſſimis, pluralis numeri nomine exponantur, ſi is numerus ad hujus præſtantiam ſignificandam electe adhibitus eſt? Vide nunc quam caſſæ iſtæ conjecturæ tuæ ſint, quas pro ſolidis rationibus venditas?

 VIII.

VIII. Sed nec *denominationis* ratio eadem. Cur illa, quam *Bullam* vocat *Spencerus*, Ægyptiaci Pontificis ſive gemma, ſive gemmarum congeries, Ἀλήθεια dicta fuit? Ni vana *Æliano* fides eſt, quia gemmæ iſti inſculptum hoc nomen erat. Id enim hæc ipſius verba innuunt. Ἐγὼ δὲ ἠξίουν μὴ λίθου πεποιεμένην καὶ εἰκασμένην τὴν ἀλήθειαν περιφέρειν τὸν δικαστὴν, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἔχειν αὐτήν. *Ergo vero judicem non tam in lapide ſculptam aut expreſſam veritatem circumferre, quam in animo menteque inſitam & infixam habere velim.* *Thummim* autem ſic dicta eſſe, quia gemmæ alicui id nomen inſculptum erat, SANCTITAS JEHOVÆ, neque Scriptura dicit, neque ratio ſuadet, neque *Spencerus* velit.

IX. Denique & *uſu Ægyptiorum* Ἀλήθεια ab *Hebræorum Thummim* diverſa eſt. Nam Ægyptiorum *Pontifex* gemmam iſtam geſtabat qua *Judex*, ad illius officii ſinceritatem deſignandam; quod diſerte tam *Diodorus* quam *Ælianus* teſtantur. Verum ex *Judicibus* Hebræorum aliquem, qua talem, *Thummim* geſtaſſe, nullo patet indicio. *Pontificis* hic apparatus fuit, populi perſonam apud Deum ſuſtinentis, non *Judicis*. Neque quemadmodum apud Ægyptios, ſecundum *Ælianum*, *Sacerdotum Maximus* ſupremi *dicaſterii Præſes* erat, ita apud Judæos ſemper. Tantum enim abeſt ut Pontificatus ſui nomine Synedrii ſemper Princeps fuerit, ut ne quidem illius pars aliqua foret niſi propter rerum agendarum peritiam adſciſceretur. Adſcitum eum *Maimonides* teſtatur אם הוא ראוי, בחכמה, *ſi cordatus & capiendis conſiliis non ineptus eſſet.* Alioqui reprobare fas fuit. Non enim ſuo jure in ſenatum ibat: ſed admiſſus ſuffragiis eſt. Res eſt nota eruditis; & uti talis ſupponitur a Seldeno: *Pontificem ſeu ſacerdotem ſummum, quatenus tantum ſacra functione inſigniebatur cum imperio ex primaria illa inſtitutione non præfuiſſe: adeo ut non male quis dixerit, ad Pontificem ea quæ ſunt Ordinis plene attinuiſſe, quæ vero Juriſdictionis ad Principes ac Synedria.*

Cun. de Rep. Heb. lib. I. cap. XII.

De Succeſſ. in Pontif. Hebr. cap. XII.

X. Ad Synedria autem nulli aditus præcluſus eſt natalium nomine: adeoque tam *Iſraëlitis puro ſanguine* quibuſcunque, quam *Sacerdotibus* aut *Levitis* apertus fuit. Verum quidem eſt quod plerumque Synedriorum pars maxima ex Sacerdotibus & Levitis conſtiterit; ſed id non fuit neceſſarium. Præclare *Maimonides*: ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוים שנאמר ובאת אל הכהנים הלוים ואם לא מצאו אפילו היו כולם ישראל הרי זה מותר *Etiam in præcepto habetur ut admittantur ad Synedrium magnum Sacerdotes & Levitæ, ſecundum id quod legitur* Deut. XVII. 9. Et accedes ad Sacerdotes & Levitas (quod ad Synedrium pertinere volunt.) *Verum tametſi ex illis nullus ibi fuerit, ſed univerſi collegæ ex Iſraëlitis conſtarent reliquis, id ſatis legitimum habebatur.* Sequitur enim in textu illo. ואל השופט, *& ad Judicem,* qualemcunque ſcilicet ex Iſraëlitis puris. Unde ואל השופט והוא שאמרנו אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר. *Et ad judicem: inde eſt*

Selden de Synedr. lib. II. cap. VIII. §. I.

quod

quod dicimus, etiamſi deeſſent ibi Sacerdotes & Levitæ Synedrium fuiſſe ſatis legitimum. Solius ergo Sacerdotii, ratione, quod privo juræ Leviticæ tribui conceſſum erat, non poteſtatis judicialis reſpectu, quæ aliis tribubus concedi, & a ſacerdotibus ſejungi poterat, de *Levi* cecinit Moſes Deut. XXXIII. 8. *Thummim tui & Urim tui penes virum quem beneficio proſequeris.* Hinc & legimus, SACERDOTEM *ſtantem cum Urim & Thummim.* Neh. VII. 65. non item *Judicem.* Quum itaque apud Ægyptios Bulla illa quam Ἀλήθειαν dixerunt inſigne fuerit *ſummi Judicis*; Hebræorum autem *Thummim* ad apparatum *ſummi Pontificis* pertinuerit, quem judicem ſemper eſſe, nedum ſummum judicem, haut fuit neceſſe: conſequitur Ægyptiorum Ἀλήθειαν ab Hebræorum *Thummim uſu* fuiſſe diſtinctam.

XI. Accedit & alia differitas, quam, ex ipſius etiam *Spenceri* hypotheſibus, capitalem merito dixeris. Hebræorum enim *Thummim*, una cum *Urim*, arcano pectoralis duplo *recondita* jacuiſſe vult, dum *Sapphirus* illa *Ægyptiaca*, ad conciliandam judici auctoritatem, a collo ſuſpenſa vulgi oculis *pateret.* Gloriatur quidem *Spencerus* operis haud adeo moleſti ſibi eſſe, diſcriminis hujuſce rationes ſpecioſas afferre. p. 227. Interim nihil omnino dicit, quod ad rem ullo modo pertineat. Multa inaniter de gemmis verba quaſi in aërem jactat; quas gemmas non tam *Thummim* quam *Urim* gratia *Pectorali, oraculi Divini ſedi, acceſſiſſe* cenſet, quaſque *commodum & conſentaneum fuiſſe* dicit, *ut oculos jubare maſculo ferientes pectorale illuminarent, quo Oraculum Divinum non minus ſplendore quam Veritate fatidica Ægypti ſimulacra ſuperaret.* Additque *non ſapphirum tantum, ſed & gemmas alias Pontifici Ægyptio decus & nitorem addidiſſe: ideoque & Deo forſan viſum fuiſſe, Pontificis ſui pectus; non tantum inſigni illo Thummim appellato; ſed & gemmis tam auguſtam ſpeciem offerentibus, diſtinguere & decorare.* At quis in tanta otioſorum verborum pompa vel micam rationis cernit? Cur ſi ad Ægyptiorum Ἀλήθειαν formata Hebræorum *Thummim* ſint, hæc Deus in duplicitate pectoralis recondita latere voluerit? quum illa ad oſtentationem comparata omnium expoſita oculis eſſet. Adeone hominem opinionum ſuarum captum eſſe amore ut tam aliena fundens ſpecioſas ſe adferre rationes exiſtimet!

XII. At demus magnam fuiſſe Ἀληθείας καὶ τῶν *Thummim* convenientiam, quia Græcis Interpretibus libuit, (ob quas cauſſas, ipſi dixerint) Hebræorum vocabulum iſthoc Græco exponere: qua ratione conficiet *Spencerus*, tam *antiquum* fuiſſe illius ornamenti Pontificalis apud Ægyptios uſum, ut *Moſis* ſuperet ætatem? Neque enim vel *Diodorus* vel *Ælianus* quicquam de ea re tradunt. Hic ſolum dicit τὸ ἀρχαῖον *quondam eoſdem apud Ægyptios judices fuiſſe, qui & Sacerdotes.* Non dicit: quo tempore Sacerdotes judices eſſe ceperunt, mox eos illud dignitatis inſigne uſurpaſſe. Et quod Moſis ætate ſeculis aliquot recentius fuit, id *Æliani* ætate

τὸ ἀρχαῖον potuit vocari. Veteriores autem, ut *Herodotus*, *Manethos*, *Sanchuniaton*, quantum quidem nobis conſtat, totam rem ſilentio prætermittunt. Hiſtoriæ ſilentium, in quæſtione facti, meris ſarcire conjecturis, neſcio an prudentis ſit.

P. 220. XIII. Audet tamen hariolari *Spencerus*, Sapphyri iſtum ſymbolicum uſum eandem pene cum ipſo regno Ægyptiaco æram habuiſſe. *Nam*, inquit, *e ſacro Inſtrumento manifeſtum eſt*, *Ægyptiis ſuos fuiſſe ſacerdotes diu ante legem datam*, *iiſque Regem quandoque ſumtus ad vitam neceſſarios ex publico præbuiſſe*, *eorum aliquos principum titulum & dignitatem in Ægypto tenuiſſe*, *adeoque judicum munera nonnunquam exercuiſſe.* Gen. XLVII. 22. & XLI. 50. *Sed & ſcriptura Ægyptios moribus tam concinnis & limatis*, *vel Joſephi ſeculo*, *fuiſſe refert*, *quod catenam auream*, *tanquam loci & dignitatis ſummæ indicium*, *clarioris notæ viris geſtandam dederint. Suadet etiam ratio*, *ut credamus ſummos in regno viros*, *ſplendido aliquo muneris & virtutis ſuæ ſymbolo conſpicuos*, *in populum prodiiſſe. Qui mos apud gentes pene omnes non plane barbaras antiquitus inolevit : maxime apud Ægyptios*, *quibus in morem abiit doctrinas ſuas non orationis flumine*, *ſed verbi aut ſymboli alicujus gutta tradere.* Hæc quidem prolixe ſatis Doctiſſimus *Spencerus* : at quis ex poſitionibus adeo generalibus hanc tam ſpecialem concluſionem ulla ſequelæ probabilitate eliciet, *Ergo Ægyptiorum Pontifex jam inde a regni initio Sapphirinam e collo Bullam geſtavit inſcriptam nomine Veritatis?* Iſtiuſmodi illationes vatum fortaſſe ſunt, philoſophorum non ſunt.

XIV. Concludimus itaque, quum magna ſit inter Ægyptiorum judicum Sapphirinum inſigne & Hebræi Pontificis *Thummim* differentia, convenientia vero vel nulla vel exigua, quumque nullo ullius hiſtoriæ, ſive ſacræ ſive profanæ, ſive accuratioris ſive fabuloſæ, teſtimonio conſtet, Sapphirinum illud inſigne ante Moſis ætatem uſurpatum fuiſſe; temere aſſeritur, ex Ægyptiorum ritibus in Hebræorum ſacra τὰ *Thummim* tranſſumta eſſe.

XV. Cætera quod attinet in quibus *Pontificis Ægyptiaci* apparatus cum Sacris *Aaronis veſtimentis* conveniſſe dicitur, liceat *Spencero* reſpondere verbis Cl. *Prideauxii* : *Non vacat nec libet Ethnicorum hac in parte* δεισιδαιμονίας *perſequi. Ut fuerunt illi in aliis Eccleſiæ* Simiæ, *ita in iſta veſtium ſacrata ſolemnitate nihil omiſiſſe videntur*, *quo vel reverentiam perſonis*, *vel religionem myſteriis ſuis*, *pro ratione loci aut colentium*, *conciliarent. Quis enim non legerit apud* Herodotum, Plinium, Plutarchum, *& alios*, *Ægyptios ſuas* Tunicas lineas *&* Hyacinthinas, *ſua* Pectoralia, *ſua etiam* ſiſtra *argutum tinnitu conſtrepentia in ſacris ſolemnioribus adhibuiſſe?* Lapidibus *duobus* Onychinis *ſuper humeros Aaronis conſpicuis*, *corallia quadam inter Sacerdotes* Indicos *memorat fuiſſe analoga* Alexander ab

Orat. de Veſt. Aaronis.

Ale-

Alexandro. Infulæ, Mitræ & Tiaræ, *quam obvia ſunt apud* Apulejum & *alios profanos auctores vocabula ?* Femoralia *a nullis fuiſſe neglecta exiſtimat* Gulielmus Stuckius *in* ſacrorum gentilium *deſcriptione* : *quia in fano aut Templo ſe nudare nefas erat apud quam plurimos, ut auctor eſt* Plutarchus. *Ita dictavit ipſa natura non peragendum eſſe Divinum cultum abſque omni cultu : ſed cærimonias nonnullas conducere, ſive ad rei* ſolemnitatem, *ſive ad* perſonarum diſtinctionem, *ſive ad* morum conformationem. Hæc *Prideauxius*. Brevius, ſed emphatice *Grotius* : IMITATI HOC SUNT, SED UT PUERI VIRORUM RES IMITANTUR, ÆGYPTII. In not. ad lib. I. De Ver. Rel. Chr. §. XVII.

Cap. XII.

Oſtenditur per quos, & qua via multa Hebræorum ſcita ad Ægyptios pervenerint.

I. *Ægyptiorum hic fuit genius ut magna eos veneratione proſequerentur, quos vel ſapientia vel præclaris erga ſe factis inclytos deprehendebant.* II. *Teſte Clemente.* III. *Et Diodoro.* IV. *Atque ita affecti erant non erga populares modo ſuos, verum & erga peregrinos,* V. *Et quid ni erga antiquiſſimos gentis Hebraicæ proceres ?* VI. VII. *Abrahamum puta : Venerandum Cananæis atque Ægyptiis Regibus ac Sophis nomen.* VIII. *Ac Joſephum, ſapientia, meritis, connubio Sacerdotali, Ægyptiis Venerabilem.* IX. *Informandiſque Principibus a Rege præfectum.* X. *Adde Moſen, quem pari ſuperis honore a Sacerdotibus affectum tradunt.* XI. *Atque etiam tum quum Iſraëlitici populi cauſſam adverſus Regem ſuſcepiſſet, cœleſtis ſuæ legationis fidem inauditis fecit prodigiis.* XII. *Accedit legum Iſraëliticarum incredibilis ſapientia & ſanctitas, quarum famam late diditam ſacræ literæ teſtantur.* XIII. *Et portentorum, quibus eos ſibi aſſeruit Deus, diffuſus ubique rumor.* XIV. *Florenſque ſub Joſuæ ducatu Reſpublica.* XV. *At florentiſſima ſub Davide & Salomone. Quo tempore ad nomen Jehovæ magnus fuit extraneorum concurſus.* XVI. *Multum etiam ſplendoris Judaicæ religioni addidit Danielis, Nehemiæ, Mardochæi, ſimiliumque Principum Auctoritas.* XVII. *Adeo ut plurimum fallantur, qui tam abjectum Judaicæ religionis nomen fuiſſe contendunt, ut cæteris omnibus gentibus deridiculo eſſet.* XVIII. *Non certe Ægyptiis, quum Regiam filiam ſapientiſſimo Regum Salomoni deſponſarunt.* XIX. *Quæ omnia ſi jungantur, facile perceptu eſt, quomodo aliqua ſaltem Hebraicæ religionis ſcita ad Ægyptios pervenerint.*

I. MAGNA quidem laterum contentione reclamat Doctiſſimus *Spencerus*, prorſuſque incredibile eſſe contendit, conſiderato gentis utriuſ-

utriuſque genio, ut ab *Hebræis Ægyptii* in ſuam tam multa religionem adſciverint. At quod ipſi incredibile videtur, id mihi, poſt alios eruditione atque judicio clariſſimos, per quam probabile eſt: ipſo Ægyptiorum id ſuadente genio. In eo quippe præſtantiſſimi auctores conſentiunt, ſolitos fuiſſe Ægyptios maxima eos exiſtimatione proſequi, quos ſapientia atque virtute excellentiores cernerent, & a quibus ſe ingentibus beneficiis affectos eſſe meminerant: adeo quidem ut ejuſmodi mortales, non defunctos ſolum, ſed & ſuperſtites, pro *Divis* haberent.

Strom. lib. I. p. 303. II. Clemens Alexandrinus clarum eſſe dicit, *Barbaros eximie ſemper honoraſſe ſuos Legumlatores & præceptores*, DEOS *ipſos apellantes. Bonas enim animas, ut* Plato *ait, ſupercæleſti loco relicto ſuſtinuiſſe venire in hunc tartarum, & corpore ſuſcepto malorum omnium quæ & generatione contrahuntur fuiſſe participes exiſtimant, humani generis curam gerentes, quæ & leges tulerunt, & philoſophiam prædicarunt, qua majus bonum ad hominum genus nunquam venit nec veniet.* Inter Barbaros autem cum maxime id præſtiterunt *Ægyptii.* Καὶ τὸ τῶν Αἰγυπτίων γένος ἐθεολόγησαν ἀκριβῶς τὰ ἐκείνων. QUIN ETIAM GENUS ÆGYPTIUM DILLIGENTISSIME ILLOS IN DEOS RETULIT.

Lib. I. p. 81. III. Aſſentitur *Diodorus*: Καθόλου δὲ φασὶ τοὺς Αἰγυπτίους ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εὐχαρίστως διακεῖσθαι πρὸς πᾶν τὸ εὐεργετοῦν. νομίζοντας μεγίστην ἐπικουρίαν εἶναι τῷ βίῳ τὴν ἀμοιβὴν τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας χάριτος. ÆGYPTIOS DENIQUE SUPRA CÆTEROS MORTALES QUICQUID BENE DE IPSIS MERETUR GRATA MENTE PROSEQUI AFFIRMANT. *Siquidem palam ſit; omnes ad benefaciendum illis propendere maxime, apud quos gratiæ theſauri quam pulcherrime recondantur.*

IV. Neque *popularibus* modo ſuis atque *indigenis* ea grati animi indicia præbuerunt, ſed & *peregrinis*, quorum aut virtus illuſtris, aut præclara in ipſos exſtabant merita. Facit huc *Darii* Perſarum regis exemplum,
P. 85. quod *Diodori* iterum verbis exponam. *Tandem Darius, Xerxis pater, legibus Ægyptiorum animum appuliſſe dicitur. Deteſtatus enim, non ſine odio, Cambyſis, qui in regno præceſſerat, impietatem in templa Ægyptiorum, benignitati in homines, & pietati ergo Deos operam dedit. Nam cum ſacerdotibus Ægypti familiaritatem iniit, & Theologiæ ipſorum, rerumque in ſacris voluminibus annotatarum, particeps factus eſt. Unde edoctus qua reges antiqui magnitudine animorum & erga ſubditos humanitate fuiſſent, ad imitationem vitæ ipſorum ſe attemperavit.* Καὶ διὰ τοῦτο τηλικαύτης τυχεῖν τιμῆς, ὥσθ᾽ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ζῶντα μὲν θεὸν προσαγορευθῆναι μόνον τῶν ἄλλων βασιλέων, τελευτήσαντα δὲ τιμῶν τυχεῖν ἴσων τοῖς τὸ παλαιὸν νομιμώτατα βασιλεύσασι [κατ᾽ Αἴγυπτον. *Propterea tantum honoris conſecutus eſt*, UT SUPERSTES ADHUC DIVI *appellationem, quod nulli regum aliorum contigit, promeruerit; & defunctus vita, honoribus juſtiſſimos olim Ægypti principes æquipararit.*

V.

V. Eo animo præditi quum fuerint Ægyptii, mirumne aut incredibile eſt, ipſos *Abrahamum*, *Joſephum*, *Moſem*, quibus pares ſapientia, virtutibus meritiſque viros vix ulla ætas, in magna veneratione habuiſſe, & quæ illi præclara de ſummo numine, omnibuſque tam ſacræ quam ſecularis Philoſophiæ partibus, tradebant, hactenus ſaltem imbibiſſe, ut eorum tinctura quædam poſterioribus quoque ſeculis ſuperfuerit?

VI. Abrahamus tantis a Deo dotibus inſtructus, tot opibus facultatibuſque auctus, tantaque ſapientiæ ac pietatis fama inclutus fuit, ut veluti Princeps aliquis Dei regibus ſumme venerabilis eſſet. Etiam Ægyptio Pharaoni, qui multa in eum beneficia, uxoris ipſius pulcritudine captus, cumulavit. Ac ſua ſuorumque experientia cognovit, præ cæteris eum mortalibus inſignite Deo charum eſſe; quippe qui familiam ipſius Sacroſanctam atque inviolabilem præſtiterit. Gen. XII. 13, 14. Eo nomine cognitus vicinis, atque exteris etiam ſcriptoribus celebratus fuit. *Eupolemus* apud *Alexandrum Polyhiſtora*, quem allegat *Euſebius*, eum laudat, ut ἐυγενείᾳ καὶ σοφίᾳ πάντας ὑπερβεβηκότα, ὃν δὴ καὶ Ἀστρολογίαν καὶ Χαλδαικὴν εὑρεῖν, ἐπί τε τὴν ἐυσέβειαν ὁρμήσαντα ἐυαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, Præp. lib. ix. cap. xvii. *qui quum nobilitate atque ſapientia omnes anteiverit, tum vero Aſtrologiam pariter & Chaldaicam invenerit, & ſingulari ſtudio pietatis Divinam ſibi gratiam conciliarit.* Hunc de Divinis rebus cum Ægyptiorum Rege, magnatibus, Sacerdotibus atque Philoſophis diſſeruiſſe uti credamus, illuſtris viri pietas jubet: ut autem cum favore atque admiratione auditum exiſtimemus, tum ea qua polluit ſapientiæ fama, tum Ægyptiorum erga homines Theologos reverentia ſuadent.

VII. Denique & antiquæ conſciſcunt hiſtoriæ. Ita enim de Abrahamo *Nicolaus Damaſcenus*, apud *Euſebium*: *Quum Ægyptiorum*, inquit, Præp. lib. ix. cap. xvi. *eruditiſſimis familiariter uteretur, novum ipſe non ad virtutem modo ſuam, verum etiam ad nominis exiſtimationem decus ac ſplendorem adjunxit. Nam quod* Ægyptii discrepantibus moribus delectati, *ſuos ipſimet aliorum alii ritus verbis elevarent, mutuoque propterea odio tenerentur, ille cum ſingulis ita ſeorſim agebat, ut quicquid ſuis quique de rebus ac placitis diſputarent, id totum ipſe reſpueret, & ab omni veritate vacuum eſſe demonſtraret.* Θαυμασθεὶς οὖν ὑπ' αὐτῶν ἐν ταῖς συνουσίαις ὡς συνετώτατος, καὶ δεινὸς ἀνὴρ, οὐ νοῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πεῖσαι λέγων, περὶ ὧν ἂν ἐπιχειρήσειε διδάσκειν. *Quo factum eſt ut in quotidianis eum mutuiſque congreſſibus, tanquam ſapientiſſimum, nec ſingulari tantum intelligendi vi præditum, ſed etiam ad perſuadendum aliis quicquid probandum ſuſcepiſſet potentiſſimum admirarentur.* Nolim quidem ego in omnibus ſcriptorum iſtorum fidem præſtare, ſed quotieſcunque tam conſentanea rationi narrant, poſtulare, ut minus iis fidei tribuamus quam *Herodoto* alicui aut *Diodoro*, de vetuſtis Ægyptiorum rebus garrientibus, aut ipſis iis alibi,

quotieſcunque ex ſui ſententia animi loquuntur; næ id hominis eſt pro ratione auctoritatem ſuam prætendentis: a qua nos provocamus.

VIII. Quanta Josephi in Ægyptios merita, quanta auctoritas fuerit, dicere ſupervacaneum eſt. Eum autem virum ſapientiam ſuam ac Divinarum rerum peritiam ſub modio condidiſſe, neque cum Rege Principibuſque regni, & quos multis ſibi nominibus obſtrinxerat ſacerdotibus, communicaſſe, poſtquam tam oportunam Divina virgula occaſionem nactus eſſet, ſine tantæ pietatis contumelia ne cogitari quidem poteſt. Porro quæ communicabat, eo pronioribus animis accepta fuiſſe par eſt, quo & ipſe regi charior, ac ſacerdotibus, eorum per connubium affinitati implicitus, totique populo gratior erat, & quæ dicebat cum ratione ſana, plusquam diverſa aliorum omnium ſcita, convenirent: accedente etiam abavi ſui Abrahami memoria. Quæcunque ergo Ægyptii cum veterrimis Hebræorum in religione communia habuerunt, ea ex quo fonte melius quam ex hac *Abrahami* ac *Joſephi* inſtitutione derivabimus?

IX. Imo vero faceſſere neceſſe eſt hæſitationes omnes, quum fallere neſcius Dei Spiritus ita per regem Pſaltem cecinerit. Pſal. cv. 20. 21. 22. *Mittens rex* (Pharao) *expediri juſſit eum: Præpoſuit eum dominum familiæ ſuæ, dominatorem in totam poſſeſſionem ſuam; ut vinciret principes ejus ex animo ſuo,* ET SENIORES EJUS INFORMARET. Informaret ſapientia quidem *Politica*, & qua ratione rempublicam adminiſtrare deberent tempore famis; ſed non ea ſane lege ut nullus de *religione*, immiſceretur ſermo. Quod fieri potis non eſt, ut a ſe animus uſque adeo numinis plenus impetret. Verum quidem eſt, obſtinatos in ſuperſtitione ſua manſiſſe Ægyptios. Si quid tamen in medio ſuperſtitionum veri ſanctique fuerit, uti perſuaſiones iſtæ de mundi conditu, animarum immortalitate, diverſo defunctorum ſtatu, & quæ id genus plura memorantur, id ipſis a Joſepho inculcatum, repetitum confirmatumque eſſe, ecquis dubitet? Et fortaſſis ab eo tempore quo ex Sacerdotali Ægyptiorum familia uxorem ſibi adſcivit Joſephus, tam illuſtris viri exemplo *circumciſionem* ſuſcepere primum affines ejus, tum & Sacerdotum reliqui.

X. Mosis etiam, a Regia filia adoptati, in aula ad ſummas ſpes educti, ingenio omnium rerum capaci, virtutibuſque admirandis præditi, magnam apud Ægyptios auctoritatem fuiſſe, & res loquitur, & quotquot fere ejus meminerunt ſcriptores uno ore atteſtantur. Olim ex *Artapano* audivimus, præclaris eum in rempublicam meritis non populorum modo ſibi favorem conciliaſſe, verum etiam *parem ſuperis honorem a Sacerdotibus eſſe conſecutum.* Et *Joſephus* ait, *Moſen ab Ægyptiis ita mirabilem & divinum exiſtimatum fuiſſe, eum ut ſibi vindicaverint, ac Heliopolitem fuiſſe finxerint.* *Cyrillus* etiam virtutem Moſis & mirabilem ſapientiam

Antiqu. lib. III. cap. XIII. & I. contr. Apion.

tiam ſummæ apud Ægyptios admirationi fuiſſe non ſemel aſſeverat: nec Judæos ſolum, ſed & Ægyptiorum aliquos eum Dei nomine affeciſſe; gnaros fortaſſe illius quod Deus dixerat: *Ecce dedi te Pharaoni Deum.* Exod. vii. 1. Demus ineſſe aliquam locutionibus hiſce hyperbolen. At id, opinor, in controverſiam vocari non debet, quin quo tempore nondum regis indignationem incurrerat, eo tempore illuſtre ipſius ac venerabile Ægyptiis nomen fuerit. Et quis credat, virum tanta pietate tantoque zelo præditum, tam ſermonibus quam exemplo ſuo nihil de religione Ægyptios docuiſſe? Aut Ægyptios nihil ſibi perſuadere paſſos ab eo viro, cui Divinum aliquid ineſſe, neque ignorare poterant, neque diſſimulare volebant: præſertim quum omnes adhuc odii atque invidiæ cauſſas procul haberent?

XI. Poſteaquam vero ſuſcepta, Dei inſtictu juſſuque, popularium ſuorum cauſſa, Regis Tyrannidi ſe oppoſuit, tam ſtupendis prodigiis legationem a Deo ſuam comprobavit, ut univerſa contremuerint Ægyptus. Quæ quidem prodigia, quum conjuncta fuerint cum Ægyptiorum clade atque pernicie, præfactos impiorum hominum animos odio adverſus Moſen, &, cujus ille miniſter erat, Deum, accendere potuerunt; ſed & ſimul metum incutere, qui religionis quandoque principium eſt. Quid quod tradit *Suidas*; quendam ex *Hierogrammateïs* Ægyptio regi prædixiſſe futurum, *ut olim naſceretur aliquis inter Iſraëlitas, virtute præſtant ac meritis, qui Ægyptiorum dominatum ac potentiam eſſet acciſurus & depreſſurus, res vero Iſraëlitarum ac gloriam valde promoturus*: quibus verborum ambagibus Moſen deſignabat. Quæ ſi vera ſunt, nihil ſane non auguſtum atque ingens ſentire potuerunt de eo cujus ortum majoribus ſuis a Deo præſignificatum fuiſſe acceperant. Prona ſane erat ea gens ut religione quadam ea proſequeretur, quæ ſibi vel *utilia* admodum vel *damnoſa* eſſe ſenſerat. Quorum utrumque in Moſe concurrit.

In voce Ἱερογραμματεῖς.

XII. Sed & fama earum Legum, quas Deus partim in totius Populi Iſraëlitici panegyri, e medio tonitruum ac fulgetrorum, tremendiſque prodigiis, ſua ipſe voce promulgaverat; partim in ſacri montis ſecreto famulo ſuo Moſi tradiderat Iſraëli præſcribendas, aſſitas Palæſtinæ gentes longe lateque permeavit, implevitque exiſtimatione ſingularis prudentiæ ac ſanctitatis, quibus aliorum inſtituta populorum longe ſuperabant. Nimirum id ita fore prædixit moſes: Deut. iv. 6. 8. *Obſervabitis ergo & facietis: nam hæc eſt ſapientia veſtra & prudentia ante oculos populorum: qui audientes omnia ſtatuta iſta dicent, tantum gens iſta maxima populus ſapiens eſt ac prudens. Nam quæ gens maxime exſtat, cui ſunt ſtatuta & judicia juſta, ſicut eſt tota hæc lex quam ego propono hodie vobis?*

XIII. Pro exemplo nobis ſint ea que Jerichuntina *Rahab* exploratoribus Iſraëlitis dicebat, Joſu. ii. 9. 10. 11. *Novi Jehovam dediſſe vobis*

 terram

terram hanc: cum quia irruit terror veſtri ſupra nos, tum quia diffluxerunt omnes habitatores terræ iſtius metu veſtri. Audivimus enim quomodo areſecit Jehova aquas maris algoſi propter vos, quum exiretis ex Ægypto &c. Quod audientibus nobis liquefactum eſt cor noſtrum; neque conſtat animo quiſquam amplius metu veſtri. Nam Jehova Deus veſter eſt Deus in cœlis ſupra, & in terra infra. Certe non erant eo tempore Iſraëlitæ *gentium ſordes ac rejectamenta*: & qui ea de ipſis audiverant non habebant eos pro ſola *jocorum cachinnorumque materia*, aut *cote tantum publici ingenii*; neque crediderunt eos *ſimiarum inſtar ad riſum ſolummodo movendum natos*, uti ludere *Spencero* libuit. P. 209.

XIV. Quum igitur deturbatis poſſeſſione ſua veteribus colonis, rebuſque in Palæſtina compoſitis, ſub ducatu Joſuæ rempublicam formaſſent, religionemque ex numinis præſcripto ordinaviſſent, & victores per virum ora volitarent; victorias interim ſuas ſolius numinis auxilio & debentes, & acceptum publice ferentes, adeone incredibile eſt ex tam florentis tunc populi religione aliquantillam partem decerpſiſſe, ſuiſque applicuiſſe ſacris, gentes vicinas?

XV. At nemo inficiabitur, florentiſſimas Iſraëlitarum res ſub regno Davidis & Salomonis fuiſſe. Cui Salomoni naturæ rerum par, & fatali quadam lege ſcientiarum omnium capax ingenium obtigerat. Tunc certe Iſraëlitarum perſonæ & mores anomali non provocabant quicquid eſt domi cachinnorum. Sed ſi fides Judæorum eſt annalibus, præſens apud Iſraëlitas numinis favor, ac religionis Majeſtas, ingentem proſelytorum acciebat numerum. Ipſaque Schebæ Regina *audiens famam Salomonis* AC NOMINIS JEHOVÆ *Hieroſolymam accurrit*, aures ſuas oculoſque tantis miraculis expletura. 1 Reg. x. 1. Structo autem incredibilis magnificentiæ templo, uti novum ſacris acceſſit decus, ita & ad plures didita Judaicæ religionis fama eſt. Hinc fore collegit Salomon, ut *extraneus veniret e terra longinqua propter nomen Jehovæ: audient enim*, inquit, *de nomine tuo magno, & manu tua robuſta, & brachio tuo extento: & advenientes orabunt verſus domum hanc.* 1 Reg. VIII. 41. 42.

XVI. Neque dubitare fas eſt, quin Daniel & ſocii ejus, Nehemias etiam & Mardochæus, quorum illuſtris fuit & ſapientia & virtus & pietas, quique ad primas potentiſſimarum Monarchiarum dignitates evecti fuerunt, religionis ſuæ, tot novis prodigiis confirmatæ, decus apud Babylonios, Medos, Perſas, aliaſque gentes, ad quas cum poteſtate mittebantur, amplificaverint. Præſertim quum rerum Dominos timendoſque tyrannos ei favere cernerent. Quod ex edictis *Nebucadnezaris*, *Darii Medi*, *& Cyri*, *& alterius Darii* ſive *Hiſtaſpidis* ſive *Nothi*, palam eſt. Dan. III. 28. 29. & IV. per totum, & VI. 26. Ezr. I. 1. 8. & ſeq. & VI. 10. Vide etiam Eſth. IX. 4. X. 3.

XVII. Falluntur itaque, quotquot religionis Hebraicæ inſtituta ita anguſtis Palæſtinæ limitibus incluſa fuiſſe arbitrantur, ut non eorum cognitio ad alias quoque gentes dimanarit: aut qui tam abjectum ſemper fuiſſe Judæorum nomen cavillantur ut deridiculo tantum aliis eorum dogmata fuerint. Non fuit ſane in ea opinione *Origenes*; cujus hæc adverſus *Celſum* verba exſtant: *Moſis vero ſcripta etiam multos alienos a Judæorum ritibus ad credendum moverunt; nimirum quia, ſicut in ipſis continetur literis, primus earum legum lator fuit Deus, hujus mundi conditor, qui eas Moſi tradidit.* Addit rationem cedro dignam: Καὶ γὰρ ἔπρεπε τὸν ὅλου τοῦ κόσμου δημιουργὸν, νόμους τεθειμένον ὅλῳ τῷ κόσμῳ δύναμιν παρασχεῖν τοῖς λόγοις κρατῆσαι τῶν πανταχοῦ δυναμένην. PAR ENIM ERAT UT TOTIUS MUNDI OPIFEX POST LEGES TOTI MUNDO IMPOSITAS VIM EIS ADDERET QUÆ VALERET UBIVIS GENTIUM. Lib. I. p. 15.

XVIII. Sed de *Ægyptiis* nunc nobis potiſſimum ſermo eſt; qui certe Iſraëlitas non ut *mancipia ſua* conſiderarunt, quando Regiam filiam deſponſarunt Salomoni. Earum autem nuptiarum occaſione factum eſt, ut crebriora multo quam olim utriuſque gentis fuerint commercia. Quid vero & dictu credibilius, & factu facilius eſt, quam ut crebris gentium commerciis, mutuiſque regiarum familiarum connubiis, aliqua etiam religionis inter ipſos communicatio fiat? Imprimis ſi regum fœderatorum alter, inuſitatæ prorſuſque incomparabilis ſapientiæ nomine celebris, religionis ſuæ negotia non cordi ſolummodo habeat, ſed & tantum iis decus addiderit, quod cum ſtupore propinquiores ſpectent, remotiores audiant?

XIX. Hæc omnia ſi in compendium redacta unico mentis obtutu contemplemur, repetamuſque memoria, ea fuiſſe Ægyptios indole ut viros ſapientia celebres meritiſque inſignes in magna habuerint veneratione: addamuſque, Hebræorum Summates viros, Abrahamum, Joſephum, Moſen, cum magna ſapientiæ virtutiſque exiſtimatione inter eos fuiſſe converſatos; tum, religionem Hebræorum ſtupendis prodigiis fuiſſe confirmatam, quorum magnam partem ipſi Ægyptii ſenſerint, porro, eum Hebræorum Regem, qui parem ſibi ſapientia ex mortalibus habuit neminem, quique religionem ſuam ad ſupremum majeſtatis culmen evexit, affinitate regiæ Ægyptiorum familiæ fuiſſe innexum: ſi, inquam, hæc cuncta ſimul expendamus; mirabimur non plura Sacratiſſimæ religionis inſtituta ad Ægyptios fuiſſe propagata, & ſtupori eorum atque obſtinationi in errore adſcribemus, quod non niſi tantillam particulam, tenueſque fugientis veluti veritatis pietatiſque umbras, retinuerint. Quibus rite conſideratis ſponte ſua cadunt ratiunculæ illæ ab Ægyptiorum atque Hebræorum indole petitæ, quas tanto apparatu Lectori obtruſit Doctiſſimus *Spencerus*, ut obtineret non Ægyptios ab Hebræis, ſed Hebræos ab Ægyptiis, ea omnia mutuatos eſſe, in quibus utrimque conveniunt.

Cap. XIII.

Græcorum Philoſophos multa ab Hebræis didiciſſe.

I. *Ipſa quoque Græcia magnam ſapientiæ ſuæ partem Hebræis debet.* II. *Megaſthenes & Clearchus Judæos inter Barbaricæ Philoſophiæ anteſignanos laudant.* III. *Eos maximi quique e Græcia diſcendi cauſſa conſuluerunt, nominatim Pythagoras & Plato.* IV. *Teſtantibus id non Judæis modo;* V. *Sed & Chriſtianis Patribus.* VI. *Pythagoræ & Platonis ætas.* VII. *Quin & ipſi adſtipulantur Gentiles.* VIII. *Numenii de Platone teſtimonia.* IX. *Clearchi, de Ariſtotele.* X. *Hecatæi, de Judæis.* XI. *Quem Hecatæum perperam Scaliger fictitiis accenſet Hiſtoricis.* XII. *Lactantii de Pythagora error tot probatæ fidei teſtibus, ipſiuſque adeo veritatis evidentiæ præjudicare non debet.* XIII. *Quod quidam apud Joſephum dicunt Reipublicæ Judaicæ conſtitutionem novellam videri, de qua a Græcis nihil ſcriptum ſit, palam falſum eſt.* XIV. XV. *Cadmus non ex Ægypto, ſed Phœnice, ſua in Græciam detulit.* XVI. *Communis Græcorum ante Captivitatem Babylonicam incuria Pythagoræ diligentiam non deſtruit.* XVII. XVIII. XIX. *Quæ de Hebræorum averſo a peregrinis animo objectantur, neque univerſaliter vera ſunt, & facile in Ægyptios poſſunt retorqueri.*

I. NEQUE ſoli fuere *Ægyptii* qui ex hoc fonte hauſerunt, ſed ipſa quoque *Græcia*, illa literarum artiumque parens ac communis Europæ Magiſtra *Græcia*, magnam ſapientiæ ſuæ partem *Hebræis* debet. De qua re ut hoc loco dicamus inſtituti noſtri ratio poſtulat: quamvis ita ſit exhauſta doctiſſimorum virorum commentationibus, novis ut obſervationibus vix quicquam reliqui ſit factum. Profecto non pro *Simiis*, ut urbane ſibi ludere *Spencerus* viſus eſt, ſed pro præclaris *Philoſophis* a Græciæ antiquis ſapientibus Hebræi habiti ſunt, verſatique in magna eruditionis exiſtimatione. Cum *Ægyptiis*, *Magis*, aliiſque Orientis *Philoſophis*, non raro, velut ex primariis, atque *Barbaricæ Philoſophiæ* anteſignanis, recenſentur Judæi veteres.

Apud Clem. Strom. I. & Euſeb. Præp. Ev. lib. IX. cap. VI.

II. *Megaſthenes* Hiſtoricus, Scriptor vetuſtiſſimus, qui cum *Seleuco Nicanore* vixit, libro *de rebus Indicis tertio*, ita ſcribit. Ἅπαντα μέντοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων. *Quicquid ab antiquis de natura dictum eſt, eorum etiam qui extra Græciam philoſophantur, ut Brachmanum apud Indos, & Judæorum in Syria, ſermone celebratur.* Et *Clearchus*, e Peripato Philoſophus, *Ariſtotelem* de *Judæis* hunc in modum loquentem introducit:

Οὗτο

Οὗτοι ἐισιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων. Καλοῦνται δὲ, ὡς φασὶν, ὁι φιλόσοφοι παρὰ τοῖς Ινδοῖς Κάλλανοι, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι, τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου. *Sunt hi philoſophorum qui apud Indos claruere propago* (ſed hic fugit philoſophum ratio) *Nuncupantur autem, ut fama eſt, philoſophi apud Indos* Calani, *ſed apud Syros* Judæi, *a loco nomen ſortiti.* Animadvertendum hinc, *Judæi* nomen pro eo quod *Philoſophum* ſignantius ſonat ab Ariſtotele ibi ſumi. *Numenius* pariter, philoſopus Pythagoricus, Brachmanibus, Magis ac Ægyptiis *Judæos* expreſſim conjungit, quum celebriorum enumerat per Orientem Philoſophorum ſectas. Uti & *Porphyrius.*

Apud Joſeph. lib. I. cont. Apion.

Apud Euſeb. Præp. Evan. lib. IX. cap. VII.

III. Fecit hæc ſapientiæ exiſtimatio, ut qui eruditionis ſtudioſiſſimi habebantur Judæos conſulendi atque audiendi gratia adierint. De qua re compluria exſtant teſtimonia; quæ ordinis cauſſa ita diſpeſci poſſunt, ut primo Judæorum illa, tum Christianorum, denique ipſorum Gentilium producamus.

IV. *Ariſtobulus,* Judæus Ægyptienſis, *Ptolomæi Philometoris* magiſter, de Pythagora expreſſim: πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετένεγκε ἐις τὴν ἀυτοῦ δογματοποιΐαν, *permulta noſtris e legibus in ſectæ ſuæ præcepta traduxit.* De eodemque *Joſephus*: Non ſolum ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δηλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς ἀυτῶν ἐκ πλείστου γεγεννημένος, *plane diſciplinam noſtram noverat, ſed etiam ejuſdem multa cupide eſt amplexus.* De Platone mox laudatus *Ariſtobulus.* Καθηκολούθηκε δὲ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν ἀυτῇ γενομένων. *Plato ipſe quoque Reipublicæ noſtræ leges atque inſtituta ſectatus eſt, a quo partes eorum ſingulas curioſe ac diligenter inſpectas & excuſſas eſſe conſtat.* Quin etiam ex *Ariſtobuli* illius auctoritate dicitur apud *Clementem*, Philosophiam Peripateticam, cujus princeps *Ariſtoteles*, & ſectator ipſe *Ariſtobulus*, ἐκτε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν, *ex lege Moſaica atque aliis pendere Prophetis.* Taceo nunc ea quæ ex Hebræorum ſubleſtæ fidei commentariis profert Cl. *Seldenus*, *Ariſtotelem* ſcilicet jam moribundum diſcipulos ſuos tum animæ immortalitatem, tum pœnæ ac præmii rationem, veluti a peculiaribus *Semi* poſteris, id eſt, Judæis, edoctum docuiſſe, tum a *Simeone Juſto* Pontifice monitum priſtinas mutaſſe ſententias, in univerſis de quibus antea ſenſerat contra legem ac doctrinam Hebræorum, indeque in hominem plane alium migraſſe. Utcunque fictis hiſce non ſit cur credamus, bene tamen hinc infert diligentiſſimus *Seldenus*, invaluiſſe apud Hebræos ipſos ſententiam de ſingulari ipſorum atque veterum apud Græcos Philoſophorum in diſciplinis tradendis accipiendiſque communione.

Apud Euſeb. Præp. lib. IX. cap. VI.

Lib. I. cont. Appio.

Apud Euſeb. lo. c.

Strom. lib. V.

De Jur. Nat. & Gent. lib. I. cap. II.

V. Conſoni Judæis Patres Christiani ſunt. *Clemens Alexandrinus* Ariſtobuli verba de *Pythagora* refert, neque de eorum fide dubitat. Adjicit etiam eum *circumciſum* fuiſſe; quod & memorat *Theodoretus.*

Quam-

Quamvis alii hæreant. Inclinare tamen in partem ajentem videtur *Seldenus*, quia etiam apud *Laërtium* occurrit, quod, dum peregrinabatur, πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ τὰς Βαρβαρικὰς τελέτας, *cunctis tam Barbarorum quam Græcorum myſteriis initiatus ſit.* Atque *Laërtio* conſentit *Jamblichus*: qui cum *Phœniciis Sacerdotibus aliiſque congreſſum Pythagoram initiatum eſſe ait omnibus Sacris quæ in Byblo urbe & Tyro fuere, & quæ per Syriam in uſu.* In quibus verbis niſi hyperbole ſit, par eſt ſane ut & ritu Judaico eum initiatum fuiſſe exiſtimemus. Sed & de eodem *Ambroſius*: Quum *ex populo Judæorum, ut plerique arbitrantur, genus Pythagoras duxerit, ex ejus diſciplina derivavit etiam magiſterii præcepta.* [Lib. III. Epiſt. XX.] Quod de genere Pythagoræ ex Judæis dixit, non eſt admodum probabile: attamen tanta fuit Pythagoricorum dogmatum cum Judaicis conſonantia, ut propterea etiam gente Judæus creditus a quibuſdam fuerit. Sic & *Platonem Clemens* τὸν ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφον EX HEBRÆIS PHILOSOPHUM nuncupat. [Str. I.] Pluribuſque in locis inculcat, Græcorum generatim Philoſophos *fures* fuiſſe, utpote παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας, *qui a Moſe & Prophetis præcipua ſua dogmata ſatis ingrati acceperint.* [Strom. V.] Aſtipulatur *Ambroſius*, ubi Platonem ſcribit, *eruditionis gratia in Ægyptum eſſe profectum, ut Moyſis geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret.* [Ad Pſal. CXVIII.]

VI. Quo tempore autem floruerint tam *Pythagoras* quam *Plato* ex *Auguſtino* diſcas. [De Civ. Dei. lib. XVIII. c. XXXVII.] *Samius Pythagoras*, inquit, *eo tempore quo ſoluta eſt Judæorum captivitas cœpit excellere atque cognoſci.* In quem locum obſervat *Ludovicus Vives*: Pythagoram *Cicero* dicit fuiſſe *ſuo regnante gentili*, hoc eſt *Servio Tullio*. [Tuſc. Quæſt. lib. I. cap. XXXVIII.] Quod quum & *Livius* teſtetur, colligit *Vives* eum haut dubie vixiſſe temporibus *Cyri Perſæ*, & *Tullii Romani* regis, ſed ultimis. [Lib. I. cap. XVIII.] Floruit enim LX *Olympiade*: quæ regnum *Tarquinii Superbi* incurrit. *Euſebius* mortem ejus in LXX *Olympiade* locat. Quo tempore jam Hieroſolymis Judæi captivitate ſoluti tranquille degebant. Attamen ſecundum *Seldenum*, accuratiſſima Chronologia Ezechielem & Pythagoram, inter L & LII. Olympiadas, ſimul floruiſſe docet. [De Diis Syris Synt. II. Cap. I.] Unde & quorundam ex veteribus opinio eſt, *Nazaratum*, vel, ut alii ſcribunt, *Zabratum* Aſſyrium, *Pythagoræ* præceptorem ipſiſſimum *Ezechielem* eſſe. Quicquid ſit, id palam eſt, quo tempore in Ægypto verſatus eſt Pythagoras, non defuiſſe ibi Judæos, & vel vixiſſe ibi Jeremiam, vel ſaltem recentem fuiſſe ejus memoriam: quando autem Babylone egit, ſive durante adhuc, ſive recens ſoluta captivitate Babylonica, inveniſſe ibi plurimos & magni nominis Judæos. In quorum ſacra non inquiſiviſſe eum, quem mera diſcendi cupiditas tot jam annos in peregrinationibus detinebat, quis dixerit? quis dicenti accredat? Vide *Uſſerium Annal. l. I. p.* 151. Pergit Auguſtinus: *Socrates poſt Ezram in Chronicis invenitur. Non multo poſt*

etiam

etiam Plato natus eſt. Socrates nimirum, ut *Apollodorus* teſtatur, LXXVII. *Olympiadis anno* IV. Quadraginta fere annis poſtquam Judæi a Dario juſſi ſunt templum & urbem reparare. Plato, *Olympiade* LXXXVIII. Adeo ut Judæi, quibuſcum uterque converſatus in Ægypto fuit, diu ante Ptolomæorum tempora eo ſe contulerint. Et de Judæis, qui ibi ſeculis vetuſtioribus degebant, luculenta ſunt in ſacris teſtimonia, Jerem. XLIV. Quod novum nobis ſuppetit argumentum, non tam nullam fuiſſe Judæorum cum Ægyptiis communicationem, neque tam inviſum abjectumve eorum nomen, uti cum *Marshamo Spencerus* vult.
Adde *Tertullianum*: *Quis Poëtarum, quis Sophiſtarum, qui non omnino de Pro-* Apologet. cap. XLVII.
phetarum fonte potaverit? Inde igitur Philoſophi ſitim ingenii ſui rigaverunt.

VII. Sed peremtoria in hanc cauſſam ipſorum teſtimonia PAGANORUM
ſunt. Eos ergo de ſe loquentes audiamus. *Hermippus*, Vetuſtiſſimus & Apud Joſep. con. Apio. lib. I.
diligentiſſimus Vitæ *Pythagoræ* ſcriptor, homo Paganus, diſerte ait, eum πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν ἑαυτοῦ μετενεγκεῖν φιλοσοφίαν, *multa eorum quæ Judæis recepta ſunt in ſuam tranſtuliſſe philoſophiam.* Memorat etiam, quædam de *Anima*, de *Immunditie*, & interdictum de *Blaſphemia* docuiſſe, quibus ſubjungit: ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτὸν, *hæc autem fecit dixitque, Judæorum & Thracum imitatus diſciplinas, quas & ſibi aſſumpſit.* Sed & ipſe *Hermippus* totam
alibi accepto fert Judæis Pythagoræ Philoſophiam. *Origenes*: Adverſ. Celſ. lib. I. p. 13.
λέγεται δὲ καὶ Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τῶν νομοθετῶν ἱστορηκέναι, Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Fertur & Hermippus in primo de Legislatoribus prodidiſſe, Pythagoram ſuam Philoſophiam a Judæis traduxiſſe*
in Græciam. Malchus item, qui eſt ipſe *Porphyrius*, eum ait non ſolum *Arabas* In vita Pythago.
& Ægyptios, ſed etiam *Hebræos & Chaldæos* diſcendi cauſſa adiiſſe. Atque ἐκ τῆς, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο. *ex peregrinatione ad haſce gentes Pythagoras potiſſimam ſapientiæ partem acquiſivit.*

VIII. Notiſſimum etiam de *Platone* eſt *Numenii* illud *Pythagorici*: τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς Ἀττικίζων; QUID ENIM ALIUD EST PLATO QUAM
MOSES ATTICA LINGUA LOQUENS? Eundemque hoc nomine a *Nume-* Heſych. Illuſt. in Nume. & Suidas.
nio perſtrictum legimus, ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀποσυλήσαντα, *quod ea quæ de Deo & mundo tradiderit ex Libris Moſaicis velut plagio ſurripuerit.*
Sed & de ipſo Numenio *Origenes*: *Quanto præſtantior Celſo vir, ut* Ut ſupra.
ex ipſius ſcriptis apparet, doctiſſimus, qui multo plura perſcrutatus eſt dogmata, & ex pluribus collegit quæ viſa ſunt, Pythagoricus Numenius? Is in primo libro περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, *ubi enumerat gentes exiſtimantes Deum eſſe incorporeum, inter eas & Judæos recenſet*: οὐκ ὀκνήσας ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ χρήσασθαι λόγοις προφητικοῖς, καὶ τροπολογῆσαι αὐτούς. *Nec piguit eum ſuis commentariis verba prophetarum inſerere, eorumque interpretari figuras.*

Euſeb. de Præp. lib. VI. cap. VI. ex Clement. IX. Pariliter de *Ariſtotele Clearchus Solenſis*, ejus quondam diſcipulus, εἰδέναι φησί τινα Ἰουδαῖον ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο, *Judæum quendam, qui cum Ariſtotele verſatus eſt abs ſeſe viſum commemorat.* Nimirum dum in maritimis aliquot Aſiæ regionibus ſimul cum aliis Philoſophiæ ſtudioſis agebat Ariſtoteles, Judæus ille ſtudiorum ſocius & explorator factus eſt. Atque is cum illis ita familiariter agens, παρεδίδου τι μᾶλλον ὧν εἶχε, ut verba ſunt Ariſtotelis, referente Clearcho, id eſt, *plus aliquanto quam acciperet ipſe communicabat.*

Contr. Celſ. lib. I. p. 13. X. Neque omittenda videntur quæ de *Hecatæo Origenes* tradit: Καὶ Ἑκαταίου τοῦ Ἱστορικοῦ φέρεται περὶ Ἰουδαίων βιβλίον, ἐν ᾧ προστίθεται μᾶλλόν πως ὡς σοφῷ τῷ ἔθνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ Ἑρέννιον Φίλωνα ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι πρῶτον μὲν ἀμφιβάλλειν εἰ τοῦ Ἱστορικοῦ ἐστὶ τὸ σύγγραμμα, δεύτερον δὲ λέγειν ὅτι, εἴπερ ἐστὶν αὐτοῦ, εἰκὸς αὐτὸν συνηρπάσθαι ἀπὸ τῆς παρὰ Ἰουδαίοις πιθανότητος, καὶ συγκατατεθεῖσθαι αὐτῶν τῷ λόγῳ. *Exſtat & Hecatæi Hiſtorici de Judæis liber, in qua adeo probat hujus gentis ſapientiam, ut Herennius Philo in ſuis de Judæis commentariis primum dubitet, an hujus Hiſtorici id ſit ſcriptum: deinde addat, ſiquidem ejus eſt, videri eum correptum Judæorum perſuaſionibus, probaſſeque illorum placita.* Fuit autem Hecatæus Abderita, *Joſepho* teſte, ἀνὴρ φιλόσοφος, ἅμα τε περὶ τὰς πράξεις ἱκανότατος, Ἀλεξάνδρῳ τῷ Βασιλεῖ συνακμάσας, καὶ Πτωλεμαίῳ τοῦ Λάγου συγγενόμενος, *Vir non modo Philoſophus, ſed & rebus gerendis aptiſſimus, qui Alexandri Regis tempore floruit, & Ptolomæo Lagi filio familiaris fuit.*

Lib. I. cont. Apio.

XI. Mirum profecto eſt, *Scaligerum* repoſuiſſe *Hecatæum* hunc inter ὑποβολιμαίων ſcriptorum monſtra, quales ſunt *Dares Phrygius* & *Dictys Cretenſis*. Magis mirum, quod ex allegato *Origenis* loco manifeſto colligi exiſtimet, *Hecatæum* ab Helleniſtis antiquitus fuiſſe confictum. Quum nihil minus dicat *Origenes*: ut verba inſpicienti patebit. Non enim id agebat *Origenes*, ut ſcriptorem ὑποβολιμαῖον in cauſſæ Judaicæ patrocinium adduceret; ſed eam maxime ob rem *Philonis* de *Hecatæo* judicium allegavit, ut incredibilis propemodum *Hecatæi* cum Judæis conſenſus eo certius conſtaret: tantus quippe, ut dubitandum ſibi *Herennius Philo* exiſtimaverit, utrum commentarios hos *Hecatæo* adjudicare deberet: ſi tamen deberet, uti ſane debebat, quum præter hanc dubitandi cauſſas haberet nullas, eum Judæorum perſuaſionibus correptum pronunciaret. Sed ipſe *Spencerus* merito hoc nomine *Scaligerum* caſtigavit.

In Annotat. ad Origen.

XII. Hæc tam clara, tam diſerta, tot *Judæorum*, *Chriſtianorum*, *Paganorum* teſtimoniis confirmata, eludi non poſſunt unico *Lactantii* dicto, qui, ab omnibus hiſce diſſentiens, miratur, quod quum *Pythagoras* &

Inſt. lib. IV. cap. II. *Plato*, *amore indagandæ veritatis ad Ægyptios & Magos, & Perſas uſque penetraſſent*

netraſſent, ad Judæos tamen non acceſſerint, penes quos tum ſolos fuit ſapientia, & quo facilius ire potuiſſent. Splendide enim quum id ſcriberet erraviſſe *Lactantium*, non ſolum ea quæ produximus teſtimonia arguunt; ſed & res ipſa loquitur, modo *Pythagoræ* placita cum *Judæorum* dogmatis contendamus. Interdicta Judæis ſculptilia fuere. Vetuit etiam Pythagoras *imaginem Dei annulo inſcribi.* Legem de non comedendis *morticiniis* in præcepta etiam ſua Pythagoras tranſtulit. Idem quum *nudis pedibus ſacra fieri* juſſerit, nonne mandatum Moſi de rubo ardenti editum videtur in mente habuiſſe? quemadmodum ab *Ambroſio* notatum eſt. Integrum quoque Moſis præceptum repræſentavit Pythagoras, quo *ne frugiferæ ſucciderentur arbores* interdixit. Ex hiſtoria *Bileami & Aſinæ* prodiiſſe etiam videtur Pythagoricum illud, *non tranſeundum illuc ubi aſinus procubuerit.* Alia nunc prætermitto, alibi a nobis notata, in quibus manifeſta *Pythagoricorum* cum *Judaicis* ſcitis conſonantia eſt. Epiſtol. lib. III. Epiſt. XX.

XIII. Facilis hinc eſt reſponſio ad illas *Marſhami* ratiunculas, quibus anomalæ & paradoxæ *Lactantii* ῥήσει fidem aſtruere nititur. Etenim quod quidam apud *Joſephum* objectant, *Reipublicæ Judaicæ conſtitutionem novellam videri, quippe de qua a ſcriptoribus Græcis nihil dictum ſit*, omni modo falſum eſt. Nullius Reipublicæ antiquiores habemus annales: quum omnes fateantur, tempora quæ Trojanum bellum anteceſſerunt, ſi cæteras gentes ſpectes, fabuloſa eſſe. Et Græcorum multos non meminiſſe ſolum Judæorum, ſed & eorum cum prolixis meminiſſe laudibus, ea quæ modo protulimus teſtimonia palam faciunt.

XIV. Si id verum ſit, quod *Marſhamus* contendit, *ante captivitatem Babylonicam*, ſive VII. ſapientum ætatem, Græcos non ſolum Philoſophiæ, ſed & rerum ſuarum, magis exterarum, adeo fuiſſe incurioſos, ut non eorum quidam commercium cum Hebræis habuerint; ediſſerat mihi qui factum ſit, ut incurioſis iſtis tanta cum Ægyptiis interceſſerit neceſſitudo, quantam ille ubique deprædicat. Nam quod *Cadmum* dicas, qui ex *Thebis Ægyptiis* multa ſecum Ægyptiaca in Græciam intulit; erraveris plurimum. Non *Ægyptius* fuit Cadmus, ſed *Phœnix*; quod & nomen arguit. Nimirum, ut acute, pro more ſuo, obſervavit *Bochartus*, ex illis eum *Cadmonæis* fuiſſe credibile eſt, quos memorat Moſes Gen. XV. 19. Hi porro *cadmonæi* cum *Hevæis* iidem erant. Neque obſcura ratio cur Hevæi *Cadmonim*, id eſt *Orientales*, dicti ſint: quum Joſ. XI. 3. & Jud. III. 3. legamus eos occupaſſe montem *Hermonem*, quæ pars erat terræ Canaan maxime *Orientalis*. *Cadmonæus* igitur idem qui *Hermonæus*. Atque hinc factum ut *Cadmi* uxor vocetur *Hermonia*, vel *Hermione*, nempe a monte *Hermone*, ex quo erant oriundi. Cana. lib. I. cap. XIX.

XV. Neque ex *Ægypto* eum veniſſe conſtat; quamvis id multi contendant, ſed ex *Phœnice* potius. Et probabilis admodum *Bocharti* ſenten-

tia eſt, eum ſub Joſua vixiſſe; & ducem fuiſſe eorum qui ut imminenti ſe eriperent exitio, mari ſe comiſerunt, alias terras quæſituri. Ac *Cadmum* ex *Phœnice* literas in *Græciam* intuliſſe multi tradiderunt. *Plutarchus*: Mari advexit Cadmus ἐκ Φοινίκης γράμματα μνημόσυνα λήθης *ex Phœnice literas adverſus oblivionem remedium.* Neque vel ipſe eas invenit *Cadmus*, vel ab *Ægyptiis* didicit; ſed a *Syris*. *Diodorus*: Σύροι μὲν εὑρεταὶ γραμμάτων εἰσὶ. παρὰ δὲ τούτων Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἕλλησι παραδεδώκασιν. οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μετὰ Κάδμου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην, Syri *quidem literas invenerunt; ab iis vero edocti* Phœnices *Græcis tradiderunt; hi nimirum qui cum Cadmo navigaverunt in Europam.* Conſentit *Plinius*: *Literas ſemper arbitror* Aſſyrias *fuiſſe, ſed alii apud* Ægyptios *a Mercurio, ut Gellius; alii apud* Syros *repertas volunt. Utique*, vel ut alii legunt *Utrique*, *in* Græciam *intuliſſe e* Phœnice *Cadmum.* Certe Cadmus non *Ægyptiorum* inſtituta in *Græciam* intulit, ſed *Phœnicum*; ab *Ægyptiacis* diverſiſſima. Quod vel *Bacchi* ſacra evincunt, a *Cadmo* tradita, in quibus nihil non *Phœnicium* eſſe, *Voſſius*, *Heinſius*, *Bochartus* luculentiſſime demonſtrarunt.

Lib. De Aqua & igne.

Lib. v.

Lib. vii. cap. lvi.

XVI. At fuerit tanta Græcorum ante captivitatem Babylonicam incuria, ut de exterorum ſapientia non fuerint admodum ſoliciti: præterquam quod ex communi gentis ignavia adverſus *Pythagoræ* alicujus diligentiam argumentum formari non poſſit, non vixit etiam *Pythagoras* niſi ea ætate in quam captivitas Babylonica incidit. Et ſane hac ratione non magis *Pythagoræ* ad *Hebræos* quam ad *Ægyptios* excurſionem confutaveris. Poſt reditum ex Babylone, non tam vile Judæorum nomen fuit, quin præſtantiſſimis Orientis Philoſophis accenſerentur. Nec convitiis *Taciti*, qui ſe rerum Judaicarum admodum imperitum fuiſſe oſtendit, magis credendum eſt, quam antiquiorum non emendicatis in Judæorum laudem teſtimoniis.

XVII. Porro quod ex *Joſepho* objectat *Marshamus*, *non habuiſſe Judæos cum aliis nationibus conſuetudinem, & propter propriam ſibi vivendi rationem nihil fuiſſe antiquis temporibus quod converſationem iis faceret cum Græcis*, id non abſolute atque ſimpliciter eſt intelligendum, ſed comparatione facta cum aliarum gentium crebrioribus ob negotiationes excurſionibus. Nam cæteroqui *Salomonem* navibus ſuis in exteras ac longinquas regiones miſſis mercaturam exercuiſſe, proditum ſacris literis eſt. Neque adeo judicii expers, aut inſtituti ſui oblitus erat *Joſephus*, ut quum univerſa hac adverſus *Apionem* diſputatione Gentis ſuæ Antiquitatem, Nobilitatem, Celebritatem, & in vera Sapientia Primatum aſſerere animo deſtinaſſet, unico hoc ipſe ictu omnes ſuas copias ſterneret. Multa enim ipſe & conferta exterorum, Græcorum etiam, de gentis ſuæ negotiis teſtimonia producit.

XVIII.

XVIII. Quod additur de *Judæorum* adverſo a legis ſuæ cum aliis nationibus communicatione animo, & fuga commercii cum Gentilibus, facile in *Ægyptios* retorqueri poteſt. Nam, ut ſupra ex *Herodoto* audivimus, non modo ab oſculo Ægyptii Ægyptiæve repulſi Græci ſunt, ſed nec Græcorum quidem veru, aut cultro, aut olla uti, aut pura bovis carne cultro Græco inciſa veſci ſuſtinuerunt. Neque minus quam Judæi, *Chæremone* teſte, τῶν ἐξωτικῶν τῆς θρησκείας ὐδενὶ συνεβίυν, *nemini cultus extranei convivebant.* Tanta adeo fuit priſcorum Ægyptiorum inhoſpitalitas, ut peregrinos in regionem ſuam ne admitterent quidem. Primus omnium Diodor. lib.
Pſammetichus fuit; qui εὐηργέτει τῶν ξένων τὺς ἐθελυσίυς εἰς τὴν Ἄυγυπτον ἐπιδημῦντας, I. p. 61.
liberalem & benignum ſe præbuit in peregrinos ſponte in Ægyptum commigrantes. Primus certe omnium Ægypti regum gentibus aliis peregrinæ regionis emporia patefacit, magnamque navigationibus exterorum ſecuritatem præſtitit. Nam rerum ante ipſum potiti inacceſſam peregrinis Ægyptum faciebant; appulſos vel ſervitute multantes. Buſiridis equidem impietatem inhoſpitalitas gentis tam famoſam Græcis reddidit. Non enim revera ſic accidit, ſed immanitas ſumma fabulæ commento locum dedit. Regnavit autem *Pſammetichus* in Ægypto, quo tempore *Manaſſes* in Juda, ſeptem fere ſeculis ante natum Dominum. Sed & poſt illa Ægyptiorum Sacerdotes *Myſticos atque incommunicabiles fuiſſe; multoque obſequio vix exoratos, nonnulla ſaltem cum peregrinis communicaſſe, alia invidentes, Strabo* conqueritur. Iſta ergo περί τὸν βίον ἰδιότης *propria vivendi ratio*, (ut ſua *Marshamio* verba reddam) *quam* Judæis *attribuit* Joſephus, *etiam apud* Ægyptios *in* Lib. XVII.
more fuit. Quæ ſi communicationem Ægyptiacorum inſtitutorum non p. 216.
impediverit, cur Judaicam iſtam ἰδιότατα ſuorum inſtitutorum communicationem impedivisse conſebimus?

XIX. Sed & invidioſe nimis objectum aliquoties Judæis eſt τὸ ἄμικτον καὶ τὸ ἀκοινώνητον, quum ab omni ævo proſelytos in fidei ſuæ atque Eccleſiæ communionem receperint. Nam & *Salomo* in iis precibus quibus templum dedicavit, prædixit fore ut & alienigenæ ibi vota ſua nuncuparent, preceſque eorum a Deo exaudiri petiit. Apud *Joſephum* autem hæc ei tribuitur oratio: Ἡμεῖς ὐκ ἀπάνθρωποι τὴν φύσιν ἐσμέν, Antiq. lib. VIII. cap. II.
ὐδὲ ἀλλοτρίως πρὸς τὺς ὐκ ὁμοφύλυς ἔχομεν: NON SUMUS INHUMANO INGENIO, NEQUE MALE AFFECTI ERGA EXTRANEOS. Et profecto peremtorium eſt quod idem *Joſephus* apud *Euſebium* in hæc verba diſſerit: *Operæ pretium quoque fuerit videre, qua nos adverſus ipſos quoque ex-* Præp. Lib. VIII. Cap. IX.
traneos æquitate ac facilitate noſter hic Legiſlator eſſe voluerit. Quivis enim intelliget omnium optime proſpectum ab eo ac proviſum id fuiſſe, uti nec patriorum ipſi rituum integritatem labefactemus, nec eorum tamen communionem rerum noſtrarum cupidis invideamus. Quotquot enim legibus noſtris vivere optaverint omnes peramanter excipit; utique non ſolo genere, ſed etiam volun-

taria inſtituti ſocietate, communionem iſtam contineri ratus. Qui vero non niſi obiter ad eos, atque aliud agentes accederent, eos in conſuetudinem penitus admitti noluit.

Cap. XIV.

Dei in ferendis Legibus Ritualibus intentio ex Scriptura aperitur.

I. *Non recte aſſecuti ſunt Dei mentem, qui cærimonias Iſraëli datas exiſtimant, ut indulgentia quadam eorum quibus in Ægypto aſſueverant, & eos ſibi devinciret, & Gentiles alliceret.* II. *Non enim indiget Deus, neque utitur Politicorum hominum vaframentis.* III. *Sed, ut Majeſtatem numinis decet, pro omni ſtatutorum ratione ſuam obtendit voluntatem.* IV. *Nec in re religionis permiſit Iſraëli tolerabiles ineptias, ſed quod fieri vellet diſtricte juſſit.* V. *Et expreſſe quidem vetuit ne ſe colerent, quemadmodum Deos ſuos colunt gentes, & nominatim Ægyptii.* VI. *Hinc pleraque in Divinis legibus directe oppoſita ſunt inſtitutis Ægyptiorum, Zabiorum, & Cananæorum.* VII. *Obſervante Maimonide.* VIII. *Et Abenephio.* IX. *Imo ne Proſelytis quidem licuit ritus Idololatrarum æmulari, etiamſi idoli cultus procul abeſſet.* X. *Eum in finem rituum leges præſcripſit Iſraëli Deus, ut ferociam populi edomaret.* XI. *Hinc redacti dicuntur in ſervitutem elementorum mundi.* XII. *Preſſique jugo ſervitutis.* XIII. *Ac veluti præſidio concluſi.* XIV. *Deinde, ut cærimoniis, tanquam pariete intergerino, dirimerentur a cæteris gentibus.* XV. *Hinc cærimonias inimicitiam vocat Apoſtolus.* XVI. *Tantum abeſt ut rituum conſenſione allicere gentiles in animum induxerit Deus.* XVII. *Denique in rerum ſpiritualium ac cæleſtium umbras datæ ſunt cærimoniæ:* XVIII. *An* Ezech. xx. 25. *per ſtatuta non bona leges rituales intelligantur, admodum controverſum eſt.* XIX. *Qui tamen in ea ſunt mente, longe ſapientiores ſanctioreſque illius denominationis rationes edunt quam Spencerus.* XX. XXI. XXII. *Non ideo ſtatuta iſta non bona dici, quia ſeculi moribus ortum debent, & Iſraëli præfracte ea cupienti indulta ſunt, variis argumentis probatur.* XXIII. *Iſraëlitarum mores, quos pertuliſſe in deſerto Deus dicitur, non conſuetudines ſunt in Divinorum rituum numerum aſſumtæ; ſed prava populi indoles.*

I. SED nec in conſilio Dei ſteterunt, mentemque ejus recte aſſecuti ſunt viri Doctiſſimi, dum de rituum Moſaicorum *origine* & *ſcopo* in hunc ferme modum diſſerunt. Dictant, Deum pro ſua Sapientia & Bonitate in eorum juſſione rationem habuiſſe tam *Populi Iſraelitici*, quam *Genti-*

Conf. lib. 1. cap x. §. xiv. & ſeq.

Gentilium. Iſraëlitas quum ſibi vindicare vellet, conſultum duxit eorum ſe ingenio atque indoli accommodare. Rudis autem erat ille populus, duræque cervicis, ſuis ſeculique moribus aſſuetus, nec facile ab iis dimovendus. Suadebat itaque *Prudentia*, ut ritus non pauci, quos vicinis gentibus uſitatos eſſe videbant, quoſque Deus *ineptias norat magis tolerabiles*, ſed immutati paululum, & ad auguſtiorum ſignificationem myſteriorum traducti, illis relinquerentur, ne nimia eos novitatis ſpecies offenderet. Nova quidem inſtituenda erat Reſpublica, ſed ad eam alliciendi animi per umbratiles aliquas veteris reliquias. Scilicet ex Politices cautiſſimæ præcepto: *Arcanum novi ſtatus, imago antiqui.* Accedit, quod Reformatio, quam moliebatur Deus, nunquam felicius procedat, quam ſi inſtituatur gradatim, non protinus tollendo quicquid ex uſu veteri eſt, ſed tolerando quicquid commode tolerari poteſt. Denique niſi ita inſtituiſſet Deus, metus erat, ne populus Iſraëliticus vanitatum veterum zelo raptus, Dæmoni per eos cultum deferre vellet, ſi minus Deo licuiſſet. Sed & *Gentibus* conſuluit Deus hac antiquorum rituum retentione: quippe quorum conſenſus aliquis aptus natus erat propenſa Gentilium in Judæos eorumque religionem ſtudia fovere.

II. Verum enimvero quantamcunque hæc civilis Prudentiæ ſpeciem habeant, præter Dei verbum cuncta dicuntur, & humani commenta ſunt ingenii, Divini numinis Majeſtate haut ſatis digna. Nimirum cauti catique in ſeculo mortales Deum ex ſua metiuntur indole: arcanaſque imperandi artes, & vaframenta Politicorum, quæ vix terra probet, cœlo locant. Quaſi vero in populo ſibi formando firmandoque iis aſtutiarum ambagibus indigeat, is, qui, mortalium corda in manu ſua habens, ea quorſum vult flectit. Non nego equidem Deum cum hominibus, uti cum creaturis rationalibus, agentem, media adhibere iis perſuadendis idonea, inque eorum mediorum delectu ſapientiam oſtendere prorſus admirabilem. Attamen Dei ſanctiſſima iſta ſapientia cum Politicorum aſtibus ac vafritie comparari ſine inſigni illius contumelia non poteſt.

III. Uti revera novam moliebatur Rempublicam, ita & novam, qualis erat, videri eam Iſraëlitis voluit. Quippe cujus forma ſive ſpecies, non ex rituum ruderibus Cananiticorum aut Ægyptiacorum efficta, ſed cœlitus delapſa, Moſi primum in ſacro monſtrata monte erat, ut ad illud inſtar cuncta in Iſraële componerentur. Neque permiſſum eſſe populo voluit, ut in religionis negotio vel tantillum ſuo ageret arbitratu. Omnia determinavit ipſe, ad minutiſſimas uſque circumſtantias; quibus ita eos alligavit, ut non ſine præſentaneo vitæ diſcrimine quicquam vel omittere vel aliter agere potuerint. Adeoque a ſuæ eos voluntatis arbitrio dependere juſſit, ut frequenter pro omni ſtatutorum ratione ſolam allegaverit imperantis auctoritatem: *Ego ſum Jehova.* Nec alia eos lege in popu-

populum ſuum adſcivit, niſi ut conceptis ſacramenti verbis, omnia quæ præſcribere Deo, veluti Regi ſuo, liberet, præſtituros ſe eſſe pollicerentur. Exod. XIX. 8. XXIV. 3. Ita Majeſtatem ſummi numinis decuit, non tortuoſis vaframentorum ambagibus, ſed via regia, ſolo Auctoritatis ſuæ obtentu, populum ſibi ſubjicere: eumque ab initio ſic aſſuefacere, ut abnegato omni carnis ratiocinio, unicam Regis dominique ſui voluntatem pro agendorum omnium norma ſuſciperent.

IV. Nec ulli in religione ritus fuerunt, ab Iſraëlitis olim ſine numine uſurpati, quibus propter aſſuetudinem, quia *ineptiæ erant tolerabiles*, ut in poſterum quoque uterentur lege lata *permiſit*: ſed præſcripta *juſſaque* ſunt omnia. Et quidem ita diſtricte, ut nec tranſverſum digitum dextrorſum aut ſiniſtrorſum declinare fas fuerit. Deut. V. 38. Convitium autem Deo dicit, qui quæ mandatis ſuis Deus inſeruit, ut ritus in religione obſervandos, ea *ineptias*, ut ut *tolerabiles*, vocare non reformidat.

V. Porro nec *permiſit*, nec *juſſit* Deus, ut eo ſe modo Iſraëlitæ colerent, quo modo Deos ſuos colebant gentiles; veritus ſcilicet, *ne per veteres iſtas vanitates Dæmoni cultum deferrent*, *ſi minus Deo licuiſſet.* Nam & inanis ille metus erat: quum Deo propemodum perinde ſit, ſive quis Dæmoni cultum deferat, ſive per vanitates aliquas veteres Deo cultum deferre præſumat. Et longe aliter Deum inſtituiſſe Moſes docet. Deut. XII. 30. 31. 32. NE EXQUIRAS DE DIIS GENTIUM DICENDO: QUOMODO COLUERUNT GENTES ISTÆ DEOS SUOS? UT SIC FACIAM EGO QUOQUE. NE FACITO SIC JEHOVÆ, DEO TUO: NAM QUICQUID ABOMINATIONI EST JEHOVÆ, QUICQUID ODIT, FECERUNT DIIS SUIS. UNAMQUAMQUE REM QUAM EGO PRÆCIPIO VOBIS EAM OBSERVANTES FACITE: NE ADDITO EI, NEQUE DETRAHITO EX EA. Adde Lev. XVIII. 2. 3. 4. *Alloquere filios Iſraëlis edicens eis: Ego ſum Jehova Deus veſter.* SECUNDUM OPERA TERRÆ ÆGYPTI, IN QUA HABITASTIS, NE FACITOTE: *Similiter ſecundum opera terræ Canaan, in quam duco vos, ne facitote, & in ſtatutis eorum ne ambulatote. Judicia mea exercetote, & ſtatuta mea obſervatote ambulando in eis. Ego ſum Jehova Deus veſter.* Audin, *Spencere*, qua ratione ab Ægyptiacis vanitatibus ad ſuorum obſervantiam præceptorum Iſraëlitas Deus avocet? Eo id facit nomine quod ipſe Jehova & Deus ipſorum ſit, qui ex Ægypto eos eripiens nihil poſthac cum Ægyptiorum vanitatibus commune habere voluit. Hoc profecto non eſt, id quod tu dicis, allicere eos per umbratiles veterum Ægypti rituum reliquias.

VI. Atque hinc factum eſt, ut plurima Deus legibus ſuis ritualibus inſeruerit, *Ægyptiorum*, *Zabiorum*, *Cananæorum* inſtitutis ἐκ παραλλήλου oppoſita. Idque non in iis ſolum quæ *naturalem* aliquam bonitatis aut mali-

malitiæ rationem habere videntur, ſed & in iis de quibus *Maimonides*, שאלמלא התורה לא היו רעות כלל. *Si lex non exſtaret, ea quæ iis adverſantur omnino mala non forent.* Unde idem fatetur *Maimonides*: *multarum legum rationes ſibi innotuiſſe, ex ſola cognitione fidei, cultus, & rituum Zabiorum, quibus directe adverſabantur.* Cujus rei varia a nobis exempla alibi allata ſunt. Nunc alia addemus. Mor. Nevoch. part. III. Cap. XXIX.

VII. Interdixit Deus, *ne circumciderent pilos ad latus capitis, neque corrumperent latus barbæ*, Levit. XIX. 27. propterea quod ita ſe radere & tondere ſolerent Sacerdotes Idololatrici. Et hæc eadem ratio eſt præcepti de *non geſtando veſtimento ex diverſis generibus confecto.* Lev. XIX. 19. quod videlicet tum temporis ſacrificuli idololatrarum ita ſolerent incedere. Simul enim adhibebant, tum *plantas*, id eſt *linum*, tum *animalia*, id eſt *lanam*, ad veſtimentum unum. Sic eadem cauſa ſubeſt in eo quod dicitur, *ne mulier induat veſtimenta viri*, Deut. XXII. 5. Invenies enim in libro טומטום præcipi, *ut Vir geſtet veſtimentum muliebre coloratum, quando ſtat coram ſtella Veneris: ſimiliter ut Mulier induat loricam & arma bellica quando ſtat coram ſtella Martis.* Hæc *Maimonides*. Oecon. fœd. Dei. Lib. IV. cap. XIV. §. VIII. Mor. Nevo. Part. III. cap. XXXVII.

VIII. Cui *Abenephius Arabs* ita conſentit, ut, niſi *Kircherum* ſua fallat opinio hujuſmodi antiquorum Ægyptiorum opiniones ex uno auctore collegiſſe videantur. At operæ pretium erit ipſa *Abenephii* verba, quatenus noſtro ſerviunt inſtituto, ex *Kirchero* deſcribere. *Tota Lex*, inquit *opponitur erroribus antiquorum. Nam notum eſt quod Ægyptii ſolebant imagines exſtruere, & idola diſponere in montibus excelſis, & ad Orientem converſi ea adorare, maxime vero Solis ſimulachrum. Ideo Lex abrogat excelſa, & converſionem verſus Orientem: & ideo dicunt Sapientes*, Gloria in Occidente eſt. *Iterum, Ægyptii ſolebant in ſumma veneratione habere Boves, Arietes, Hircos; & ea animalia occidere graviſſimum piaculum arbitrabantur. Hebræos vero, ut ab hoc ritu averterentur, Lex contrarium docuit: immolationem nempe Boum, Arietum, Hircorum. Porro, in ſacrificiis Ægypti Sacerdotes fermento & melle utebantur: ſalem vero, quem* Typhonis ſpumam *dicebant, abominabantur. Verum Lex fermento & melle neglecto in ſacrificiis ſalem adhibet.* Interjectis aliis concludit tandem: *Vides igitur quo modo ex occaſione variorum rituum Ægyptiacorum, qui jam totum Orientem occupabant, Lex eos prohibens reſultaverit.* Sed & noſtrum eſt hinc concludere; quod is, qui in minimis quibuſcunque, ſua inſtituta Ægyptiacis e diametro oppoſuit, ſuiſque expreſſim interdixit, ne Ægyptiorum opera imitarentur; quod is, inquam, non propterea in cultum ſuum plurima Ægyptiorum transduxerit, ut iis aſſuetum populum facilius ſibi devinciret. Oedip. Tom. I. Syntag IV. cap. I.

IX. Et quid de *Iſraëlitis* dico? Hæc ſimiliaque alia multa, quæ Idololatriæ imitamenta vel invitamenta videri poterant, etiam *Proſelytis* domi-

cilii interdicta fuiſſe, Hebræorum ſapientes ſciſcunt. De qua re poſtquam multis egiſſet *Seldenus*, ita tandem ſe recolligit: *Summa demum eſt, actus omnimodos, qui viciniorum gentium idololatriam ejuſve ritus omnino ſaperent, aut imitari viderentur, tametſi idoli cultus procul abeſſet, ex Jure Interveniente; Non vero Communi ſeu Naturali, Proſelytis domicilii, ut ex Civili Iſraëlitis, interdictos.* Tantum abeſt ut voluerit Deus aliqua rituum ſimilitudine Gentiles ad Politiam Iſraëlis allicere. Sed de eo mox plenius.

De Jur. nat. & gent. lib. II. Cap. VII.

X. Non poterimus fictas has rituum Moſaicorum cauſſas certius refellere, quam aſſignando veras; quas non temeraria Divinæ ſapientiæ æſtimatio, aut ſuſceptæ ſemel hypotheſios amor, ſed ipſe Dei Spiritus, in fallere neſciis Sacrarum literarum monumentis, dictavit. Id itaque ſibi *primum* in rituum juſſione propoſitum habuit Deus, ut laborioſis iſtis exercitiis *ferociam* populi indomitam, veluti *difficillimo jugo, ſubigeret.* Scilicet ut *infans* aut *puer* Deo obverſabatur Iſraël, qui uti ſibi ſemitam non ſapiebat, ita petulans indole, præfractique ingenii, monitoribus aſper erat. Non conveniebat iſti ſtatui blanda nimis indulgentia; fomes potius proterviæ futura, quam remedium. Hinc legem veluti pædagogum populo dedit, qui ferula atque virga armatus ferocientium affectuum impetus compeſceret. Gal. III. 23. Et *quamvis filius* eſſet Iſraël, *atque hæres omnium*, ita tamen eum excepit Deus, *ut non multum a ſervo diſtare* videretur. Patriis exemtum amplexibus atque blanditiis, *ſub tutoribus ac curatoribus* eſſe juſſit. Ac *in ſervitutem redegit ſub elementis mundi.* Gal. IV. 1. 2. 3.

XI. Quod emphatice ab Apoſtolo dictum eſt. Nam elementa, vocat cærimonias propter earundem ruditatem ſive imperfectionem; tranſlatione ſive a natura, ſive ab arte petita. Et quidem *Mundi* elementa, vel quia terreſtria erant, e mundo ſumta, iiſque rebus quas mundani quoque homines cum piis communes habebant, quæque non continent in ſe benedictionem & bona hæreditatis: vel quia Deus mundum, id eſt mundi incolas, erudire volens, a tenuibus illis principiis exorſus eſt, inferiori primum Schola, in uno duntaxat mundi angulo, aperta. Elementis hiſce mundi Iſraëlitæ erant δεδουλωμένοι, *in ſervitutem redacti.* Data enim erant cum ſevera interminatione, ne vel negligerentur, vel aliter ac juſſum erat uſurparentur: & additi fuerunt Principes ac Seniores, poteſtatem habentes, in Cathedra Moſis ſedentes, qui ad obſervationem rituum eos tenerent atque adigerent: atque ipſa demum obſervatio ſervile quid referebat, quippe in qua erat exprobratio pueritiæ, quum minutiis præceptis ac dogmatis conſtaret, qualia præſcribuntur puerulis: *ne ederis, neque guſtaveris, neque attigeris.* Col. II. 21.

XII. Fuit etiam in immenſa illa rituum multitudine, cum tam ſevera interminatione Iſraëli injuncta, *onus grave, & jugum difficile portatu.*

Act.

Act. xv. 10. quod Apoſtolus *jugum ſervitutis* vocat Gal. v. 1. quo juvencæ illius indomitæ collum preſſum fuit, ut ad obſequium adigeretur. Sive enim *materiam* rituum ſpectes, quæ *infirmis & egenis mundi elementis* conſiſtebat. Gal. iv. 9. quæ non poterant τȣ̀ς προσερχομένȣς τελειῶσαι. Heb. x. 1. & in quorum obſervatione per ſe non erat ſanctitas, neque imago Dei, neque cultus rationalis: ſive *multitudinem*, qua fatigabantur: ſive *obſervationem*, quæ oneroſa ut plurimum erat, & cum ſuſceptione dololoris, ſumtu ingenti, & ſcrupuloſa minutiarum attentione conjuncta; ſive *rigorem*, quo exigebantur cuncta cum intentatione maledictionis, & interminatione excidii: ſive denique *partem ſignificationis*, quod cogerentur confeſſionem edere ſuæ *impuritatis*, per *lotiones*; & *reatus*, per *ſacrificia*; ac reatus quidem nondum expiati, per ſacrificiorum crebram repetitionem, atque ita *Chirographum* ſubſignare *ſibi ex parte contrarium*: Col. ii. 14. erat in omnibus hiſce onus ac jugum puerili petulantiæ compeſcendæ perquam idoneum.

XIII. Neque onus tantum, ſed & φρȣρὰ *præſidium*. Ita enim Apoſtolus: Gal. iii. 23. ὑπὸ νόμȣ ἐφρȣρȣ́μεθα, συγκεκλεισμένοι, *ſub lege velut præſidio cuſtodiebamur; concluſi.* Nimirum elegerat Deus populum Iſraëliticum ex omnibus gentibus in populum ſibi peculiarem. Ideoque eum a cæteris gentibus voluit eſſe ſejunctiſſimum. Hoc fine legem poſuit tanquam φρȣρὰν, *cuſtodiam*, ſive *carcerem* aliquem, aut *arcem*, qua *concluſi* exercitarentur. Quæ plurimum diſtant ab iſta quam *Spencerus* fingit *indulgentia*, qua, cedendo petulantiæ ac proterviæ populi, conſuetudinum Ægyptiacarum iis veniam dederit Deus.

XIV. Deinde hæc quoque Dei in rituum juſſione intentio fuit, ut eorum obſervantia veluti *pariete intergerino* eos a gentium communione longe ſemoveret. Iterum Apoſtolum audiamus. Eph. ii. 14. 15. *Ipſe enim eſt pax noſtra, qui utraque fecit unum, & intergerini parietis ſeptum ſolvit: inimicitiis, id eſt lege præceptorum quæ in ritibus poſita eſt, per carnem ſuam abolitis, ut ex duobus illis conderet in ſemet ipſo unum novum hominem, faciens pacem.* Quum *ſeptum parietis intergerini* dicit, alludere videtur ad duplex *Templi ſeptum*: quorum *exterius*, intra quod Judæi, qui mundi erant, religionis cauſſa conveniebant, loricam habebat, in qua paribus intervallis diſpoſitæ erant columellæ, Græcis ac Latinis literis inſcriptæ, quibus ſignificabatur, nemini alienigenæ licere; ſub capitis pœna, loricam iſtam ingredi, & irrumpere in interius ſeptum. Pariter in *interiori* ſepto alia fuit iſti ſimilis lorica, qua populus a Templi ingreſſu, & Atrio Sacerdotum arcebatur. Quod ex *Joſepho* obſervavit, & ſcite huic Apoſtoli dicto applicuit, *Ludovicus Cappellus.* Cum utroque illo ſepto, ſive lorica, comparari poſſunt Cærimoniæ: quæ *Gentiles* a *Judæis* ſubmovebant, quo nomine ſimiles erant *prioris* ſepti loricæ; & *Judæos* ipſos quodammodo a *Deo* & familiari ad ipſum acceſſu.

 XV.

XV. Quum autem Legem præceptorum in ritibus *inimicitias* vocat, hoc inter cætera innuit, fuiſſe eam ſymbolum atque inſtrumentum diviſionis atque odii inter Iſraëlem & Gentes. Judæi enim ritibus a Deo inſtitutis ſuperbi, Gentes, humanis vel Diabolicis etiam ſuperſtitionibus mancipatas, contemnebant. Ethnicis viciſſim exoſæ erant, & abſurdæ atque ridiculæ videbantur, multæ Judæorum cærimoniæ. Atque hinc mutua nationum odia; Lege non quidem juſſa, attamen certo modo ſtabilita. Quamobrem ſæpenumero Judæis gentes exprobrarunt inſociabilem ſuam vivendi rationem. *Apollonius Molo* objecit, *non admitti ab iis qui de Deo ſentiret alia, nec quicquam ipſis commune eſſe cum his qui inſtitutis differrent*. Pariliter amici *Antiochi* apud *Diodorum* eos accuſant, μόνες ἁπάντων ἐθνῶν ἀκοινωνήτες εἶναι τῆς πρὸς ἄλλο ἔθνος ἐπιμιξίας, καὶ πολεμίες ὑπολαμβάνειν πάντας: *Solos ex omnibus populis inſociabiles extraneis eſſe, ita ut cæteros pro hoſtibus ducant*. Fluxit id ex rituum contrarietate. *Tacitus*: *Moſes, quo ſibi impoſterum gentem firmaret, novos ritus contrarioſque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta.* Et poſt aliqua. *Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. Cætera inſtituta ſiniſtra, fœda pravitate valuere.* Deinde; *Judæorum mos abſurdus ſordiduſque.* Hanc Judæorum Gentiumque inimicitiam pace facta interemit Chriſtus, remoto quo ſejungebantur ſepto, abrogataque rituum lege, & ſic fecit τὰ ἀμφότερα ἓν. unum nempe novum hominem, qui Deo non in antiquitate literæ, ſed in novitate Spiriritus ſerviret.

Hiſt. Lib. V.

XVI. Unde palam eſt, toto cœlo errare *Spencerum*, quando contendit ita comparatam fuiſſe rituum Moſaicorum rationem, ut Gentiles, animadverſa aliqua eorum cum ſuis ritibus conſenſione, propenſiora haberent in Judæorum religionem ſtudia: utque ea quantacunque Sacrorum communio animos eorum Judæorum cultui & communioni facicilius blandiuſque adjungeret, ac devinctos detineret. Contra docet Apoſtolus, datam eſſe Legem ut veluti paries intergerinus Judæos a Gentilibus ſejungeret, & occaſio eſſet mutuæ inimicitiæ, non dirimendæ, niſi Lege iſta ſublata.

XVII. Denique & hic cærimoniarum ſcopus fuit, ut *rerum ſpiritualium figuræ* atque *umbræ* eſſent, & exſtaret in iis artificioſa *pictura Chriſti*, ac gratiæ per ipſum impetrandæ. Col. II. 17. Et profecto fuit hæc inſignis Iſraëlis felicitas, quod, quo tempore libebat Deo myſteria ſua non niſi per ænigmata, parabolas & figuras proponere, has Divinæ bonitatis ac venturi Soſpitatoris picturas continuo ante oculos haberent. Eo magis, quod per Patriarchas, Prophetas, & qui ab iis edocti erant, de myſtico earundem ſignificatu, pro modulo iſtorum temporum erudirentur. 1. Pet. I. 10. 11. 12. Non eſt autem probabile, Deum ex impiis Ægyptiorum ac Diabolicis Sacris, ex veteribus vanitatibus, ex tolerabilibus

bilibus nugis, ex Magicæ artis imitamentis, picturas feciſſe rerum ſpiritualium atque cœleſtium. Id certum, multo utiliorem, Deoque glorioſiorem operam collocaturos fuiſſe Viros eruditiſſimos, ſi juſſarum a Deo cærimoniarum exactam potius cum rebus ſignificatis, quam cum tetricis quibuſdam Ægyptiorum nugis, convenientiam aſſignare conati eſſent.

XVIII. Quia tamen aliquid ſe in ſacris reperiſſe *Spencerus* exiſtimat, quod ad opinionis ſuæ firmamen adducendum ſibi judicavit; id quoque nunc breviter excutiamus. Primo igitur id urget quod Deus apud Ezechielem dicit cap. xx. 25. *Dedi ipſis ſtatuta non bona, & jura per quæ non viverent.* Unde id ſibi ſumit, per *ſtatuta non bona*, *Leges rituales* intelligi: quæ ſtatuta *non bona* dicantur, quum ob alias cauſſas, tum præcipue ratione *originis*, quia ſeculi moribus ortum debuere; ſancita quippe ut eorum nonnullos vitio aliquo notatos e medio tollerent, alios autem, ſumma cum cautela, tolerarent. Sed non poteſt ignorare *Spencerus*, controverſum admodum illius loci ſenſum eſſe, & quem ipſe elegit. quia videbatur ſervire hypotheſi, quamvis timide & hæſitante animo, eum pleriſque Interpretibus ob rationes non contemnendas improbari. Quia tamen ex noſtratibus etiam Viri Doctiſſimi ſunt quibus ea illius explicatio hactenus allubeſcit, ut per ſtatuta non bona leges rituales intelligant, non lubet nunc ſuper ea re altercari. Satius pro communi pietatis cauſſa erit, ut oſtendamus, ne quidem ea interpretatione data id conſequi quod *Spencerus* pugnat.

XIX. Qui præcepta, quæ *dogmata* dicuntur, ſive placita, vulgo cærimonialia, *non bona* hic a Deo dici autumant, has illius denominationis producunt rationes. Non ſunt bona. I. Ut in quibus conſiſtat imago Dei, & vera ſanctitas hominis. II. Ut jucunda, quia ſunt grave & importabile jugum. III. Ut in quibus vita ſit. IV. Quia quamdiu illa præcepta incumbunt, exſpectatur, διόρθωσις ſive *mutatio in melius*, excluſa eſt κρείττων ἐλπὶς, *melior ſpes per quam prope accedimus ad Deum*, neque datur hæreditas mundi, & adimitur lætitia illa quæ ex communione gentium cæteroquin oritura erat. Ut autem propterea non bona dicerent, quia ex malis ſeculi moribus ortum traxerunt, & ex iis, quamvis cum cautela, aliquid admiſerunt; alienum a pietate ſua ducunt.

XX. Et merito. I. Etenim non ſolum nullo verbulo monet Deus, ſe id præfracto populi ingenio dediſſe, ut cederet aliquantulum eorum duritiei, indulgendo rituum quorundam uſum quibus aſſueverant. Sed auctoritatem ſuam Regiam, ac poteſtatem Herilem identidem inculcat, cui ſine exceptione ulla dicto audientes eſſe debeant. ℣. 19. *Ego ſum Jehova Deus veſter, in ſtatutis meis ambulate, & jura mea obſervate, & facite ipſa.* Ni facerent, *ſublata manu juravit, ſe effuſurum excandeſcentiam ſuam ſuper eos in ipſo deſerto ad conſumendum eos.* ℣. 13. 15.

XXI. II. Tantum abeſt ut fateatur Deus ſe propter populi duritiem ex Ægyptiorum inſtitutis quædam in ſua transſcripſiſſe, ut ab Ægyptiorum inſtitutis quantum fieri poteſt procul eos eſſe jubeat. Id patribus dixerat: ℣. 7. *Quiſque abominationes oculorum ſuorum projicite, & ſtercoribus Ægypti ne inquinetis vos: Ego ſum Jehova Deus veſter.* Hoc eſt, ut ſuas cogitationes, cupiditates, conſilia, & quicquid ipſis videbatur rectum, tanquam abominabilia abjicerent & abnegarent; omnemque cultum Ægyptiorum & inſtituta eorum haberent pro ſtercoribus, & in nulla re cum ipſis haberent communionem. Uti bene mentem Domini exponit Celeberrimus Interpres. Quum autem iſta Domini præcepta neglectim habuiſſent patres, non exiſtimavit aliquantulum ſibi de rigore iſto remittendum eſſe, aut aliquid dandum inveteratis populi moribus: ſed dixit ad filios ipſorum in deſerto; *in ſtatutis patrum veſtrorum ne ambuletis, & judicia ipſorum ne obſervetis, & ſtercoribus ipſorum ne polluamini.* ℣. 18. Qui ita inſtituit, is non docet ſe in gratiam pertinacis populi ritus quoſdam Ægyptiacos indulſiſſe.

Coccej. in h. l.

XXII. III. Accuratius exponendum erat, quo modo ſtatuta iſta ratione originis ſuæ non bona dicantur. Si enim ex bonis Ægyptiorum moribus orta, iiſque conſona ſunt, utique eo ipſo nomine ſunt bona. Nam bonum eſt, quicquid cum bono convenit. Si ex malis moribus orta, iiſque conſona; bona quidem ſtatuta non erunt, ſed nec Dei ſtatuta. Quippe qui præcipere non poteſt niſi quod bonum eſt, aut præcipiendo bonum facit. Si hactenus ſeculi moribus ortum ſuum inſtituta hæc debuiſſe velit, in quantum iis corrigendis deſtinata ſunt, id quidem dicit *Spencerus* quod verum eſt; ſed neque probat id quod probandum ſuſceperat, neque rationem reddit, ob quam ſtatuta iſta non bona dicantur. Imo eo ipſo bona ſunt, quod ritus vitio aliquo notatos e medio tollant. Secundum vetus verbum: *E malis moribus bonæ leges.* Nihil itaque hic Domini apud Ezechielem ſermo Spencerum juvat.

XXIII. Uti nec Pauli illud Act. XIII. 18. Ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς *mores eorum pertulit in deſerto.* Hactenus quidem conſentimus *Spencero*, non eſſe ſollicitandam vocem Græcam, aut ungues criticos injiciendos ſacro textui. Eſt enim vox bene Græca, qua & *Cicero* uſus eſt ad *Atticum: in hoc* τὸν τῦφον μου πρὸς Θεῶν τροποφόρησον. Sed de cætero *Spenceri* interpretationem admittere nullo modo poſſumus. Si enim per *mores* illos intellexiſſet Paulus, *conſuetudines extra culpam poſitas*, & in rituum Divinorum numerum aſſumtas; non erat ea res memorabilis, neque Divinæ clementiæ argumentum, quod mores inculpatos, imo vero legibus ſuis præſcriptos, toleraverit. Nec *toleraviſſe* tales mores dicendus erat; ſed approbaſſe, laudaſſe, & præmiis proſecutus eſſe. *Sed nec de malis moribus intelligi*, inquit, *poteſt.* Imo vero, inquam ego, debet. Nam boni

Epiſt. XXIX. lib. III.

præ-

præceptique non tolerantur. *At*, ait, *malos illos non toleravit: ſed ultus eſt Deus.* Recte: ſed infra meritum ultus, neque in omnibus, neque ſemper. Ezech. xx. 17. *Pepercit tamen oculus meus illis ne perderem illos, neque feci ex eis conſummationem in deſerto.*

Cap. XV.

Reſpondetur ad objectas Auctoritates.

I. *Ad laudata in contrarium teſtimonia generales quædam obſervationes.* II. *Prima. Quum Cræci Ægyptiorum res prius cognitas habuerint quam Hebræorum, & Ægyptiis antiquitatem ſuam jactantibus crediderint; hinc factum eſt ut nimis liberaliter multa iis attribuerint.* III. *Idem & in Chriſtianis quibuſdam obſervandum, qui ſecularia ſtudia prius quam ſacra tractaverunt.* IV. *Secunda. Eccleſiaſtici quidam ſcriptores plus dixerunt, quam Marshamus aut Spencerus vellent.* V. *Tertia. Quum recentes ſint, non valet eorum de rebus antiquiſſimis auctoritas, niſi rationibus ſuffulta; quæ ſæpe ficulneæ ſunt.* VI. *Et temerariæ.* VII. *Quarta. Nonnulla teſtimonia id tantum dicunt, quod utrimque in confeſſo eſt, neque decidunt litem.* VIII. *Quinta. Præcipui eorum qui laudantur a nobis potius, quam a parte adverſa ſtant. Quod oſtenditur exemplo.* IX. *Maimonidis.* X. XI. XII. *Origenis.* XIII. XIV. *Et Grotii.* XV. *Operis Epilogus.*

I. Denique ut Novitatis & Singularitatis invidiam amoliantur, inſtructiſſimam Auctorum, in eadem omnia, ut ajunt, ſecum euntium, phalangem producunt. Nos autem neceſſe non exiſtimamus ut ad Auctores ſingulos, laudataque eorum teſtimonia, nimia diligentia reſpondeamus. Suffecerit generales quaſdam obſervationes exponere, quibus ſcrupulos omnes, ſi qui remanſerint, Lectorum animis eximi poſſe arbitramur. Conf. lib. I. cap. x. §. XVII.

II. Et *primo* quidem obſervari velim: quum *Ægyptiorum* res apud *Græcos* celebratiſſimæ fuerint, quo tempore *Hebræorum* nomen vix erat iis cognitum, omneſque propemodum Græci Scriptores, a quibus eruditio ad alios dimanavit, multo *& prius &* diligentius *Ægyptiacas* antiquitates quam *Hebraicas* ſcrutati ſint, hinc facile contigit, ut quæ apud Ægyptios antiquitus recepta fuiſſe intelligebant, ea etiam ab iis inventa eſſe crederent: & ſi quid poſtea iis quodammodo ſimile in Hebræorum deprehenderent inſtitutis, id ab Ægyptiis ad eos derivatum eſſe ſuſpicarentur. In qua ſuſpicione confirmati admodum fuerunt, partim per ſuperbam *Ægyptiorum jactantiam*, qui ſapientiæ opinione tumidi rerum

ſuarum

ſuarum egregii oſtentatores erant, partim per eam *traditionem* quæ multorum occupaverat animos, *Hebræos*, ipſumque adeo *Moſen*, populi ducem, ab *Ægyptiis* eſſe oriundos. Sane *Herodotus* de Hebræis nihil omnino ſcivit: *Diodorus Siculus*, *Plutarchus* aliique pauca vel erronea de iis acceperant. Ægyptiaca autem monumenta pridem mentes ipſorum impleverant: ideoque in iis prædicandis toti, quam ipſi temere ſuſceperant opinionem eam etiam Lectoribus ſuis impreſſere. Qui ſi id ſciviſſent, quod nos ex Divinis ſcimus Scripturis, Hebræos ab antiquis prognatos Patriarchis, & ſacra eorum inſtructos diſciplina in Ægyptum veniſſe, regibus principibusque charos atque venerabiles; ac deinceps ab ipſo Deo rituum ſuorum ſyſtema accepiſſe, non ea omnia Ægyptiis uti inventoribus attribuiſſent, quæ nunc liberaliter nimis iis attribuerunt.

III. Valetque hæc obſervatio non ſolum adverſus *Gentiles* iſtos, verum etiam adverſus *Chriſtianos* quoſdam: qui quum ſecularia ſtudia gnaviter tractaſſent, antequam ſacræ hiſtoriæ exactam nanciſcerentur peritiam; & ſæpenumero non admodum accurati originum ruſpatores ac temporum putatores eſſent; profanarum antiquitatum præjudiciis occupatum ad ſacra animum appellentes, minus aliquando perite de iis cenſuerunt. Et quod prius didicerant, id etiam antiquius fuiſſe temere opinati ſunt.

IV. *Deinde* hoc quoque notandum, *Eccleſiaſticos* quandoque Scriptores tanta Gentilium antiquitatum præſumtione laboraſſe, ut de iis non paullo *plus* dixerint, quam *Marshamus* aut *Spencerus* velint. Ut verbi gratia *Chryſoſtomus*; quando *omnes Judæorum cærimonias omneſque ritus, & ſacrificia, & purificationes, & neomenias, & Arcam, Templumque ipſum, originem a Gentium ruditate traxiſſe* aſſerit. Quo aſſerto neque modeſtiæ eum, neque veritati, ut par eſt, litaſſe, *Spencerus* fatetur. Unde conſequitur, non eſſe ipſis ἀβασανίστως ac ſine rationum examine in talibus ſubſtringendam fidem.

V. Tertio id quoque attendendum, quum de rebus ſua ætate longe antiquioribus loquantur, non valere hic eorum auctoritatem, niſi claris ſpeciminibus fidem dictis ſuis aſtruant. Quæ autem proferunt ſpecimina, ea vel aliena, vel admodum incerta ſunt. Repetamus memoria quod ſupra perorantem audivimus *Chryſoſtomum*, qui probaturus Deum multa Judæis quorum deſiderio in Ægypto correpti erant conceſſiſſe, pro exemplo tam magnifici templi ſtructuram memorat, quod quamvis *Marshamo* & *Spencero* non improbatum, perquam tamen alienum eſſe multis rationibus ſupra adſtruximus. Sicuti & illud admodum incertum eſt, quod de Gentilium more *comam promittentium*, eamque *Dæmoniis nutrientium*, aut *Nymphis*, *aut fluvio offerentium Cyrillus Alexandrinus* narrat: incertum, inquam, eſt utrum mos ille tam antiquus fuerit, & apud eas tunc gen-

Confer. lib. III. cap. X.

gentes, quibuſcum Iſraëlitis interceſſit commercium, receptus, ut Divinis de *Naziræatu* legibus originem dare potuerit. Nonne probabilius diceretur oppoſitas eas fuiſſe *Zabiorum* conſuetudini de qua *Maimonides* : *omnia ea quæ ſeparantur a corpore, ut pili, ungues, ſanguis, pro immundis habebant ; unde tonſores omnes iis immundi erant, quia ſanguinem & pilos tangunt. Quicunque novaculam ſuper carnem ſuam tranſire ſinebat, lavare ſe cogebatur, in aqua fontana, clara, limpida.*

VI. Nec quia *Spencero* nulla alia Divini de Naziræatu præcepti occurrit ratio, idcirco iſta optimi *Cyrilli* amplectenda nobis ſententia eſt. Quid enim tantum nobis permittimus homulli, ut non modo Divinarum Legum omnium rationes exponere nos poſtulemus; verum etiam, ſi non niſi una aliqua nobis in mentem fortaſſe veniat, eaque, quod ne ipſi quidem diffiteri auſimus, ſatis frigida, præter hanc nullam eſſe temere aſſeramus? Si humani juris conſulti tantum majoribus natu deferunt, ut multa prudenter ab iis conſtituta dictent, quorum tamen a poſteris reddi non poteſt ratio; quanto magis ita nos de Divinis Legibus exiſtimare par eſt, earum ſapientiſſimas ſemper ſanctiſſimasque Deo conſtare rationes, etiam ſi noſtri eas ingenii caliginoſus ſtupor non aſſequatur? Id genus præcepta δόγματα ſunt, a mero Legiſlatoris arbitrio pendentia, quibus exercere populi ſui obſequium voluit, ut diſcerent in ſola jubentis auctoritate acquieſcere; non poſtulata ratione juſſionis. Hoc interim tenendum fide eſt, quicquid jubetur, juſtum atque obedienti bonum eſſe: atque externo iſti præcepto arcanum aliquid ſubeſſe, cujus complementum in Chriſto & corpore illius myſtico quærendum eſt. Eam potius operam præſtitiſſet nobis Doctiſſimus *Spencerus*, ut præcepti de Naziræorum comis, alendis primum, tum cremandis, ſpiritualem ſignificationem, ex Scripturarum collatione, ediſſereret.

VII. *Quarto* : Nonnulla etiam tanquam ſuam ſtabilientia opinionem *Spencerus* laudat, quæ tamen utrimque conceſſa, extra eam de qua nunc diſputatur quæſtionem ſunt. Nam & nos nulli ambigimus, quin Deus multa ad externi cultus apparatum facientia, olim in mundo uſitata, ſed a Deo ipſo, aut generalioribus aut ſpecialioribus mandatis, inſtituta, atque approbata, a gentilibus autem corrupta, de novo Iſraëlitis præſcripſerit, ut per ea ad majora, ſpiritualia, cœleſtia eos paullatim manuduceret; hactenus ſe ruditati populi accommodans, qui unico ſaltu a viſibilibus quibus aſſueverat, ad mere ſpiritualia, ſola mentis meditatione ac ſublimi fide apprehendenda, transferri vix poterat. Eam ob cauſſam Paulus cærimonias iſtas *egena mundi elementa vocat.* Referri huc poſſunt, Sacrificia, Altaria, Templa, Dierum diſtinctiones, & id genus plura, quæ majoribus natu uſurpata, in Iſraëlitarum quoque religione obſervari Deus voluit. Sed ea nobis lis eſt, utrum propter Iſraëlitarum cum

Ægyptiis conſuetudinem, ex Ægyptiorum ſuperſtitionibus multa Deus, ſed correcta paululum atque immutata, in ſuum cultum tranſſcripſerit, ne, ſi id pervicaci populo indultum non fuiſſet, omnem numinis reverentiam excuteret. Hoc autem non invenimus in prolixo qui allegatur *Maimonidis* diſcurſu. Qui quidem docet, Sacerdotes, Sacrificia, Templa, Altaria, qualia Gentiles impie Soli, Lunæ, aliiſque commentitiis numinibus dicaverant, Divino juſſu a rebus creatis & phantasmatibus quæ nullam veritatem habent, ad nomen & numen ſuum tranſlata eſſe; ſed nequaquam docet, rituum Moſaicorum rationes ex convenientia cum Ægyptiorum ineptiis exponendas eſſe; aut iis rebus coli voluiſſe Deum, quas illi ad idololatricum ſuum cultum improbe commenti erant. Et ſic *Maimonidis* illud teſtimonium noſtræ ſententiæ non adverſatur.

VIII. Addimus *Quinto:* Laudari nonnullos a *Spencero* qui a nobis potius quam ab ipſo ſtent. E multis tria Illuſtrium virorum exempla proferam, ſed qui ob eximiam ſuam eruditionem, & peritiam harum rerum non vulgarem, omnium inſtar eſſe poſſint. Ii ſunt ex Judæis MAIMONIDES, ex Antiquis ORIGENES, ex recentioribus GROTIUS.

IX. MAIMONIDES, ut ab eo nunc ordiamur, quem noviſſime loquentem audivimus, mentem ſuam ſuper ea quam præ manibus habemus controverſia, conceptis verbis ita exponit, idque eo ipſo capite quod pro ſe allegat *Spencerus. Horum omnium*, inquit, *una & eadem eſt intentio, videlicet,* NE COLAMUS IPSUM EO MODO QUO IDOLOLATRÆ FICTITIA SUA NUMINA COLERE SOLEBANT; *quam rem generaliter & univerſaliter prohibuit; dicendo,* NE DICAS QUOMODO GENTES ILLÆ COLUNT DEOS SUOS SIC FACIAM ET EGO. Deut. XII. 30. *Vult dicere, illos non debere ita facere Deo, idque propter cauſſam quam ſubjungit:* QUIA OMNEM ABOMINATIONEM DOMINI QUAM ODIT FECERUNT DIIS SUIS. Id autem multorum exemplorum inductione probat. *Communis*, inquit, *eo tempore ſuperſtitio fuit, ſolem adorare ac pro Deo habere, hinc factum procul dubio ut ad Orientem ſe converterint adoraturi. Abraham autem convertit ſe ad Occidentem in monte Moria; ut tergum ſuum obverteret ſoli. Iterum, quia idololatræ tum temporis altaria ſua ex lapidibus cæſis ædificarunt, ideo interdixit, ne aſſimilemur ipſis, & ut omnibus modis id vitemus, præcepit altare fieri ex terra, ſicut dicitur* Exod. XX. 24. Altare terreum facies mihi. *Et, ſiquidem abſque lapidibus fieri non poſſit, ut lapides in forma ſua naturali maneant, neque cædantur, vel dolentur, ſicuti etiam prohibuit lapidem pictum, & plantationem arborum juxta altare.* Lev. XXVI. 1. Deut. XVI, 21. Plura addit, ſed quæ Lector apud ipſum videat. Hæc certe *Marshami Spencerique* cauſſam non juvant.

Part. III. Cap. XLV.

Orig. lib. v. p. 259.

X. ORIGENEM etiam laudat *Spencerus*: ſed is Judæorum cauſſam tam fortiter adverſus *Celſum* tuitus eſt, ut temperare mihi non queam, quin

quin quædam ſaltem ex apologia iſta hic exhibeam. Criminabatur Judæos *Celſus*, quod altioris cujuſdam ſapientiæ cognitione ſibi placerent, ideoque aliorum dedignarentur conſuetudinem: quum tamen magnam ſacrorum ſuorum partem cum aliisGentibus communem haberent. Cum *Perſis*, quod utrique in *montibus celſiſſimis Jovi* ſacrificent, quo nomine totum hoc cœli convexum intelligunt. Cum *Ægyptiis*, & *Colchis*, quod *circumcidantur*, & *porcina abſtineant.* Reſpondet autem cordate *Origenes*, merito ſibi Judæos altiorem ſapientiam attribuiſſe: *nam*, inquit, *ſi quis erecta mente ad contemplandum Legislatoris conſilium, examinet collata inſtituta ejus gentis cum reliquarum moribus, quibus hodieque utuntur, nullum hominum genus magis admirabitur: ut quod, repudiatis omnibus rebus inutilibus, ſolas recipit utiles.* Et poſt aliqua. *Velit nolit Celſus, altiorem ſapientiam tenent Judæi, non ſolum, quam vulgus, verum etiam quam hi qui habentur pro philoſophis. --- Et merito hac de cauſſa ſibi placent, aliorum, ut impurorum & impiorum, devitantes conſuetudinem.* Porro docet, in Hebræorum republica habere nos παράδειγμα πόλεως ἐπουρανίας, EXEMPLUM CIVITATIS COELESTIS, *quam Plato quidem conatus eſt effingere, ſed Moſes cæterique poſt eum Prophetæ formarunt, Deo dicatam, pureque educatam, procul omni ſuperſtitione.*

XI. Quoniam autem *Celſo* libuit ſacra Judæorum quibuſdam gentibus communia facere; *agedum*, inquit, *diſpiciamus quid ſit hoc quoque. Putat de Cœlo dogma nihil differre ab opinione de Deo, aitque* παραπλησίως τοῖς Ἰουδαίοις τοὺς Πέρσας *Perſas pariter ac Judæos Jovi ſacra facere in celſiſſimis montium: non videns quod Judæi, quemadmodum unum Deum ſciebant, ita unicam ſanctam precationis domum, unum altare holocautomatum, & ſacri ſuffitus aram unicam, unumque Dei ſummum ſacerdotem. Nihil igitur commune Judæis fuit cum Perſis, altiſſimos montes eoſque plures conſcendentibus ſacrorum cauſſa*, LONGE DISSIMILIUM SACRIS MOSAICIS, QUÆ AD QUANDAM SIMILITUDINEM ET UMBRAM COELESTIUM PERAGEBANTUR *a Sacerdotibus Judæorum, in arcano intellectum legitimorum ſacrorum enarrantibus, & quidnam ſignificaretur per ea.*

XII. De *Circumciſione* vero hæc *Celſo* reponit: *Cæterum circumciſionis cauſſa non eadem eſt Judæis quæ colchis & Ægyptiis, ac proinde nec eadem circumciſio.* Et poſt pauca. *Itaque circumciſionem hanc, qua ſe jactant Judæi, non patientur ſibi communem eſſe cum Colchis atque Ægyptiis.* Alibi de Circumciſione: *Poſt hæc circumciſionem Judæorum non reprehendens Celſus Judæis uſitatam, ait eam mutuatos ab Ægyptiis*, MALENS ÆGYPTIIS CREDERE QUAM MOSI, *qui refert, primum mortalium circumciſum eſſe Abrahamum.* Lib. I. p. 17. Qui ita incomparabilem Judæorum ſapientiam deprædicat, ut repudiatis omnibus rebus inutilibus ſolas receperint utiles; qui in ſacra eorum Politia merum cœleſtis civitatis exemplum agnoſ-

 cit;

cit; qui totus in eo eſt ut Judæorum ſacra ſacris Gentilium diſſimillima fuiſſe probet, etiam ubi ſimilitudinem ipſi Gentiles urgent; qui Moſaica ſacra ad ſimilitudinem & umbram cœleſtium peracta, & arcanorum ſignificatuum plena fuiſſe contendit; qui denique circumciſionem ab Ægyptiis arceſſi non patitur: is an *Marshamo* & *Spenc.* faveat, judicent cordati.

XIII. Denique & Grotium ſibi ſuffragantem laudat Spencerus. At quo modo, videamus. Is in Levit. I. 9. Poſtquam de holocauſtis multa erudite diſſeruiſſet, ſubjungit. *Sicut autem fines ſacrificiorum diverſi ſunt, quos & apud Arnobium & apud Jamblichum reperias, partim & apud Macrobium* III. *Saturnalium, ex Trebatio; ita & ritus; qui aut ab Hebræis ad gentes alias venere, aut, quod credibilius eſt, a Syris & Ægyptiis uſurpati, correcti ſunt ab Hebræis, & ab aliis gentibus ſine ea correctione uſurpati.* Ubi obſervandum. I. Nihil ab ipſo cum aſſeveratione determinari. Aut illud, inquit, aut, quod credibilius, hoc. II. Judicioſe ipſum *Syrorum* facere mentionem, ex quibus quum orti ſint Hebræi, mirum non eſt, ſi ritus quoſdam a majoribus traditos, quos illi a vetuſtiſſimis Patriarchis habebant, retinuerint. Quod & nos ſæpe inculcavimus. III. Ex eodem fonte conſimiles ritus habere potuerunt Ægyptii, qui gliſcente ſuperſtitione corrupti, a Moſe correcti ſunt.

XIV, Quicquid ſit, idem certe *Grotius* alibi manifeſte pro nobis eſt. Qui in *notis ad Lib.* I. *De veritate religionis Chriſtianæ* ex profeſſo docet, pleraque eorum quæ ab *Ægyptiis* derivat *Marshamus* ex *Moſe* petita eſſe, & ab *Hebræis* ad *Phœnices*, a *Phœnicibus* ad *Græcos* perveniſſe: qui *Pythagoram* a *Judæis* ſua hauſiſſe, multis argumentis adſtruit: qui antiquiſſimas Leges *Atticas*, unde & *Romanæ* poſtea deſumtæ ſunt, ex legibus *Moſis* originem duxiſſe, variis exemplis probat: qui denique, quod cauſſæ *Spencerianæ* jugulum petit, de Oraculo quod ex pectorali ſummi Pontificis effulgebat differens, Imitati hoc, inquit, sed ut pueri Virorum res imitantur, Ægyptii.

XV. Hæc obſervanda exiſtimavimus ad Auctoritates iſtas quas pro ſe *Spencerus* citat. Quum autem hac ſolum fini eas proferat, *ne novitatis in Theologia avidus videatur*, ſatis ipſe fatetur contrariam ſententiam longe eſſe receptiorem. Ideoque operam luderem, ſi qui in alia omnia ab eo, in eadem nobiſcum eunt, viros eruditiſſimos graviſſimosque enumerare ſatagerem. Et quod rei caput eſt, non tam recentiorum aliquot ſcriptorum auctoritate, quam rationum argumentorumque evidentia, diſceptari hæc controverſia, & decidi hæc lis debet. Quæ quum utrimque nunc producta ſint, integrum æquo lectori judicium eſto. Ego ſcribendo laſſus, & exeuntibus feriis ad alia laborioſæ functionis officia vocatus, manum tollo. Ita finiebam ante diem v. Kal. Febr. Anno Æræ vulgaris MDCLXXXIII.

ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.

SIVE

DE

DECEM TRIBUBUS ISRAELIS

LIBER SINGULARIS.

AD CLARISSIMUM VIRUM,

D. ADRIANUM PAULI GEDANENSEM,

SS. THEOLOGIÆ DOCTOREM,

In Eccleſia Patria Fidum Chriſti Domini Miniſtrum.

PROLOGUS.

Sæpenumere cum non exigua animi mei voluptate redeo in illius temporis memoriam, ADRIANE PAULI, quo juvenes admodum ſub ductu Celeberrimi Maresii Sacris Literis *Groningæ* operabamur. Tunc ego in haut contemnenda felicitatis meæ parte collocabam, quod Te ibi invenire, cognoſcere ac familiariter frui dabatur. Suſpiciebam enim ingenium Tuum, venerabar Pietatem, exoſculabar Modeſtiam, æmulabar Diligentiam, atque in exemplum mihi proponebam Virtutes cæteras, quibus Juventutis Academicæ facile Princeps eras. Denique ex iis omnibus colligebam, in quantum Virum creſceres, & quam præclara ſibi Chriſti Eccleſia de Te polliceri poſſet. Neque exſpectationem fefellit eventus. Etenim emenſo ſtudiorum curriculo, in *Hammonenſi* primum Gymnaſio maxima cum laude Doctoris officio functus, mox in *Gedanenſi* Eccleſia ScribamTe præſtitiſti, atque etiamnum præſtas, vere Evangelicum, exercitatum in myſteriis cœleſtis regni, qui ex bono cordis ſui theſauro Vetera ſimul & Nova profert: vitiorum hoſtis, errorum domitor, piorum amor, terror improborum, ſeculi exemplum, Patriæ decus, Chriſti gloria. Ego interim ruri degens, & vix vicinis notus, commiſſam mihi a Domino Eccleſiolam, non dicam quo modo, tenero certe pietatis affectu, paſcebam. At non diuturna mihi otii illius conceſſa uſura eſt. Placuit ſupremo rerum noſtrarum arbitro umbraticum hunc hominem e latebris in lucem protrahere; & poſt crebras ſtationum mutationes tandem Theologicæ Cathedræ in non uno admovere Lyceo. Quam Provinciam quum, præter Eccleſiaſtici labores Miniſterii non niſi trepidante animo ſuſcepiſſem, tantæ rerum moli impar; Divini tamen numinis incredibilem expertus beneficentiam, quæ laſſo vires ſufficit, jam octennium ſuſtineo. In illius autem quum verſarer primordiis, Frisiis tunc meis addictus, ibi Tu, Vir Clariſſime, voluiſti gratiſſimam Tui refricare memoriam; & poſtquam nobis, magna locorum intercapedine ſejunctis, a multis jam annis nullum interceſſiſſet commercium, primus me humaniſſimis literis Tuis ſalutaſti; aliquoties exinde teſtatus; non diſplicuiſſe Tibi qualiacunque ſtudiorum meorum ſpecimina. Quam id jucundum mihi accideret, non Tibi modo privatim, ſed & publice teſtari lubet: ac ſi qua ſui reverentia eum quem

nunc offero libellum ſcriptum credet poſteritas, ſimul credet magna me veneratione ADRIANUM PAULI perſecutum eſſe. Sed & aliæ ſuberant cauſſæ, cur Te in hujus limine Exercitationis compellare debuerim. Excuſandum nimirum purgandumque venit, quod poſt Te de *Decem Tribubus Iſraëlis* aliquid commentari auſus fuerim. Quam Tu pridem materiam ita erudite, judicioſe, copioſe pertractaviſti, ut non mediocriter ſolum eruditos, qualis ego fortaſſis & mei ſimiles, ſed & doctiſſimos quosque plurima docueris. Succeſſit, quaſi in partem laboris tui, Clariſſimus Vir, Tuus quondam Collega, meus autem amicus deſideratiſſimus, WILHELMUS WILHELMIUS, eleganti ſuper hoc ipſo argumento diſſertatione; in qua varias doctiſſimorum hominum ſententias ad partes vocans, quid in quaque laudandum culpandumve ſit, non minus modeſte quam proſpicienter arbitratus eſt. Et quis tandem ego ſum, qui poſt tantos viros in circum prodire auſim? πέζος παρὰ Λύδιον ἅρμα, Trax aut ſecutor rudis & agreſtis, & neſcio quis Myrmillo aut Andabatarius, poſt tot palmarum gladiatores. Sed veniam dabis Tu, ſat ſcio, Vir Clariſſime, veniam daturus eſſet, ſi viveret, *Wilhelmius* noſter, poſtquam profeſſus fuero publice, veſtris me plurimum obſervationibus adjutum, veſtra face per obſcuras ſalebras deductum, veſtris humeris inſidentem, veluti nanum aliquem aut puſionem aliquo uſque fortaſſis proſpectaſſe. Adeo ut, ſi quid in hac Exercitatione boni ſit, id Vobis deberi velim; qui vel eas mihi cogitationes præformaſtis, vel ſane ad eas occaſionem aditumque præbuiſtis. Neque tamen eadem omnia vobiſcum dico: neque eodem modo, aut ordine. Et licet eandem inſiſtam viam, eſt tamen ubi paullo ſeorſim abiens in alium declino tramitem. Quam libertatem qui eruditis ademtum it, is e Senatu illud receptiſſimum, QUI ALIA OMNIA, & eadem opera ſolem e cœlo tollat. Vobis quidem veſtri operis atque ordinis conſtitere rationes. Mihi vero potiſſimum hoc fuit propoſitum ut integram decem tribuum Iſraëlis hiſtoriam, in certas partitam periodos, continuaque ſerie junctam, quantum quidem illius fieri poterat, ad candidam calcem ſiſterem. Id interim accurans ut quæ de ſingulis periodis ſacra vatum carmina cecinere, ea cum ipſo rerum eventu confligerem. Unde plurimæ mihi exponendæ fuerunt prophetiarum pericopæ, partim quidem a vobis attactæ; ſed & partim, quia ſic ferebat inſtituti veſtri ratio, a mea aliquantulum diverſa, certo judicio omiſſæ; partim etiam, quod veſtra ſit factum pace, paullo aliter expoſitæ. Quidquid autem hac in parte a me eſt præſtitum, id Tibi, ADRIANE Clariſſime, cenſendum corrigendumque offero: Te judicem expoſco. Tu arbitraberis.

Opera nobis hæc inanis au in uſum impenſa ſit.

Et quam feciſti mihi ſpem, fore ut iterata cura auctiores nobis de hoc argumento lucubrationes tuas reddas, ea te fide ut quantocius exſolvas, eademque opera me ubi aberravero in viam revoces, etiam te atque etiam obteſtor. Liceat mihi hæc præfato ipſa nunc rerum capita partitim exponere.

ΔΕΚΑ-

ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.

SIVE
DE
DECEM TRIBUBUS ISRAELIS
LIBER SINGULARIS.

CAP. I.

Separatio Decem Tribuum a Domo Dei & Davidis.

I. *Hiſtoria decem tribuum quatuor habet periodos.* II. *Primæ periodi initium a Jeroboamo eſt, divellente decem tribus a regno Judæ.* III. *Quam rerum mutationem Deus olim prædixerat.* IV. *Jeroboamus, ut regnum ſibi firmaret, prohibuit ſuos ne communia cum Judæis in eodem templo ſacra haberent.* V *Non tamen conſultum exiſtimavit totam religionis faciem immutare, populo ad aliena numina traducto.* VI. *Sed accommodans ſe populi ingenio, locum cultui commodum deſignavit.* VII. *Addito ſigno viſibili quaſi præſentis numinis.* VIII. *In quam rem elegit vitulos aureos.* IX. *An quia ea figura dicata olim Joſepho erat, unde genus trahebat Jeroboam?* X. *Quo pertinere creditur nomen Serapis, quaſi Bovem Patrem dicas; quia Joſephus, Pater Regni Ægyptiaci, fuerit Symbolo bovis ſignatus.* XI. *Cæterum id valde incertum eſt.* XII. *Neque ex Serapidis ſive nomine ſive numine quicquam concludi poteſt.* XIII. *Huetius quomodo in Apide & Serapide Moſen inveniat.* XIV. *Probabilius eſt Jeroboamum aliquod religionis ſymbolum in mente habuiſſe; ſive Judaicæ,* XV. *Sive, quod*

quod malim ; Ægyptiacæ. XVI. *Miniſtros Sacrorum ex toto populo , ſine tribus aut familiæ diſcrimine , ſumſit Jeroboam : ut res ad priſtinam ſimplicitatem reducta videretur.* XVII. *Ab extremis populi non eſt idem quod ex infimis.* XVIII. *Tempus etiam cultus immutatum ivit.* XIX. *At hæc quantumvis aſtute excogitata , cuncta tamen factu fœda fuere.* XX. *Nam & Jeroboamus & populus ingenti ſe ſcelere obligaverunt.* XXI. *Quamobrem & regibus infeliciter ceſſit ;* XXII. *Et populo.* XXIII. *Non fuit hæc defectio tam univerſalis , quin multi adhæſerint Deo & domui Davidis ; ut Simonidæ ;* XXIV. *Levitæ.* XXV. *Et ingens piorum multitudo ex omnibus tribubus.* XXVI. *Abia quoque & Aſa multas urbes regni Iſraëlitici ceperunt.* XXVII. *Pii etiam aliquod in Iſraëlitide habitantes ad feſta ſolemnia Hieroſolymam aſcenderunt.*

I. OMnis DECEM TRIBUUM ISRAELIS hiſtoria QUATUOR quaſi *periodis* comprehenditur. PRIMA eſt a ſui ſub JEROBOAMO ſegregatione , tam *Sacra* , quam *Politica* ; tam a domo *Dei* , quam *Davidis* : qua factum , ut ſeparatam non minus *Eccleſiam* quam *Rempublicam* conſtituere cœperint : & decurrit uſque ad DEPORTATIONEM ASSYRIACAM. ALTERA inde orſa ad CAPTIVITATEM JUDÆ BABYLONICAM ſe extendit. TERTIA incipit a REDUCTIONE populi ex *captivitate Babylonica* , duratque ad noviſſimum POLITIÆ ISRAELITICÆ per Romanos EXCIDIUM. QUARTA dehinc fluit uſque ad optatam ſperandamque TOTIUS ISRAELIS RESTITUTIONEM.

II. PRIMÆ periodi initium ac ſeries in hunc modum ſe habent. *Jeroboamus* , vir ſagax , inquietus , & dominandi avidus , atque ab ineunte ætate iis eruditus artibus quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum incitantur , mortuo *Salomone* , ſuffectoque *Rehabeamo* , quem tantæ moli imparem non vane conjectabat , ipſe ingentis ſpei plenus , res novas moliri cœpit. Fultus igitur optimatum favore , ac ſtudio vulgi , qui ſua ſponte contumax adverſus imperantes , levi momento ad rebellionem impellitur , ſpecioſo prætextu , onera pridem populo impoſita minui petiit. Non attendebat *Rehabeamus* difficillima eſſe principatus initia : in quo quum explere omnium deſideria nec poſſis , nec velle debeas , ea tamen in delectu obſervanda eſt commoditas , & morum comitas , ne quiſquam bonus a vultu & ſermone principis triſtior receſſiſſe conqueratur. Spreto igitur ſenio-

ſeniorum conſilio, quos longa ætas, & negotiorum uſus, & ſapientiſſimi *Salomonis* conſuetudo, idoneos dandis conſiliis fecerant, qui uno ſuadebant ore, ut unius diei obſequio firmum ac diuturnum mercaretur imperium, ab æqualibus rerumque imperitis inſtigatus, ferociter reſpondit: *Minimum ſuum digitum craſſiorem fore lumbis patris: intenſurum ſe gravitatem jugi: Patrem flagellis, ſe ſcorpionibus in ipſos animadverſurum; atque ita domiturum iſtam petendi querendique contumaciam.* Non potuit *Jeroboamo*, ad omnia invigilanti, optatior ſubnaſci occaſio. Denæ enim ex duodenis tribubus, tam trucibus exaſperatæ reſponſis, ſeceſſione a Domo Davidis facta, lubentes ſe *Jeroboamo*, egregio nimirum libertatis patrono ac vindici, ſubmiſere. Hunc finem habuere juvenilia & calida conſilia, quæ ut prima ſpecie læta ſunt, ita tractatu comperiuntur dura, eventu triſtia.

III. Tantam rerum mutationem multo ante Deus, tum *Salomoni*, tum *Jeroboamo* prædixerat. Illum quidem minaci voce compellavit: *eo quod fuit hoc apud te, quod non obſervaſti fœdus meum & ſtatuta mea quæ præcepi tibi; omnino lacerabo hoc regnum a te, & tradam ſervo tuo.* 1. Reg. XI. 11. Huic autem quum forte in via occurriſſet *Abias Silonites*, prehenſo novo quod indutui habebat veſtimento in duodecim illud laceravit fragmenta: quorum dena *Jeroboamo* tradidit, addito: *ſic ait Jehova Deus Iſraëlis, ecce ego laceraturus ſum regnum hoc e manu Salomonis, & daturus tibi decem tribus.* ibid. ℣. 29. 30. 31. Fruſtra fato obluctans *Salomo* de necando *Jeroboamo* conſilia inibat. Supervixit ille, & potitus regno eſt. Quippe *quæ fato manent, quamvis ſignificata non vitantur.* Ipſa *Rehabeami* ſtolida imprudentia conſilio Dei inſervivit, *ut quod accidit, etiam merito accidiſſe videretur.* O Sapientia, & *occulti miranda potentia fati!* quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipſi illuc iviſſe videamur; & conſiliis factiſque noſtris gradum nobis ſtruamus ad fatalem illum lapſum ſive adſcenſum.

IV. Proxima nunc *Jeroboamo* cura erat; ut gentem ſibi regnumque firmaret. Non enim confidebat promiſſo Dei per fatem facto, fore ut ſolium ſibi poſteriſque ſtabiliretur, modo pia animi inclinatione Deo adhæreret. Ad ſueta regibus vaframenta deflexit. Idque imprimis operam dedit, ne populus feſtis diebus *Hieroſolymam* proficiſceretur, aut communia dehinc cum Judæis ſacra haberet. Hoc enim, quoquo ſeſe verteret, periculoſæ plenum opus aleæ eſſe videbatur. Centrum religionis coibat in urbem *Hieroſolymam* inſeſſam regibus Judæ. Ejus aditus, niſi permittentibus illis regibus, inacceſſus erat. Quare aut deſerenda religio, aut ſuſcipiendum obſequium. Si populus quomodocunque iret, vel adeſſe profectionis religioſæ comitem, vel abeſſe oportuit *Jeroboamum.* Utrobique par

periculum. Abſens enim, numinis contemtor, omniſque religionis expers videri poterat: quod ante omnia principi qui populo ſe placere poſtulat enixe cavendum eſt. Nec metus aberat, ne Iſraëlitæ ab antiquo Rege, ac recens deſertis fratribus, ſed præcipue a Sacerdotibus & Levitis, ad defectionem ſolicitarentur, Templique & regiæ urbis ſplendore capti, *Davidiſque* & *Salomonis* memoria inſtigati ad rerum mutationem, *Jeroboamum* non dignitate ſolum, ſed & vita privarent. Adeſſe tamen ipſi non licebat. Non enim patebat aditus. Neque, ſi pateret, tutus erat in hoſtico. Et ſi vel tutus foret, non erat e dignitate, Regi Judæ poſtponi: nec ſperandum, ut æquali honore uterque in eadem æde ſacra faceret. Non inepte hæc profani, ſed aſtuti hominis, ratiocinia *Talmudiſtæ* perſecuti ſunt. *Didicerant*, inquiunt, *nemini jus eſſe in atrio templi ſedendi præterquam regibus Judæ, qui e domo Davidis ſunt. Si igitur*, *ajebat apud ſe Jeroboam*, *ſedente Rehabeamo me ſtantem viderint*, *ſtatuent unum eſſe regem, alterum ſervum: aut, ſi ſedeam, me in regem eſſe rebellem: ac me proinde interfecto, ſtatim illi adhærebunt.* Verba *Talmudis Jarchius* & *Kimchius* in commentariis ſuis habent. Itaque quum debuiſſet *Jeroboam* rem totam Deo committere, cui facile erat eum, ſuo numine ad regnum evectum, inter tot pericula ſartum tectum conſervare; ad malas confugit artes, &, pravo dominantium more, religionem ad ſua commoda callide detorſit; ut illius obtentu dominationem ſtabiliret.

V. Porro imprudens admodum ac temerarium facinus commiſiſſet, ſi conatus fuiſſet populum ab eo Deo, quem ſuæ ex *Ægypto* liberationis auctorem agnoſcebat, ad peregrina numina abducere. Difficulter enim ex animo evellitur quod a patribus traditum altas cum tempore radices fixit. Præſertim in Religionis negotio. *Omnes* enim (ut *Cicero* ait) *religione moventur*, & *Deos patrios quos a majoribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, ac retinendos arbitrantur.* Prudenter ergo *Jeroboamus*, populum ab eo quod avitum erat, & imbibitum, alienare noluit. Locum duntaxat mutavit, ritusque colendi, tum ministros etiam, ac tempus cultus: idque tam aſtute, ut revocari potius ad omnium antiquiſſimos mores, quam novitiis initiari inſtitutis, Iſraëlitæ viderentur.

Orat. x. in Verrem.

VI. Loca cultus ea ſelegit, quæ ſe & inſigni commoditate, & memoria veterum commendabant. Beth-El nimirum & Dan. Quarum urbium illa ad *Auſtrum*, hæc ad *Aquilonem* fuit. Et Beth-El quidem dudum celebris, quia princeps gentis Jacob, Deo ibi ſemel iterumque conſpecto, aram iſthic loci ſolemniter dedicaverat. Nomen ipſum, *Domum Dei* deſignans, & portam cœli, tam præclarum erat, ut auguſtiori indigitamento nulla terræ pars nuncupari potuerit. Dan autem clara fuit propter idolum Michæ, ibi a Danitis non diu poſt Joſuam erectum.

multo-

multoque tempore ab accolis religioſe cultum. Jud. xviii. 30. Quare commodiſſime huc impelli potuerunt hominum animi.

VII. Cæterum e re videbatur mentes Iſraëlitarum signo aliquo visibili retinere, quod monumentum inviſibilis Dei, & inſtrumentum cultus illius eſſet. Fecit ergo duos vitulos, ſive juvencos, aureos, de quibus dixit, *ſufficit vobis hactenus adſcendiſſe Hieroſolymam, Ecce Dii tui o Iſraël, qui eduxerunt te ex terra Ægypti.* Quaſi diceret: Non eſt, Iſraëlitæ, cur magnis ſumptibus, moleſtisque itineribus, ter quotannis Hieroſolymam vos conferatis: quippe idem ille verus Deus, qui patres veſtros ex *Ægypto* eduxit, ſeque in medio Iſraëlis habitaturum pollicitus eſt, non minus hic quæri vult, aut inveniri poteſt, quam apud *Hieroſolymam.* Ipſum quidem naturæ ſuæ immenſitate ubique locorum eſſe non ignoratis, Salomone edicente, nec cœlis celſiſſimis Majeſtatem ejus terminari: & ſi ſpecialis præſentiæ ſymbola requiritis, eccilla in vitulis quos erexi.

VIII. Sed cur *hæc* potius ſymbola ſibi delegit, quam quævis *alia?* Ingenioſa admodum *Hugonis Grotii* commentatio eſt: quam tamen, ut ut a ſeſe expolitam, Hebræis interpretibus debet. *Volebat*, inquit, *Deum coli in ea figura, quæ Joſepho Dei miniſtro, unde ortus erat Jeroboamus, dicata olim fuerat, & quæ in Cherubinis partem faciebat præcipuam: ut vel illo adſpectu populus retineretur in veneratione poſteritatis Joſephi, faciliusque crederet eis regnum deberi, qui orti eſſent ab eo, cujus maxima in omnes Iſraëlitas fuerant beneficia. Sic Julia domus Æneæ laudes per omnes Poëtas cani voluit, ut eo lenius ferret populus imperium illud, velut fatis datum.*

IX. Ad cujus obſervationis intelligentiam ſciendum eſt, adſumi a *Grotio* eorum ſententiam, qui *Joſephi* memoriam ab *Ægyptiis* in *bobus* cultam memorant, totamque fabulam *Apidis* & *Serapidis* ad hanc originem referunt. Qua de re erudite comprimis & copioſe agit *Voſſius, de Origine & progreſſu Idololatriæ.* Ac multa ſane ſunt quæ conjecturam illam faciunt probabilem. Ex Moſaica hiſtoria cuivis notum eſt, nullum fuiſſe honoris genus, quo non rex Ægypti *Joſephum* vellet ornatum. Porro moris erat *Ægyptiis*, ut bene meritorum memoriam ſacris ad poſteros ſymbolis propagarent. Jam vero nullum beneficiis *Joſephi* exprimendis ſignum magis erat idoneum *bove.* Quum enim interpretatus ſit *Pharaonis* ſomnium de ſeptem *vacciis* pinquibus; quas devoraverant vaccæ aliæ totidem adſpectu fœdæ, ac macie confectæ, in quibus fertilitatis ac ſterilitatis erat ſymbolum; quumque ob Divinam viri prudentiam rei annonariæ præfectus, tempore famis *Ægyptiis* optime proſpexerit: nullo ſymbolo convenientius quam illo *bovis* potuit honorari. Annonæ enim ratio magnam partem ab agricultura dependet; in qua *bos homini laboris ſocius* eſt; idcirco *Cereris*

Lib. I. cap. xxix.

reris

veris miniſter Varroni dictus, & *agriculturæ animal, Plinio.* Hinc etiam apud Romanos *L. Minutius*, Annonæ præfectus, *bove aurato extra portam trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem invita, quia frumentum Melianum, aſſibus in modios æſtimatum, plebi diviſit.* Accedit quod Joſephus ex multorum ſententia Deut. XXXIII. 17. *Bos* vocetur ſecundum codices Hebræos: vel ſaltem, juxta vulgatum interpretem, bovi comparetur.

Livius lib. IV.

X. Nec abludit nomen *Apis*, aut *Serapis*: nam quum Hebræis אב, *Ab*, *Patrem*, שור, *Sor*, bovem, & שר, *Sar*, *Principem* notet; inde Joſephus *Apis*, id eſt *Pater* dici potuit, uti vocatur אב *Pater Pharaonis.* Gen. XLV. 8. item *Sarapis*, *Princeps Pater*, quum præfuerit toti Ægypto; vel *Sorapis*, *Bos Pater*, hoc eſt Pater regni Ægyptiaci ſymbolo bovis ſignatus. Quis negaverit ab eximio *Voſſio* acute hæc excogitata eſſe? Sique tam ſolida quam ingenioſa ſunt, quid obſtat quo minus *Grotio* adſtipulemur, hanc erectorum a *Jeroboamo* vitulorum cauſſam urgenti, ut eorum intuitu commonefierent *Iſraëlitæ* de *Joſephi* ab *Ægyptiis* tam prolixe ornati præſtantia? Ipſe autem *Jeroboamus*, non degener tanti viri nepos, eccur imperio quam quiſquam e *Davidica* gente indignior cenſeretur?

XI. Verum enimvero validis rationibus intercedit Doctiſſimus *Bochartus*, ut fidem tam eruditæ cæteroqui diſſertationi adhibere non audeamus. Nam uti *Joſephus* vivus non paſſus fuiſſet eos ſibi honores exhiberi qui a Divinis non procul aberant, quos ſaltem in idololatriam facile degeneraturos proſpiciebat; ita & demortui memoria apud ingratos Ægyptios brevi intercidit. Mox enim *alius ſurrexit rex qui Joſepum non noverat.* Exod. I. 8. quique nulla ejus, nec fratrum, aut poſterorum ratione habita, graviſſimam in eos tyrannidem exercuit. Cui alii, pariter *Iſraëlitis* infeſti, ſucceſſere.

XII. Accedit quod *Serapidis* apud Ægyptios cultus neque tam vetuſtus, neque patrius fuit, ſed recentior, &, ut *Attici* dicunt, ἐπίθετος, ſive *inquilinus.* *Herodotus*, qui de Diis *Ægyptiorum* tam multa ſcripſit, de *Serapide* ne gry quidem habet. Neque quiſquam alius ante *Alexandri* tempora. Et plerique ex *Ponto* in *Ægyptum* advectum ſcribunt, ita procurante *Ptolomæo.* Quod argumentum fuſe perſequitur, & adverſus *Voſſii* exceptiones vindicat laudatiſſimus *Bochartus.* Adde, *Apidis* quidem Symbolum *bovem* fuiſſe, *Serapidis* non item. Saltem ſi *Macrobio* ſtandum; qui de Serapide ita: *Simulachro ſignum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio, eodemque maximo, capite Leonis effigiem. Dextera parte caput Canis exoritur, manſueta ſpecie blandientis; pars vero lævæ cervicis rapacis Lupæ capite finitur: eaſque formas animalium Draco connectit volumine ſuo, capite redeunte ad Dei dextram qua conſpicitur monſtrum.* Videri poteſt de hac effigie, illiuſque myſtica expoſitione *Athanaſius Kircherus*,

Hierozoi. part. I. lib. II. cap. XXXIV.

Saturnal. lib. I. cap. XXI.

Oedipi

Oedipi Ægyptiaci Syntag, III. *cap.* V. Contendit autem Ægyptiaca lingua *σὰρ ciſtam*, *ἀπ bovem* ſignificare; laudatque *Varronis* & *Nymphodori* obſervationes, qui *Apin* taurum mortuum, in *Soro*, quod Latine *arcam* dicimus, poſitum, *Sorapim* primo, ac deinde *Serapim*, dictum fuiſſe memorant. Quibus admiſſis prorſus concidit originatio illa Hebræa ex שור & אב.

XIII. Et profecto, ſi rem dicere amamus, nihil incertius Id genus conjecturis eſt; quæ auctoribus ſuis eruditionis & *ἀγχινοίας* non invidendam laudem facile conciliant; ſed adſenſum judicioſi lectoris vix eſt ut impetrent. Præſtantiſſimus *Huetius* non quidem ex quovis ligno Mercurium ſed ex omnibus fabularibus antiquorum Diis *Moſen* facere animum induxit ſuum; atque horſum ſibi famulari omnem eruditionem ſuam juſſit. In *Apide* ergo & *Serapide* quoque Moſen invenit. Nec deſtituitur ſuis argumentis. Sane apud *Euſebium* narrat *Artapanus*, *Nacherotem Ægyptium*, quum a *Moſe* quæreret ecquid hominibus valde eſſet utile, hunc *boum* genus reſpondiſſe, qui terram arant: *Chenephrem* itaque Ægypti regem, *taurum* nominaſſe *Apim*, eique templum exſtrui juſſiſſe: Quid promtius hinc fuit poſteris, quam cum *Apide Moſen* confundere, cujus dictum in cauſſa fuit quod *Apis* hoc cultu conſecratus ſit? Sed & *Serapidis* aliam etimologiam audi, Voſſiana illa non minus probabilem. *Tacitus Hiſtor. lib.* IV. *cap.* LXXXIII. LXXXIV. refert *Ptolomæo Lagide ſecundum quietem Serapidem viſum in cœlum igne plurimo attolli.* Hinc origo nominis. Nam שרף eſt *incendere.* Unde & שרפים *Seraphim* dicti, id eſt *incendentes*, *ardentes.* Indidem ergo *Serapis*, quod *igne plurimo in cœlum tolleretur.* Merito autem appellationem ex *igne* habuit *Moſes*: qui *vultu flammeo* ad ſuos de monte reverſus eſt, & *inter ignes* Legem a Deo accepit. Accedit & aliud: Gemmæ formam exhibet *Pignorius*, in qua ſculpta videtur imago *Serapidis*, *cornuti & radiati*, *virgam* tricuſpidem *angue* circumplicatam geſtantis. Cujus hæc ſint ſymbola, ſi non *Moſis*? qui *radiatus* de Horebo deſcendit, qui *cornutus* pingitur vulgo, cujus geſtamen *virga* fuit in *ſerpentem* non ſemel *mutata*. Ita pro *Joſepho* in *Apide* & *Serapide* ſubſtitutum videmus *Moſen*, pari ingenio, ſed & pari fortaſſis incertitudine.

Demonſtr. Evang. lib. I. Propoſ. IV. cap. IV. Paragr. IV. & V.

Præp. Evang. lib. IX.

XIV. Quicquid hujus rei ſit, id utique certum eſt, vitulos a Jeroboamo erectos non *Politicæ* ſolum dignitatis in *Joſephi* tribu monumenta, ſed potiſſimum *Religionis* ſymbola atque inſtrumenta fuiſſe. Sive id fecerit ad imitationem *boum æneorum* quibus mare æneum in Templo Salomnis innitebatur. 1 Reg. VII. 25. ſive cum reſpectu ad *Cherubinos*, quos ad vitulorum ſpeciem proxime acceſſiſſe alibi prolixe diſputavimus. Sive denique *vitulis* pridem in *Ægypto* aſſuetus, ubi degerat multos annos, ſub Rege *Seſako*, 1 Reg. XI. 40. eoſdem in Iſraëlitarum ſacra, quorum patres eandem olim inſaniam inſaniverant, transferre conſultum duxerit.

XV. Quod quidem omnium cogitatu dictuque ſimpliciſſimum eſſe videtur. Nam de *ſuis vitulis* iiſdem verbis locutus eſt *Jeroboam* 1. Reg. XII. 28. quibus *Iſraëlitæ*, de *vitulo Aaronis*, Exod. XXXII. 4. *Hi ſunt Dii tui, Iſraël, qui eduxerunt te e terra Ægypti.* Illi vero ſuperſtitionem vitulorum ex *Ægypto* hauſerant: Stephano id conteſtante, Act. VII, 39. 40. *Averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum, dicentes Aaroni, fac nobis Deos qui præeant nobis.* Atque hæc eſt ratio, cur *Abolæ*, id eſt Iſraëli, exprobret Deus per Ezechielem Cap. XXIII. 8. quod *ſcortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquerit*, ſectans nimirum cultum vitulorum. Accedit quod *Ægyptii* jam inde ab antiquo *duos* habuerint *boves*, *Memphiticum* alterum, alterum *Heliopolitanum*, Ad quod geminum numen ſuis etiam vitulis reſpexiſſe *Jeroboamum* probabile eſt. *Hieronym. in Hoſ.* IV. *Videtur mihi idcirco & populus in ſimilitudine feciſſe ſibi caput vituli quod coleret, & Hieroboam filius Naboth vitulos aureos fabricatus, ut quod in Ægypto didicerant* Ἆπιν καὶ Μνεῦιν, *qui ſub figura boum coluntur, eſſe Deos: hoc in ſua ſuperſtitione ſervarent.*

XVI. *Loco modoque* cultus ita immutato conſequens fuit ut Ministri quoque mutarentur. Quia enim *Levitici ſacerdotes* noluerunt cultui huic idololatrico ſeſe mancipare, ſumſit ſibi *Jeroboam* Sacerdotes מִקְצוֹת הָעָם *ab extremis populi, qui non erant e filiis Levi*, 1. Reg. XII. 31. Uti ſic quoque res ad priſtinam ſimplicitatem libertatemque reducta videretur: quippe ante Moſis tempora nulla familia ab altari arcebatur.

XVII. Longe eos falli qui *ab extremis populi*, idem eſſe putant quod *ex infimis populi*, Vir excellentiſſimus *Ludovicus de Dieu* ad Ezech. XXXIII. 1. erudite obſervavit. Notum eſt קָצָה proprie notare *finem, extremitatem.* Quia vero extremitas rei eſt ejus complementum atque univerſitas, hinc pro univerſitate rei uſurpatur. E multis exemplis tria ſolum, ſed ea evidentiſſima, proferam. Gen. XIX. 4. dicuntur *Sodomitæ* domum *Lothi* circumdediſſe a puero uſque ad ſenem, Deinde additur כָּל־הָעָם מִקָּצֶה *totus populus ab extremitate*, id eſt, in univerſum. Gen. XLVII. 2. de Joſepho dicitur מִקְצֵה אֶחָיו *Et ex univerſitate fratrum ſuorum accepit quinque, & conſtituit eos ante Pharaonem.* Sic & Ezech. XXXIII. 1. וְלָקְחוּ עַם הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם. *Et ſumſerit populus terræ virum aliquem ex univerſitate ſua.* Eodem modo exponendum eſt id de *Jeroboamo*: *Fecit Sacerdotes ex extremitatibus populi*, id eſt, ex univerſo populo. Non enim culpatur, quod, neglectis *magnatibus*, ex *vulgo* creaverit Sacerdotes: ſed quod, quum ſola tribus *Levitica* muniis Sacerdotalibus a Deo eſſet deſtinata, ex *univerſo populo* eos deſumſerit. Uti & Sacerdotium ipſe invaſit, & Diis a ſe confictis propria manu ſacrificia obtulit. 1. Reg. XIII. 1.

XVIII. Sed nec Tempus religioſi cultus intemeratum reliquit. Novam inſtituit ſolemnitatem, non ſeptimo menſe, ut lex juſſerat, ſed octa-

octavo celebrandam: *menſe illo quem commentus fuerat animo ſuo.* 1. Reg. xii. 32. 33. Eo conſilio omnia, ut ſubſtantiam quidem & corpus quaſi Religionis commune cum Judæis Iſraëlitæ retinerent, ne nimia novatione animi turbarentur: in circumſtantiis tamen notabilis eſſet diverſitas, quæ utriuſque regni populos, quod optandum *Jeroboamo* erat, magis magiſque a ſeinvicem alienaret.

XIX. At quantacunque hæc ſolertia ab homine politico inventa ſint, fœda tamen factu, atque exitu infelicia fuere. Profana quippe omnia, profani Dii, profani ſacerdotes, profana feſta, profana ſacrificia. Nam in materia Religionis profanum eſt, quicquid non habet Deum Auctorem. Itaque hi vituli pro *Diis* vocantur *Diaboli.* 2. Paralip. xi. 15. Et horum myſtæ pro Sacerdotibus, כְּמָרִים *ſacrificuli.* Hoſ. x. 5. Et ſolemnia pro Dei *feſtis*, *Regis dies.* Hoſ. vii. 5. quia a Rege, non a Deo fuerunt inſtituta. Et locus pro Beth-Ele, *Beth-Aven.* Hoſ. x. 5. id eſt, pro domo Dei, *domus Idoli*, vel *domus iniquitatis.* Præclare *Petrus Martyr. Certe injuſtiſſimas vices Jeroboamus Deo reddidit. Is uſque ad regnum illum extulit. Iſte vero Deum ipſum uſque ad boves dejecit.*

XX. Sic ergo triſtia defectionis initia vidimus, qua decem tribus ſeparatum ſibi regnum a regno Davidis, & ſegregem cœtum ab Eccleſia Dei fecerunt. Neque dubitandum eſt quin magno ſe ſcelere tam *Jeroboamus* quam *populus* in hoc negotio obligaverint. Sibi quidem Deus hanc rerum converſionem attribuit. 1. Reg. vii. 15. 24. & per Ahiam regiæ conjugi dixit: I, *dic Jeroboamo, ſic ait Jehova Deus Iſraëlis, Ego te extuli e medio hujus populi, & impoſui te anteceſſorem populo meo Iſraëli, & laceratum regnum a domo Davidis tradidi tibi.* 1. Reg. xiv. 7. 8. Sed qua in re juſtiſſime egit Deus, in eadem re perfide cum populo egit *Jeroboamus.* Adoranda hic nobis ſanctiſſimi numinis providentia eſt, *Salomonis* peccatum merito punientis, ſed altero peccato. Peccavit enim *Jeroboam*, quod, ſecus ac *David*, promiſſum ſibi a Deo regnum *rapere maluit quam exſpectare:* & per rebellionem occupatum peſſime adminiſtravit. Peccavit item *populus*, qui, Dei conſilium ignorans, contra legem ejus expreſſam defecit a domo Davidis; & legitimo ſucceſſori ſubſtituit alienum. Proinde Deus his verbis eos increpat, Hoſ. viii. 3. 4. *Deſeruit Iſraël bonum, inimicus perſequetur eum.* הם המליכו ולא ממני *Ipſi regem conſtituerunt, & non ex me: Principem ſtabiliverunt, & ego non agnovi*; id eſt, me inconſulto, nec approbante.

XXI. Quamobrem & *regibus*, & *populo* male ceſſit. Nam primo defectionis auctori *Jeroboamo* qui ſucceſſit filiis *Nadab*, is tantum regnavit *biennium:* quo exacto *Bahaza* illi bellum intulit, & cum univerſa familia interemto, regnum invaſit. 1. Reg. xv. 25. Inſecuta mox talionis pœna eſt. *Bahazæ* filius *Ela*, *ſecundo* item regni ſui *anno* a *Zimrio* interfectus

ctus eſt. 1 Reg. xvi. 8. Sed & hic brevem ſceleris ſui fructum percepit. *Ab Homrio* enim obſeſſus, & ad incitas redactus, *ſeptimo regni ſui die* domum regiam atque in ea ſe cum ſuis incendit, ac nefario vivicomburio periit rex ἑπταήμερος. 1 Reg. xvi. 15.—Sed nec *Homrio* regnum contigit niſi poſt quadriennale cum *Tibnio* æmulo certamen. Quo tandem potitus, hæredem quidem imperii *Achabum* filium habuit; ſed & eum prælio cæſum. 1 Reg. xxii. 34. Hujus filius *Ahazia*, quum ex cancellis delapſus in lethalem morbum incidiſſet, mox ſucceſſorem habuit *Joramum* fratrem. 2 Reg. 1. 2. 17. Atque hic eſt ille *Joram* quem jugulavit *Jehu* cum *Jezabele* matre, & fratribus lxx. 2 Reg. ix. 24. & x. 7. Secundum illud quod per *Eliam Achabo* comminatus erat Deus: 1 Reg. xxi. 22. *Reddam domum tuam ſicut domum Jeroboami filii Nebat, & ſicut domum Bahaſæ.* Quæ vero *Jehu* poſteros fata urſerint, exponemus poſt pauca. Id certe ex his exemplis claret, vindicem Dei manum impios reges perſecutam eſſe, donec mutuis cædibus attriti ſcelerata Aſſyriis colla ſubmiſere.

XXII. Nec ſibi eam rerum mutationem gratulatus *populus* eſt. 2 Reg. xvii. 20. 21. *Projecitque Jehova omne ſemen Iſraëlis, & afflixit eos, & tradidit eos in manum diripientium, donec projiceret eos a facie ſua: quia ſciſſus eſt Iſraël a domo Davidis, & conſtituerunt ſibi Regem Jeroboam filium Nebat.* Hinc enim Iſraëlitis prima mali labes, & in religione defectio, & clades prope internecinæ. Priſca eorum ſub Aarone μοσχοποιία ter millenorum cæde expiata fuit. Exod. xxxii. 22. Hoc autem crimen, quingentorum millium unico prælio corruentium. 2 Chron. xiii. 17. Qua clade majorem haut temere reperias. Ita *deſertores ſui Deus deſerit: nec cadunt ſolum turpiter, ſed & ruunt.* Serio hoc populo cogitandum; *vix eſt ut quis impune ferat rebellionem.* Diſcantque hoc exemplo omnes, quod *neglecta religio traxerit ſemper rempublicam ſecum & trahet.*

XXIII. Obſervandum tamen, *non* tam *univerſalem* fuiſſe defectionem, quin multi ex illis tribubus fidem Deo & domui Davidis intemeratam ſervaverint, omneſque res relictas habuerint præ eo quod Deus juſſit. Et *primo* illi quidem, qui in civitatibus Judæ habitabant. 1 Reg. xxii. 17. *Tantum ſuper filios Iſraëlis qui habitant inter civitates Judæ, regnavit Rehabeam.* Tales fuerunt Simeonitæ magnam partem, quibus portio ſua intra terminos tribus Judæ aſſignata fuit: juxta Jacobi vaticinium Gen. xlix. 7. *Diſpertio eos* (Simeonem & Levi) *per Jacobum, & diſpergo per Iſraelem.* Cujus complementum eſt Joſ. xix. 1. *Deinde prodiit ſors ſecunda Simeoni: pro tribu Simeonitarum per familias eorum: fuitque poſſeſſio illorum intra poſſeſſionem filiorum Judæ.*

XXIV. *Deinde*, tota Levitarum natio ex omnibus Iſraëlitarum urbibus certatim Hieroſolymam confluebat. 2 Chr. xi. 33. 34. *Sacerdotes quoque & Levitæ qui erant in toto Iſraele, ſtiterunt ſe ei* (Rehabeamo)

e to-

e toto termino ſuo. Nam derelinquentes Levitæ prædia ſuburbana ſua & poſſeſſionem ſuam, abiverunt ad Judam & Hieroſolymam.

XXV. Acceſſit *tertio* ingens hominum piorum multitudo ex OMNIBUS TRIBUBUS, quibus Jeroboami inſtituta diſplicuere, & ſincerus veri numinis cultus cordi fuit. 2. Chr. XI. 16. 17. *Et ſequuti illos ex omnibus tribubus Iſraëlis, qui dedebant animum ſuum ad requirendum Jehovam Deum Iſraelis, venerunt Hieroſolymam ad ſacrificandum Jehovæ Deo majorum ſuorum. Qui confirmarunt Regnum Jehudæ.*

XXVI. Multas etiam regni Iſraëlitici URBES REX ABIA cepit. 2. Chr. XIII. 19. *Nam perſecutus Abia Jeroboamum cepit ab eo civitates, Beth-Elem cum villis ejus, & Jeſchanam cum villis ejus: Hephravim quoque cum villis ejus.* ASA quoque, filius ejus, civitates nonnullas cepit de *montanis Ephraimi. Et congregavit totum Judam & Benjaminem, & illos qui peregrinabantur apud eos ex* EPHRAIMO & MANASSE, *etiam ex* SIMEONE: *nam defecere ad eum* EX ISRAELITIS PLURIMI, *quum vidiſſent Jehovam Deum ejus eſſe cum eo.* 2. Chr. XV. 8. 9.

XXVII. Denique pios aliquot Iſraëlitidis incolas, etiamſi domicilii ſedem in patria terra retinerent, communionem tamen Religionis cum Juda coluiſſe, & ad feſta ſolemnia Hieroſolymam adſcendiſſe, colligere eſt ex Tob. V. 18. 19. *Novi enim Chananiam & Jonathanem, filios Semajæ illius magni, ut qui iverimus una Hieroſolymam adoraturi.* Quæ probe attendenda ſunt, ut meminerimus, jam inde ab initio ſchiſmatis, præſtantiſſimos ex Iſraële, eosque maximo numero, multis neceſſitudinibus regno & Eccleſiæ Judaicæ innexos manſiſſe.

CAP. II.

Everſio Regni Iſraëlis per Aſſyrios.

I. *Altera Periodus incipit ab everſione regni X. Tribuum.* II. *Cujus everſionis gradus primus eſt in cæde Jeroboami ſecundi, aut Zachariæ filii ipſius.* III. *Nam qui Zachariæ ſucceſſerunt, fures potius & latrones quam Reges fuere.* IV. *Quorum horrendæ confuſiones ut Reipublicæ ad finem vergentis præſagia a Jeſaia prædicta ſunt. Cap.* IX. 11. V. *Pul, qui Iſraelitidem invaſit, ſecundum Uſſerium videtur Pater Sardanapali eſſe, idemque Ninivitarum Rex quem Jonas ad reſipiſcentiam commovit.* VI. *De Puli invaſione vaticinatur Hoſeas. Cap.* VII. 1. VII. *Alter everſionis gradus eſt in victoria Tiglat Pileſaris.* VIII. *De qua clade iterum vaticinatus Hoſeas eſt. Cap.* VII. 8, IX. *Tertius gradus eſt in expeditione Salmanaſſaris: qui finem impoſuit regno decem tribuum poſtquam ſtetiſſet annis* CCXXXV. X. *Quæ omnia pridem prædixerat Abia Silonites.* 1. *Reg.* XIV. 14. XI. *Et*

Amoſus Cap. V. 27 *Qui locus conciliatur cum Act.* VII. 43. XII. *Erudita Petiti obſervatio.* XIII. *Jeſaiæ de hujus excidionis tempore difficilis prophetia. Cap.* VII. 8. XIV. *Grotii in textu emendando audacia.* XV. *Modeſtius alii computationem ab Amoſi vaticinio incipiunt.* XVI. *At nec ſic omnia ſunt in liquido.* XVII. *Coccejus laudatus, qui computationem incipit a morte Jeroboami ſecundi.* XVIII. *Hiskiæ tempore quidam ex X. tribubus Hieroſolymam venerunt ad Paſcha, & cum Judæis egreſſi in ſuis quique urbibus deſtruxerunt inſtrumenta Idololatriæ.* XIX. XX. *Quod perperam a Crotio reſtringitur ad oppida quæ Reges Judæ ſibi acquiſiverant.*

I. AD Alteram nunc periodum accedimus. In qua diſtincte rurſus exponenda: I. *Everſio regni decem tribuum* II. *Status Iſraelitarum poſt everſum regnum.*

II. In Eversione Regni, quod *Iſraeliticum* vel *Samaritanum* appellatur, *tres* obſerva gradus. *Primus* eſt in *morte Jeroboami ſecundi*, aut *Zachariæ* filii ipſius, abnepotis *Iehu*, qui poſtquam ſex menſes imperaſſet, a *Sallum*, conjuratione inita, coram toto populo interfectus eſt. 2. Reg. XV. 10. 17. Ita Divinæ promiſſioni ſua conſtitit veritas, qua Deus addixerat *Iehu*, fore ut *abnepotes ipſius ſederent in Throno Iſraëlis.* 2. Reg. X. 30. *Abolitum autem eſt regnum domus Iſraëlis*, quum Deus *viſitavit ſanguines Iizreelis in domum Iehu.* Hoſ. I. 4. Multum ſanguinis *Iehu* in *Iizreele* effuderat, *Achabi* nimirum & *Iezabelis*, *Ahaſiæ* & agnatorum ejus. 2. Reg. IX. 25. 26. 27. 30. 36. Fecerat id quidem juſſu Dei, ſed *animo non integro*, *non enim ipſe receſſit a peccatis Jeroboami*, *quibus ad peccandum induxerat Iſraëlem.* 2. Reg. X. 31. Ideoque Deus eum ſanguinem in noxiam domui *Iehu* imputat. Vindictam a poſteris expoſcens: cujus vindictæ conſummatio eſt in cæde *Zachariæ* abnepotis ejus, per conjurationem regno pariter ac vita exuti.

III. Cum eo judicii articulo per Hoſeam connectitur *abolitio regni* decem tribuum. Non quidem ut ſtatim populus ipſe eſſe deſinat, ſed Rex in populo. Nam ſucceſſores *Zachariæ* non tam *reges* fuere, quam *fures*, latrones ac tyranni, auguſto regum nomine indigni; qui tyrannidem male partam, neque melius habitam, fœde amiſerunt. *Sallum* conjurator poſt unum menſem occiſus eſt. 2. Reg. XV. 14. *Menachem*, parricida, auxilio hoſtium de rapinis ſuorum emto, regnum aliquanto diutius tenuit. 2. Reg. XV. 19. 20. *Pacachja* filius ejus, duorum tantum annorum rex, a *Pecacho* ſede motus & vita privatus eſt. ibid. verſ. 25. *Pecachi* non diſpar fatum fuit: quippe quem *Hoſeas* interfecit. ib. verſ. 30. Is autem beneficio Aſſyrii vix tandem regium nomen pauliſper obtinuit. Adeo fluctuabat ſine certo hærede ſolium in prædam raptoris, vi ſive per inſidias

dias prævalentis. Tyrannis per mutuas cædes ſibi invicem ſuccedentibus, *partaque per gladios regna nocente manu* invadentibus. Ut *Aricinæ Dianæ* ſacerdotium nemo obtinebat quam ὁ γεννηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, *qui ſacerdotem priorem ſua manu trucidaverat.* Aut quomodo apud Romanos *Pompejum* ſuſtulit *Julius Cæſar*, *Cæſarem Brutus* & *Caſſius*, hunc *Auguſtus*. Strab. lib. v. Aut quomodo *Galbam Otho*, *Othonem Vitellius*, *Vitellium Veſpaſianus*, & *Veſpaſiani* filium *Titum Domitianus.* Sed horrendæ hæ confuſiones & latrocinia reipublicæ ad finem vergentis ominoſa erant præſagia.

IV. Et ceu talia a Jeſaia prædicta ſunt. Cap. IX. 11. &c. *Nam exardeſcet improbitas velut ignis*, impietas Iſraëlis late graſſabitur, inſtar flammæ quæcunque attigerit depopulantis: *ſentes ac vepres abſumet; & incendet perplexitates ſylvæ, adeo ut in minutiſſimum pulverem abeant elato fumo. Sentes & vepres* ſunt homines plebei & ignobiles, vel etiam infrugiferi, ſcandaloſi, impedimenta ædificationis. *Perplexitates ſylvæ* notare poſſunt nobiles & proceres mutuis confœderationibus ac conjurationibus nexos. *Pulveratio per elevationem fumi*, diſſolutionem reipublicæ notat. *Excandeſcentia Jehovæ exercituum obſcurabitur terra.* Creſcente Dei indignatione totus Iſraël involvetur fumo erroris, & tradetur in reprobum ſenſum. *Eritque iſte populus quaſi pabulum ignis*: continuis diſſenſionibus quaſi lento igne atteretur. *Nemo in fratrem ſuum utetur clementia. Et ſcindet ad dextram & eſuriet, & comedet ad ſiniſtram & non ſatiabuntur: ſinguli carnem brachii ſui comedent.* Tanta erit Iſraëlitarum tum rabies & crudelitas, tum fames, ut, ſicut fera fame preſſa inter armenta ſævit, & modo a dextris modo a ſiniſtris obvia pecora jugulat, ita & ipſi inter fratres & proximos ſuos graſſaturi ſint. Et ſicut furioſos homines in manus quandoque ac brachia ſua ſævire cernimus, ita in eos quoque impetum facient, qui & cognatione ſibi proximi ſunt, & a quibus in adverſis rebus opem ſibi præſidiumque polliceri cæteroquin habebant. *Menaſſes Ephraimum, & Ephraim Menaſſem.* Tribus cætera conjunctiſſimæ, uno patre Joſepho ortæ, odiis flagrantes in mutuas ruent cædes. Tantumque abeſt ut præſidium ſibi in regno Judæ quærant, ut potius *ſimul contra Judam futuri ſint.* Vid. 2 Reg. XV. 37. Hæc ſunt mala excidii omina. *In omnibus his non avertitur ira ejus, ſed adhuc manus ejus eſt extenta.*

V. Et ſane ſub *Menachemo*, *Pul*, Aſſyriorum rex, invaſit terram, impoſito gravi tributo. 2 Reg. XV. 19. Dignum memoratu eſt quod obſervavit *Uſſerius*, *Pulum* hunc videri patrem fuiſſe *Sardanapali* qui ab eo Annal. *Sandan-pul* dictus ſit. Conſideratisque annis ab *Africano* & *Euſebio Pulo* aſſignatis, Tom. I. p. 83. quem ille *Acracarnem*, hic *Ocrazapem* vocat, atque ab initio *Nabonaſſari*, & (quem cum eo conjunctum fuiſſe exiſtimat *Uſſerius*) *Sardanapali* exitu, retro numeratis; hic ille ipſe quoque fuiſſe videri poſſet, qui prædicatione *Jonæ* Prophetæ ad reſipiſcentiam adductus fuerat. Ut hic etiam

viri *Ninivitæ* ſurrexerint in judicio cum gente iſta: & pœnitentem Ethnicum excitaverit juſtus Deus, ad pœnam de impœnitente Iſraële repoſcendam. In calculi certitudinem non lubet nunc ſcrupuloſius inquirere. At non potuit non placere pia viri ſancti obſervatio.

VI. De hac invaſione *Hoſeas* vaticinatur Cap. VII. 1. *Quum ſanaſſent Iſraelem, per Jeroboamum* ſecundum reſtituendo Iſraëlis terminos, 2 Reg. XIV. 25. 27. *manifeſta eſt pravitas Ephraimi*, quæ eſt via domus *Achab*; partim enim inſiſtebant viam *Jeroboami*, adolendo, quanquam in nomine veri Dei, extra locum quem Deus elegerat, & non per filios *Aaronis*; partim conteſſerabant *Achabo*, adorantes Baalem. Hæc pravitas tum maxime manifeſtata eſt quum Deus *Iſraelem ſanaſſet*. Tunc enim eluxit ſtudium mendacii, a quo neque beneficiis neque cladibus dimoveri ſeſe paſſi ſunt. Sequitur pœna. *Et fur venit. Sallum*, parricida, qui nullo jure imperium ſibi furatus eſt. *Effundit ſe exercitus in campis.* Is eſt exercitus *Pulis Aſſyrii*, qui monte decurrens velut amnis terram inundavit, acceptoque argento diſceſſit.

VII. *Alter* everſionis regni gradus eſt in *victoria Tiglat Pileſaris Aſſyrii*, qui armis in *Pecachum* verſis, totam *Galaaditin*, *Galilæam* & *Naphtalitim* pervaſtat, incolaſque in *Aſſyriam* abducit. 2 Reg. XV. 29. 1 Chr. V. 25. 26. *Sed quum prævaricati eſſent in Deum majorum ſuorum, & ſcortati eſſent ſectando Deos populorum ejus regionis, quos perdiderat Deus a facie eorum: ſuſcitavit Deus Iſraelis animum Pulis regis Aſſyriæ, & animum Tiglat Pileſaris regis Aſſyriæ, ut deportaret ipſos Rubenitas, & Gaditas, ac dimidiam tribum Manaſſis: itaque abduxit eos in Chelachum, & Chaborem, & Haram, & Nehar Gazanem, uſque in diem hunc.*

VIII. Et hanc quoque cladem Hoſeas prædixit. Cap. VII. 8. *Ephraim populis ſeſe miſcet. Iſraelitæ* cum *Syris* invenerunt conſilium occupandi regnum Judæ, tollendique cultum a Deo inſtitutum. Jeſ. VII. 1. 2. Hæc eſt culpa. Succedit pœna. *Ephraim factus eſt ut placenta non converſa*: quam prunis impoſitam ab uno latere uſtulari, & carbonem fieri neceſſe eſt. Innuitur deportatio partis dimidiæ regni in *Aſſyriam*, per *Tiglat Pileſarem*. Quod confirmatur ex verſu undecimo. *Et exiſtit Ephraim ut columba ſtolida, ſine corde. Ægyptium vocarunt, in Aſſyriam abierunt.* Id eſt, quum jam magnam partem abiiſſent Iſraëlitæ in *Aſſyriam*, omnesque facti eſſent *Aſſyrio* obnoxii, ſtolido conſilio *Ægyptiorum* imploraverunt ſuppetias: quod peſſime iis ſucceſſit, & extremi excidii cauſſa fuit. Hiſtoriam habes, 2 Reg. XVII. 3. 4.

IX. *Tertius* everſionis gradus eſt in *expeditione Salmanaſſaris*, qui pervaſtata cætera terra, anno nono regis *Hoſeæ*, ſexto *Hizkiæ*, poſt triennalem obſidionem *Samariam* capit, regem vinculis onerat, *Iſraelem* omnem reliquum in *Aſſyriam* deportat, & Barbararum gentium colonias in

Iſraëli-

Iſraëlitidem immittit. 2 Reg. XVII. 4. &c. Atque hic finis fuit Reipublicæ X. Tribuum, quæ ſub *regibus novemdecim*, quorum *primus Jeroboam* filius Nebathi, ultimus *Hoſeas* filius Selæ, juxta computationem viri Eruditi, ſtetit Annis CCXXXV. *Menſibus* VII. totidemque diebus. Alii tamen plures ei annos attribuunt.

X. Nihil horum non prædixit *Jeroboamo* idem ille *Abia Silonites*, qui primus ipſi ſpem regni fecerat. 1 Reg. XIV. 14. 15. *Itaque ſuſcitabit ſibi Jehova regem ſuper Iſraelem, qui excidet domum Jeroboami eadem die. Quid autem etiam nunc? præterea percutiet* Jehova *Iſraelem, quemadmodum agitatur arundo in aqua, & convellens Iſraelem, a terra optima quam dederat majoribus ipſorum diſperget eos procul, ultra ipſum flumen: eo quod fecerant lucos ſuos provocantes Jehovam.*

XI. Geminum eſt *Amoſi* vaticinium. Cap. V. 27. *Et transportabo vos* מהלאה לדמשק *ultra Damaſcum, dixit Jehova, cui Deo exercituum nomen eſt.* Stephanus prophetiam illam allegans Acto. VII. 43. pro *ultra Damaſcum* explicationis gratia dicit *ultra Babylonem.* Hoc ſenſu: non ſolum extra patriæ fines dulciumque arvorum terminos, qualis *Damaſcus* eſt terræ ſanctæ limes, ſed & ultra *Babyloniam* tranſportabimini, in locos magis diſſitos, extra terræ fere veſtræ notitiam, ac redeundi ſpem. Habebat Amoſus peculiarem ſuo tempore rationem, cur *ultra Damaſcum* diceret. Habebat & ſuam Stephanus, cur id *ultra Babylonem* interpretaretur. Ante Amoſi tempora *Haſael* Rex *Damaſci* magnis cladibus terram X. Tribuum affecerat, nonnullisque interemtis alios, uti credibile eſt, in *Syriam* captivos abduxerat. 2 Reg. X. 32. 33. Pergit itaque Propheta majorem iis calamitatem denunciare: fore ut brevi ultra *Damaſcum* longius deportentur. Quam autem longe, quum non definiret; definivit illud Stephanus: nimirum ultra *Babylonem*, in fines *Mediæ*. Quod & eventus comprobavit. Non eſt ergo neceſſe, ut Stephani allegationem in mendo cubare exiſtimemus: quum Stephanus, nihil quidem præter veritatem dicens, ſed explicationis ergo *Amoſi* vaticinio aliquid ſuperaddens, ex ejusdem Spiritus qui Amoſum prophetare fecerat inſtinctu, illud non corruperit, quod abſit! ſed luculenter illuſtraverit.

XII. Nec hoc uno modo Stephani verba cum Amoſi mente conciliari poſſunt. Obſervavit *Samuel Petitus*, Vir doctiſſimus, Amoſi vaticinium in hunc ſenſum poſſe verti: *Submovebo vos longinquius, quam ſubmota eſt Damaſcus.* Nimirum cum *Rezine Syrorum* Rege, cujus metropolis *Damaſcus* erat, conjuraverat *Iſraelitarum* Rex *Pecachus*, ad regnum *Judæ*, familiamque Davidis, ex qua naſciturus Meſſias erat, excindendam. Jeſ. VII. 2. 2 Chr. XXVIII. 6. 7. 8. Neuter tantum ſcelus impune tulit. Uterque eundem ſenſit vindicem. Nam *Tiglat Pileſer* Rex *Aſſyriæ*, interfecto *Rezine*, deſtructo regno *Syrorum*, everſa *Damaſco*, populum

Damaſcenum deportat. 2 Reg. xvi. 9. Dein impetu belli in *Pecachum* verſo, partem X. Tribuum captivam abduxit. Sed graviora reſiduis Iſraëlitis incommoda nunc prædicuntur. Fore ſcilicet, ut deportentur ulterius quam deportati *Damaſceni* ſunt. *Damaſceni* autem exportati ſunt in *Kiram.* 2 Reg. xvi. 9. juxta Amoſi prophetiam Cap. i. 5. ſive ſit ea *Ptolomæi* Κερήνα, interpretibus *Cyrna*, Mediæ urbs mediterranea, quod *Bochartus* conjicit; ſive *Albaniæ* pars ubi Κύρος fluvius eſt, eidem *Ptolomæo* memoratus, quod *Grotius* opinatur: ſive *Syriæ pars* Κύῤῥος vel Κυῤῥιστική, *Ptolomæo* quoque agnita, quod *Coccejus* obſervat, ſive denique *Babyloniæ* civitas, quæ *Ptolomæo Chiriphe* appellatur, quod *Petitus* mavult: id utique conſtat, bene, & ad mentem Amoſi, Stephanum dixiſſe, ultra Babylonem deportatum eſſe *Iſraelem*, quippe in quam, vel etiam ultra deportata ſit *Damaſcus*: cujus *Damaſci* deportationem ea Iſraëlis citeriorem fore, prophetavit Amoſus.

XIII. Jeſaias non ipſum modo excidium prædixit: ſed & *Tempus* illius prædefinivit. Jeſ. vii. 8. וּבְעוֹד שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם *Deinde intra ſexaginta quinque annos confringetur Ephraim ut non ſit populus*: non ut prorſus *non ſit*, ſed ut *populus non ſit*, ut rempublicam non habeat. Cæterum non exigua difficultas eſt, ut juſtam horum annorum computationem inveniamus. Id certum ab eo tempore quo Jeſaias prædicavit ad deportationem X. Tribuum non fluxiſſe ultra annos xxiii. Quod hoc pacto demonſtratur. Edita hæc prophetia eſt temporibus *Achazi.* verſ. i. Excidium X. Tribuum incidit in vi. *Hizkiæ*: qui eſt ix. Hoſeæ Regis Iſraël. 2 Reg. xvii. 6. col. cum xviii. 1. *Achaz* ad ſummum non niſi xvi. annos regnavit: quibus adde Hizkiæ vi. habebis xxiii.

XIV. *Grotius* ergo ut difficultati medeatur, textum ſollicitat. *Omnino*, inquit, *videtur error eſſe in ſcriptura Hebraica, addito* ים *ad* שש. Jubet ergo legi שש וחמש *ſex & quinque*, id eſt, undecim. *Ex quibus duo*, inquit, *pertinent ad ultima tempora Phaceæ Regis*: *novem autem ad tempora Hoſeæ itidem regis X Tribuum. Vide 2 Reg.* xv. 27. *&* xvi. i. *&* xviii. 10. *videbis hæc eſſe veriſſima.* Verum enimvero hoc non ſolertia eſt aliqua medelam facere difficili pericopæ, ſed ſævis eam ſtigmatis inurere, & truculenta manu truncare. *Primo* enim tam audax mutatio contra codicum omnium, omniumque antiquarum verſionum, fidem eſt. *Deinde* abſonum eſt Hebraiſmo, loco *undecim, ſex & quinque*, dicere; cujus locutionis, aut quæ ei ſimilis ſit, nullum, opinor, e Scripturis exemplum dabit. *Denique* nihil eſt in allegatis locis quo temerarium id ſuum adſertum fulciat. Nulla enim certitudine, imo ne probabilitate quidem ulla inde conficitur, duobus annis ante finem *Phaceæ*, ſive *Pecachi*, hæc Jeſaiæ dicta eſſe. Procul a nobis audaces illiuſmodi hariolationes ſint.

XV. Reſtat ergo ut initium hujus computationis ad antiquiora refera-

referamus tempora. At quæ tandem? Poſt Hebræos, ex Chriſtianis interpretibus quam plurimi conjectant ad Amoſi prophetiam reſpici. Quaſi dixiſſet vates: Ego Jeſaias repeto, confirmo, & illuſtro prophetiam Amoſi, qui jam ante annos fere XLV. ruinam & exitium denunciavit Iſraëlitis X Tribuum, Am. IV. 23. V. 27. atque ipſi etiam Damaſco, Am. I. 3. denuncioque, quod non denunciavit Amoſus, intra LXV. annos a vaticinio iſto Amoſi computandos, paullatim atterendum, tandem conterendum Iſraëlem eſſe, ut populus eſſe deſinat. Anni autem iſti ita conficiuntur. Prophetavit Amoſus anno XXV. Regis *Uſſiæ*, biennio ante terræ motum. Am. I. I. qui incidit in annum *Uſſiæ* XXVII. Jam ſi a XXV. anno *Uſſiæ* computes, reſtabunt ex annis *Uſſiæ* (qui LII. annis regnavit) anni XXVII. His adde XV. annos *Jothami*: & XVI. *Achazi*, denique VI. *Hizkiæ*, invenies annos LXV. Ita *Cornelius a Lapide*. Cum quo plerique interpretes faciunt.

XVI. Sed ne ſic quidem omnia ad certum liquidumque deducta ſunt, nullus ut remanſerit ſcrupulus. Nam ut omittam quod nulla Amoſiani vaticinii apud Jeſaiam exſtet mentio: ſi ab ejuſdem rei prophetia aliqua annorum computatio ordienda ſit, quæ cauſſa dici poteſt cur non potius ab illa *Abiæ Silonitæ*, quæ nec diſerta minus, & multo antiquior, ad ipſamque regiam conjugem facta eſt? 2. Reg. XIV. 15. Deinde & id gratis ſumitur, terræ motum factum eſſe anno XXVII. *Uſſiæ*: conſequenter vaticinium Amoſi incidere in ejus annum XXV. Id enim ſacræ literæ nuſquam dicunt; imo potius contrarium. Prophetavit Amos quum *Uſſias* Judæ, *Jeroboamus* ſecundus Iſraëlis Rex eſſet. Amoſ. I. I. *Jeroboamus* autem non regnavit cum *Uſſia* niſi annos XIV. Ponamus ergo verbum Domini factum eſſe ad Amoſum anno ultimo *Jeroboami*, terræ motus factus erit XVI. *Uſſiæ*. Qua obſervatione omnes illas Hebræorum & qui eos ſequuntur rationes prorſus turbari clarum eſt. Vide ſis Celeberrimum *Coccejum in Amoſ.* I. I.

XVII. Quid ergo? inquies. Omnia ex facili fluunt, ſi, quod Clariſſimus *Coccejus* contendit, computationem incipere liceat a morte *Jeroboami* ſecundi, in qua abolitum eſt legitimum regnum Iſraëlis. Nam *Zacharias* filius ejus tarde ad gubernacula admotus eſt, & non niſi ſex menſes imperio potitus: reliqui fures potius ac prædones fuerunt, quam reges, uti paragrapho ſecundo explicuimus. Docet ergo Jeſaias LXV. annis poſt abolitum regnum, populum quoque confractum iri ne ſit populus. Non eſt inſolens ſcripturis ut æram vetuſtiorem a ſua conſummatione denominent: cujus rei ex libro judicum varia proferuntur exempla. Certum utique eſt, non poſſe huic numero ſuam conſtare rationem, ſi computationem ab eo ordiaris tempore quo hæc a Jeſaia prædicata ſunt. Sic enim finirent anni LXV. prope in medio regni *Manaſſis*. Tam diu autem ſtetiſſe

regnum

regnum *Iſraelis*, aut aliquam tunc in eo publici ſtatus faciem fuiſſe, ſi quis aſſerat; is ſe ſacræ hiſtoriæ auctoritate deſtitutum, imo convictum, inveniet. *Aſarhaddon Sennacheribi* filius, quum *Manaſſem*, non diu poſt regni ſui peſſima initia, captivum *Babylonem* duxit, nullas regni *Iſraelitici* reliquias ſecum duxiſſe legitur. Non eſt igitur nimis urgenda diſtricta ſignificatio particulæ בעוד *abbinc* quaſi initium ſuum in præſenti iſthoc tempore haberet. Sique ad ſuperiora adſcendendum eſt, quod ipſa rei cogit evidentia, quam potius æram eligemus præ illa quæ & notabilis admodum in iſto populo fuit, & unde annorum quæſitus numerus facile ac certo ſubducitur? Porro ſubductio iſta hoc pacto fit. *Jerobeam* moritur anno regni XLI, id eſt XV. *Uſſiæ*. Superſunt ergo anni *Uſſiæ* XXXVII. Nam imperavit in univerſum LII. *Jothami* vigeſimo, id eſt quarto poſt mortem ejus, *Hoſeas* filius *Elæ*, rex Iſraëlis fit 2. Reg. XV. 30. Nono *Hoſeæ* capta eſt Samaria, & deportatus Iſraël. Adde ſic

37.	Uſſiæ.
19.	Jothami.
9.	Hoſeæ.
Summa 65.	

Sed nimis fortaſſe in Chronologicis numeris diligentes fuimus: ſi modo nimia ea diligentia exiſtimari debeat qua lux aliqua Dei verbis affunditur, aut nos certe in eorum cognitione proficimus, in quibus nihil minutum eſt, nihil quod impenſiſſima cura noſtra dignum non ſit. Attamen ad amœniora nunc deflectentes cœptam perſequamur hiſtoriam.

XVIII. Memorabile eſt quod paullo ante ultimam Tribuum deportationem factum narratur: 2. Chr. XXX. 11. &c. non paucos ex *Aſere*, *Manaſſe* & *Zabulone*, *Ephraimo* & *Iſachare*, invitatos ab *Hizkia* ſtitiſſe ſe Hieroſolymis, & celebraſſe Paſcha: quo finito cum Judæis egreſſi per civitates Judæ, Ephraimi etiam & Manaſſis, inſtrumenta idololatriæ, & loca ei dicata, fregerunt, ſucciderunt, deſtruxerunt; ad ſua deinceps & ſuas quique urbes reverſi. 2. Chr. XXXI. 1. Omnia hæc ultimam deportationem præceſſiſſe, hinc colligitur: quod reformatio *Hizkiæ*; cujus vel pars vel appendix certe celebratio Paſchatis illius fuit, facta ſit anno regni ejus primo. 2. Chr. XXIX. 3. Deportatio autem anno ſexto. 2. Reg. XVIII. 10.

XIX. Non impetrat adſenſum *Grotius*, qui ad ea hæc oppida reſtringit, quæ Reges Judæ per bella ſibi acquiſiverant: eo quod extra loca ſuæ ditionis idola frangendi legem non haberent. Etenim non immerito dubitatur, an eo tempore tales urbes decem Tribuum ſub dominio Regum Judæ fuerint. *Joaz* enim Rex Iſraëlis, *Amaſiæ* victor, ipſam Hieroſolymam muris, templum auro argentoque orbavit, obſidibus ſecum ſumtis Samariam. 2. Reg. XIV. 12. Quis credat eum tunc urbes aliquas ſuæ ditionis reliquas feciſſe Judæis? *Achaz* autem, *Hizkiæ* pater, Judæam tutari non potuit, nedum Iſraëlitarum fines invadere. Jeſ. VII. 1. Porro *Hizkias*, cujus

cujus initio hæc contingebant, nihil adhuc bello egerat. Mirum ergo ſi quæ loca de X. Tribubus ſub imperio ipſius fuerint. Sed & id diſerte textus habet, *Hizkiæ* tabellarios ad redintegrationem ſinceri cultus hortantes, ISRAELITIDEM OMNEM A BERSEBA AD DANEM *uſque* percurriſſe. 2. Chr. XXX. 5. adeo ut ex ſingulis fere urbibus aliquot collecti pio iſti operi manum admoverint, & Judæa repurgata, niſi poſtquam *in Ephraimo & Manaſſe abſolviſſent*, non acquieverint.

XX. Tota terra Iſraëlis terra Jehovæ erat: quam excelſis ariſque aut lucis polluere, nefas. Nihil igitur præter legem fecerunt Iſraëlitæ, quum animante *Hizkia*, ſuam quoque regionem fœdis iſtis abominationibus iverunt expurgatum. At, inquies, quomodo hoc fieri potuit in ditione alieni Regis, qui nihil ſibi cum *Hizkiæ* religioſa ἀκριβεία commune eſſe voluit? Reſpondeo: tempus tunc fere ἀναρχίας in Iſraëlitide fuiſſe, *Hoſea* rege in arctum redacto, multiſque urbibus *Aſſyrio* jam parentibus. Denique Divinus iſte impetus fuit: qui omni hominum imperio major eſt, atque validior. Et hæc quidem de *everſione Regni X Tribuum* pro inſtituto noſtro ſufficiant.

CAP. III.

Status populi poſt cladem Aſſyriacam, quod ad eos qui in terra remanſerunt.

I. *Geminus Iſraëlitarum poſt everſum regnum ſtatus.* II. *Nonnulli ex plebe ab Aſſyriis in terra relicti: prædicente id Jeſaia Cap.* XVII. 3. & ſeq. III. *Concinente Amoſo. Cap.* III. 12. IV. V. *Atteſtante Hiſtoria.* VI. *Reſidui illi neque Divinæ legis peritia, neque numinis metu admodum præditi fuere.* VII. *Eorumque multi Barbaris ſe Cuthæorum matrimoniis implicuere,* VIII. *Jojadæ filius qui Sannebalathi Horonitæ filiam duxit, Neh.* XIII. 38. *non eſt Manaſſes Jaddi Pontificis frater.* IX. *Mixturam matrimoniorum ſecuta mixtura religionis eſt.* X. *Cui miſcellæ religioni firmandæ plurimum inſerviit Manaſſis ambitio, templum ædificantis & Pontificatum ſibi arrogantis, in monte Garizim.* XI. *Hic caput factus eſt ſectæ Samaritanorum.* XII. *Quæ legis quidem Moſaicæ ex parte ſtudioſa videri aliquando voluit, ſed Prophetas rejecit.* XIII *Imo nec legis ſatis retinens fuit, præſertim in rebus adverſis.* XIV. *Nam in rebus proſperis Judæorum propius ad eorum ſacra acceſſerunt.* XV. *Semper tamen manſerunt de templis jurgia, futilibus ſæpe argumentis agitata.* XVI. *Quamvis validiora fuerint a Parte Judæorum.* XVII. *Peſſimo auſu Divinam legem corruperunt Samaritæ, ut favere inſtitutis ſuis videretur.* XVIII. *Quæ corruptiones quando factæ ſint, in obſcuro eſt*

XIX. *Admodum exoſi Iſraelitis Samaritani fuere: maxime priſci illi Idololatræ.* XX. *Nam de poſterioribus, qui legem ſuſceperant, paullo clementius judicatum eſt.* XXI. *Illuſtrant hæc hiſtoriam Evangelicam.* XXII. *Dominus Jeſus inconſiderata iſta odia ſermone & exemplo ſuo damnat.* XXIII. *Non defuere ex Iſraelitis in terra ſua a Salmanaſſare relictis, qui conſtanter Deo adhæſerunt.*

I. POST *everſionem Regni* per Aſſyrios, *Status* populi conſiderari poteſt bifariam; partim quoad eos QUI IN TERRA REMANSERUNT; partim quoad DEPORTATOS IN EXTERAS REGIONES.

II. Non enim tam generalis hæc deportatio fuit, quin nonnulli ex viliore plebe RELICTI ſint. Prædixerat id accurate Jeſaias Cap. XVII. 3. 4. 5. 6. *Deſinet munitio ab Ephraim. Erit autem tempore illo quo attenuabitur gloria Jacobi, & pingue carnis ejus emaciabitur: erit, inquam, perinde ac ſi colligeret meſſor ſegetem, & brachium ſpicas demeteret: denique erit ut qui legit ſpicas in convalle Rephaim.* Ita fiet *meſſis* populi, ut tollantur quidem ex loco ſuo, quemadmodum ſeges per falcem ſeparatur ab humo & radice: non tamen projiciantur conculcandi, aut ut ſpinæ ac tribuli comburantur, ſed *brachio meſſoris*, *Dei* per *Aſſyrios*, veluti ſpicæ inter ſecandum retineantur, in alium locum *tranſportentur*, denique *in manipulum colligantur*: quemadmodum paſſim a meſſoribus fieri ſolebat in fertili convalle *Rephaim*, prope *Hieroſolymam*. Exponitur itaque parabola iſthac partim *ira*, partim *clementia* Dei adverſus Iſraëlem. *Illa* in *demetendo*, & *tranſportando* populo: *iſta* in *retinendo*, & *recolligendo* in armum ac manipulum. Pergit propheta: *Tantum relinquetur in eo racematio, ut quum ſtringitur olea, duæ treſve baccæ in vertice ſummi rami: quatuor aut quinque in ramis ipſius frugiferæ, dictum Jehovæ Dei Iſraëlis.* Pertinet hoc ad reſiduum populi in terra remanens: quod exiguum futurum erat ac contemtum, non tamen omni prorſus vita ac vigore deſtitutum.

III. Concinit Amoſ. III. 12. *Sic ait Jehova; quemadmodum eripit paſtor ex ore leonis duo crura aut particulam auris: ita eripientur Iſraëlitæ, qui deſident Samariæ in latere lecti, & in crure ſpondæ. Iſraël* comparatur *ovi dilaceratæ. Aſſyrius* hoſtis, *Leoni. Deus*, *Paſtori*, qui particulas quaſdam direptæ pecudis ſervat. Hæ ſunt Iſraëlitarum reſidui, ſed pauci numero, *duo*: humiles conditione, non caput, non brachia, non cor, ſed *crura*: & debiles viribus, uti qui *in latere lecti*, in *tibicine ſpondæ* ægri defectique jacent. Talis iis futura erat terra ſua. Non, ut olim, ſedes lautitiæ ac deliciarum.

IV. Prophetiæ reſpondet hiſtoria. De *Simeonitis* enim refertur, eos tempore *Hizkiæ* regis, novas terras occupaſſe, incolas internecione devoviſſe, paſcua eorum gregibus ſuis ſumſiſſe, *ibique habitaſſe uſque in eum diem* quo conſcripti ſunt Chronicorum libri. 1 Chron. IV. 24. 38. 41. item

quin-

quingentos eorum cecidiſſe reſiduum quod evaſerat Amalecitarum, ibique conſimiliter in eundem uſque diem habitaſſe. Scripti autem ſunt Chronicorum libri, vel ab ipſo *Ezra*, ut pleriſque creditum eſt, vel certe ab aliquo qui ei fuit σύγχρονος; poſt reduces Babylone Judæos. Nam & reductionis ex captivitate Babylonica meminerunt 1 Chr. IX. 1. 2. 2. Chron. XXXVI. 22. & poſteri *Zerubbabelis*, cujus ductu liberatio illa cœpit, enumerantur Cap. III. 19. Alterutrum ergo neceſſe eſt, vel geſta hæc eſſe ante annum ſextum *Hizkiæ*, & ſic *Simeonitarum* iſti *Aſſyriacam* captivitatem evaſerint: vel poſt, & ſic produnt numerum aliquem relictorum a *Salmanaſſere.*

V. Sed nec illud prætereundum quod memoratur 2 Chron. XXXIV. 6. 9. *Joſiam* nimirum, *Hizkiæ* pronepotem, multis annis poſt deportatas præcipuas familiarium, urbes *Manaſſis, Simeonis, Ephraim, Nephtalitarum*, maximam partem vaſtatas, ab inſtrumentis idololatriæ repurgaſſe, & a reliquiis earum tribuum ſacrum exegiſſe & reportaſſe tributum. Pro iiſdem etiam Deum conſuluiſſe. verſ. 21. Superfuere igitur nonnulli.

VI. Reſiduos hos nec Sacrarum *legum* magna *peritia*, nec *numinis metu* admodum præditos fuiſſe, ex eo colligere eſt, quod *Cuthæi, Avæi, Hamathæi*, ſimileſque novi colonii ab *Aſſyriis* in *Iſraëlitidem* tranſmoti, & ob neglectum religionis, per leones, a Deo immiſſos, caſtigati ac peſſime habiti, ab Rege *Aſſyriæ* ſacerdotem petierint, *qui ritus Dei iſtius regionis eos condocefaceret.* 2 Reg. XVII. 24. Quæ ſupinam penes Iſraëlitas ſuperſtites religionis ignorantiam ac negligentiam arguunt.

VII. Cum iſta *Barbararum* gentium fece, multos qui remanſerant *Iſraëlitarum*, matrimoniis coaluiſſe, non modo ex genio abjectioris illius popelli probabile eſt: ſed vel ex eo maxime, quod nequidem reduces *Babylone Judæi*, imo ex optimatibus ipſis, *Samaritanorum* ſive *Cuthæorum* affinitatem ſpreverint. Cujus rei turpe exemplum præbuit aliquis e filiis *Jojadæ* filii *Eliaſibi* ſacerdotis ſummi, gener factus *Sanballatho Horonitæ*, quem eo nomine fugavit *Nehemias.* Nehem. XIII. 28.

VIII. Non bene a viris quibuſdam doctiſſimis aſſeritur, eum quem *Nehemias* indigitat *Jojadæ* filium, *Manaſſem* fuiſſe *Jaddi* Pontificis fratrem, qui *Sanneballathi Cuthæorum* Principis filiam uxorem ſibi deſpondit: cujus hiſtoriam *Joſephus* habet. Nam *Manaſſes* ille non fuit filius *Jojadæ*, ſed *Jonathanis*, quem Joſephus *Johannem* vocat, *Iojadæ* nepos: illiuſque ſocer *Sanneballathus* non fuit *Horonita* ille, qui ſub *Artaxerxe* præfecturam habuit; ſed ei cognominis *Cuthæus* aliquis, qui *Bagoſæ* ſucceſſit, qui ſatrapa miſſus in *Samariam* fuit a *Dario*, rege ultimo Perſarum, quod expreſſim annotavit Joſephus. Vid. *Petavi. de Doctri. Temp. lib.* XII. *cap.* XXV. *Iacob. Cappel. Hiſto. Sacr. & Exot. ad A.* 3366. *Huetii Demonſt. Evang. Propoſ.* IV. *De libris Ezræ. Paragr.* IV. *p.* 305. *Edit. in Octav.* Antiq. lib. XI. c. VII. & VIII.

IX. *Mixturam* hanc *matrimoniorum* comitata aut conſecuta eſt *mixtura Religionis*; quæ a germano ac puro *Judaiſmo Apoſtaſia* quædam ac defectio fuit. Nam ſicuti Samaritani, accepta a Sacerdote lege, Deum quodammodo revereri ac colere cœperunt, ita & priſcæ ſuæ ſuperſtitionis reliquias aliquas Iſraëlitis apud eos commorantibus, iis præcipue quibuſcum affinitate juncti erant, affricuiſſe credibile eſt. Vix enim unquam factum eſſe animadvertimus, ut non gentilia iſta ac profana matrimonia inſignem morum religionisque corruptionem induxerint. Vide Neh. XIII. 26.

X. Maxime autem miſcella iſta religio ſtabilita eſt, poſtquam is quem modo dixi *Manaſſes*, craſſiore *Cuthæorum* ſuperſtitione aliquantum reformata, temerario auſu multa viciſſim alia iis obtruſit, quæ a recta Divini canonis norma plurimum recedunt. Ad quæ fœdus eum ambitus impulit. Nam quum ob vetitos hymenæos aditum ſibi Hieroſolymis ad honores præcluſum eſſe cerneret, ad *Sanneballathum* ſocerum profectus, ſe quidem filiam ejus amare dixit, nolle tamen propter eam ſacerdotio privari, qui honor & gentilitius ſit ipſi, & apud Judæos maxima ſemper in æſtimatione fuerit. Reſpondit *Saneballathus*, ſe ipſi non *ſacerdotium* ſolum conſervaturum, ſed & *Pontificatum* paraturum, & totius ſuæ provinciæ principem facturum, modo filiam ſuam uxorem retineat: templum etiam ædificaturum Hieroſolymitano ſuppar in monte *Garizim*, qui imminet *Samariæ* reliquis montibus celſior. Dictum factum. *Alexandro* permittente ſtructum ibi ſanctuarium. *Manaſſes* conſtitutus Pontifex. Sacerdotes multi, alienigenarum connubiis impliciti, ad *Manaſſen* defecerunt *Sanneballatho* præbente eis & pecuniam, & agros colendos, & domicilia, ac modis omnibus adjutante ambitionem generi. Fuit autem, ut Hebræa Hiſtoria loquitur, *ſanctuarium illud in lapidem offenſionis, & in petram offendiculi:* ſtructum enim erat in æmulationem atque invidiam Hieroſolymitani; ſicut olim vituli in *Dan* & *Beth-El.* Neque erraverit profecto, qui templum illud Sichimiticum *azylum* appellaverit *hominum ſceleratorum. Etenim*, quod *Joſephus* annotavit, *ſi quis apud Hieroſolymitas, aut illiciti cibi ſumti, aut violati ſabbati, aut ſimilis forte criminis reus ageretur, ad Sichimitas confugiebat, calumniam ſeſe paſſum dictitans.* Stetit autem templum illud per annos ferme ducentos, donec flamma ferroque *Hyrcani* abolitum eſt. *Joſeph. antiq. lib.* XI. *cap.* VIII. *Zemach. David. p.* 26. *Juchaſin, fol.* 14. *col.* 2.

XI. Hoc modo *Manaſſes* caput factus eſt ſectæ SAMARITANORUM. Turbæ miſcellæ ex Barbaris Iſraëlitidis colonis, Iſraëlitis antiquis qui iiscum coaluere, & Judæis aliquot ad eos profugis. Quorum religio uti aliquid ex vero traxit; ita & plurimis inquinata fuit erroribus. Taceo de Idololatria, & circumciſione in nomine montis *Gerizim*, de imagine *columbæ* in montis cacumine inventa Templo ſuo impoſita, ac religioſe cul-

culta, quæ conſtanter iis a Judæorum magiſtris exprobrata invenimus. Fortaſſe enim, ex odio magis quam ex vero, poſteris adſcripta, quæ male a parentibus patrata fuere. Nimirum non incongrue Samariæ tempora ſub ſecundo Templo partiaris in *Ethniciſmum* cum aliqua tamen & exigua *Judaiſmi* mixtura, ante conditum Templum Garizitanum: & exinde in *Samaritiſmum*, prout is erat ſecretus a *Judaiſmo*, at eum tamen magna parte mentiebatur, ex quo *Manaſſes*, & cum eo Judæorum multi, ſe antiquis Samaritis junxerunt. Tunc enim *Samaritica* religio quaſi *ſecta* quædam *Judaica* conſiderari cœpit: quippe quæ nec mere gentilis, nec vere Iſraëlitica erat. Non male hactenus auctor *Juchaſin*: *Tunc in partes itum eſt, Iſraeli. Pars ſecuta eſt* Simeonem Juſtum, Antigonumque *diſcipulum ejus, eorumque Scholam; prout didicerant illi ab Ezra & Prophetis: pars* Sannebalathum *generumque ejus; obtuleruntque ſacrificia extra templum Dei, rituſque inſtituerunt e corde proprio.* Conſentit *Zemach David*, qui & *ſectam* nuncupat, & commentitias iis cærimonias imputat: הכת הזה חקקו חקים ומשפטים אשר מלבם ברו *ſecta hæc conſtituit ſibi ſtatuta & judicia quæ ex corde ſuo finxerat*; nequaquam pure ſuſcepta religione, prout eam Deus per Moſen & Prophetas populo Iſraëlitico tradiderat.

Fol. 14. col. 2.

Part. I. p. 26.

XII. Legem quidem Moſaicam agnoverunt, ac *Maimonide* teſte, eam acceperunt על פשוטה, *ſecundum ſenſum literalem, ac præcepta quæ apprehenderunt obſervarunt accuratiſſime, adeo ut habiti fuerint pro credentibus in legem, & unum ſolum Deum agnoſcentibus.* Addit *Obadias de Bartenora*: *omne præceptum ſcriptæ legis quod tenuerunt id eos accuratius ac longe diligentius obſervaſſe ipſis Iſraelitis.* Attamen in eo religionis peſſimi fuere corruptores, quod contra expreſſum numinis mandatum alibi templum exſtruxerint quam eo loco quem ſibi elegerat Dominus; quodque Divinorum vatum ſacratiſſima Oracula vaniſſimis de cauſſis proterve ac contumelioſe rejecerint. Ita enim vulgo de iis traditur: quamvis & dubitandi cauſſas doctiſſimus adferat *Lightfootus*.

Super Berachot cap. VIII. §. VIII.

Cap. VII. §. I. ejuſdem tractat.

Ad Joh. IV. 15.

XIII. Sed ne Moſaicæ quidem Legis ſatis fuere retinentes, præſertim ſi pericula ingruerent. Quum enim furioſus ille *Antiochus Epimanes* potius quam *Epiphanes* dicendus, crudeliter admodum in Judæos religionis nomine ſæviret, epiſtola ad Antiochum data proteſtabantur Samaritæ: *Majores quidem ſuos compulſos crebris regionis ſuæ peſtilentiis, & inductos veteri quadam ſuperſtitione, morem feciſſe obſervandi eam feſtivitatem quæ apud Judæos vocatur Sabbathum: & exſtructo in Garizino monte templo innominati numinis, ſolemnes in eo victimas immolaſſe. Nunc autem rogare ſe Regem, ut mandet* Apollonio *Præſidi*, & Nicanori *procuratori Regio, ne quid poſthac ſibi moleſti ſint, quaſi hærentibus in eodem cum Judæis crimine, a quibus non moribus minus quam origine diverſos ſe eſſe profitentur: utque templum quod hactenus nullius Dei titulum habuerat*,

Joſeph. Antiq. Lib. XII. Cap. VII.

rat, poſthac vocetur Jovis Græcanici. Quæ aperta erat Moſaicæ religionis abnegatio.

XIV. Poſtea tamen, quum, ceſſante perſecutione, florentiores Judæorum res erant, propius iterum ad eorum ſacra acceſſerunt. Nam, ut alibi obſervatum a Joſepho eſt, *hoc ſunt ingenio Samaritæ ut in rebus Judæorum afflictis negent ſe cognatos: quum vero affulgere iis fortunam viderint, confeſtim in ſocietatem irrunt, attinere ad ſe affirmando, & a Joſepho ejuſque filiis & Manaſſe* & *Ephremo ſeriem generis ſui deducendo.* Unde etiam in Evangelio Samaritana illa *Jacobum patrem ſuum* nuncupat, fidemque in Meſſiam, tanquam ad ſe quoque pertinentem, profitetur Joh. iv. 12. 25.

Antiq. lib. xi. cap. viii.

XV. Remanſerunt interim perpetua de Templo jurgia. Mirum autem dictu eſt, quam futilibus utrimque argumentis cauſſam ſuam tam *Judæi* quam *Samaritæ* egerint. Eorum ſpecimina quædam ex Rabbinicis ſcriptis in lucem prodidere Viri eruditiſſimi. Narratur in *Bereſchit Rabba Sect.* lxxxi. *R. Iſmaelem* filium *Ioſephi*, quum orandi gratia proficiſceretur *Hieroſolymam*, tranſiiſſe per montem *Garizim. Videns eum Samaritanus aliquis, dixit, quonam tu? Et ille, eo precatum Hieroſolymis. Cui alter: Nonne præſtaret orare in monte hoc benedicto, quam in iſto maledicto? At ille; ego dicam, cui rei vos ſimiles ſitis, cani ſcilicet cupido cadaveris. Vos pariter, quum ſciatis idola eſſe ſub hoc monte occultata, ſicut dicitur Geneſ.* xxxv. 4. & Jacob abſcondit ea, *omni aviditate poſt ea ferimini.* Sic ſcilicet pro ſuo templo pugnabat *Judæus.* Sed & *Samaritam* audiamus, ex eodem in Geneſin commentario. *R. Jochanan proficiſcens Hieroſolymam ut orrret, tranſiit per montem iſtum. Videns eum Samaritanus quidam dixit ei, quo tendis? Et ille, eo precatum Hieroſolymis. Cui alter, nonne præſtaret tibi orare in hoc monte benedicto, quam in domo iſta maledicta? Unde autem hic mons benedictus? ait ille. Cui Samarita:* דלא טף במוי דמבולא *quia non inundatus fuit aquis diluvii.* Idem fere repoſitum eſt *Rabban Jonathani*; cui interroganti, cur montem iſtum pro ſancto haberent, reſpondit Samarita, *quia non eſt punitus aquis diluvii.* Quumque argumentum poſceretur, allegavit Ezech. xxii. 24. *Fili hominis dic ei: Tu es terra non mundata, non compluta in die furoris.*

Jacob. Capp. xi. in. Joh. 20. Lightfoot in eund. loc.

Sect. xxxii.

Elle Haddeb. Rabba. Fol. 292. col. 2. 3.

XVI. At credibile eſt validioribus utrimque rationibus eſſe pugnatum, quum capitis periculo utriuſque templi cauſſa diſceptabatur apud *Ptolomæum Philometorem.* Orta enim apud *Alexandriam* ſeditione *Judæos* inter & *Samaritas* de utriuſque gentis ſacris; dum *Judæi* contendunt, juxta Moſis præſcripta *Hieroſolymitanum* templum eſſe legitimum, *Samaritæ* vero *Garizitanum*: provocatum eſt ad Regem & conſeſſum purpuratorum, ea lege, ut utrius partis cauſſidici ſuccumberent morte multarentur. Patrocinabatur Samaritis *Sabbæus* cum *Theodoſio*, Hieroſolymitanis Judæis *Andronicus Meſſalami* filius, juraveruntque per Deum & Regem, ſe

Joſeph. Antiq. lib. xiii. cap. vi.

ex

ex Lege probationes allaturos eſſe, rogaveruntque Regem ut necaret eum, qui jus jurandum non ſervaſſe deprehenderetur. Itaque Rex, multis amicorum in conſilium adhibitis, conſedit cauſſam auditurus. Et quum *Sabbæus* ac *Theodoſius* conſenſiſſent *Andronico* ut prior diceret, orſus is eſt *Hieroſolymitani* templi ſanctitatem ex lege probare, oſtendens per continuas Pontificum ſucceſſiones Sacerdotii uſque in ſua tempora propagationem, & ab omnibus Aſiæ Regibus majeſtatem ejus loci honoratam donariis: *Garizitani* vero, ac ſi omnino nullum eſſet, nunquam ab his habitam rationem. His & ſimilibus rationibus perſuaſit Regi, ut decerneret *Hieroſolymitanum* eſſe ex ſententia Moſis conditum, *Sabbæum* vero & *Theodoſium* addiceret ſupplicio.

XVII. At non eſt manſum intra diſputationis terminos. Auſi ſunt *Samaritæ* ſacrilegas manus in ipſam Dei legem injicere, immani eam facinore ſtuprantes, ut ſuperſtitioni ſuæ patrocinari videretur. Quum dixerit Iſraëlitis Deus: Deut. XXVII. 4. *Eritque quum tranſieritis Jordanem, ut erigatis lapides iſtos quos ego præcipio vobis hodie* בהר עיבל IN MONTE EBAL: impudentiſſimi mortalium ſuſtinuerunt ſacroſancta Domini verba violare, iiſque ſubſtituere בהר גריזים IN MONTE GERIZIM. Neque hic ſubſtitit audacia. Ipſam *Decalogi* legem aggreſſi ſunt, qua nulla unquam lex poſt homines natos pluribus ſe Divinitatis inviolabiliſque ſanctitatis argumentis mortalium conſcientiæ approbavit: decemque illius mandatis undecimum addidere, nempe ſcelus proprium. Duobus in locis Decalogus enarratur, videlicet Exod. XX. ubi primum datus eſt, & Deut. V. ubi ſolemniter repetitur. Utrobique præceptum illud ſuum Dei mandatis aſſuerunt. Verba, prout in *Polyglottis Londinenſibus* exſtant, ita ſeſe habent. *Quum autem introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Cananæorum ad quam vadis poſſidendam, eriges tibi duos lapides magnos, & oblines eos calce, ſcribeſque ſuper lapides iſtos omnia verba legis hujus. Poſtquam enim tranſiveris Jordanem,* STATUES LAPIDES ISTOS QUOS EGO PRÆCIPIO VOBIS HODIE IN MONTE GERIZIM ET ÆDIFICABIS ALTARE DOMINO DEO TUO *altare lapideum; non levabis ſuper eos ferrum. Ex lapidibus informibus ædificabis altare iſtud Domino Deo tuo in monte iſto, & ſacrificabis pacifica, & comedes ibi, & lætaberis coram Domino Deo tuo in monte iſto, ultra Jordanem, poſt viam occaſus ſolis, in terra Chananæi habitantis in planitie, e regione Gilgal, juxta quercum More, verſus Sichem.* Scilicet exiſtimarunt, non tutos ſe in ſcelere ſuo fore, niſi mandatum Dei e monte *Horeb* obtendere poſſent; quod quum nuſquam gentium inveniretur, nihil ſe indignum facturos nebulonum impuriſſimi arbitrati ſunt, ſi id propudioſis ipſi commentis fingerent.

XVIII. Quando tamen ſcelerata hac additione ſacrum textum corruperint, haut temere dixerim. Doctiſſimus *Owenus* non improbabile exiſtimat, Theolog. lib. IV. Digreſſ. II. p. 305.

exiſtimat, id factum eſſe dum ſtaret adhuc templum ab ipſis in monte Garizim exſtructum, ante *Hyrcani* Pontificis Judaici regnum, qui, ut diximus, templum illud æquavit ſolo. Sed obſtare videtur, quod quum in *Thalmude* Rabbini aliquoties iis textus ſacri falſificationem objeciſſe memorentur, minutula ſolummodo exempla proferant, hanc autem depravationem, quæ omnium eſt ſceleſtiſſima, perpetuo ſilentio tranſmittant. Cap. IV. §. III. Quod, pro ingenti quo adverſus Samaritanos flagrabant odio, non videntur fuiſſe facturi, ſi tanti eos criminis poſtulare potuiſſent. Vide ſodes *Lightfooti* obſervationes, in *Diſquiſitione Chorographica Johanni præmiſſa.* Ex hoc ſpecimine judicium fieri poteſt, quanti æſtimandus ſit *Pentateuchus Samaritanus*, quem inſano quidam molimine Judæorum præferendum eſſe codicibus nuper contendere cœperunt. Cæterum id propter viam obſervatum eſto.

XIX. Omnibus his nominibus admodum exoſi puri ſanguinis Iſraëlitis Samaritani fuere. Cap. XXXVIII. Exſtat antiqua dirarum formula in *Capitulis R. Elieſaris*, & in *Tanchum*, quibus *Ezra*, *Zorobabel* & *Joſua* devoviſſe dicuntur *Cuthæos*, Fol. 17. col. 4. *anathemate domus judicii ſuperioris*, ſive cœleſtis, *& anathemate curiæ inferioris*, vel terreſtris, *ne quis unquam ex Iſraële comedat fructum aut buccellam Cuthæi. Hinc dicunt: quicunque comedit carnem Cuthæi, is veſcitur quaſi carne porcina.* Unde patet, magis Cuthæos Judæis horrori fuiſſe, quam gentes alias quaſcunque, quarum eduliis veſci licuit, modo immunditiæ abeſſet ſuſpicio. Imo ne pro gente quidem cenſeri eos volunt inter LXX populos, quibus nugantur Deum poſt confuſionem linguarum orbem terrarum eſſe partitum. Huc facit illud *Syracidis* Eccleſiaſtici L. 27. 28. *Duas gentes odit anima mea: tertia autem non eſt gens; Qui ſedent in monte Seir, Philiſtiim, & ſtultus populus qui habitat in Sichimis,* id eſt, Sichem urbe Samariæ.

XX. Cæterum hæc intelligenda videntur de *priſcis* illis *Samaritanis*; qui *Gentiles* atque *idololatræ* erant. Nam ex quo Iſraëlitarum connubiis impliciti religioni eorum facti ſunt viciniores, paullo mitius de ipſis judi- Talm. Hieroſ. Avod. Zar. fol. 44. c. 4. catum eſt. Fatentur enim *Talmudiſtæ*, quod ארץ כותיים טהורה *terra Samaritanorum munda eſſet, & fontes mundi, & manſiones mundæ, & ſemitæ mundæ.* Diſputarunt etiam victualia ipſorum licita eſſe, modo non eſſet immiſtum eorum vinum atque acetum. Imo & *Azyma Cuthæorum* per- Bab. Kidduſ. Fol. 76. col. 1. miſſa eſſe cenſuerunt, poſſeque Iſraëlitam rite iis uti in Paſchate. Manſit tamen perpetuum odium, omnem propemodum officiorum comitatem excludens. A Samaritis enim mutuo aliquid aut gratis accipere, nefas ſibi ſemper Iſraëlitæ duxerunt.

XXI. Lucem hæc fœnerantur hiſtoriæ Evangelicæ: hinc enim videmus, cur & Dominus Jeſus *Samaritæ* meminerit miſericordiam ſpoliato vulneratoque a latronibus viatori præſtantis Luc. x. 33. & mulier illa Samaritana Domino

Domino dixerit: *quomodo tu Judæus quum ſis potum a me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana:* οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *non enim utuntur Judæi Samaritis.* Joh, IV. 9. Quæ poſtrema verba dubium eſt an *Samaritidis*, an *Johannis* ſint. Nimirum Judæus ex patriis inſtitutis ne frigidam Samaritano dare velit, nec iter monſtrare, nec fontem. Hinc memorabile viſum eſt Domino, quod *Samaritanus* aliquis communia humanitatis officia melius calleret promtiuſque præſtaret quam *Sacerdos* aut *Levita*, ſeque *proximum* Judæis probaret, a quibus ſua gens tanta excipiebatur inhumanitate. Mirumque videbatur fœminæ, quod a ſe peteret Jeſus, quæ Samarita fruſtra a Judæo petiiſſet: & quæ Judæus, vel oblata a Samaritano, fuiſſet ſpreturus, niſi fortaſſe neceſſitas, quæ durum telum eſt, eum ad receptionem adegiſſet. Garrula cornix irridet Jeſum, ut Judæum, qui ſitiens non aſpernetur ipſius opem, alias ſuperbus, & contemtor Samaritanorum.

XXII. At tam ſermone quam exemplo ſuo docuit Jeſus, inconſiderata ejuſmodi odia eſſe, neque priſtinorum maleficiorum memoriam, aut aliquod religionis diſcrimen, abrogare poſſe legem charitatis, quæ hominibus omnibus debetur, quia homines ſunt; magis adhuc iis, quibus aliquid de Divina veritate cognoſcere datum eſt. Sic tamen ut propiores nobis eos cenſeamus quos arctiori ſibi fœdere junxit Deus. Atque hinc factum eſt, ut ipſe quidem Dominus laſſus ex itinere,& ad fontem Sycharis conſidens, exſpectaverit oviculam aliquam quam ſalvet: quam nactus humaniſſime ad ſui cognitionem deduxit, non illam modo, ſed & cives ejus cupiens colligere per eam: Apoſtolis interim ſuis interdixerit, ne in prima illa expeditione Evangelica *abirent in viam gentium, aut in urbem Samaritanorum ingrederentur, ſed proficiſcerentur potius ad oves perditas domus Iſraëlis.* Mat. x. 5. 6.

CAP. IV.

Status deportatorum a Salmanaſſare.

I. *Deportari Iſraëlitas curarunt Aſſyrii ut manſueſcerent.* II. *Loca in quæ primo deportati ſunt in Aſſyria & Media fuere.* III. *Nihil admodum tranſportatio iſta promovit eorum converſionem.* IV. *At poſtquam Judæi quoque in captivitatem abducti ſunt communionem aliquam cum Prophetis & populo Dei habere cœperunt.* V. *Maxima Iſraëlitarum pars in ſedibus ſibi primum aſſignatis manſit.* VI. *Apocryphi Ezræ de itinere X Tribuum narratio.* VII. VIII. IX. X. XI. XII. *Quæ multis argumentis convincitur mendacii.* XIII. *Succeſſu tamen temporis fieri potuit ut propagines quædam Iſraëlitarum in remotiſſima Orientis loca delata ſint.*

I. NUNC Deportatorum conditionem videamus. Illi collocati ſunt in *Aſſyria*, *Chalacho*, *Chabore*, *Gozane*, *& in civitatibus Mediæ*. 2 Reg. XVII. 6. Fuit ab antiquo is regibus mos, gentes pro lubidine huc illuc transferre, pecudum in morem, quas paſtores nunc in hybernos, nunc in æſtivos ſaltus trajiciunt. Ita enim ingenia populorum emolliuntur, mutanturque, & qui in ſuo ſolo quodlibet audent, placidi quietique in alieno ſunt. Sic Romani *Liguras*, montium fiducia ſæpius rebellantes, in plana; *Cilicas* piratas, a conſpectu maris ſemotos, in mediterranea loca ablegaverunt. Eodem conſilio *Babylonii Judæos*, & nunc *Aſſyrii Iſraelitas* e patria exules tranſvexerunt, ut pro *Jordane Euphratem Tigrimque* biberent.

phaleg. lib. III. cap. XIV.

II. Porro in quo præciſe tractu deportatorum Iſraëlitarum manſiones fuerint, & quibus nominibus aliis e ſeculo ſcriptoribus deſignentur, Geographi certant, & adhuc ſub judice lis eſt. Non lubet per ſingula ire, quod uti moleſtum nobis, ita tædioſum lectori foret. Præ cæteris mihi *Grotii* ac *Bocharti* ſententia arridet: cui merito diſplicet in *Colchidam* & *Iberiam* vel in *Armeniam* minorem vel in ultimam *Scythiam* eos relegari, quos ſcriptura dicit expreſſe migraſſe in *Aſſyriam & Medorum urbes*. Maxime quum in *Aſſyria*, vel in *Mediæ* parte ei vicina, reperiantur loca nominibus proxime illis accedentia, quæ in ſacra hiſtoria memorantur: nempe חלח *Chalach*, חבור *Chabor* & גוזן *Gozan*. *Chalach* eſt *Ptolomæi Calachena* ad *Aquilonem Aſſyriæ*. *Chabor* ejuſdem *Ptolomæi* eſt ὁ Χαβώρας τὸ ὄρος, *mons Chabaras*, inter *Mediam* & *Aſſyriam*. A quo monte ad mare *Caſpium* euntibus medio fere ſpatio occurrit *Gauzania* urbs, id eſt *Gozan*, inter duos *Cyri* alveos, quam regioni & fluvio proximo nomen dediſſe veriſimile eſt, antequam ibi locorum Perſæ dominarentur, a quibus *Cyrus* dici cœpit iſte amnis, ut vicinus alter *Cambyſes*, in gratiam *Cyri* & *Cambyſis*. Pro *Media* 1 Chr. V. 26. eſt *Hara*. Nempe Media, etiam Græcis alio nomine *Aria*, & Medi *Arii* appellantur, adſpiratione neglecta. *Herodotus* in *Polymnia*. Οἱ Μῆδοι ἐκαλέοντο πάλαι πρὸς πάντων Ἄριοι. *Medi quondam ab omnibus Arii appellabantur*.

III. Nihil admodum tranſportatio iſta ad converſionem eorum valuit, nec effectum ea eſt, ut faciem Dei, quem in terra ſua colere neglexerant, in peregrinis regionibus quærerent. Ezech. XXXVI. 19. 20. *Diſperſi eos in gentes, ſparſi ſunt per regiones, ſecundum viam eorum, & ſecundum actiones eorum judicavi eos: Etiam quum veniſſent in gentes quo venerunt, ſimiliter profanarunt nomen ſanctitatis meæ*. Tobias omnes *fratres ac gentiles ſuos in Aſſyria comediſſe cibos gentium* conqueritur. Tob. I. 11. Ideoque & deſerti a Deo ſunt, quem ad eos prophetas miſiſſe, quales ad Judæos miſit in captivitate Babylonica, non invenimus.

IV. Deinceps tamen tantum iis captivitas *Judæ* profuit, ut ab eo tem-

tempore communionem aliquam cum populo Dei & Prophetis ejus habere inceperint. Nam quum iiſdem utrique Dominis ſubeſſent, mutuo quodam ut calamitatis, ita & fraternæ charitatis & religionis, vinculo colligati fuere. Divina id ita diſponente providentia, ut qui contigui fuerant in terra propria, contigui etiam forent in terra aliena: ut quos univerat Deus promiſſione vocationis ſuæ olim futuræ, uniti etiam forent in iiſdem propemodum ſedibus, ſaltem ſub iiſdem Dominis, quo una vocarentur. Jeremias juſſus eſt ad pœnitentiam eos invitare, & miſericordiam Dei polliceri. Jer. III. 11. 12. Ezechiel quoque de eorum reaſſumtione vaticinatus eſt Capitibus XXXVI.& XXXVII. Quarum prophetiarum eos per pios Judæos compotes eſſe factos, par eſt credere. Indubium, Danielem ac ſocios ſatrapias ſuas & præfecturas habuiſſe in iis Aſſyriæ locis ubi Iſraëlitæ degebant, ita ſaltem ut communicare cum iis ea potuerint, quæ ut communicarent pietas ſuadebat. Certe Danielem *Joſephus* tradit *Ecbatanis* in *Media* vixiſſe, & Regiam, artificioſiſſimum ac ſtupendum plane opus, ædificaſſe, cujus cuſtodia eo nomine ad ſera uſque tempora, & ipſius etiamnum *Joſephi* ævo, Judæo alicui ſacerdoti credebatur. Antiq. lib. x. cap. ult.

V. Fieri quidem potuit ut ſinguli aliquot, vel pauculæ etiam familiæ Iſraëlitarum, in ulteriora terrarum paullatim fuerint dilapſi: corpus tamen, ut ita dicam, & univerſitas populi, in ſedibus quas domini aſſignaverant manſit. 2 Reg. XVII. 23. *Ita demigravit Iſraël e terra ſua in Aſſyriam, uſque in diem hunc.* Idemque 1 Chron. V. 26. *Itaque abduxit eos in Chalachum, & Chaborem, & Haram, & Nehargozanem, uſque in diem hunc.* Id eſt, poſt ſcriptos Chronicorum libros, & ſolutam captivitatem Babylonicam.

VI. Expendenda hic venit Apocryphi Ezræ de itinere X Tribuum narratio. 4 Ezr. XIII. 40. Summa huc redit. Decem tribus ab Aſſyriis deportatæ, novoque religionis quam in patria male obſervaverant amore captæ, conſilium ſibi ceperunt, ut relicta gentium multitudine in ulteriorem regionem, nullis unquam hominibus habitatam, proficiſcerentur. Tanto conatui rapidus obſtabat Euphrates. Sed favebat ille qui maris fluminumque aquis præſidet. Is venas amnis ſtitit, dum tranſirent Iſraëlitæ. Itaque anno uno & dimidio longo moleſtoque itineri impenſo, tandem in deſideratam ſibi regionem pervenerunt. Dicitur autem illa regio *Harſaret.* Ibique habitabunt uſque ad tempus ultimum, inde reverſuri, refluis, ut ante, Euphratis aquis.

VII. Multa a Viris doctiſſimis obſervata ſunt, quibus inſubida fabella vanitatis arguitur. Nos ea in compendium dabimus. 1. Ea quæ falſus Ezras fingit vero manifeſte repugnant. Is enim decem tribus ſuis adhuc temporibus & poſt Judæorum e Babylonia reditum, in primæ deportationis locis hæſiſſe, diſerte, ut modo audivimus, teſtatur. Noſter autem

 fabu-

fabulator, revelationes illas quibus profectionis iſtius ut pridem factæ meminit, contigiſſe narrat anno Judaicæ captivitatis XXX. cap. III. I.

VIII. II. Falſum quoque eſt, *Harſaret* regionem eſſe ab *Aſſyriæ* anni unius & dimidii itinere remotam. *Ptolomæus* enim *Arſaratam* urbem in *Media* collocat, cis *Araxem* amnem, paulo ultra *Caſpios* montes. Nec improbabilis eſt doctiſſimorum virorum conjectura, ab ipſis Iſraëlitis eum tractum hoc nomen conſecutum eſſe. Sive cum *Fullero* dictam velis, עיר שאריות, *civitas reliquiarum*, quod ſatis magna Iſraëlitarum manus cum *Medis* indigenis ibi habitaret: ſive cum *Hottingero* malis, הר שרת, *mons miniſterii*, ubi ſervire liber cæteroquin Iſraëlitarum populus ſubigebatur.

IX. III. Nec id ſpeciem veritatis habet gentem ob ferociam ſuam recens patriis ſedibus expulſam, omnique exutam poteſtate, inconſultis invitiſve qui captivos eos detinebant dominis timendiſque tyrannis, ſuo ſibi conſilio iter in tam longinquas oras affectaſſe, & perfeciſſe. Cauſſa etiam quæ laudatur conſilii illius, purioris nimirum religionis amor, vana prorſus eſt. Quando enim nova eos iſta inceſſit religio, quos non minus inter gentes quam in ſua olim terra nomen Dei ſui profanaſſe modo ex Ezechiele audivimus? Si tamen tantus iis religionis amor, quid neceſſe fuit in loca nullis unquam culta mortalibus, ſub alio ſole aliiſque ſideribus ſita, excurrere, atque, ut cum Tragœdo dicam, ſupra hiemes poſitos & canas nives, per longinqua, clauſa, abſtruſa, diverſa, invia hominum omnium veſtigia vitare? Quid cauſſæ dici poteſt, cur non maluerint, cum fratribus ſuis ex Iuda & Benjamine, in patriam reverti, quam Deus Iſraëlitis in pignus cœli dederat, extra quam templum & altare ſtruere nefas, ubi denique Meſſias, unicum fidei fundamentum, ſpei fulcrum, religionis centrum, præſtolandus erat?

X. IV. Res ipſa loquitur, tale iter in earum rerum numero eſſe, quæ res fieri nequeunt. Quonam enim pedem moverent homines miſeri, inermes, duro ſervitutis jugo preſſi, per hoſtiles terras varie diſperſi ac diſſipati? Impoſſibilis erat reditus: inexplicabilis æque proceſſus. Nam aut revertendo mediæ hoſtium phalanges inexpugnabiles fuiſſent perrumpendæ, aut progrediendo ingens ac teterrima totius *Scythiæ* movenda fuiſſet Camarina, & innumerabiles copiæ ferociſſimarum gentium quum laceſſendæ tum profligandæ. Breviter, vel nolentibus, vel volentibus *Aſſyriis* ſuſceptum iter eſt. Si hoc, quorſum miraculoſus iſte Euphratis tranſitus, quum ordinaria via pateret? Non ſolet Deus miracula citra neceſſitatem facere. Sin illud, quo pacto jugum excutere potuerunt, quod toti tunc mundo grave erat? aut armis, animis, duce, omnique præſidio deſtituti, in libertatem ſe aſſerere, quam, hiſce omnibus inſtructi, poſt patria mœnia tueri non valuerant? Niſi fortaſſe Deus ἀπὸ μηχανῆς. Sed hic longe alia iis interminatus eſt. Lev. XXVI. 37. 38. *Non erit vobis conſiſtendi facultas adverſus*

ini-

inimicos veſtros: ſed peribitis in ipſis gentibus & abſumet vos terra inimicorum veſtrorum.

XI. v. Porro id expediri mihi velim, ſi verum ſit quod refluæ Euphratis undæ tranſeuntibus viam tribubus fecerint, quî fiat ut neque ſacræ neque exoticæ Hiſtoriæ tam miri mirandi meminerint? Quî enim potuiſſet res tam prodigioſa, in tam clara luce, in celebratiſſimis gentibus, in cultiſſima totius terrarum orbis regione facta, ſi facta, latere, aut ſilentio prætermitti? Cur nullus ſaltem *Joſephus*, tantus rerum gentis ſuæ buccinator, vel verbulo eam attingit? Prorſus credibile eſt, totam hanc ſcenam inſtructam eſſe ad imitationem gemini miraculi, alterius in mari Rubro, alterius in Jordane facti; quum in promiſſam ſibi Cananitidem priſcus Iſraël tenderet. Sed invita omni arte luſit quiſquis commenti auctor eſt.

XII. VI. Nam ipſe locorum ſitus putidum mendacium arguit. Docet enim Scriptura, Iſraëlitas tranſmiſſo *Euphrate*, non in *Aſſyriam* ſolum, ſed & *Mediam*, vicinaque loca, ſatis ab *Euphrate*, remota, abductos eſſe, verſus orientem. Fabulator noſter dicit in ulteriorem eos regionem eſſe profectos, ubi nunquam hominum genus habitavit: id eſt, niſi fallor, longius ad orientem diſſitam; ubi utique Euphratem non a fronte ſed a tergo habebant. Priora enim relegere veſtigia, & in occidentem remeare, non eſt ulterius proficiſci. Semel autem trajecto Euphrate, quis novus Euphrates ulterius progredientibus iterum trajiciendus reſtat? Vide ſodes quæ ad hujus argumenti vindicias erudite obſervavit D. WILHELMUS WILHELMIUS. Concludimus totam illam de decem tribuum per refluum Euphratem itinere, nil eſſe niſi Diſſertat. de X. Trib. Sect. IV. §. IX.

Rumores vacuos, verbaque inania.

XIII. Id interim non infitemur, ſucceſſu temporis, in remotiſſima Orientis loca delatas eſſe Iſraëlitarum propagines, *Hyrcaniam* nimirum, *Parthiam*, *Perſidem*, *Carmaniam*, *Indiam*, *Sinas*; uti & in *Armeniam*, *Colchidem*, *Iberiam*, *Ægyptum* etiam & vicinas regiones; dein *Aſiam* minorem, *Græciam*, *Macedoniam*, atque omnes fere orbis angulos. Attamen, quo tempore duæ tribus ex Babylone in patriam remearunt, maxima gentis pars iis adhuc locis, viciniſque, hæſit, in quibus a victoribus ſuis Dominis ſedes ei aſſignatæ fuerant. Uti modo ex ſacra demonſtravimus hiſtoria.

Cap. V.

Status eorum ex X. Tribubus, qui poſt ſolutam captivitatem Babylonicam una cum Judæis in patriam redierunt.

I. *Soluta captivitate Babylonica, nonnulli ex X. Tribubus cum Judæis redierunt; ſed alii quam plurimi manſerunt in exilii ſui ſedibus.* II. — X. *Rediiſſe aliquos, multis argumentis probatur.* XI. *Fore ut redirent prædictum eſt Jeſ,* XIV. 1. XII. *Mich.* II. 12. XIII. *Jer.* III. 12. XIV. *Jer.* XXX. 3. 4. *&c.* XXXIII. 7. *&c.* XV. *Qui ex decem tribubus cum reducibus Judæis in terra ſua habitarunt, fuere in triplici differentia.* XVI. *Neque ut olim diſtinctas pro ſuis quiſque tribubus & familiis poſſeſſiones habuerunt.* XVII. *Qui ex iis tribum & familiam ſuam cognoverunt, id habuerunt ex privatis commentariis: publici enim Catalogi cum regno perierunt.* XVIII. *Alii ne ſic quidem genealogias ſuas ſciverunt.* XIX. *Multo minus habuerunt ſibi Iſraelitæ iſti diſtinctam Rempublicam: ſed coaluerunt cum tribu Juda.* XX. *Quod & prædictum eſt Jeſ.* VIII. 14. XXI. *Et Zach.* IX. 9. 10.

I. *Soluta captivitate Babylonica*, ubi TERTIA incipit periodus, non unus fuit X. Tribuum habitus. *Nonnulli* cum Judæis in *terram ſuam reverſi*, ſed *pauci*, ſi vel cum gentilium ſuorum univerſitate, vel cum reducibus ex Juda conferantur: attamen Divina benedictione immenſum poſtea multiplicati. *Alii* novam patriam antiquæ prætulerunt, in *exilii ſui ſedibus remanentes.* Quæ ſingulatim nunc claranda, & probanda.

II. *Rediiſſe aliquos*, ita oſtenditur. Edictum *Cyri omnibus qui de populo Dei erant*, per totum regnum ſuum *facultatem* dedit redeundi, 2. Chr. XXXVI. 22. 23. Ezr. I. 1. 2. 3. 4, *Excitavit Jehova ſpiritum Cyri, regis Perſidis, ut promulgaret per totum regnum ſuum, idque etiam ſcripto, dicendo: .... Quis inter vos* DE TOTO POPULO EJUS EST? *Jehova Deus ejus ſit cum eo, & adſcendito..... Et quiſquis reſiduus fuerit ex omnibus locis ubi peregrinatur, ſublevanto eum homines loci illius argento & auro.* Per *totum* autem *populum Dei*, non duæ ſaltem tribus *Judæ* ac *Benjaminis* cum innexis ſibi *Levitis*, aut illis etiam *Iſraelitarum* qui pridem eorum ſe politiæ adſociaverant, intelligendæ ſunt, ſed univerſus Iſraël. Id quod colligimus ex conſimili edicto *Artaxerxis.* Ezr. VII. 13. *a me conſtituitur Lex, ut quicunque ſponte ſe obtulerit in regno meo e* POPULO ISRAELIS, ... *ad proficiſcendum Hieroſolymam tecum proficiſcatur.* Quæ ſi conferantur, facile perſpiciemus, *populum Dei*, & *populum Iſraelis* ejuſdem eſſe extenſionis.

III. Ex *poteſtate* iſta ſibi facta *adſcenderunt viri populi Iſraëlis.* Ezr. II. 2. & ראשי האבות לישראל *Primores paternarum familiarum Iſraëlis.* cap. IV. 3. Quod ſane ad ſolam Judæ tribum reſtringere nulla jubet ratio. Nam quod quidam dictant, *Iſraëlitas* vocari, ut vel a *Samaritanis*, vel a *Levitis* ac ſacerdotibus diſtinguantur, plumbeum aut vitreum eſt. Quid enim attinebat *Iſraelitas* a *Samaritanis* diſtingui, quorum nulla prorſus facta erat mentio, quoſque cum *Zorobabele* in terram non veniſſe, etiam Ezra tacente, res ipſa loquebatur. Cæteri autem a *Levitis* non tam commode diſtinguuntur nomine *Iſraelis*, quod toti populo commune eſt, quam nominibus *Judæ* aut *Benjaminis*, quippe diſcretivis tribuum.

IV. Firmat hoc argumentum doctiſſimi *Lightfooti* obſervatio. Numeratur populus e Babylone redux. *Ez.* II. computaturque ſumma totalis v. 64. *quadragies bis mille trecentorum ſexaginta.* Et tamen non adſurgit numerus familiarum illic ſingulatim enumeratarum, ultra *tricies mille*: unde non improbabiliter colligas, cætera *duodena millia*, quæ intra ſummam totalem comprehenduntur, & tamen familiatim non enumerantur, e decem Tribubus fuiſſe, quorum ſtemmatographia, ut mox docebimus, tam accurate aſſignari non potuit. Ita ante Lightfootum *Seder Olam Rabba cap.* XXIX. In addendis ad I. Cor. XIV. cap. XI.

V. Adde, reduces illos *habitaſſe quemque in civitate ſua.* Ezr. I. I. Conſtat autem non ſolum civitates *Judæ*, ſtricte ſic dictæ, ſed & cæteras *Iſraelis*, ad regnum olim Samariæ pertinentes, occupatas habitataſque fuiſſe. *Samariam* quidem ipſam, aliaſque nonnullas urbes tenebat ea Barbararam gentium colluvies, quam *Aſſyrii* invexerant: at *Galilæam*, *Decapolim*, plurimoſque imperii Iſraëlitici tractus populo Dei inſeſſos fuiſſe, novi Teſtamenti hiſtoria abunde docet. Quos autem e populo Dei incolas habuere? *Judæos* fortaſſe ac *Benjaminitas*? At illi, initio ſaltem, pauciores numero fuere, quam ut ſuam replere terram potuerint. Tum etiam, *quemque in civitate ſua habitaſſe*, non alienas occupaſſe, Ezras auctor eſt. *Galilææ* autem priſci incolæ fuerunt *Iſaſcharitæ*, *Zabulonitæ*, *Nephtalitæ*, *Aſcheritæ*, partim etiam *Danitæ*. Idcirco Chriſti quoque tempore regio ea *terra Zabulonis & terra Nephtali* vocatur. Matth. IV. 15.

VI. Dubium autem omne tollitur I. Chr. IX. 2. ubi Ezras, laterculum eorum qui ex Babylonica captivitate redierunt orſurus, ita infit: *Et habitatores primi qui venerunt in poſſeſſionem ſuam, per urbes ſuas, fuerunt* Israelitæ, *Sacerdotes*, *Levitæ & Nethinæi.* Hi primi avitas ſedes cur occupaverint, in mundo ratio eſt. Quia videlicet horum omnium certa erat poſſeſſio, nec jus iis habitandi in urbibus tribuum, *Judæ & Benjamin*: inter quarum tribuum familias ex tabulis genealogicis nova poſſeſſionum diſtributio facienda erat.

VII. Poſt-

VII. Poſtmodum Ezras, novo commeatu ab Artaxerxe impetrato, præter *Sacerdotes*, *Levitas*, & *Nethinæos*, alios quoque Israelitas in patriam reduxit. Ezr. vii. 7. Quumque relicta jam Babylone ad flumen quod Ahavam alluit, veniſſet, luſtratoque populo Levitas deeſſe deprehendiſſet, *miſit ad Iddonem primarium in loco Caſiphja dicto, ut adducerent inde miniſtros pro domo Dei.* Ezr. viii. 15. 17. *Caſiphja* autem *Caſpiorum* terra eſſe videtur, ubi X Tribuum ſedes. Nam & nomen apprime convenit, & res atteſtatur. Quia enim in *Babylonia* vel *Perſia*, unde veniebat Ezras, ubi Judæi commorati fuerant, non inveniebat ſufficientem numerum miniſtrorum pro domo Dei; ex qua eos terra petere potuit, ſi illam excipias ubi Iſraëlitæ tunc degebant?

VIII. Sed & illud validum nobis argumentum ſuppeditat, quod *Ezr.* vi. 16. 17. memoratur: Israelitas, ſacerdotes, ac Levitas, & reliquos reduces deportationis, dedicationem domus Dei cum gaudio celebraſſe, & præter multas alias hoſtias in dedicatione ſacræ Ædis obtuliſſe *duodecim hircos lactentes in peccata* pro toto Israele, pro numero tribuum Israelis. Quod repetitur cap. viii. 35. *Qui venerant a captivitate reduces deportationis obtulerunt holocauſta Deo Iſraelis, juvencos* duodecim pro toto Israele. Dubium non eſt quin hæc facta ſint ad exemplum dedicationis Tabernaculi per Moſen, & Templi prioris per Salomonem factæ. Uti ergo ea ſacrificia pro iis oblata fuerunt, qui tabernaculum templumque frequentaturi erant: ita & hic. Unde conficitur, totum Iſraëlem, omneſque duodecim tribus, id eſt ex ſingulis aliquos, templi conſortes fuiſſe, partemque ſuam in illius dedicatione habuiſſe.

IX. Denique, quid ni in terram ſuam redierint Iſraëlitæ X Tribuum, quum etiam vicini Judæorum, qui tamen de populo Dei non erant, ut *Moabitæ*, *Ammonitæ*, *Idumæi*, *Philiſtæi*, aliique a *Nebucadnetzare* deportati, occaſione libertatis populo Dei indultæ, ad ſedes ſuas paullatim remigrarint? Juxta illud Jeremiæ xii. 14. 15. *Sic ait Jehova de omnibus vicinis meis malis, qui attingunt poſſeſſionem quam poſſidendam tradidi populo meo Iſraelis: ecce ego convulſurus ſum eos e terra ſua, quum domum Jehudæ convellero e medio ipſorum. Eritque poſtquam convulſero eos, ut rurſus miſereat me iſtorum, & reducam ipſorum quemque in poſſeſſionem ſuam, & quemque in terram ſuam.*

Antiq. lib. xi. cap. v. X. Sacræ Hiſtoriæ conſentit *Joſephus*. *Ezras acceptis regiis litteris, quibus in patriam redeundi poteſtas populo Dei facta fuit, advocata Judæorum concione qui apud Babylonem degebant, & perlecta epiſtola, ipſam quidem retinuit: exemplar vero ejus in* Mediam, ad omnes suæ gentis homines, *tranſmiſit. Qui cognita regis erga Deum pietate, & erga Ezram benevolentia, omnes vehementer ſunt lætati: multi vero ex eis,*

adſumtis ſuis facultatibus, Babylonem venerunt, cupientes reverti Hieroſolyma.

XI. Multa quoque & præluſtria exſtant in hanc rem vaticinia; ex quibus nunc pauca dabimus. Jeſaias poſtquam Babylonici Imperii per Medos everſionem prædixiſſet; ſubjungit Cap. XIV. 1. *Miſerebitur Jehova Jacobi, & eliget rurſus* Israelitas, *quos exponat in terra ipſorum, adjungetque ſe advena ipſis, & adſociabunt ſe domui Iacobi.* Nota. I. Promiſſionem hanc fieri, *Jacobo* & *Iſraëli*, quæ generalia totius gentis nomina ſunt, neque uni alicui tribui citra neceſſitatem adſtringenda. II. Promitti Iſraëli rehabitationem terræ: & nequis id in longe poſt futura tempora rejiciat, uti *conſequens excidii Babelis.* Populus vero reduci videtur in terram ſuam, quando illi qui politiam formare poſſunt reducuntur, data cæteris libertate ſe iis aggregandi. III. Reductioni in terram adjungi *acceſſionem proſelytorum & adſociationum domui Jacobi:* quod impletum eſt in *Moabitis* & *Idumæis* qui victi & ſacra Iſraëlitarum ſuſcipere coacti ſunt. (Confer Num. XXIV. 17. 18. 19. ubi *confractio laterum Moabi*, & *hæreditatio Edomi*, & *montis Seir*, ponuntur ut connexum antecedens dominationis Meſſiæ) ſed præcipue in vocatione gentium quando τὰ ἔθνη facta ſunt συγκληρονόμα, καὶ σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας. Eph. III. 6. & *Zioni dictum eſt, hic & ille genitus eſt in ea.* Pſ. LXXXVII. 5.

XII. Jeſaiæ σύγχρονος Michæas in eandem mentem prophetavit. Cap. II. 12. *Colligendo colligam te, Jacob.* Te totum: *congregabo reliquias Iſraëlis.* Agit de tempore revelationem Meſſiæ antecedente, de qua verſ. 13. Prædicitque reductionem captivorum in terram Canaan, non *Judæ* ſolum, ſed & *reliquiarum Iſraëlis* & *Jacobi totius*, ut nulla tribus deſit: non quaſi nulli ex tribubus in terris exſilii manſuri eſſent; nam & Judæorum multi manſerunt in Babylone: ſed quod omnibus daturus eſſet occaſionem redeundi, ſi vellent: & ex omnibus actu reducturus quos ad hoc delegerat: Verum plura mox de hoc vaticinio dicenda erunt.

XIII. At omnium clariſſime Jeremias Cap. III. 12. *Abi ut proclames verba hæc verſus Aquilonem, dicens, revertere* Aversa Israel, *dictum Iehovæ: non faciam cadere faciem meam erga vos; nam benignus ſum, dictum Iehovæ, non adſervo iram in ſeculum.* Quandoquidem tetriora erant crimina *Iudæ* delictis *X Tribuum*, jubetur Ieremias ſe *aquilonem* verſus convertere; ut compellaret *Iſraelitas* abductos jam in *Mediam*, aliaque loca remota ad ſeptentrionem: eoſque invitaret ad reſipiſcentiam, cum oblatione Divinæ gratiæ, quam cumulatiſſime iis præſtiturus erat, qnum aliis multis beneficiis, tum etiam reductione in terram ſuam. Ita enim verſ. 14. *Revertimini Filii averſantes, dictum Iehovæ,* כי אנכי בעלתי בכם *quia ego conjugio junctus ſum vobis*, vel ut alii, *dominum exercui in vos*, id eſt, ſeverius vos habui, regnum meum in vos retinui quidem, ſed brachio extenſo, & ira effuſa. *Et recipiam vos, unum ex civitate, binos ex familia,*

paucos e multis. Etiamſi in integra aliqua civitate vel unus modo, ex integra tribu bini ſaltem mihi auſcultarent, non tamen eos deſpiciam, & *adducam vos Zionem.*

XIV. Concinit & illud Jer. xxx. 3. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ; quum reducam captivam multitudinem populi mei,* Israelis & Judæ, *ait Jehova: & me reducente eos in terram, quam dederam majoribus ipſorum, poſſidebunt eam.* Iterumque commate. 4. *Hæc ſunt verba quæ locutus eſt Jehova de* Israele *& de* Juda. & 10. *Tu ergo ne timeto, ſerve mi* Jacob, *dictum Jehovæ, neque conſternator* Iſraël: *nam ecce ego ſervaturus ſum te a longinquo, & ſemen tuum e terra captivitatis ſuæ: ut reverſus* Jacob *quieſcat & tranquillus ſit.* & 18. *Sic ait Jehova, ecce ego reduco captivam turbam tentoriorum* Jacobi: *& tabernaculorum ejus miſerebor.* Nota: I. Diſtinctam hinc mentionem fieri *Iſraelis* & *Judæ*, qui deinceps uno *Jacobi* nomine junctim veniunt. II. Toti *Jacobo*, id eſt *Iſraeli* & *Judæ*, promitti reductionem e terra captivitatis ſuæ in terram patribus olim ſuis poſſeſſam. III. Quod reductio iſta antecedat ἐπιφάνειαν ἔνσαρκον Meſſiæ, de qua com. 21. & turbinem indeſinenter hoſpitaturum ſuper caput improborum: qua ſimilitudine indigitatur conditio Iſraëlis rejecti & indurati poſt ſpretum Meſſiam. com. 23. 24. Adde Cap. xxxiii. 7. *Reducam captivam multitudinem* Judæ, *captivamque multitudinem* Israelis, *& ædificabo eos ut antea.* 13. *In civitatibus montanis, in civitatibus humilis loci, & in civitatibus auſtralis plagæ, & in terra Benjaminis, ac in locis circumjacentibus Hieroſolyma, denique in civitatibus Judæ, adhuc tranſibunt greges, opera numerantis, ait Jehova.* 14. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ, quum præſtabo verbum iſtud optimum quod prolocutus ſum erga domum* Israelis, *& erga domum* Judæ. Iterum deſignatur tempus antecedens & comitans nativitatem Chriſti: de qua com. 15.

XV. Quicunque cum Judæis e Babylone reducibus in terra habitarunt e cæteris tribubus Iſraëlis *iii triplicis* omnino ordinis fuiſſe videntur. Vel *ex illis* orti, *quos reliquerant Aſſyrii*: vel eorum propago, *qui religionis amore dudum ſibi res cum Judæa gente communes habere voluerunt*, iiſcum abducti, reductique: vel denique *illis prognati, quos in Aſſyriam Mediamque deportatos* ſæpe audivimus. Omnes tamen *exiguum* fecere numerum, ſive cum cæteris eos contribulibus ſuis, ſive cum Judæ reducibus contendas. Id quod Ieremias prædixerat, & hiſtoria omnis fidem facit.

XVI. Idcirco non *ut olim diſtinctas* pro ſuis quique *tribubus* ac *familiis*, urbium, vicorum, villarumque *poſſeſſiones* habuere. Fuit quidem ſub templo ſecundo vulgata terræ partitio in Galilæam & Iudæam, quas Samaria diſterminabat. Et ſicut *hæc Cuthæorum* poſteris plurimum infeſſa, *iſta Judæis* ſtricte ſic dictis inhabitata, ita & *illam Iſraelitas* aliarum tribuum habuiſſe, ad veritatis ſimilitudinem propenſum eſt.

Ade

Adeo quidem ut quos conſtabat *Zabulonitas* eſſe in antiqua *Zabulonitide*, *Nephtalitæ* pariter in ſua provincia vixerint: & ſic de cæteris. Attamen nequaquam tam accurata facta eſt poſſeſſionum inter eos diſtributio, atque olim. Nec potuit fieri: partim ob exiguum eorum qui redierunt numerum, partim qui *Cuthæi* non contemnendam *Iſraelitidis* portionem occupabant: ſed vel maxime, quia ſtemmatographiam ſuam *Iſraelitæ* amiſerant, ſecus ac *Judæi*, quorum indices genealogici, ad reditum in terram & ultra producti, apud Ezram, Nehemiam, & in primo Chronicorum exſtant.

XVII. Poſtulat hæc obſervatio aliquam ἐπιμονήν. Scivere quidem Iſraëlitarum multi ex privatis commentariis, cujus tribus eſſent. Ita *Annam* Prophetiſſam de tribu *Aſer*, *Paulum* Apoſtolum de tribu *Benjamin* fuiſſe conſtat. Nequiverunt tamen gentilium ſuorum non interruptum indicem ex *publicis* catalogis edere. Non potuit, verbi gratia, *Anna* prophetiſſa oſtendere, qua filiorum nepotumque recta linea ab *Aſere*, ſtirpe ſuæ tribus, deſcendiſſet. Et hoc Hebræi interpretes exiſtimant ab Ezra innui I Chr. IX. I. *Et omnes Iſraelitæ* התיחשו, *recenſiti ſunt in genealogiis, & ecce ſcripti ſunt in libro Regum Iſraelis: Judæi autem deportati ſunt in Babel propter prævaricationem ſuam.* Quorum verborum ex mente *Salomonis Iarchii*, & *Davidis Kimchii*, hæc eſt παράφρασις: Habuere & Iſraëlitæ decem tribuum ſuas genealogicas recenſiones, quæ in annales regum relatæ in Archivis aſſervabantur: ſed iſtæ cum everſione regni abolitæ perierunt: quam ob cauſſam ego Ezras ſucceſſionem illarum tribuum ulterius non deduco. At Iudæi in Babyloniam ob peccata ſua deportati, ſtemmatographiam ſuam, cujus partem hic exhibeo, eo detulerunt, inde retulerunt.

XVIII. Non defuere etiam quibus ne *tribus* quidem ſuæ memoria ſupereſſet. Quales illi de quibus Nehem. VII. 6. *Hi ſunt qui adſcenderunt ex Telmolach, Telcharſa, Cherub, Addam, Immer* (quæ videntur nomina regionum eſſe aut urbium, in *Aſſyria* vel *Media* ſitarum) *neque potuerunt indicare familiam majorum ſuorum, & ſemen eorum, utrum ex Iſraelitis eſſent.* Qui tamen, *Joſepho* & re teſte, Iſraëlitas ſe eſſe profitebantur: ſed, amiſſis tabulis genealogicis, ne quidem memoriam nominis reſervaverunt quod tribui ſuæ proprium erat. Vide ſis *Jacobi Altingii Schilo. Lib.* IV. *Cap.* XII.

XIX. Qui non habuere *diſtinctas* pro tribuum ratione in nova Republica *poſſeſſiones*, eos multo minus *diſtinctum* ſibi *principatum* regnumque habuiſſe æquum & verum eſt. Sed coaluerunt in unum Reipublicæ corpus cum tribu *Iuda*, eique accenſiti, atque *Iudæorum* nomine nuncupati ſunt. Partim quia reducibus ex tribu Judæ nequaquam pares erant, οὔτε ἐν λόγῳ, ut ille ait, οὔτε ἐν ἀριθμῷ. Partim quia poſt captivitatem Babylonicam ſumma rerum penes *Judæos* fuit, aut penes ſacerdotes *Levitas*, jam inde a ſchiſ-

mate Jeroboami tribui Judæ innexos. Quomodo, uti erudite hæc comparat Doctiſſimus Wilhelmius, *Romani Albanis & Sabinis*, licet in urbem adſcitis, non tamen hunc honorem deferre voluerunt ut ab iis ſimul populus denominaretur.

XX. Neque hæc *coalitio Iſraëlitarum cum Judæ regno* indicta Prophetarum carminibus eſt. Jeſaias quum dicit; *Iehovam in ſanctuarium* quidem fore, ſed & ſimul *in lapidem offendiculi* DUABUS DOMIBUS ISRAELIS, Ieſ. VIII. 14. ſubinnuit, duas has domos, & duo regna prius reunienda, ut fiant unus populus atque una reſpublica, antequam Iehova fiat in ſanctuarium, & offendiculum ambabus illis domibus, non diſtinctis temporibus vicibuſque, ſed ſimul. Et apud Ieremiam Iſraëli inclamatur, *Accipiam vos, & abducam vos Zionem.* Ier. III. 14. Vos quoque in Zione, ubi regni Metropolis, & Templum, religionis centrum eſt, partem veſtram, ſortemque habebitis, non ut olim ſacris regnove ſecreti.

XXI. Nec omittendum Zachariæ illud Cap. IX. 9. 10. Ubi palam eſt Meſſiæ regnum deſcribi. Additur autem tanquam nota temporis iſtius. *Et exſcindam currum ab* EPHRAIM *& equum ab* HIEROSOLYMA. Quibus verbis tria ſignificantur. I. EPHRAIM & IUDAM, quæ duæ olim principes tribus erant, fore combinatas: ut unius ſenatus gubernationi ſubſint. II. Habituras eas aliquando *currum & equum*, ita ut altera currum, altera equum conferat: id eſt, junctis viribus decus bellicum magnis triumphis allaturas. Quod factum in bellis *Aſmonæorum*, item contra *Moabitas* & *Edomæos*. III. Poteſtatem belligerandi iis ademtum iri, circa adventum Chriſti: quod factum per *Pompejum* & *Auguſtum*, dein per *Veſpaſianum*. Summa huc redit: *Ephraimo* & *Judæ* communes res omnes fore, tam proſperas, quam adverſas, quippe una junctis Republica.

Cap. VI.

Beneficia eximia a Deo collata in Iſraëlitas reduces.

I. *Reducum Iſraelitarum magnum incrementum prædixit Jeſaias Cap.* IX. 2. II. III. IV. V. *Michæas Cap.* II. 13. *cujus vaticinium, quia multa continet, fuſius exponitur.* VI. VII. VIII. *Obadias* ℣. 17. *& ſeq.* IX. *Sepharad non eſt Hiſpania.* X. *Amplificationem Iſraelitarum comitatur Meſſiæ adventus.* XI. *Conſentit Ieremias. Cap.* III. 16. XXX. 18. 19. XII. *Et Zacharias Cap.* VIII. 11. XIII. *Nec prophetiam fruſtravit eventus.* XIV. *Incredibilis multitudo civium in urbe Ioppe.* XV. *Iſraelitis X Tribuum obtigit prima Evangelii prædicatio.* XVI. XVII. *Atque id quoque ſecundum Prophetiam. Gen.* XLIX. 21. XVIII. *Qui primi*

mi ad Apoſtolatum vocati ſunt ex X Tribubus fuerunt. XIX. *Quinam ſint Notzerim in monte Ephraimi.* *Ier.* XXXI. *6.*

I. ISRAELITÆ, qui primum *exiguo* in terram ſuam numero redierant, Divina poſtmodum benedictione in immenſum numerum excrevere. Et id quoque juxta prophetias, quæ conſtanter reducis populi incrementa promittunt. Ieſ. IX. 2. *Amplificaſti gentem*: totum *Iſraelem*: & eam nominatim Iſraëlis partem, cui olim in tenebris ambulanti primum oborta eſt magna Evangelii lux. Quod factum in ſedibus *decem tribuum*, uti mox videbimus. *Non magnificaſti lætitiam.* Non tamen ea populi amplificatio ſufficere potuit ad magnum illud gaudium toti genti promiſſum. Conſidendum adhuc iis aliquantiſper erit in tenebris & umbra mortis. Et quicquid hactenus gaviſi ſunt, nihil eſt ad exuberantiſſimam hanc lætitiam quæ iis imminet. Nam *lætabuntur* aliquando *coram te*; quando tu te facie ad faciem videndum præbebis, pro typica præſentia in propitiatorio veram exhibens. Hæc eſt illa χαρὰ μεγάλη, de qua Angelus Luc. II. 10. Agitur ergo de eo tempore quod Meſſiæ ἐπιφάνειαν antecedit. Sicut etiam Cap. XXVI. 15. *Addidiſti ad gentem, Iehova, addidiſti ad gentem: & glorificatus es*, exhibitione Meſſiæ.

II. In eandem, niſi fallor, ſententiam *Michæas* Cap. II. 12. 13. quod vaticinium, ſupra a nobis breviter laudatum, fuſius nunc exponere animus eſt; ut omnes, quantum fieri poteſt, lectorum animis ſcrupulos eximamus. אסף אאסוף יעקב כלך, *Congregando congregabo te JACOB, TE TOTUM, omnino cengregabo reliquias Iſraelis: ſimul diſponam eos ut oves Botzræ, ut grex in medio ovilis ſui, perſtrepent præ multitudine hominum. Aſcendet* הפרץ *effractor in conſpectu eorum, perrumpunt & tranſeunt portam, & exeunt per eam: tranſitque rex eorum ante ipſos, & Iehova, in principiis illorum.* Non deſunt ex interpretibus, qua Iudæis, qua Chriſtianis, qui contendunt, Deum hac pericopa minas ſuas adverſus Iſraëlem perſequi, & de violenta eorum coarctatione in munitis locis metu hoſtium agere: quaſi dixiſſet: Efficiam ut cogente hoſte congregemini in urbibus veſtris munitis, quas ille obſeſſurus eſt: imprimis ut obſideamini intra *Samariam* & *Hieroſolymam*: nam par ſors utrique populo prædicitur. Per *Iacobum* intelligi poſſunt *decem tribus*; per *reliquias Iſraëlis*, duæ tribus reliquæ. De *illis* dicit Deus, cogam vos in unum deportandos, non ex parte, ut per *Tiglatpileſarem*; ſed omnes, per *Salmanaſſarem*. De *his*, in unum conducam, idque per *Nebucadnetzarem*. Ibique pariter ponentur ut *grex in Botzra*, quemadmodum *Botzranæ* oves intra ſepta coguntur. Confer Jeſ. XXXIV. 6. *Quoniam victima Domino eſt in Botzra.* At Græci alia puncta legerunt: & ב ſumſere pro præpoſitione, צרה autem pro *anguſtia*. Nam tranſtulerunt ὡς πρόβατα ἐν θλίψει. Ibique confertim erunt ac *tumultuabuntur*, in anguſtiis illis ob prementem multitudinem

dinem ſtrepitum tumultuoſum edituri. Et ſic *effractor* notaret militem Aſſyrium & Babylonium, oppugnantem & expugnantem urbes illas. Ita fere *Pater Davidis Kimchii*, *Theodoretus*, *Vatablus*, *Iunius*, *Druſius*, *Grotius*, alii, qui, quantumvis quoad ſingula hujus vaticinii membra in diverſa eant, in eo tamen omnes conſpirant, quod פורענות, ſive *judicii denunciationem*, prophetia hac contineri pugnent.

III. At nos cum *Chaldæo* & *Veteribus Hebræis*, ac *Rabbi Salomone*, & Chriſtianorum præſtantiſſimis, in alia omnia lubentes concedimus, Deique verba de inſigni potius promiſſione interpretamur, quibus Meſſiæ adventus, & temporis iſtius characteres, luculente deſcribantur. Nimirum ita ſolet Deus, ut diriſſimas minas dulciſſimis temperet promiſſis ac conſolationibus. Cujus rei tam frequentia ſunt apud ſacros vates exempla, ut neminem id fugere queat qui animum ſuum ad prophetiarum commentationem appellere ſtatuit. Ex innumeris aliis conſideretur nunc modo apud ipſum Michæam noſtrum tertii capitis cum quarto nexus. Hæc autem verba talia ſunt, ut de comminationibus nunquam ea uſurpata inveniamus. *Congregare reliquias Iſraëlis*, quantum quidem nobis ſcire datum eſt, in alia atque benedictionis ac gratiæ ſignificatione nuſquam ponitur. Vide Mich. IV. 6. 7. & V. 6. 7. Jeſ. X. 20. 21. Jerem. XXIII. 3. Facere *ovium ſimiles*, & quidem *ovium Botzræ*, quæ pecoroſæ *Moabitidis* urbs nobilis erat, ubi læta paſcua, oveſque opimæ; & *ſimiles gregis in caula*, qui nuſquam tutius & placidius quieſcit, non eſt obſidendus, aut patria pellendus, intra mœnia coarctare. Ne cætera nunc proſequar.

IV. A triſtibus ergo ad læta tranſit Deus. Atque hic verborum nexus eſt, quem acute obſervavit *Caſtalio*: ſi quis ventoſus & vanus homo eſſet, qui mentiretur & multum vini promitteret, huic quantumvis mentienti crederetis potius quam alteri vera dicenti hoc ſolo nomine quod læta prædiceret. Sed & ego bona prædicam & quidem de re omnium maxima, quæ eſt hujuſmodi: poſtquam vos in exilium, ut ſupra minatus ſum, relegavero, inde colligam. Obſervandum hic, *quibus* promittat, tum *quid*. Promittit aliquid congregationi *Iacobi*, & quidem *toti*, tam *decem tribubus*, quam *Judæ*; tam *populo Samariæ*, quam *Hieroſolymæ*. Super utriſque enim Propheta verbum Jehovæ viderat; utriſque excidium prædixerat. Cap. I. ℣. 1. 6. 9. Utroſque nunc conſolatur.

V. Utriſque ergo promittit, I. *Reductionem ex captivitate* ſua in terram Canaan, ita ut nulla tribus deſit. Non quaſi ſinguli actu reducendi eſſent. Certum enim eſt *Iſraëlitarum* pleroſque non rediiſſe, & *Judæorum* magnam partem manſiſſe Babylone. Sed quod omnibus, ut ſupra oſtendimus, aperienda fuerit porta, & danda redeundi libertas. II. *Conjunctionem reliquiarum de decem tribubus* cum Juda in unam Politiam & communionem religionis in uno templo; a quibus rebus ſejuncti olim fuerant

rant per ſchiſma Jeroboami. Hoc ſignificari videtur iis verbis, *congregando congregabo reliquias Iſraëlis*, aſſociando eas inter ſe & cum Juda, ut ſimul conſtituant *totam cangregationem Jacobi*. III. *Amplificationem Iſraëlis*, tam *numero*, quam *rerum omnium affluentia*. Quæ eleganter ſignificatur emblemate *ovium Botzræ*, & *gregis in ovili ſuo* recubantis, *perſtrepentiſque præ multitudine*. Confer Zach. 11. 4. IV. *Exaltationem Iſraëlis ex omnibus anguſtiis*, quibus poſt reditum ex captivitate Babylonica exercendi erant, potiſſimum per Syriæ Reges. Prædicitur ergo fore, ut, potentia Dei Macchabæos alioſque ſtrenuos populi duces animante, qui *Perfractoris* inſtar iis præituri erant, anguſtias illas omnes perrumpant, terram ſubigant, urbes occupent, eaſque retineant, & ex iis prodeant, atque ubi lubitum fuerit in eaſdem redeant. V. *Dationem Meſſiæ*, qui futurus eſſet & *Rex eorum ante ipſos*, & *Jehova in principiis illorum*. Hæc enim prophetiarum ſeries ad Judæorum convictionem probe attendenda eſt. *Aſſyriaca Iſraëlis* captivitas, tum *Babylonica Judæ*. Reductio populi. Ejuſdem multiplicatio, anguſtiæ, liberatio. Occupatio terræ totius, & vicinarum regionum. Tum adventus Meſſiæ. Quas temporum notas, ut alibi paſſim, ita & hic cernimus.

VI. Copioſus quoque in hanc rem Obadias eſt, qui poſtquam procaci petulantique *Eſavo*, id eſt *Idumæis*, triſtia ſua fata ceciniſſet, inde a verſu 17. lætiora multo *Iſraeli* pollicetur. *In monte Zionis*, ſecus ac in monte *Seir*, ubi nemo elabetur, in monte, inquam, Zionis, *erit* פליטה *evadentium multitudo*, eo e terris captivitatis ſuæ ſeſe recipientium. והיה קדש *Eritque ſanctuarium*, reædificabitur ibi templum. *Et hæreditario jure poſſidebunt* DOMUS JACOBI, ſine ullius tribus excluſione, *hæreditarias poſſeſſiones ſuas*. *Eritque* DOMUS JACOBI, tota Iſraëlitarum reſpublica, velut *ignis*, & DOMUS JOSEPHI, quæ principatum olim decem tribuum obtinuit, nunc tribui *Judæ* aſſociata, erit *flamma*, undique hoſtes ſuos devorans. *Domus autem Eſavi in ſtipulam, ut accenſi in hos conſumant ipſos*. Quemadmodum ſtipula ignem facile concipit, & cito abſumitur ab eo, ita *Idumæi* & facile & cito ab Iſraëlitis debellabuntur. *Neque erit ſuperſtes domui Eſavi*, qui nocere Iſraëli queat, aut judicia Dei avertere: *Jehova eloquitur*. Cujus conſilia ut caſſa, cujus dicta ut inania ſint, fieri nullo modo poteſt.

VII. וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלשתים *Et hæreditario jure poſſidebunt auſtrales montem Eſavi, & humilis regio Philiſtæos, & hæreditario jure poſſidebunt agrum Ephraim & agrum Samariæ: & Benjamin Gileaditidem*. Id ut intelligatur ſciendum eſt, Iudæam olim, Ioſuæ XV, in quinque partes diviſam fuiſſe: ex quibus una ibi verſ. 21. נגב, id eſt *Auſtralis*, prope *Idumæam*, altera שפלה, id eſt *humilis*, dicebatur verſ. 33. vicina *Philiſtæis*. Docetur ergo, Iſraëlitas non ſolum priſtinam hæreditatem ſuam cum ſua juſta magnitudine & plena integritate ob-

ten-

tenturos, tam quod longitudinem, quam quod latitudinem attinet; ſed etiam eandem amplificaturos. *Auſtralem* enim Judææ regionem *Idumææ* conterminæ, *humilemque* adjacentis *Palæſtinæ* adjectione, & *Benjaminem Gileaditide* auctum fore: adeo ut habitationem ſuam ultra *Jordanem* extendere præ maxima multitudine cogatur.

VIII. Quod ſequitur comma vigeſimum, verti poteſt bifariam: vel in hanc mentem, *Et deportatæ copiæ iſtæ Iſraëlitarum, qui ſunt Cananæi*, id eſt inter *Cananæos* diſperſi, *Sareptam uſque*, quæ *Sidoni* vicina fuit, *& deportati Hieroſolymorum qui ſunt in Sepharad, hæreditario jure poſſidebunt civitates auſtrales;* id eſt habebunt jus & acceſſum ad urbes illas Judæ, commercio & religione iis juncti. Ita *Chaldæus*, R. *Salomo*, & *Kimchi*, *Pagninus*, *Vatablus*, *Coccejus*, alii. Vel in hanc mentem, *Et deportatæ copiæ iſtæ Iſraelitarum, quod fuit Cananæorum Sareptam uſque*, ſcilicet poſſidebunt, quod ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum eſt, *Et deportati Hieroſolymorum id quod eſt in Sepharad poſſidebunt cum civitatibus auſtralibus.*

IX. Nugas agunt Judæi qui per *Sepharad Hiſpaniam* intelligunt, audentque tam fanatica expoſitione eorum regnorum poſſeſſionem ſibi ſpondere. De *Sarphat* quidem conſtat, fuiſſe eam urbem *Sidoniorum*. 1. Reg. XVII. 10. Sarepta, inquit *Joſephus*, eſt notum oppidum *in finibus Cananæorum medio inter Tyrum & Sidonem intervallo. Antiq. lib.* VIII. *cap.* VII. De *Sepharad* nihil alibi legitur, itaque itum eſt in varias ſententias. Aliis locum *Babyloniæ*, aliis *Boſphorum*, aliis *Hiſpaniam* intelligentibus; aliis vertentibus, *finis dominatus ipſorum;* quaſi derivanda vox eſſet a סוף *finis* & רדה *dominatus eſt.* In tanta caligine facilius quid fugias dignoſcitur, quam quid ſequaris. Et fortaſſe prudentiſſime omnium agit, qui ignorantiam faſſus nihil aſſerit. Non eſt improbabile fuiſſe locum in *Babylonia*, tunc notum. Nobis ſuffecerit, præmitti inſignem Iſraëlitarum amplificationem.

X. Quam conſequetur aut comitabitur Meſſiæ adventus. Ita enim pergit Propheta. *Et aſcendent ſervatores in monte Sionis, ad judicandum montem Eſavi.* Quod vel de *Politicis Servatoribus* intelligi poteſt, quales *Hyrcanus* ac ſucceſſores ejus, qui Hieroſolymis agentes jus dixerunt *Idumæis*; vel de *Eccleſiaſticis & Spiritualibus*, quales *Apoſtoli*, *Evangeliſtæ*, cæterique verbi Divini præcones, qui unici illius Soſpitatoris Jeſu aſſeclæ & miniſtri, per ipſius præconium & fidem, tam ſe ipſos ſervarunt, quam alios, 1. Tim. IV. 16. Jac. V. 20. Et illi *judicarunt montem Eſavi*, judicia Dei in hoſtes & hypocritas pronunciando. *Regnum autem fiet Jehovæ.* Qui in Chriſto regnum cœlorum, toties promiſſum, Eccleſiæ exhibuit. Iterum hic eandem rerum συνάφειαν videmus.

XI. Conſentit Jeremias Cap. III. 16. *Et fiet quum multiplicabimini, & fructificabitis in terra, in diebus illis, ait Jehova, non dicent amplius*

arca

arca fœderis Jehovæ, &c. Eos dies deſcribit, quibus *Iſraelitæ* fideles Meſſiæ præſentia fruentes, non gravate carituri erant arca fœderis, quæ utut olim egregium exhibendi Meſſiæ ſymbolum eſſet, teſtimonium tamen erat nondum exhibiti. Illorum dierum ſignum antecedens & concomitans conſtituir, multiplicationem & fructificationem populi in terra. Et quod notandum, id dicere jubetur *averſæ Iſraëli*, cum Juda rediturae. Cui itaque hæc promiſſio multiplicationis ſpeciatim competit. Adde Cap. xxx. 18. 19. *Sic ait Jehova: ecce ego reducam captivam turbam* TENTORIORUM IACOBI, *& tabernaculorum ejus miſerebor. Et prodibit ex eis vox gratiarum actionis*, ob publicas & privatas benedictiones, *& vox ridentium*, ut in victoria, & pace: *multiplicabo eos, & non minuentur: amplificaboque eos & non exigui fient.* Iterum nota, toti hoc Iacobo promitti, & ut ſignum temporis, quo exhibendus eſt Meſſias: de quo verſ. 21.

XII. Non abludit Zacharias Cap. VIII. 11. & ſeq. ubi reduces ex captivitate in hæc verba affatur: *Nunc vero non ſum ut diebus illis prioribus ego reliquiis populi hujus, dictum Jehovæ exercituum. Nam ſementis pacis eſt vitis edit fructum ſuum, & terra edit proventum ſuum; cœlique edunt rorem ſuum, denique facio ut poſſideant reliquiæ populi hujus omnia iſta. Eritque ut quemadmodum fuiſtis maledictioni in gentibus*, O DOMUS IUDÆ ET DOMUS ISRAELIS, *ita ſervem vos, & ſitis benedictioni, ne timetote, confirmantor manus veſtræ.* Et quæ ſequuntur.

XIII. Nec prophetiam fruſtravit eventus. In tantam enim populus numeroſitatem excrevit, ut non ſuam modo terram frequentiſſimis urbibus ſtiparit, quæ eximiæ etiam in Galilæa fuere, ſed & maximas quaſi colonias per *Aſiam* totam, majorem & minorem, *Ægyptum, Africam, Græciam, Italiam, Hiſpaniam* duxerit: gentes etiam circumvicinas ſubegerit, ut *Moabitas* atque *Idumæos*, oppida etiam quam plurima *Palæſtinorum* poſſiderit.

XIV. Quam vero partem in iſto totius populi incremento Iſraëlitæ habuerint; una docebit *Joppe*, oppiduum maritimum in ditione X Tribuum: de qua *Strabo lib.* XVI. καὶ δὴ καὶ ἐυηνδρησεν ὕτως ὁ τόπος, ὥςτ' ἐκ τῆς πλησίον κώμης Ἰαμνείας, καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν κύκλω τέτταρας μυριάδας ὁπλίζεσθαι. *Atque locus hic adeo hominibus abundavit, ut ex Jamnia proximo vico, & circumvicinis habitationibus, quadraginta hominum millia armarentur.*

XV. Hoc quoque de Iſraëlitis X Tribuum memorabile, quod *prima iis Evangelii prædicatio* obtigerit. Nam Chriſtus in *Galilæa* primum prædicavit in *Capernaumo urbe maritima, in finibus Zabulon & Nephtalim.* Mat. IV. 13. Et aliquoties in Evangelio miſſum ſe dicit ad *perditas oves Iſraelis.* Matth. xv. 14. ad quas etiam mittit Apoſtolos. Mat. x. 6.

XVI. Et hoc factum eſt ſecundum prophetias. Illam taceo quam

Matthæus allegat ex Ieſ. VIII. 23. & IX. 1. Lubet altius adſcendere, ad Iacobæum oraculum. Gen. XLIX. 21. נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. Quod ita verti poſſe Celeberrimus Interpres obſervavit: *Naphtali eſt cerva emiſſa ejus qui dat verba decoris. Hieronymus* vidit optimum fore, ſi *ad doctrinam Servatoris cuncta referamus, quod in portione Naphtali maxime docuerit.* Utinam præiviſſet nobis viam qua pateat verba eo commode referri! Nos id conabimur. Id ſuppono, nulli juſtius hoc elogium attribui poſſe quod *det verba decoris*, quam Chriſto Domino, *in cujus labia effuſa eſt gratia.* Pſ. XLV. 3. *cujus palatium mera dulcedo eſt.* Cant. V. 16. Cujus λόγοι τῆς χάριτος in ſtuporem auditores dabant. Luc. IV. 22. Porro inſolens Spiritui Sancto non eſt fideles *cervis* comparare. Cant. II. 7. Jeſ. XXXV. 6. Haba. III. 19. Pſ. XLII. 2. Et *cerva emiſſa* cujus rei convenientius emblema eſt, quam turmæ alicujus maxima animi alacritate eo accurentis, ubi fontes aquæ vivæ ad reſtinguendam diuturnam ſitim invenit? Quum ergo Naphtali *cerva emiſſa* dicitur *ejus qui dat verba decoris*, quid propius eſt quam ut iis verbis intelligamus Chriſtum in Naphtalitide prædicaturum Evangelium regni & pacis: ac Naphtalitas perruptis mundanarum occupationum retibus, ad Dominum Jeſum alacriter accurſuros? Nam & verba ei rei ſignificandæ idonea ſunt: & res ipſa conſonat. Docuit enim Chriſtus primo in *Capernaum*, quæ urbs ſita eſt in finibus *Zabulon & Naphtalin*, id eſt in ea regione *Naphtalitica* quæ contermina eſt *Zabylonitidi*. In iis oris plurima turba, ſedibus ſuis excita, ad Chriſtum audiendum ſumma alacritate confluxit. Mat. IV. 25.

XVII. Non diſſimulo eſſe aliquid quod verſioni noſtæ obſtare videatur, nimirum verba Hebræa אילה שלוחה poſita eſſe in ſtatu abſololuto; ideoq; juxta analogiam Grammatices non regere genitivum rei diverſæ, ut exponas, *cerva dantis*; ſed potius vocem *cervæ*, ut ſubſtantivam, jungendam eſſe cum adjectiva *dans*, ut interpreteris, *cerva dans*. Cæterum illud aliquid prorſus nihil eſt. Quomodocunque enim verba conſtruas, non effugies anomaliam. Si componas אילה הנותן *cerva dans*: ſubſtantivum fœminini generis, adjectivum maſculini erit: & præter anomaliam dictionis in anomaliam rei incides. *Cervæ* enim non eſt *pulcre loqui*. Deinde frequenter in Hebræo ſermone ſtatum abſolutum pro conſtructo poni, pueri ex *Buxtorfio* norunt. Si cui tamen alia explicatio magis allubeſcat, per me quidem ea fruatur: Non eſt noſtrum altercari.

XVIII. Illud utique evidens eſt, Jer. III. 15. *Averſæ* olim *Iſraëli* promitti *paſtores ſecundum cor Dei, ad paſcendum eos ſcienter & conſiderate.* Nec prætereundum, eos qui primi ad *Apoſtolatum* vocati ſunt, *Petrus, Andreas* frater ejus, & *Philippus* fuiſſe ex *Iſraelitide*; omnes enim nati erant *Betſaidæ*, urbe Galilææ, in tribu Zabulon. Joh. I. 45.

XIX. Conſentit Jer. XXXI. 6. *Nam dies eſt futurus quo clamabunt* נוצרים

נוצרים NOTZERIM, *cuſtodes*, ſive *retinentes*, *in monte* EPHRAIMI, *ſurgite & adſcendamus ad Zionem*, *ad Jehovam Deum noſtrum.* Quos hic per *Notzerim* melius intelligemus, quam Diſcipulos & Apoſtolos Chriſti Domini, qui fuerunt *retinentes* fœderis, & ſtuduerunt *conſervare* fratres ſuos, & ut fidi *cuſtodes* ac *vigiles* inclamarant aliis, ſurgendum eſſe ex ſomno & morte; qui denique fuerunt *principes ſectæ Nazarenorum* Act. XXIV. 5. diſcipuli & amici ישוע הנוצרי JESU NAZARENI, illius ipſius quem Iobus profitebatur נוצר האדם NOTZER HAADAM, *cuſtodem hominum*; Iob. VII. 20. & qui occaſione commorationis ſuæ in Nazaret, oppido ad decem tribuum ditionem pertinente, NAZARENI nomen conſecutus eſt. Mat. II. 23. Illi audiendi erant *in monte Ephraim:* emiſſi a Chriſto ad *obeundum urbes Iſraelis.* Mat. X. 23. & ut *teſtes ipſius eſſent in tota Judæa* & SAMARIA Act. I. 8. ubi, ut & in *Galilæa*, florentes formarunt Eccleſias. Act. IX. 31.

CAP. VII.

Hiſtoria eorum ex Iſraële, qui ſoluta Captivitate Babylonica in terris diſperſionis ſuæ manſerunt.

I. *Longe maxima pars X Tribuum manſit in terris diſperſionis ſuæ.* II. *Quod & ſacra Hiſtoria docet.* III. *Et Joſephus.* IV. *Et prædixerat Hoſeas Cap.* I. *6. 7.* V. *Eorum nonnulli profanis gentibus mixti, inque iis abſorpti ſunt.* VI. *Alii avitæ religionis retinentiores, communionem cum fratribus ſuis Judæis coluerunt.* VII. *Quod Hamanis convitium arguit. Eſth.* III. 8. VIII. *Judæorum nomen poſt captivitatem Babylonicam non Tribum, ſed populum, vel etiam religionem notat.* IX. X. XI. *Evangelica quoque Hiſtoria firmat diſperſorum Iſraelitarum cum Judæis commercium.* XII. *Lichtfooti ingenioſa obſervatio.*

I. LONGE *maximam multitudinem*, & corpus atque univerſitatem *X Tribuum*, *manſiſſe in terris diſperſionis ſuæ*, neque cum tribu *Iudæ* ac *Benjaminis* in patriam revertiſſe, tam ſacrorum quam exoticorum ſcriptorum auctoritate comprobari poteſt.

II. *Primo.* Peremtorium eſt quod ſupra adduximus ex I. Chr. V. 26. *Adduxit eos in Chelachum*, & *Chaborem*, & *Haram*, & *Nehar-Gozanem*, USQUE IN DIEM HUNC, id eſt poſt ſcriptos Chronicorum libros, in quibus ſolutæ captivitatis non ſemel mentio eſt. *Deinde.* Ezras ipſe profectionem reducum Cap. I. 5. deſcribens, præter principes ex *Juda* & *Benjamine*, cum ſacerdotibus & *Levitis*, duces alios hujus expeditionis commemorat nullos. Non autem credibile eſt, ſi inſigni aliquo numero ex ſingulis tribubus *Iſraelitæ* ſe adjunxiſſent, eos aut du-

cibus ſuis caruiſſe, aut ſi duces habuiſſent, ſilentio eos ab Ezra tranſmittendos fuiſſe. *Tertio*, Ezr. II. I. Neh. VII. 6. impreſſe dicitur, reverſos fuiſſe ex iis, aut eorum poſteris, *quos Nebucadnetzar Rex Babylonis abduxerat.* Quod *Judæis*, & *Benjaminitis*, non *decem tribubus*, longe ante a *Salmanaſſere* deportatis, competit.

Antiq. lib. IX. cap. X. III. Suffragatur *Joſephus*: *Reliqua Iſraelitarum multitudo aſſuetum jam domicilium noluit relinquere: qua propter duæ tantum tribus per Aſiam & Europam ſub Romano degunt imperio. Decem autem tribus nunc quoque ultra Euphratem ſunt, infinita hominum millia, quæ vix eſt numero comprehendere.*

IV. Non incommode hic a nonnullis referri videtur Hoſeæ vaticinium. Cap. I. 6. 7. Ubi diſtinctione inter *Iſraelitas* & *Judæos* facta, ita infit: *Et concepit iterum & peperit filiam, & dixit ipſi; Voca nomen ejus Lo-Ruchama* (hoc eſt, *non adepta miſerationem*) *quia non pergam amplius miſereri domus Iſraelis*, כִּי נָשׂא אֶשָּׂא לָהֶם: quod *Junius* vertit, *ut ullo pacto condonem illis*: *Belgæ*, *ſed omnino deportabo eos*: *Coccejus*, *ſed ferendo perferam in ipſos*, ſcilicet ſententiam, (omiſſo & ſubintellecto conjugato מַשָּׂא, quemadmodum etiam 2. Reg. IX. 25.) *ſed domus Jehudæ miſerebor.* Proles ea ſecunda *ſexu fœmineo* repreſentat ætatem Iſraëlis non emendatam magnis iſtis plagis, quæ verſ. 4. 5. prædictæ erant, ſed æque ſcortatricem, quamvis imbecilliorem præcedenti. *Nomen* proli Divino juſſu inditum, excludit eam a *participatione Divinæ miſoricordiæ*. Quæ excluſio in eo collocatur, quod *omnino deportandi ſint Iſraelitæ*, ex peremtoria Dei ſententia, ſublata ſpe veniæ: ſecus ac *Iudæi* qui ſimiliter quidem ob peccata ſua deportandi, attamen poſt breve tempus reducendi erant. Senſus eſt: Deum multa gratiæ ſuæ beneficia, quibus hactenus *Iſraelitas* una cum tribu *Iudæ* dignatus erat, illi ætati, & eorum poſteris, quoad maximam partem, reliquiis quibuſdam exceptis, de quibus nuper diximus, denegaturum eſſe: eoſque a terra ſua, quæ ſedes gratiæ, typus gloriæ, erat, abjecturum; neque cum tribu *Iudæ*, cui ſalus illa adſtringitur, reducturum. Quo tamen dicto poſteris eorum non omnis ſpes communionis cum Chriſto ac ſacramentis gratiæ, aut ſalutis, æternum præſcinditur. Nam quod ſignata aliqua temqoris periodo factum non eſt, id futurum prædicitur deinceps, quando *congregabuntur filii Judæ, & filii Iſrael una, & ponent ſibi caput unum & adſcendent ex terra*, mutato nomine *Lo-Ruchamâ*, id eſt *Dilectam*. verſ. II. 12.

V. Qui remanſerant in terra captivitatis ſuæ, illorum *nonnulli* impiis ſacris polluti, profaniſque *gentibus mixti*, veluti pauculæ aliquot guttulæ in magno mari ſunt *abſorpti*, juxta vaticinium Deut. XXVIII. 64. *Diſperget te Iehova in omnes populos, ab extremitate terræ una, uſque ad alteram extremitatem ejus: ubi ſervias Diis alienis quos non noveras, tu aut*

majores

majores tui, lignis & lapidibus. Levit. XXVI. 38. 39. *Sed peribitis in ipſis gentibus, & abſumet vos terra inimicorum veſtrorum. Qui autem reliqui fuerint a vobis, tabeſcent propter iniquitatem ſuam in regionibus inimicorum veſtrorum: etiamque propter iniquitatem patrum ſuorum cum ipſis tabeſcent.* Quod *in parte* ſaltem populi verificari debuit.

VI. Conſulto conſilio dico, *in parte*: nam de cæteris ita Dominus: Ezech. XX. 32. *Ideoque quod adſcendit in ſpiritum veſtrum, minime omnium futurum eſt, quod vos dicitis, erimus ut iſtæ gentes, ut nationes iſtarum regionum, miniſtrando ligno & lapidi.* Quod cum Moſis vaticiniis non eo conciliandum eſt pacto, quaſi illa de *Iſraëlitis*, hoc de *Judæis* prædictum ſit. Utrobique enim ſermo ad univerſitatem totius populi iſtius dirigitur, quicum Deus fœdus pepigerat in deſerto. Atque Ezechielis illud de parte aliqua decem tribuum intelligendum eſſe, ex eo claret, quod Dominus deſperatas eas cogitationes de univerſali veri cultus ſublatione refellens verſ. 40. promittat, *totum Domum Iſraëlis*, QUANTA QUANTA ERIT, ſe aliquando culturam eſſe in monte celſitudinis & ſanctitatis ſuæ. De aliquibus ergo verum eſt, quod vicinorum gentilium idololatricis cultibus, commerciis, matrimoniis impliciti, nomen ſpeciemque populi Dei amiſerint: alii vero avitæ religionis tenaciores, a profana iſta commixtione ſibi caverunt, communionem cum fratribus ſuis Judæis colentes, tam illis qui in voluntario ſecum vivebant exilio, quam reducibus in terram Canaan.

VII. Præclarum hujus rei argumentum exſtat in ea *Humanis* delatione, quæ memoratur Eſth. III. 8. *Dixerat enim Haman regi Aſſuero, eſt populus quidam diſperſus ac diſſipatus inter populos, in omnibus provinciis regni tui: quorum jura diverſa ſunt a jure omnium populorum.* Quod non de ſolis reliquiis tribus *Judæ*, ſed de toto populo *Iſraelitico*, per ampliſſimam *Aſſueri* ditionem longe lateque diffuſo, exponendum eſſe res ipſa loquitur. *Decem* enim *tribus*, *Juda* cum *Benjamine* reverſis, maximam populi per provincias diſperſi partem faciebant. Hi omnes, quantumlibet diſſipati, in eo conveniebant, quod diſcretos, a cæteris gentibus ritus moreſque haberent. Eos nimirum quos a Moſe didicerunt, toti populo traditos. *Tacitus*: *Moſes, quo ſibi impoſterum gentem firmaret, novos ritus, contrarioſque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta.* Hiſt. lib. v. *Iſraelitæ* cum *Judæorum* reſiduis in provinciis vaſti iſtius imperii eodem ſacrarum cærimoniarum vinculo juncti fuere.

VIII. Neque obſtat quod populus ille paſſim *Judæorum* nomine veniat: quippe quod ab eo tempore *Iſraelitis* omnibus dabatur, & non *tribus* alicujus, ſed *populi*, imo vero *religionis* vocabulum erat. Certe *Judaice loqui*, apud Nehemiam Cap. XIII. 24. eſt ita loqui ut populus Dei integer

loquebatur, cui locutioni opponitur *Aſdodice loqui.* Et quod Eſth. VIII. 17. dicitur, *multi ex populis terræ* מתיהדים *Iudæi fiebant*, non poteſt alium ſenſum habere, quam quod, ut in vulgata eſt, *ſectæ eorum religione & cærimoniis jungebantur.* Ita etiam Ἰȣδαϊσμὸς *religionem* notat 2 Macch. VIII. 1 XIV. 38. Gal. I. 14. Religionem, inquam, non tribui *Judæ* peculiarem, ſed toti δωδεκαφύλῳ communem. Act. XXVI. 7. Jonas rogatus quis eſſet, reſpondet, *Hebræus ego* ſum. Jon. I. 9. Ubi *Aben Ezra* obſervat dici שהם על אמונת עבר, *qui ſunt in fide Heberi.* At *Chaldæus*
Antiq. lib. XIII. cap. XVII. Lib XXXVIII. Jonam reſpondentem indicit יהודאה אנא *Judæus ego ſum.* *De Idumæis Joſephus* ſub *Hyrcano* circumciſis, ὥϛε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰȣδαίȣς, *adeo ut deinde eſſent ipſi Judæi.* Et *Dio Caſſius* de *Judæi* nomine, qua Patriam denotat locutus, φέρει δὲ, inquit, καὶ ἐπὶ τȣ̀ς ἄλλȣς ἀνθρώπȣς, ὅσοι τὰ νόμιμα αὐτῶν καίπερ ἀλλοεθνεῖς ὄντες ζηλȣ̃σι: *pertinet etiam ad alios homines quotquot eorum inſtituta amplexantur, etiamſi alienigenæ ſint.* Si ergo alienigenis id nomen attributum, multo magis *Iſraëlitis* nativis, ob ejuſdem communionem religionis, cujus in regno *Judæ* jam a longo tempore præcipua ſedes & veluti arx fuerat. Pulcre ad inſtitutum noſtrum *Elias* in *Thisbi.* ידוע כי כל ישראל נקראים יהודים אבל לא נמצא במקרא שנקראים יהודים רק מזמן גלות עשרת השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז נקראו יהודים ולשונם לשון יהודית ולא קודם לכן וגם שבט בנימין עמהם שנאמר במרדכי איש יהודי וגוי והוא איש ימיני; *Notum eſt*, Omnes Israelitas *vocari* Judæos: *non tamen hoc Judæorum nomen ipſis in ſacris literis attributum legitur, niſi ex illo tempore quo decem tribus in captivitatem abductæ ſunt, & ſuperſtes manſit regnum domus Judæ. Poſt illa vocati ſunt* Judæi, *& lingua eorum, lingua* Judaica: *non antea. Imo & tribus* Benjamin *cum illis. Dicitur quippe de Mardochæo*, Vir Judæus *Eſth.* II. 5. *quum tamen fuerit Jeminita.* Concludimus, *Judaicum* illum populum, quem Haman criminabatur uti privato ſuo jure utentem, totam gentem *Iſraeliticam* deſignare, quæ religionis ſuæ etiam in mediis gentilibus, cumque eorum invidia, erat retinens. In cujus rei demonſtratione prolixiores fuimus, quia Vir aliquis Doctiſſimus ſerio autumat, *nunquam duodecim tribus* Hebræas *de nomine* Judæorum *appellatas eſſe.*

IX. Præterea ex non uno Novi inſtrumenti loco id quod diximus firmari poteſt. Act. II. 5. 6. Sanctus Lucas memorat *viros religioſos ex omni nationi eorum qui ſub cœlo ſunt*, nominatim *Parthos*, *Medos*, *atque Elamitas*, Hieroſolymis ſe ad cultum numinis ſtitiſſe. Hos ſi non maximam, aliquam ſaltem partem, ex decem tribuum reliquiis fuiſſe, ſi una fortaſſe cum Judæis ſtricte ſic dictis, & in medio eorum habitantibus, adſcenderint, propterea veriſimile eſt, quod in *Media* viciniſque regionibus

nibus diſperſorum Iſraëlitarum ſedes fuerint. Neque iterum mihi objici velim, univerſam iſtam multitudinem *Judæorum* nomine deſignari. Omnes enim circumſtantiæ clamant, non *tribum*, ſed *religionem* eo ſignificari: uti frequenter *Judæi Græcis* hoc ſenſu opponuntur, ceu adoratores veri Dei ſimulacricolis. Nam qui verſ. 5. *Judæi* vocantur, iidem verſ. 11. diſpeſcuntur in *Judæos*, qui tam gente quam religione tales erant, & *Proſelytos*, qui religione Judæi erant, non gente. Et Petrus quos com. 14. *viros Judæos* dixerat, eoſdem com. 22. *viros Iſraëlitas* nuncupat: commate autem 36. *totam domum Iſraëlis* compellat. Quo innuitur ex omnibus tribubus aliquos tunc fuiſſe præſentes.

X. Adde Act. XXVI. 7. Ubi Paulus teſtatur, DUODECIM TRIBUS ISRAELIS *Deum die ac nocte aſſidue colere, ſperareque deventuras ſe ad ſpem promiſſionis quæ patribus a Deo facta eſt.* Quod ad ſolos *Iſraëlitidis* incolas arctare, neque pati ut extendatur ad quam plurimos Dei timentes ex omni poſteritate Iſraëlis ubicunque locorum degerent, hominis eſt nimium ſibi in limitando auguſto Pauli ſermone permittentis. Quod nos profecto non audemus. Quum enim Paulus falſo poſtulatus eſſet ſeditionis a ſe motæ *omnibus Judæis per orbem terrarum.* Act. XXIV. 5. ſapienter provocat ad communem gentis univerſæ fidem, in quacunque demum orbis parte ævum agitent.

XI. Et ſane Jacobus ac Petrus de *diſperſis tribubus* vel invitos cogitare ſubigunt. Ille enim DUODECIM TRIBUBUS DISPERSIS ſcribit, quarum tribuum homines *fratres ſuos* vocat, & *fidei* ipſorum egregium perhibet teſtimonium. Jac. 1. 1. 2. 3. Hic autem epiſtolas ſuas inſcripſit *advenis diſperſionis, per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam, Bithyniam*: qui in longinquas illas ab *Iſraëlitide* regiones plus una διασπορᾷ avecti fuerant, per *Aſſyrios* nimirum, *Babylonios*, *Antiochum Epiphanem*, alioſque: atque ibi Deum colentes, & Chriſtum ejus agnoſcentes, ſanctificationis per Spiritum, & ἰσοτίμȣ ἡμῖν πίςεως participes erant. 1 Pet. 1. 1. 2. 2. Pet. 1. 1.

XII. Ingenioſa Doctiſſimi *Lightfooti* obſervatio eſt. Qui notat univerſum terrarum orbem dividi in ISRAELITAS & GENTILES: Iſraëlitas iterum in DECEM TRIBUS & JUDÆOS, Iudæos rurſus in HEBRÆOS & HELLENISTAS: Hebræos denique in eos qui INTRA TERRAM ISRAELITICAM habitarunt, & qui EXTRA. Hic lux aliqua affulget hiſtoriæ Evangelicæ atque Apoſtolicæ. Evangeliſtas enim quod attinet, videtur MATTHÆUS Evangelium ſuum primitus ſcripſiſſe pro HEBRÆIS INTRA TERRAM ISRAELITICAM, eique conterminam SYRIAM. MARCUS, pro HEBRÆIS EXTRA TERRAM, in BABYLONIA & ASSYRIA, ubi etiam X TRIBUS. JOHANNES, pro HELLENISTIS. LUCAS pro GENTILIBUS. Deinde quum celebrentur tres *Apoſtoli circumciſionis*, *Jacobus*, *Petrus* ac

Id Addendis ad 1. ad Cor. IV.

ac Johannes. Gal. II. 9. hinc Dioeceſin unicuique hoc modo diſtribuas: *Palæſtinam*, &, quæ ei connumerata, *Syriam*, *Jacobo*; *Babyloniam* & *Aſſyriam*, *Petro*; *Helleniſtas*, *Aſianos* præſertim ulterioreſque, *Johanni.* Quicquid hujus ſit, id ſaltem demonſtravimus, gentem Iſraëliticam X Tribuum, communia cum fratribus ſuis Judæis ſacra habuiſſe, uſque ad Chriſti Domini ἐπιφάνειαν. Ab eo tempore Evangelium iis quoque prædicatum per Apoſtolos in terris diſperſionis ſuæ.

Cap. VIII.

Hiſtoria X Tribuum, in excidio Politiæ Judaicæ.

I. *Decem tribuum in Iſraëlitide hominis, ob contemtum Evangelium ſibi primo prædicatum, primi etiam Romanorum, arma ſenſere.* II. *Quod multis exemplis docetur.* III. *Deleta Judæorum Republica confuſæ paullatim omnes tribus ſunt.* IV. *Ii Iſraëlitarum qui in Aſſyria viciniſque locis ſubſliterant, cum Judæis ibidem commorantibus mixti ſunt. Nullamque uſpiam rempublicam habent.* V. *Secundum Hoſeæ vaticinium Cap.* IX. 17. VI. *Adeo quidem ut diſtincta eorum memoria ex hominibus ceſſet.* VII. *Summa totius hiſtoriæ.* VIII. *Aliarum nugaces de Iſraëlitis narrationes.* IX. *Aut docti errores.* X. *Nuperus Judæus ex Jeſa.* XXVI. ℣. *ult. contendit ſupereſſe X Tribus, a reliquis diſtinctas, at neſciri ubi ſint.* XI. *Sed abutitur Scriptura.*

I. CÆTERUM quum plerique eorum oblatum ſibi Evangelium proterve rejeciſſent, Chriſtumque ipſum, dein & Apoſtolos viam vitæ commonſtrantes, male excepiſſent, *communi* cum *Judæis*, quibus crimine jungebantur, *exitio impliciti ſunt.* Et illi quidem *qui in terra Iſraelis* erant, & quos Chriſtus primo Evangelii ſui præconio dignatus fuerat, primi etiam ſæva Romanorum arma ſenſere.

II. *Titus Alexandria* cum duabus legionibus veniens, quibus copiæ omnes cum Regum auxiliis jungebantur, *Galilæam* pervadit, *Gadarenſium* urbem, qui porcos ſuos Evangelio prætulerant, primo impetu capit, evertit, incendit. Deinde *Jotapatam* venit: quam fortiter a Joſepho, qui iſthic cum imperio erat, defenſam, tandem poſt XL. dierum obſidionem, vi occupat & in cineres redigit. *Jotapata* exciſa *Veſpaſianus* ad *Tiberiadis* & *Tarichææ* obſidionem ſe parat, & *Tiberienſes* quidem quum ſtatim ſe dederent, precibus *Agrippæ* Regis data eſt civitas, ne exſcinderetur; *Tarichæa* autem, quum paſſa eſſet obſideri, exciſa eſt. Navali prælio in lacu *Geneſar Iſraelitarum ſex millia* & *quingenti* cecidere. Urbe capta *Veſpaſianus* ſeniores cum imbellibus, qui ad *mille ducentos* erant, juſſit

juſſit occidi; juvenum autem validiſſimos, *ſex milla* lectos, ad *Iſthmo Neroni* tranſmiſit. Cæteram multitudinem, *triginta millia & quadringentos*, vendidit. Et ſic tota paullatim *Galilæa*, quæ in territorio X Tribuum erat, victricibus *Romanorum* copiis ceſſit, antequam ad *Hieroſolymorum* ſe excidium accingerent.

III. Deleta autem *Judæorum* politia, & qui ex nefanda clade ſupererant miſerabiliter diſſipatis, genealogiiſque una cum templo ac urbe crematis, ac toto corpore gentis *Iſraeliticæ* Divino anathemate percuſſo, omnibuſque populis exoſo, *confuſæ* paullatim *omnes Tribus* ſunt in terris diſperſionis ſuæ; longiſque itineribus alii alio profecti, prout neceſſitas cogebat, vel ſpes commodioris habitationis invitabat: adeo ut totum fere terrarum orbem ad extremos illius angulos exſulibus repleverint.

IV. Ii vero *Iſraelitarum* qui in *Aſſyria*, *Media*, viciniſque locis hactenus ſubſtiterant, cum *Iudæis* ibidem commorantibus confuſi mixtique ſunt: quum nullam cauſſam digladiandi de templo aut regno haberent. Iiſdemque conſimul fatis acti omnes ſine diſcrimine in gentibus palantur. Neque demonſtrari ex ulla fide digna hiſtoria poteſt, decem tribus diſtinctum a reliquis Judæis populum nunc eſſe, Nedum Rempublicam aut Politiam aliquam habere. Quanquam negare nolim, reliquias fortaſſe earum aliquas hic illic reperiri, non magnæ tamen illas exiſtimationis, ſed inopes afflictaſque, & quas non facile a cæteris Judæis diſcreveris.

V. Et hoc quoque ſecundum Prophetias iis evenit Hoſ. IX. 17. *Reprobat ipſos Deus meus, quia non obediverunt ipſi; & erunr* PALABUNDI IN GENTIBUS. Continent hæc verba extremam partem Divinæ ſententiæ in rebellem *Ephraimum*, quam Propheta velut actuarius Dei, ipſius ore populo prælegit. Docetur autem, eos propter inobedientiam & incredulitatem a Deo rejectos fore, fœderis gratiæ omniumque beneficiorum ſalutarium exſortes, ac ſine certa ſede quibuſvis gentibus palabundos, *ſina rege* nimirum & *ſine principe; ſine ſacrificio, & ſine cippo; & ſine Ephod, & ſine imaginibus:* donec tandem *convertantur filii Iſrael, & quærant Iehovam Deum ſuum, & Davidem*, id eſt, Meſſiam, *regem ſuum, & trepident ad Iehovam & bonum ejus in extremo dierum.* Hoſ. III. 4. 5.

VI. Atqne ita nunc hiſtoriam *decem Tribuum*, inde ab initio ſuæ ſeparationis a Juda, per diſtincta ſæculorum ſpiramenta, ad illud uſque tempus perſecuti ſumus, ubi memoria eorum ceſſat ex hominibus, partimque vel in gentibus tabuerunt, vel variis caſibus inter ſe confuſi, diſcerni, tam a ſe mutuo, quam a fratribus Judæis, deſiere.

VII. Si contractam totius hiſtoriæ ſummam velis, ut uno velut obtutu conſpici queat; numero exhibebo. Stante adhuc tam *Iſraelis* quam

Judæ regno, variis occaſionibus *multi ſe ex decem tribubus Reipublicæ & Eccleſiæ Iudaicæ adgregarunt.* Quum *Salmanaſſar* regnum *Samariæ* deleviſſet, *aliqui* tamen *in terra Patria remanſere.* Qui abducti ſunt a *Salmanaſſare*, in ea ſunt tranſportati loca quæ poſtea ſub ditione *Nebucadnezaris*, dein *Cyri*, fuerunt. Poſt *captivitatem Judæ Babylonicam*, tam *Iſraelitæ* quam *Iudæi* eoſdem agnoſcentes Dominos, ſibique invicem contigui in terra exilii, uti pridem fuerant in patria, *multis vinculis conſociati ſunt. Cyri* & *Artaxerxis* edicto *omnibus* ſine diſcrimine qui *de Populo Dei & Iſraëlis erant facultas facta eſt in Patriam redeundi.* Hac libertate uſi pars magna ex omnibus tribubus reverſi ſunt in terram *Canaan*, partim ducibus *Zorobabele* & *Ezra*, partim privato conſilio captataque commoditate. Ubi *in ſuis ſinguli urbibus habitarunt*, ſub uno Senatu, idem omnes templum frequentantes, in eandemque rempublicam adunati; quæ ob multas tribus *Iudæ* præeminentias *Iudaica* dicta eſt. *Multi* etiam ex omnibus tribubus, præſertim decem illis, *manſerunt in terris* ditionis *Perſarum*, *Græcorum*, & poſtea *Romanorum*, ac *Parthorum.* Qui quotquot adhæſerunt legi Moſis *pro uno populo habiti*, omneſque *Iudæi* nominati ſunt. Quumque libere in peregrinis iſtis terris manerent, *quoties libuit Hieroſolymam ad ſacra* ſunt *profecti.* Qui in patriam redierant ex *decem tribubus*, *primi* in terra ſua *Evangelium* ex ore Chriſti & diſcipulorum ejus audiverunt. Ad eos qui in *Babylonia* & *Aſſyria remanſere Petrus* cum ſociis excurrit. Urbe ac Politia everſis, libriſque genealogicis crematis, vel certe deperditis, tribus magis magiſque confuſæ ſunt: *omneſque* quotquot Chriſtianiſmum non receperunt, *ſine diſcrimine in gentibus palantur*, cœli ac ſoli ſui extorres, *unus populus*, eidem nunc obnoxius calamitati, & mira numinis providentia in eandem ſpem hactenus reſervatus porro reſervandus.

VIII. Hæc nos e ſacris plerumque literis, continua fere ſerie, & evidentibus, quantum res patitur, argumentis deduximus: multum profecto anteponenda iis quæ de decem adhuc tribuum innumerabili numero, aut regno etiam in *Tartaria*, & vicinis *Perſiæ* ac *Mediæ* regionibus; & ultra fluvium *Sambaticnum*, aut in *America* etiam, nonnulli nugantur, & noviſſime omnium *Menaſſe Ben Iſraël*, in futili libello quem ſub titulo מקוה ישראל Spes Israelis anno hujus ſeculi quinquageſimo edidit, ac *Parlamento Britannico* dicavit. Verum enimvero ea omnia nihil aliud ſunt quam ineptientium deliria agyrtarum, a quorum ore pavida veritas fugit: immenſa fabularum ſtrues, in quam ſi intuearis, *tale aliquid dicas te in infantia inter ſomni difficultates a nutricula audiſſe.*

IX. Non paullo doctius Viri præſtantiſſimi, *Caduſios Mediæ* Aquilonaris & Montanæ incolas, *Colchos*, *Tartaros*, *Turcas*, aliaſque gentes ex *Iſraëlitis*, paullatim in gentiliſmum degenerantibus, ortos hariolantur: ſed

ſed quam tenuibus tamen conjecturis, &, ut quod rei eſt dicam, eruditis, erroribus, in proclivi nobis eſſet oſtendere, niſi hanc operam ſumma diligentia ſubactoque judicio occupaſſet magnus, dum viveret, amicus noſter, WILHELMUS WILHELMIUS: qui tam copioſe id caput pertractavit, ut ſolidum nobis otium fecerit.

X. Cautius ſociis ſuis *Judæus* ille egit; cujus *Reſponſiones* libro ſingulari examinavit Celeberrimus *Coccejus.* Ille, inquam, Judæus Cap. XXIV. rogatus, *Ubi nunc ſunt decem tribus Iſraelis, quæ ab Aſſyriis captivæ abductæ ſunt, & quid de illis futurum eſt?* in hæc verba regeſſit: *Propheta Jeſaias ad utrumque quæſtionis hujus membrum exacte reſpondet, quando ita loquitur Jeſ.* XXVII. ℣. *ult.* Et erit in die illo, ut magna inſletur tuba; ac tum venient perditi in regionibus Aſſur & ejecti in regionibus Ægypti, & Deum adorabunt in monte ſancto Hieroſolymis. *Nam quum eos qui in terram Aſſur captivi abducti ſunt* perditos *vocet, indicat, nemini compertum eſſe poſſe ubi nunc ſint. Alias ſi ſciri hoc poſſet, quomodo perditi dicerentur? Quum ergo ſcriptura eos* perditos *dicat, conſequens eſt abditos & occultos manſuros, donec infinitæ Dei ſapientiæ viſum fuerit eos in apertum rurſus producere, perinde ut Ioſephus duobus & viginti annis in Ægypto occultus fuit, antequam de eo quippiam innoteſceret, Deo rem ſic diſponente. Et quum Propheta ait*: & adorabunt Dominum in monte ſancto Hieroſolymis, *reſpondet ad ſecundum membrum hujus quæſtionis, quid futurum ſit.*

XI. Cæterum etiamſi qui ita reſpondet minoribus quam cæteri audaculi difficultatibus prematur: non tamen ingenue agit, ſed ſcriptura ad ſtuporis ſui velamentum abutitur. Ponit decem tribus a cæteris diſtinctas ſupereſſe & alicubi in exilio eſſe, ſed neſciri ubi ſint. Verum ſi nemo ſciat ubi ſint, quis ſcit eos alicubi eſſe, & latere? Quis id ei dixit? Non certe Jeſaias eo quem infeliciter exponit loco. Nam אובדים *perditi*, non ſignificat eos qui latent, & neſciuntur ubi ſint, ſed qui male habentur, & miſeri ſunt. Deut. XXVI. 5. ארמי אובד. *Syrus miſer erat pater meus, & deſcendit in Ægyptum* Job. XXIX 13. ברכת אובד *Benedictio pereuntis veniebat ſuper me.* Prov. XXXI. 6. תנו שכר לאובד. *Date potum inebriantem perituro.* Quid autem de reliquiis decem tribuum fata parturiant lubentes ex ſacrorum monumentis vaticiniorum diſcemus: ad quorum meditationem noſtra ſe nunc accingit oratio.

CAP. IX.

De ſalutari Iſraëlis Reſtitutione.

I. *Expectanda aliquando eſt efficax totius Iſraëlis, ſine Tribuum diſcrimine, ad communionem Chriſti vocatio: nec deſperandum iis de reditu in*

 Patriam.

Patriam. II. *Utrumque continetur in fœdere Dei cum Abrahamo Gen.* XVII. 7. 8. III. *Ubi Fœderati ſunt, hinc Deus, inde Abraham, cum ſemine ſuo, tum ſpirituali, tum naturali, ſed reſtricto ad poſteros Jacobi.* IV. *Promiſſio gemina eſt; altnra ſpiritualis, de electis ſemper in poſteritate Abrahami ſervandis.* V. *Et danda ei hæreditate gentium.* VI. *De qua non poſſet ſibi gratulari Eccleſia Iſraelitica, ſi bonorum Teſtamenti exſors maneret.* VII. *Altera promiſſio magis terreſtris eſt, de poſſeſſione terræ Canaan, ad milleſimam extenſa generationem.* VIII. *Quæ omnia æterno fœdere, & immutabili jurejurando addicta ſunt.* IX. *Cui nulla Iſraelis indignitas, ullumve peccatum obicem ponere poteſt.* X. *Comminationes & promiſſiones quæ exſtant Levit.* XXVI. *conditione poſita in abſolutas prophetias tranſeunt.* XI. *Com.* 31. *& ſeq. agitur de expulſione X. Tribuum per Aſſyrios, & Judæ per Nebucadnetzarem.* XII. *Com.* 41. *prædicitur nova calamitas, per quam redditus terræ ſuæ populus, redigendus eſt in poteſtatem gentium. Sed & tunc nova promittitur gratia.* XIII. *Denique com.* 43. *& ſeq. prædicitur ultima deſolatio per Romanos: ſed & in illa ſe tandem fœderis ſui recordaturum pollicetur Deus.*

I. ATQUE id quidem ex iis tuto nos ſperare poſſe arbitramur; fore aliquando tempus, ut *Iſrael univerſus*, corpus poſteritatis Jacobi, non ii modo qui ex tribu *Judæ* ſuperſtites ſunt, ſed & cæterarum tribuum reliquiæ, ubi ubi ſint, ſive fortaſſis alicubi tam a cæteris gentibus quam a fratribus ſuis ſecretæ degant, ſive immiſtæ aliis omnes diſcriminis notas amiſerint, vi fœderis cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo pacti, ad *ſalutarem Chriſti Domini cognitionem*, fidem, ac communionem vocentur: non certe *omnes & ſinguli*, neque ex *ſingulis* tribubus *pauci*, verum *populi univerſitas*, ſine ulla *Judæ* præ cæteris familiis prærogativa. Sed nec de *reditu in patriam deſperare* jubemus: non ut eam, uti ante, ceu *pignus cœli poſſideant, cum ulla ſubjectione ad elementa mundi*: ſed ut *libera ab anathemate* cui nunc ſubjacet, & *erepta tyrannidi gentium* a quibus nunc calcatur, *Chriſti & Eccleſiæ* ſit, imprimis *Eccleſiæ Iſraeliticæ*, ut ibidem Meſſiam pie adoret, ac regnum ejus agnoſcat, ubi a majoribus impie ſpretus ac crucifixus. Quæ iſtam nobis ſpem faciunt vaticinia, e multis hæc potiſſima ſunt.

II. PRIMO ſolemne illud fœdus quod cum *Abramo* Deus pepigit. *Gen.* XVII. 7. 8. *Stabilio fœdus meum inter me ac te, ac ſemen tuum poſt te per ætates ſuas* לברית עולם *ut* FOEDUS SIT ÆTERNUM, *me eſſe tibi Deum & ſemini tuo poſt te. Daturumque tibi & ſemini tuo poſt te terram peregrinationum tuarum, univerſam terram Canaanis,* לאחוזת עולם IN POSSESSIO-

NEM

NEM ÆTERNAM, *ut ſim illis Deus.* Obſerva hic I. *Perſonas fœderatas.* II. *Fœderis promiſſa.* III. *Ejuſdem firmitatem* ac *conſtantiam.*

III. *Fœderati* ſunt hinc *Deus*, אל אמונה *Deus fortis veritatis* Deut. XXXII. 4. אלהים אמת אלהים חיים *Deus veritas, Deus vita* Jer. X. 10. inde *Abrahamus* & *ſemen ejus.* Non ſolum *ſpirituale* illud, id eſt fideles undecunque ſint oriundi, ſed & *naturale*, cui primo competit promiſſio hæreditatis. Agitur enim de *ſemine* ex *Sara* naſcituro. ℣. 16. de *ſemine* quod *poſſeſſurum erat terram Canaan*: de *ſemine circumcidendo.* ℣. 10. de ſemine *per generationes ſuas multiplicando*: quæ omnia ad *naturales Abrahami poſteros* pertinent. Non *omnes* quidem illos: ipſe enim Deus reſtrinxit primo ad *Iſaacum* illiuſque ſemen, excluſo *Iſmaele.* ℣. 18-21. deinde ad *Jacobum* & filios ejus, excluſo *Eſavo.* Gen. XXV. 23. XXVI. 24. Hic terminatur excluſio, omneſque *duodecim Patriarchæ* hæredes promiſſionis cum poſteritate ſua dicti ſunt. *O ſemen Iſraelis ſervi ejus: filii Jacob electi ejus. Hic eſt Jehova Deus noſter: in tota terra judicia ejus ſunt. Recordamini in* SECULUM FOEDERIS *ejus; in* MILLE ÆTATES *verbi quod præcepit: Quod pepigit cum Abrahamo, &* JURAMENTI *ejus cum Iſaaco: Quod ſtabilivit etiam Jacobo in ſtatutum, Iſraeli in* FOEDUS PERPETUUM. I. Chron. XVI. 13. 14. 15. 16. 17. Hic ordine & accurate enumerari fœderatos videmus, Abrahamum, Iſaacum, Jacobum, & filios Jacobi, ſemen Iſraëlis, per mille generationes. Sub qua univerſalitate non minus *X Tribus* quam illa *Judæ* & *Benjaminis* comprehenduntur.

IV. *Promiſſio duplex* eſt, *altera ſpiritualis*, *altera terrena* magis. *Spiritualis* hæc eſt: *Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te.* Quo ſignificat ſe paſſim in ea poſteritate *Abrahami* omnibuſque tribubus *Iſraelis* aliquos habiturum, qui ſibi populus ſint, quoſque intima ac myſtica ſui communione beet. *Plurimi* quidem eorum futuri erant increduli atque carnales: futurum quoque erat ut *magna pars populi* a fratribus ſuis, & a communione templi ac religionis ſepararetur: utque tota tandem *populi univerſitas* a Deo ſperneretur. Non tamen illud impediturum erat quo minus ſibi Deus in iſta gente *aliquos paſſim* habeat, in quibus promiſſi hujus impleat veritatem. *Num igitur abjecit Deus populum illum ſuum? abſit. Non abjecit Deus populum illum ſuum quem præcognovit. Igitur & hoc tempore reſervatio* SECUNDUM ELECTIONEM GRATUITAM *facta eſt. Electi aſſecuti ſunt; reliqui vero occalluerunt.* Rom. XI. I. 2. 5. 7. *Nolim enim vos ignorare, fratres, myſterium hoc, obdurationem* EX PARTE ISRAELI *eveniſſe.* ℣. 25. Neque fas eſt promiſſionem illam intra *temporis alicujus* limites arctare, ut ceſſare exiſtimetur cum tremenda illa populi rejectione quam comitata eſt templi terræque excidio. Deus enim ipſe fœdus hoc *æternum* vocat, extenditque, ut modo audivimus, ad *milleſimam generationem.*

V. Sed neque conſervatio ejuſmodi λείμματος *reliquiarum* ex univerſo Iſraële omnem hujus promiſſi magnitudinem exæquat. Nam & id Abrahamo dixit Deus: *fœcundabo te quamplurimum*, *efficiam tibi gentes multas.* Gen. XVII. 6. Quod ſi ad *gentes* quoque *Abrahamo accenſendas* extendendum eſt, uti eſt, includit certe multiplicationem *ſpiritualis ſeminis* in *naturali* Abrahami poſteritate. Iſti enim ſemini promiſſa eſt hæreditas gentium & mundi. Rom. IV. 13.

VI. *Iſraelitica* Eccleſia *matris* inſtar habet: ii qui ex gentibus ſunt, inſtar *filiorum* & *filiarum*: ut paſſim Scriptura loquitur. Non poteſt ergo de *hæreditate gentium* gratulari ſibi Eccleſia Iſraëlitica, ſi ipſa bonorum teſtamenti exſors maneat, aut naturalibus filiis orba, ut adſcititii eorum locum impleant. *Initio quidem opulentia gentium, illius fuit imminutio*: ſed non ita futurum eſt *quum plenitudo gentium intrabit*; tunc *totus Iſraël ſervabitur.* Rom. XI. 12. 25. 26. Totus, inquam, Iſraël, tam *naturalis* quam *myſticus.* Et fideles Abramidæ, & fideles ex gentibus inſigniter ſe multiplicatos videbunt. Atque hæc eſt promiſſa illa *gentium hæreditas*, quam gratulabitur ſibi aliquando Eccleſia Iſraëlitica quando ipſa, alma innumerorum liberorum mater, una cum gentibus, ſibi accenſitis, in Deo ſalutis ſuæ deliciabitur. *Nam dextrorſum ac ſiniſtrorſum prorumpes: & ſemen tuum gentes hæreditario jure poſſidebit*, Jeſ. LIV. 3. Omnis gloria gentibus & Iſraëli communis erit: atque ita quidem ut in illius communionem veniant etiam X Tribuum reliquiæ. Non minus *domui Iſraëlis* quam *domui Judæ* dicitur, *Quomodo te repoſiturus ſum inter filios? & daturus tibi poſſeſſionem decoram exercitum gentium?* Jer. III. 19. Nihil horum eſt quod non fundetur in fœdere Abrahami, & exinde deduci non debeat.

VII. *Spirituali* huic promiſſioni alia rei *terrenæ* acceſſit, quæ tamen *typus*, ſymbolum, & pignus *rei ſpiritualis* ac *cœleſtis* eſſet, *poſſeſſio* ſcilicet *totius terræ Canaan*, in *poſſeſſionem æternam*: ut quamdiu aliqui ſupereſſent de ſemine Abrahami jus haberent in illam terram ex donatione Dei. Poſſeſſio quidem non *mox* Abrahamo aut ſemini ejus *adeunda*, & adita aliquoties *interrumpenda* erat: *jus* tamen in Dei fundatum donatione ſartum tectum Iſraëli manet; adeo ut vel in longiſſimo exilio ſpem fovere liceat poſtliminio ad illam redeundi. Dico, vel in *longiſſimo exſilio*: obſtrinxit enim ſe Deus ad *milleſimam generationem.* Pſ. CV. 8. 11. *Recordatur in* SECULUM FOEDERIS SUI, *verbi quod præcepit* IN MILLE GENERATIONES *Dicendo tibi daturus ſum terram Canaan*: *funiculum poſſeſſionis veſtræ.* Non ſolum de obtinenda, ſed & de ſervanda poſſeſſione illius terræ loquitur. Ne quis dicat exhauſtam nunc eſſe promiſſionem & ſatisfactum fœderi, *milleſimæ generationi*, id eſt maximo intervallo ab Abrahamo diſtanti, fidem ſuam obſtringit Deus. Et quum ne *quingenteſima* quidem

gene-

generatio nunc præterierit, habent adhuc hodiernorum Iſraëlitarum poſteri, ſerique nepotes quo ſe conſolentur: non enim magis ſe mendacem præbebit Deus naſcituris, quam præbuit majoribus.

VIII. Conſideranda denique eſt fœderis hujus *firmitas*, cujus ratione FOEDUS ÆTERNUM vocatur. Non enim eſt promiſſio aliqua ab incerta conditione ſuſpenſa, ſed *teſtamenti* firmiſſimi & irrevocabilis rationem habet. Hinc Pſ. cv. 8, & ſeq. variis inſignitur nominibus quæ omnia ad immobilem ipſius firmitudinem inculcandam comparata ſunt. Vocatur *Fœdus*, *verbum præcepti*, *ſtatutum*, *jus jurandum*, *fœdus æternum*, cujus Deus *in æternum recordetur.* Quid validius dici potuit ad exprimendum τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ;

IX. Neque hic ullum obicem ponet Iſraëlis *indignitas.* Ea enim gratioſe erit removenda, condonato reatu, & expurgata pravitate. Ne ipſam quidem *Meſſiæ rejectionem* atque indigniſſimam cædem excipio: quæ cæteroquin atrociſſima quævis ſcelera longo poſt ſe relinquit intervallo. *Veniet ex Sione ille liberator, & avertet iniquitates a Iacob. Et hoc illis a me pactum, quum abſtulero peccota eorum.* Rom. XI. 26. 27. Iterumque: *quid tum enim, ſi infidi fuerunt quidam? num ipſorum infidelitas fidem Dei inanem reddet? Abſit: imo eſto Deus verax, omnis autem homo mendax.* Rom. III. 3. 4.

X. SECUNDO loco ea expendamus quæ LEVITICI XXVI ſuggeruntur. A commate 16 ad finem uſque capitis telam invenimus terribilium *comminationum*, interſperſis tamen ſubinde gratiæ *promiſſis. Comminationes* iſtæ *prædictiones* ſunt: licet enim *ſub conditione inobedientiæ* hic proponantur, alibi tamen teſtatur Moſes, *non ambulaturum eſſe populum in præceptis Dei, & fœdus irritum facturum.* Deut. XXXI. 27. 29. Ea ergo conditione poſita, in *abſolutas prophetias* tranſeunt: tantaque arte ſunt concinnatæ, ut hiſtoria ſingulis ordine reſpondeat.

XI. Longum eſſet per ſingula ire. Sufficit ad inſtitutum noſtrum obſervare, non unam *expulſionem* e terra in vaſtitatem redigenda, non unam etiam *reductionem* in terram prædici. Commate 31. & ſequentibus, agit de vaſtatione terræ, deſolatione ſanctuariorum, diſperſione populi in gentes, Sabbatis terræ quibus acquieſcet, omnibuſque iis malis ac calamitatibus quibus expoſiti futuri erant in gravi iſthoc exſilio. Quæ quid aliud notant niſi expulſionem primo *X tribuum* per *Tiglat-Pileſarem* & *Salmanaſſarem*, dein *Judæ* per *Nebucadnetzarem?* Sed addit Deus com. 40. fore ut *confiteantur iniquitatem ſuam, & iniquitatem patrum ſuorum, & temere ſe cum Deo ambulaſſe.* Cujus rei hiſtoriam habemus Dan. IX. & Neh. IX. Porro alienum eſt a Dei miſericordia ut hujuſmodi peccatorum confeſſio veniam non conſequatur. Quod & eventus docuit. Terræ enim ſuæ redditi ſunt.

XII. De-

XII. Dehinc minatur Deus verſu 41. *ſe quoque cum illis ambulaturum temere:* ſic ut non videatur eos curare aut penſi habere. *Et introducturum eos in terram inimicorum ſuorum.* Hæc nova calamitas eſt; reductionem conſequens. Et ſignificare videtur redigendos eos eſſe in poteſtatem gentium, quibus ipſi cum ſua terra futuri erant tributarii. Quod variis temporibus gradibuſque conſummatum eſt: dum primum *Alexandri Magni* ſucceſſoribus ſervire coacti ſunt, dein *Romanis*, a *Pompejo* ſubjugati; ut mox uberius ſumus expoſituri. Addit Deus fore ut *tunc humilietur cor ipſorum præputiatum, utque acquieſcant in pœna iniquitatis ſuæ: ac tunc ſe recordaturum fœderis ſui cum Jacobo, Iſaaco atque Abrahamo, ac terræ ipſius recordaturum.* Nimirum *exhibendo* ſemen promiſſum *Meſſiam*, in quo eſt benedictio gentium; eumque exhibendo in *terra*, ſtante Sanctuario, & recollectis omnibus tribubus Iſraël. Quod factum eſt eo tempore, quando per Johannis miniſterium *mihi filiorum Iſraël converſi ſunt ad Dominum Deum ipſorum, & corda Patrum ad filios, & rebelles ad prudentiam juſtorum: & paratus eſt Domino populus inſtructus.* Luc. 1. 16. 17.

XIII. Pergit Dominus ℣. 43. *Et terra relinquetur ab iis*, hoc eſt ab illa parte quorum cor præputiatum manſerit, *& acquieſcet in ſabbatis ſuis dum deſolata illis eſt*, diu ab omni cultura ceſſabit, quaſi læta quod impiis illis hominibus ſervire non ſubigatur; ſed & ipſi quoque tandem *acquieſcent in pœna iniquitatis ſuæ*, agnoſcentes eos juſtitiam: *quia multis modis judicia mea ſpreverunt, & ſtatuta mea faſtidivit animus eorum. Sed inſuper hoc quoque erit; quum erunt in terra inimicorum ſuorum, ut non ſpernam eos, neque faſtidiam eos ad conſumendum eos, irritum faciendo fœdus meum cum eis, quia ego ſum Jehova Deus eorum. Recordabor erga illos fœderis priſcorum, quos eduxi ex terra Ægypti ante oculos gentium, ut eſſem ipſis Deus. Ego Jehova.* Quibus verbis diſerte pollicetur Deus in nullo exſilio, & ſpeciatim non in hoc noviſſimo, ſe plane rejecturum populum Iſraëliticum; ſed in eorum gratiam ſtaturum ſe promiſſis priſci fœderis, cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo pacti, & cum populo quem ex Ægypto eduxit. Quo fœdere quum non ſola *Judæ* tribus ſed & cæteræ omnes comprehenſæ ſint, ad eas quoque omnes pollicitatio hæc extenditur.

Cap. X.

Oſtenditur ex Deut. xxx. geminam adhuc exſpectandam eſſe Iſraelis reſtitutionem.

I. *Vaticinii Moſaici partitio.* II. *Promiſſio iſta toti Univerſitati Iſraëlis fit.* III. *Addicitque bona tam ſpiritualia quam corporalia.* IV. *Temporis epocham & Moſes indicat & res ipſa.* V. *Moſes docet de eo tempore*

tempore ſe agere quod noviſſimam graviſſimamque Dei in Iſraelitas maledictionem, quam per Romanos exſecutus eſt, conſequitur VI. *Et res ipſa loquitur, ſtante templo ſecundo Iſraelitas conſecutos non eſſe eam cordis circumciſionem quæ toti populo hic promittitur.* VII. *Quamque Moſes ipſe, uti & Jeremias, ad extremitatem dierum differunt, poſtquam deſævierit turbo excandeſcentiæ Jehovæ.* VIII. *Nunquam etiam poſt captivitatem Babylonicam tam amplæ fuerunt res Iſraelitarum, ut temporibus Davidis ac Salomonis: quod tamen hic futurum promittitur:* IX. *Mox a captivitate, in re tenui, tributarii fuere Perſis; dein Alexandro.* X. *Poſtmodum Ptolomæis Ægypti, & Antiochis Syriæ Regibus, a quibus graviter fuerunt preſſi:* XI. *Maxime ab Antiocho Epiphane & ſucceſſoribus ejus: quorum tamen jugum excuſſere, vendicantes ſe in libertatem, & imperii ſui fines extendentes.* XII. *Aſmonæis fratribus de regno contendentibus Pompejus ſe pro arbitro & propemodum pro Domino gerit,* XIII. *Gabinius, Craſſus aliique Romani, pro imperio, & ſevere cum Judæis agunt. Donec Herodes ex ſenatuſconſulto regnum conſecutus Tyrannice illud exercet, & Judæa pulſo Archelao in provinciam redacta Syriæ accenſita eſt,* XIV. *In omni hac hiſtoria nullum occurrit tempus, quo res Judæorum æquiparari nedum præferri poſſint iis rebus quas ſub Davide aut Salomone habuerint.* XV. *Nam quæ de Alexandri Jannæi tempore narrat Joſephus, ea quantumvis ab ipſo amplificata, non excedunt Davidici regni felicitatem.* XVI. *Atque ea quoque tempora multis fuerunt calamitatibus fœdata.* XVII. *Si quis Moabitarum & Idumæorum proſelytiſmum objiciat, is ſciat Proſelytos illos peſtem fuiſſe Iſraeli.* XVIII. *Non abnuente Cl: Coccejo:* XIX. *Quum Prophetiæ iſti nondum ſatisfactum ſit, concluditur ad ſeriora eam ſpectare tempora.* XX. *Reſpondetur ad Neh.* 1. 8. 9.

I. TERTIO. Non abſimilis ſententiæ eſſe videtur pericopa ea quæ exſtat DEUT. xxx. verſibus decem prioribus. In quibus ſimiliter obſervo I. *Eos quibus hæc promiſſio fit.* II. *Promiſſas res.* III. *Tempus quo promiſſiones præſtandæ ſint.*

II. Promiſſio fit *Univerſalitati* totius populi *Iſraelis*, cui & benedictiones & maledictiones antecedenti capite memoratæ obvenire debebant; cunctis expulſis diſperſiſque in omnibus gentibus, & exulantibus in extremo cœlorum, ejuſdem calamitatis conſortio junctis: ſine ulla tribuum diſtinctione. Non enim exiſtimandum eſt tam magnificam pollicitationem abſolvi beneficiis quibuſdam quæ in *paucos* quoſdam ex immenſa multitudine *ſelectos* conferantur: ſed ſicut ea quæ de recollectione & amplificatione dicuntur, ad *publicam rem* populi ſpectant, ita & cætera promiſſa ad *univerſæ gentis* multitudinem & quaſi *corpus* referenda ſunt.

Univerſæ, inquam, *gentis*: cujus publicam panegyrim Moſes nunc alloquebatur, & cujus poſteris ſine ullo familiarum diſcrimine hoc quicquid eſt addicitur.

III. *Promiſſa* ipſa duum generum ſunt. *Alia ſpiritualia* de *converſione ad Iehovam Deum ipſorum*, quæ non eſt ſine fide in Meſſiam; de *obedientia voci ejus exhibenda*, maxime Evangelio, idque ex *toto corde & ex tota anima*; de *circumciſione cordis ad Deum omnibus viribus diligendum*, eaque hæreditaria propaganda ad ſemen; & ſi quæ ejus generis plura ſunt. *Alia magis corporalia*, de *recollectione exſulum ex omnibus terris diſperſionis ſuæ*; de *reductione in terram a patribus hæreditario jure poſſeſſam*; de *amplificatione* in numero, opibus, & gloria *præ majoribus ſuis*. Quæ omnia tam grandi ſermone proferuntur, ut exile quicquam aut mediocre cogitare nefas ſit.

IV. *Temporis* Epocham *partim* deſignat *Moſes*, partim *res ipſa* indicat: ſi enim res tanta quæ omnem dictorum granditatem impleat, nondum in Iſraële viſa ſit, neceſſe eſt ut in futurum eam præſtolemur.

V. *Moſes* de tempore in hæc verba fatur. Verſ. 1. *Et erit* QUUM OBVENERINT TIBI OMNES RES ISTÆ, BENEDICTIO ET MALEDICTIO HÆC QUAM PROPOSUI TIBI, TUM *revocabis in animum tuum apud omnes gentes quo depulerit te Jehova Deus.* videndum ergo quænam ſit maledictio noviſſime a Moſe propoſita, cui hæc tam inſignis benedictio ſubjungitur. Memoratur ea capitis anterioris com. 23. & ſeq. Sulphure nimirum & ſalſagine exuſtum iri totam terram, ut neque ſereretur, neque pullularet, neque proveniret in ea herba ulla, ad inſtar Sodomæ vicinarumque urbium, quas ira & excandeſcentia ſua Jehova ſubvertit. Adeo ut gentes prorſus obſtupefactæ in cauſſam tam horrendi judicii inquiſituræ eſſent; ac re bene perpenſa agnituræ, eveniſſe hoc Iſraëli quia deſeruerunt fœdus Jehovæ Dei majorum ſuorum, cultumque uni illi debitum peregrinis tranſcripſerunt numinibus. Quis non videt contineri iis verbis peremptorium illud judicium quod per *Romanos* executus eſt Deus? Tunc enim tota terra, quaſi fulmine cœleſti tacta, quavis ſui parte Divinæ indignationis indicia oſtentavit. Tunc deſerta ab incolis, occupata latronibus, ac repetitis bellorum vicibus deſolata, inculta jacuit, ſementis & frugis omnis tam naturalis, quam ſpiritualis, expers. Tunc gentes verbum Dei, ab Iſraëlitis ſpretum, magna animi alacritate amplexæ, juſtitiam numinis piis ſermonibus prædicarunt: ad animum revocantes defectionem Iſraëlis a fœdere majorum; ad cujus beneficia a Chriſto illiuſque Apoſtolis tam comiter nuper invitati fuerant. Tunc agnitum eſt a gentibus, abnegationem juſtitiæ Dei, fiduciam in propriis operibus, exercitium cærimoniarum cum opinione juſtificationis per eas, rejectionem Chriſti & receptionem Cæſaris pro Rege, qualibus tunc

ſe criminibus Iſraëlitæ obſtrinxerant, eſſe *cultum peregrinorum Deorum.* Denique iſtius hic temporis delineationem videmus, quo Iſraëlitarum rejectio, & Gentilium, fœdifragium atque idololatriam ipſorum deteſtantium, Deum autem juſtificantium, pietas, pari incedunt paſſu. Quod factum non eſt niſi in noviſſimo Judææ excidio. Quum ergo ea quæ hic promittit Moſes eventura dicantur, poſtquam omnis ea maledictio Iſraëli obveniſſet, non eſt quod eorum implementum ſtante ſecundo templo quæramus.

VI. Et incaſſum ſane quæreremus. Nam ſive *internum* ac *ſpiritualem*, ſive *externum* & *Politicum* populi ſtatum attendas, nihil invenies quod tam magnificæ pollicitationi ſatisfaciat. Fuere quidem, ſi *ſingulos* ſpectes, *millia aliquot Judæorum qui crediderunt.* Act. XXI. 20. Si tamen *populi univerſitatem* conſideres, tantum abeſt ut data ei fuerit cordis circumciſio ad diligendum Deum omni animæ niſu, & quæ porro de converſione ac obedientia ipſorum prædicantur, ut contra dicendum Stephano fuerit, *duri cervice & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obnitimini, quales fuerunt patres veſtri, tales & vos eſtis.* Act. VII. 51. Jeſaias eadem tempora deſcribens, pervicaciſſimam populi incredulitatem, & pinguefactionem cordis, & obturationem aurium, & occœcationem oculorum loquitur. Jeſ. LIII. 1. VI. 9. 10. col. cum. Joh. XII. 38. Act. XXVIII. 25. Et quiſquam in animum inducet, ut tam blandam liberalemque Moſis, tam duram diramque Jeſaiæ prophetiam ad eundem populum eodem tempore referat? Adeone tempus *iræ* & *gratiæ*, *obdurationis* ac *converſionis* in eandem compingemus periodum? Nihilne aliud ampliſſimo hoc ſermone populo Iſraëlitico promiſſum autumabimus, præter id quod tunc ei conceſſum eſt, quando ipſe a Deo, Deus ab ipſo averſiſſimus fuit?

VII. At ipſum Moſen audiamus ad ſeriora nos tempora revocantem. Deut. IV. 30. 31. *Quum anguſtia fuerit tibi, & obvenerint tibi omnes res iſtæ:* באחרית הימים IN EXTREMITATE DIERUM *converteris ad Jehovam Deum tuum, & auſcultabis voci ejus. Quandoquidem Jehova Deus tuus eſt Deus fortis, miſericors, non deſeret te, neque perdet te: nam non obliviſcetur fœderis majorum tuorum quod juramento ſancivit illis.* Quæ pericopa, niſi quod verbis brevior ſit, huic noſtræ plane gemina eſt. Quidnam autem eſt illud, *In extremitate dierum?* Jeremias id dicat cap. XXX. 23. 24. *Quum deſævierit turbo excandeſcentiæ Jehovæ, indeſinenter hoſpitans ſuper caput improborum, & quum perfecerit Jehova ac præſtiterit omnes cogitationes animi ſui:* באחרית הימום IN EXTREMITATE ILLORUM DIERUM ANIMADVERTITIS ILLUD. Per *Tempeſtatem* illam excidium Reipublicæ per Romanos deſignari &, quæ illud comitata ac ſecuta ſunt; non puto eſſe dubium.

VIII. Accedit quod inde a ſoluta captivitate Babylonica nunquam tam Auguſtæ Iſraelitarum res fuerint, ut Davidis aut Salomonis felicibus imperiis anteferendæ videantur: quod tamen hic promittitur ℣. 5. Et Benefaciet tibi et augebit te supra quam majores tuos. Et ℣. 9. *Excellentem efficiet te bonis Jehova Deus tuus in omni opere manus tuæ &c.* Non infiteor profecto populum valde multiplicatum eſſe, multas quoque gentes vicinas ſubactas & ad communionem fœderis adductas: rempublicam etiam ſublato ſchiſmate duodecim fuiſſe tribuum: nunquam tamen puto eos acceſſiſſe ad faſtigium illud opulentiæ ac gloriæ quo gaviſi fuere majores in rebus ſuis florentiſſimis. Neque refutandum arbitror *Abarbenelem*, qui, in משמיע ישועה *ad hunc locum*, negat hoc verbum impletum fuiſſe ſub domo ſecunda, quia tum, ſi non *ſemper*, quod ille ait, ſaltem plerumque, *in ſervitutem redacti fuerint, aliquando Perſis & Medis, aliquando Græcis, aliquando Romanis, & nunquam pertigerint ad gradum hominum domus primæ.* Res ipſa loquatur.

IX. Mox a ſoluta captivitate Reſpublica tributaria erat *Perſis*: & in re tam tenui, ut vexationibus ſanniſque viliſſimorum vicinorum expoſiti eſſent: Nehemia ac Ezra teſtibus. *Tacitus: Dum Aſſyrios penes Medoſque &* Hiſt. v. *Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſervientium.* Ab *Alexandro* parum abfuit quin peſſime haberentur, & plane actum fuiſſet, niſi inſigni numinis favore per *Iaddum* pontificem exoratus fuiſſet animoſus Macedo: cui tamen, ut *Perſis* olim, tributa pendere coacti ſunt, ſeptimi duntaxat anni immunitate conceſſa. Poſt mortem *Alexandri* Judæa primum paruit *Ptolomæo Lagi* filio, Ægypti Regi, qui illam armis occupavit; inde *Ptolomæo Philadelpho*: tum *Ptolomæo Euergeti*: ad extremum *Ptolomæo Eupatori* filio ejus. Huic *Antiochus* cognomento *Magnus* Syriam eripuit. Quod *Ptolomæus Epiphanes*, *Eupatoris* ſucceſſor, quum ferre non poſſet, miſſo *Scopa* duce *Antiocho* illam extorſit. At *Antiochus* repetito prælio, juxta fontes Jordanis *Scopam* fugavit, *Sidonem* cepit, arcem *Sionis* obſedit multo tempore, & expugnavit, Judæamque totam, male jam dudum bellis, ſive vinceret *Antiochus* ſive vinceretur, multatam, ditioni ſuæ adjecit, quam filiæ *Cleopatræ*, *Ptolomæo* nubenti, una cum *Cœle Syria*, *Phœnice*, & *Samaria*, dotis nomine conceſſit.

X. Quemadmodum interjecto tempore *Antiochus Epiphanes* Judæam vaſtaverit, Hieroſolymam occupaverit, templum ingreſſus ſpoliaverit, multos occiderit, plurimos venundederit, tanquam nolens aliquem eſſe populum veri Dei, ex libris Maccabæorum cuivis conſtat. Non ceſſavit cum *Antiocho Epiphane* furor hoſtilis: novas expeditiones moliti ſunt *Antiochus Eupator*, *Demetrius*, *Alexander*, *Demetrius* II. filius prioris, *Antiochus Alexandri* filius qui *Sedetes* vocabatur. Quæ molimina prædicta videntur. Zach. XII. 3. Deo interim populus curæ fuit: & ſola ejus ope

ope effectum eſt ut Iſraëlitæ liberarentur aliquantiſper, non ſolum a violentia & rapinis, ſed etiam a jugo & ſervitute gentium, imo & ipſi imperium ſuum in vicinas regiones proferrent: procul tamen ab eo imperii ſplendore, quem priſci ſub Salomone viderant.

XI. *Judas Ariſtobulus*, *Hyrcani* Filius, *Philellen* dictus, primus *Aſmonæorum* diadema regium capiti ſuo impoſuit: ſed ſucceſſu parum proſpero. Continuæ enim & cruentæ inter ipſum & fratres, cæteroſque abhinc ſucceſſores, de imperio ac ſacerdotio contentiones fuerunt: donec *Ariſtobulo* & *Hyrcano* fratribus coram *Pompejo* Damaſci de ſacerdotio atque regno certantibus, *Pompejus Ariſtobulum* in vincula conjicit, Hieroſolymæ ab *Hyrcani* parte receptus, Templum, quod a parte *Ariſtobuli* occupatum erat, poſt trium menſium obſidionem vi capit, Judæorum duodecim millia occidit, templumque ingreditur, *Antonio* & *Cicerone* conſulibus: *Hyrcano* precarium regnum & ſacerdotium reſtituit, *Iudæis civitates eas adimit quas ſupra finitimas occupaverant, juſſis ut intra veteres ac proprios limites ſeſe continerent.*

XII. *Hyrcanus* autem quum ab *Ariſtobulo* filioque ejus *Alexandro* vix ſeſe tueretur, *Gabinius*, cujus ope adverſus fratrem indigebat, res Judæorum pene pro arbitrio conſtituit. *Craſſus* deinde expeditionem contra *Parthos* parans in Judæam pervenit, & pecuniam ſacram quam *Pompejus* non attigerat, duo millia talentorum abſtulit, totoqne reliquo auro, cujus ſumma accedebat ad octo talentorum millia templum, ſpoliavit. Tulit etiam trabem ex auro ſolidam, trecentas minas pendentem, Mina autem conſtat duabus libris cum dimidia. Poſt *Craſſum Caſſius* Judæam inviſit: *Tarichæas* primo impetu cepit, & ferme xxx millia captivorum abduxit. Idem *Caſſius* poſt cædem *Cæſaris* iterum Judæam afflixit, plus quam ſeptingentis argenti talentis imperatis: tantaque ſeveritate exactis, ut quatuor præcipuæ civitates cum incolis ſuis venum darentur. Non multo poſt regnum invadit *Herodes Magnus*, *Antipatri* Idumæi filius, qui Romæ Senatus conſulto, *Antonio* procurante Judæorum rex declaratur, ſemperque exinde magnitudinis Romanæ ſervus fuit. Poſt illius obitum *Judæa* in provinciam redacta: & *Syriæ* accenſita eſt.

XIII. Ubi ergo eum temporis articulum inveniemus, quo Deus, ſtante ſecunda Æde, Judæos non numero ſolum, ſed & opibus, honore, regni Majeſtate, & conſimilibus beneficiis, præ majoribus ſuis, ſub *Davide* v. g. ac *Salomone*, auxit atque ornavit? An fortaſſis *Alexandri* Antiq. lib.
Jannæi temporibus? de quibus *Joſephus*: *Per hæc tempora jam* Syrorum *&* xiii. cap.
Idumæorum *&* Phœnicum *urbes tenebant Judæi: ad mare*, Sratonis *turrim*, xxiii.
Appolloniam, Joppen, Jammiam, Azotum, Gazam, Anthedona, Raphiam, Rhinocuram. *In mediterraneis per* Idumæam *regionem*, Adora *&* Mariſam, *totamque* Samariam, *& montes* Carmelum *&* Itabyrium.

 Ad

Ad hæc Scythopolin, Gadara, Gaulanitidem, Seleuciam, Gabala, & Moabiticas urbes, Eſebonem, Medabam, Lembam, Oronas, Telithonem, Zaram, Aulonem Cilicium, Pellam. *Hanc ultimam diruerunt, quod incolæ recuſarent Judaicos ritus ſuſcipere. Poſſidebant & alia Syriæ non obſcura oppida, quæ imperio ſuo noviter adjecerant.*

XIV. Magnifice quidem hæc a *Joſepho* narrantur, uti non parcus eſſe ſolet in prædicanda gentis ſuæ gloria: nihil tamen videmus quod majorum res, quando florentiſſimæ erant, ſuperet. Nam & David *Philiſtæos* percuſſit ac depreſſit: *Moabitas* ſuperavit ac tributarios fecit: *Syros* item *Tzobæ* & *Syros Damaſcenos*: in tota quoque *Edomæa* ſtationarios poſuit. 2. Sam. VIII. Tandem & *Ammonitas* debellavit, ipſa civitate Regia capta, & corona Regis ſuo impoſita capiti. 2. Sam. XII. 29. 30. Ipſe hac de re brevius quidem, ſed longe magnificentius *Joſepho*. Pſ. LX. 8. 9. 10. *Diſtribuo Sichem, & vallem Succoth metior: cis & ultra* Jordanem regnum meum extenditur: & ut Dominus ac rex tribubus ſingulis hæreditatem ſuam admetior. *Meus eſt Gilead*: extremi omnium *Gaditæ*, ultra *Jordanem* in monte *Hermonis* & *Gileaditide* poſiti, me amplectuntur. *Manaſſes meus eſt. Ephraim arx capitis mei*, arx primaria in qua caput meum ſecure ac tuto ſervandum deponere queam. *Juda Legislator meus*: ſub me Rege ac præſide judicium & juſtitiam exercens. *Moab pollubrum meum*, viliſſimum mihi præſtans miniſterium. *In Edomum conjicio calceos meos*: ſic mihi ſerviunt ut mediaſtini, calceis meis excipiendis & auferendis deſtinati. *Super me, o Palæſtina, jubila.* Cane in mei gratiam, Io triumphe, vivat Rex David. De *Ammonitis* hic nihil, quippe quos poſtea demum ſubegit. Et certum eſt majorem adhuc gloriam & opulentiam fuiſſe Salomonis.

XV. Adde, res proſperas Judæorum ſub *Alexandro Jannæo* multas fuiſſe calamitatibus fœdatas. *Ptolomæus Lathurus* triginta millia, aut ſecundum *Timagenem* quinquaginta millia Judæorum, in prælio occidit: mulieres ac pueros promiſcue jugulatos, & in fruſta conciſos, in lebetes ferventes membratim conjici juſſit, ut ſuperſtites hoſtem humanis carnibus veſci crederent. *Alexander* ipſe crudelem potius tyrannum, quam legitimum regem egit. Offenſus enim Judæis potentiſſimos eorum compulſos in *Bethoma* expugnavit, & ad DCCC juſſit ſuffigi crucibus, & in conſpectu adhuc viventium uxores & liberos jugulavit. Sed a ſuis compulſus eſt ut quæ loca in *Moabitica* & *Galaaditica* regione ſubegerat reſtitueret *Arabibus*. Poſt *Alexandri* hujus & *Alexandræ* conjugis obitum accidit filiorum ejus *Hyrcani* & *Ariſtobuli* diſceptatio de regno apud *Pompejum*, de qua modo diximus. Ex eo tempore multum ſibi *Romani* in Judæam licere voluerunt. Hæccine florentiſſimo Davidis ac Salomonis imperio paria ſunt?

Joſep. Antiq. lib. XLII. cap. XXI. XXII.

XVI.

XVI. In eo fortaſſis ſuperiores iterum illius temporis Judæos dices, quod gentes ſubjugatas ad communionem fœderis adduxerunt, ritus Judæorum ſuſcipere coactas. Uti *Moabitas* ex parte & *Idumæos*, validam ſane gentem: cui nihil olim ſimile factum eſt. Cæterum, ſi uſquam: hic certe verum fuit Judæorum illud proverbium: קשים להם גרים לישראל בנגע צרעת, *Difficiles ſunt Iſraelitis proſelyti ſicut plaga lepræ.* Earum enim gentium proſelytiſmo, qui coactus magis quam ſincerus fuit, effectum eſt, ut Judæi non minus in eorum mores, quam illi in Judæorum tranſiverint: adeo quidem, ut, ſi celeberrimo interpreti, qui diverſum hic a nobis ſentit, credere fas ſit, propter eam morum ac religionis, certe non bonæ, communionem, *Iſraelitæ* apud Prophetas *Moabiturum* ac *Idumæorum* nomine veniant.

XVII. Verum ipſa potius magni Interpretis verba demus. Johannes Hyrcanus *Levita & Dux populi coegit* Edomitas, Moabitas, *alioſque iſtiuſmodi peregrinos ſuſcipere circumciſionis ritum. Sed quum hi eſſent & manerent præputiati corde, Scriptura interpretatur, eos, ut ruptores fœderis, etiam manſiſſe præputiatos carne. Quippe circumciſio illis non erat ſignum fœderis, σφραγὶς δικαιοσύνης πίστεως, ut Abrahamo: ſed potius accuſatio fœderis rupti. Quid ergo circumciſio illorum niſi præputium fuit? .... Levitæ igitur, quando pro ipſis obtulerunt ſacrificia, eoſque ipſi non edocuerunt ut fœdus Dei ſervarent, cui adoleverunt, niſi ſtercoribus eorum, hoc eſt, dæmonibus? Ita hi populi Iſraeli offendiculum fuerunt, & maximæ parti hoc conciliarunt, ut & ipſi* Edom ac Moab *nuncuparentur; & cum illis peregrinis judicarentur.* Diſput. Select. XXV. §. 20.

XVIII. Et profecto adductio Idumæorum ad communionem fœderis fecit ut Iſraëlitæ ipſi Idumæum Herodem pro Rege ſuo agnoſcere coacti ſint: quod quanto fuerit religionis ac libertatis diſpendio, quis ignorat? Concludimus ergo, nondum plene ſatisfactum eſſe promiſſioni illi Divinæ, de rebus Iſraëlitarum reducum amplificandis ſupra quam res majorum amplificatæ fuerunt; ideoque exſpectandum id eſſe in futurum.

XIX. Non neſcio verba quædam hujus qua de agimus prophetiæ a Nehemia allegari, & applicari, uti videtur, reſtitutioni ex captivitate Babylonica. Neh. I. 8. 9. At non ea mente quaſi reductio iſta id omne abſolveret quod a Moſe prædictum erat, ſed potius ut allegatione majorum promiſſionum Deum urgeret, ſibique ſpem faceret ad impletionem minorum. Nam revera in iſta reductione typus quidam eſt & quaſi arrha alterius. Prolixiores paululum in ſenſu hujus vaticinii inquirendo fuimus, quod videremus in alia omnia ire Celeberrimum interpretem; cujus cæteroquin obſervationibus plurimum nos in hac ipſa exercitatione adjutos eſſe grati lubenteſque fatemur.

Cap. XI.

Jeſaiæ, Hoſeæ & Jeremiæ quædam in hanc rem vaticinia.

I. *Jeſaiæ Prophetia* XI. 11. 12. 13. II. *Temporis ibi deſignati character de eo quod adhuc futurum eſt agi demonſtrat.* III. *Iterata populi Iſraelis eductio ex terris diſperſionis ſuæ exponitur.* IV. *Pertinetque ea non minus ad X Tribus quam ad Judam.* V. *Non eſſe conſultum hæc in allegoriam vertere graviter obſervat Muſculus.* VI. *Hoſeæ vaticinium. Cap.* III. 3. 4. 5. VII. *Quod vel directe ad X Tribus pertinet, vel ſaltem ad totum Iſraelem ſine excluſione X tribuum.* VIII. *Illius & deſertio prædicitur, & reaſſumtio.* IX. X. *Deſertorum ſtatus ita deſcribitur, qualis eſt Iſraelitarum hodiernus.* XI. *Reaſſumtio itaque futuram eorum converſionem notat.* XII. *Jeremias etiam Cap.* XXXI. 1. *pollicetur Deum, poſt noviſſimum iræ ſuæ in rebelles Iſraelitas turbinem, Deum fore omnibus familiis Iſraelis.* XIII. *Fœdus novum quod eodem capite com.* 31. *& ſeq. promittitur, ad electos quidem omnes, ſed & nominatim ad Iſraelitas pertinet: infertque eam populi Iſraelitici converſionem quam non eſt conſecutura populi averſio.* XIV. *Quod invicte demonſtratur ex com.* 35. *& ſeq.* XV. *Firmitas hujus promiſſionis.* XVI. *Ameſius laudatus.* XVII. *Com.* 38. 39. 40. *promittitur reædificatio Hieroſolymorum, diſtincta ab ea quæ facta eſt per Zorobabelem & Nehemiam.* XVIII. *Quæ an ſpiritualiter an myſtice intelligenda ſit optime docebit eventus.*

I. QUARTO. Ad aliud tranſeamus vaticinium quod Jesaias nobis exhibet Cap. XI. 11. 12. 13. *Erit tempore illo ut adhibeat Dominus ſecundo manum ſuam ut acquirat reliquum populi ſui, quod reliquum fuerat ab Aſſyria, & ab Ægypto, & a Pathroſo, & a Cuſch, & ab Elamo, & a Sinear, & a Chamata, & inſulis maris. Et ſublato ſigno gentibus recipiet* depulsos Israelitarum, *&* dispersos Judæ *colliget ex quatuor oris terræ. Et amota invidentia Ephraim, hoſtibusque Judæ excisis, Ephraim non invidebit Judæ, & Juda non aget hoſtiliter contra Ephraimum.*

II. Attendenda hic ante omnia eſt *deſignatio temporis. Erit die illo.* Quis autem hic dies ſit, diſcendum ex antecedentibus. Nimirum prædicta hoc capite eſt ſalutifera Chriſti Domini nativitas ex familia Davidis multis cladibus attrita, & ubertas quieſcentis in ipſum ſpiritus, & judicium ad piorum vindictam, impiorum deletionem; quo pertinet noviſſima Politiæ Iſraëliticæ per Romanos everſio. Conſequitur vocatio gentium, & incredibilis illa rerum immutatio quæ *Conſtantino Magno* imperante contigit. Tunc enim cum *agno lupus, pardus* cum *hædo* cohabitavit, *vaccamq;*

&

& *urſam* unum paſcuum habuit. Mundus, nuper horrens ac furens contra Chriſtianos ſub *Diocletiano*, *Maximiniano*, *Galerio*, *Maxentio*, *Licinio*, uſque adeo ſe in alia omnia converſum miratus eſt, ut qui modo ferre non poterant Eccleſiam apud ſe peregrinantem, ii nunc Eccleſiæ cohabitare gauderent, deſertaque ſuperſtitione patria, ipſi *Chriſtiani* nuncupari vellent. Innuitur etiam, ex quorundam interpretatione, quam ego nunc neque confirmare neque refellere habeo, exortus *Antichriſti* ſub emblemate *Aſpidis* & *Baſiliſci*; illiuſque detectio ac pudefactio, quum *puer lactens ludet apud foramen Aſpidis, & ablactatus manum ſuam projiciet in cavernam Baſiliſci*; id eſt, doctores mundo contemptibiles Antichriſtianæ doctrinæ nugas exſibilabunt atque impugnabunt. Certe ea nobis noviſſima tempora delineantur, quibus Eccleſia Chriſtiana *Sancti montis* inſtar habet, ac *terra cognitionis Jehovæ plena eſt*: quibus *Radix Iſai ſtabit in ſignum populorum*, hoc eſt Meſſias evidentiſſimis demonſtratus argumentis, quibuſcunque populis pro pharo ac turri receptus erit: quibus denique *quies ipſius glorioſa futura* eſt, dum in ampliſſimo Eccleſiæ territorio pacate regnabit. Eo demum die eventura ſunt quæ allegata a nobis pericopa prædicuntur. Tota prophetiæ ſeries ad futura nos tempora deducit.

III. Quid autem tunc facturus Deus eſt? יוסיף ידו *Addet exſerere manum ſuam, acquirat ſibi populum.* Id eſt immenſam potentiam ſuam demonſtrabit in vindicatione populi redempti. Idque faciet *ſecundo*. Quod cum plus una antegreſſa vindicatione contendi poteſt Nimirum ut referatur, vel ad liberationem *ex Ægypto*, quæ *totius populi* fuit, & cui hæc altera ſignis & prodigiis futura ſit ſimillima, quemadmodum *Abarbenel* vult: vel ad reductionem *ex Babele*; ea mente, ut eorum hic recollectionem Dominus polliceatur qui tunc diſperſi manſerant; ſed eam potiſſimum *Spiritualem*: vel denique ad vindicationem *electorum ex gentilibus*, de qua in anterioribus ſermo fuit commatibus, ita ut quemadmodum olim manum ſuam extendit Deus ad vindicandos ſibi *gentiles*, nunc iterum eandem extenſurus ſit manum ad vindicandos *Iſraelitas*. *Reſiduos* videlicet eorum qui reſtant ex deportatis vel transfugis in *Aſſyriam*, *Ægyptum*, *Pathros*, hoc eſt, ut *Bochartus* probat, *Thebaidem*, *Cuſch*, ea eſt *Arabia* & *Æthiopia Africana*, *Elam*, quæ eſt *Perſia*, *Sinear*, ſive *Babylonem*, *Chamatam*, quæ regio ad mare mediterraneum vergit, e regione *Cypri*, in quo tractu nunc eſt *Tripolis*, tandemque in *inſulas maris*, quibus maxime ſignificatur *Europa*. Nulla enim harum regionum eſt quæ non frequentes habuerit Iſraëlitarum propulſorum colonias.

IV. Id autem ut quod maxime eſt obſervandum, totius *univerſitati gentis Iſraeliticæ* promiſſionem hanc factam eſſe: quippe quæ non minus *propulſos Iſraelis* colligendos eſſe dictat, quam *disjecta Judæ* membra: idque tam diſtincte, ut addatur priſcam illam quæ *Judam* inter & *Ephraimum*

interceſſit æmulationem plane abolitum iri; ſublata videlicet omni de regno aliiſve privilegiis contentione, confuſis miſtiſque tribuum reliquiis, nullo Sanctaario terreſtri de quo altercentur, omniumque animis in uno Meſſiæ regno, quod ſpirituale ac cœleſte eſt, per eandem fidem ac communionem caritatis ſecure acquieſcentibus.

V. In *allegorias* ea verba transferre, quæ tam planum facilemque ex ſe ſenſum gignunt, non video quid nos cogat. Lubet appingere *Muſculi* ſermonem ita in hunc locum commentantis: *Verſu præcedenti de* vocatione gentium *vaticinatus eſt Propheta: jam ſequentibus ad finem uſque capitis, de* reliquiis Iſraëlis *undique recolligendis ſpecialiter ſubjicit. Quod autem de illis tantum loquatur, ex ipſis verbis arbitror ſatis eſſe manifeſtum: non modo quæ hoc præſenti, ſed & quæ duobus ſequentibus verſibus leguntur. Quam inconſulto faciunt, qui hunc contextum ad eos quoque Chriſtianos trahunt, quos Evangelica doctrina ex gentibus traxit ad Chriſtum.* Quæ autem de modo magni hujus operis commate 15. & ſequentibus ænigmatice proponuntur, in arcanis fatorum latent: quæ ut ipſo ſe eventu pandant fide & ſpe exſpectare, quam audaci mente & ore temerare ſatius eſt.

VI. Quinto. Non immerito quoque huc pertinere creditur Hoseæ prophetia Cap. III. 3. 4. 5. *Et dixi ad illam: diebus multis* תשבי לי *ſedebis mihi, non ſcortaberis, neque eris viri alicujus.* וגם אני אליך, *atque ego etiam ad te. Nam diebus multis ſedebunt filii Iſraël, nullo Rege, nulloque principe, & nullo ſacrificio, ac nulla ſtatua; denique ſine Ephod, & Theraphim; amiculo & imaginibus. Poſtea revertentur filii Iſrael & quærent Jehovam Deum ſuum; & Davidem Regem ſuum; & pavidi accedent ad Jehovam & ad bonitatem ejus,* באחרית הימים *in extremo dierum.* Alibi quoque vaticinium
Confer Ægypt. lib. hoc pro parte expoſuimus; ea nunc ſolummodo obſervaturi quæ ad præ-
II. Cap. XII. ſens inſtitutum faciunt.

VII. Totus hic ſermo dirigitur ad *Iſraelitas*, & ſi non potiſſimum ad eos qui ex *decem tribubus* erant, ſaltem ita ad *totum populum* ut hi excludi nulla ratione queant. *Jonathan Chaldæus* primam vaticinii hujus pericopam, qua caput tertium inchoatur, ita παραφράζει: אזל אתנבי נבואה על בית ישראל *Vade, vaticinare prophetiam ſuper domum Iſraël, qui ſunt ſimiles mulieri, quæ dilecta eſt marito ſuo, & mœchatur apud ipſum, & nihilominus diligit illam, & non vult eam dimittere.* Vide ſodes & expende argumenta quibus pugnat *Rivetus*, prophetiam hanc potiſſimum de *decem tribubus* intelligendam eſſe. Ego ſaltem eo ſenſu hic *Iſraëlem* ſumo, quo ſumitur cap. I. 10. *Et fiet numerus filiorum Iſrael ut arena maris, quæ non menſuratur, nedum ut numeretur*: quibus verbis pollicetur Deus ſe miſericordiam exerciturum eſſe, non modo erga tribum *Judæ*, ſed & reliquias totius *Iſraëlis* poſt exercitam ſeveritatem in utramque domum,

in

in captivitate *Aſſyriaca* & *Babylonica*. Eo enim ducunt nos ſequentia. ℣. II. *Et congregabuntur filii Jehudæ & filii Iſrael una, & ponent ſibi caput unum & adſcendent ex terra.*

VIII. De Iſraëlitis iſtis duo hic exponuntur. I. *Longa ipſorum deſertio.* ℣. 3. 4. II. *Deſertorum reaſſumtio.* ℣. 5.

IX. In deſertorum ſtatu memorantur. I. Reſpectus *ipſorum* ad *Jehovam*, & *Jehovæ* ad *ipſos*. *Diebus multis*, id eſt ſeculis aliquot, *ſedebis mihi*, Scripturam veteris Teſtamenti habens ac legens, promiſſiones ſcrutans, quamvis velo cordibus impoſito, & promiſſionis exhibitionem, quam factam eſſe ignorare non debebas, fruſtra quidem, ſed reſpectans tamen, *Non ſcortaberis*, caſtum te ſervabis ab Idololatria gentili, neque habebis poteſtatem aliquam extraneam cui innitaris contra regnum Chriſti. Conf. Cap. IV. 14. V. 13. *Non eris viri alicujus.* Et meo carebis commercio neque habebis principes & ſeniores ex tua gente qui legitimum in te imperium habeant. Conf. Jeſ. IV. 1. *Atque ego etiam ad te.* Animus meus ad te. *Cara mihi eris propter Patres.* Rom. XI. 28. neque abolebo fœdus meum tecum.

X. II. Diſtinctius I. *Remotio Regni & Politiæ. Sine Rege, ſine Principe.* Non potuit autem cum ſceptro Legiſlator prorſus a populo Dei recedere ante adventum Silo: unde arguitur de iis hic temporibus agi quæ Meſſiæ conſecuta ſunt ἐπιφάνειαν. Quæ *Benjamin* aliique habent de *Aichmalotarcha* ex familia Davidis, nulli rei ſunt, & pompam magis *pædagogicam* redolent quam majeſtatem *principatus*. II. *Remotio cærimoniarum. Sine ſacrificio & Ephod.* Confer Dan. IX. 36. *Ephod* eſt amiculum ſacerdotis ſummi, ad quod pertinebant pectorale judicii, cum *Urim* & *Thummim*, quibus conſulebatur Deus. Et ſic ſymbolum erat tam poteſtatis *judicialis* in *ſacerdote* quam *prophetiæ*. Hæc ſub templo ſecundo paullatim deficientia, nunc plane ceſſant. III. *Remotio Idololatriæ* אין מצבה, quæ vox vel *ſtatuam* ſignificat, 2. Reg. III. 2. vel *cippum*, lapidem, qui μνῆμα ac σῆμα eſt. Gen. XXXI. 25. Erat inſtrumentum idololatriæ Levit. XXVI. 1. Sicut & *Theraphim*, Vide *Ægyptiaca roſtra lib.* I. *cap.* X. Quid clarius eſt quam talem hic Iſraëlis conditionem deſcribi, qualis eſt hodierna? Unde ipſis etiam recentioribus Hebræorum interpretibus confeſſionem hanc vis veritatis extorſit, ea per Hoſeam tempora delineari quæ nunc vivunt.

XI. Sequitur *Reaſſumtio. Poſtea*, elapſis multis ſeculis, *revertentur filii Iſraël, a viis ſuis pravis quas inſtiterant* hactenus: quomodo & Paulus loquitur 2. Cor. III. 16. *Quando vero ſe converterit ad Dominum, tolletur velamen illud.* Et *quærent Jehovam*, ſtudentes eum cognoſcere, ei grata facere, eoque frui. *Deum ſuum*, juxta teſtamentum gratiæ, ad cujus communionem cum maxime anhelabunt: & *Davidem*, Meſſiam

Davidis Filium ac antitypum. Conf. Jer. xxiii. 5. xxxiii. 15. Ezech. xxxiv. 23. *Regem ſuum*, de quo in cœcitate atque obduratione ſua olim dixerant, *nolumus hunc nobis Regem eſſe*, cui autem tunc acclamabunt, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et *pavidi accedent ad Jehovam*; id eſt feſtini accurrent, & cum ſancta reverentia ac confeſſione indignitatis ſuæ. *Et ad bonitatem ejus*, gratiam Evangelio prædicatam. *In fine dierum*: tempore teſtamenti Novi, & quidem ultima illius periodo.

XII. Sexto. Nonne & eodem ſpectat? Jerem. xxxi. 1. *Tempore eo, dictum Jehovæ, ero Deus* omnibus familiis Israelis, *& ipſi erunt mihi populus.* Ubi ante omnia attendendum, quam *temporis* pericopam Propheta deſignet. Niſi vim judicio noſtro faciamus, fatendum eſt, de eo tempore agere Prophetam quod deſcripſerat in antecedentibus. Deſcripſerat autem commate penultimo & ultimo noviſſimi capitis *turbinem excandeſcentiæ Jehovæ indeſinenter hoſpitaturum ſuper capite improborum, neque advertendum donec perfecerit Jehova & præſtiterit omnes cogitationes cordis ſui.* Quæ vix eſt ut aliter intelligere poſſimus quam de juſtiſſima numinis vindicta rebelli Judæorum populo ob ſpretum Meſſiam incubitura. Ejus enim Meſſiæ, & gratiæ per ipſum fidelibus Iſraëlitis conferenda, paulo ante fecerat mentionem. Nunc exponit, quæ pœna pervicaces maneat: quam & Paulus exſequitur 1 Theſ. ii. 16. *Occupavit enim eos ira ad extremum uſque.* Futurus tamen, ſi populi univerſitatem ſpectemus, *iræ* aliquando *finis* eſt. Nam *quando perfecerit & præſtiterit Jehova omnes cogitationes cordis ſui*, tum quæ de ira exercenda, tum quæ de gratia effundenda decreta ſunt, nimirum *dum plenitudo gentium intret* Rom. xi. 25. tunc ceſſabit cœcitas atque induratio. *In fine dierum*, in extremo tempore, poſtquam omnia illa facta fuerint; tum, inquit Jehova, *tandem animadvertetis illud*; ea conſiderantes & intelligentes ad quæ patres ſtupuerunt. *His ipſis temporibus*, ita nunc pergit Jehova, *ero Deus omnibus familiis Iſraëlis.* Tota contextus ſeries docet, de Iſraële ſecundum carnem agi; qui poſt exercitam in eum iram in gratiam poſtliminio recipiendus ſit. Idque non uni alterive ſolum tribui; ſed omnibus Iſraëlis familiis promittitur; uti & vaticinantem audivimus Apoſtolum, Rom. xi. 16. *ita totus Iſraël ſalvabitur.*

VIII. Et erraverit meo judicio, ſi quis huc pertinere neget quæ eodem capite, verſ. 31. & ſeq. prædicuntur. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ, quibus pangam* cum domo Israelis *& cum* domo Jehudæ *fœdus novum &c.* Ubi ea quidem Novi Teſtamenti bona deſcribuntur, quæ fidelibus quibuſcunque ex æquo communia ſunt; ſed & prædicitur fore aliquando ut *domus Iſraël* ac *domus Judæ* fœderis illius cum ſuis bonis particeps ſit. Quod quidem, ſi electos ex ea gente attendamus, fieri cœptum eſt in prima Evangelii prædicatione. Conjuncta enim fuit *novi pacti introductio*

troductio cum *antiquatione Veteris*. Heb. VIII. 13. Attamen ne quis exiſtimet, promiſſioni huic tunc plane ſatisfactum eſſe; addit Deus, *non ſimile fore hoc pactum alteri illi quod pepigerat cum majoribus illorum, quo die apprehenderat eorum manum, ut educeret eos ex terra Ægypti, quod fœdus ipſi fecerunt irritum.* Hoc autem fœdus duraturum erat; non ſolum quoad *electos ſingulos* ſed & quoad *populi univerſitatem.* Ut poſtea quam hæc gratia in plenitudine ſua ſemel iis facta fuerit, non iterum populus Iſraëliticus fœdifragio ſe obſtringeret, quemadmodum fecit die μοσχοποΐας. *Nam hoc eſt fœdus meum quod pangam cum domo Iſraëlis poſt dies hos, dictum Jehovæ, indam legem meam menti eorum* &c.

XIV. Neve de *Iſraële* proprie ſic dicto ſermonem eſſe dubitemus, *ſic ait Jehova, qui diſponit ſolem ad lucem interdiu* &c. *ſi amovebuntur ſtatuta iſta a conſpectu meo, dictum Jehovæ, etiam ſemen Iſraëlis ceſſabunt eſſe gens in conſpectu meo omnibus diebus. Sic ait Jehova, ſi poterunt menſurari cœli ſuperne, aut perveſtigari fundamenta terræ inferne; etiam ego ſpernam totum ſemen Iſraelis propter omnia quæ fecerunt, dictum Jehovæ.* Haut pauca notatu digna verbis iſtis continentur. I. Multa horrenda peccata commiſſum iri ab Iſraëlitis, quibus omni ſe rejectione dignos faciant. II. Multos ipſorum propterea juſte ſpretum iri. III. Non tamen *totum ſemen*: partim quia in initio ſervabit τὴν ἐκλογὴν, *& populum quem præcognoverat.* Rom. XI. 2. 7. partim quia in fine, elapſa rejectionis tempore ſervabit *populi univerſitatem.* IV. Non ceſſaturum ſemen Iſraëlis, quo minus *gens ſit in conſpectu Domini.* Non exſcindetur plane. Non commiſcebitur aut confundetur cum gentibus. Et quamvis id aliquamdiu futurum ſit ut videatur eſſe non gens: non tamen id ſemper ita erit. Rejicietur ad tempus; ſed & reaſſumetur.

XV. Quia vero magni admodum momenti erat hæc promiſſio, quæ labente tempore incredibilis propemodum videri poterat, uti etiam nunc multis incredibilis eſt: hinc placuit ſapientiſſimo atque optimo numini eam confirmare gemino ſtatuto æque firmo atque immutabili. Quorum alterum eſt de perenni viciſſitudine noctis & diei: alterum de immenſurabili magnitudine cœli, & impermeabili perveſtigatione terræ. Nimirum ſpopondit olim Deus non eſſe ceſſaturum diem & noctem. Gen. IX. I. Atque hactenus poſt tot decurſum ſeculorum ipſo facto oſtendit ſe hujus ſponſionis eſſe memorem. At non minus, inquit memor ero ſponſionis qua Abrahamo & ſemini ejus me obſtrinxi. Neque velim nimis vos ſolicitos eſſe de modo: ſicuti enim potentiam immenſam & ſapientiam imperveſtigabilem oſtendi in fabrica naturæ; ita non minus ſenſum captumque omnem humanam ſuperant, ea quæ patraturus ſum in regno gratiæ. Quis hæc alio, ſaltem in primo & literali ſenſu, quam ad *Jacobi* poſteros, fœderatum olim Deo populum, retulerit? Huic autem do-

mui Iſraëlis promittitur Novi fœderis pactio, quæ poſtquam ſemel a *domo Iſraelis* plene accepta erit, nunquam a *domo Iſraëlis* iterum repudiabitur.

XVI. Non abs re erit, ſi ad deprecandam novæ, uti nonnullis, ſed perperam, videtur, interpretationis invidiam, acutiſſimi ſubjungam *Ameſii* verba; prout ea exſtant in *Coronide ad Collationem Hagienſem.* Facta est revera promissio toti populo Israelis quoad carnem et statum externum; *ſed Typice. Facta eſt electis, vel vocandis, ſecundum veritatem, ut Paulus ipſe in ejuſdem fœderis applicatione oſtendit, Heb.* VIII. 8. 9. & X. 16. 17. *ad ſingulos vocatos illud extendens.* facta est etiam toti populo quoad communem eorum statum, non præsentem sed futurum post gentium plenitudinem ingressam: *quum maxima eorum pars ad veram fidem trahentur, ſicut idem Apoſtolus, in applicatione altera promiſſionis ejuſdem, non obſcure docet: Rom.* XI. 26. Tum totus Iſraël ſervabitur, *ſecundum ſtatum communem; vel multitudo magna tum victurorum.*

Artic. V. cap. II.

XVII. Sed & amplius aliquid promittitur, verſ. 38. 39. 40. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ, quam ædificabitur Jehovæ civitas hæc a turri Chananeëlis uſque ad portam anguli: Et procedet adhuc linea menſoria e regione illius, verſus collem ſcabioſi,* ſive *Gareb, ac deflectet Goham verſus. Et tota convallis cadaverum & cineris, cum omnibus agris illis uſque ad torrentem Kidronis, ad angulum uſque portæ equorum Orientem verſus, erit ſancta Jehovæ: non exſtirpabitur, neque deſtruetur amplius unquam.* Multa ſunt quæ perſuadent, non poſſe hæc intelligi de reædificatione ea Hieroſolymorum quæ facta eſt per *Zerobabelem* & *Nehemiam.* Nam I. Ex tota prophetiæ ſerie patet de iis agi temporibus quæ Meſſiæ in carnem adventum conſequuntur. II. Jeremias dicit, non templum modo, ſed & totam urbem, & vallem, & agros proximos, etiam vallem impuriſſimam filiorum *Hinnom,* quam a cadaveribus & cineribus denominat, fore *ſancta Jehovæ*, id eſt, non minus ſanctos fore iſtos locos, atque ſolum templi olim fuerat. Prorſus quemadmodum Ezechiel Cap. XLIII, 12. prædicit hanc legem fore domus ſtruendæ ſub temporibus Teſtamenti novi, *ut omnis terminus totius montis circumquaque ſit ſanctum ſanctorum.* Non poteſt hoc intelligi de reædificatione Hieroſolymorum quæ facta eſt per *Zorobabelem.* Nam in urbe ea aliud *ſanctum* fuit, aliud *profanum.* Quamvis & tandem per adventum Meſſiæ urbs tota factum ſit *ſolium gloriæ.* Jer. III. 17. Hic autem ſignificatur, ſtatim atque reædificata fuerit, totam ſanctam fore Domino. III. Denique negat eam urbem vel evulſum vel deſtructum iri uſque ad diem noviſſimum. Quod iterum argumento eſt, non agi de ea Hieroſolyma cujus excidium prædixit Daniel, & exſecuti ſunt Romani.

XVIII. Quid ergo? Nihil reliquum eſt, niſi ut novam promitti intelligamus Hieroſolymam, a domo Iſraëlis inhabitandam, poſtquam ad novi fœderis communionem πανδημεὶ vocati fuerint. Utrum tamen de urbe *materiali* agatur, an vero *ſpirituali*, qualis Ezechieli præfigurata eſt, & Johanni in ſua Apocalypſi, nefas non ſit ignorare, donec fata ipſa ſe rerum eventu explicent. Libet interim appingere Celeberrimi Interpretis commentarium. *Spondet*, inquit, *reædificationem Hieroſolymæ, & quidem ut ſit Jehovæ. Dicit enim:* ædificabitur Domino. *Non poteſt autem in Novo Teſtamento eſſe urbs Jehovæ, niſi ſit Chriſti & a Chriſtianis teneatur. Non peculiare hoc beneficium eſt ejus urbis, ſed pertinet ad promiſſionem de reſtituendis jacturis Jacobi. Innuit, adeo damna Eccleſiæ reſtituenda eſſe, ut & urbs Hieroſolyma reſtituatur, & quidem Domino. Facile intelligitur, quanti momenti hoc ſit, & quanta mutatione rerum in mundo opus ſit, ut hoc fiat. Hæc autem omnia; quæ neceſſe eſt fieri, ut Hieroſolyma habitetur a Chriſtianis, & quidem* Iſraëlitis Chriſtianis, *& ut populi ipſis ſerviant, hic ſubintelligenda ſunt. Chriſtus Luc.* XXI. 24. *innuit, gentium tempora eſſe definita, &, poſtquam ea effluxerint, Hieroſolyma reſtituenda eſſe.* Hactenus ille. Nobis impræſentiarum ſufficit, hæc, qualitercunque exponenda ſint, ſive literaliter, ſive myſtice, ita promitti, ut cedant in commodum *totius domus Iſraëlis*, ſine ulla tribuum diſtinctione: imo vero ita ut tam *domus Iſraëlis*, quam *domus Judæ*, æquis partibus ad tanti boni communionem vocetur.

Cap. XII.

Ezechielis Vaticinia de reſtitutione Iſraëlis.

I. *Ezech.* XVI. 53. 55. II. *Multum hic locus torſit interpretes qui promiſſionem Divinam in comminationem vertunt.* III. *Sine ulla probabili cauſſa.* IV. *Vaſtatio Sodomæ ac Gomorræ non erit abſolute æterna.* V. *Samaria & Sodoma apud Prophetam non tam urbes, quam reliquias earum gentium notant.* VI. *Reſtitutio earum in ſtatum priſtinum, ſignificat conceſſionem proſperitatis, ſed melioris quam olim, id eſt ſpiritualis.* VII. *Errant Judæi Interpretes, qui contendunt promiſſionem de dandis Hieroſolymæ Samaria & Sodoma pro filiabus, non eſſe ex fœdere Abrahamico.* VIII. *Sed non eſt promiſſio iſta ex fœdere Typico: quaſi Samaria & Sodoma dandæ ſint Hieroſolymæ in communione cerimoniarum.* IX. *Omnia hæc in futurum proſpiciunt.* X. *Ezech.* XX. *tota propemodum Iſraëlis hiſtoria narratur.* XI. *Introductio Iſraëlis in deſertum populorum eum Reipublicæ Iſraëliticæ ſtatum notare videtur quando Provincia fuit imperii Romani.* XII. *Tunc futura prædicitur Chriſti* ἐπιφάνεια,

cum

cum beneficiis eam conſecuturis. XIII. XIV. *Vindicta Dei in rebelles, excludendos prærogativis fœderis.* XV. *Promiſſio gratiæ poſt hæc omnia facienda domui Iſraelis.* XVI. *Cujus ſumma capita diſtinctim enarrantur.* XVII. *Ezech.* xxxvi. *Caput prope totum huc pertinet.* XVIII. *Promittuntur ibi multa beneficia, tam corporalia, quam ſpiritualia, nondum Iſraeli præſtita.* XIX. *Nam quæ initio Evangelii Iſraelitis obtigere, non abſolvunt prophetiæ hujus amplitudinem.* XX. *Ad Allegorias deflectere in ſermone liquido non eſt tutum.* XXI. *Capitis* xxxvii. *Priore parabola repræſentantur fata Iſraelis, inde a captivitate Babylonica uſque ad primum Chriſti adventum.* XXII. *Altero emblemate figuratur Judæ ac Iſraelis ſancta beataque ſub Chriſto unio.* XXIII. *Recollectio totius prophetiæ, quatenus ad inſtitutum facit.*

I. SEPTIMO. Præclara quoque hujus rei vaticinia apud Ezechielem exſtant; quorum aliqua ſaltem hic memorare lubet. Cap. xvi. 53. Ita fatur ושבתי את שבותהן את שבית סדם ובנותיה ואת שבית שמרון ובנותיה ושבית שביתיך בתוכהנה, Id, niſi addere textui quicquam auſimus, ſic ſonat. *Et reducam reducem turbam earum, reducem turbam Sodomi & filiarum ejus, ac reducem turbam Samariæ ac filiarum ejus: etiam reducem turbam multitudinis captivorum tuorum inter illos.* Iterumque verſus 55. ſecundum Hebraicam veritatem ita habet: *Et Soror tua Sodoma & filiæ ejus revertentur ad priſtinum ſtatum ſuum, ac Samaria & filiæ ejus revertentur ad priſtinum ſtatum ſuum: & tu quoque & filiæ tuæ revertemini ad priſtinum ſtatum veſtrum.*

II. Dici vix poteſt quantopere hæc vaticinia torſerint interpretes, qui quum concipere non poſſent quomodo reſtituenda ſit cum filiis ſuis *Sodoma*, ac de *Samariæ* reſtitutione nihil admodum determinati haberent, neſcio quid non commenti ſunt ut in ſenſum aliquem tolerabilem tam inexſpectata Prophetæ verba exirent. Vide ſodes ea quæ *Cornelius a Lapide* congeſſit. Ii ex interpretibus quorum nos fidem, diligentiam ac judicium plurimi facimus, arbitrantur enunciationes has conditionatas eſſe, ſic ut poſtremæ pericoparum partes cum primis per particulam hypotheticam connectendæ ſint; hoc ſenſu: *Si reducam* Sodomam & Samariam, *etiam te reducam.* Porro, ſubſumendum putant: atqui non reducam *Sodomam & Samariam.* Ergo nec te. Et ſic plane contraria mens eſſet illi, quam verba Hebræa primo obtutu exhibere Lectori videntur. Neque haberemus hic promiſſionem ullam boni, ſed denegationem irretractabilem.

III. Verum non puto interdictum nobis eſſe, ne eas rationes expendamus ob quas alii Viri doctiſſimi profeſſi ſunt, ſe in iſtam ſententiam deſcendere non poſſe. 1. Quia nihil tale portendit phraſis & ſermo propheticus

pheticus, ſed plane contrarium. II. Quia certum eſt, Deum aliquando reducturum eſſe eum populum quem per Prophetam alloquitur. Id hoc ipſo capite dicitur verſ. 60. *Et recordabor fœderis mei tecum initi temporibus pueritiæ tuæ, & præſtabo tibi fœdus perpetuum.* III. Quia ipſe ſe Deus ita exponit, ut cum *Hieroſolymis* ſorores ſuas *Sodomam* & *Samariam* ſe reſtituturum dicat verſ. 61. Nam *recordata viarum tuarum, pudore ſuffunderis, aſſumendo ſorores tuas majores te cum minoribus te.* Et dabo tibi eas in filias, *quamvis non ex fœdere tuo.* Potuitne diſertius?

IV. Unum tamen obſtare videtur, quod alibi juraverit Deus vaſtationem *Gomorræ æternam* fore, ſicut & illam *Moabitarum* & *Ammonitarum*. Zephan. II. ℣. 9. *Idcirco ut vivo ego dictum Jehovæ exercituum, Dei Iſraëlis* Moab *tanquam* Sodoma *erit, &* Ammonitæ *ut* Gomorra, *locus derelictus urticæ & fodinæ ſalis,* ושממה עד עולם et desolatio in æternum. Attamen hoc ipſum vaticinium, rite expenſum, ſatis evincit, non eſſe hic abſolutam æternitatem intelligendam quæ nullo unquam tempore in lætiorem finem exeat. Ejuſdem enim generis æternitas vaſtationi *Sodomæ* atque *Gomorræ* attribuitur, cujus generis eſt æternitas vaſtationis *Moabitarum* atque *Ammonitarum*. Atqui eorum vaſtatio habitura eſt aliquando finem. Ita enim Jeremias, qui eodem cum Zephania tempore vixit, breviores hujus prophetias ſuis prolixioribus expoſuit. Jer. XLVIII. 47. *Attamen reducam multitudinem captivam* Moabi, *ultimis temporibus, dictum Jehovæ.* Et XLIX. 6. *verumtamen poſtea reducam captivam multitudinem* Ammonitarum. Deſignatur itaque vaſtatio multis quidem ſeculis duratura, attamen aliquando finienda.

V. Cæterum quando promittitur reſtituendas eſſe cum *Hieroſolyma Samariam & Sodomam,* ſorores ejus; non tam de *urbibus* cogitandum eſt, quam de *reliquiis* & poſteritate earum *gentium.* Et per *Samariam* quidem *decem tribuum Iſraelitas* intelligi poſſe, qui regni ſui Metropolim apud *Samariam* habuere, res per ſe plana eſt. De *Sodomitis* moleſtior eſt quæſitio. Hoc certum, non omnes incolas Pentapolios periiſſe. Servata eſt *Tzoar*, & fortaſſe quidam aliarum civitatum qui peregre aberant. Alii intelligunt *Ammonitas & Moabitas*, illi enim orti ſunt ex inceſtuoſa, & Sodomiticis fœditatibus ſimili, mixtura *Lothi* cum filiabus ſuis, in tractu *Sodomitico.* Sunt qui ſuſpicari malint, emblematice alias gentes deſignari, quibus aliqua cum *Sodoma* ſimilitudo intercedit. At non male *Caſtalio*: *cujuſmodi futura ſit ea reſtitutio ſcietur ſuo tempore.* Nobis quidem de *Sodoma* non lubet nunc eſſe ſolicitis: ipſa ſe explicabunt fata. Satis ad inſtitutum noſtrum eſt, quod de *Samaria* id eſt, *decem tribubus,* dicitur, una cum Hieroſolymis reſtituenda.

VI. At in quem ſtatum? In *priſtinum.* Sed is, inquias, peſſimus fuit, non modo ſi *Sodomam* ſpectes, ſed & ſi *Samariam*; cujus & primordium, & progreſſus malus fuit. Ita fiet ut, ſi in priſtinum reponentur,

perpetua fiat viciſſitudo, ut peccandi, ita & pœnas dandi. Sciendum tamen habuiſſe olim tam *Sodomam* quam *Samariam* res ſuas florentes atque proſperrimas. Similem proſperitatem, neque tamen omni modo ſimilem, poſteris ipſorum nunc pollicetur Deus: ſic ut majorum terrenam felicitatem, qua ad luxum & ſcelera peſſimo exemplo abutebantur, cum ſpirituali felicitate, per Chriſti gratiam ſibi concedenda, commutatam cernant. Et *Samariam* quidem quod attinet, fuerunt illius incolæ, Iſraëlitæ, ſacro quondam fœdere numinis amicitiæ innexi. Id ipſi fœdus quum turpiter violaſſent, ſpreti a Deo abjectique ad tempus, probroſo nomine LO AMMI & LO RUCHAMA nuncupati ſunt; Deo edicente, *non eſtis populus meus, neque conſecuti miſericordiam.* At nunc, inquit Deus, reſtituentur in priſtinum, reaſſumentur in fœdus, diceturque ipſis AMMI & RUCHAMA, *o popule mi, & o miſericordiam conſecuta.* Hoſ. II 1.

VII. Sed & illud conſiderationem meretur, quod ℣. 61. dicitur, fore ut *Hieroſolyma accipiat ſorores ſuas filias non ex fœdere ſuo.* Quid illud foedus eſt? Sunt ex Judæis qui ſuſpicantur hic foedus Abrahamicum. Quaſi dixiſſet Deus: לא מפטר מוניאה שלך לא נתתים לאברהם אביך בברית בין הבתרים. *Non ex patrimonio tuo: non enim dedi eos Abrahamo Patri tuo in fœdere inter ſegmenta.* Ita memorat *Abarbenel* ex *Deraſch.* Sed fallitur quisquis eſt ille Judæus. Nam Gen. xv. 18--21. promittit Deus Abrahamo, ſe ſemini ejus daturum *terram illam a fluvio* Ægypti *uſque ad* Euphratem. In eo patrimonio *Samaria* ac *Sodoma* continentur. Et de *Samaria* quidem non poteſt eſſe dubium. De *Sodoma* autem ita probatur. Orta inter paſtores ſuos contentione *Lothus* & *Abrahamus* terram inter ſe partiebantur. *Lothus* proſpiciens in tractum *Sodomæ*, illiuſque amœnitatem cernens, hunc eligebat Gen. xIII. 10 Poſt illius diſceſſum pollicetur *Abrahamo* Deus, ſe totam eam terram quaquaverſum reſpicere poterat ei daturum. ℣. 14. 15. *Jehova autem edixit Abrahamo, poſtquam ſeſe Loth ſeparaviſſet ab eo, attolle nunc oculos tuos, & circumſpice, ab iſto loco ubi es: ad Septentrionem & ad Meridiem, & ad Orientem & Occidentem verſus. Nam totam hanc regionem quam vides tibi daturus ſum & ſemini tuo uſque in ſeculum.* Unde infertur, etiam *Sodomæ* tractum *Abrahamo* datum eſſe; quippe quem, non minus quam *Lothus*, ex loco ubi conſiſtebat, oculis tunc ſuis poterat uſurpare.

VIII. Aliud ergo foedus intelligi neceſſe eſt, quum dicentem *Hieroſolymæ* audimus Deum, *at non ex fœdere tuo.* Nimirum foedus icerat cum *Hieroſolyma* Deus *cærimoniale* ac *typicum.* Eo foedere conſtituta erat *Hieroſolyma* Metropolis populi quem Deus hæredem fecerat terræ Canaan, ut in ea Templum eſſet, Sacerdotium Aaronicum, & Senatus populi, Principes atque imperium habentes. Sed non ex hoc foedere,

quod

quod terreſtri *Hieroſolymæ* proprium eſt, *Samaria* ac *Sodoma* ei filiæ dantur, ut ad materiale aliquod templum ibi accedant, typicorum habentes communionem ſacrorum, & dependentes a Senatu principum ibi reſidentium. Aliud eſt ac multo præſtantius foedus, cujus participatione tam *Sodoma* quam *Samaria* in unum cum *Hieroſolyma* corpus coaleſcere debeant. Foedus videlicet pacis, quo illi qui procul ſemoti erant admoventur propius, quo utraque fiunt unum, intergerini parietis ſeptum ſolvitur, inimicitiis, id eſt lege præceptorum in ritibus, per carnem Chriſti abolitis. Uno verbo, Teſtamentum novum: cujus virtute, & in cujus communione, pulcra hæc hæreditas aſſignanda *Hieroſolymæ* eſt. Cujus vi & ipſa aliquando ad Dei ſui communionem revocanda eſt, uti modo ex Jeremia audivimus, & ſororũ ſuarũ ſpirituali poſſeſſione donanda. Hoc eſt *fœdus ſeculi* quod ſe cũ ipſa erecturũ eſſe Deus pollicetur, ℣. 60. & 62.

IX. Et ſic ſimul *tempus* aſſignari intelligimus, quando hæc complementum ſuum ſortientur. Enimvero in futurum omnia proſpiciunt. Tunc quando vigebit Teſtamentum æternum, ab altero illo umbratili diſtinctum: quando *Hieroſolyma*, id eſt Judæi, bonis illius Teſtamenti gaudentes, *recordabuntur viarum ſuarum*, ſancto ſuffuſi pudore, *& cognoſcent Deum eſſe Jehovam*, qui fidem ſuam liberavit maximorum promiſſorum præſtatione, & quod caput rei eſt, Meſſiæ exhibitione; imo cognoſcent ipſum Meſſiam eſſe Jehovam, quem majores ob hoc aſſertum ſibi nomen blaſphemiæ poſtulaverant. Cognoſcent autẽ illud non ſola mentis ſpeculatione, ſed experientia, & ſenſu Divinæ in Meſſia veritatis, bonitatis & omnimodæ ad ſalutẽ ſufficientiæ. Nam expiabuutur ab omnibus quæ fecerunt; peccatis condonatis propter ἀντίλυτρον ſponſoris fide apprehenſum. *Sicut ſcriptum eſt, veniet ex Sion ille liberator, & avertet iniquitates a Jacob. Et hoc eſt illis a me pactum, quum abſtulero peccata eorum.* Rom. XI. 26. 27.

X. OCTAVO. Nunquid & eodem pertinet ea EZECHIELIS pericope quæ legitur CAP. XX. verſ. 40. 41. 42. 43. 44. Nimirum totam propemodum Iſraëlis hiſtoriam compendioſo ſermone exponit Deus. Orſus ab *Ægypto* ordine enarrat quæ ab iis in *deſerto* male, a ſe juſte ac ſancte geſta eſſent; tum perſequitur quæ facta erant in terra *Canaan*, ad ea uſque tempora quibus hæc prophetia Iſraëli data eſt. Inde ad futura prædicenda ſe accingit; com. 32. Deſperatas fovebant cogitationes Judæorum quam plurimi, fore ut nullus impoſterum Dei cultus in mundo reliquus eſſet, renunciantes ita nobiliſſimæ iſti promiſſioni de adventu Meſſiæ, & fœderi perpetuo quod cum majoribus eorum pepigerat Deus. *Et nos*, inquiebant, *erimus aliquando ut iſtæ gentes, ſervientes ligno & lapidi.* Id indigne ferebat Deus. *Jurat* igitur hac occaſione, *ſe in ipſis regnum habiturum manu valida, & brachio extenſo, & excandeſcentia effuſa, atque ita eos ex*

populis in quibus diſperſi erant, *reducturum.* Quod & re ipſa præſtitit: aſſerto ſibi in Iſraëlitas dominio, notabilibus gratiæ, potentiæ, atque iræ ſuæ effectis. Iræ, inquam, primo in *Iſraelitas*, dein in *gentes*, inter quas captivi degebant, effuſæ. Nam ut Iſraëlitæ captivitate liberarentur, *Babylonii* per *Perſas* oppreſſi ſunt. Utque paulatim res ipſorum florentiores in mundo fierent, ingentes regnorum mutationes accidere debuerunt. Donec omnia in ditionem pervenirent *Romanorum.* Sub quibus data omnibus commoditas eſt commeandi per totam terram; & Judæis pleniſſima libertas conceſſa ex omnibus mundi partibus accedendi ad ſuum templum.

XI. Sed & tum ii introducendi fuerunt *in deſertum populorum.* ℣. 35. Qua phraſi, uti acute a Celeberrimo interprete obſervatum arbitror, deſignari videtur, *Judæam* futuram eſſe partem ditionis *Romanorum*, ſive *Provinciam Romani imperii*, quod factum eſt poſt exilium Archelai. Adeo ut ab eo tempore Judæi, partim in terra ſua, partim extra terram, inter medios gentiles habitaverint. Nam *deſertum* in emblemate dicitur mundus non habens culturam ad fructum ferendum Deo. Cui opponitur ἡ οἰκουμένη *habitabilis*, ſignificans populum in quo cultus & fructus eſt. Ergo *deſertum populorum* eſt ea mundi pars quæ a profanis infeſſa gentibus vera pietate deſtituta eſt. In tale deſertum deducti ſunt Judæi, quando ipſa eorum terra pars *deſerti*, id eſt *imperii gentilis*, facta eſt.

XII. *Atque ibi*, ſic pergit Deus, *diſceptabo vobiscum facie ad faciem*; hoc eſt, veniam ad vos, ut me præſentem videatis, & loquentem audiatis, diſceptantem vobiſcum de juſtitia & fide. *Quemadmodum diſceptavi cum patribus veſtris in deſerto Aegypti*; ibi viſus in nube, & auditus ex tonitru; hic videndus in carne, & audiendus in præconio Evangelii. Addit: ℣. 37. *Et traducturus ſum vos ſub virga;* ſimilitudine a paſtore petita, qui iſthoc modo oves ſuos numerare ac recenſere ſolet: intelligi poteſt ſecretio electorũ a non electis per vocationem efficacem, & cura Chriſti circa ſingulas oves ſuas ne qua ex iis pereat. *Et adducturus ſum vos in vinculum fœderis*: per fidem uniturus mihi, ad participationem bonorum fœderis gratiæ, per charitatem colligaturus vos inter vos, vinculo indiſſolubili fraternæ amicitiæ. Facta ſũt hæc omnia in ἐπιφανείᾳ Chriſti Domini, qui eſt paſtor ille bonus, & cognoſcit ſua, neque venit niſi propter perditas oves domus Iſraël. Joh. x. 14. Math. v. 24.

XIII. Hactenus clara ſatis eſt Dei per prophetam concio. Quod ſequitur ℣. 38. magis eſt ænigmaticum; exponendum tamen ut prophetiæ ſeriem videamus. *Et excerpam*, inquit Deus, *rebelles & deficientes a me*, *ſeparans eos in malum a tribubus Iſraëlis*, excludens prærogativis fœderis, atq; exponens juſtiſſimæ vindictæ meæ. Conf. Deut. xxix. 21. Mat. xxv. 31. *ex terra peregrinationis ipſorum educam ipſos*, facta indiſcriminatim tam re-

bellibus

bellibus ac reprobis, quam electis ac morigeris, poteſtate relinquendi terras exilii ſui, & commorandi inter ſe eodem loco, in eodem templo, iiſdem Synagogis.

XIV. *Et in terram Iſraëlis non intrabunt.* Non videtur id aliter explicari poſſe niſi ſenſu myſtico. Nam ſi per *terram Iſraëlis* terram *Canaan* ſecundum literam intelligas, certum eſt improbos in ea terra tempore Chriſti immenſum prævaluiſſe. Cogitandum igitur eſt de arcaniore ſignificatu. Qui tamen non noſtro nobis eſt fingendus arbitratu, ſed colligendus ex collatione prophetiarum. Ex iis diſcimus, quod *terra Iſraëlis* aliquando notet pulcram eam *hæreditatem gentium*, qua, olim promiſſa, poſt exhibitum Meſſiam gaviſi ſunt pii Iſraëlitæ. Hujus rei Interpretem ipſum habemus Deum Ier. III. 16. *Et ego dixi, quomodo ponam te in filiis? & dabo tibi* TERRAM DESIDERII, HÆREDITATEM DECORAM EXERCITUUM GENTIUM. Neque multum abludit Jeſaiæ illud, Cap. XIV. 1. 2. *Nam miſerebitur Jehova Jacobi, & eliget rurſus Iſraëlitas quos reponet in terra ipſorum,* hæc eſt terra Canaan, *adjungetque ſe advena,* proſelytus, *ipſis, & aſſociabunt ſe domui Jacobi. Nam accipient ipſos populi, & introducent eos in locum ſuum,* ſcilicet populorum, in quibus eccleſia ſedem inveniet, *& eos ſibi hæreditatem vindicabunt domus Iſraël in* TERRA JEHOVÆ. Ergo *terra gentium* fiet *terra Domini, & domus Iſraelis.* Cæterum rebelles iſti atque immorigeri tanti boni poſſeſſione excludentur, perituri maximam partem in terra nimis carnaliter adamata, quum eam percutiet Deus anathemate. Obſervationes haſce Celeberrimo acceptas ferimus *Coccejo*; quem debita ſibi laude privatum velle ærugo mera eſt: cujus nos cauſſas procul habemus.

XV. Sequitur nunc in ſerie prophetiæ poſt increpationem rebellium Iſraëlitarum, ironica conceſſione exornatam, promiſſio illa gratiæ erga totam domum Iſraëlis, quæ noſtræ nunc potiſſimum conſiderationis eſt. Ea autem gratia quando facienda ſit domui Iſraëlis, ipſe Divini ſermonis ordo ſatis docet. Nempe poſt apparitionem Chriſti, poſt collectas reliquias ſecundum electionem, poſt rejectos rebelles Judæos, poſt vocationem gentium. Tunc implebitur id quod magnifice promittit Deus ℣. 40. *Nam in monte Sanctitatis meæ, in monte celſitudinis Iſraëlis, dictum Domini Jehovi, ibi colent* ME TOTA DOMUS ISRAELIS QUANTA QUANTA *erit in ea terra: ibi acceptos habebo eos, ac ibi requiram oblationes veſtras & primitias munerum veſtrorum cum omnibus rebus ſanctis veſtris. Cum odore grato acceptos habebo vos, quando eduxero vos ex populis, & congregavero ex regionibus in quas diſperſi fueritis: & ſanctificabo me in vobis ante oculos ipſarum gentium. Et experiemini me eſſe Jehovam quum reduxero vos in terram Iſraelis; in terram illam, quam ſublata manu mea juraveram me daturum Majoribus veſtris. Ubi recordati viarum veſtrarum, omnium*

niumque actionum veſtrarum quibus vos ipſos impuraſtis, faſtidio eritis vobis ipſis propter omnia mala veſtra quæ feceritis. Ita agnoſcetis me eſſe Jehovam, quum hæc fecero erga vos propter nomen meum, non ſecundum vias veſtras peſſimas, & ſecundum actiones veſtras corruptiſſimas, ô domus Iſraëlis, dictum Domini Jehovi.

XVI. Nihil attinet ut prolixo hæc commentario exſequamur; ſuffecerit paucula quæ ad inſtitutum noſtrum faciunt breviter obſervaſſe. I. De *Iſraële* ſecundum *carnem* ſermonem eſſe, quem continuato ejuſdem orationis filo inde ab initio uſque ad finem hujus prophetiæ compellat Dominus, & cujus majoribus ſublata manu terram iſtam promiſerat. II. Imo de *tota domo Iſraëlis*, quanta quanta eſt, ſine familiarum ac tribuum diſtinctione. III. Totius illius Iſraëlis *futuram* prædici *reſtitutionem*; eamque geminam, alteram *externam & civilem*, quando congregati e terris diſperſionis ſuæ reducentur in terrã Iſraëlis, alteram *ſpiritualem*, quando pœnitentia actionum ſuarum corruptiſſimarũ ducti faſtidio ſibi ipſis erunt, oblationes grati odoris Deo offerent, colentes eum in ſpiritu & veritate. Nam ſic ſolet ſpiritualis novi Teſtamenti cultus, phraſi ex veteribus ritibus deſumta, prophetice ſignificari. IV. Denique, niſi prophetiæ ſeriem turbare velimus, futurũ hoc eſſe poſt ea omnia quæ expoſita ſunt in antegreſſis, de adventu Meſſiæ, excidio rebellium, vocatione gentium & conſequenter nondum hæc eſſe impleta, ſed exſpectanda in poſterum

XVII. NONO. Vix eſt ut ſine torſione aliò referas CAPUT XXXVI. EZECHIELIS totum. Solatur ibi Deus *montes Iſraëlis* miſere vaſtatos; pollicetur iis cultum & ſementem; frondem & fructum; addit ℣. 10. 11. *Multiplicabo in vobis homines totam* DOMUM ISRAËLIS QUANTA QUANTA EST, *ut inhabitentur civitates, & vaſtitates reædificentur. Multiplicabo, inquam, in vobis homines & jumenta, quæ augeſcent & fœtificabunt; faciamque ut habitetis ſicut priſcis temporibus veſtris, benefaciens* AMPLIUS QUAM PRIMORDIIS VESTRIS, *ut agnoſcatis me eſſe Jehovam.* Porro quum terra iſta *voratrix hominum*, & *orbatrix gentium* per opprobrium ab hoſtibus diceretur; ſive quod tributum id fuerit terræ ipſius ingenio; ſive propter ſitum, quod undiquaque ei immineant gentes infeſtæ, & inter ſe de imperio digladiantes, uti *Ægyptii* & *Aſſyrii*; ſive quod iſtius terræ populus propter religionem gentibus omnibus exoſus eſſet: declarat Deus *non futurum amplius ut devoret homines aut gentes ſuas orbas faciat, & ignominiæ aut probro populorum expoſita ſit.* ℣. 13--16. Sed & alia addit, quæ non paullo ſunt auguſtiora, ℣. 24. & ſeq. *Recipiens enim vos ex gentibus, congregabo vos ex omnibus regionibus, ac reducam vos in terram veſtram: Et ſpergam vos aquis mundis ut mundemini &c. Ita habitabitis in terra quam dederam majoribus veſtris; eritiſque mihi populus, & ero vobis Deus.* Iterumque ℣. 33. *Sic ait*

Dominus

Dominus Jehovi: quo tempore mundabo vos ab omnibus iniquitatibus veſtris; faciam quoque ut habitentur civitates, & ædificentur vaſtitates illæ &c. ℣. 36. *Ut cognoſcant gentes quæ reliquæ factæ fuerint circa vos, me Jehovam ædificare destructa, & plantare vaſtatam: ego Jehova dixi, & faciam.*

XVIII. Negari non poteſt, quin ampla admodum atque præclara hæc promiſſa ſint, quorum vim quæſita interpretationis exilitate elidere, a fide noſtra & pietate perquam debet eſſe alienum. Sed & illud palam eſt, de *Iſraele* ſecundum carnem agi; & quidem de Iſraëlitici *populi univerſitate, quanta* ea *quanta* eſt, ſine tribuum diſcrimine; illiuſque in terra ſua commoratione. Porro duum generum bona promitti cernimus, *ſpiritualia* & *corporalia*; atque ea quidem junctim eodemque tempore Iſraëli conferenda. Jam velim mihi oſtendi, quando hæc omnia, ſine ulla tam auguſti ſermonis iminutione, impleta ſint. Nam utut fateamur per *Cyrum* factam eſſe Iſraëlitis omnibus remeandi copiam; neque inficias eamus admodum in terra multiplicatum Iſraëlem fuiſſe, quo tempore cum Evangelio & Spiritu ſuo ad eos acceſſit D. Jeſus: non tamen invenimus, quod ad priſcorum temporum ſub *Davide* aut *Salomone* felicitatem aſſurrexerint, nedum ut eam ſuperaverint, de qua re prolixe ſupra egimus: non invenimus opprobrium illud a terra prorſus devolutum, ut *incolarum ſuorum voratrix* aut *orbatrix* dici non potuerit; quum poſt captivitatem Babylonicā non minus quam antea gentiū de Imperio certantium præda fuerit, &, ſive *Aſſyrii* vincerent ſive *Ægyptii*, æque male mulctata, deinceps etiam a *Romanis* ſive cum hoſtibus externa, ſive inter ſe civilia bella gererent, peſſime habita, ac tandem anathemate percuſſa, incolas ſuos omnes evomuerit: non invenimus *populum Iſraëliticum* eo tempore *aquis mundis aſperſum, corde novo, ſpirituque novo præditum, a corde lapideo curatum iniquitatum & abominationum ſuarum pœnitentia tactum*, ſic ut beneficia ea *nationalia* fuerint, quemadmodum Prophetæ verba ita tinniunt; Deuſque tunc Iſraëli dixerit, *Vos eſtis mihi populus & ego vobis ſum Deus.*

XIX. Nam quæ in Evangelii initio per Chriſtum data Iſraëlitis eſt peccatorum remiſſio & ſanctificatio, ea paucis obtigit, ſi cum populo univerſo conferantur: cui quoad partem longe maximam tunc dictum eſt *Lo Ammi.* Aut ſi omnino ſtatuendum nobis ſit, auguſto huic promiſſo ſatisfactum eſſe ea gratia quam reliquiis Iſraëlis ſecundum electionem dedit Deus, paullo ante noviſſimum reipublicæ excidium: velim mihi exponi, quo ſenſu hæc a Domino jungantur; *quo tempore mundabo vos, faciam ut habitentur civitates, & ædificentur vaſtitates,, neque terra addat amplius incolas ſuos orbos facere.* Adeo quidem ut gentes illud cum ſtupore quodam aſpecturæ ſint; qum Chriſtus ultimis ſuis concionibus, quas mox ſecutam volunt eam gratiæ conceſſionem, dixerit, *Ecce relinquetur vobis domus*

domus veſtra deſerta. Mat. XXIII. 38. Et, *Non relinquetur hic lapis ſupra lapidem qui non diſſolvatur.* Mat. XXIV. 2. Credibilene eſt, tam contraria prædicata eidem populo iisdem temporibus applicanda eſſe? Iterum igitur rogare liceat, quando id factum ſit, ut & Iſraël a peccatis ſuis per ſanguinem & Spiritum Chirſti ſit mundatus, & vaſtitates cum ſtupore gentium ædificatæ & habitatæ?

XX. Si quis regerat, notum eſſe ex Actibus Apoſtolicis, quanta fuerit pax in terra Iſraelitica per id tempus, quo Evangelium primo prædicatum eſt: & quomodo in omnibus locis Eccleſiæ creverint, & pace uſæ ſint: Reſpondeo ego, neque tunc ædificatas eſſe vaſtitates, neque tantam fuiſſe pacis illius abundantiam ut in ſtuporem dare gentes potuerit: quum brevis ſolummodo fuerit a malis reſpiratio, quam poſt annuæ lapſum hebdomadis graviora ſecuta ſunt incommoda. Ad allegorias autem deflectere, & quæ hic de *Iſraele* dicuntur priſcos ſuos montes habitaturo, ea ad Eccleſiam Chriſtianam ex gentibus collectam, eamque Eccleſiæ reformationem, quæ Patrum noſtrorum ævo contigit. applicare; quippe quæ ſine perſecutionibus, bellis & everſionibus urbium ac terrarum fieri non potuit; & quam deinceps inſecuta pax ac locorum vaſtatorum reædificatio eſt: ad ejusmodi, inquam, allegorias deflectere, id, ut molliſſime loquar, eſt convertere מליצה in חידה, & ex ſermone perſpicuo & plano, facere obſcurum & ænigmaticum, ſine neceſſitate ulla. Quum itaque oſtendi non poſſit, ea quæ Iſraëli promiſſa ſunt præſtita ei eſſe, neque tamen promiſſum Dei unquam fallat; interdici nobis non debet, quo minus in futura id exſpectemus tempora, ut illibata Deo bonitatis veritatisque ſuæ maneat gloria.

XXI. DECIMO. Sed & ſequens Caput XXXVII. expendi meretur. Ibi primo per parabolam vallis aridorum oſſium plenæ, quæ tamen oſſa nervis & carne & cute ſuperinducta, & ſpiritu donata revixerunt, repræſentat Deus fata populi Iſraëlitici inde a *captivitate Babylonica* uſque ad *primum Chriſti adventum.* Nam *oſſa* hæc *tota domus Iſrael* ſunt, quæ ſpem ſuam periiſſe dolenter nimis querebatur. *Terra inimicorum* in quas deportati erant, habebant inſtar *vallis* & *ſepulcrorum. Reductio in terram*, & reſtitutio Reipublicæ, eſt quædam ad *vitam civilem reſuſcitatio. Inductio nervorum, carnis, cutis,* ſignificare poteſt ſucceſſiva *reipublicæ augmenta* atque *ornamenta*, & recuperationem priſtini decoris & vigoris. Sed tunc *Spiritus nondum erat in iis.* ℣. 8. Prorſus quemadmodum Johannes dicit: *nondum erat Spiritus Sanctus, quia Chriſtus nondum erat glorificatus.* Joh. VII. 39. Miniſterium Eccleſiaſticum totum propemodum erat literale, adeoque corruptum ut omnis fere ſpiritus efficacia abeſſe videretur: certe nõdum exſtabat id tempus quo effundendum eſſe Dei Spiritum prophetæ vaticinati ſunt. Eum tamẽ Spiritum paulo poſt pollicetur Deus: ℣. 14. *&*

dabo

dabo Spiritum meum in vobis, & vivetis, & conſtituam vos in terra veſtra: & cognoſcetis, quod ego locutus ſim & fecerim. Id impletum eſt Chriſto in cœlos exaltato, & Iſraëlitis adhuc in terra ſua commorantibus.

XXII. Dehinc novam ordiri jubetur Ezechiel prophetiam, quæ uti ordine poſterior eſt, ita & poſteriora deſcribit tempora, ea prædicens, quæ impleta nondum cernimus. Jubetur duo ſibi ligna ſumere, quorum alteri inſcriptum ſit, Judæ et filiorum Israel sociorum ejus; alteri Josephi lignum Ephraim, et totius domus Israel sociorum ejus. Ea ligna jubetur admovere ſibi invicem, *ut unum lignum fiant, in manu ejus*: ſive innuatur, per Dei potentiam cohæſuros iſtos baculos in unum lignum continuum; ſive tantum officium Prophetæ ſignificetur, ita duos baculos manu tenentis, ut unus baculus videantur. Senſus autem hujus emblematis ita exponitur; fore aliquando ut Deus recipiat filios Iſraëlis e medio gentium quo abiverint, ac reducat eos in terram ſuam. *Et tum,* inquit Deus ℣. 22. & ſeq. *efficiam eos gentem unam in illa terra in montibus Iſraelis, & Rex unus erit ipſis omnibus Rex: neque erunt amplius duæ gentes, neque dividentur amplius in duo regna deinceps. Neque impurabunt ſe amplius diis ſtercoreis ſuis, & rebus deteſtandis ſuis, aut ullis defectionibus ſuis: ſed ſervabo eos ex omnibus habitationibus ipſorum in quibus peccaverint, & mundabo ipſos ut ſint mihi populus, & ego ſim ipſis Deus.* Porro quod de *uno Rege* dixerat, id declarat de *Davide*, id eſt *Meſſia*, Davidis filio & Antitypo, eſſe intelligendum, qui & *Rex* ſimul & *Paſtor iis* ſit futurus: ſub cujus pio ac felici regimine, ipſi *ſtatuta Dei obſervantes* cum filiis ac nepotibus in ſeculum terram patribus poſſeſſam ſint inhabitaturi; habituri etiam in medio ipſorum *Sanctuarium* & *Tabernaculum* ipſius in ſeculum, id eſt σκήνωσιν & præſentiam Divinæ bonitatis, de qua Apocal. XXI. 3.

XXIII. Niſi præjudiciis nos abripi patiamur, nonne liquido cernemus? I. De eodem *Iſraele* ſermonem continuari, cujus hiſtoria in antecedentibus deſcripta eſt. II. Prædici arctiſſimam unionem *decem tribuum* cum tribu *Judæ*, in *unitate* tam *Reipublicæ* quam *Religionis*. III. Univerſos Iſraëlitas ita unitos *Meſſiam* pro Rege ſuo agnituros eſſe, non lingua ſolum, ſed & animo; ſic ut relictis ſtercoribus & deteſtationibus ſuis in Domini viis conſtanter ambulent. IV. Tunc fore ut ipſi cum ſeris nepotibus *in terra ſua habitent*, præſentemque ſibi Divinam Bonitatem, non in ſymbolo, ſed reapſe, in ſeculum habeant. V. Nondum huic prophetiæ ſatisfactum eſſe. Nam quamvis ſub eodem ſenatu Iſraëlitæ ſine tribuum ſeparatione poſt captivitatem Babylonicam in terra ſua vixerint: quamvis aliquot eorum millia Meſſiam agnoverint: non tamen populus Iſraëliticus *nationali*, ut ita dicam, *pietate*, reliquit ſtercora ſua & agnovit Meſſiam: ſed is *quum ad ſua venit, ſui non receperunt ipſum*, Joh. I. 11. & ipſe morti jam vicinus cum dira interminatione e templo diſcedens,

nequaquam me videbitis, inquit, *ab hoc tempore uſque dum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Mat. XXIII. 39. quod nondum ipſos dixiſſe, omnes, niſi fallor, conſentimus. Adde, ne illos quidem ex Iſraëlitis qui receperunt Meſſiam, in terra quæ Jacobo data erat, cum filiis & nepotibus ſuis permanſiſſe; ibique multiplicatos eſſe: quum conſtet triginta & ſeptem plus minus annis a morte Chriſti totam Iſraëlis rempublicam internecione deletam eſſe. VI. Nullum in toto ſermonis contextu exſtare indicium, quo relicta litera ad allegoricas interpretationes confugere compellamur. VII. Conſequenter, ne quicquam ſacri ſermonis auctoritati decedat, pietatis noſtræ eſſe, ut in ſilentio ac ſpe vaticinii hujus interpretamentum per ipſos rerum eventus exſpectemus.

Cap. XIII.

Reſtitutio Iſraëlis, uti quod ad circumſtantias non nimis curioſe ruſpanda, aut temere definienda eſt; ita nec ad eum eſt concipienda modum, ut Spiritualitati, Univerſalitati aut Libertati Regni Chriſti præjudicet.

I. *Circa reſtitutionem Iſraelis in ſilentio ac ſpe exſpectandum eſt quid parturiant fata.* II. *Abſit vel ſciſcitandi curioſitas, vel definiendi temeritas.* III. *Utrique fibulam imponit Paulus, quum Myſterium vocat.* IV. *Non præjudicat hæc reſtitutio Iſraelis, Spiritualitati Regni Chriſti.* V. *Aut Univerſalitati.* VI. *Aut Libertati.* VII. *Nam loco* πολιτείας *cærimonialis obtinebit Regnum Cœlorum.* VIII. *Et Reſpublica Iſraelis iisdem ſimilibusve gubernabitur legibus, quibus cateræ gentes quæ Chriſti regno ſubſunt.* IX. *Quem promittit Jeremias* Cap. XXXIII. 17. 21. *Davidis filium, dominaturum in ſolio Iſraelis, is eſt Meſſias.* X. *Sacerdotes quibus juris dicundi poteſtas in Nova Hieroſolyma ab Ezechiele promittitur, Eccleſiæ Doctores notant; Princeps cum ſuis filiis, pios Magiſtratus.* XI. *Non poſſunt converſis Iſraelitis reſtitui ceremoniæ ſine abnegatione Evangelii.* XII. XIII XIV. XV. XVI. *Templum ab Ezechiele delineatum, non eſt materiale, ſed Myſticum.* XVII. *Myſtica item circumciſio.* XVIII. *Myſtici Sacerdotes.* XIX. *Qui cur ſecundum Ezechielem ex ſolis filiis Zadoki, ſecundum Jeſaiam ex omnibus fratribus eſſe dicantur.* XX. *Myſtica ſacrificia.* XXI. *Epilogus, quo cuncta judicio ſubmittuntur Eccleſiæ.*

I. ATQUE hæc ſunt quæ e multis aliis Sacratiſſimarum literarum vaticiniis, qualia tam in *Veteris* quam in *Novi inſtrumenti* libris exſtant

exſtant quam plurima, expendenda nunc Lectori dare lubuit. Nullo equidem alio affectu, niſi quod Divinæ gloriæ, noſtræque conſolationis, ac piorum omnium gaudii intereſſe arbitramur, ne ea prorſus ignoremus quæ Dei bonitas ſe aliquando effecturam eſſe prædixit. Si cui tamen hæc minus liquida eſſe videantur; noſtrum non eſt fidem imperare, quam ſolus Dei Spiritus, per humilem manſuetamque verbi ſui meditationem animis ingenerat. Modeſte ſaltem præſtolemur, quid parturiant fata; nec præjudiciis noſtris aut præcipiti determinatione divinæ deſtinationi ullos ponamus limites. Neque quia ea res *mirabilis eſt in oculis noſtris,* idcirco eam *mirabilem quoque eſſe* opinemur *in oculis Dei.* Zach. VIII. 6.

II. Abſit nimia aut *ſciſcitandi curioſitas*, aut *definiendi temeritas.* Neque fatigemus nos id genus quæſtionibus: *An Iſraëlitarum, in toto tunc orbe exſtiturorum, converſio proceſſura ſit eodem temporis puncto, an ſucceſſive? An per ordinarios Eccleſiæ miniſtros, an per extraordinarios, immediate ad id a Deo ſubmiſſos? An iſta Judæorum multitudo ſit prius convertenda quam in Palæſtinam reducatur, vel prius eo reducenda quam convertatur? Quo duce, quo auſpice, illa tam converſio, quam reductio ſit peragenda? Quibus gentibus, & qua ratione inductis, tranſitum præbentibus?* Et quæ id genus plura comminiſci cuivis eſt facillimum. Non ſatis pie interrogationes iſtas proponi exiſtimamus. Quid enim credimus reſponſuros fuiſſe Prophetas Iſraëlitis, circa reductionem ex captivitate *Aſſyriaca* & *Babylonica* eaſdem difficultates moventibus? Nunquid ſine indignatione atque increpatione eam ſciſcitandi libidinem tranſmiſiſſent? Nonne juſſiſſent Dei verbis inhærere, promiſſionis effecta certa fide exſpectare, modum interim ac media cæteraque περιστατικὰ Divinæ expedienda committere Providentiæ? Non amat Deus nimium curioſos.

III. Credibile eſt futurum eſſe in noviſſima hac populi Iſraëlitici liberatione, quod factum eſſe memorant ſacra cantica in reductione ex Babele, ut nimirum *veluti ſomniantibus* obveniat. Pſ. CXXVI. 1. Et ſane Paulus veluti deſtinato conſilio curioſitati noſtræ fibulam impoſuit, dum harum rerum prædictionem *myſterii* nomine inſignivit. Rom. XI. 25. In quem locum pulcra exſtat *Calvini* obſervatio: quæ omnibus quæſtiunculis illis elidendis ſufficere debebat. *Quoties,* inquit, *deſperationem nobis injicit, longior mora, occurrat* MYSTERII *nomen: quo Paulus clare admonet, converſionis modum non vulgarem neque uſitatum fore: ideoque perperam facere qui eum proprio ſenſu metiri tentabunt. Quid enim magis perverſum, quam incredibile ducere quod a ſenſu noſtro remotum eſt? quum ideo vocetur* myſterium, *quia incomprehenſibile eſt uſque ad tempus revelationis. Porro nobis, ſicut Romanis, patefactum eſt, ut fides noſtra verbo contenta, exſpectatione nos ſuſtineat, donec effectus ipſe prodeat in lucem:* Pie & graviter.

IV. Neque hæc quam nos credimus reſtitutio populi Iſraëlitici, quicquam præjudicat aut *Spiritualitati*, aut *Univerſalitati*, aut *Libertati* Regni Chriſti. *Spiritualitatem* illius non imus imminutum. Quum toto animo deteſtemur craſſas illas carnalium *Judæorum* & *Chiliaſtarum* imaginationes, qui felicitatem ſibi *Muhammedico Paradiſo* ſimilem ſomniant, & *auream gemmatamque Hieroſolymam*. Nos omnem veri Iſraëlis felicitatem collocamus in cognitione, in fide, in Sanctimonia, in cōmunione Dei & Chriſti, in juſtitia & pace & gaudio per Spiritum Sanctum; quibus accedere poteſt ea vitæ hujus civilis proſperitas, quam piis non in Veteri ſolum Teſtamento, ſed & in Novo Divini numinis Bonitas addixit. Matt. VI. 33. 1 Tim. IV. 8.

V. Nec quicquam de *Univerſalitate* regni Meſſiæ demimus. Non enim *populum* aliquem fingimus, aut *terram*, cui ſe *ſpeciali* fœdere obſtringat, aut *corpore præſentem* ſiſtat *Meſſias*; ſed quum id aliquando futurum credimus, quod magnis in cœlo vocibus dici audivit Johannes: Ap. XI. 15. *Facta ſunt regna mundi Domini noſtri & Chriſti ejus, qui regnabit in ſecula ſeculorum*; non exiſtimamus excludendum eſſe populum *Iſraëliticum*, ut non & is quoque regno Chriſti ſubſit. Et quemadmodum *tota terra cum omni plenitudine ſua Domini eſt*; ita & eam terræ portionem quæ ſuos Domino natales dedit, quam Evangelio, Miraculis, Morte, Reſurrectione ſua honoravit, quam non modo in diebus carnis ſuæ, ſed & poſtquam ad vitam ſuſcitatus eſſet cœleſtem, pedibus ipſe ſuis perambulavit; & quæ tot jam ſeculis, propter pravitatem incolarum ſuorum, proculcata ab hoſtibus, ad Domini gratioſum regnum non pertinuit; eam, inquam, terræ portionem, non minus aliquando quam cæteras Domini futuram eſſe exſpectamus. Nunquid injuriam Domino facimus ſperando, ut ubi in ipſum conſpiravit furor atque impietas, ibi de perfidia triumphet, ut in medio populi ac terræ Iſraëlis æterna victoriæ ſuæ trophæa erigat? Me quod attinet, *Audiam quid loquatur Deus ille fortis Jehova: nam eloquetur pacem erga populum ſuum, & erga eos quos benignitate proſequitur: ſed ne revertantur ad ſtultitiam. Utique propinqua eſt timentibus eum ſalus ejus*, (ſic Iſraëlitica canit Eccleſia) Habitatura est gloria in terra nostra. Pſ. LXXXV: 9. 10. Quæ quum Iſraëli faciet Deus, exſultabunt gentes. *Quum attendet ad egentes Jehova, & vinctos ſuos non ſpernet; Laudabunt eum cœli & terra, maria & quicquid repit in eis. Quia Deus ſervat Sionem & inſtaurat civitates Judæ, ut habitent ibi, & hæreditario jure poſſideant eam terram: Poſteri, inquam ſervorum ejus poſſideant eam, & amantes nominis ejus habitent in ea.* Pſ. LXIX. 34. 35. 36. 37.

VI. Denique nec *Libertati*, quam in regno Chriſti vigere par eſt, noſtra adverſatur ſententia. Quid enim obſtat quo minus ea terra æque libere a libero Dei populo poſſideatur ac quævis alia? Non arbitror illi

ter-

terræ,vel *naturalem* aliquam *ſervitutem* præ cæteris orbis partibus incumbere; vel *arbitrariam æterno* & imutabili *ſtatuto impoſitam eſſe.* Memorabile eſt quod apud Ezechielem Cap. XLVIII. Terra XII. tribubus longe aliter diſtribuenda aſſignetur, quam olim diſtributa eſt patribus. *Quo docemur*, uti erudite a Celeberrimo eſt obſervatum interprete, *priſca illa prateriiſſe, & deſiiſſe terram eſſe pignus rerum futurarum & cœleſtis gloriæ, quemadmodum olim fuerat; neque adeo igitur Iſraëlitas requiſituros, quibus limitibus data fuerit olim hæreditas & ager patribus ipſorum.*

VII. Et ſane quæ antiquitus terræ illius fuit ſervitus, ea in hoc potiſſimum conſiſtebat, quod ſub iſta Oeconomia Iſraëli ut ſedes πολιτείας cærimonialis data eſſet. Ceſſante ergo iſta cærimoniali πολιτείᾳ, ceſſat & ſervitus. Ceſſaturam autem iſtam Politiam, neque reſtituendam in æternum, nos quidem nulli dubitamus. Quum loco terreni iſtius apparatus, quo olim ſibi rempublicam formaverat Deus, cujus quia ipſe ſingulari modo Rex & Dominus eſſe voluit, hinc ea *Theocratia* merito a *Joſepho* dicta eſt: *terreni*, inquam, iſtius imperii loco, quo gens ea a cæteris mundi nationibus diſtinguebatur, quodq; *typicæ* accommodatum *oeconomiæ*, ipſum etiam *typi* rationem habebat, creari a Meſſia *cæleſtis* imperii forma debuit; cujus a primis illis mundi elementis diverſiſſima eſt ratio; & quod omnes ex æquo gentes complectens, felicioribus dignum temporibus *Regnum cœlorum* dici mereretur.

VIII. Non quia populus Iſraëliticus *Rempublicam* aliquando in *Palæſtina* habebit, neceſſe aut conveniens eſt ut ad priſcam ea formam comparata ſit. Alia tempora alios mores poſcunt, alias leges. Quod in antiqua Iſraëlitarum Politia ex *juris naturalis* principiis deductum fuit, id ut *æternæ neceſſitatis* æternum obligat. Quod pro Legislatoris *arbitrio iſti* accommodatum *tempori*, aut inſervivit *cærimoniis*, aut eorum pars aliqua fuit; id ſuis nunc defunctum partibus correctionis tempore melioribus cedet ſtatutis, quæ lætiori digna ſunt libertate. Et quid obſtat denique quo minus Iſraëliticus populus iiſdem ſimilibuſve gubernetur legibus, quibus & cæteræ gentes quæ Chriſti ſceptrum venerantur.

IX. Vaticinatur quidem de hoc rerum ſtatu Jeremias cap. XXXIII. 17. 21. *Non fore tunc ut exſcindatur Davidi vir ſedens in ſolio domus Iſraëlis, neve ut ſit ei filius regnans in throno ejus.* At *filius* ille *Davidis* Rex *Meſſias eſt*, cujus ſolium ac regimen non *terrenum* eſt, ſed *cæleſte*. De quo Zach. VI. 13. *Idemque reportaturus eſt decorem, & ſeſſurus ac dominaturus in ſolio ſuo.* Et Angelus apud Lucam cap. 1: 32. 33. *Hic erit magnus & Filius Altiſſimi vocabitur, dabitque ei Dominus Deus ſedem Davidis patris ipſius. Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.* Thronus *Iſraëlis*, Thronus etiam omnium *gentium eſt aggregandarum Iſraëli*, ut unum abſolvant *Iſraëlem myſticum. Cedite Jehovæ familiæ*

*populorum , cedite Jehovæ honorem & laudem. Dicite in Gentibus , Jehova regnat.*Pſ. XCVI.7.10. *Ecce teſtem nationum conſtituo eum* נגיד ומצוה לאמים *Ducem & qui præcepta dat nationibus.*Jeſ. LV. 4. Præter huncRegem,hunc Thronum, nullus Iſraëlis in terris promiſſus.

X.MeminimusEzechielem, dum in novæHieroſolymæ πολιτεία deſcribenda totus eſt, Sacerdotibus, ut olim, juris ducundi poteſtatem ex veteri formula concedere. Sic enim apud ipſum Deus: Cap. XLIV. 24. *In lite ipſi inſiſtunto juri, ſecundum jura mea judicanto illam; legesque meas & ſtatuta mea cum omnibus ſolemnitatibus meis obſervanto.* Neque ignoramus *Principem* aliquem *Iſraëlis* deſignari, cui cum *filiis* ſua præſcribuntur jura. cap. XLV. 7. & ſeq. XLVI. 16. Cæterum omnia iſthæc myſticam habent ſignificationem. *Iſrael Eccleſia* eſt, cujus non contemnenda aliquando pars erunt Patriarcharum nepotes. *Sacerdotes Iſraelis*, ſunt *Eccleſiæ Doctores*, qui res Dei apud Eccleſiam, res Eccleſiæ apudDeum peragunt. Illis committitur *Judicium ſuper lite*, nimirum in negotio *religionis & fidei*, ut informent rudiores ad omnem prudentiam & diſcretionem, & demonſtrent ad conſcientiam, quid ſecundum voluntatemDei amplectendum aut rejiciendum ſit.Hoc faciendum ipſis eſt *ſecundum jura*, ſive *judicia Dei*, id eſt, ſecundum *Canonem verbi* ipſius: ne ratio credendi, dicendi, faciendi alia ſit, quam Divinæ voluntatis per Scripturas declaratio. *Princeps* autem ille cum *filiis* ſuis, ſignificat *pios* populi Chriſtiani *Magiſtratus*, quales etiam converſi Iſraëlitæ habebunt, ſub quibus non tanquam rigidis victuri ſunt Dominis, ſed tanquam patribus aut fratribus, ſuam ſibi portionem in hæreditate communi habentibus, & Eccleſiam protegentibus juvantibusque.

XI. Multo minus credimus, converſis reverſisque in terram ſuam Iſraelitis veteres reſtitutum iri *cæremonias*. Nam, quod alibi a nobis demonſtratum eſt fuſius, eſt in cæremoniis *jugum*, quod *libertatis* tempore confringi debuit. Eſt *pædagogia*, & exprobratio *pueritiæ*, quæ *adulta ætate* non poteſt habere locum. Eſt *ſeptum parietis intergerini*, confringendum quando omni *nationum diſcrimine ſublato*, Meſſias futurus eſt *omnia in omnibus*. Eſt *inimicitia*, abolenda eo tempore quo Meſſias *pacem* annunciaturus eſt gentibus, tam cum Iſraële, quam cum Deo. Eſt denique *Chirographum*, convincens reatus nondum expiati, ac non præſtitæ ſolutionis; quod, omnibus per Meſſiam conſummatis, eique in reſurrectione conceſſa *apocha*, de medio tollendum eſt; ne ullum Dei inſtitutum contra veritatem & filium Dei teſtari comperiatur.

XII. Non neſcio, Ezechielem *Novi templi* ſub Meſſiæ regno ſtruendi accuratam nobis ideam prolixe deſcribere. Sed omnes circumſtantiæ clamitant non eſſe illud intelligendum de *Templo materiali*, qualis fuit ædes a *Salomone* ædificata. Nam materiale templum debet eſſe in *tribu Judæ*, in *urbe Hieroſolyma*, & in *monte Sionis*, Exſtant verba Dei quibus profitetur

tetur ſe alibi templum materiale non eſſe habiturum. Pſ. lxxviii. 68. *Et elegit* tribum Judæ, montem Sion, *quem diligit.* Jer. iii. 17. *Hieroſolyma* vocabitur *ſolium Jehovæ.* Pſ. cxxxii. 13. 14. *Elegit Jehova* Sionem, *appetivit in habitationem ſibi. Hæc eſt requies mea in perpetuum, hic habitabo, quia appetivi eam.* Hujus autem templi locus non eſt in tribu *Judæ*, aut *Sione*, ſed *monte excelſo valde*, qui, *extra urbem* Ezechieli monſtratam, propemodum *in medio terræ* ſitus eſt ſecundum longitudinem & latitudinem, ita ut ſeptem tribus, & inter eas tribus *Judæ* verſus ſeptentrionem ſortiantur, quinque verſus meridiem. Ezech. xl. 2. xlviii. 8. Quæ deſcriptio monti Sionis nequaquam convenit; quippe qui moenibus urbis Hieroſolymæ incluſus erat, neque tantæ celſitudinis, ut mons altus valde dici mereatur. Niſi fortaſſe inſanire nobis lubeat, montem iſtum non modo in proceritatem iri elevatum, quod quidam *Hebræorum* Magiſtri ſomniant, verum etiam e loco ſuo aliovorſum transferendum. At ne ſic quidem confecta res eſſet. Quid enim fiet declarationi de *tribu Judæ*; extra cujus poſſeſſionem hic mons eſt? Merentur hæc conferri cum Apoc. xxi. 22. *Et templum non vidi in illa*, ſcilicet urbe. Eccleſia enim T. N. non reſpicit locum in terra, quem præ cæteris elegerit Deus, ut ibi quæri, adorari, aut ſacrificiis placari velit. Et ſi quæ alias *Templi* fiat mentio, id interpretandum eſt *ſpiritualiter*, ſic ut *Deus* ipſe *factus* cenſeatur *in Sanctuarium* Jeſ. viii. 14. per cujus inhabitationem in ſingulis fidelibus tota ſanctificetur Eccleſia. Atque ut id intelligeretur, alius illius templi, atque antiqui fuit, deſcribitur ſitus.

XIII. Præterea *Lex* hujus *templi* eſt, *ut univerſus illius terminus ſit undiquaque Sanctum Sanctorum.* Ezech. xliii. 12. Unde conſequitur, omnes qui ingrediuntur terminum ejus venire in communionem juris *Pontificis maximi.* Quod & innuitur Zach. xiv. 20. Hoc autem non poteſt niſi myſtice intelligi. Nimirum in novi Foederis libertate omnibus ſine diſcrimine fidelibus, ut qui unctionis Chriſti participes ſunt, poteſtas facta intrandi in penitiſſimorum myſteriorum communionem ſine formidine ac metu.

XIV. Accedit quod longe alio modo viderit Ezechiel *gloriam Dei* intrantem in hoc templum, quam venerat olim in templum Salomonis. Ibi enim *deſcendit Deus in Sanctum ſpecie nubis, quæ exeuntibus e ſancto ſacerdotibus implebat templum.* 1 Reg. viii. 10. 11. Hic autem venit *gloria Dei Iſraelis, via orientali, via portæ quæ ſpectat verſus orientem: ſonus illius ſimilis erat ſono aquarum multarum, & a gloria ejus relucebat terra.* Aſpectus viſionis *prorſus ſimilis viſioni illi quam viderat de perdenda civitate prophetans*, illiſque viſionibus quas viderat *ad flumen Chebaris.* Ezech. xliii. 2. 3. 4. 5. Forma autem quam viderat ad flumen Chebaris erat *ſpecies hominis*, inſidentis Throno, ſuper Cherubinis. Cap. i. 26. x. 1. 18. 19. 20.

Scili-

Scilicet gloria templi myſtici non eſt ſymbolica *nubes*, ſed *Deus manifeſtatus in carne*. Is ingreditur per *portam orientalem*, quemadmodum & Johannes vidit Angelum *aſcendentem ab ortu ſolis, & habentem ſigillum Dei vivi*. Apoc. VII. 2. quia regnum in *Oriente* primo fundatum, inde ſe virtute ſacroſancti Spiritus diffudit ad *Occidentem*, & ad *inſulas maris*. Vox venientis fuit ſicuti *ſonus aquarum multarum*. Venit enim cum prædicatione Evangelii, & cum ſermone plurimorum hominum de ea per totum orbem frequentato. Confer. Ap. I. 15. *Lux gloriæ a qua tota reluxit terra*, opponitur *caligini nubis*, in qua olim habitavit Deus, notatque ſplendorem ſapientiæ Evangelicæ, & gaudium ac conſolationem latiſſime diditæ Eccleſiæ. Conf. Luc. II. 32. Jeſ. XLIX. 6.

XV. Adde, quod ab ipſis animadverſum eſt Judæis, Ezechielem *nova de feſtis inſtituta*, & quaſi novam legem dare, a Moſaica diverſam. Cap. XLV. 17---25. XLVI: 4. 5. 6. 7. Hinc miſere ſeſe torquent illi qui inhærent literæ, quum conſtet nefas eſſe ut quicquam Legi Moſaicæ addatur, quicquam ab ea dematur. At quidquid comminiſcantur, fruſtra ſunt, niſi de novo anno gratiæ cogitent, cujus alia atque antiqui illius ſacrificia & pietatis exercitia ſunt: ſpiritualia omnia. Quorum umbræ quidem antiqua iſta fuerunt: attamen ne cum umbris res ipſa confundatur, eum in finem alia Ezechieli repræſentata ſunt emblemata.

XVI. Plura quæ huc afferri poſſent brevitatis cauſſa tranſmitto: id unum præterire non poſſum quod Cap. XLVII. 1---Propheta narrat de *aquis exeuntibus ex inferiore parte liminis domus Orientem verſus, & deſcendentibus a latere domus dextro ab Auſtrali parte altaris, & quo magis verſus Orientem procederent eo altioribus, donec excreſcerent in torrentem, qui vadari non poſſet*, & quæ in hanc rem ſequuntur alia. Nunquid & illa ſecundum literam interpretabimur? Etiamſi fortaſſis, quæ noſtra eſt tarditas & indiligentia, ænigmatum iſtorum explicationem nondum didicerimus; hoc certe facile animadverſu eſt, ænigmata eſſe, conferenda cum ænigmatibus Apocalypticis. Ap. XXII. 1. Interim dum certiora exſpectamus, cogitare liceat, per *aquas* illas *doctrinam Evangelii* deſignari *fœtam Divino Spiritu*, & *hunc* quidem imprimis, cum diverſis ſuis χαρίσμασι. Procedere autem eas *a limine domus*, cujus liminis eſt *firmare poſtes*, & *tranſitum* præbere introeuntibus, id eſt a *Deo ipſo*, unde Eccleſiæ omnis ſua firmitas; quique nobis *aditum* ad domum ſuam in Chriſto dat. Porro has aquas *Ortum* verſus fluere, aliter ac olim, & fluxu retrogrado. Initio Evangelii proceſſit verbum cum Spiritu ab *Oriente* verſus *Occidentem*, uti modo obſervavimus. Sed proceſſu temporis futurum erat aliter, ut ab *Occidente* verbum Dei in *Orientem* refundatur. *Ut revereantur inde ab Occaſu nomen Jehovæ & inde ab Ortu ſolis gloriam ejus*. Jeſ. LIX. 19. Nempe Eccleſia Novi Teſt. ab *Oriente* in *Occidentem* deducta, uti verbū quod ab *Oriente* venit toto excepit animo; ita & oſtium illis aperiet qui ad *Orientem* ſunt,

id

id eſt *Judæis*, quorum converſionem deſiderat, & enixis a Deo precibus contendit. Quod autem de *Auſtrali parte Altaris* additur, liceat hactenus ignorare; niſi cum ſolertiſſimo interprete de *Africa* ſuſpicari libeat, ubi per *Auguſtinum* & diſcipulos ejus vena verborum ſalubrium aperta eſt, videlicet doctrina de gratia. Auctus aquarum ad *torrentem qui tranſiri non poſſet*; quid aliud notat niſi exuberantiam ſacri ſermonis, donec *terra cognitione Jehovæ impleatur, quemadmodum aquæ maris alveos tegunt.* Jeſ. xi. 9. Cætera pii ac diligentis lectoris commendo meditationibus. Sane quales hæ *aquæ* ſunt, tale oportet eſſe *Templum.* Nihil *materiale. Myſtica* omnia.

XVII. Ejudem generis ſunt quæ de *Circumciſione, Levitis, Sacerdotibus, Sacrificiis* ſub Regno Meſſiæ, aut hic, aut alibi in ſacris vatum carminibus leguntur: quod ipſa rerum evidentia palam faciet attendenti. Invenio *Circumciſionem* non *cordis* tantùm, ſed & *carnis*, exactam ab eo cui faserit intrare in Sanctuarium. Ezech. xliv. 9. *Ullus alienigena, præputiatus carne non venito in ſanctuarium meum.* Cæterũ quũ hic ſermo non ſit de *Iſraëlitis* ad Meſſiam converſis, ſed de *alienigenis*, quibus & ſuus in Novo hoc Templo locus erit Jeſ. lvi. 6. 7. iis autem nulla imponi poſſit circumciſionis neceſſitas; conſequitur aliam hic circumciſionem intelligendam eſſe atque olim Abrahamo in fœderis ſui ſignaculum dedit Deus. Atqui, ais, non *cordis* ſolum ſed & *carnis* præputium abeſſe vult. Recte, inquam. *Præputium* quamcunque *moralem immunditiem* & pravam hominis diſpoſitionem notat. Immundities autem illa vel *carnis* eſt, vel *ſpiritus*, ſecundum Pauli diſtinctionem 2 Cor. vii. 1. id eſt, vel *externarum actionum* quæ corporis membris exercentur, vel *mentis* atque interiorum *affectuum*. Hinc & de *præputio labiorum* Exod. vi. 11. & *aurium* legimus Jer vi. 10. Act. vii. 51. Utramque immunditiem ei deponendam eſſe docet Ezechiel, qui communioni populi Dei accenſebitur. Prorſus ſicut Pſaltes: Pſ. xxiv. 3. 4. *Quis aſcenſurus eſt montem Jehovæ, & quis ſtaturus in loco Sanctitatis ejus? Innocens manibus, & purus animo.*

XVIII. Invenio *Sacerdotes Levitas.* Jer. xxxiii. 18. *Etiam Sacerdotibus Leviticis non exſcindetur vir a conſpectu meo offerens holocauſtum.* ℣. 21. *Fœdus meum cum Davide ſervo meo non fiet irritum, & cum Levitis Sacerdotibus miniſtris meis.* ℣. 22. *Ita augebo ſemen Davidis ſervi mei, & Levitarum miniſtrantium mihi.* Sed id quod de Sacerdotibus prædictum eſt aliquando ita *coarctatur*, aliquando ita *amplificatur*, ut neutrum cum *Sacerdotio Levitico*, quale a Moſe inſtitutum eſt, conſiſtere poſſit. In Ezechielis templo ſacerdotium datur ſolis *filiis Zadock*, Ezech. xl. 45. xliii. 19. xliv. 15. Quod ſi literaliter intelligendum eſt, reliquæ familiæ *Aaronidarum*, utcunque religioſæ, excludentur a jure quod ipſis Moſis lege datum eſt. Contra Jeſ. lxvi. 21. prædicit Deus ſe etiam ex iis qui *neque Sa-*

cerdotes neque Levitæ ſunt, aſſumturum *in Sacerdotes & Levitas*. Quæ conciliari prorſus non poſſunt, ſi legis tenenda ſit litera. Quid ergo? *Sacerdotes* notant *Eccleſiæ Anteceſſores*, fratribus ſuis in publico verbi & precum miniſterio præeuntes.

XIX Hos filios *Zadoki* vocat Ezechiel, ut oſtendat officium eorum eſſe in omni de Regno Eccleſiæ contentione ſoli Chriſto firmiter adhærere, quamvis multi qui proximi Chriſto eſſe videntur in alia omnia eant; quemadmodum *Zadock* adhæſit *Davidi* & *Salomoni*, in fide promiſſionis utrique factæ, quando controverſiam iis de Regno faciebat *Adonia*. Jeſaias autem ex *omnibus fratribus Sacerdotes* & *Levitas* aſſumtum iri prædicit, ſine tribuum, ſine gentium diſcrimine; quod omnium opera uti deſtinaverit Deus, ut ex omnibus ſibi gentibus munus offerant. Munus illud, ſunt ipſæ gentes, dicantes ſe Domino, & membra ſua ſiſtentes ſacrificium vivum. Ii quorum miniſterio adducuntur, *Sacerdotes* vocantur & *Levitæ*, propter ſacram illam Evangelii λειτουργίαν de qua Paulus Rom. xv. 16. *Ad hoc ut ſim miniſter Jeſu Chriſti apud gentes: operans Evangelio Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum Sanctum.* Sacerdotes iſti ac Levitæ ſumuntur ex ipſis quoque gentibus: nam & qui ex Gentibus convertuntur fratres Iſraëlis ſunt; quia ſunt filii Dei.

XX. Invenio denique *Sacrificia*: ſed & ea deſcribuntur *ab inſtitutis Moſaicis diverſa*, quod & ſupra monuimus. Et *omni loco* rite offerenda eſſe dicuntur. Mal. 1. 11. & in ipſa adeo *Ægypto*. Jeſ. xix. 19. Quod ſi ſecundum literam intelligas, aperta eſt Moſaicæ legis abrogatio. Reſtat igitur ut de *ſacrificiis precum, laudum, eleemoſynarum intelligamus*; uno verbo de *cultu illo rationali*, quo *corpora noſtra ſiſtamus hoſtiam vivam, ſanctam, & placentem Deo*. Rom. xii. 1. Unde colligimus, in magno errore verſari Judæos, & qui iiſcum faciunt ex Chriſtianis nimium Judaizantes, quando converſis ad Meſſiam & reverſis in terram ſuã Iſraëlitis ea attribuunt, quæ Libertate ac Spiritualitate Teſtamenti Novi ſunt indigna. A quibus immaginationibus nos toto animo abhorremus.

XXI. Atque hæc ea ſunt, quæ nobis de Iſraëlitis commentari datum eſt. Nullo certe contendendi aut cuiquam obtrectandi, nullo novitatis ſtudio: ſed caſto veritatis amore. Quæque idcirco piorum Doctorumque in Eccleſia Chriſtiana, (a cujus ſacris placitis ne latum quidem pilum diſcedendum nobis eſſe arbitramur) judicio, qua par eſt animi modeſtia, ſubmittimus: ea formula qua ſua in Ariſtarchum prolegomena concluſit Magnus Heinſius. *Si quid quod per leges Sacras, aut doctorum placita ac ſcita,* PROMULGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE, SINE FRAUDE EORUM NON LICEAT, NON LICUERIT; QUODVE EI QUI PROMULGAVIT, ABROGAVIT, DEROGAVIT, OBROGAVIT, FRAUDI ESSE POSSIT, *dictum ſcriptumve ſit, dictum ſcriptumve non eſto.*

Edit. in octavo.

DIA-

DIATRIBE
DE
LEGIONE FULMINATRICE CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE
MARCO AURELIO ANTONINO.
Ad Clariſſimum Virum,

D. GULIELMUM SALDENUM,
SS. *Theol. Doctorem,* & HAGIENS. *Eccleſ. Miniſt. Fideliſſ.*

SUrgenti operi auguſtum ponendum eſſe frontiſpicium, vetus verbum eſt. Operis quidem nomen noſtra hæc opella non meretur; quippe ad Academicam primum exercitionem tumultuaria propemodum feſtinatione compoſita. At quid ni liceat, quod ſcriptioni deeſt elegantiæ atque decoris, id a ſplendido mutuatum titulo ei apponere? Splendidum autem titulum voco, non quem proſapiæ nobilitas, aut opum fulgor, aut dignitatis magnificentia ſecularis, ſed quem ſubacta ac non vulgaris ſacrorum noſtrorum eruditio commendat. Ea quam laude inclutus Tu ſis, SALDENE Clariſſime, liberalius dicerem, niſi Tibi. Sed me tacente loquuntur elaboratiſſimæ conciones tuæ; loquitur ſuſpenſa auditorum in tot Belgii Eccleſiis turba, ſtupens os illud Venerabile atque diſertum,

Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro;

loquuntur ſcripta tua examuſſitata ac polita non rudi ungue, in quibus cum meditationis accuratione, ordinis concinnitate, dictionis perſpicuitate, rerum gravitas & ſanctitas quaſi de palma certant: & loquentur porro OTIA tua THEOLOGICA, eximium opus, magna diligentia ac mira arte elucubratum, cujus quum pro tua humanitate nobis non ita pridem feciſti copiam, dici non poteſt quantum ſalivæ moveris, & quam impenſe communi id orbis literati commodo publicari deſideremus. Ne grave modeſtiæ tuæ ſit, parco id nunc ſermone repeti, quod nuper Academiæ noſtræ Patres prolixius me dicere juſſerunt, quum raro prorſus exemplo, ſummos quos poſſunt in Theologia honores, ſola eruditionis tuæ æſtimatione inducti, nihil tale ambienti, imo, ſi

licuiſſet, deprecaturo, vocis meæ miniſterio conferrent. At neque mihi vitio vertatur, quod tam præclari nominis præſcriptione exiguam hanc *Diatriben* exornare ſuſtineam. Multum mihi fiduciæ conciliat non modo explorata illa morum tuorum comitas, qua obvios quoſcunque humaniter excipis; ſed maxime arctiſſimæ illius amicitiæ familiaritas, ad quam me juvenem admodum admiſiſti, quamque ante complures annos eruditiſſimi operis inſcriptione publico conteſtari dignatus es. Ne itaque & hunc qualemcunque ingenii mei fœtum tuo de nomine dici dedigneris: ſciatque poſteritas non iniquum neque ingratum meritorum SALDENI æſtimatorem fuiſſe *Witſium.*

D I A T R I B E
DE
LEGIONE FULMINATRICE
CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE
MARCO AURELIO ANTONINO.
BREVIARIUM.

I. *Stupendis prodigiis doctrinæ ſuæ Divinam Veritatem aſſeruit Jeſus.* II. *Ac conſimilia, vel majora etiam, patrandi virtute ſectatores ſuos imbuit.* III. IV. *Quæ virtus per aliquot ſeculorum decurſum in Eccleſia viguit.* V. *Hiſtoria miraculi, quo, Marco Aurelio Antonino imperante, ad Chriſtianorum militum preces ſervatus fertur Romanorum exercitus.* VI. *Ad fidem ei Hiſtoriæ conciliandam multa proferuntur. Et primo quidem nomen Fulminatricis Legioni iſti inditum.* VII. *Tum literæ ſuper ea re Imperatoris ad Senatum.* VIII. *Quarum exhibetur exemplar.* IX. *Porro, Edictum Imperatoris in Chriſtianorum favorem.* X. *Quod ſub Commodi imperio etiamnum viguiſſe creditur.* XI. *Accedit Ulpiani fragmentum, quod ad Chriſtianos pertinere Alciatus diſputat.* XII. *Gentiles Hiſtorici rem quidem geſtam non diſſimulant: at neque Chriſtianis imputant, neque Chriſtianorum Deo.* XIII. *Mereturque diſquiri num firma ſatis laudata modo argumenta ſint. Nam Auguſti ævo Duodecima Legio Fulminea nuncupata fuit.* XIV. *Epiſtolam autem illam quæ Imperatori attribuitur* νοθείας *convicerunt viri eruditiſſimi.* XV. *Nec longe poſt depulſam ſitim Germanicam crudeliter adverſus Chriſtianos ſævitum eſt.* XVI. *Adhuc exſtat columna Marci victoriis*

ex-

exſculpta, Jovis Pluvii, non Dei Chriſtianorum repræſentans imaginem. XVII. *Id quod ſub Commodo accidiſſe Euſebius narrat, non videtur ad aliquod Marci edictum pertinere.* XVIII. *Minus, id quod profertur ex Ulpiano.* XIX. Ἐπίκρισις *noſtra: Hiſtoriam veram eſſe, ſed argumenta prolata non æque valida.* XX. XXI. XXII. *Inconfeſſo utique eſt, ſervatum eſſe cum exercitu Marcum prodigioſo imbrium in ſuos delabentium, fulminum in hoſtes vibratorum, impetu: omnibus in eo illorum temporum hiſtoricis conſentientibus.* XXIII. *Jovi Pluvio id vindicant Gentiles.* XXIV. *At nos ſcimus Jehovæ deberi.* XXV. *Non eos ſolum pluenti imbres, qui amicos reficiant; ſed & qui hoſtes perimant.* XXVI. *Idem tam bellorum quam Imperiorum fata moderatur.* XXVII. *Et vento ac fulgetris ſæpius profligavit hoſtes.* XXVIII. *Denique quod in Marci columna improbe Jovi Pluvio imputabatur, id ſua admirabili providentia palam ſibi aſſeruit.* XXIX. *Quæ de Magicis in hoc negotio artibus, Claudianus, Dio, Lampridius nugantur, ea ridicula ſunt.* XXX. *Non enim ars eſt Magia, ſed vaniſſimi cujuſque ludibrium.* XXXI. *Saltem in imbres ac fulmina nihil valere, ſalſis dicteriis diſputat Seneca.* XXXII. *Et res ipſa loquitur: ſi enim quicquam Magia valet, cur tot adverſa iis acciderunt Regibus atque Imperatoribus, qui & ipſi artis Epoptæ erant, & celeberrimos artifices circumducebant?* XXXIII. *Cur non & Chriſtianorum nomen, tam ſibi inimicum, Magia delevit?* XXXIV. *Cur cedere Chriſtianiſmo coacta eſt?* XXXV. *Docente id* αὐτοψία. XXXVI. *Et Chriſtianis ſe noxæ dedentibus, niſi rei evidentia conteſtationem hanc ſuam evincerent.* XXXVII. *Idcirco apage iſtas de magicis carminibus ineptias.* XXXVIII. *Maxime quum Marcus ipſe deteſtatum ſe id genus hominum proteſtetur, eo libro quem in hac ipſa expeditione apud Quados ad Granuam conſcripſit.* XXXIX. *Verius eſt, Sanctis piorum hominum precibus hanc pluviam, hæc fulmina impetrata eſſe.* XL. *At quinam illi ſunt? Non Marcus, quicquid aduletur Claudianus, aut de ſua alibi pietate jactet Marcus.* XLI. *Verum Chriſtiani milites.* XLII. XLIII. XLIV. XLV. *Militaſſe Veteres Chriſtianos, etiam ante ſuſceptum ab Imperatoribus Chriſtianiſmum multis argumentis confirmatur.* XLVI. XLVII. *Neque ab omni veri ſimilitudine procul repulſum eſt, Legionem aliquam ex ſolis vel pleriſque Chriſtianis fuiſſe compoſitam.* XLVIII. *Thebæa Legio, ſub Diocletiano, tota Chriſtiana.* XLIX. *Chriſtiani milites, qua milites telis pugnarunt, qua Chriſtiani precibus.* L. *Neque pro perſecutoribus orare deſierunt.* LI. *Quod & Marco noſtro inculcavit Athenagoras.* LII. *Eſt autem quædam talium precum omnipotentia.* LIII. LIV. LV. *Tribus id probatur hiſtoriis quæ magnam cum hac noſtra affinitatem habent.* LVI. *Sed & quartum additur exemplum, omnibus aliquanto mirabilius.* LVII.

Quamvis & aliæ Legiones ob alias cauſſas antiquitus Fulmineæ dictæ fuerunt non tamen idcirco idem nomen huic occaſione hujus prodigii non eſt datum. LVIII. *Quum ad literas Imperatoris tam confidenter Tertullianus provocet, credibile eſt eas ſuo tempore exſtitiſſe.* LIX. *Quamvis eas quas produximus, germanas non opinemur.* LX. LXI. LXII. LXIII. *Ulpiani illud de Judæis, ad Chriſtianos non pertinere multis rationibus oſtenditur.* LXIV. *Non tamen quod de edicto Tertullianus prætendit falſum eſſe credibile eſt.* LXV. *Quæ ſub Marco mota eſt perſecutio, ea victoriam germanicam quinquennio anteceſſit. Euſebii numeri correcti.* LXVI. *Neque arguit inſecuta perſecutio, Chriſtianis edicto Imperatorio non fuiſſe cautum.* LXVII. *Multa enim crudeliter agebant Præſides & Procuratores, injuſſi.* LXVIII. LXIX. *Cauſſa, certe prætextus, ſævitiæ, ſcelera, Gnoſticorum, per immanem calumniam Chriſtianis communiter imputata.* LXX. *Quamvis Chriſtianis accepto tulerit victoriam, habuit tamen Imperator Gentilis, & popularis auræ ſtudioſus, rationes ſuas ob quas Jovis Pluvii potius quam aliam cujuſcunque imaginem, in columna ſua expreſſerit.*

I. POſtquam Deus Unigenitum Filium ſuum a ſe ſanctificatum, ad prædicandum Evangelium pacis, definito tempore, in orbem immiſit terrarum; iis tanti præconis miſſionem ac doctrinam admirandæ potentiæ operibus confirmavit, [a] quæ & ſpectatores univerſos in ſtuporem dederunr [b] & invitis pectoribus [c] ipſiſque adeo dæmoniis, [d] veritatis extorſere confeſſionem.

a Heb. II. 4. Joh. v. 36. vii. 31. Mat. xi. 4. 5.
b Mar. I. 27. Mat. viii. 27.
c Luc. vii. 16.
d Mar. I. 24.

II. virtutem conſimilia, vel majora etiam miracula, ſed in ſuo nomine, patrandi, iis Dominus Jeſus indulſit, quos rerum a ſe geſtarum teſtes, ac cœleſtis diſciplinæ, poſt ſuum in cœlos adſcenſū, magiſtros deſignaverat. Et quo latius ſeſe vis diffunderet mirifica, idem iis quoque eſt pollicitus, qui Apoſtolicæ inſtitutioni fidem adhibituri eſſent. Ita enim ipſe: *Amen, Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora illis faciet.* Joh. XIV. 12. Adde Mar. XVI. 15. 16. 17. 18. 1 Cor. XII. 9. 10. 11.

III. Neque paucorum modo hæc virtus annorum fuit, aut certis adſtricta locorum finibus: ſed qua patet orbis, ubicunque publicata fuit doctrina fidei, ſolidis ſe aliquot ſeculis exſeruit: donec ſufficienter confirmato Evangelio, tot Divinitatis argumentis, & arcana Spiritus obſignatione contentos nos eſſe Deus voluit. Apud priſcos enim rei Chriſtianæ proceres, ὁ κηρύσσων τοῖς λόγοις ἐλευθερίαν ἐπιστοῦτο τοῖς πράγμασι τὴν ἐπαγγελίαν. *Erant*, quod recte cenſuit Auguſtinus, *miracula neceſſaria priuſquam crederet mundns, ad hoc ut crederet mundus:* ἵνα, οὓς οὐκ ἔπεισε κηρύττουσα γλῶσσα, τούτους ὀφθαλμοὶ ἐλέγξωσι μαρτυροῦν-

τυρᾶντες, ut quos non perſuaſerat linguæ præconium, ii oculorum convincerentur teſtimonio ; quemadmodum eleganter *Baſilius* dixit *Seleucienſis*. Illuſtria, neque ignara eruditis ſunt, *Juſtini Martyris*, *Irenæi*, *Tertulliani*, *Origenis*, *Cypriani*, *Lactantii*, aliorumque teſtimonia, qui ad miracula ſuis adhuc temporibus frequentata paſſim provocant. Vide ſis *Grotium ad Marc.* XVI. 17. 18.

IV. Una nunc nobis *Irenæi* ſufficiat conteſtatio, quam *Euſebius* exhibet, *Hiſt. lib.* v. *Cap.* VII. *Quapropter qui vere ſunt ejus diſcipuli, in nomine illius, per gratiam ab eo acceptam, ejusmodi præſtant, quo reliquis hominibus gratificentur, ſicut quisque eorum ab eo donum acceperit. Quidam enim dæmones ſic pro certo & vere ejiciunt, ut non raro hi, qui malis & nequam ſpiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Eccleſia & fidelium hominum ſocietate conſtanter perſeverent. Nonnulli rerum Divinarum præſcientia, Divina viſione & prædictione prophetica imbuuntur. Alii eos, qui gravibus morbis afflictantur, per manuum impoſitionem curant, & ad priſtinam valetudinem reſtituunt. Jam vero mortui ſuſcitati ſunt, & multos annos poſt apud nos commorati.* Alio loco, idem Irenæus, citante ibidem Euſebio: *Multos fratres in Eccleſia ipſi audivimus, & qui dona prophetiæ habent, & variis linguis per Spiritus S. gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum commoditatem, & myſteria Dei perſpicue & evidenter aperiunt.* In *Concilio Niceno* multi miraculis incluti Epiſcopi comparuere. *Paphnutius Thebaidis* Epiſcopus, qui *vix Apoſtolis ceſſiſſe* dicitur. *Ruff. lib.* 1. *c.* IV. *Jacobus Niſibenſis*, *Theodor. lib.* 1. *c.* VII. *Spiridion*, *Ruff. lib.* 1. *c.* v. De *Auguſtini* & *Chryſoſtomi* ætate vide *Montacut. præfat. ad Analect. Hiſt. p. b.* 3. ✠.

V. Inter cætera miracula quibus Chriſtianiſmi eſt aſſerta veritas, illud imprimis memorabile eſt, quod ad preces Chriſtianorum militum, ſub Imperatore MARCO AURELIO ANTONINO factum eſſe perhibetur. Cujus rei hæc fertur hiſtoria. Imperator *Antoninus* acri cum *Quadis* (hi germaniæ populus erant) bello implicitus, locorumque difficultatibus ita ſeptus, ut cum univerſo exercitu in extremo verſaretur diſcrimine, ipſe cum ſuis in ſumma aquæ penuria, fervido ſole, torridoq; ſolo, ſæva ſiti laborans, hoſtibus interim pugnæ copiam non facientibus, conſiliis ſuis omnibus excuſſus, noviſſima quæquæ exſpectabat. Hoc rerum cardine accedit ad eum Prætorianorum præfectus, ſubmonens eſſe in exercitu LEGIONEM MELITENAM *Chriſtianis* conſtantem militibus: nihilque eſſe quod hi qui *Chriſtiani* dicuntur precibus ſuis impetrare non valeant. Qua re cognita Marcum ab eo petiiſſe narrant, ut Deo ſuo ſupplicarent. Illi igitur quum genibus humi poſitis toti ſe ad ſupplicia convertiſſent, derepente fulminum cœlo ruentium impetus, & grando ignis ſpecie ac ſimilitudine, hoſtes in fugam verſos magnam

partem

partem interemit, & inſperata prorſus frigidiſſimorum imbrium copia Romanos ſiti confectos focillavit. Meminere *Tertullianus Apologet. Cap.* v. *Ad Scapulam Cap.* IV. Ex eodem, atque *Apollinario, Euſebius Hiſtor. Lib.* v. *Cap.* v. *& Chron. Lib.* I. *Nicephorus Calliſtus Lib.* IV. *Cap.* XII. *Zonaras Annal. Tom.* II. *Xiphilinus Epi. Dionis in Marco. Oroſius Hiſto. Lib.* VII. *Cap.* XV. *aliique.*

VI. Hiſtoria hæc quum maximi ad res Chriſtianorum momenti eſſe non immerito videretur, multa enim ad fidem ei faciendam argumenta a variis congeſta ſunt. Urgetur nomen ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΥ, ſive FULMINATRICIS, ad prodigii hujus memoriam ab eo tempore legioni iſti inditũ. *Apollinarius* apud *Euſebium* Ἐξ ἐκείνου τὴν δι᾽ εὐχῆς τὸ παράδοξον πεποιηκυῖαν λεγεῶνα, οἰκείαν τῷ γεγονότι πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφέναι προσηγορίαν ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΝ τῇ Ῥωμαίων ἐπικληθεῖσαν φωνῇ. *Ab eo tempore legionem cujus precibus miraculum edebatur, Latino ſermone ab Imperatore FULMINATRICEM appellatam, nomine quod rei eventum ſcite exprimit. Xiphilinus* pariter τὸ τάγμα τῶν στρατιωτῶν τὸ ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΝ ἰδίως καλούμενον --- ἀπ᾽ οὐδεμίας ἑτέρας αἰτίας (οὐδὲ γὰρ ἄλλη τις λέγεται) ἢ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν δὲ συμβάντος τὸν πόλεμον οὕτω προσηγορεύθη. *Legio militum quæ FULMINATRIX appellatur proprio nomine... nulla alia cauſſa (neque enim alia circumfertur) quam ex ea quæ hoc in bello accidit id nomen accepit.* Conſimiliter *Zonaras.*

VII. Provocatur etiam ad LITERAS Imperatoris, quibus Senatum Populumque Romanum tantæ rei ſcitiores facit, non ſine inſigni Chriſtianorum elogio. *Tertullianus, in Apologetico: at nos e contrario edimus protectorem: ſi LITERÆ Marci Aurelii graviſſimi Imperatoris requirantur, quibus illam germanicam ſitim Chriſtianorum forte militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam conteſtatur Oroſius: Exſtant etiam nunc apud pleroſque literæ Imperatoris Antonini, ubi invocatione nominis Chriſti per Chriſtianos & ſitim illam depulſam & collatam fatetur fuiſſe victoriam.* Quin imo apographum ſive exemplar earum literarum exſtat ad calcem *Apologetici poſterioris* apud *Juſtinum.* quod ne deſideret Lector hic exhibebo.

VIII. *Imperator Cæſar Marcus Aurelius Antoninus (Philoſophus) Germanicus, Parthicus, Sarmaticus, Populo Romano & ſacro ſenatui ſalutem. De magnitudine conſilii inſtitutique mei vos certiores feci. Supra modum conſecutæ ſunt in Germania ærumnæ graves, ad confinium periclitantibus laborantibusque, & ſeptuaginta quatuor Draconibus nono miliario oppreſſis nobis in Cotino. Cum autem hoſtes non longe abeſſent, exploratores id nobis indicarunt: & it dem Pompejanus copiarum noſtrarum militarium præfectus ea ſignificavit, quæ prius nobis cognita erant. Oppreſſus autem eram ab ingenti multitudine, cum mecum eſſent copiæ delectæ legionis Primæ, Decimæ, Geminæ, Ferentariorum, Mixtæ. Quum ergo renunciatum eſſet, exercitum ex omni*

turba

turba conferta noningentorum ſeptuaginta ſeptem millium adeſſe; ipſe quo-quoque vires meas inquirens, & copiarum numerum iniens, & cum multitudine Barbarorum atque hoſtium conferens, ad rem divinam diis patriis per preces faciendam decurri. Neglectus autem ab illis, & vires meas in anguſtum redigi cernens, evocavi eos qui apud nos CHRISTIANI *dicuntur, ac per inquiſitionem magnum eorum inveni numerum: acriuſque in eos infremui. Quod quidem minime factum oportuit, propter eam quam in eis comperi eſſe virtutem: unde illi pugnam, non autem a telorum armorumque expeditione, neque a turbarum claſſico, exordiuntur: quod ingratum hoc eis ſit, propter Deum, quem in conſcientia gerunt. Quapropter æquum eſt, quos ἀθέȣς, a Deo alienos eſſe ſuſpicati ſumus, ut eos norimus Deum in conſcientia ſuapte ſponte illapſum, atque ibi incluſum habere. Nam projicientes ſe in terram, non pro me tantum, ſed & pro exercitu qui tunc ibi aderat univerſo precati ſunt; ita ut ſolatio nobis eſſent in præſenti fame & ſiti: in quintum enim jam diem aquam, quod ea defeciſſet, non ceperamus. Nam in meditullio Germaniæ, & in finibus hoſtium eramus. Simul atque vero illi in terram ſunt provoluti, & Deum precatione invocarunt, quem ego ignorabam, confeſtim aqua de cœlo eſt conſequuta: ad nos illa quidem frigidiſſima, in Romanorum vero imminentes hoſtes grando ignea. Sed & cum oratione illa ilico præſentia Dei adfuit, tanquam inſuperabilis & invicti. Inde igitur incipientes, permittemus hiſce Chriſtianis eſſe: ne illi id genus armorum adverſus nos petentes, voti compotes fiant.*

IX. Porro memoratur EDICTUM aliquod Imperatoris, quo Chriſtianos honoravit, eorumque accuſatoribus intentavit pœnam. *Tertullianus: Qui ſicut palam ab ejuſmodi hominibus pœnam removit, ita alio modo palam diſperſit, adjecta etiam accuſatoribus damnatione, & quidem tetriore.* Pertinent huc quæ in laudata modo Epiſtola perſequitur Imperator in hæc verba: *Quocirca conſulens ſtatuo, ne hominem hujuſmodi quod videlicet Chriſtianus ſit, accuſare liceat. Si quis autem inveniatur Chriſtianum, propterea quod Chriſtianus ſit, deferre; delatum ipſum Chriſtianum, qui hoc ſit profeſſus, nulloque alio crimine accuſatum quam quod Chriſtianus ſit, manifeſtè ſe pro eo gerere; delatorem vero ipſum vivum comburi volo. At Chriſtianum confeſſum, ac proinde eo nomine tutum atque ſecurum, is cui provinciæ præfectura credita eſt, ad pœnitentiam ejusmodi profeſſionis, & ſtatum illiberalem non traducet. Hæc vero etiam Senatus conſulto confirmari volo: & conſtitutionem hanc meam in foro Trajani proponi jubeo, ut legi poſſit. Eam quoque in alias provincias mittendam curabit Veraſius Pollio Præfectus. Quicunque autem hac uti, & exemplar ejus habere voluerit, ne recipere id ex eo quod a nobis propoſitum eſt prohibeatur.*

X. Quod edictum, temporibus *Commodi*, Filii ejus ac Succeſſoris, adhuc viguiſſe, ſervi illius pœna docere videtur, cui, quod Apollonium

Senatorem Chriſtianitatis reum feciſſet, nullo alio ei crimine intentato, ex ſententia Perennii Judicis, crura Romæ confringebantur: referente *Euſebio. Hiſto*: *Lib.* v. *cap.* xxi.

XI. Eodem refertur *Ulpiani* Icti; qui cæteroquin infeſtus Chriſtianorum hoſtis fuit. l. iii. *Inſt: ff. de Decurionibus*: *Eis qui Judaicam ſuperſtitionem ſequuntur, Divi* VERUS ET ANTONINUS *honores adipiſci permiſerunt; ſed & neceſſitates iis impoſuerunt, quæ ſuperſtitiones eorum non læderent.* Quæ de Chriſtianis eſſe intelligenda Celeberrimus Juris Interpres *Alciatus* diſputat, aſſerens editam eſſe hanc ſanctionem poſt victoriam de Marcomannis beneficio Chriſtianorum acceptam. *Diſpunct. Lib.* iii. *Cap.* viii. Et favet ratio. Nam *Chriſtianos* ſub *Judæorum* ſæpe nomine apud gentiles venire, quippe ex Judæis ortos, notius eruditis eſt, quam ut probari debeat. Et Chriſtianorum religionem *Superſtitionem Tacitus*, *Plinius*, *Suetonius* paſſim dixerunt. Saxum viſitur Romæ, Neroni inſcriptum: Ob. provinciam. latronibus. et. his. qui. novam. generi. humano. superstitionem. inculcabant. purgatam. Quæ quin ad Chriſtianiſmum ſpectent, vix eſt ut dubitemus. Neque commodiori ratione ſanctio hæc cum aliis conciliari poſſe videtur, quibus Judæis, proprie ſic appellatis, aditus omnis ad honores intercluditur.

XII. Gentiles tamen Hiſtorici in alia omnia eunt: & quamvis rem geſtam neque inficientur, neque prorſus diſſimulent, non tamen *Chriſtianorum Deo*, ſed ſuo *Jovi Pluvio*: nec *Melitenæ Legionis ſupplicis*; ſed vel *Arnuphis*, Ægyptii Magi, qui Marco aderat, *carminibus*, ut *Dio* credi vult; vel, ut alii apud *Suidam*, neſcio cujus *Juliani* præſtigiis; vel, ut *Julius Capitolinus*, ac *Claudianus*, ipſius *Marci precibus* ac *meritis*, adſcribunt.

XIII. Nec tam valida eſſe quæ pro Chriſtianis modo adduximus argumenta videntur, ut non difficilioribus ingeniis contra diſſerendi materia dubitandive rationes remanſerint. Non enim id peritiores facile dabunt, ante illa tempora nullam Legionem *Fulminatricem* Romanis dictam fuiſſe, aut hoc demum miraculum primam illi cognomento dediſſe originem: quum conſtet ex *Dione*, & antiquis inſcriptionibus, jam Auguſti ævo *Duodecimam Legionem* eodem cognomine fuiſſe nuncupatam. Qua de re videri poſſunt *Scaliger*, *in animadverſionibus ad Euſebium*, *ad Num.* mmc. lxxxviii. *Lipſius*, *Analectis ad Militiam Romanam*, *Lib.* ii. *Dial.* v. *Baronius*, *ad Annum* dlxxvi. *Sect.* xviii. xix. Qua obſervatione primi argumenti acies non parum retunditur.

XIV. *Epiſtola* autem illa quæ ad calcem Apologetici poſterioris apud Juſtinum legitur, *Scaligero* judice, & conteſſerante *Salmaſio*, nec abnuente *Huetio*, at quantis viris! tantum abeſt ut ab ipſo Imperatore Græce dictata,

dictata, aut ex Latino ipſius in Græcum ſermonem translata ſit; ut, infra ſeculum Juſtiniani Imperatoris, ab imperitiſſimo rerum Romanarum Græculo confictam fuiſſe manifeſte appareat.

XV. *Edictum* quoque tale in favorem Chriſtianorum illa occaſione, Anno XIV. Marci, in quem refertur bellum Quadicum, ſancitum fuiſſe, quis in animum ſuum inducere poteſt, qui norit non ante modo, ſed & mox poſt Germanicam ſitim tam mirabiliter depulſam, anno nimirum Marci XVII. innumeram Chriſtianorum multitudinem diris ſubjectam fuiſſe quæſtionibus, & Chriſtianos paſſim ingenti perſecutione acerbe nimis eſſe exagitatos? *Euſeb. Hiſt. Lib.* V. *c.* I.

XVI. Porro non voluiſſe Marcum, ut hæc ſua de Chriſtianis conſtitutio in foro Trajani publice legenda proponeretur: ex eo colligi poteſt, quod adhucdum columna exſtet victoriis Marci exſculpta, in qua imago quidem expreſſa hujus rei tam inſigniter geſtæ viſitur, ſed iis plane ſignis, ut Jovis imbres dantis, & illis fulgura admiſcentis, repræſentet effigiem, quam ex ea graphice inciſam *Baronius* exhibet. Sed accuratius, ut arbitror, *Caſalius*. Confer *Bibliothecam Vaticanam Angeli Rocchæ. p.* 288. Qui autem Jovi Pluvio ſe victoriam illam debere tam inſigni profeſſus eſt monumento, quomodo is publice in foro proponi juſſit Edictū, quo Chriſtiani, Jovis jurati hoſtes, eo nomine honorarentur?

XVII. Sed nec ſervi iſtius pœna, qui ob accuſatum Chriſtianitatis Dominum ſuum Apollonium, crurifragium paſſus eſt tempore Commodi, edictum hoc valide ſatis firmat. Nam nec pœnæ ſpecies convenit (quum edictum, ſaltem ſi prætenſæ illi epiſtolæ ſtandum ſit, *vivicomburium* ſtatuat; hæc autem hiſtoria de *crurifragio* loquatur) & ipſe Apollonius Chriſtianitatis reus, Senatus ſententia capitis damnatus eſt. Quid ergo Chriſtiano illi Edictum Marci profuit?

XVIII. Denique quod ex *Ulpiano* profertur, an huc pertineat, merito dubitaveris: nam & *μέγα λίαν αἴτημα* eſt *Judaicam ſuperſtitionem* de *Chriſtiana religione* interpretari; & dubium an de noſtro ibi *Antonino* ſermo ſit: &, ſi vel hæc omnia certa eſſent, id tamen incertum, an occaſione hujus miraculi hoc qualecunque reſcriptum ab Imperatoribus emanaverit: imo uti a *Baronio* obſervatum, temporis ratio prorſus repugnat. Qua propter ea *Alciati* expoſitio, temere ab aliis arrepta, diſplicet *Antonio Auguſtino*, Libro ſingulari ad *Modeſtinum*.

XIX. Quæ quum in utramvis partem non improbabiliter diſputentur, rem haut ingratam ſtudioſis me facturum arbitror, ſi quid ex vero ſtatuendum ſit exponam, & quantum ſuſcepti negotii ratio patitur, firmis id argumentis addicam. Atque hæc quidem mea eſt ſententia: nimis hanc hiſtoriam ad Jeſu Chriſti Domini Deique noſtri gloriam, nimis ad populi Chriſtiani decus facere, quam ut pro ea tuenda homini

pio, rerumque huc pertinentium gnaro, laborandum non ſit: firmioribus quoque eam tibicinibus niti, quam ut eommenta gentilium ei convellendæ paria ſint: non tamen ἀβασανίςως atque indiſcriminatim omnia ea arripienda eſſe, quæ a Viris cæterea eruditiſſimis, inconſiderato fortean pro veritate zelo, producta ſunt. Quæ ſingula fuſius nunc proſequi animus eſt.

XX. Atque id primum pro certo mihi ac confeſſo ſumo, Marcum, cum exercitu, vicino interitui exemtum eſſe, imbrium in ſuos inſperato delabentium copia, fulminumque hoſtes profligantium impetu. Nam, uti bene obſervavit *Euſebius*, ipſis quoque τοῖς ἔξωθεν ἱςορικοῖς, ἅτε τῆς πίςεως ἀνοικείοις, τέθειται τῦτο τὸ παράδοξον, *e ſeculo hiſtoricis, licet a fide noſtra alienis memoratum hoc miraculum eſt*: quamvis veram ejus cauſſam ignorantes, vel prave diſſimulantes, alioverſum id traxerint.

XXI. *Julius Capitolinus* ſubinnuit id potius quam exponit: *Fulmen de cœlo precibus ſuis contra hoſtium machinamentum extorſit, ſuis pluvia impetrata quum ſiti laborarent. Claudianus*, Gentilis Poëta, in *ſexto Honorii conſulatu Lib.* I. eleganter quidem & poëtice, ſed tamen ex vero cecinit:

Lib. LXXI. LAUS IBI NULLA DUCUM: *nam flammeus imber in hoſtem*
Decidit: hunc dorſo trepidum flammante ferebat
Ambuſtus ſonipes: hic tabeſcente ſolutus
Subſedit galea: liquefactaque fulgure cuſpis
Canduit, & ſubitis fluxere vaporibus enſes.
TUNC CONTENTA POLO MORTALIS NESCIA TELI
PUGNA FUIT.

XXII. Sed omnium diſertiſſime *Dio Caſſius*, cujus, quantumvis prolixa, narratio digna eſt quæ hic inſeratur. Atque in hunc quidem ſeſe modum habet. *Poſt hæc ei prælium acre, bellumque magnum cum iis, qui Quadi appellantur, fuit: quo ex bello victoria præter ſpem, vel* POTIUS DEI BENEFICIO *feliciter conſecuta eſt: propterea quod Romani, quum eſſent in prælio, atque in maximum periculum veniſſent, mirabiliter ſane ac Divinitus conſervati ſunt. Quum enim intercluſi a Quadis in locis oportunis, conferti pugnarent fortiter, atque interim Barbari differrent prælium, ſperantes eos calore & ſiti perituros, quos circum occupatis locis omnibus ſic concluſerant (erant enim multo plures,) ut aquam habere nullo pacto poſſent: quumque Romani in tantas difficultates incurriſſent, ut morbo, vulneribus, ardore ſolis & ſiti vexarentur, nec ob eas res pugnare poſſent, aut aliò ſecedere, ſed in acie ſtantes, atque in iis locis conſtituti arderent: multæ nubes derepente ita coactæ ſunt,* καὶ ὑετὸς πολὺς ʼΟΥΚ ʼΑΘΕΕῚ κατεῤῥάγη, *ut maximus imber aquæ ceciderit* NON SINE DEI BENEFICIO.

XXIII. Quum igitur *reipſa* nihil factius ſit; in *cauſam* inquiramus. Ubi omnibus confeſſionem hanc rei mirabilitas extorquet, DIVINUM aliquid agnoſ-

agnoſcendum eſſe. At cui Deo tanti prodigii laus debetur? JOVI PLUVIO, inquiunt Gentiles, adſtipulante, quam ſupra memoravimus, exſculpta Marci columna. Hæc enim gratia identidem cœli Domino repenſa eſt, ut quod *Jehovæ*, & precibus populi ejus debebant, *Jovi* acceptum tulerint mortalium vaniſſimi. *Tertullianus*, *Apolog. cap.* XL. *Denique quum ab imbribus æſtiva hiberna ſuſpendunt, & annus in cura eſt, vos quidem quotidie paſti ſtatimque pranſuri, balneis & cauponis & lupanaribus operati, aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis, cœlum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus exſpectatis, averſi ab ipſo & Deo & cœlo: nos vero jejuniis aridi, & omni continentia expreſſi, ab omni vitæ fruge dilati, in ſacco & cinere voluntates, invidia cœlum tundimus, Deum tangimus; & quum miſericordiam extorſerimus, Jupiter honoratur.*

XXIV. Sed quidquid miſeri Gentiles delirent, nos *ſcimus idolum nihil eſſe in mundo, & nullum eſſe Deum alium niſi unum.* 1 Cor. VIII. 4.

Εἷς ταῖς ἀληθείαισι, εἷς ἐςι Θεὸς,
Ὃς ἐρανὸν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακράν.

Jehova nimirum, Deus tam novi quam antiqui Iſraëlis, *qui facit ut ſol ſuus exoriatur ſuper malos & bonos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos*: non Jupiter Nubicogus, Pluvius, Grandiſtrepus, Fulminator, Deſcenſor, & ſi quæ plura nominum elogia ſunt, quibus, vero Deo ſurreptis, ſuum illum fictitium cœca ac fatua decoravit gentilitas. Ipſum hic Apollinis audiatur oraculum, quod *Macrobius* in hæc verba refert: Saturn. Lib. 2. cap. VIII.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμενυ ʼΙΑʼΩ,
Χείματι μενὺ τ' ἀίδην, δια δ' ἔιαρος ἀρχομενύνοιο,
Ἠέλιον δὲ Θέρευς, μετοπώρυδ' ἀβρὸν ΙΑʼΩ.

Hujus, inquit Macrobius, *oraculi vim, numinis nominiſque interpretationem, qua Liber Pater & Sol* ʼΙΑʼΩ *ſignificatur, exſecutus eſt Cornelius Labeo in libro cui titulus eſt, De Oraculo Apollinis Clarii.* Et merito ſane hanc edundæ pluviæ gloriam ſoli JEHOVÆ noſtro ſacra vindicant commentaria. *An ſunt inter vanitates gentium qui pluviam edunt? an cœli edunt imbres? nonne tu is es Jehova Deus noſter?* Jer. X. 22. Imo vero *Jehova efficit nimbos, & pluviam imbriferam edit.* Zach. X. 1. *Tonat voce excellentiæ ſuæ, neque differt illa quum audienda eſt vox ejus. Tonat Deus fortis voce ſua mirabiliter; facit res adeo magnas ut non poſſimus cognoſcere. Quum nivi dicit, eſto in terra, aut imbri, aut pluviæ: mox imber pluviæque roboris ejus adſunt.* Job. XXXVII. 4. 5. 6.

XXV. Neque eæ modo *pluviæ*, quæ *amicos reficiant*: ſed & quæ *hoſtes perimant.* Ad teſtimonium huic veritati perhibendum *Sodoma* citetur, & *Gomorra*, & quæ olim vicinæ iis fuerunt civitates, quæ tot ſeculorum cineribus ac fumo, ab eo ſe Numine ignitis imbribus exuſtas fatentur, quod iminentem iis peſtem Abrahamo prædixerat. *Gen.* XIX. 24.

Et *Ægyptus* reſpondeat, quis Deus ille fuerit, qui pluviam grandinemque gravem valde dimittens, homines jumentaque quotquot in agro reperiebantur trucidaverit, igne ſimul terram obeunte, herbasque atque arbores Ægypti perimente? Nonne Jehova ille, qui id antequam fieret per Moſen Pharaoni denunciaverat, & cujus hos ſonos, hanc grandinem eſſe fateri coactus fuit Pharao? Exod. IX. 27. 28.

XXVI. Idem ille Jehova eſt qui tam *bellorum* quam *imperiorum* fata moderatur. Utrorumque enim eventum prædicendo, & uti prædixerat præſtando, numinis ſui venerationem ab hoſtibus quoque meruit. Neque ſane Monarchiarum periodos vatum ſuorum voce ac calamo tot ante ſeculis delineare poteſt, niſi qui pro arbitrio eas ſuo ſtatuit ac deſtituit. Dicito tu *Nebucadnezar*, quis ille eſt, qui *pro vuluntate ſua diſponit in exercitu cœli, & habitatoribus terræ?* Nonne ille ipſe cœli Rex qui per Danielem, ſomnii tui arcana interpretantem, & caſum tuum incredibilem, & celſitudinem poſtliminio recuperandam, regnorumque in mundo ſucceſſionem, jam ante præmonuerat? Dan. IV. 34. 35. Et tu teſtare *Alexander*, quis ille Deus fuerit, qui tibi in Dio Macedoniæ de Aſia invadenda deliberanti apparuit, fortique animo eſſe juſſit, quippe ſuo ductu Perſarum imperio potiturum? Nonne ipſe ille, quam ſtupentibus tuis, in ſervo ſuo Jaddo, Judæorum Pontifice, apud Hieroſolymam adoraſti? *Joſeph. antiq. lib.* XI. *cap.* VIII.

XXVII. Nec bellis modo, a quibus imperiorum fata pendent, præeſt Iehova, ſed iisdem ſæpe armis hoſtes profligat de quibus nunc agimus. Id fecit olim. Quum quinque philiſtæorum Reges adverſus Joſuam conjuraſſent, magnos e cœlo grandines lapides projecit, quibus plures occidebantur quam perſequentium Iſraëlitarum telis. Joſ. X. 11. Hoc eſt quod Pſaltes canit, Pſ. XI 6. *Jehova depluet ſuper improbos prunas, ignem & ſulphur: ventusque procelloſiſſimus portio calicis eorum.* Iterumque Pſ. XVIII. 14. 15. *Tonante in cœlis Jehova, & excelſo edente vocem ſuam, grando exſtat & prunæ igneæ: Ita emittens ſagittas ſuas diſpergit illos: & fulgura jaculans fundit illos.* Idem ſe contra Gogi copias facturum minatur: Ezech. XXXVIII. 22. 23. *Diſceptabo cum illo peſte, & cæde; & imbrem inundantem, lapidesque immanis grandinis, ignem & ſulphur depluam ſuper illum, & ſuper agmina illius, ac ſuper populos multos, qui erunt cum illo. Ita magnificabo me, & ſanctificabo me, & innoteſcam in oculis gentium multarum, ut innoteſcat me eſſe Jehovam.*

XXVIII. Et ne longius ab inſtituto abeamus, hujus ipſius miraculi gloriam, nefario ac ſacrilego auſu Jovi Pluvio transſcriptam, ſibi Deus noſter vindicavit. Id adoranda ſua providentia agens, ut tam præclarũ Chriſtianæ fidei monumentum quod *Tmemato* XVI. memoravimus, ad aliorum convictionem poſt tot ſecula ſuperaret. Quia tamẽ ſuperſtitione gen-

gentilicia obſcuratum fœdatumque erat, barbarico olim furore ab imis partibus incendi curavit, ipſe vero deſuper fulmine tetigit: juſte ſacrilegium illud ulciſcens, quo ex fulmine datam victoriam Jovi ſuo maleſana Gentilitas attributum iverat. Vide *Baronium ad Annum* CLXXVI. *Sect.* XXVIII. in ſolidum ergo tanti miraculi gloria Jehovæ, Deo noſtro remanet.

XXIX. Sed *qua quorum interceſſione* impetratum eſt? Lubuit hic nonnullis ad *Magicas* artes confugere. *Claudianus*:

> —— *Chaldæa mago ſeu carmina ritu*
> *Armavere Deos.*

Dio: *Fama eſt Arnuphin magum Ægyptium, qui una cum Marco erat, Mercurium illum qui eſt in aëre, aliosque dæmonas quibusdam magicis artibus invocaviſſe, & per eos pluviam extorſiſſe. Suidas* id ab aliis *Juliano* cuidam celebri præſtigiatori adſcriptum narrat. *Lampridius in Heliogabalo*: *Dictum eſt a quibusdam, per Chaldæos ac Magos Antoninum Marcum id egiſſe, ut Marcomañi populo romano ſemper devoti eſſent atque amici, idq; factum carminibus & conſecratione.* Cæterũ hæc tã inepta, tam ab omni ratione ac fide aliena, fricti ciceris fortaſſe probet aut nucis emptor, non ii qui pleno pectore ſapiunt.

XXX. Quis enim cordatior paulo *circulatorias* magicæ artis *præſtigias* non exſibilet? relegandas, ut cum *Plutarcho dicam*, εἰς τὴν τῶν ἑώλων καὶ ψυχρῶν ἀγορὰν, *in evanidorum ac frigidorum claſſem.* Lib. VII. De quibus diſſerentes audire operæ pretium eſt ſapientiores Gentilium. *Curtius*: *erat in eo convivio Cobares, natione Medus, ſed Magicæ artis* (*SI MODO ARS EST, NON VANISSIMI CUJUSQUE LUDIBRIUM*) *magis profeſſione, quam ſcientia celeber. Plinius* Magicas vanitates redarguit, indignaturque Lib. III. cap. I. *fraudulentiſſimam artium, plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque ſeculis valuiſſe; atque in tantum faſtigii adoleviſſe, ut in Oriente Regum Regibus imperet.* Poſt aliqua, Neronis ſtudia, quicquid poterat induſtriæ Magiæ addiſcendæ impendentis, IMMENSUM ATQUE INDUBITATUM Cap. II. FALSÆ ARIS EXEMPLUM eſſe docet; & in hæc demum verba concludit: PROINDE ITA PERSUASUM SIT, INTESTABILEM, IRRITAM, INANEM ESSE.

XXXI. Atque uti generatim in eam ſapientiores quique invecti ſunt, ita abs ſe impetrare non potuerunt uti crederent, *imbrium, grandinis, fulminumque* beneficia aut injurias in magica eſſe poteſtate: *Seneca* falſe Cleo- Nat. Quæſt. lib. IV. cap. VI. & VII. nenſium ridet ineptias, qui quando ſpeculatores futuræ grandinis, illius jam imminentis ſignum dederant, non ad penulas diſcurrebant aut ſcorteas, ſed vel agnum immolabant, vel pullum, vel illis deficientibus, digitos bene acuto graphio pungebant & ſuo litabant ſanguine: ſperantes depulſuros ſe ᾠδαῖς καὶ θύμασι τῆς ἀργῆς τὴν ἀπειλὴν, ut de iisdem

Clemens

Strom. lib. VI. p. mihi. 631. *Clemens Alexandrinus.* Perſtringit etiam XII. tabularum leges, qnibus cavetur, *ne quis alienos fructus excantaſſet.* Addit denique feriam hanc σπινιςειν. *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum uihil poſſe fieri, tam palam eſt, ut hujus rei cauſſa nullius philoſophi ſchola intranda ſit.*

XXXII. Sed demus, non ſemper *præſtigiis* illuderc magos, demus, aliquid eos in *imbre, grandine, fulmine* ciendis poſſe. Nemo, opinor, tam exſenſam a nobis mentem poſtulabit, uti arbitremur, *bellorum* eventus, *Imperatorum*, atque *imperiorum* fata, de quibus hic agitur, a magorum pendere carminibus. Quod ſi ita ſe haberet. quæ probabilis cauſſa dici poteſt, cur non *Aegypti* cæterique *Orientis* Regibus, & *Tiberio, Neroni, Hadriano, Caracallæ, Juliano,* aliiſque Romanorum Imperatoribus, in imperio, in bello fauſta omnia proſperaque acciderint, quum vel ipſi arcanæ artis Epoptæ eſſens, vel illius ſaltem peritiſſimos ſecum Magiſtros haberent, tam ob auctoritatem Principum, quam ſpem ingentium munerum, ad quævis officia obſequioſos.

XXXIII. Cur non id imprimis effecit magia, ut Chriſtianorum nomen; tam ſuo inimicum honori atque efficacitati, penitus interiret? Tertul. Apol. pag. XXIII. Cur non ſaltem ſibi ipſis Divini iſti, dum in tantis rebus aliis miniſtrant, opes illas dignitateſque procurant, quibus anhelata aviditate inhiare probantur? *Quanto magis illa poteſtas de ſuo arbitrio, & pro ſuo uegotio, ſtudeat totis viribus operari quod alienæ præſtat negotiationi?*

XXXIV. At quantumcunque *olim* valuerit magia, id certum eſt, *Chriſtianiſmi* invicta valentia vim ejus plurimum *imminutam* eſſe. *Athanaſius* Pag. mihi 74. *de Incarnatione verbi Dei:* Τὶ δὲ περὶ τῆς θαυμαζομένης παρ' αὐτοῖς μαγείας ἄν τις εἴποι; ὅτι πρὶν μέν ἐπιδημῆσαι τὸν λόγον, ἴσχυε καὶ ἐνήργει παρ' Αἰγυπτίοις, καὶ Χαλδαίοις, καὶ Ἰνδοῖς αὕτη, καὶ ἐξέπληττε τοὺς ὁρῶντας, τῇ δὲ παρουσίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ λόγου διηλέγθη καὶ αὐτὴ καὶ κατηργήθη παντελῶς. *Quid autem de magia loquar, quæ apud illos in ſumma admiratione fuit? niſi & illam quoque quæ ante adventum verbi apud Aegyptios, Chaldæos, Indos floruit, & ſpectatores admiratione ſui complebat, præſentia veritatis &* De Idololatria cap. X. *verbi apparitione, victam, ac plane obliteratam eſſe?* Tertullianus: *ſed & alia illa ſpecies Magiæ, quæ miraculis operatur, etiam adverſus Moyſen æmulata, patientia Dei traxit ad Evangelium uſque. Nam & exinde Simon Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria ſecta cogitatet, ut ſcilicet inter miracula profeſſionis ſuæ etiam Spiritum ſanctum per manuum impoſitionem enundinaret, maledictus ab Apoſtolis de fide ejectus eſt: & alter Magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam iisdem adverſabatur Apoſtolis, luminum amiſſione mulctatus eſt.... Poſt Evangelium nunquam invenies aut ſophiſtas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut Magos, niſi plane punitos.* Vide eundem *De Anima Cap.* LVII.

XXXV.

XXXV. Nec eſt quod ſuſpiceris, nimia hæc confidentia aſſeri. Ad ipſam provocarunt αὐτοψίαν. *Athanaſius*: Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν, οὐκ ἄχρι λόγων ἐστὶν. ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἔχει τὴν τῆς ἀληθείας μαρτυρίαν....... ἡκέτω δὲ ὁ πεῖραν τῶν προλεχθέντων βουλόμενος λαβεῖν, καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν φαντασίαν τῶν δαιμόνων, καὶ τῆς τῶν μαντιῶν ἀπάτης, καὶ τῶν τῆς μαγείας θαυμάτων, καὶ χρησάσθω τῷ σημείῳ τοῦ γελωμένου παρ' αὐτοῖς σταυροῦ, τὸν Χριστὸν ὀνομάσας μόνον καὶ ὄψεται πῶς δι' αὐτοῦ δαίμονες μὲν φεύγουσι, μαντεία δὲ παύεται, μαγεία δὲ πᾶσα καὶ φαρμακεία κατήργηται. *Et hæc quidem non verbo tenus a nobis jactantur, ſed re ipſa veritatiſque experimentis demonſtrantur.... Veniat qui iſtorum dictorum experimentum capere velit, & in ipſis præſtigiis dæmonum, & impoſturis vaticiniorum, & in miraculis Magiæ, utatur ſigno crucis ab ipſis deriſo, nomenque Chriſti invocet, & videbit quomodo ejus rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquieſcant, magiæ & veneficia irrita jaceant.* Ibidem p. 75.

XXXVI. Tertullianus autem non veretur Chriſtianos noxæ dare, niſi ipſa rei evidentia conteſtationem hanc ſuam evincant. *Illa ipſa virgo Cæleſtis pluviarum pollicitatrix, iſte Aeſculapius medicinarum demonſtrator, alias demorituris ſocordii & denatii & aſclepiadoti ſubminiſtrator, niſi ſe dæmones confeſſi fuerint, Chriſtiano mentiri non audentes, ibidem Chriſtiani illius procaciſſimi ſanguinem fundite. Quid iſto opere manifeſtius? quid hac probatione fidelius? Simplicitas veritatis in medio eſt. Virtus illi ſua aſſiſtit: nihil ſuſpicari licebit, Magia aut aliqua fallacia fieri. Dictis non ſtetis, ſi oculi veſtri & aures permiſerint vobis. Quid autem inniti poteſt adverſus id quod oſtenditur nuda ſinceritate?* Apologet. cap. XXIII.

XXXVII. Quum ergo Magia univerſa circulatoriis conſiſtat *præſtigiis* vanarumque mentium ludibriis; quum imperium ei in *imbrem, grandinem, fulmina*, Philoſophorum ſapientiſſimi quique abrogaverint; quũ etiam *quando maxime excolebatur*, neque *bellorum* ancipitem aleam, neque *imperiorum* fortunas moderari potuerit; quum denique, quicquid valuerit *olim*, per *Chriſti Evangelium* plurimum de efficacitate ſua amiſerit: quis tantum neſcio cujus Chaldæi magicis carminibus effectum eſſe crediderit, ut frigidus imber in Romanos, igneus in hoſtes eodem tempore deciderit, niſi non ſapientia ſolum, ſed & ſanitas hominem deficiat?

XXXVIII. Sed & illud addo: non teſtari hiſtorias Marcum Imperatorem Magis fuiſſe addictum, eoſve in comitatu ſuo aut pretio habuiſſe. *Xiphilinus* οὐδὲ γὰρ μάγων συνουσίαις καὶ γοητείᾳ ὁ Μάρκος χαίρειν ἱστόρηται. Imo ex adverſo teſtari ipſum Marcum, ſe id genus hominum eſſe deteſtatum. Ita enim ipſe: Παρὰ Διογνήτου, τὸ ἀκενόσπουδον. καὶ τὸ ἀπιστητικὸν τοῖς ὑπὸ τῶν τερατευομένων, καὶ γοήτων, περὶ ἐπῳδῶν, καὶ δαιμόνων ἀποπομπῆς, καὶ τῶν τοιούτων λεγομένοις. *A Diogneto accepiſſe me agnoſco, ne rebus inanibus ſtudium impenderem, neve eis fidem adhiberem, quæ a præſtigiatoribus ma-* Lib. I. §. 6.

magiſque de incantationibus, deque dæmonibus averruncandis, aliiſque ejusmodi impoſturis, dicuntur. Neque omittendum, librum hunc conſcriptum eſſe. uti ipſe ad calcem monnt, APUD QUADOS AD GRANUAM, in eadem illa expeditione de qua nunc nobis ſermo eſt. Merito ergo jure, *Scaliger* dixit: ad *a Dionis Claudianique* vaniloquentiam confodiendam, non poſſe telum teſtimonio hoc efficacius inveniri, ſi quis omnem induſtriæ ſuæ vim intendat.

XXXIX. Quum itaque Magica carmina, neque adhibita eſſe credibile ſit, neque ſi adhibita fuiſſent, tantæ rei efficiendæ idonea ſint: reſtat, ut ſanctis piorum hominum *precibus* ſalutem illam Romani cxercitus procuratam eſſe ſtatuamus. Quod neque Gentiles abnuunt; & noſtri pro certo habent. Precibus enim pluvias olim impetratas eſſe, tam profana hiſtoria qnam ſacra fidem facit. Lubet id *Clementis Alexandrini* verbis exponere: cujus hic exſtat diſcurſus. *Quum diuturna ſiccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum eſſet maxima ſterilitas, qui remanſerant, inquiunt, propter famem Delphos ſupplices venientes, rogarunt pythiam quomodo liberarentur a tam gravi calamitate, Ea reſpondet, calamitatis unum eſſe remedium, SI UTERENTUR PRECIBUS ÆACI. Eis ergo morem gerens Aeacus, quum in Græcum montem adſcenſiſſet, MUNDIS IN COELUM EXTENSIS MANIBUS COMMUNEM DEUM INVOCANS, precatus eſt ut adflictæ miſereretur Græciæ. Simulac autem cœpit precari, felix ſtatim tonitru inſonuit, & totus aër circum circa fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes, totam implevere regionem. Hinc efficitur abundans & copioſa fructuum feracitas, qui Aeaci, tanquam agriculturæ, fuere impetrati precibus. Et invocavit, inquit, Samuel Dominum, & dedit Dominus voces & pluviam in die meſſis.* 1 *Sam.* XII. 18. *Vides, unum eſſe Deum, qui per ſubjectas poteſtates pluit ſuper juſtos & injuſtos? Plena autem eſt noſtra ſcriptura Dei exaudientis, & unamquamque efficientis petitionem, per juſtorum orationes.*

Strom. lib. VI. p. mihi 629.

XL. At *cujus* hic preces tantum valuere? *Julius Capitolinus* & *Claudianus Marcum* laudant. *Illius* verba ſupra exhibuimus. *Hic* precibus ſanctimoniæ merita addit:

ſeu (quod reor) omne Tonantis
Obſequium Marci mores potuere mereri.

Nihil equidem detractum volo tanti Imperatoris virtutibus, quas pro homine gentili eximias fuiſſe agnoſco, & ſtupeo. non obſtrepo elogiis illis quæ magno numero ex quibusvis auctoribus collegit *Gatakerus*, in ſuis ad aureos Marci libellos notis. Cæterũ quum verum Deum, cujus in hoc miraculo gloriam retro aſſeruimus, tunc ignoraret, preceſq; ſuas ad quosvis alios potius, quam ad unũ illum dirigeret, quin imo cultores ipſius indigna hactĕus crudelitate perſequeretur: neq; precibus, neque

pietate

pietate qualicunque ſua, tanta ab eo, qui ſolus dare poteſt, beneficia meruiſſe, conſentaneum eſt. Quicquid religionem vocabant Gentiles, vana fuit ſuperſtitio: quicquid pietatem ac ſanctimoniam, artificioſa affectatio: quicquid virtutem, ſplendidum ac bracteatum vitium. Omnia, ſpiritu caſſum cadaver. Nulla pietas eſt ſine cognitione & cultu Dei in Chriſto. Nullæ preces Deo gratæ, ſine fide in Filium Dei. Nullæ nomine iſthoc dignæ, niſi quas Spiritus gratiæ ac precum fidelibus dictavit. Deſinite quotquot Chriſtum ignoratis & Spiritum ejus non habetis, de ſanctitate gloriari. Umbram pro corpore amplexamini, &, ut veſtra vobis verba reddam, pro Junone nubem. Et tu, Marce Aureli, cave iterum ſcripſeris, *Dii me tuentur: Diis pietas noſtra cordi eſt.* Neque illi Dii ſunt quos tu vocas; ſed aut defuncti homines, aut mali dæmones: neque pietas illa eſt quam tu jactas, ex Saliorum hauſta inſtitutis: ſed occœcatæ mentis ludibrium, & ſuperſtitio abominanda, cujus pudere vel philoſophum decuit. Si quid autem externi præmii in veteri ac vana religione precibus ſuis conſecuta Gentilitas eſt, id a noſtro quidem eſt profectum Deo: ſed qui imaginem quandam ac ſpeciem religionis munerando, oſtendere voluit, quid in vera facere ſoleat.

XLI. Id ergo ſupereſſe videtur, ut *Chriſtianorum militum precibus* gratiam hanc deberi fateamur. Quicunque enim miraculū hoc narraverunt Hiſtorici, alterum ex tribus hiſce jaciunt, ut vel *Magicæ arti*, vel *Imperatoris pietati*, vel *Chriſtianorum ſupplicationibus* attribuatur. *Iſto* autem, & *illo* refutato, *hoc* ſolum remanet. Quod porro nunc nobis deducendum eſt, atque confirmandum.

XLII. Id utique conſtat, *Chriſtianos* circa illa tempora frequenter *militaſſe*. De *Trajano* referunt, quum in expeditione Orientali, more majorum, luſtraret exercitum, inventos in eo fuiſſe *decem mille Chriſtianos*, ſacra diis facere recuſantes, quos a cæteris ſegregatos in Armeniam relegaverit, ut ea ignominia notati Chriſtiani eſſe deſinerent. Sic milites Chriſtianos quadraginta ſex Romæ decollatos legimus ſub *Flavio Claudio* qui *Gallieno* ſucceſſit, circa annum Domini CCLXIX. Alios LXV. milites de Chriſtianitate delatos, extra portam *Salariam* duci juſſos, ſub *Aureliano*: item alios quinquaginta milites in *Portu Romano* illuſtre martyrium ſubiiſſe, ſub eodem *Aureliano*. Certumque eſt *Maximianum*, quum præter exſpectationem exercitum ſuum Chriſtianis militibus refertum comperiret, tanto in eos exarſiſſe odio, ut trucidatis innumeris, exercitum omnino iis purgandum ſtatuerit, quos adverſarios diceret eſſe Deorum: tunc enim ſibi Herculem, quem præcipue colebat, a quo & cognomen deduxerat ut *Herculeus* vocaretur, exiſtimabat fore propitium, ſi milites numen ipſius ſpernentes morte mulctarentur. Et quid in rei exploratiſſimæ probatione inanem propemodum impendo operam?

Baron ad An. CVIII.

Apologet. cap. XXXVIII. XLIII. Animoſe, ut ſolet *Tertullianus*, *Heſterni ſumus & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, CASTRA IPSA.* Quum caſtra Chriſtianis impleta ait, non utique de lixis & calonibus loquitur, uti non nemini cavillari libuit, ſed de militibus. Quod ut alia quæ ſine numero ſunt prætermittam, vel ſolus ille liber probat, quem *de Corona Militis* inſcripſit. Occaſionem illi dedit, quam initio narrat hiſtoria. *Proxime,* inquit, *facta eſt liberalitas præſtantiſſimorum Imperatorum.* Ii erant *L. Sept. Severus Pater, & M. Aurel. Antonin. Caracalla* filius. *Expungebantur in caſtris milites laureati. Adhibetur quidam illic* DEI MILES CÆTERIS CONSTANTIOR FRATRIBUS, *qui ſe duobus dominis ſervire poſſe præſumſerat, ſolus libero capite, coronamento in manu otioſo.* Poſt alia quæ referre prolixum eſt: SOLUS FORTIS INTER TOT FRATRES COMMILITONES. Nimirum recuſabat miles iſte donativum accepturus lauream in capite geſtare, quod alii tamen Chriſtiani milites & ante ipſum fecerant, & etiam nunc faciebant. Hoc militis factum, quod novæ perſecutionis occaſio fuit, improbant commilitiones ejus Chriſtiani. Tuetur *Tertullianus.* Certe hinc apparet Chriſtianos tunc militaſſe. Et quid ambagibus opus? Diſerta *Tertulliani* verba audiamus: *Navigamus & nos vobiſcum, &* MILITAMUS, *& ruſticamur, & mercamur: proinde miſcemus artes, opera noſtra publicamus uſui veſtro.* Apolog. cap. XLIII.

XLIV. Non diſſimulo exſtare aliquid apud *Origenem*, ex quo concludas, iis temporibus non militaſſe Chriſtianos: quum enim eos hortaretur *Celſus*, ut opem ferrent Imperatori omnibus viribus, ejuſque auſpiciis juſta ac pia bella gererent, neve detrectarent militiam, ſi res ita poſtulet, ita reſpondet Origenes, ut ſuos bellum detrectare aperte fateatur, quos non armis, ſed precibus pugnare ait. Ἡμεῖς ϰ͵ μᾶλλον ὑπερμαχοῦμεν τοῦ Βασιλέως. Καὶ οὐ συςρατευόμεθα μὲν αὐτῷ κἂν ἐπείγῃ, συςρατευόμεθα δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἴδιον ςρατόπεδον εὐσεβείας συγκροτοῦντες, διὰ τῶν πρὸς τὸ Θεῖον ἐντεύξεων. *Sic nos præ aliis pugnamus pro Imperatore: cum ipſo,* LICET NOS IMPELLAT, NON MILITAMUS; *ſed propter ipſum inſtruimus caſtra propria pietatis auſpiciis, rem deprecationibus gerentes.* Lib. VIII. p. 426. & ſeq.

XLV. Sed non eſt difficilis admodum reſponſio. Non idem de militia Chriſtiani Veteres ſenſerunt. Fuerunt qui eam improbarent aut evitarent ob temporum circumſtantias, quæ vix ferebant militiam exerceri ſine actibus quibuſdam cum Chriſtiana lege pugnantibus. Eorum nunc opinioni ſe ſociat *Origenes.* Sed non fuit hæc communis Eccleſiæ ſententia. In *Conſtitutionibus* quæ *Clementis Romani* nomen præferunt, *Lib.* VIII. *cap.* XXXII. agitur de iis, qui antiquitus ad baptiſmum admitti, aut ab eo rejici ſolerent: atque inter alia hæc exſtant: Στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν· ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις. Πειθόμενος προσδεχέσθω. *Miles baptiſmum poſtulans doceatur ab injuriis & vexationibus*

abſtinere: contentus eſſe ſuis ſtipendiis. Si his pareat, admittitor Cyprianus de *Laurentino & Ignatio* Afris: *in caſtris & ipſi quondam ſecularibus militantes* Lib. IV. p.
ſed veri & ſpirituales Dei milites, dum Diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, 217.
palmas Domini & coronas illuſtres paſſione meruerunt. Sed nec ipſi ſibi ſatis conſtat *Origenes*, qui alibi de apum politia diſſerens, *τάχα δὲ* inquit, *ϗ οἱ οἱονεὶ πόλεμοι τῶν μελισσῶν, διδασκαλία ἔγκειται, πρὸς τὸ δικαίως ϗ τεταγμένως πολέμους, ἔιποτε δέοι, γίγνεσθαι ἐν ἀνθρώποις, ſortaſſe etiam apum bella docent* NOS JUSTE BELLUM GERERE SI RES ITA POSTULET. Satis ex his omnibus liquidum eſt, Chriſtianos crebro militaſſe, etiam tum quum Imperatores nondum eſſent Chriſtiani.

XLVI. At ſi cui nimis incredibile videatur, integram exſtitiſſe *Legionem* ſolis conſtantem militibus Chriſtianis, ei uti refragari admodum nolo, ita nec prorſus aſſentiri poſſum. Neque ab illius rei fide tota narrationis hujus certitudo pendet. Non enim antiquiſſimi Veterum, qui *militum Chriſtianorum* meminere, *Legionem Chriſtianam* laudant. Ne ipſe quidem quæ prætenduntur Imperatoris literæ id inuunt. Sed contrarium potius. Si enim *evocari Chriſtianos juſſerit, & per inquiſitionem* demum *magnum eorum inxenerit numerum*, non utique in una collecti omnes fuerunt legione. Dein, quo fato contigit, ut vel omnes illi ex quibus conflata ea legio erat Chriſtianiſmi ſpiritu tacti fuerint; vel qui Chriſtiani erant ſub eodem recepti fuerint ſigno?

XLVII. Non ſine ſpecie hæc dicuntur: at nec talia ſunt, quibus nihil regeri poſſit. Ac literæ quidem illæ quanti ſint æſtimandæ, mox indicabimus. Veterrimi Chriſtianorum quum *milites* laudant, non quidem unius illos *Legionis* fuiſſe dicunt; ſed nec negant. Ac tantus profecto Chriſtiani Spiritus eo tempore ardor fuit; ut ſacri ignis inſtar vicina quæque corripuerit: ſimiliſque fuit Evangelii fides, paucorum primum animis concepta, fermenti alicujus quod brevi totam infecit maſſam. Pone Legionis Primicerium Chriſto dediſſe fidem, atque inveniſſe aliquammultos ejuſdem ſectæ milites; parumne credibile eſt, eum & alios conſimiles quæſiviſſe, alios etiam qui eadem ſacra ſectabantur quavis data occaſione ad eum confluxiſſe, ut ſic paullatim, ſi non omnino omnes, plerique ſaltem Chriſtiani facti ſint?

XLVIII. Hoc modo collectam exiſtimo celebrem eam *Thebæam Legionem*, quæ ſub *Diocletiano* & *Maximiano* Imperatoribus meruit, &, ut Acta nos docent, militibus conſtabat ſexies millibus ſexcentis ſexaginta ſex, Chriſtianis omnibus, qui glorioſo martyrio ad *Agaunum* vicum, quod ſacra Diis Gentilibus facere negarent, defuncti ſunt. Cujus rei hiſtoriam copioſe atque eloquenter conſcripſit *Eucherius*. Nos pro inſtituto noſtro hæc paucula excerpemus. Quũ *Maximianus* decimũ quẽque interfici juſſiſſet per apparitores, qui nemine repugnante facile imperiũ ſunt exſecu-

 ti:

ti: eoque ſupplicio peracto, ſuperſtitibus eadem quæ ante præciperet; ſic omnes reſpondent: *Milites quidem, Cæſar, tui ſumus, & ad defenſionem Reipublicæ Romanæ arma ſuſcepimus: nec unquam aut deſertores bellorum, aut proditores militiæ fuimus, aut ignavæ formidinis meruimus ſubire ſupplicium. Tuis etiam obtemperaremus præceptis, niſi inſtituti legibus Chriſtianis, dæmonum cultus & aras ſanguine pollutas vitaremus.* Quo ſermone proteſtantur ſe, quantumvis Chriſtianos, nulla militaris diſciplinæ obſequia detrectaſſe.

XLIX. Porro Chriſtianorum omnium eſt *intendere Orationi.* Quod militum quoque id nomen profitentium frequentiſſimum ſimul ac dulciſſimum fuiſſe exercitium, quis dubitet? Præſertim ubi ad prælium eundum erat, aut quum fervorem inflammabat diſcriminis atrocitas. Nec pro ſe ſolum ac ſuis, ſed nominatim *pro Imperatoribus orabant*, ex Pauli præcepto. 1 Tim. II: 1. 2. 3. *Tertull. Apol. Cap.* XXX. *Nos pro ſalute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum vivum; quem & ipſi Imperatores propitium ſibi præter cæteros malunt..... Illic* (in cœlum) *ſuſpicientes Chriſtiani, manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore oramus; precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, EXERCITUS FORTES, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum: quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt.* Uno verbo, quum & *Chriſtiani & milites eſſent,* quà *milites telis* dimicarunt, qua *Chriſtiani precibus.* Præclare *Origenes*: Ἀρήγομεν κατὰ καιρὸν τοῖς Βασιλεῦσι Θεῖαν (ἵν᾽ οὕτως εἴπω) ἄρηξιν, καὶ πανοπλίαν ἀναλαμβάνοντες Θεοῦ, καὶ ταῦτα ποιοῦμεν πειθόμενοι Ἀποστολικῇ φωνῇ. *Ferimus Imperatori auxilia ſuo tempore, ſed Divina (ut ita loquar) armatura freti: idque facimus Apoſtoli monitis obedientes.* 1 Tim. II. 1. 2. Et poſt pauca: *non contemnenda eſt noſtrorum hominum militia, manus quidem puras ſervantium, decertantium autem fuſis ad Deum precibus, pro legitimo Imperatore, & pium juſtumque bellum gerente milite, ut deſtruatur quidquid eſt juſte facientibus adverſarium.*

Contra Celſ. Lib. VIII. p. 426.

P. 427.

L. Tantaque pietatis illius conſtantia erat, ut nulla perſecutionum ſævities, nulla cruciatuum acerbitas impedire eos potuerit quo minus pro iis ipſis Deum ſuum ſollicitarent quorum crudelitate tam immania perpetiebantur. In hunc enim modum eruditus noſter Afer pergit: *Sic itaque nos ad Deum expanſos ungulæ fodiant, cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladii guttura detruncent, beſtiæ inſiliant; paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. Hoc agite boni Præſides, extorquete animam Deo ſupplicantem pro Imperatore. Hic erit crimen ubi veritas, & Dei devotio eſt.*

LI. Neque paſſus eſt Id M. Antoninum noſtrum ignorare *Athenagoras,* ita pro Chriſtianis ad eum perorans: *Nos pro veſtro Imperio preces ad Deum fundimus, & ut Filius (quod justiſſimum eſt) in regno olim parenti ſucce-*

ſuccedat, utque Imperium veſtrum magis magiſque ſemper augeatur, denique omnia ex animi ſententia vobis eveniant, oramus : quod & nobis ſalutare fuerit, ut quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad qualibet imperata promte inſerviamus.

LII. Dici porro non poteſt, quam *gratus* Jehovæ cultus iſte famulorum ſuorum ſit, *qui eum ſolum obſervant, qui propter diſciplinam ejus occiduntur, qui ei offerunt non grana thuris unius aſſis, Arabicæ arboris lachrymas, nec duas meri guttas, nec ſanguinem reprobi bovis mori optantis : ſed opimam & majorem hoſtiam, quam ipſe mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu Sancto profectam*: ut hæc iterum mihi de ſuo *Tertullianus* largiatur. Eſt quædam talium precum omnipotentia. Nihil eſt quod a Deo non valeant impetrare. Cœlum ipſum pro lubitu fere claudunt & recludunt, cœli numen in partes ſuas trahunt: nullaque phalanx formidabilior eſt hoſtibus, quam orantium turma fidelium. *Multum valet deprecatio juſti efficax : Elias homo erat iiſdem quibus nos affectionibus obnoxius & ardentiſſime oravit ne plueret: & non pluit ſuper terram annos tres, & ſex menſes. Et rurſum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum ſuum.* Jac. v. 16. 17. 18. Ad illiusdem preces ignis plus ſemel cœlo deſcendit, ut hoſtes ſuos conſumeret. 2Reg. 1 : 10: 12. Iiſdem armis Amalekitas ſuperavit Moſes. Exod. XVII : 11. Iiſdem David non victoriam modo impetravit, ſed & terræ motum, & fumum, & ignem, & prunas ardentes; & turbinem & tonitru, & fulgura, quibus, ut ſagittis Dei, hoſtes Regis ſternebantur. Pſ. XVIII : 7....11. Numero dicam, id orantibus ſervis ſuis indulſit cœli Dominus, *ut ſi quis velit eos lædere ignis prodeat ex ore ipſorum, & devoret inimicos eorum: nam ſi quis velit eos lædere ita oportet eum occidi. Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat....& poteſtatem habent in aquas, convertendi eas in ſanguinem: & percutiendi terram omni plaga, quotieſcunque voluerint.* Ap. XI : 5. 6. Quæ quidem dicta uti non prorſus ſecundum literæ ſonum intelligenda eſſe arbitror; ita ex translationibus iſtis conſtare pugno, quomodo elementa ipſa fidelibus ad auxilium præſto ſint, quoties eorum neceſſitas, & Dei gloria id exigit. Quum ergo & olim ſimilia ad preces piorum patrata ſint, nec minora Deus in futurum polliceatur; cur nefas eſt credere, Chriſtianos precantes tam frigidos quam igneos imbres, ad conſervationem Romani Imperatoris atque exercitus, impetraſſe?

LIII. Idque eo magis, quod & poſt ea tempora haut abſimilia alibi contigerint. Cujus rei, ex multis, tria nunc exempla producam. *Sebaſtæ* in *Armenia* quadraginta milites martyrii coronam adepti ſunt. Eorum laudes poſt *Baſilium Magnum* tribus orationibus copioſe celebravit *Gregorius Nyſſenus*. Inter cætera præclare ab ipſis facta, *Oratione Secunda*, id refert, quod licet prolixiuſculum ſit, ob magnam tamen cum noſtro affinitatem verbatim tranſcribere non pigebit. Ita ergo ille: *Erat*

vetus

vetus quædam circa vicinam urbem militum manus, præſidium totius gentis adverſus impetus Barbarorum. Illis, ex quadam ante oblata Divinitus apparitione, majori ſtudio fides erat quam res ac diſciplina militaris. Ac forſitan non intempeſtivum fuerit, unum quoddam fidei virorum illorum facinus egregium obiter commemorare. Bello enim adverſus Barbaros aliquando conflato, quum omnibus locis oportunis ab exercitu hoſtium præoccupatis, aquæ quoque in eorum poteſtate eſſent, ad extremum periculum redacti, ſive imperitia noſtrorum ducum, ſive meliore ac Divino magis conſilio atque diſpoſitione, ut vel per hoc maxime appareret, quid intereſſet inter Chriſtianos, atque externos & a fide alienos; quum nulla ratione rebus præſentibus mederi poſſent, magnaque trepidatio ac deſperatio eſſet; quum nullus fons in eo loco, aut aliunde provenientis aquæ facultas eis appareret; periculumque eſſet ne ſiti expugnati ab adverſariis ſubigerentur: tunc præclari illi atque egregii, omiſſo armorum præſidio, invictum, cuive reſiſti non poſſit, auxilium in rebus aſperis animadvertetunt. Relictis enim in caſtris qui nondum fidem receperant, ac per ſe ſeparati, imitantur id quod tempore Eliæ Prophetæ factum eſt miraculum; communi atque conjuncta voce precibus petentes, ut ex rebus deſpiratis, in quas incidiſſent, eriperentur. Atque illi quidem precabantur: preces vero extemplo in opus convertebantur. Quum enim adhuc ipſi in oratione perſeverarent, flatu violento nubes aliunde coacta ſublimis in aëre caſtris hoſtium imminebat: deinde fragoribus ingentibus ſuperintonans, & fulgurum in ſubjectos incendia immittens, aquam fluminibus vehementiorem præcipitavit; adeo ut adverſariis quidem tum continentia fulmina, tum continuationis imbrium vis, extremi exitii cauſſa; his vero qui precum aciem oppoſuerant, ad utraque ſufficeret, tam ad vincendos hoſtes, quam ad ſitis levamen: quippe defluentibus torrentibus abunde potum ipſis ſuppeditantibus. Hactenus *Gregorius.* An ovum ovo poteſt eſſe ſimilius, quam hæc hiſtoria illi noſtræ?

LIV. Neque multum diſſimile eſt & illud prodigium, quo *Eugenii* & *Arbogaſtis* rebellionem fregit *Theodoſius*, qui, aut *Auguſtini* hoc verbis dicam, *adverſus robuſtiſſimum exercitum magis orando quam feriendo pugnavit.* De Civitat. Dei lib. v. cap. xxvi. *Milites nobis*, ita pergit Auguſtinus, *qui aderant retulerunt, extorſa ſibi eſſe de manibus quæcunque jaculabantur, quum a Theodoſii partibus in adverſarios vehemens ventus iret, & non ſolum quæcunque in eos jaciebantur, concitatiſſime raperet; verum etiam ipſorum tela in eorum corpora retorqueret. Unde & Poëta Claudianus, quamvis a Chriſti nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit:*

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hiemes, *cui militat æther*,
Et conjurati veniunt ad claſſica venti.

Media hemiſtichia, quæ aliis literis excudi curavimus, omiſit *Auguſtinus*, fortaſſis quia non ex libro, ſed memoria ſcripſit. Eandem hiſtoriam habent *Theodoretus Lib.* v, *cap.* xxiv. *Socrates Lib.* v. *cap.* xxv. Rem inuſitatam & incre-

incredibilem dicendo amplificavit *Oroſius. Lib.* VII. *cap.* XXXV. *Ruffinus* autem & ipſam Imperatoris Orationem exhibet: TU OMNIPOTENS DEUS NOSTI QUIA IN NOMINE CHRISTI FILII TUI, ULTIONIS JUSTÆ, UT PUTO, PRÆLIA ISTA SUSCEPI. SI VERO CUM CAUSSA PROBABILI, ET IN TE CONFISUS, HUC VENI, PORRIGE DEXTRAM TUAM, NE FORTE DICANT GENTES, UBI EST DEUS IPSORUM? Vide *Baron. Tom.* IV. *ad Annum* CCCXCIV. *pag.* 700. Lib.II.cap. XXIII.

LV. Sed & digna memoratu eſt *Gazenzium* Chriſtianorum hiſtoria. Quo anno *Gazæ* Epiſcopus datus erat beatus *Porphyrius*, Chriſti nimirum CCCXCVIII. magno pluviæ defectu cives tantum non enecabantur. Eorum pars magna, neſcio cujus *Marnæ* impio cultui addicta, quem Dominum imbrium eſſe credebant, *Porphyrii* ad ſe adventui tantam imputabant calamitatem. Ipſi autem in *Marnæo* congregati haut profuturis ſacrificiis ac ſuppliciis cœcum ſurdumque numen fatigabant. Cui rei quum totos ſeptem dies impendiſſent, hymnos dicentes, egreſſique extra urbem in locum qui dicitur *Orationis*; tandem nulla re effecta, animum deſpondentes, ad ſolitas operas rediere. Tunc Chriſtiani cum viris ac pueris numero ducentis & octoginta rogarunt Sanctum *Porphyrium* ut ad preces iiſcum egrederetur. Qui piæ obſecundans petitioni, fidelium gregem ad Eccleſiam Chriſto dicatam eduxit. Tantumque Chriſtianorum orationibus, ſuſpiriis ac lachrymis effectum eſt, ut reduci Eliæ tempora viderentur. Mox enim cœlum nubibus tegi, fulguribus coruſcare, tonitruis perſtrepere, ac tam denſum imbrem pluere, ut exiſtimarentur non guttæ ſed grando de cœlo dejici. Adeo ut Gentilium complures, in ſtuporem tantis miraculis acti, crediderint; commixtique Chriſtianis palam proclamaverint, CHRISTUS SOLUS DEUS, IPSE SOLUS VICIT. Tradidit hæc *Marcus*, Gazenſis Eccleſiæ Diaconus, qui rebus præſens interfuit. Vide *Baron. Tom.* V. *ad Ann.* CCCXCVIII.

LVI. Cæterum aliquanto his omnibus prodigioſius eſt, quod in *Niſibis*, quam nonnulli *Antiochiam Migdoniæ* appellant, obſidione factū memorat *Theodoretus*. Ubi *hoſtes profligavit non exercitus Romanorum, ſed piorum hominum apud Romanos degentium Deus.* Modus victoriæ ita ſe habebat. *Epiſcopus urbis & ſervator Jacobus erat, Apoſtolicæ gratiæ radiis coruſcans.* Perſæ poſt ſeptuaginta dierum obſidionem, arte quadam fluminis Migdonii aquas, ſtructo aggere ſupra urbem retentas, repente velut arietem in muros immiſerunt. Cujus impetus violentiam quum murus ſuſtinere nequiviſſet, inclinatus corruit. Idem & alteri murorum parti contigit. Quibus viſis, de victoria Sapor, Perſarum Rex, non dubitabat. *Poſtero autem die omnibus copiis urbem aggreſſus, quum per ſubverſas murorum partes intraturum ſe ſperaret, murum utrimq; inſtauratum videt, & laborem a ſe fruſtra ſuſceptum fuiſſe. Nam Divinus ille vir, quum precationis ſuæ virtute militum ac reliquorum civium animos* Lib.II. cap. XXX.

mos roboraſſet,& murum ædificavit,& impoſitis ei machinis irruentes hoſtes repulit. ATQUE HÆC PERFECIT, NON AD MURUM PROPIUS ACCEDENDO, SED INTRA ECCLESIAM UNIVERSORUM DEUM AC DOMINUM DEPRECANDO. *Porro Saporem non ſola ſubſtructionis celeritas obſtupefecit, ſed aliud quoque viſum exterruit. Vidit enim ſtantem in muro quendam imperiali cultu ornatum, & purpuræ ac diadematis fulgorem eminus radiantem conſpexit. Quumque Imperatorem Romanorum eum eſſe conjiceret, mortem minatus eſt iis qui procul abeſſe nuntiaverant: illis contra affirmantibus vera eſse quæ dixiſſent, & Conſtantium Antiochiæ morari aſſerentibus, intellexit quid viſum illud ſignificaret,* DEUMQUE PRO ROMANIS PUGNARE *dixit. Tunc vero admirandus Ephrem, qui apud Syros præſtantiſſimus fuit ſcriptor, Divinum Jacobum rogavit, ut in murum conſcendens, Barbaros adſpiceret & imprecationis tela in eos immitteret. Cui obſecutus admirabilis ille vir, in quandam turrim conſcendit, viſaque innumerabili hominum multitudine, nullum aliud malum iis imprecatus eſt: ſed oravit tantum, ut cinifes ac culices in eos immitterentur, ut ex minutis animalculis ejus qui ipſis auxiliabatur potentiam cognoſcerent. Orationem Jacobi nubes cinifum & culicum protinus excepere. Elephantorum quidem proboſcides, inſtar tuborum cavas, equorum vero & reliquorum jumentorum aures ſimul ac nares compleverunt. Qui cum hujuſmodi animalculorum impetum ſuſtinere non poſſent, abruptis loris ſeſſores ſuos excutere cœperunt, & ordines conturbarunt, relictoque exercitu totis viribus conciti in fugam dederunt.* Quum itaque infecutis etiam temporibus Chriſtianorum preces quaſi claves fuerint, quibus fulgurum, ventorum, imbriumque clauſtra reſerata ſint, telaque non ſolita hoſtibus intorta; quæ cauſſa dici poteſt cur id *M. Antonini* tempore factum negemus?

LVII. Sed nec ſpernenda univerſim illa rationum firmamina ſunt, quas Exercitationis hujus initio protulimus. Earum nunc pro noſtri copia judicii ſelectum faciamus; exauctoratis reliquis. Temerarium foret Scriptorum omnium Chriſtianorum fidem ſolicitare, qui conſenſu tradunt, dictam eſſe hanc Legionem *Fulminatricem*, vel *Fulmineam*, ob fulmen ac nimbos precibus ſuis impetrata. Quod quum dicunt, non negant idem olim cognomen fuiſſe in alia legione, & ob aliam cauſam: ab inſigni fortaſſe ſcutorum deſumtum, per quæ fulmen ſe diffudit, &

—— *Diſperſi trifidis ardoribus ignes:*

vel ab impetu, quod fulminis in morem rueret, proſterneret. Sed nihil vetat, inſolens aliquod ac prodigioſum factum Legioni alicui novi nominis cauſſam fuiſſe: & tam magnificum Elogium, cui jam militum aures aſſueverant, nulli juſtius hac noſtra impertiri potuit. Neque obſtat, quod *Dio*, qui *Severi* Imperatoris temporibus ſcripſit, & legiones exacte enumerat, unius duntaxat *Fulminatricis* meminerit: nimirum *Duodecimæ* illius quæ jam ſub Auguſto fuit. Fieri enim potuit, vel ut antiqua legionum cogno-

gnomina *Dio* retinuerit, inſuper habito hoc noviore: vel etiam, quæ *Baronii* conjectura eſt, ut ex duabus *Legionibus Fulminatricibus Alexandri Severi* tempore una fuerit confecta; eaque quæ nuper hoc cognomine decorata fuerat accenſita priori. Idem namque *Dio* ibidem teſtatur, exhauſtas militibus Legiones aliis quandoque admiſceri, duaſque in unam conflari. Accedit, quod *Scaligero* obſervante, & alia *Legio Fulminatrix*, ab utraque hac diverſa, *Conſtantino Porphyrogennete ſit* : ὡς ἡ λεγεὼν ἡ Μ Μαρτύρων ἐλέγετο ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΣ, καὶ ἄλλη Πισιδική. Imo ex *Goltſii* numis patet, *ſex* fuiſſe *Legiones Fulmineas*, ſuis ſingulas cognominibus diſtinctas.

LVIII. Sed & id quod de *literis* Marci Imperatoris ad Senatum noſtri tradiderunt, vix eſt ut fabuloſum eſſe potuerit. Tantamne innatam fuiſſe *Tertulliano*, viro perſpicaci, ſerio, gravi, & in multa hominum luce verſato, vecordiam, ut in re tam memorabili, cujus adhuc teſtes viverent, qui mendacia redarguere poſſent, imo & coram illis qui Chriſtianos alioqui levi ex cauſſa deridere ac jurgiis inſectari ſolerent, tam ſplendide mentiretur? præſertim quum graviſſimam ageret cauſſam; pro fidei Chriſtianæ veritate, vitaque Chriſtianorum innoxia perorans: quum cauſſa ſe cadere intelligeret, ſi vel levioris mendacii convinci potuiſſet: quum maximum fraudis crimen incurriſſet, ſi, quæ parta eſſet meritis Imperatoris victoria, eam Chriſtianis ſuis tranſcriberet: quum denique ſe vel ut temeratorem Divinæ humanæque fidei, vel ut hominem inſanum ac furioſum, odii ipſe publici victimam feciſſet, falſo ad eas Imperatoris provocando literas, quas in rerum natura nunquam fuiſſe totus Senatus populuſque ſciebat Romanus.

LIX. Non tamen quia tales olim literas exſtitiſſe credimus, neceſſe eſt ut opinemur illas germanas eſſe quæ in Beati *Juſtinii* operibus nunc vulgo viſuntur. Facile enim adſenſum a nobis impetrant *Scaliger*, *Salmaſius*, *Huetius*, aſſerentes confictas eas eſſe ab aliquo non erudito, non Græco, ſed ſemibarbaro homine. Scilicet, quum verarum copia, quas omnes exſtare vel exſtitiſſe credebant, vulgo non fieret, placuit nonnemini aliorum credulitati infelici hac ſuppoſitione illudere.

LX. Idem ſtatuimus de Imperatoris *Edicto* pro Chriſtianis. Non audemus profecto eo trahere, neque hiſtoriam illam *Euſebii* de qua *Theſi* IX. ob rationes ſupra allegatas; neque *Ulpiani* illud de *Judæis*. Quod ad hanc rem non pertinere, tam in proclivi eſt palam facere, quam imber quum pluit. Nam etiamſi verum ſit, *Judæis* aliquando accenſitos fuiſſe *Chriſtianos*, horumque religionem Ethnicis ſcriptoribus per χετλιασμὸν *ſuperſtitionem* dictam eſſe: non tamen credibile eſt, Imperatores recenti beneficio *Chriſtianis* obſtrictos, eos vel cum *Judæis* voluiſſe confundere, vel dum eorum cauſſam aliis comendabant, non abſtinuiſſe a convitio. Qua enim ſpecie eam Chriſtianorum religionem, quam ad ſui, totiuſque

Romani exercitus conſervationem tam validam compererant, mox odioſo *Judaicæ ſuperſtitionis* convitio traduxiſſent?

LXI. Sed, quod caput rei eſt, non conſtat reſcripti hujus auctores Divos Fratres *M. Aurelium Antoninum & Lucium Verum* fuiſſe: optimi enim codices legunt, *Severus & Antoninus*. Qui *Antoninus Caracalla, Severi Filius*, ab hoc noſtro diverſiſſimus eſt. Et ſuffragatur ratio: nam in reſcriptis *Divorum Fratrum, Antoninum Vero* paſſim præponi videmus; contra quam hic ſine ulla cauſſa fieri creditur. Et ſi vel conſtaret *Antoninum* noſtrum cum Fratre *Vero* hic laudari; nihil tamen inde cauſſæ huic præſidii eſſet. Etenim quicquid a *Divis Fratribus*, ut in jure Romano dici ſolent, ſimul juſſum eſt, id ad minimum quinquennio vel ſaltem quadriennio miraculoſum nimbum anteceſſit, & conſequenter illum pro fundamento habere non poteſt. Bellum quippe *Quadicum* incidit in annum *Marci* XIV. quod & ſupra monuimus. *Verus* autem anno IX. *Marci*, ad extremum X. in vehiculo cum fratre ſedens apoplexia correptus periit. Unde concludimus, reſcripti illius allegationem prorſus eſſe ἀπροσδιόνυσον: & *Gothofredo* adſtipulamur, qui id de *Judæis* proprie ſic dictis intelligendum docet: quum & alibi notum ſit, cujuscunque ſuperſtitionis viros ad *Decurionatum* promoveri poſſe, & collegia Judæorum ab Imperatoribus interdum probata, interdum improbata eſſe.

LXII. Firmat hanc expoſitionem *Franciſci Balduini* obſervatio in erudito libro *ad edicta Principum Romanorum de Chriſtianis*, cujus mihi copiam fecit Vir humaniſſimus idemque literatiſſimus ANSELMUS A BENT-
P. 97. HEM, Amicus meus non e multis. Is ergo *Balduinus* obſervat *Domitium Ulpianum* infenſo admodum adverſus Chriſtianos animo fuiſſe, qui,
Lib. V. cap. XI. *Lactantio* teſte, *de Officio Proconſulis libris ſeptem reſcripta Principum nefaria collegit, ut doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores Dei confiterentur.* Cujus collectionis hanc credibile eſt fuiſſe occaſionem: Ulpianus *Alexandrum Severum* regebat, & ejus nomine proconſulibus in provincias ituris mandata dabat. Sed quum videret abs Chriſtianis non alienũ, ab eorum certe ſanguine abhorrentem, vix impelli poſſe uti de iis exterminandis aliquid ediceret: videtur vetera impiorum Tyrannorum reſcripta Proconſulibus objeciſſe, ut ex iis ſuum in hoc genere officium æſtimarent. Non exſtant quidem hi de *officio Proconſulis* libri *Domitii*. Multa tamen in *Pandectis* ſuperſunt eorum fragmenta: ſed in his nullum verbum de Chriſtianis. Unus locus exſtat ex libro tertio, ubi laudatur hoc de quo diſputamus *Severi & Antonini* reſcriptum, quo Judæis permittitur honores adipiſci. Hæc quum retuliſſet *Balduinus*, ita infit: *An Ulpianus quo magis Chriſtianos ureret, hoc commemoravit? Ut Julianus Imperator odio Chriſtianorum faviſſe Judæis dicitur.* Quum ergo totus in eo fuerit *Ulpianus*, ut ea quæ adverſa Chriſtianis erant ad eos vexandos colligeret

ret, faventia vero maligne ſuppprimeret, non eſt probabile hoc quod de *Judæis* prodere voluit ad *Chriſtianos* pertinere.

LXIII. Id autem certum, magnum fuiſſe imperatorum *Severi* atque *Antonini* adverſus *Judæos* favorem: adeo ut *Hieronymo* teſte, Hebræorum quidam ea Danielis verba quæ exſtant Cap. XI. 34. *Quumque corruerint ſublevabuntur auxilio parvulo*, de Severo & Antonino Principibus intellexerint, qui Judæos plurimum dilexerunt. Non tamen ſemper. Multatos fuiſſe a Severo *Palæſtinos*, e *Spartiano* liquet, quod pro *Nigro* diu in armis ſtetiſſent: ſed & idem teſtatur, *Severum Palæſtinis* pœnam remiſiſſe, quam ob cauſſam *Nigri* meruerant. Porro quum pœna iis inflicta fuerit, excidiſſe jure civitatis Romanæ; remiſſio pœnæ, eſt juris illius reſtitutio. Dubitat quidem *Petitus*, num *Palæſtinorum* nomine *Judæi* intelligantur: neque nobis lubet contendere. Id conſtat, anno *Severi* nono *Judæos* bello fuiſſe vexatos; unde Antonino Senatus *Judaicum triumphum* decrevit. Quumque Romam rediret, anno imperii ſui decimo, Coſſ. ipſo Severo III. & Antonino Auguſto, *in itinere Judæos & Chriſtianos fieri ſub gravi pœna vetuit.* Sed animum videtur in *Judæos* mutaſſe *Severus*, & quantum oderat prius tantum poſtea dilexiſſe: hactenus ut Judæis honores adipiſci edicto permiſerit. Cæterū hæc ad illud *Ulpiani* fragmentū paulo fortaſſe fuſius a nobis diſputata ſunt. Tempus eſt ut ad inſtitutū redeamus.

Ad Dan. 11.

Diatriba de jure Principum edictis Eccleſiæ quæſito p. 66.

LXIV. Non tamen quia hæc Imperatoris Edictum in Chriſtianorum favorem male probant; totum illud de Edicto fictitium eſt. Neque enim auſus fuiſſet *Tertullianus* falſo id prætendere, paucis poſt annis, in ipſo exordio perſecutionis quæ ſub *Severi* imperio fuit, idque publicis in ſcriptis, quorum alia ad *Romanos Antiſtites*, alia ad *Scapulam*, Aſiæ proconſulem, legenda darentur.

LXV. Sed, inquies, ipſa rerum lux edictum illiusmodi refellit: quum *ſeptimo decimo Marci anno violentior adverſus Chriſtianos perſecutio comota* ſit, quæ, *Euſebio* teſte, *Lib.* V. *c.* I. *innumerabiles prope Martyres per univerſum orbem fecit.* Cæterum non uno modo tolli difficultas iſta poteſt. Primo non levis eſt ſuſpicio, numeros *Euſebii* in mendo cubare, & pro anno *ſeptimo decimo* ipſi vel ſcriptum, vel ſaltem ſcribendum fuiſſe, anno *ſeptimo. Ado Viennenſis, Chroni: Lib.* VI. *cap.* XV. graves illas perſecutiones in Aſia & Gallia exſtitiſſe ait, *in diebus belli Parthici.* De Parthis autem Romæ triumphus actus eſt Anno Domini CLXVI. qui eſt Marci VI. juxta computationem *Blondelli, in Apolog: pro ſent. Hiero. de Epiſc. & Presby. Sect.* II. *Cap.* IX. Quicquid ſit, illud conſtat, bellum Germanicum Parthico recentius eſſe. Ita enim *Capitolinus*: *Dum Parthicum bellum geritur, natum eſt Marcomannicum, quod diu eorum qui aderant arte ſuſpenſum eſt, ut finito jam Orientali bello Marcomannicum agi poſſet.* Adde, ex *Martyrologio Romano* ad II. *Jun. Lugduni Sanctorum Martyrum Photini Epiſcopi &c. fortia & iterata cer-*

 tamina

tamina tempore Marci Aurelii Antonini & Lucii Veri fuiſſe. *Verum* autem anno *Marci* ix. vel x. exceſſiſſe, modo monuimus. Unde infertur, eam perſecutionem quæ *Photinum* ſuſtulit, quamque dicto loco *Euſebius* narrat, non demum exarſiſſe anno *Marci* xvii. ſed ante annum ix. quinquennio ante victoriam Germanicam: conſequenter non poſſe obtendi edicto *Marci*.

LXVI. At liberales ſimus. Demus *Valleſio*, numeros annorum apud *Euſebium* non eſſe corruptos; & perſecutionem anno *Marci* xvii. eſſe redintegratam: nego tamen ſequi, nullum Edictum a *Marco* pro Chriſtianis editum eſſe. Nam quod optatos ex hoc reſcripto fructus non perceperint Chriſtiani, id Proconſulum, Præſidum, Procuratorum, Judicum crudelitati, ac furori impiæ plebis, adſcribendum eſt, qui aliis quæſitis, non tam cauſſis, quam coloribus, in innoxios ac bene meritos ſæviebant: Ἀργοτέροισι σύεσσιν ἐοικότες *Agreſtibus ſuibus ſimiles*. Iterum pro me *Balduinus* loquatur: *Nulla*, inquit, *magis contemta Principum Romanorum edi-*
P. 86. *cta fuere, quam quæ Chriſtianis favere viſa ſunt.* Atque alibi: *Principibus ipſis uſi Chriſtiani plerumque æquioribus, ſed Senatum, & Magiſtratus, & Juriſconſultos, duriores adverſarios habuere. Nam etſi iis mandaretur exſecutio atque tuitio mandatorum principalium, quibus Chriſtianorum univerſitas defenderetur: talia tamen illi, quantum poterant, mandata eludebant.* Ipſe *Euſebius* totidem verbis docet ortam eſſe perſecutionem illam ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ τὰς πόλεις δήμων, *ex incurſione populorum in ſingulis urbibus.*

LXVII. Nec exempla deſunt, ubi nequicquam prohibentibus Imperatorum edictis, plebs minoresque magiſtratus adverſus Chriſtianos ſævierunt. *Hadrianum* quoque, Marci noſtri avum, quum aliis multis tum Fundano Proconſuli Aſiæque Præfecto, in gratiam Chriſtianorum literas ſcripſiſſe; & *Antoninum Pium*, Patrem, quo tempore Marcus cuncta
P. 16. ſimul cum ipſo adminiſtrabat, vetaſſe quicquam circa eos innovari, conſtat ex *Melitone* apud *Euſebium Hiſto. lib.* iv. *cap.* xxvi. & ex ipſis quæ etiamnum ſuperſunt apud *Juſtinum* monumentis. Non tamen propterea Chriſtianorum perſecutio ceſſavit. Illa *Juſtini* adverſus judices malignos invectiva evincit: *Apolo.* ii. *p.* 55. *Non legitimo examine judicia exercetis, ſed affectu præter rationem in transverſum acti, & malignorum geniorum flagris quaſi furiis incitati, cauſſa non judicata, ſupplicia infertis, nihil penſi habentes.* Et Melitonis quærela, U.S. *Quod enim, inquit, nunquam antea factum fuerat, perſecutionem nunc patitur piorum hominum genus, novis per Aſiam decretis exagitatum. Impudentiſſimi namque delatores & alienarum opum cupidi, ex imperialibus edictis occaſionem nacti* (antiquis illis, qua Chriſtianis adverſabantur) *palam diu noctuque graſſantur, ſpoliantque homines innoxios. Quod ſi hæc tuo juſſu fiant, recte atque ordine facta ſunto.* Non exiſtimabat ergo volente jubente Imperatore hæc tam iniqua & acerba fieri.

LXVIII. Sævitiæ autem hujus hæc potiſſimum cauſſa fuit, quod Chriſtiani

ſtiani quaſi Deorum hoſtes, malorumque omnium, quæ Rempublicam premebant auctores, odio humani generis jam prædamnati eſſent: quodque *Gnoſticorum* portenta, aliorumque hæreticorum turpitudines, Chriſtianis omnibus per calumniam adſcriberentur. Quarum rerum fama adeo percrebuerat, ut, ſepoſitis clementioribus Imperatorum reſcriptis, Judices provinciales ipſum Chriſtianorum nomen ad ſupplicium ſufficere arbitrarentur. Sed quid ipſa *Lugdunenſium* & *Viennenſium* verba referre ceſſo, quibus cauſſam crudelitatis adverſus ſe exercitæ luculente exponũt? Ita illi: *Capti ſunt etiam quidam noſtrorum ſervi qui Gentiles erant, quandoquidem Præſes nos omnes requiri palam juſſerat. Qui dæmonis impulſu, quum tormenta reformidarent quæ ſanctos perpeti videbant, militibus ad hoc ipſum eos incitantibus, Thyeſteas quaſdam cœnas & inceſtos Oedipi concubitus, & alia quæ nec proloqui nobis nec cogitare fas eſt, ac ne credere quidem ſuſtinemus apud homines unquam geſta fuiſſe, adverſus nos ementiti ſunt. His in vulgus ſparſis, omnes continuo in nos adeo efferati ſunt, ut qui forte cognationis cauſſa moderati erga nos hactenus exſtitiſſent, nunc acerbiſſima indignatione commoti adverſus nos infremerent.* Euſeb. lib. v. cap. I.

LXIX. Eadem & *Maximino* imperante acta eſſe *Euſebius* prodidit. Dux enim quidam in urbe Phœnices *Damaſco*, quum impuras neſcio quas mulierculas ex foro rapuiſſet, tormenta ſe ipſis admoturum minatus, eò miſeras adegit, ut publicè editis apud acta teſtimoniis faterentur ſe olim Chriſtianas fuiſſe, & flagitiorum quæ a Chriſtianis gerantur conſcias eſſe; eos ipſis ædibus ſacris obſcœna quædam perpetrare aſſeverantes, & quæcunque alia ad infamandam religionem noſtram effutiri eas Dux voluerat. Harum mulierum teſtimonia Actis inſerta, & ad Imperatorem miſſa, Principe jubente in ſingulis urbibus ac locis publicata ſunt. Atque hinc Chriſtianorum fuga rurſus & acerbiſſimæ perſecutiones renovari cœperunt, Provinciarũ rectoribus acriter contra eos inſurgentibus.

LXX. At quid tandem de *columna* iſta dicemus? Quomodo Chriſtianorum precibus acceptam ferre victoriam Imperator potuit, qui publico ac perennaturo monumento *Jovi* eam *Pluvio* imputavit? Difficile, fateor, hoc argumentum eſt: non tamen, opinor, inſolubile. Quantumvis Chriſtianis ſe devinctum eſſe profeſſus fuerit *Marcus*, non tamen ipſe Chriſtianus factus eſt. Manſit in ignoratione veri Dei, & in cultu falſorum numinum. Prorſus ut *Nebucadnezar, Cyrus, Darius* non unus, & *Artaxerxes*, apud Danielem & Ezram, qui quamvis alibi magnifica pro Deo Iſraëlis reſcripta ediderint, ſuis tamen merſi ſuperſtitionibus, ad Deorum non-Deorũ cultũ laudeſq; identidem relapſi ſunt. Ad eundẽ modũ noſter, qui quum monumentũ exſtare rei tam memorabilis vellet; neq; aliam unquam Dei qui imbribus imperat imaginem in Romano Imperio conſpexiſſet præter illã *Jovis Pluvii*; Chriſtianorum autẽ Deus, qui omnibus id genus imaginibus ſuis interdixit, nullã ſibi propriã imaginem Lib. IX. cap. v.

habeat:

habeat: mirum non eſt, Deum imbriferum, quicunque demum ille fuerit, ſub Jovis Pluvii ſigno a Gentili Imperatore expreſſum eſſe. Qui quum Philoſophus eſſet, ipſe picturam hanc non niſi pro Emblemate numinis habuit, in quantum imbribus ac fulminibus præeſt. Id enim ex Stoicorum diſciplina hauſerat, unum eſſe Deum, cui, ut *Seneca* inquit IV. *De Benef. cap.* VII. *quæcunque voles nomina proprie aptabis, vim aliquam effectumque cæleſtium continentia: tot appellationes ejus eſſe poſſunt, quot munera.* Sed *Antoninum* ipſum audire præſtiterit. *Lib.* VII. §. IX. κόσμος τε γὰρ εἷς διὰ ἁπάντων, ΚΑῚ ΘΕῸΣ ΕἿΣ ΔΙᾺ ΠΆΝΤΩΝ. *Eſt enim & mundus unus, & DEUS UNUS EST IN OMNIBUS.* At tamen quum Imperator eſſet, & Politicus, auram captans popularem, populum ſuperſtitionibus mancipatum, peregrini & exoſi Dei inſuetis ſimulacris noluit offendere. Recte huc applicueris *Lactantii* illud *Lib.* I. *Cap.* II. *Convicti de uno Deo, quum id negare non poſſunt, ipſum ſe colere affirmant: verum hoc ſibi placere, ut Jupiter nominetur.* Atque hæc ad Dei noſtri populique ejus vindicias dicta nunc nobis ſunto.

FINIS.

INDEX.

LOCORUM S. SCRIPTURÆ, QUÆ, PRO RE NATA, HOC OPERE EXPLICANTUR.

Cap.	Vers.	Pag.
	GENES.	
II.	24.	81.
III.	24.	122.
XI.	29. 39.	79.
XV.	19.	219.
XVII.	7. 8.	242.
XX.	12.	78.
XXVIII.	18.	115.
XXXI.	32.	34.
XXXIV.	31.	83.
XXXVI.	34.	50.
XXXVIII.	7. 8. 23.	80.
XLIX.	21.	283.
	EXOD.	
VIII.	25. 26.	49.
XII.	12.	174.
XIII.	16.	97.
XXIV.	10.	48.
XXV.	18. 19. 20.	123.
XXXII.	4.	52.
	LEVIT.	
X.	6.	21.
XVI.	7----10.	95. &c.
XVIII.	24. 25.	80.
XIX.	19. 27.	225.
XXI.	10. 13.	21. 16.
XXVI.	16—ult.	295.
	NUM.	
XIX.	2.	90. ſeq. &c.
XXI.	8. 9.	90.
XXXIII.	4.	174.
	DEUT.	
IV.	16. 17. 30. 31.	50. 299.
XXII.	5.	225.
XXV.	5.	16.
XXIX.	23. &c.	298.
XXX.	1—10.	297.
	JOSU.	
XIX.	29.	158.
	JUDIC.	
VIII.	27.	34.
XVII.	4. 5. 6.	32. 106.
XVIII.	6. 30.	111. 110.

Cap.	Verſ.	Pag.
	I. SAM.	
XXX.	7.	31.
	I. REG.	
XI.	40.	52.
XII.	31.	246.
	I. CHRON.	
IV.	24.	258.
VII.	21.	170.
IX.	1. 2.	275. 271.
	II. CHRON.	
XXVIII.	11. 12.	197.
	EZR.	
II.	64.	271.
VI.	16. 17.	272.
VIII.	15. 17.	272.
	NEHEM.	
I.	8. 9.	304.
	ESTH.	
III.	8.	285.
	PSALM.	
XIII.	6.	12.
LI.	8. 9.	93.
LX.	8. 9. 10.	302.
LXVIII.	11.	127.
CV.	8. 11.	294.
	JESAI.	
VI.	2.	131.
VII.	8.	254.
VIII.	14.	276.
IX.	2.	277.
	11.	251.
XI.	11. 12. 13.	305.
XVII.	3.	258.
XVIII.	1.	23. 53.
XIX.	19.	116. 330.
XXVII.	15.	291.
	JEREM.	
III.	12. 14.	273. 274.
	14.	276.
	16.	281.
XXII.	19.	13.
XXX.	3. 4. 10. 18.	274.
	23. 24.	299.

Cap.	Vers.	Pag.
XXXI.	1.	308.
	6.	282.
	31. &c.	308.
	38. &c.	310.
XXXIII.	17. 21.	325.
	18.	329.
	EZECH.	
I.	5. &c.	125. 131.
VIII.	14.	52.
X.	14.	126.
	20.	125.
XVI.	53. 55.	312.
	61.	313.
XX.	4—14.	43.
	25.	229.
	32.	285.
	35—44.	315.
XXXVI.	10. 11.	318.
XXXVII.		320.
XLI.	20. 21.	124.
XLIII.	19.	329.
XLIV.	9.	329.
	24.	326.
XLVII.	1. &c.	328.
	HOSE.	
I.	6. 7.	284.
III.	3. 4. 5.	113.
	4.	31. &c.
VII.	1. 2. 8.	252.
IX.	17.	289.
X.	5. 6.	119.
	AMOS.	
I.	5.	254.
III.	12.	258.
V.	27.	253.
	OBAD.	
	17—21.	279.

Cap.	Vers.	Pag.
	MICHEÆ.	
II.	12. 13.	273.
	ZEPHAN.	
II.	9.	313.
	ZACHAR.	
IX.	9. 10.	276.
	MALACH.	
I.	11.	330.
II.	15.	81.
	MATTH.	
V.	27. 22.	84. 13.
XVI.	14.	12.
	LUC.	
X.	33.	264.
	JOHAN.	
IV.	9.	265.
VII.	22.	178.
	ACT.	
II.	5. 6.	286.
VII.	43.	253.
XIII.	18.	230.
XV.	10.	227.
	ROM.	
XI.	1. 2. 5. 7.	293.
	25.	323.
	I. COR.	
VI.	13—18.	81.
	GAL.	
III.	23.	227.
IV.	1. 2. 3.	226.
V.	1.	227.
	EPH.	
II.	14. 15.	227.
	APOC.	
IV.	6. 7. 8.	127. 133.
V.	8. 9. 10.	133.
XI.	5. 6.	351.

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM.

A.

AARONI ſoli ejuſque filiis competebat Sacerdotium. 109.

Abenephius quis? ipſius Teſtimonium de Thammuz. 53. 54. & de Theraphim. 57. Item de Hebræorum ritibus. 225, 226.

Abib primus anni ſacri menſis, quid denotaverit myſtice? 88.

Abominatio Ægyptiorum. 49, 50

Abraham non rediit in Syriam. 56. dicitur Ægyptios docuiſſe Arithmeticam & Aſtrologiam. 87. deſcendit in Ægyptum, cum multis, ut credibile eſt, Cananæis. 168. promptitudo ejus in filio offerendo non obſcuratur prævio apud Ægyptios exemplo. 181, 182. &c. Philonis Judæi de facinore illo ſententia. 182.

Abraham eſt Saturnus Sanchuniatoni. 183. Marſhami objectionibus reſpondetur. 184. Venerandus erat Cananæis atque Ægyptiis Regibus ac Sophis. 209, 210.

Adami animam in Davidem migraſſe, & inde migraturam in Meſſiam, Cabbaliſtarum opinio eſt. 12. Immortalitas animæ ei fuit nota. 142. ejus nomen in Aſia notum, ex Adana urbe colligit Voſſius.

Adonis idem quod Oſiris & Thammuz. cæremoniæ in ipſius cultu. 52. pro Sole etiam ſumebatur. 53.

Ægyptii & Hebræi moribus ſimillimi: illorum cum his, de fine Religionis convenientia. 4. diſcrepantia. 62, 63. de cultu numinis diſcrepantia. 15. 62, 63. & ſeq.

Ægyptii, ſecundum Apollinem, primi viam ad Felicitatem monſtrarunt. 4. eorum tamen de Beatitudine philoſophatio Moſe recentior. 62. Cultum extraneum deteſtati ſunt. Theologiam habuiſſe dicuntur non tam ineptam, quam prima fronte videtur: unius Dei poteſtatem in variis ſymbolis venerati ſunt. 5. Deos habuerunt geminos, Cœleſtes & Terreſtres. 64. primi dicuntur inventores eorum quæ ad Religionem pertinent. 39. talis erant genii ut aliarum gentium mores rituſque deſpicerent. *Ibid.* Hebræos odio & contemptui habuere. 41. Coluerunt bruta ante Iſraëlitarum Exodum. 49. Non fuere authores primi τῶν Teraphim. 56. & ſeq. Eorum Sacra, aliis deridiculo, ſero in Romam illata ſunt. 67. Theologia eorum prima, mere hiſtorica 69, 70. Quod in religione habuerunt boni, id illis fuit commune cum aliis Gentibus. 135. & ſeq. 152. & ſeq. In Sacrificiis minus fuere Hebræis ſimiles quam aliæ Gentes. 149. ſeq. Ab iis aliæ Gentes multa hauſerunt. 152. ea quæ in Religione laudabilia ſunt, antiquiora fuiſſe apud eos quam apud Hebræos, probari nequit. 153. & ſeq. Antiquiſſimæ eorum de rebus Hebraicis commentationes meræ ſunt næniæ, 165. ſeq. Eorum de Hebræis fabulæ unde ſint ortæ? 169. ſeq. Nihil apud eos de Hebræorum antiquitatibus intemeratum 171. Eorum conſuetudinibus Moſen ſtatuiſſe inimica, docet Manethos. 171. Multa iis ut inventoribus attribuuntur, quæ apud Hebræos antiquiora fuerunt. 177. Circumciſionem ab Hebræis accepere. 179. Res Hebræorum imitati ſunt ut pueri virorum 208. Magna proſequebantur veneratione quoſvis inclytos, vel ſapientia, vel præclaris erga ſe factis. 208. Hinc forte etiam Abrahamum, Joſephum, Moſen, &c. 209. & ſeq. Per quos multa ad eos pervenere Hebræorum ſcita. 208. 213. Inſigniter fuere incommunicabiles & inhoſpitales. 221.

Ænigmatica Ægyptiorum Theologia, quanti ſit æſtimanda? recentius commentum eſt. 69. Neque altius exſurgit, quam ad rerum naturalium elucidationem. 70. In qua etiam a Græcorum fabulis plurimum ſuperatur. 70, 71.

Ἀλήθεια Sacerdotum Ægyptiorum, quid? ejus a Thummim diſcrepantia. 203. & ſeq. Antiquitas ejus dubia. 206.

Alexandro M. tributa pendere Iſraëlitæ coacti ſunt. 300.

Alexandri Jannæi regnum Tyrannis, &c. 302.

Amenthes dicitur Ægyptis quod Græcis ᾅδης. 11. & Hebræis Scheol. 12.

Amyleta Ægyptiorum, originem dicuntur dediſſe frontalibus Hebræorum. 37. contrarium oſtenditur. 96. ſeq.

Anaxagoras cur Mens dictus ſit. 136.

Anaxandridis Satyra in Ægyptios. 40.

Angeli antiquitus Seraphim dicti: eorum reſpectu Imagunculæ Theraphim dicuntur vocatæ. 35. Per Cherubinos, & Animantia Johannis, ſignificabantur. 132. &c. eorum virtutes imitandæ. 134.

Animæ immortalitatem, & ſtatum poſt mortem, ſecundum Marſhamum, ſciverunt Ægyptii, ignorarunt Hebræorum multi. 10. 11. Illorum ea de re doctrina ad hos tranſiiſſe ab eodem contenditur. 12.

Animæ immortalitas non primum Ægyptiorum inventum 141. Articulus erat Fundamentalis apud Hebræos. 143. Adamo quoque cognita; inde ad populos fere omnes manavit. 142.

Animæ poſt mortem diverſus ſtatus, unde ſit apud Gentes cognitus? 143.

Animalia Ezechieli viſa, quænam fuerint? 125. & ſeq. Iis affinia ſunt quæ Johannes vidit. 127. Quæque a nonnullis, ſed perperam creduntur alludere ad Iſraëlitarum vexilla in deſerto. 127. Animalia Ezechielis & Johannis diſſimilia; cur, & quatenus? 129, 130. Illorum myſterium. 132, 133. Sicut & horum. 133.

Animalium mundorum & immundorum definitio, Ægypto non debetur. 150. ſeq. Fœminas animantium immolare, Ægyptiis nefas: Animalia tantum integra & eximia Deo offerenda. 151.

Anni menſiumque rationem primi inveniſſe dicuntur Thebani. 18. ſed falsò. 86. Anni duplex modus apud Ægyptios, Sacer & naturalis. 18. qui unica diei quadrante diſtinguebantur. 87.

Annus Hebræorum duplex: Civilis & Sacer. 18, 19. plurimum inter ſe differentes. 87. Sacri illius myſterium. 88. Annorum, Menſiumque ordinationem Hebræi Ægyptiis non debent. 86.

Anni duodecim menſium; & Menſes triginta dierum, in uſu fuere ante diluvium. 86.

Antiochi imperium &c. in Judæos. 300.

Antiquitatis Religionis Ægyptiacæ, teſtes vix idonei. 154. & ſeq.

Antonini exercitus precibus Chriſtianorum ſervatus. 336. id factum aliis cauſſis adſcribunt Gentiles. 338. Rei hujus imago in Foro Trajani. 339. a Barbaris tandem incenſa; & fulmine etiam tacta. 342. Res ipſa certiſſima eſt, atteſtante etiam Gentilium narratione. 340. qui tamen Jovi Pluvio eam impie adſcribunt. 341. Non deerant cauſſæ cur id Antoninus faceret. 360. Soli Jehovæ adſcribenda eſt. 342. Nonnulli id factum Magicis attribuunt artibus. 342, 343. ſed quam inepte, oſtenditur. 343. ſeqq. Victoria illa in Quados Antonini precibus & pietati male adſcribitur. 346. ſeq. quum ſolis Chriſtianorum militum precibus debeatur. 347.

Antonini Literæ ad Senatum de Victoria Chriſtianorum precibus parta 336. νοθείας convicta. 338, 339. fuiſſe tamen Epiſtolam ipſius quandam ejuſdem naturæ probatur. 357.

Antonini edictum, in gratiam Chriſtianorum. 337. rejicitur a quibuſdam. 337. ſeqq. Quod tamen de edicto illo Tertullianus prætendit, verum videtur. 357. Perſecutio Chriſtianorum, anno ipſius ſeptimo decimo. 357. Magorum odium. 345, 346.

Antonini edictum de iis qui ſuperſtitionem Judaicam ſequuntur, ad Chriſtianos pertinere Alciatus diſputat. 338. At perperam. 356. Edicti illius Auctor fuit Antoninus Caracalla, cum fratre Severo. ibid. Antonini illius mutabilis in Judæos animus. 357. & a Chriſtianorum ſanguine abhorrens. ibid.

Apis & Mneuis, boves ſacri a Memphitis & Heliopolitis culti. 49.

Apis & Oſiris idem erat numen, cujus Symbolum bos. 50, 51.

Apis & Serapis quid ſignificent? An Joſephus iis nominibus notatus? 244, 245. Apis eſt Moſes, Huetio. 245.

Apollinis Oraculum de Via Felicitatis, ab Ægyptiis primum monſtrata. 61. a Marſhamo imprudenter, apud Chriſtianos, laudatur. 160. Hebræis favet pluſ-

pluſquam Ægyptiis. 161. 176.
Apollonii martyrium, & ſervi eum accuſantis crurifragium. 339.
Apologia funebris Ægyptiorum. 14.
Ἀποπομπαῖος Hircus, quare ſic dictus ? 94.
Aqua in luſtrationibus adhibita. 147.
Archangelus, quis? an plures dentur? 131. ſeq.
Ariſtinus primus δευτεροπότμων. 148.
Ariſtobuli regnum parum felix.
Ariſtoteles qualis tandem evaſerit ſecundum Judæos ? Multa a Judæo didicit. 218.
Aſmonæis Fratribus de regno contendentibus, Pompejus ſe pro Arbitro, & propemodum pro Domino gerit. 301.
Aſpergilli ex cedro, hyſſopo & coccino, myſtica ſignificatio. 93.
Aſpergillum Romanorum ex Lauro, aut Oliva. 147, 148.
Aſperſio Romanorum trina.
Aſſyrii nihil minus credebant quam Ægyptios fuiſſe mortalium primos. 175. Eorum inſtituta, Moſaicis quam Ægyptiis ſimiliora. 176.
Aſtrologiam Ægyptios ab Abrahamo didiciſſe fertur. 87.
Auctoritas Recentiorum exigua in rebus antiquiſſimis. 233. Auctoritatibus, quas pro ſe Spencerus citat, reſpondetur. 232. 236.
Averrunci Dii apud Gentes. 28.
Auguſtini Teſtimonium de Philoſophia Ægyptiorum. 62.
Azazel quid ſignificet & qualis ſit vox ? 28. Non notat Typhonem, aut Numen aliquod averruncum. 94.

B.

BAALPEOR, *Baalim*, *Baalzebub*, ab Hebræis colebantur, vicinorum æmulis. 54, 55.
Bætilia & Bætili, quænam fuerint? 115. & ſeq.
Balduini obſervatio de Ulpiani infenſo adverſus Chriſtianos animo. 446.
Baptiſmus tam Iſraelitarum quam Proſelytorum, an ex Ægyptiorum exemplo ? 24. Contrarium oſtenditur. 147.
Baptiſmus in luſtrationibus a gentibus fere omnibus, præſertim Græcis, adhibitus. 147, 148. a Perſis, (quibus primus fuit ritus ex octoginta in ſacris Mithræ) & a Romanis. 148. Item ab Indis. &c. 149.
Bethele erectus lapis in Idololatriam gentibus ceſſit. 115.
Blaſphemia apud Ægyptios prohibita. 15. Ea abſtinendum eſſe natura notum gentibus etiam aliis. Platonis & Socratis Teſtimonia. 144.
Bocharti explicatio fabulæ de Oſiride & Typhone. 172. & ſeq. Anteponenda frigidis aliorum commentationibus. 174.
Bos auratus in Oſiridis cultu oſtendi ſolitus. 50.
Bullæ Sacerdotum Ægypt. diſcrepantia a Thummim. 203. Antiquitas incerta. 206.

C.

CADMUS non Ægyptius, ſed Phœnix. 219.
Cærimoniæ veteres non reſtituentur Iſraëlitis converſis. 325. Vide Ritus.
Campanulæ Sacerdotis ſummi ex cultus Ægyptiaci pompa, ſecundum Spencerum. 23.
Canaan terræ poſſeſſio æterna promiſſa. 294. & ſeq.
Cananæi, qui cum Abrahamo deſcenderant, Ægytum forte poſtmodum vexarunt. 168.
Cappelli diſcurſus de Ægyptiaca diſciplina, a Diodoro nimium laudata. 76, 77.
Captivitas Judæ Iſraëlitis deportatis profuit. 267.
Caſſii ſeveritas in Judæos. 301.
Chæremonis ætas, inſcitia & mala fides. 155.
Chaldæis ſua adſcribit Orpheus. 139.
Chami progenies inſerviit derivandis peregrinis ſacris ad Hebræos. 42.
Cherubini, collati cum Hemptæ ſtipatoribus. 36, 37. Parum aut nihil habent commune. 122. erant typi hieroglyphici, non imagines prohibitæ. 103. Eos non repræſentavit ſculptile & fuſile Michæ. 108, 109. De eorum forma pauca certo definiri poſſunt. 122. Ea non exprimitur. Gen. III. Ubi prima eorum ſit mentio. 122. Diverſum habuere ſitum in Tabernaculo & in Templo Salomonis 123. ſeq. In Ezechielis templo, Ezechieli viſi, quales fuerint ? 124. ſeq. Ab hiſce ad Cherubinos Moſis non valet conſequentia. 125. Facies Cherubi erat facies bovis. 126. Cherubinorum deſcriptio. 126. Ezechielis Cherubinis affinia ſunt Animalia Johannis. 127. Hæc illis, quatenus & cur diſſimilia. 128. ſeq. 130.
Cherubinorum in Propitiatorio myſterium. 131.

131. Animantium quoque Ezechielis myſterium. 131.

Choris & commeſſationibus, die qui vitulo ſacer erat, Iſraëlitæ Ægyptios ſunt æmulati. 51, 52.

Chriſtianorum militum precibus adſcribenda Antonini in Quados victoria. 347. Chriſtianos circa illa tempora ſæpius militaſſe conſtat. 347, 348. Non tamen idem de Militia Chriſtiani veteres ſenſerunt. 348, 349.

Chriſtianos quas ob cauſſas Gentes purſecuti ſint? 357. & ſeq.

Chryſoſtomi diſcurſus de Templo Judaico. 20. Refutatur. 194. Ejuſdem diſcurſus de omnibus cærimoniis. 45. 46. Auctoritas ejus refellitur. 232. ſeq.

Cippus Bethele a Jacobo erectus legitimus, vicinis offendiculum. 115. Cippis religioſis poſtmodum interdixit Deus; interdicto non temporario 116. Inſana circa illos Gentilium ſuperſtitio. 116.

Circumciſio apud Ægyptios & Hebræos. 21. ejus origo ab Ægyptiis. 23, 24. negatur. 177. & ſeqq. Vera ejus origo & finis. 147. ſeq. Genuina illius inſtitutio. 178. & verus proceſſus. 180. Pierii de ea diſcurſus. 180. Item Origenis adverſus Celſum. 235. Non circumciſorum fuga utrique Genti communis. 24.

Circumciſio cordis, promiſſa Deut. xxx. ſtante ſecundo templo univerſitati populi Iſraëlitici data non eſt. 299.

Circumciſio ſpiritualis. 329.

Cnephi ovum ore effundentis emblemate, Rationem mundi effectricem adumbrabant Ægyptii. 9. Vide Creatio.

Colchi a principio Circumciſionem non habuere. 179.

Columna Marci in Foro Trajano. 338.

Comas alere in Nazareatu, unde profluxerit? 232.

Concubitus illicitus apud Hebræos & Ægyptios; de eo inter illos convenientia & diſcrepantia. 16. Hebræorum leges, hac de re Ægyptiacis conſuetudinibus adverſiſſimæ. 76.

Craſſi Sacrilegium, Hieroſolymis patratum. 301.

Creatio Mundi Ægyptiis cognita. 9. de ea nihil ſcivere Ægyptii, quod non & aliæ gentes ex iiſdem hauſere fontibus. 135. Præſertim Græci. 136. ſeq. Qui de Creationis etiam ordine multa dixerunt, Moſaicis affinia. 138. ſeq. Talia, unde ſint hauſta? 136, 137.

Cultus extraneus, Ægyptiis ſimul ac Hebræis execrabilis. 5, 64.

Cultus numinis Ægyptiis & Hebræis valde diverſus. 15. Cultum, non privatum ſolum, ſed & publicum, natura docet. 146.

Cultus Brutorum & quidem Boum Ægyptiis antiquus. 49.

Cuthai. vid. *Samaritani.*

Cyclus dierum ſeptenarius, an ex Ægyptiaca antiquitate depromtus? 19, 20. contrarium oſtenditur. 191. & ſeq. Adamo coævus eſt. 191.

Cyrilli Alexandrini teſtimonium de ritibus Judaicis. 45.

D.

DANIELIS, & Nehemiæ &c. authoritas, multum ſplendoris Judaicæ religioni addidit. 212.

Danitis fuere exitiales Dii Michæ erepti: eorum Tranſmigratio. 110. & ſeq.

Darii honos apud Ægyptios. 208.

Dea Syria, apud Lucianum. 175. & ſeq.

Decalogo undecimum præceptum addidere Samaritæ. 263. Quando id factum ſit, incertum. 263.

Delubra Ægyptiorum vetuſtiſſima: eorum apparatus & ſtructura 20. de eo diſputatur. 193. & ſeq. vide *Templum.*

Deportatio populorum veteribus in uſu. 266.

Deucalionis fabula, ex Noachi Hiſtoria eſt. 174. ſeq.

Dei unius poteſtatem, in variis Symbolis, venerati dicuntur Ægyptii. 5. a quibus tamen eſt Deorum diſtinctio in bonos & malos. 28. Quique Deos habuerunt geminos ſicut Gentiles reliqui. 63. Sed ultra Hiſtoricos, non alios quam Naturales, Solem, Lunam &c. 70.

Deorum ſibi a Typhone metuentium fuga. 174.

Deum Græci, non minus ac Ægyptii vocarunt Mentem & Sermonem. 136, 137. Et nutu ſuo omnia feciſſe docuerunt. 137. ſq.

Dii Medioxumi apud Romanos, alii ſunt atque *μεσῖται* Græcorum. 63.

Deorum Gentilium quanta ſit vetuſtas: ex Arnobii,

Arnobii, Schotani & Petavii calculo. 185, 186.

Deus non indiget, nec utitur politicorum hominum vaframentis. 223. Sed pro omni ſtatutorum ratione ſuam obtendit voluntatem. 224. Noluit a Judæis coli, quemadmodum Ægyptii aliique ſuos colebant Deos. 223, 224.

Diabolus res ſacrorum divinorum æmulans. 149.

Dies feſti Ægyptiorum vetuſtiores dicuntur Hebraicis. 19. A religione ſejungi nequeunt. 145.

Dierum apud Romanos diſtinctio. Feſtorum religioſa obſervatio apud Gentes. 145, 146. Dierum denominatio a ſeptem Planetis, Ægyptiorum fortaſſe inventum. 191. 192. Vide *Feſta* & *Feriæ*.

Dio Caſſius, quis? & quando vixerit? 154.

Diodori Siculi ætas. Is antiquitati Ægyptiorum parum favet. 155. Nimius eſt in Ægyptiacæ diſciplinæ laudibus. 77.

Diſciplina Ægyptiorum a Diodoro nimium laudata. 77.

Diſcrimen pecudum & ſexus in ſacrificiis, unde? 26. 149, 150.

Divinationi inſervierunt Teraphim. 99, 100.

Dolus malus, apud Ægyptios & Hebræos debitas dabat pœnas. 16.

E.

ECCLESIASTICI quidam ſcriptores plus dixerunt, quam Marſhamus & Spencerus vellent. 232.

Edictum Antonini 336. ſeq. vide *Antonini*.

Elementis mundi Iſraëlitæ erant in ſervitudinem redacti. 226.

Eleuſinia ſacra. 147.

Ephod Vulgare & Pontificium. 31. 113.

Ephod Gideonis quo conſilio factum, ſecundum Spencerum? 34. At cauſſæ hujus non favet. 120.

Everſio regni Decem Tribuum per Aſſyrios: primus ejus gradus. 250. Secundus & tertius gradus. 252. Prædictiones variæ de ſingulis. 251. & ſeq.

Eximii in ſacrificiis vocabulum, ſacerdotale nomen eſt. 150.

Expiationis anniverſariæ cærimoniæ male derivantur ex Sacris Ægyptiorum averruncis. 94. & ſeq.

Ezræ Apocryphi narratio, de itinere X Tribuum, refutatur. 267. & ſeq.

F.

FELICITATIS viam Ægyptii primi monſtraſſe dicuntur. 4. ſed perperam. 62.

Feriarum genera apud Romanos. 146. Vide *Feſta*.

Feſta Ægyptiorum an vetuſtiora Hebraicis? 19. 183. Illa fuere retrograda. 18. 87. Hæc certis tempeſtatibus alligata. 87.

Feſtorum & Feriarum cum religione nexus. 145. & religioſa obſervatio. 146. Specialia Feſta, aut ſibi quæque Gens formavit, aut a Vicinis ſumpſit. 147.

Filium Dei Triſmegiſtus Patri dixit conſubſtantialem, per quem Pater mundum condidit. 7. De eo diſputatur. 73. & ſeq.

Fœdus Abrahamicum. 292. & ſeq. Ejus promiſſio gemina. 293. & Firmitas. 295. Fœdus illud Ezech. XLIV. 9. non eſt fœdus Hieroſolymæ typicum. 329. ſeq.

Fratrum cum ſororibus matrimonia, Ægyptiis licita. 77. contra jus naturæ. 78. vide *Leviri*.

Frontalia Hebræorum ex Ægyptiorum Amyletis. 37. cujus contrarium evincitur. 97. & ſeq.

Fulminatrix legio unde ſic dicta? 336. 354. Duodecima legio ſub Auguſto apud Romanos Fulminea olim dicta. 338. Item aliæ: idque unde factum ſit? 355.

Funebris Ægyptiorum Apologia. 14.

Funera Ægyptiaca. 11, 12. 14.

Furum Princeps, ſodalitium, privilegia, apud Ægyptios. 85.

Furtum Ægyptiis prohibitum, ac Hebræis. 16. Illis quandantenus licitum, authoritate Legis perquam ſingularis. 85.

G.

GADARENSIUM urbs a tito capta, everſa. 288.

Galilæa a Tito debellata. ibid.

Gauri qui ſint? eorum Luſtrationes. 92.

Gazenzium Chriſtianorum preces efficaces. 353.

Gehenna. De ea Petiti erudita Obſervatio. 13.

Genealogiæ deportatorum Tribuum plurimum deſideratæ. 275.

Gentium ruditati conſultum eſſe dicitur tranſcriptione rituum veterum in legem Dei 45. ſed perperam: ut oſtenditur. & ſeq. Gentium ſuperſtitio circa ſtatuas. 117. 118.

Geſſenis anguſtiis incluſi Iſraëlitæ, ſecundum Manethonem. 169.

Gideonis Ephod quale fuerit Spencero? 34. Gideonis mentio a Sanchuniatone facta. 163.

Gladii ſeſe vibrantis flamma. Gen. 111. quidnam fuerit? 122.

Gnoſticorum ſcelera Chriſtianis imputata, ſævitiæ in Chriſtianos cauſſa. 359.

Græci juſſerunt patriam tueri Religionem. 64. Baptiſmum in Luſtrationibus adhibuerunt in ſacris Eleuſiniis & in δευτεροπότμοις. 148, 149. multa ab Hebræis didicerunt. 214. & ſeq. Quorundam, ſc. Megaſthenis, Clearchi &c. de Judæis teſtimonia. 215.

Græcorum incuria ante Captivitatem Babylonicam, pro Marshamo nihil facit. 219. Unde factum ſit quod Ægyptiis liberaliter nimis multa attribuerint? 231, 232.

Grotii diſcurſus de ſcortatione. 85. de Manethone &c. 169. De Judæorum ritibus; nobis non adverſus. 236. Audacia in textu Jeſ. VII. 8. emendando. 254.

H.

HARSARET, quo deportati Iſralitæ dicuntur profecti. 267.

Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſit Marsham & Spencerus. 1. 2.

Hebræi moribus ſimillimi Ægyptiis 4. ea in quibus conſenſus eſt, ab Ægyptiis dicuntur accepiſſe; non contra. 39. & ſeq. ſed falſo 153. & ſeq. In aliorum mores, ſacros præſertim, facile ſe induerunt. 41. 54. ſacra ſua cum aliis communicare, nec voluiſſe dicuntur, nec potuiſſe. 42, 43. quod falſum eſſe oſtenditur. 212. & ſeq. 221. Aliorum populorum judicio admodum dicuntur contemptibiles. 43. Quod non univerſaliter verum eſſe docetur. 212. & ſeq. Ægyptiorum Idololatriam æmulati ſunt. 48. id illis exprobratur. 51. Non fatentur ſe ab Ægyptiis Circumciſionem accepiſſe. 179. Eorum antiquitates ex Luciano confirmatæ. 175. & ſeq. Inter Philoſophos præſtantiſſimos numerati ſunt. 215. Eorum Reſpublica, apud ſcriptores etiam Græcos antiquiſſima. 180.

Hecatæus quis? ejus de Judæis ſententia. 218.

Hemptæi numinis ſtipatores, cum Cherubinis collati. 36, 37. nihil aut parum habent commune. 122.

Herodes regnum tyrannice exercuit. 301.

Herodoti ætas & errores 156. 157. Tria, quod ad Circumciſionem, mendacia. 179, 180.

Hieroglyphicum Trinitatis ſymbolum. 8. 75.

Hieroglyphica Ægyptiorum ſapientia; quanti? 69. & ſeq. Infra Græcanicarum fabularum ſolertiam ſubſidet. 70.

Hieroſolymæ ædificatio, ſecundum Manethonem. 166. Reædificatio, diſtincta ab ea quæ per Zorobabelem & Nehemiam facta eſt. 310.

Hircani & Ariſtobuli diſſidium. Illius regnum precarium. 301.

Hirci emiſſarii ritui pleraque in Ægyptiorum ſacris dicuntur ſimilia. 28. Hircus ille quare ſit dictus ἀποπομπαῖος. 94. Diabolo ſacer non fuit, ſed Domino. 95. Illius inſtituti ratio ex intimis Chriſtianiſmi penetralibus petenda eſt. Ibid. Non fuit præcipitatus de rupe. Ibid.

Hiskiæ Paſcha & Reformatio, concurrentibus ex X Tribubus, præceſſit deportationem Iſraëlis ultimam. Grotio reſpondetur. 256.

Homicidium Ægyptiis capitale, ſicut & Hebræis. 15.

Hominem ad Dei exemplar formatum eſſe, ex Pythagoræ diſciplina, Euryſus tradit. 10. Ejus corpus e terra conditum, animam a Deo infuſam eſſe, præter Ægyptios multi docuere. 140, 141. In anima ejus ſimilitudinem Dei conſtitiſſe, ex Moſe potius quam Ægyptiis, didicit Plato. 141, 142.

Hominum immolatio Deo ingrata. 181, 182. ex oblatione Iſaaci videtur orta. 184. ſeq.

Huetius convenientiam Moſis & Mercurii prolixe executus. 152, 153. In Apide quoque & Serapide Moſen invenit 245.

Hycſos, apud Manethonem, quinam fuerint. 165. & ſeq. Si vox illa Paſtores captivos notet, optime Iſraëlitis convenit. 169.

Hyſſopi uſus an ex Ægypto? 27. Eo aliter Ægyptii, aliter uſi ſunt Hebræi. 93. Ejus in aſperſione myſterium. Ibid.

I.

JACOBUS minime favebat τοῖς Teraphim. 105. Cippum Bethele legitime erexit,

erexit, ad memoriam, non ad cultum. 115.
Jacobus Niſibis Epiſcopus, miraculis clarus. 353.
Jannes & Jambres, duces multitudinis mixtæ quæ cum Iſraëlitis aſcenderat. 174.
Idæa Mater Peſſinunte Romam advecta. 117.
Idololatriæ prætextus, Ægypti Idolis deditæ felicitas. 42. Ægyptiorum Idololatriam Judæi imitati. 48.
Idolorum ablatio, certo aſpectu, malis annumerari poteſt. 119.
Idumæi alias Phœnices dicebantur. 179, 180.
Jehu pœnas dedit pro ſaguine Iizreelis. 250.
Jephtæ Hiſtoriam ex Abrahamica ampliarunt Gentiles. 185.
Jeroboami cum decem tribubus ſeceſſio: a Deo prædicta. 240, 241. Is variis motus rationibus, ut Regnum ſibi firmaret, ſuos prohibuit, ne communia cum Judæis in eodem Templo haberent ſacra. 242. ſeq. Non totam religionis faciem immutavit: Duntaxat locum, ritusque colendi. 242. & ſeq. Item Miniſtros. 243. 246. & Tempus. Ibid. omnia fœde & infeliciter. 247. & ſeq.
Jerombalus apud Sanchuniatonem eſt Gideon. 163, 164.
Imagines animalium coluerunt Ægyptii. 50.
Imaginibus omnibus in re Religionis interdixit Deus. 103.
Immortalitas animæ an Ægyptiis magis quam Hebræorum multis fuerit cognita. 10, 11. 143.
Imprecatio Ægyptiorum in caput victimæ. 28. Ritus fuit omnibus fere Gentibus communis. 96.
Ineptiæ dicuntur *tolerabiles* quidam ex Hebræorum ritibus a Deo dati. 2. 223. At perperam. 224.
Infantes exponere Hebræis & Ægyptiis nefas. 15. ſeq.
Initiatio quibus conſtiterit cærimoniis apud Ægyptios & Hebræos? 24. & ſeq.
Intercalationis hoſtes Ægyptii Sacerdotes. 18. Hebræi ſtudioſiſſimi. 87.
Jojadæ filius, quem fugavit Nehemias, quis? 259.
Joſephus Ægyptiis venerabilis. 265. ei dicata Bovis figura. 243, 244.
Jotapata a Tito obſeſſa, capta. 288.
Iphigeniæ fabula apud Gentiles, ex Abrahami hiſtoria exparte mutuata. 185.
Iſaacum vere mactatum credi voluit Diabolus, & credidiſſe videntur Gentiles. 184, 185.
Iſis, *Oſiris* &c. mortales fuere quondam. 69.
Iſidis ſacra quam ſtolida? 70.
Iſraëlitæ pii, etiam poſt defectionem, ad feſta ſolemnia Hieroſolymam adſcenderunt. 249.
Iſraëlitæ nonnulli in terra relicti ab Aſſyriis. 258. eorum inſcitia, & impietas. 259.
Iſraëlitarum deportatorum a Salmanaſſare ſtatus. 266. Sedes in Aſſyria & Media, impietas. 266. Iis profuit Judæ captivitas. 266.
Iſraëlitæ reduces petiere ſuas quiſque poſſeſſiones. 275. Coaluerunt in unam Remp. & nomen cum Juda. 275. Eorum incrementum. 277. & ſeq. Diſperſio & confuſio. 288, 289.
Iſraëlis totius exſpectanda converſio. 292. & ſeq. Gemina exſpectanda reſtitutio. 297. & ſeq. Eorum res, poſt captivitatem Babylonicam, nunquam tam amplæ ac tempore Davidis ac Salomonis. 300. De Iſraëlis Reſtitutione Teſtimonium primum. Gen. XVII. 293. Secundum. Levit. XXVI. 295. Tertium. Deut. XXX. 297. Quartum. Jeſ. XI. 11. 304. Quintum. Hoſ. III. 3. 306. Sextum. Jer. XXXI. 1. 308. Septimum. Ezech. XVI. 53. 312. Octavum. Ezech. XX. 40. &c. 315. Nonum. Ezech. XXXVI. 318. Decimum. Ezech. XXXVII. 320. Curioſitas circa Iſraëlitarum hanc converſionem cohibenda eſt. 323. Reſtitutio Iſraëlis non præjudicat ſpiritualitati, univerſalitati aut libertati Regni Chriſti. 324. nec infert priſcam Iſraëliticæ Reipublicæ formam. 325.
Vide. *Hebræi.*
Judæ & Thamaris hiſtoriæ perperam a Maimonide expoſita. 80. Argumenta ſuppeditat adverſus ſcortationem ut eo jam tempore illicitam. 83.
Judæorum nomen poſt captivitatem Babylonicam non Tribum, ſed populum, vel etiam Religionem notat. 286. Eorum res proſperæ Alexandri Jannæi temporibus. 303. multis etiam calamitatibus fœdatæ. 303.
Vide *Hebræi.*

Juriſjurandi apud Gentes Religio. 145.

Jus naturæ prohibet matrimonia fratrum cum ſororibus. 78. Non obſtat quod Abraham duxerit Saram. Ibid.

K.

KΑθάρματα Græcorum & Maſſilienſium. 96.

Kira (Amoſ. 1.) quænam fuerit? 254.

Kircheri ſententia de Triſmegiſto, ejuſque libro & doctrina. 6. & ſeq. 72. Item de origine τῶν Teraphim; eaque refutata. 58. & ſeq.

Knephi, monſtroſi ſerpentis, ſymbolica explicatio. 5. 71.

L.

LABANIS *Teraphim*, quo animo a Rachele ſurrepta. 34. 104. 105. Is ſuperſtitionem Teraphim ab Abrahami vernaculis non didicit. 56.

Lactantii manifeſtus error de Peregrinatione Pythagoræ & Platonis. 218, 219.

Lapides Divi ſeu *Vivi* a Gentibus adorati. 117.

Lavatio quotidiana Sacerdotum apud Ægyptios & Hebræos. 21.

Legio Melitena ſeu *Fulminatrix*. 335, 336. An fuerit ulla Legio ſolis aut pleriſque Chriſtianis conſtans? 349.

Legio Thebæa martyrium paſſa. 349. ſeq.

Legiones variæ *fulminatrices* dictæ. unde? 338. 354, 355.

Lepra Ægyptiis peculiare malum unde? 170.

Leviri jus apud Hebræos, & Ægyptios. 16. ex Ægypto natum non eſt. 188. Ejus prima mentio in Hiſtoria Onani, quo tamen antiquius extitit. Ejus origo. 189. & ſeq. Zenonis Auguſti Lex, ab hoc prorſus aliena. Marſhamo nequaquam favet. 189. ſeq.

Levita Michæ Sacerdos, dein Danitarum, quis fuerit, cujuſque indolis. 109. & ſeq.

Levitæ non neceſſario membra Synedrii. 204.

Lex de furto perquam ſingularis apud Ægyptios. 86.

Leges Moſis conſuetudinibus Ægyptiorum inimicæ 171. Legum in Sinai datarum fama apud Gentes. 211.

Lex Dei in pleriſque oppoſita Ægyptiorum inſtitutis, & Zabiorum &c. 224. A Samaritis corrupta. 261.

Legis cærimonialis fines 226. & ſeq. Ea cur dicta ſit paries intergerinus & inimicitiæ. 227.

Lichtfooti obſervatio de reditu Decem Tribuum. 271. De Iſraëlitarum diviſione. 287.

Loca cultus commodiſſima Jeroboam ſelegit. 242. Vide *Templa*.

Λόγον vocabant conditorem Mundi, una cum Ægyptiis Græci. 136, 137.

Lotiones poculorum. 25.

Lucernarum accenſio in Sacris ab Ægyptiis orta dicitur. 38. De vero ejus ortu diſquiritur. 151.

Lucernarum Feſtum originem forte debet iis quæ Moſis tempore in Ægypto acta ſunt. 151, 152.

Luciani ætas, & teſtimonium de Ægyptiis. 154. Ejus hiſtoria de Dea Syria, Hebræorum potius quam Ægyptiorum antiquitates firmat. 175. & ſeq.

M.

MAGIÆ inſerviebant Teraphim artibus magicis fabricata. 100. Ea, ipſis Gentilibus, vana & impotens. 343. Bellorum ac Imperiorum fortunas moderari nunquam potuit. 344. Ejus vis qualiſcunque Chriſtianiſmo imminuta. Ibid.

Maimonidis diſcurſus de ritibus externis Iſraëli permiſſis. 44, 45. De Theraphim. 57. Ejus commentarius in Hiſtoriam de Juda & Thamare. 80, 81. ſeq. & Teſtimonium de Ritibus Judæorum. 225. Spenceri ex eo Objectioni reſpondetur. 233. A nobis potius quam a Spencero ſtat. 234.

Manaſſes caput ſectæ Samaritanorum. 260.

Manethonis ætas, patria, functio, mendacia. 156, 157. Ejus de Hebræorum introitu, & exitu ex Ægypto ſtolidæ ineptiæ. 165. & ſeq. Item receſſus a veritate Moſaica. 169. Occaſio illius quam ſcripſit Hiſtoriæ. 156, 157.

Mare cur execrentur Ægyptii & ſalem apponi vetent. 173.

Marſhami Canon Chronicus laudatur, culpatur. 1. Is Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſit. 1. Ejus opinio de ſerpente Æneo Moſis. 38, 39. 89. In citationibus non ſemper æque candidus. 156. Ei adverſantur quos adducit teſtes. 160. & ſeq. Abutitur Philonis Judæi nomine. 182.

Matrimonia fratrum cum ſororibus Ægyptiis licita. 77. contra jus naturæ. 78. Non

obtat

obſtat quod Abraham duxerit Saram. 79. Moratioribus Gentibus illicita. 80.
Matrimonia cum Barbaris inita a reſiduis X Tribuum. 259. Mixtura ita ut fit, Religionis conſecuta eſt. 260.
Mattſeba מצבה quid ſignificet? 114, 115. & ſeq. Gentilium ſuperſtitio circa ejuſmodi ſtatuas, etiam ſub noviſſima Regni Judaici tempora. 117, 118. Judæi ſub idem tempus eas deteſtabantur. 118. Mattſeba. Jeſ. XIX. pro memoriali ponitur. 118. ſeq.
Maximi Tyrii diſcurſus elegans de ſummi Numinis imperio ac nutu. 137.
Menaſſe Ben Iſraël Libellus futilis, *Spes Iſraëlis* dictus. 290.
Mendeſii Hirco ſuo mulieres ſubſternere ſoliti. 68.
Mens dictus eſt Deus, Græcis pariter ac Ægyptiis. 136.
Menſes. Vide *Anni.*
Mercurius primus, qui & Hermes dicitur, nullos libros ſcripſit: ſecundus Moſe recentior, nec Author librorum qui Triſmegiſti dicuntur. 73. Libri Mercuriales genuini dudum perierunt. 74. Hermetici illi qui dicuntur libri, ſpurii ſunt. 75. Mercurius, ſeu Hermes, quis fuerit? fortè Moſes vel Moſe recentior. 162. ejus cum Moſe convenientia. 162. Multa illi adſcripta ſunt a ſubdolis hominibus. 163. Vide *Triſmegiſtus.*
Metempſychoſin tenuerunt Ægyptii. 11. De eadem Ægyptiis ſimilia nugantur Hebræi. 12.
Michæ Ephraimitæ factum, a Spencero explicatum, laudatum. 32. & ſeq. improbatur, ex origine, & tempore. 106. Ex re ipſa. 107. 108. Ex loco. 108. ſeq. Ex Miniſtris denique quos adhibuit, & turpi triſtique ſequela. 109, 110.
Micylli annotatio ad Hiſtoriolam de Dea Syria. 176.
Militiæ addicti plurimi Chriſtiani, Imperatoribus etiam nondum Chriſtianis. 248.
Militum Sebaſtæ in Armenia martyrium paſſorum hiſtoria. 352. ſeq.
Miracula Chriſti, Apoſtolorum; aliorum etiam fidelium quæ ſeculis aliquot viguerunt. 334. & ſeq.
Mithræ Sacra in multis affinia Chriſtianis. 148.
Moabitæ & *Idumæi* Judæorum ritus ſuſcipere coacti. 304.
Moralis vitæ ſymbolum, ex Ægyptiorum Apologia funebri. 14.
Mores quos Deus tuliſſe dicitur. Act. XIII. conſuetudines fuiſſe extra culpam poſitas. 44. improbatur. 231.
Mores quidam veteres in cultum & legem Dei tranſcripti dicuntur, in gratiam tum Judæorum, tum Gentilium. 43. & ſeq. ſed perperam id aſſeritur. 223. & ſeq.
Moſes, Muſæus dictus & Orphæi præceptor. 139. Ejus vetuſtas. 158. ſeq. An fuerit Mercurius. 162, 163. fuit Ægyptiis Typho. 172. & ſeq. Rufus erat. 173. Ejus apud Ægyptios honor quantus, & unde? 210, 211.
Mundities Sacerdotum. 21.
Mundum a Deo ortum omnes pene Gentes agnoſcunt. 135, 136. Vide *Creatio.*
Mundarum & immundarum animantium anxia diſcriminatio. 27. Antiquior diluvio; non debetur Ægypto. 149. ſeq.

N.

NAZIREATUS *origo.* 232, 233.
Neroni ſaxum inſcriptum Romæ. 338.
Nicolai Abrami obſervationes de fabulis Ægyptiorum circa Hebræos. 169. ſeq.
Niſibis Obſidio miraculo ſoluta. 453.
Noach idem qui Deucalion. 175.
Noachidarum præcepta quænam fuerint? 14. Qui conſenſerint cum Ægyptiorum præceptis. 15--17.
Nobiles putant Hebræi Iſraëlitas omnes; ſicut & Ægyptii ſuos. 13.
Numen ſummum Ægyptii ita non agnoſcunt ut Hebræi. 63.
Nutu Deum omnia feciſſe docebant Græci. 137.

O.

ODIUM Ægyptiorum in Hebræos. 40.
Onanus primus quem Fratriam duxiſſe Scriptura narrat. 188. Junii in factum iſtud commentatio. 190. Item & Riveti. 190, 191.
Opifex Mundi quis fuerit Ægyptiis, Græcis, aliiſque. 135. & ſeq.
Origenes nobis potius quam a Spencero ſtat. 235.
Oraculum Apollinis. 4. 62. Vide *Apollinis.*

Oracula per Urim certiora loquacitate Teraphim. 102.
Ordo & ſucceſſio Sacerdotum Ægyptiorum & Hebræorum. 21, 22.
Ornatus ſymbolicus ſummi ſacerdotis apud Ægyptios & Hebræos ſimilis. 21, 22.
Orpheus ſua a Chaldæis habuit. 139.
Oſiridis luctus. Oſiris & Apis idem Numen, cujus ſymbolum Bos. 50, 51.
Oſiris, *Iſis* &c. homines fuere bene de Rep. meriti. 69.
Oſiris per Tanaiticum Nili oſtium Biblum delatus fingitur, quare? 172. Eum diſcerpſit Typhon, in quatuordecim partes: hoc Moſi applicatur. 173.
Ovum Mundi ſymbolum. 9.

P.

PARIES *intergerinus* (Eph. II.) reſpicere videtur duplex Templi ſeptum. 227.
Parthicum Bellum. 357.
Paſtores extranei qui *Hycſos* dicebantur Hebræi fuerunt. 166. & ſeq.
Pentateuchus Samaritanus non magni æſtimandus. 264
Perjurium Ægyptiis capitale. 15. Aliis etiam exitiale habitum. 145.
Perſecutio Chriſtianorum ſub Antonino, quando & unde orta ſit? 357. 358. Sævitiæ adverſus Chriſtianos cauſſæ. 359.
Perſonæ ſacræ. 20, 21.
Pharaonis & Ægypti propter Saram calamitas. 168.
Philo Judæus Marshami ſententiæ, de Oblatione Iſaaci, non favet. 182.
Philoſophia Peripatetica partim ex Moſe & Prophetis. 215.
Phœnices ſeu Idumæi Circumciſionem ab Ægyptiis non accepere. 179. ſeq.
Phylacteria Iſraëlitarum, quænam, & unde? 37. Moſe longe recentiora. 98.
Pierii diſcurſus de Circumciſione. 180.
Pietas Ægyptiorum erga parentes tam vivos quam mortuos. 17.
Plato ex Hebræis fontibus multa hauſit. 215. 217. Ejus ætas. 216.
Plutarchus laudat religioſa Ægyptiorum ſcita. 5. Et adverſatur Gentium fere omnium præjudicium. 65-67. Ipſe fatetur Ægyptios Religionem ſuam ridiculam feciſſe. 67. Non ex vero, ſed ex ſuo genio repræſentat Ægyptios. 71. Ejus ætas. 155.
Pluviæ quæ amicos reficiant, quæve Hoſtes perimant, a ſolo Jehova. 341, 342.
Poculorum lotiones Hebræis in uſu & Ægyptiis. 25.
Porphyrii illatio ex Apollinis Oraculo. 160. ſeq.
Porphyrius Gazenſium Epiſcopus. 353.
Prædictioni commentitiæ reſpondere poterit eventus. 112
Præfecturæ juridicæ, antiquiores apud Ægyptios quam Hebræos. 17.
Prætextus, *Idololatriæ*, *Ægyptiacæ* recipiendæ, magna Ægypti felicitas. 42.
Precum vis, in excitandis pluviis. 346. & ſeq. Preces Chriſtianorum pro Imperatoribus &c. 350. Cultus ille Deo gratus, & potens admodum. 351.
Precantur omnia fauſta Hebræi pro defunctis, ſicut & Ægyptii. 13.
Proceſſio ſacra Sacerdotum apud Ægyptios 16.
Proſelytorum initiatio apud Hebræos. 24. Iis etiam interdictum Idololatrarum ritus æmulari, etſi abeſſet Idoli cultus. 226.
Proſelytiſmus Moabytarum & Idumæorum, Judæis peſtiferus. 304.
Ptolomæi Lathuri crudelitas in Judæos. 301.
Pul Aſſyriorum Rex, qui Iſraëlitidem invaſit, ſecundum Uſſerium, Pater fuit Sardanapali. 251. Invaſionis illius prædictio. 253.
Purificationes Sacerdotum. 21.
Purificationis Lepræ myſterium. 93.
Pythagoras quando ſit peregrinatus? Ejus præceptor Ezechiel forte. 216. Multa ab Hebræis habuit. 215, 216. ſeq. Eſtque iis in Doctrina ſimilis admodum. 316. Ejus ætas. 216.

Q.

QUADICUM *Bellum.* 356. Vide *Antoninus.*

R.

RACHEL quo animo patrios Theraphim furata ſit. 34. 104, 105.
Rebellio X Tribuum punita. Non fuit univerſalis. 248, 249.
Regibus Decem Tribuum infelix ſors. 247. ſeq.
Rehabeami imprudens reſponſio ad petitionem Tribuum. 240. ſeq.

Religio tribus comprehenditur partibus. Ejus finis eſt Felicitas. 4.
Religionem patriam tueri, gentibus omnibus ſolemne. 60.
Religio Ægyptiorum ridicula abſurda &c. 67, 68.
Religio Judaica non adeo abjecta viſa eſt Gentibus, ut quidam volunt. 212.
Religionis Samaritanæ origo, progreſſus &c. 260. & ſeq.
Reſidui Decem Tribuum in Terra relicti ab Aſſyriis. 258. Eorum inſcientia & impietas. 259. Vide *Iſraël. Tribus.*
Reſpublica a Moſe condita, qualis fuerit? 195. Reipublicæ illius priſca forma, non reſtituenda cum converſi fuerint olim Iſraëlitæ. 325.
Revelatio Turpitudinum. Vide *Concubitus.*
Rex Iſraëlis, Deus ipſe. 195.
Ritus antiquiſſimi, apud diverſas Gentes, non admodum diverſi. 5.
Rituum corporeorum origo & uſus. Eos Iſraëli indulſiſſe Deus dicitur, ne per eos Dæmoni cultum deferrent, ſi minus Deo licuiſſet. 43, 44. & ſeq. Quæ opinio refutatur. 222. ſeq. & ſeq. Ritus a Deo juſſi non permiſſi. 224. Ægyptiorum & aliorum ritibus directe oppoſiti. 225. Eum in finem dati ut populi ferociam edomarent. 226. Onus fuere & jugum; imo præſidium quo cuſtodiebantur. 227. & paries quoque intergerinus, Iſraëlitas inter & Gentes, Imo Inimicitiæ. 227. ſeq. Dati etiam ut rerum ſpiritualium umbræ forent & figuræ. 228. Ritus quoſdam in mundo olim uſitatos, de novo præſcripſit Deus. 233. Maimonidis de Ritibus Teſtimonium, adverſarios non juvat. 234. uti nec Origenis. 234, 235.
Romanorum cura de tuenda Religione Patria. 64, 65. Romani non niſi ſero intulere Ægyptiaca ſacra, indignantibus etiam ſapientioribus. 66. ſeq. Aſperſio illorum trina. 149.

S.

SABBATHI religio Ægyptiis in uſu. 19. Cum Lege Sabbathi convenit Doctrina Gentium & praxis. 145, 146. Sabbathum ex Ægypto non eſſe. 192.
Sacerdotes unicam ducebant uxorem apud Ægyptios pariter ac Hebræos. 16. Eorum mundities, purificatio, ordo, ſucceſſio, ornatus ſymbolicus. 21. ſeq. & ſeq. 201. & ſeq. 207.
Sacerdotes Ægyptii Intercalationem non admiſerunt. 18.
Sacerdos Hebræorum ſummus potuit non eſſe judex. 204.
Sacerdotes ab extremis populi. 246.
Sacerdotes notant Eccleſiæ Anteceſſores. 330.
Sacerdotium Aaronis familiæ proprium. 109.
Sacrificia ex hominibus Abrahami exploratione dicuntur vetuſtiora. 25. Et inter Ægyptios etiam obtinuiſſe. 26. Sententia hæc diſcutitur. 181. ſeq. & ſeq. In aliis Sacrificiis pecudum ſexuſque diſcrimen ex Ægypto in Religionem Hebraicam tranſiiſſe dicitur. 26. ſed refutatur. 149, 150.
Sacrificia non offerenda in locis privatis. 108, 109. Non niſi integra & præſtantiſſima Deo offerenda, omnes ſciſcunt. 150. Preces aliquando Sacrificia vocantur. 330.
Salomonis nuptiæ communicationem Religionis cum Ægyptiis promovere poterant. 213. & ſeq.
Samaritanorum ſecta & religio. 260. Legem Moſaicam agnoverunt. Interdum tamen vacillantes. 261. Eos inter & Judæos ſeditio in Alexandria de Templo Garizitano. 262. Dei legem corruperunt. 263. Sed quando id fecerint, in obſcuro eſt. 263. Iſraëlitis admodum exoſi. Ibid.
Samaritanus Pentateuchus non magni æſtimandus. Ibid.
Sammaeli non eſt oblatus Emiſſarius Hircus. 95.
Sanchuniatonis, etymologia, fides, antiquitas. 157. & ſeq. Unde hauſerit ſua, & quam parum ſuper perſit ex ipſius ſcriptis. 159, 161. Conſentanea quæ habet veritati ac pietati, ex Moſis forte ſcriptis hauſerat. 163, 164.
Saporis expeditio adverſus Niſiben, precibus Jacobi, urbis Epiſcopi, infelix reddita. 353.
Sara cujus fuerit filia; An ſoror Abrahami germana? 79.
Saturnus auctor ſacrificiorum ex hominibus. 25. An Noë fuerit? ſub eo nomine de Abrahamo Sanchuniaton loquitur. 184. Secundum Theophilum fuit Moſi ſuppar.

ſuppar. 186. Ejus ætas ex Arnobii Schotani ac Petavii calculo. 186. ſeq.
Scortatio quibuſdam Gentibus illicita: aliis licita habita eſt ex Dei in ipſos judicio. 84.
Scorti nomen Iſraëlitis propudioſum, etiam ante datam legem. 83.
Sepharad non eſt Hiſpania.
Septimanas obſervabant Sacerdotes Ægyptii. 19. 20. Ratio per eas computandi eſt omnium antiquiſſima. 191.
Sepulturæ Ægyptiacæ ritus eorum fidem de diverſo poſt hanc vitam animarum ſtatu teſtatur. 11, 12. Cura ſepulturæ ſimilis Ægyptiis & Hebræis. 12, 13. Sepulturam Hebræi quibuſdam negarunt. 13.
Serapis ſignificat ciſtam bovis. 58. 244. Ejus antiquitas non tanta: & origo a Sinopenſibus. 58. & ſeq. 244. Huetio eſt Moſes: alia vocis originatio. 245. Serapidum cultus apud Ægyptios. 30.
Serpens æneus, ad inſtar Ægyptiacarum præſtigiarum formatus, ſecundum Marshamum. 38. Sed inſtitutum illud male arceſſitur ex Ægypto. 89. ſeq. A Magiſtris Judaicis explicatum. 90.
Serpentum incantatio. apud Ægyptios alioſque in uſu. 90.
Severi favor adverſus Judæos. 357.
Sigalionis Harpocratis myſterium. 6.
Sigillatores Sacerdotes apud Ægyptios. 26.
Signum viſibile quaſi præſentis Dei & Vitulos elegit Jeroboam. 243.
Simeonitæ, tempore Hiskiæ, novas terras occuparunt, &c. 259.
Similitudo Dei in hominis anima ſecundum Platonem. 141.
Simulacra, non ad hominis ſed *beſtiarum* ſimilitudinem, in Templis ſuis coluere Ægyptii. 20. 50.
Sodomæ & Gomorræ vaſtatio non erit abſolute æterna. 313.
Sororem ducere, eſt jure naturali prohibitum. 78. ſeq. Vide *Fratrum Matrimonia.*
Spencerus Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſit, & parum pie. 2. Ejus judicium de Teraphim, & eorum convenientia cum Judæorum Urim. 30. Argumenta ejus præcipua. 31. ſeq. Sententia ejus de ſtatuis refutatur. 116. & ſeq. Obſervationibus ipſius obviam itur. 232. ſeq. 236.
Statuis religioſis, a Deo ſimpliciter interdictum. 115, 116. Gentium circa eas ſuperſtitio. 116, 117. Maimonidis & Voſſii de iis ſententia. 118.
Statuta non bona, quænam fuerint? & quare ſic dicta? 43. 229.
Status animarum diverſus poſt mortem, unde tot Gentibus ſit cognitus? 142, 143.
Strabonis ætas. 155.
Superſtitio Ægyptiorum veſana, fœda &c. 67.
Sus impurum Hebræis & Ægyptiis animal. 27. & aliis etiam Gentibus. 151.
Synedrii Hebr. Præſes, non neceſſario Pontifex, nec membra, Levitæ. 204.
Syringes fuere ſubterranei quidam receſſus &c. 72.

T.

TABERNACULUM non factum ex imitatione Ægyptiorum, 195. Vide *Templum.*
Taciti narratio de Serapide. 59. ſeq.
Taliſmanicæ figuræ. 90.
Templa Ægyptiorum vetuſtiſſima; eaque ſine ſtatua, ſaltem humana: eorum ſtructuræ reſpondere dicitur Moſis ac Salomonis ſanctuarium. 20. cujus tamen fabrica male deducitur ex Ægypto. 193. Templorum origo incerta. Plerique eam ex ſepulchris arceſſunt. 193. Probabilius venerationi Numinis adſcribitur. Ibid. Chryſoſtomi ſententia, 20. ea refutatur. 194.
Templum Hieroſol. ſpeciem habuit palatii Regii. 195. Hebræorum ſuper hac re ſententia. 196. 197. Templi & Tabernaculi myſterium. 196. ſeq. Neutrum fuit ſtructum ad formam quandam Ægyptiacam. 197. Structuræ illius myſterium. 197.
Templa Ægyptiorum ad imitationem Salomonici forte exſtructa. 198.
Templa Chriſtianorum & Gentilium etiam antiqua, formam Salomonici referebant. 198
Templi Salomonici menſura cum diſciplina Vitruvii collata. 200. Ejus duplex ſeptum. 227.
Templum Samaritanum exſtructum in monte Gerizim 260. Multarum litium cauſſa. 262.
Templum Ezechielis non intelligendum de templo materiali, quale Salomonis. 326. ſeq.

Tempus fixum religioni dicatum apud immaniſſimos etiam populos. 146.
Thephillim quænam fuerint? 37, 38.
Thebani an primi inventores Anni Menſiumque? 18. 86.
Theodoſii victoria, in Eugenium & Arbogaſtem precibus impetrata. 352.
Theologia Ægyptiaca. 69.
Theraphim, quid? unde? eorum uſus in Abrahami familiam derivatus dicitur, unde? 29, 30. Uſus eorum apud Ægyptios antiquus: Item convenientia cum Judæorum Urim. 30. 32. Græci vertunt δῆλα vel φωτισμὸς. 32. 120. Ea Rachel quo affectu ſuffurata ſit; & Jacobus ac poſteri proſecuti ſint. 34. 105, 106. *Teraphim* pro *Seraphim* ponitur, ejuſdem, fere ſignificationis cum *Urim*. 35. Huic obſervationi reſpondetur. 120, 121. Non Ægypto, ſed Syriæ ortum ſuum debent: Idola fuere domeſtica quorum uſus Deo diſplicuit. 55. ſeq. Vox Theraphim a Serapis male derivatur. 57, 58. cum Serapide non conveniunt. 58. Conjectura. Lud: de Dieu de vocis illius Etymologia. 60. Inſtrumenta fuere ſuperſtitionis, a Deo nunquam approbata. 99. & ſeq. Inſervierunt Divinationi, Idololatriæ & Magiæ. 100. Præſtigiis magicis loquela illis conciliata. Piis fuere invifa. 100. ſeq. Deus conſimile Idolulum arcanorum ſuorum internuncium non fecit: ſed longe diverſum Oraculi inſtrumentum conceſſit. 102. Nuſquam illorum meminit ut in ulla cultus ſui parte adhibendorum. 102. Sed interdixit illorum uſu. 103. Cherubinorum alia prorſus ratio. Ibid. Michæ factum, prorſus damnandum. 106. Deus nullo per Theraphim Oraculo religioni Michæ teſtimonium perhibuit. 111. Iis tamen abuti poterat ad præſagienda vera. 12. Theraphim Hoſ. 111. 4. an Inſtrumenta Idololatriæ? 31. 114. Eorum ibi carentia in bonum ſonat. 119. ſeq. Eaque pro Urim adhibuerunt forte Apoſtatæ. 120.
Thummim Pontificis Hebræi an *Veritati* Sacerdotis Ægypt. reſponderint? 22. 202. ſeq. Cum ea non conveniunt, neque nomine 204. neque uſu. ibid. neque ſitu 205. Quid fuerint, ſub Templo ſecundo ignotum. De eorum natura conjectura probabilis. 201.
Thoyt. Vide *Mercurius.*
Tiglat-Pileſaris victoria prædicta. 252.
Timæus Rex, de quo Manethon, erat Pharao propter Saram afflictus. 168.
Titus Galilæam invadit &c. 288.
Tonſura Sacerdotum. 21.
Totaphot, quid ſignificent, Scaligero & Petito? 37. Eorum mentio ter facta in Scripturis. Orientalibus fuerunt ornamenta capitis & brachiorum. 97. Ea facere Deus nuſquam juſſit. 97. Petiti etymologia vocis illius, minime ſcita. 98.
Tranſmigratio Danitarum. 110.
Tribuum Decem Iſraëlis Periodi quatuor. 240. Periodus prima. Defectio a Rege Judæ. 240. ſeq. quæ ceſſit infeliciter. 247. non tamen fuit univerſalis. 248. Periodus ſecunda. Everſio Regni Iſraëlis per Aſſyrios. 250. Cujus præſagia fuere confuſiones & latrocinia Reip. a Jeſaia prædicta. 251. Nonnulli ex plebe ab Aſſyriis in terra relicti. 258. prædicente id Jeſaia & Amoſo; atteſtante etiam Hiſtoria. 258. & ſeq. Eorum iter in *Harſaret* fabuloſum. 268. Propagines ſucceſſu temporis in remotiſſima loca delatæ. 268. 282. Periodus tertia. Soluta captivitate Babylonica, nonnulli, ſed pauci, in terram ſuam reverſi. 270. Longe maxima multitudo in terris diſperſionis ſuæ manſerunt. 283. Eorum nonnulli, profanis Gentibus mixti, inque iis abſorpti ſunt. 284. Periodus quarta. Decem tribuum in Iſraëlitide homines, primi ſenſere Romanorum arma. 289. Contracta decem Tribuum Hiſtoria. 289. Aliorum de iiſdem nugæ. 290. Eorum exſpectanda reſtitutio variis teſtimoniis comprobata. 292. & ſeq. Vide *Iſraël.*
Trinitatis ſymbolum hieroglyphicum. 8. 75, 76. Triunum rerum omnium principium Ægyptii ex Hermate crediſſe dicuntur. 7. Trinitas in Ægyptiorum Theologumenis non Dei, ſed Mundi eſt. 75.
Triſmegiſtus antiquam Patriarcharum Theoſophiam Ægyptios docuiſſe dicitur. 6. Quomodo ad tam abſtruſæ rei cognitionem pervenerit, & illius Libri quam certa Authoritas? 8. Supra fidem laudatur a Kirchero, Candalla, Roſſelo. 72. Vide *Mercurius.*

Tojar-

Trojanum excidium quando acciderit? 157. 158.
Turpitudinum Revelatio. 16. Vide *Concubitus.*
Typhonia ſacra. 28. 52. Nihil cum Abrahami facto, Iſaacum offerentis commune habent. 187, 188.
Typhon non Deus. ſed Cacodæmon Ægyptiis. 52. An in ejus odium Ægyptii boves rufos immolaverint ante Moſis tempora, non conſtat. 91. Typhonis fabula, ex Moſaica hiſtoria deſumpta videtur. 171. & ſeq. Varia ejus cum Moſe collatio. 172. & ſeq. Typhon ab inundatione dictus, qua deletus eſt Pharao cum copiis ſuis: Ab Ægyptiis cultus ut Febris a Romanis. 174.
Tyri antiquitas. 158.

V.

VACCÆ *rufæ* cærimoniæ ex Typhoniis ſacris illuſtratæ. 27. Neutiquam tamen inde arceſſendæ. 91. Fuit in iis Typus Chriſti. 91.
Verbum Dei, Mundi conditor dictus eſt a Græcis ac Ægyptiis. 136, 137.
Veſpaſianus Galilæam pervadit. 288.
Veſtes lineæ Sacerdotibus Hebræis & Ægyptiis neceſſariæ. 21.
Vexilla Iſraëlitarum in deſerto qualia fuerint? 127.
Via ſalutis vera Ægyptiis non cognita. 61.
Via felicitatis, *via vitæ* &c. phraſes ſunt Græcis & Romanis vulgatiſſimæ. 61, 62.
Victus tenuis & *Vini abſtinentia* Sacerdotibus præcepta. 21.
Victimas debere eſſe integras & eximias omnes ſciſcunt. 150.
Victimæ in caput imprecatio, Ægyptiis. 28. Et aliis etiam Gentibus uſitata. 96.
Villalpandi ſententia de Architectura templi. 200.
Vitellii perregionem ſuam tranſitum deprecati ſunt Judæi. 128.
Vitulus aureus ab Aarone conflatus eſt, ex æmulatione Ægyptiorum. 48. Ad ſimilitudinem Apidis aut Mneuis. 49. Non ad repreſentandum Cherubim, aut bovem illum ad Joſephi ſepulchrum. 48.
Vitulum ſtylo formatum ab Aarone, qui intelligendum ſit? 51.
Vituli à Jereboamo erecti in imitationem Ægyptiorum. 48. 52. 246. Grotii ſuper hac re commentatio. 243. Aliæ de eo negotio conjecturæ. 246.
Ulpiani fragmentum, quod ad Chriſtianos pertinere Alciatus diſputat. 338. Dubia ſuper ea re mota. 339. Ad Chriſtianos illud non pertinere, multis rationibus oſtenditur. 355. Ulpianus ipſe infenſo admodum animo adverſus Chriſtianos. 356.
Urim auguſtiſſimum religionis Iſraëliticæ ſacramentum. 29. Quid fuerint ſecundum Spencerum. 30. 113. Qui putat Urim ſignificare ignes flammantes, fere idem quod Theraphim. 35. Et Iſraëlitis pro Theraphim fuiſſe data. 35. Urim nomen, ſive Theraphim, quare fuerit Icunculis inditum. 35.
Urim non ejuſdem cum Theraphim muneris & figuræ. 99. 113. Certiſſimarum Reſponſionum inſtrumenta. 102. Pars ſacratiſſima pontificalis apparatus. 113. In eorum locum Theraphim ab Apoſtatis adhibiti. 120.
Uxorem unam Sacerdotes ducebant apud Hebræos & Ægyptios, alii quot quiſque vellet. 16.

Z.

ZABII τῶν Theraphim inventores. 57.
Zachariæ abnepotis Jehu excidium Regni Iſraëlitici terminus. 250. Ejus ſucceſſores non tam Reges quam Fures. 250.
Zadoki filiorum nomine Eccleſiæ anteceſſores indigitantur. Quare? 329, 330.

FINIS.